859.0
P 8/DR

D. R. POPESCU

Viața și opera lui Tiron B.

I

IEPURELE ȘCHIOP

8322

Editura Cartea Românească

1980

PREFAȚĂ

Tiron B. s-a născut în Aiud, în luna august a primului an din acest secol 20, în Aiud, strada Lunii, ca al doisprezecelea fiu al unei familii de căruțași. El spune: am fost un căruțaș nepriceput. Visa un alt destin, voia să învețe carte. La școală însă nu s-a dovedit un copil teribil, pe care profesorii să-l remarce și să-l laude. El intră funcționar la Poștă, fără să termine vreodată liceul. Citi apoi multe cărți, anapoda însă. Oricum, cînd începu să trimită la ziarele din provincie articolașe, știri, ele nu plecau din cărți. Prima povestire, „Spovedania unui porc“, arată cum a fost crescut un rîmător cu lături, cu porumb, cum a fost gîdilat de copiii mustăciosului care-l cumpărase din tîrg, cum l-au îngrășat toată toamna, cum l-au tăiat de Crăciun și cum i-au smuls părul alb de pe coamă ca să facă din el perii de șters bocancii. În tot ce trimite publicațiilor progresiste ale vremii se observă pasiunea sa de a studia lumea, de a o diseca, pentru a putea fi transformată... Contactul cu militanții din stînga socială îl face să vadă tot ce se-ntîmplă în țară și în străinătate prin prisma luptei de clasă. Din primul război mondial se alege cu un semn la genunchiul drept. Lucrează în redacțiile unor ziare din Cluj, Brașov, Budapesta, Oradea. Îl cunoaște pe Octavian Goga la Budapesta (poetul, ulterior, în două rînduri îl va scoate de la închisoare). După dictatul de la Viena, o vreme își cîștigă pîinea prin tipografiile din București. Revine în Ardeal, după înfrîngerea lui Hitler. Nu publică nici o carte, deși are în manuscris nenumărate nuvele, romane, piese de teatru și chiar versuri. O „Autobiografie“ (vreo 400 de pagini) poartă pe prima pagină dactilografiată următoarele ver-

suri din „Iliada“ : „Foamea pe sfîntul pămînt îl adulmecă fără de milă / Şi umblă săracul pribeag, oropsit de zei şi de oameni“. Preocupat de mitologii şi de folclorul nostru, găseşte similitudini, influenţe, motive reluate etc. — fapte ce-i dau certitudinea că nu sînt zadarnice căutările sale şi că, poate, într-o zi va putea sintetiza şi trimite spre tipar o carte care să-l reprezinte... N-o face însă, mai aşteaptă. Cunoscîndu-l (se va vedea convorbirea noastră de la finele acestui volum), m-am gîndit să-i fiu redactor, să-i pregătesc pentru tipografie... un tom, rugîndu-l să accepte confruntarea cu publicul. A acceptat.

Dacă a fost un om fericit ? Nu ştiu. Şi nu i-am citit încă toate scrierile ca să ştiu ce spune domnia-sa în această problemă. A călătorit mult şi în străinătate. Un timp chiar a locuit pe alte meleaguri.

Ce m-a determinat să aleg spre publicare această carte ? Faptul că este legată de un moment important al istoriei noastre şi faptul că în ea timpul nu curge întotdeauna didactic, unele capitole-nuvele (şi prin aşezarea lor) desfid cronologia seacă şi inutilă atunci cînd importante sînt sensul, mişcarea, istoria întreagă (şi nu lenea de gîndire a cititorilor comozi). Apoi, nu e totuşi cea mai dificilă (ca scriitură, vreau să zic) carte a lui Tiron B. E chiar foarte clară. Mi-a mai plăcut apoi aici cum e descrisă pasiunea călătoriei, a cunoaşterii, a autocunoaşterii etc... Dar nu e rostul meu altul în această prefaţă decît să-l prezint în cîteva cuvinte pe autor şi eventual să mai spun că am în pregătire o monografie despre Tiron B. Alte întrebări n-aş mai dori să-mi pun şi alte răspunsuri n-aş mai dori să dau. Fiindcă răspunsurile întotdeauna nu sînt perfecte, şi poate de-aici vin şi măreţia şi puterea magică a artei... În fond, de ce se-ntoarce pe pămînt Făt-Frumos din ţinutul zînelor în „Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte“ ? Fiindcă şi-a amintit de părinţi, fiindcă e necesar ca experienţa lui să fie povestită, povestirea fiind şi ea o formă a nemuririi, fiindcă ?... Ştiu eu ? Cu Ulise lucrurile par mai simple. El avea totul ca să fie fericit alături de Calipso, minunata Calipso promiţîndu-i totul... Şi el nu mai avea nici de cine să aibă grijă şi pentru cine să se mai lupte, tovarăşii săi de drumeţie erau de-acum înecaţi, pieriseră deci cînd pe el vîntul îl aduce pe talpa corăbiei la divina Calipso, în ţara am spune noi a tinereţii fără bătrîneţe şi a vieţii fără de *moarte... Și Calipso îl iubește, e clar, mai clar decît ține la Făt-Frumos zîna cea tînără... Și totuși Ulise voia să ajungă în țara sa, să-și vadă țara, să-și vadă soția, cîinele, chiar pe Femiu, cîntărețul, fiul ostrovul limpede, Itaca...*

„Drag mi-a fost și i-am dat hrană
Și-am juruit să-l fac fără de moarte
Și fără bătrînețe cît e veacul.“

Și zîna, și Calipso, cea care chiar a juruit, mai mult decît a vrut [illegible]l facă pe Făt-Frumos zîna ce s-a însoțit cu el... Se pare că fericirea n-a fost pentru ei mai presus decît... Decît ce? Nu știu. Răspunsurile nu sînt întotdeauna perfecte nici la curți mai mari; să nu ne grăbim, o carte, o povestire, un basm, sînt întrebări înainte de a fi niște răspunsuri computerizate.

CA UN OCHI DE PEŞTE

— Cine se învaţă mincinos, se îmbolnăveşte cînd spune adevărul. Shakespeare ? Sofocle ? O să muriţi şi n-o să ghiciţi autorul. E un proverb, cules de Anton Pann, ha, ha, este că nici prin gînd... ?

Mîncau mici şi beau bere, sub o umbrelă albastră, uriaşă, pe plajă, roşiţi de soare, ca nişte raci mătăhăloşi ieşiţi din carapacea lor neagră şi aşezaţi pe scaune să se umfle cu băutură rece şi să uite lumina vicleană a zilei în care fierseseră pînă acum, din zori, neştiutori şi fericiţi. Aparatul cu burduf al fotografului tîmpit de ţuici ţăcănea ca o mitralieră jigărită, închizînd sub pleoapa sa mecanică pescăruşi albi şi şolduri de başoalde transpirînd pe nisipul încins. Fotograful venise în pijama la cîrciuma de pe faleză şi nici nu se apropiase de apă, rămăsese neclintit sub o umbrelă verde, încît era greu să spui dacă el ştia că se află la mare sau dacă timpul pentru el avea vreo valoare : poate că nici nu ştia că e vară, poate că nici nu ştia cine este, sau unde este, sau dacă mai există sau ba, fleşcăit cum era, cu ochii împăienjăniţi şi cu gura umezită de bale, ca un mort scos din valuri, cu privirea opacă, mucezită. Şi, totuşi, afurisitul său de aparat n-avea stare, tot clămpănea, ca şi cum s-ar fi descurcat singur, privind singur, maşinal, spre burtoşii ce adunau scoici şi spre fetiţa ce se chinuia să înalţe un zmeu de hîrtie.

— Ştiţi ce mă preocupă în ultima vreme ? Să adun marile adevăruri ale lumii, marile platitudini, ha, ha... Cum se spune uneori ? Impalpabila curgere a clipelor ? Oho ! Colecţionez mari adevăruri locale şi universale care sînt nişte mari prostii... Haina face pe om ! Aici amicul nostru Anton Pann este... Îmbracă un laborant într-un frac și-o să pară cel mult un greier, pe cîtă vreme eu... sau noi, și-acuma sîntem noi, ha, ha... Sau : cartea este cel mai bun prieten ! O idioțenie ! Da, poate să-ți fie prieten, dar poate să-ți fie și cel mai mare dușman, mai rău ca morfina, să zicem, depinde de carte, depinde de tine...

— Eu te urmăresc întotdeauna cînd vorbești, îmi place cum vorbești, nu ce spui, fiindcă ce spui se știe, se cunoaște... te-am mai auzit... Și chestia cu haina e veche... Însă, ai dreptate, adevărurile eterne care sînt niște mari prostii, este o...

Dincolo de scaieții printre care se plimba un măgar cu burta sătulă și cu imensul său semn bucuros și plin de speranțe, lîngă porumbul gălbejit, pe o pătură, încă îi mai săreau băiatului pe coșul pieptului cu bucile lor grase și disperate, încă îl mai prindeau cu unghiile de limbă...

— Noi trăim între prejudecăți, plini de prejudecăți, șabloane, prostii... E greu să-i scoți cuiva din cap o prostie, mai ușor îi scoți un cui... Uite, Mozart !... Genialul copil, artistul genial care a sfîrșit în groapa comună... De ce ? Că nu cîștiga ? Nu, cîștiga enorm genialul, dar era un mare jucător de cărți... A pierdut și... Și asta bineînțeles nu-i scade cu nimic genialitatea, însă lumea, domnilor...

Fotograful se dregea cu bere. Gîl ! Gîl ! Aparatul cu burduf țăcănea, țăcănea, privind lumea ca un orb. Vîntul era jos, bătea pe deasupra nisipului auriu și zbîrlit, pe deasupra albastrului mișcător, albastrul apei mișcător... Plaja, plaja, ca o imensă buză de iepure, și marea, încrețită de vînt, ca o imensă foaie de varză creață și vînătă... Ha, ha, ha... Lua-v-ar dracu !

— Iorga, marele nostru istoric, personalitate mondială... Cînd a fost prim-ministru, țara se afla într-o situație catastrofală... Curbe de sacrificiu... învățătorii, mi se pare, n-au luat salariu aproape un an... Și niște șmecheri de la „Dimineața“, sau „Adevărul“ l-au întrebat... cum de e posibil ? Dumneavoastră, un mare savant... De ce ? Fiindcă, a zis... Eu nu sînt eu, a răspuns Iorga și toată lumea a rîs, toată țara a rîs... Dar lumea e proastă, țara e proastă, el voia să spună că nu el conducea cu adevărat, că regele... și...

— Nu vi se pare că e o ureche de măgar prin apropiere ?

— Dar nu spunem decît baliverne, dragă, și bem bere...

Da, da, doar baliverne și... culmea e că nici nu se cunoscuseră pînă atunci, unii dintre ei... Berea și micii și soarele și băiatul cu părul roșu îi adunaseră, îi adunaseră băiatul cu părul roșu, scos de valuri afară, cu alge în urechi, verzui, cu părul plin de nisip, cu ochii deschiși, ca ai unui pește, ca ai unui delfin, ca ai...

— Odată, în Parlament, unul i-a spus lui Alexandru Vaida-Voievod : „Dumneata nu ești consecvent !..." Știți ce-a răspuns ? „Numai boul e consecvent !" Da, numai boii au caracter. Numai imbecilii care toată viața au o singură idee, sau două... două gînduri, două paie... omul e o ființă complexă, timpul... și lumea, și atîtea noutăți, atîtea probleme, n-o poți ține în prostie... După mine este o personalitate cine n-are personalitate... Doar boii au personalitate, ha, ha... Să fim serioși, care dintre noi de cînd se știe a făcut și a spus același lucru ?...

Vară, oameni fără umbre, pe plajă, umbre topite de soare, dizolvate, înghițite... Doi fluturi, cap de mort, leneși, cu aripi groase, grele, păroase, se așezară pe umbrela albastră. O știrbă stă în fund și tricotează, fluierînd romanțe. Doi ochelariști chelboși joacă șah și sug bomboane. Puștii joacă fotbal, țiganii mănîncă semințe de floarea-soarelui și dau cu zarurile, un popă citește ziarul, în sutană, plimbîndu-se pe dig, cățeluși albi, negri, portocalii, cu limba scoasă, gîfîie uzi, sub corturile de pînză, la umbră. Și ei beau bere și mănîncă mici : moartea tînărului cu părul roșu îi adunase și-i împrietenise.

— Hitler este vegetarian, îi plac animalele, posedă o imensă cultură politică și istorică, e îndrăgostit de Eva Braun și se poartă părintește cu toți cei care-i sînt apropiați...

— Un istrian, pescar de meserie, povestește Claudius Aelianus, mînă lîngă malul Istrului o pereche de boi, dar nu pentru arat, căci, precum se zice, n-are nici în clin, nici în mînecă boul cu delfinul... Leagă de jug capătul unei frînghii, iar de celălalt capăt al funiei leagă o undiță, în care înfige un plămîn de taur, și-o aruncă somnului... Peștele dă năvală, înghite momeala, și cînd simte în ce nenorocire a intrat dă să fugă și scutură funia. Pescarul atunci mînă boii și între pește și ei se încinge o luptă, peștele e biruit și tras pe mal...

— El este impenetrabil și viclean.

— Cine ?

— O natură monstruoasă, bizară.

— Tot despre cei din Pont, şi tot Claudius Aelianus...

— Chestia cu vulpile ? Cum vînează ele, ştiţi ? Se întorc cu spatele, îşi apleacă dînsele capul pînă la pămînt şi-şi ridică în sus coada, ca un gît de pasăre... Nu-i aşa ?

— Ba da, şi dropiile vin ca la o pasăre... Şi vulpea, cînd dropia se apropie, haţ !... Tracii ştiu cînd pot fi trecute fluviile îngheţate, cînd le trece vulpea... Ea-şi apleacă urechea spre gheaţă şi cînd simte că pe dedesubt curentul nu face zgomot, trece fără să clipească, iar de nu, un pas nu mişcă...

— Faţa lui pare compusă din... şi toată fizionomia, din elemente, ca să le zic aşa, incompatibile... nasul e de-o modă, gura, picioarele... încît nu pare un ins adevărat...

— Încă nişte bere. Despre cine e vorba ?

— Cel mai mult îmi place nebunia cu iepurele, cînd Darius şi-a orînduit armata în linie de bătaie împotriva sciţilor, nu ?... Cine ?

— Hitler ?

— Polyainos spune că atunci un iepure a început să alerge prin faţa armatei acestora. Iar sciţii se apucară s-o ia la fugă după iepure ! Şi Darius a zis : „E bine să fugim de sciţi, care ne dispreţuiesc atît de mult, încît lasă pe perşi şi fug după iepure“.

Băiatul cu părul roşu se învineţise, în trupul său începuseră prefacerile chimice ale morţii, degeaba blonda mută îi mai freca degetele picioarelor, cu dinţii strînşi, înverşunată, degeaba... Ţac ! ţac ! aparatul de fotografiat, nu întîmplător totuşi, prinzîndu-i cu gura căscată, înfulecînd micii fripţi pe grătar... plăcerea, berea gîlgîind pe gîtlejuri, clipe privilegiate, grozave, şi ochiul orb al mortului, privit de ochiul orb al lentilei, dincolo de care se afla ochiul beţivanului, ochiul lui Dumnezeu, dincolo de orb, ochiul cu har al lui Dumnezeu, ţac ! ţac !... Şi dintre valurile pline de spume albe, ca o sudoare albă a mării, delfinul, peştele acela rătăcitor, lunecînd, dispărînd, clipind, ochiul său clipind, un ochi de peşte, un ochi în mare, rătăcind, privind către ţărm, ademenitor, surîzînd, surîzător, şi imedait schimbîndu-şi culoarea, culorile, învineţindu-se ca moartea, sau dispărînd în străfunduri şi doar locul său, ca o umbră, părînd întunecat şi înfiorător... Preotul cu pălărie neagră pe cap, cu boruri largi, înconjurat de doisprezece copii, ţinîndu-i de mînă, intră cu tălpile în apă... apoi îşi pune pălăria pe paporniţa doldora de pepeni şi se îndreaptă din nou spre apă, hotărît să intre în valuri, se apropie şi în faţa ei se înclină, a mării, şi se închină de trei ori pînă la buric, de trei ori înainte de a păşi în ea, ca întotdeauna cînd intra să se scalde în ea, cu cruciuliţa de aur pe pieptul său păros, negru, se închină... dar cum ? Cui ? ziseră cei de la bere, lui Dumnezeu, să-l ţină viu, să-l ajute, sau mării, apei, cui ? Cui ? ? !...

— Am vorbit cu el... Mi-a spus : „Omul este o fiinţă a uscatului... El n-are nimic cu apa, nicăieri în Biblie nu e vorba de un cult al mării"... Dar Iona, părinte, Iona ? E o pedeapsă, acolo e o pedeapsă, e cu totul altceva... Deci el e clar cui se închină, priviţi-l, ha, ha... Micii, să mai vină cîte-o pereche pentru fiecare...

Pe faleză se plimba o călugăriţă îmbrăcată în negru.

— Au fost cazuri cînd şi după două ceasuri cei înecaţi au început din nou să respire, să reintre în viaţă... Merită orice efort, chiar de pare o cauză pierdută. Îi masează inima, îi fac respiraţie artificială, mai ştii ?... Era cu taică-său, înotau, sînt de prin părţile Hunedoarei... Deodată pe băiat l-a luat un val, l-a lovit un val, poate în ceafă, poate în frunte, l-a băgat la fund, deşi era bun înotător... Taică-său l-a prins de păr, apoi de umeri, dar alt val i l-a luat, i l-a smuls din mîini... Şi nu l-a mai văzut, ca şi cum nici n-ar fi fost împreună... Băiatul cu părul roşu, de-acolo, cu ochii deschişi, cu privirea aceea bizară, fixă, vie şi totuşi oarbă, cu matitatea care te face... te sperie, te descurajează...

— O, medicii fac ce fac nu pentru că mai cred c-o să-l poată salva... Totul e pentru lume, ca la teatru, pentru public... Să nu se spună că n-au făcut tot posibilul ca să-l salveze... Să nu se spună că din vina lor a murit, că mai era o şansă, au mai fost cazuri... Şi cum să-i spui tatălui... mamei roşcovanului... gata ! nu mai e nici o... a murit ! Cum să le poţi zice aşa ceva cînd acum cîte minute ?... erau cu băiatul lor pe plajă şi mîncau porumbi fierţi... Însă, domnilor, moartea se instalează după cinci minute de... aşa că, aşa că... Şi chiar de l-ar învia... în asemenea cazuri, inşii rămîn decorticaţi şi mor sigur după o lună de zile...

— Nu se ştie, nu se ştie ca pămîntul...

— Priviți ! Priviți ! Un delfin ! Îi vedeți ochiul... parcă, he, he, e al lui Dumnezeu... nu rîde, nu rîde, sau al diavolului, ha, ha, piere... Sau nu e delfin, nu e nimic, e o părere, e berea, berea, fraților ? Scuzați-mă, personal mă duc să-mi fac interesul. Domnilor, îmi permiteți să mă duc pentru mine în porumbi, îmi permiteți să-mi fac interesul ?...

Și aparatul de fotografiat : țac ! țac ! țac ! Muci de muieri, suflați în apă, părul roșu al copilului, sticlele de bere cu etichetele despuiate, ținute la gheață, sub o rogojină, căscatul burtosului cu măselele îmbrăcate în aur... Ca și cum timpul nu mai curgea, era retezat în felii, stricat, drumul lui era stricat de butonul pe care bețivanul îl tot apăsa, țac ! țac ! Vîntul care-l împingea înainte sau soarele, sau cine știe ce rotițe nevăzute, totul era stricat de...

— Cel care îndeamnă la o faptă bună e mai de seamă decît însuși cel care o face.

Șapte doamne bătrîne, față-n față în cerc, pe cearșafuri, în capul oaselor, vorbind, vorbind, fericite că sînt împreună, uitate acolo parcă din vara trecută, ca într-un parc, ascultînd fanfara militară cîntînd în chioșcul acoperit cu viță-de-vie, două cu pălării albe, două cu pălării colorate, vesele, trei cu pălării de pai, surîzînd, și surîsul luminîndu-le fața, întinerindu-le, făcîndu-te să uiți să le mai vezi părul alb, părul alb ca perucile unor domni din alte secole, Doamne ! Doamne ! surîsul, singurul, singurul mai arătînd că sînt ce sînt, nici glasul, stricat de proteze, pițigăiat, hîrșit, nici... Ce fericire că nu plouă, deși pînă mai ieri, suratelor, zice una, genunchiul meu drept... Și soarele cum luminează !... Și apa e caldă, fetelor... E mai bine să vorbească de vînt și de soare, de timpul care este, decît de cel care a fost, soarele cald, apa liniștită, nisipul moale și aerul blînd dau speranțe, dau speranțe că și mîine nu se va schimba vremea, timpul de-acum, minunat ! minunat ! dă mari speranțe, pe cînd cel care a fost...

Cei ce se îndoapă cu mici și cu bere rîd, privindu-le, ca și cum ei ar rămîne tineri toată viața. Aparatul de fotografiat țăcăne lacom, ca beat... Omul vine pe lume cu pumnii strînși, de parcă ar zice : „Totul va fi al meu“, și e îngropat cu palmele întinse, ca și cum ar zice : „Iată-mă, n-am luat nimic cu mine“. „Încă un rînd de bere, băiete...“. „Pe cine să vezi ?“ „Priviţi, priviţi !“ „Ochiul morţii, sau al vieţii, sau al lui Dumnezeu, ce spuneţi de asta, ha, ha ? !“ „L-ai văzut pe bărbos ?“ „Pe cine, pe el ?“ „Puştiul cu păr roşcat... maică-sa îl piaptănă, are părul creţ, îl piaptănă maică-sa...“.

— Nepotul meu a avut tuse măgărească, ce-am păţit cu el !...

— Primul meu soţ suferise cu vezica, noaptea ieşea des... Pe urmă, un doctor l-a întins pe-o masă, ca la ginecolog, şi i-a băgat un deget...

— He, he, cunosc, într-o mănuşă de cauciuc... Şi ? Şi ?...

Ele se interesează de sănătatea celor ce le sînt dragi, a neamurilor, prietenilor...

— Prostata e ceva... Şi i-a dat să bea ceaiuri... Unul i-a zis să bea bere înainte de masă, şi i-a fost mai bine, dar de vindecat s-a vindecat cu morcovi, un doctor de la Oradea-Mare i-a zis să mănînce morcovi cruzi, ca iepurii, că vitamina A vindecă celulele alea stricate, şi-aşa a fost, a început să poată... he, he...

— În fiecare zi hoaşca asta povesteşte cum s-a vindecat bărbatul-său, zise cel ce punea sticlele cu bere pe masă. Iar aia cu ochiul de sticlă povesteşe în fiecare zi cum l-a îngropat pe bărbatu-său într-o zi cu ploaie... Suferă împreună babele şi plîng, apoi se bucură împreună, ca acuma, c-a scăpat boşorogul ăleia de boală...

La ce te gîndeşti privindu-i, ascultîndu-i ? Erau aceleaşi babe, şapte, cînd ai intrat în apă, şi una cu nas coroiat zicea chiar atunci că dacă piatra cade peste ulcior, e vai de ulcior, iar dacă ulciorul cade pe piatră, e vai de ulcior ; oricum ar fi, ulciorul suferă întotdeauna, ziceau atunci, şi cînd ai păşit din apă pe nisip, tot de ulcior era vorba, ca şi cum nu-şi terminase ea gîndul, sau ca şi cum şi-l repetase, numai soarta ulciorului interesînd-o pe lumea aceasta... Şi ce s-a-ntîmplat ? Ele adormiseră pe ţărm şi uitaseră totul în somn, cine sînt şi ce vorbiseră, de-o luaseră de la capăt, cu tusea măgărească a nepotului şi cu prostata acelui ins tare în vrej şi cu secretele atîtor dinţi de lapte care trebuie scoşi cu aţă la timp sau cu cleştele ca să nu pută în gură ?... Ce se-ntîmplase ? Apa era limpede, ai intrat în ea pînă la brîu, privind cîrdurile de peşti argintii, mărunţi, ca nişte minuscule raze ce piereau înotînd, ciudate... Şi acel ins înalt, slab, şi el stînd în apă pînă la brîu, cu barba albă, colilie, spălîndu-se pe ochi, rar... Era tot un preot, sau în lumina soarelui îi albise barba celui cu mulţi copii ? Sau era altcineva, sosit atunci pe mal, odată cu acei inşi în halate lungi, pînă la tălpi, ce intraseră în apă chiuind ?... Bătrînele rîdeau în hohote, parcă schelălăiau, nu le plăcea povestea cu ulciorul, voiau ce voia cea cu bărbatul vindecat, să fie pe lume o ţară, un pămînt unde să troneze un împărat care să taie capetele celor ce nu se iubesc de dimineaţa pînă seara, pe iarbă, pe nisip, între straturi cu pătlăgele, unde se întîlnesc, la umbra mărarului, în balcoane, la soare, la umbră, pe podea, sub cireşi, acoperiţi cu funii de spice de grîu, cu funii de trandafiri sălbatici, un tiran, o tiranie în care cine doar se uită urît să-i stea ţeasta sub cur, ha, ha, visau ele, schelălăiau atunci, ca acuma, acuma, ca atunci cînd el se scufundase în apă să nu le mai audă, să se răcorească, şi văzuse printre miile de stavrizi curgînd barba acelui ins slab, barba lui în apă curgînd parcă, nesfîrşită, unduindu-se ca un val alb, peştii trecînd prin ea, încolăcindu-l pe acel ins, învăluindu-l, acoperindu-l pînă la genunchi, pînă la călcîie... Privirea bătrînului îl chema, surîzătoare, îndepărtîndu-se în acel nor de peşti argintii... Apa era mai caldă, mai lină, înotase uşor, cu ochii deschişi, aproape de fundul mării plin de scoici, liniştit, înotase îndelung, ţinîndu-şi respiraţia, neavînd parcă nevoie de aer, ca un peşte, pînă ce ajunsese deodată cu mîinile pe nişte pietre mărunte, pe mal... Ţărmul era plin de verdeaţă, struguri negri, graşi ca nişte purcei atîrnau pe araci, smochinii erau în floare, măslinele se coceau, negre, odată cu uriaşe rodii, granate, roşii, iar nu departe, pe munţi, albeau zăpezile... Îşi băgase degetele în urechi şi sărise într-un călcîi, să-i iasă apa ce-i împăienjenea auzul... Îl duseseră valurile mai în jos, spre bulgari ? Babele dispăruseră, ca nişte berze. Ori îl bătuse soarele în creştet şi în ceafă şi aiurase că fusese pe alt ţărm, la bulgari, la turci, ori ce se-ntîmplase de pe nimeni din cei de-acum nu-i văzuse acolo ? Intrase în apă cu soarele în spate, era pe la amiază, şi dincolo soarele nu răsărea din mare, răsărea de după munţi, din munţi şi apunea în mare, ce se-ntîmplase, adormise în valuri o clipă, visase ? Şi nisipul nu era atît de alburiu. Nu simţise nici o frică decît atunci cînd ajunsese din nou pe malul pe care se afla şi acum și-i auzise pe burtoși cerînd bere și le auzise pe babe schelălăind, vorbind toate deodată, ciupindu-se, mîngîindu-se, scuipîndu-se printre dinții lipsă, șușotind, nepăsîndu-le că sînt privite, neștiind de fapt, atît de adînc fiind cuprinse de arșița verii... Plecase cu soarele în spate, o luase de-acolo înotînd spre soare, cu ochii spre el, și ajunsese din nou pe malul acesta unde mirosea a mici fripți pe grătar și unde behăiau plini de bere burtoșii și unde fotograful nu înceta să tragă în poză tot ce vedea și ce chior de beat nu vedea, ajunsese chiar cînd baba cu nasul coroiat termina povestea cu ulciorul, de parcă timpul stătuse pe loc pentru el și numai pentru el care bătuse apa încolo și încoace nu se oprise, ori ce se-ntîmplase, Doamne ?!

— Urechile acului nu sînt prea strîmte pentru doi oameni care se iubesc, dar lumea întreagă e neîncăpătoare pentru doi oameni care se urăsc, zise cea cu nasul ca un plisc de vultur.

— Uite că-l duc pe băiatul cu părul roșu... O fi înviat, ori o fi văzut ei că nu mai este nici o speranță ?

— Vai, săracul ! Vai, săracul ! ziseră bătrînele, pline de înțelegere, uitînd ce vorbiseră pînă atunci.

Fotograful nu scăpă momentul : mașina Salvării, băiatul dus pe brațe, maică-sa, cu un pieptăn în mînă. Pescărușii, zburînd, porumbul, nisipul, berea, poze, poze, de parcă nu-l interesau oamenii, beat cum era, ci doar apa și soarele și nisipul, eternitatea apei și a nisipului, această veșnicie fără oameni... Cînd mașina Salvării dispăru învăluită într-un nor de praf, pe lîngă pogoanele cu porumb, cele șapte femei cu pălării își reluară discuția : ulciorul, căldura apei, ochelarii, încet, fără grabă, știind că fiecare avea timpul său... dacă stufatul e bun la colite, ce film o să fie diseară la cinematograful „Lido"... Și cu toate că ele se născuseră cine știe cînd și trecuseră prin atîtea gări și orașe și fuseseră martore la atîtea lupte și chiar războaie, nu vorbeau despre trecut, sau foarte rar ; în treacăt, așa, acolo, o prostată, aducerile-aminte îmbătrînesc, trebuie să ai o mîndrie, o pudoare... Și fotograful le mînca din ochi, ca pe niște moaște, ca pe niște ruine, indiferent la trecerea ucigătoare a timpului care... Țac ! țac ! exact ca o mașină fără nici o încredere în ce fuseseră ele odată, sau în frumusețea lor de odinioară, doar protezele, dinții măcinați, pielea fleșcăită, seacă, de parcă erau îmbrăcate în pielea unor mumii puse la soare, biete rădaște, omizi trecătoare în această veșnicie fără oameni, hoaște, hălci de carne muritoare, dospind sub soarele necruțător, schelălăind, cuprinse de-o bucurie prostească...

— Mă scuzați, domnule... Aș dori să mă primiți la masa dumneavoastră... Mulțumesc, mulțumesc... Vă urmăresc de cîteva ore, vă distrează, se pare, cei care beau bere întruna și halesc mici... Și babetele, ca și pe mine... Pardon, pardon! poate vreți să-l ascultați pe domnul care nu bea bere, doar coniac cu apă minerală... Are părul lins, de parc-ar fi fost în mare, dar nici vorbă... E beat, privește fix, înainte, ca un orb, fiindcă e atît de beat încît nu vede nimic... Ce zice?

— Era o noapte de catran... dar mirosea aerul ca la munte... Ozonul funebru... fulgere, norii scăpărau, și ei doi n-aveau unde să se ascundă, mereu îi bătea lumina fulgerelor, îi descoperea, îi alunga... Și părinții, după ei, neamurile, toată nunta... El o luase pe mireasă de la nunta ei și se căraseră călare pe un măgar, prin mărăcini, pe unde sperau să nu-i caute nimeni... Și o vreme, cît ținuse întunericul și nu începuse să tune, ajunși în marginea pădurii de salcîm se iubiseră... dar apoi, nu se mai putuseră bucura de dragostea lor, îi ajunseseră cîinii din urmă, veniseră unii călări de la nuntă, cu lanterne, cu cîini, se simțeau văzuți, supravegheați și bucuria lor n-o mai simțeau așa... de frică, de frică... Și i-au călcat în picioarele cailor, cum erau ascunși între niște urzici, i-au măcinat, știind că erau acolo, au trecut călări peste ei chiuind, întărîtînd javrele, ca și cum n-ar fi știut... Asta a fost în copilăria mea, domnilor, dar alaltăieri seară, vă jur, am văzut-o pe fata aceea pe banca de lîngă vilă, cu părul lung, auriu... Am strigat-o, era cu fața spre mare... M-a auzit, am văzut părul ei mișcîndu-se, gîtul ei răsucindu-se, dar m-am îngrozit: n-avea față, în lumina lunii se vedea că n-avea nici ochi, nimic, nimic... Era moartea, mi-am zis, dar pe urmă am mai băut un gît de coniac, de teamă... Ei, poate o criză datorată alcoolului, fraților, ha, ha, am prins curaj, prea mult băusem, mi-am zis, și m-am dus din nou la fereastră: era tot pe bancă, în grădină, ca și cum privea luna din mare... Am strigat-o! Mi-a făcut semn cu mîna, dar nu s-a mai clintit, nu i-am mai văzut fața pe care nu i-o vă-

222

zusem... Fusese vecina noastră, mireasa. Ori era altcineva, deşi părul era acelaşi, după atîţia ani... Am strigat-o iarăşi, da, şi mi-a făcut semn să merg la ea... Am coborît scările în fugă, am ajuns lîngă bancă... Nu mai era acolo. Cînd am ajuns din nou în cameră şi-am privit pe fereastră — era din nou pe bancă, îi lucea părul în lumina lunii...

— Trăiască Măria-sa Coniacul...

— A, nu rîdeţi, aseară n-am băut nimic... şi-am văzut-o din nou, în acelaşi loc...

— Încă un rînd de beri... Şi-un coniac mare! Ha, ha, domnul îşi caută un subiect gras, şi-l încearcă pe noi... Omul care a văzut moartea, ha, ha, omul care a văzut mireasa, şi dragostea aceea... a văzut cum viaţa, viaţa adică... Şi mîine, pe Dumnezeu, ca Petru de la Maglavit...

— Vă supăraţi dacă vă spun că eu am văzut ochiul lui Dumnezeu...

— Ha, ha, domnilor, e acelaşi lucru, acelaşi lucru în alt fel... Eu prefer cu mai multă gheaţă... Dumneata, că ai părul ud, c-ai ieşit acuma din mare, nu pofteşti un coniac, ca dumnealui?...

— Vă salut...

— Vă salut şi n-am probleme!

— Nu e nici un subiect, ce nevoie aş avea?... Doar unde mă uit, sînt destule... Priviţi, priviţi aceste foci bătrîne, cu pălării, care trăiesc doar pentru ciorba de azi, pentru sforăitul de azi, nici că le pasă ce-au mîncat ieri, sau ce-o să fie mîine, le e foarte bine acum, ascultaţi-le cum rîd focile astea, filozoafele astea cu pălării de soare...

— Iarăşi îmi cer scuze că vreau să stau lîngă dumneavoastră. Am avut o zi cumplită, cum să vă spun. Sînt în grupul de grăniceri de la far, azi am liber, am venit să mă scald şi la un moment dat mă uitam spre mare, v-am văzut înaintea mea, în picioare, privind spre acelaşi punct... Ceva ciudat mi s-a-ntîmplat... Am intrat mai întîi în apă, pe urmele dumneavoastră, aproape, aproape, fiindcă pe urmă, înotînd, v-am pierdut, la un moment dat, într-o clipită, nu v-am mai văzut în faţa mea, parcă v-a furat valul, v-a supt apa, nu ştiu... Un ochi ca de peşte era înaintea noastră, parcă ne tot chema, sau era o rază de lumină? Mă scuzaţi dacă o să vi se pară că bat cîmpii... Îi auziţi pe beţivanii de lîngă noi trăncănind vrute și nevrute, cum e și povestea aia neroadă, poate, cu fata fără fată, cu fața fără față... Glumesc, se distrează, berea, și soarele care i-a roșit de-azi dimineață ca pe niște raci fierți... Dar cu mine s-a-ntîmplat un lucru nemaipomenit... Și n-am cum să știu adevărul adevărat, adevărul alunecă... Uite, bunăoară cu insul care acum duce sticla cu bere la gură și are părul ud, și chiloții uzi... a ieșit chiar înaintea mea din mare... își ferește parcă privirea de a mea, vinovat, parcă nu m-ar cunoaște, deși e sigur că și el a intrat în apă cam odată cu mine, ușor în urma mea, chemat parcă și el de-acea curiozitate... ca să nu-i spun ochi, sau cine știe ce... Dar să vă explic. Am înotat în urma dumneavoastră, convins că voiați să vedeți ca și mine, și poate ca și insul care bea acuma bere și-i zic ăștia Moise, ce e cu peștele acela ce se tot îndepărta clipind din ochiul său... Și nu era pește, era un ins... Parcă aduce cu omul acela, priviți-l! care se plimbă în halat și are barba albă și părul alb... Dar în apă barba îi ajungea pînă la genunchi, pînă dincolo de tălpi, parcă-i crescuse, îl învelea, și treceau prin ea pui de pești, cai de mare... Capul i se vedea mereu ieșind deasupra apei, ochiul... că eram parcă în dreapta lui, sau în stînga?... În sfîrșit... Cred că sînteți convins că n-am băut nimic, chiar înainte am ieșit din mare și cînd v-am zărit aici m-am bucurat, o clipă crezusem, pierzîndu-vă în apă, că v-ați înecat... și c-o să vă găsesc ca pe băiatul cu părul roșu de la Hunedoara, mort, în ochi cu acea privire sălcie, mată, cum i-a zis mai înainte doctorul, vorbind despre puști... Mă scuzați... Revin... Tot înotînd după acel ins cu barba colilie, deodată apa s-a mai îndulcit, adică s-a mai încălzit, și am ajuns pe mal, dar parcă pe alt mal, mai în altă parte, nu era deloc verdeață, numai nisip și pustiu... Și mi s-a-ntîmplat acolo ceva groaznic, omul acesta care nu lasă sticla de la gură a ajuns și el acolo și... ce s-o mai ocolesc, a vrut să mă omoare, cînd eu... Dar îl las în pace, acuma, vreau să spun doar că fugind de el și intrînd din nou în mare și înotînd ca un nebun, deodată, cu coada ochiului, pentru o clipă, v-am zărit pe un mal înverzit, plin de portocali, de struguri, ca în rai... Și iarăși m-am îngrozit: c-am fost sigur c-ați murit, nu vă supărați că v-o spun deschis... Și m-am îngrozit pentru mine, ca să fiu sincer, fiindcă m-ar fi putut lua valul pe mine... eu să mor în locul dumneavoastră, cum poate în locul meu, dumneavoastră... Acolo, unde era verdeață, toți inșii erau tineri, poate și de-asta am zis că e raiul... Mă scuzați că nu mă duc la medicul care s-a ocupat de băiatul din Hunedoara să-i spun... nu vreau să mă creadă țicnit, fiindcă nici nu sînt, vă povestesc ce mi s-a-ntîmplat... Am înotat, după ce-am trecut o clipă, sau mi s-a năzărit, pe lîngă malul cu verdeață, și-am ajuns aici, pe mal... Și parcă totul n-a durat decît cîteva clipe... Ăștia beau bere... Sînt la aceeași sticlă? *Dumneavoastră, aici, și omul meu...* rîgîie și bea, rîde... M-a năucit soarele, de-am crezut că-l văd pe Dumnezeu și raiul, ha, ha... Să nu rîdeți de sinceritatea mea... Ori poate am murit o clipă?... Căci mă chema la el, ochiul... Și-mi vine să intru din nou în apă, să deschid ochii... Cred că soarele trecînd prin valuri m-a făcut să văd nisipul și... Sau soarele lovindu-mă în creștet, ori un val izbindu-mă în ceafă m-a amețit... Numai fotograful m-ar mai putea ajuta, de n-ar fi beat... În pozele lui... pe filme s-ar vedea cam în cîte poziții lipsește insul ce toarnă acum a doua sticlă în el, cam cît timp n-a fost pe mal, aici... Nu-l puteam suferi înainte pe fotograf, și iată... doar cu el mai poți reface timpul... care altfel s-a dus, s-a irosit... ca un pantof, scuzați-mă, s-a degradat, ca să zic așa... Ca babele astea care... ce copile frumoase au fost! Doar fotograful mai poate, mai are libertatea, ca să zic așa, să poată să știe ce s-a-ntîmplat... ca o memorie, pozele astea... Dar cine are nevoie de ce doresc eu?... O să rîdă ca de un nebun... Înainte mi-am zis... fiindcă și eu la școală am fost o vreme ucenic la un fotograf, fotograful ăsta beat pozează orice, fără alegere, aiurea, de parcă nu-l interesează oamenii, care sînt pentru el ca niște paparude, ca niște pescăruși, sau omizi, sau frunze, sau ca apa, ori nisipul... egali... fotografiindu-i el ca pe niște obiecte, sau cum să spun, ca și cum l-ar fi interesat o veșnicie fără oameni... Fiind, ca să zic așa, timpul, un fel de baltă unde toate putrezesc, peștii se descompun, rădăcinile trestiilor se... Și, totuși, afurisitul, numai el, acuma, dacă eu aș vrea... El ar citi pentru mine ce-a fost, chiar cu insul de-i zic Moise, ori îl poreclesc, chiar și cu babele... Și rîsul lor avea ceva frumos, are, sînt sigur, în poze, și ele ar fi frumoase, sînt, oamenii sînt frumoși, am vedea în pozele lui, deci nu-i vorba în capul lui beat că-l doare în cot și că pentru el timpul ăsta cît a fotografiat, și în general, e un hambar de paparude și de sticle, de obiecte, nici vorbă, lua-l-ar dracu', doar în burta aparatului său nemurirea omului se vede, se vede, nu?... Deși eu, înotînd, parcă m-am rătăcit în alt timp, parcă am ajuns... Și sînt sigur că și eu sînt în pozele lui și se vede clar cît am lipsit, de-a fost o nebunie de-a mea, ori chiar am ajuns la bulgari, ori la turci, ori la ruși... în. Caucaz?... Imposibil?... Ori pe lîngă?... Ha, ha, nebunie, din cauza verii?... Ori am visat, înotînd?.. Am adormit în apă o clipă și-am visat, ori am visat treaz, așa?... Aș mai intra să văd... De-ar intra și insul acela în halat, ha, ha... Cu ăsta nu v-am spus cum a fost... Doi se băteau pe plajă cu pumnii, se loveau cu picioarele, se tăvăleau în nisip, aveau buzele rupte, pline de sînge... Ăsta s-a apropiat de el și l-a izbit pe cel mai tuciuriu în moalele capului... Și n-am înțeles de ce l-a ajutat pe unul și nu pe celălalt, și de ce l-a omorît pe negricios și nu pe celălalt... Eu am văzut totul, lipit de pămînt, cum stăteam rupt de oboseală... Pe cel mort l-a îngropat în nisip, plaja era pustie, a călcat bine nisipul deasupra... Și imediat a mai apărut un ins și a vorbit ceva cu cel ce-și lingea buza ruptă, și s-a luat de păr cu ăsta, s-au plesnit în burtă, în fălci!... Și insul care bea bere acuma s-a repezit din nou în gîtul celui ce de-abia sosise, și l-a pus jos, în soarele care moleșea... Și cel cu buza ferfeniță a zis: ce te amesteci în bătaia noastră, iarăși vrei să-l omori și pe ăsta ca pe ăla de-i în nisip? Deci cel ajutat, prietenul, ca să-i zic așa, a strigat la el, speriat, l-a mustrat, și el, ca să nu fie prins, sau știu eu de ce, a fugit din acel loc, a întins-o... Eu m-am speriat c-o să vină și spre mine și-am intrat în apă, știam că nimerisem undeva unde nu trebuia... Dar iată că el a ieșit înainte pe mal, înaintea mea, ăsta setos de bere... Ce să fie, nu știu, domnule... Mă scuzați, mă duc pînă la far, dar am să mai vin, poate împreună... La revedere, și mă scuzați, domnule, zise și plecă aproape în fugă spre farul de pe colina de calcar.

Trei măgăruși urcau alene pe strada ce pleca din port spre geamie. Unul ducea în samar un fotoliu pe care se jucau douăsprezece pisici albe. Altul era călărit de un turc bătrîn, numai piele și os, cu picioarele lungi, tîrîind pe pămînt, cu fes roșu pe cap, cîntînd... Al treilea erà dus de căpăstru de o fetișcană cu țîțele goale, buzată, în chiloți albaștri cu flori de trandafiri, albe... Baba cu nasul ca un plisc de vultur le îndemna pe celelalte surate ale ei să iubească adevărul și dreptatea, chiar de-ar ieși în pagubă, și să disprețuiască minciuna și nedreptatea, chiar dacă ele le-ar aduce cîștiguri, căci adevărul și dreptatea, zicea, dau trupului și sufletului curaj și siguranță și că niciodată n-a existat alt leac împotriva fricii decît dreptatea... Din hotel se aruncau pe ferestre cutii de conserve și foi de ceapă și coji de mere. Un clopot bătea stingher... nu se știe unde. În balconașe gospodinele își băteau covoarele și-și udau sacsîile cu flori. Șoarecii și șobolanii se urcau pe lăzile doldora de gunoaie. Căruța căcănarilor trecea trasă de doi cai albi, adunînd ce fusese scos cu gălețile de prin privăți. Singură, pe pavajul din pietre, hodorogită. Militarul ajunsese la far. Habar n-avea că Moise cel adevărat așa-și începuse cariera, sau destinul, pe o crimă... Aici berzele sînt gata de plecare, le privi cum se roteau larg peste pămînt și peste apa albastră... Și acolo, de unde-am venit, de-am venit, unde munții erau albiți de zăpadă, rîndunicile erau mici, pui, învățau să zboare... Parcă era alt timp, un timp întîrziat, sau care o luase înainte, ori de-acolo nu trebuiau să plece în alte țări mai calde?... Ca în orice vis, era greu să existe reguli, nu? nu? se întrebă... Căruța hodorogită oprea pe la porți, pornea încet, indiferentă, ca un destin, ca un simbol, ca o dreptate, ca și cum ar fi fost singură, cum era, ce era?... Plecînd spre port, lăsînd babele să-și cumpere vinete din piață și lubenițe, își aminti de grănicer... Nu știa că în vremea aceea, de subliniat asta, Moise, crescînd mare, a ieșit pe la frații săi și a fost martor la muncile lor grele, și a văzut pe un egiptean care bătea pe un evreu, pe unul dintre frații lui... Și s-a uitat în toate părțile și văzînd că nu este nimeni, a omorît pe egiptean și l-a ascuns în nisip... Între far și moschee, cerul. Dincolo, parcă nu mai avea margini. Un vaporaș fluieră în larg. Baba cu nasul ca un plisc călca pe pavajul din pietre ca pe ouă, în pantofii ei vechi, de mireasă. Un spîn cocoșat își fotografia de zor, în fața mării, cu spatele spre port, spre far, doar nevasta, o cocoșată fălcoasă, cu păr pe picioare negru ca tuciul. Da, da, în ziua următoare, ieșind, doi evrei se certau; și el i-a zis celui ce n-avea dreptate: „Pentru ce lovești pe semenul tău?". Și acesta a răspuns: „Cine te-a pus pe tine mai mare și judecător peste noi? Nu cumva ai de gînd să mă omori și pe mine, cum ai omorît pe egipteanul acela?“ Moise s-a temut și a zis: „Nu mai încape îndoială că faptul este cunoscut“. Faraonul a aflat ce se petrecuse și căuta să-l omoare, dar el a fugit dinaintea lui și a locuit în țara Median. A șezut lîngă o fîntînă. Preotul de-acolo avea șapte fete. Ele au venit să scoată apă și să umple jgheaburile și să adape turma tatălui lor. Păstorii le-au alungat, și atunci Moise s-a sculat și le-a ajutat să adape. Și s-au dus mai devreme acasă și i-au spus tatălui lor că un egiptean le-a scăpat de păstori și chiar le-a scos apă, și el a zis să-l cheme să mănînce pîine, de ce l-au lăsat acolo?... Moise s-a hotărît să locuiască la omul acela, care i-a dat de nevastă pe fiica sa Sefora... Spînul cocoșat intră la cofetăria „Europa“ și ceru două înghețate pe băț. Căldura înălbește puțina iarbă dintre prunii cofetarului. Sefora a născut un fiu căruia el i-a pus numele Gherșom (Sînt străin aici); căci, a zis el, locuiesc ca străin într-o țară străină... Așa, va să zică, era străin și el și fiu-său, Gherșom, ha, ha, străin, da, după ce-l omorîse pe plajă... în căldura aceea pe egipteanul, pe insul acela pe care nu-l mai văzuse niciodată, he, he, străin în țara asta, în lumea asta... Spînul o fotografie pe cocoșată lingînd înghețata de pe băț. Cine a omorît va mai omorî... Ah! ce bună ar fi o baie! Ce-aș intra în apă, Doamne! De-ar ploua!... „Ploaia spală totul aici, zice spînul, spală pămîntul și cerul, înmiresmînd pămîntul, florile cerul...“

Și iarăși o trage în poză, din față, niciodată din profil, pe concubina lui. „Nu sînt căsătoriți, îi șoptește cofetarul căcănarului ce s-a oprit cu căruța în fața «Europei».“ Cele șapte babe beau limonadă roșie. „Amanții tragici“, zice una cu pălărie de pai, pistruiată.

— Ați auzit? S-a mai înecat un tinerel... Mai înainte l-a scos apa pe mal... Avea părul plin de scoici și de nisip...

— Of, ce ți-e și omul, zice căcănarul.

— Ce e? surîde, neîncrezătoare, cu mîna la nas, una dintre cele șapte...

— Omul?! își suge un dinte căcănarul, nedumerit că era chiar el întrebat și trebuia să răspundă... Păi, știu eu ce e... așa, ca o scoică, o scoică, așa, care are înăuntru... ce are?...

nu... ce n-au scoicile, bre? Da, da, are nu o muzicuţă, nu, are înăuntru un... vis... hă, hă..

Cine era tînărul? Îi părea rău că devenise curios să vadă un mort. Oare îl mai văzuse pe ins?... Nici o părere de rău, cît de vagă; decît, prin căldura apăsătoare a zilei, o curiozitate de babă îl mîna spre plajă... Burtoşii stăteau tot sub umbrelă, parcă neclintiţi, ca nişte statui rîncede ale berii... Doi, totuşi, cum plaja devenise pustie, sub seară, se uşurau în mare de lichidul ce le dădea ghes. Acelaşi doctor, în acelaşi loc unde fusese aşezat băiatul cu părul roşu, făcea fără convingere, da, fără, respiraţie artificială unui... Se apropie şi văzu faţa grănicerului, învineţind. Doctorul privea ceasul unui locotenent în uniformă: secundele se mişcau indiferent, medicul voia să ştie cît timp trecuse, ce şanse mai avea, dar şi în privirea lui obişnuită cu moartea se citea un pustiu şi o nepăsare, ca şi a secundelor ce ţăcăneau în maşinăria de la mîna militarului. Doar el fu cuprins de o scîrbă în faţa acestor secunde ce se cărau ca un şir de cocori, sau de porci, o scîrbă ce-l luă cu friguri şi-i aduse în gît acreala vie şi scîrboasă a burţii... Intră în porumbi şi icni, icni, fără să poată vărsa, rămînînd pe limbă şi în cerul gurii cu putoarea oţetită a propriilor sale maţe şi a neputinţei sale de a schimba ceva pe faţa vînătă a copilandrului mort cu desăvîrşire, dus el singur acum de pe această plajă de pe care alţii plecaseră perechi să se împerecheze, ori la masă, în grupuri, în turme, ori mai grohăiau înghiţind mici cu muştar şi umplîndu-se de bere, ca acei fericiţi masculi lipiţi parcă de scaunele bodegii sau cîrciumii aceleia neîmplinite şi ciudate şi condamnaţi să bage în ei maldăre de carne friptă şi borhot şi să fabrice pentru privăţi bunăstarea puturoasă a insului şi să fie veseli şi să se treacă şi apoi să se şteargă din lume ca nişte fire de păianjen ce zburau peste porumbi şi mare pînă se topeau măcinate şi ele de propria lor destrămare, căreia le erau închinate... Doar grănicerul, în seara ce se lăsa, prelungă, pe nisip, nemişcat, ca un zeu căzut din cer, învins, sau plin de acreala din pîntecele sale şi de dezgust, grănicerul tînăr, nebunul, scoica plină de vise care încercase să caute un ţărm, nu un ochi, alt văzduh; alt timp, locul său, locul său în lume, scoica nebună se stinsese, apunea, moartea îşi desăvîrşea harnicele ei procese chimice, lua-o-ar dracu... Ţipau pescăruşii în cer, albi, învineţind odată cu noaptea ce punea stăpînire peste mare şi peste nisipuri.

Nu mai era nimic de făcut. Plecă. Farul de pe colina de calcar lumina în răstimpuri, spintecînd depărtările, din ce în ce mai strălucitor, ca şi cum puterea lui creştea odată cu înverşunarea beznei. Plecă, sau aproape fugi ca de moarte, bezmetic, spre port, spre cofetăria „Europa", ori cît mai departe, ruşinîndu-se. El nu mai intrase în mare cînd îi fusese cald, ca grănicerul, fascinat de urîţenia spînului cocoşat şi de îngheţata pe băţ pe care o lingea surîzătoare şi bucuroasă cocoşata cu păr negru pe picioarele-i subţiri ca de capră.

Se-mpiedică, alergînd, şi căzu cu nasul în nisip, nu departe de căruţa hodorogită oprită lîngă o grădină din fundul căreia căcănarul aducea fudul două găleţi pline... Genunchiul îl usturà. Îşi muşcase şi limba, dacă simţea în gură un gust sărat de sînge. Pămîntul se rotea cu el, ameţit, stelele răsăriseră, bolnave, palide, multe, pămîntul se-nvîrtea, alerga printre ele ca un iepure şchiop, prin ceruri, duhnind a privată, plin de cîntecele beţivanilor ce ieşeau ţinîndu-se de umeri de la bordelul aflat în spatele cofetăriei „Europa", luminat în răstimpuri de farul ce clipea ca un ochi fantastic, al unui ciclop, sau poate al lui Dumnezeu, sau poate al nimănui, sau poate... Ameţise cu desăvîrşire, se zbătea neputincios... Cocoşatul spîn îl ridică de subsuori şi cofetarul turnă peste el o găleată de apă rece.

— E beat, zise o babă, din întuneric, toată ziua a stat cu ăia şi-a turnat în el ca un bezmetic...

Ar fi vrut să meargă spre casa unde locuia, dar pe faleză l-ar fi putut întîlni din nou pe grănicer, pe nisip, întins... Dacă nu-l duseseră. Trebuie să-l fi dus, trecuse vreme destulă. Plecă.

— Un popor se deosebeşte de alt popor şi prin felul cum ştie să muncească, să-şi petreacă, să iubească, zicea baba cu nasul ca un plisc de vultur, dar şi prin felul cum ştie să moară, să cînte, şi, da, da, după ce sentimente are faţă de străini... uite, românii sînt nişte îngăduitori...

O luă la fugă spre locuinţă... Pescăruşii ţipau în întuneric. Lîngă salcîm, pe nisip... Lumea plecase, nu era nimeni, decît un grănicer în uniformă, drepţi, ca de gardă, cu patul puştii lipit de pămînt... Faru trecu peste el, îl lumină. Şi atunci văzu pe nisip, dezvelit pentru o clipă de întuneric, trupul băiatului... Parcă-şi zări propriul său trup, mort, pe nisip. Farul iarăşi îl dezgoli, din întuneric : semăna, era chiar ca şi cum era el... Un alt grănicer apăru şi aşternu peste mort un cearşaf alb, peste care bezna se lăsă şi mai înfricoşătoare. Beţivanii, ieşiţi de la instituţia cu pricina cîntînd, trecură pe lîngă ei fără să-i vadă şi se amestecară cu burtoşii nesătui de bere.

— A murit, săracu... Dumnezeu să-l ierte, dar e mai bine că muri acasă...

— Cum acasă ? nu înţelese o altă babă, din întuneric.

— Decît pe pămînturile altora, pe pămîntul lui e bine să moară soldatul, să aibă unde fi îngropat, să aibă cruce, să nu putrezească printre străini...

Vru să fugă din nou, să se îndepărteze cît mai repede, însă rămase locului... farul, ca un ochi de peşte, limpezea întinderile apei, albea o clipită cearşaful pe care vîntul îl vălurea uşor, ca şi cum grănicerul s-ar fi mişcat, bucuros că îndrăznise... chiar dacă, chiar dacă...

— Eu mănînc un ou fiert, pe săptămînă, atît, niciodată omletă... Şi multă brînză de vaci, am o piatră la ficat cît o ceapă...

— Popa zice să te rogi după şaptezeci de ani în fiecare zi pentru fiecare zi pe care ţi-o lasă Dumnezeu...

— Lui îi convine să dea sfaturi, e tînăr, dar ia să-l văd eu cu hernie de disc, să-l văd trecut de şaptezeci de ani, mîncînd numai rasol, îi mai arde să se-nchine ? !...

Umbra morţii grănicerului nu le atingea, nu le scotea din ceaiurile de sunătoare pe care şi le recomandau binevoitoare şi din săpunirea bine, bine a popii şi din seninătatea cu care-şi purtau pălăriile şi din orgoliul cu care-şi plimbau, rezemîndu-se în baştoane cu toc de fier, trupul lor de neatins de nimic altceva în afara reumelor, în orele cînd se schimbau brusc ceţurile cu vîntul şi cu soarele, de neatins chiar de moartea lui Dumnezeu, dacă el ar fi putut să cadă dintr-o dată din văzduh şi să crape sub ochii lor, dar de a unui grănicer care în tembelismul său, ori în nebunia sau curajul ce-l cuprinseseră plecase liniştit să găsească, şi nu-i fusese teamă, plecase să caute, despărţindu-se de ortacii săi şi despărţindu-se de cei ce-l trăgeau la bere şi la cîntece devenite de-acum mai gălăgioase şi mai porcoase, plecase, intrase în apă, nu rămăsese legat de cîrciuma cu bere, legat de ei, de veselia lor, de orele lor nenumărate de chiolhan, de timpul lor, de acea zi, închinîndu-se cîrnăciorilor şi mititeilor cu muştar, se rupsese de rugămintile lor de a rămîne împreună (aduseseră şi un patefon cu goarnă şi Zavaidoc chiuia de zor), plecase de lîngă nemuritorii castraveciori muraţi la soare în sare şi apă şi de lîngă nemurirea gălăgioasă în care ei se înfundaseră fericiţi bătînd în genunchi mătănii în faţa cîrciumarului cu un ochi de sticlă şi a glasului deocheat al lui Zavaidoc şi deşărtîndu-şi foalele ca să se uşureze zdravăn şi s-o poată lua de la început cu haleala în mirosul de grătar şi de mujdei, fericiţi în această cîrciumă de pe plaja veşnică şi nepăsătoare, rătăciţi pe acest nisip sterp şi pustiu şi indiferent, plecase, se dezlegase de ei şi de timp, se rupsese, apa învăluindu-l şi răcorindu-l de arşiţa prelungă a zilei...

Fugi prin întuneric, se opri, negăsindu-şi locul, urmărit de raza strivitoare şi nemiloasă a farului de pe colina de calcar, acum nevăzută, de lumina ce parcă ţipa voind să se smulgă din ochiul care o ţinea osîndită să nu treacă dincolo de puterea ei, singură să nu plece, legată de far, cu toată năzuinţa ei de foc spre libertate şi spre alte zări... Se gîndi că nu mîncase, deşi nu-i era foame. În port era ciorbă de peşte, un dîmboviţean vindea ciorbă de burtă cu ardei iute... Începu să borască, doar gîndindu-se că trebuia să-i fie foame. Intră în porumbi. Şi dădu peste unul ce avea rîgîitul lui Moise, stătea ciucit, lîngă alţi trei, pe vine, fumînd...

— Ăştia de răcnesc la şireturi au ficatul slab... he, he... toţi ăştia de au greaţă... cu greaţa, au fierea în chix... Nu mai spun ce se-ntîmplă de le dai o labă la ficatul, he, he...

O luă spre moschee, spre cofetăria ce trebuia să duduie acum de femei şi fetişcane şi de muştele trezite de aroma de cafea turcească, veşnic bete de cafea... O luă nu pe faleză, ocolind locul de sub salcîm, să nu mai dea de grănicerul care... O luă pe drumul ce venea printre case răzleţe şi de paiantă dinspre cherhanaua lipovenilor.. Drumul era pustiu.

Ferestrele, luminate șters, lămpi cu gaz... Nu voia să-l mai vadă, trupul semăna cu al... Vîntul legăna frunzele obosite de soare... Deodată văzu după niște tufe de liliac un camion păzit de patru militari. Încetini pasul. Farul mușca depărtările, lumina lui lunecînd, lunecînd... Pe o potecă văzu adus pe o targă, de patru grăniceri... Pe targă, legănat, trupul băiatului, acoperit cu cearșaful alb. Îl duceau spre cazarmă... Opriră targa lîngă botul camionului. Vînt. Cearșaful alunecă de pe fruntea lui, ușor, ușor, și ochiul lui mort, ca al unui pește, în lumina trecătoare a farului, îl privi, îl privi, îl privi...

PORFIROGENETUL

Toată noaptea nu putuse dormi. Blanca era în călduri şi se plimba ca o regină înconjurată de toate javrele din cartier. Cum se lăsa seara şi nici o vitregie nu-i mai putea ameninţa, becurile de pe străzi fiind stinse şi ferestrele altă dată luminate fiind parcă mai negre acum decît zidurile ce le mărgineau şi oamenii zăvorîndu-se dincolo de porţi şi de uşi, fanţii flămînzi ieşeau la vînătoare prin gunoaie şi se hărtăneau pentru un os pînă se umpleau de sînge şi hlăpăiau lăturile ce se scurgeau de la grădina de vară „Minotaurul“... El închisese poarta cu cheia, să nu mai intre fanţii în curte, şi astupase zadarnic găurile de sub gardul de sîrmă : ei veniseră tiptil pe vechile poteci, printre straturile cu flori ale disperatului Vrînceanu, ce înjura în fiecare dimineaţă de toţi sfinţii şi înjura şi mai dihai neputinţa şi nepăsarea hingherilor, şi războiul, care distrusese de fapt o meserie atît de utilă societăţii, hingheritul, ducîndu-i pe bieţii neghiobi pe front şi lăsînd cîinii să trăiască într-o libertate înspăimîntătoare şi fără margini... Săriseră cei înalţi ca nişte viţei peste gard, bieţi ogari lihniţi de foame şi scheletici, dar plini de focul ce nu voia să se stingă şi care le dădea şi în luptele inutile dintre ei o mîndrie de întemeietori de neamuri. Încercase să-i alunge, ieşind în pijama şi în papuci, cu o lanternă în mînă, înjurîndu-i şi dînd după ei cu o bucată de scîndură pusă la îndemînă... Ei treceau ca nişte cîrtiţe pe sub gardul de sîrmă, exact prin locurile ce fuseseră peste zi umplute cu pietre şi crengi uscate, săreau peste poartă în drum şi se opreau în întuneric şi aşteptau ca el să intre din nou în casă. Renunţase. Pînă delirul din sîngele căţelei nu se potolea, mărunţeii cu labe scurte ca de raţe, tărcaţi, lăţoşi, mopşi, dulăii albi, ciobăneşti, şi toate neamurile lor n-aveau să aibă somn şi stare... În cuşcă degeaba o închisese pe Blanca, spărseseră uşa, răsturnaseră cuşca, învineţindu-l de ură pe disperatul Vrînceanu Pantelimon. Ciudat era cum aceşti masculi hăituiţi de foame uitau în faţa instinctului de reproducere că au burţile goale şi ca într-un manual elementar de fiziologie îşi disputau graţiile blîndei dealtfel căţeluşe a lui Zilban. Fiindcă Blanca de mult fusese cumpărată de la fosta proprietăreasă a lui Dominic. O ţinea legată lîngă garajul său (locuia tot în Vatra Luminoasă) şi nu-i dădea drumul decît atunci cînd Blanca intra în călduri, să plece unde-o vrea (şi ea nu pleca decît în curtea unde se trezise pe lume şi unde cuşca ei din scînduri rămăsese încă goală), n-avea chef să-şi piardă nopţile auzind bătăile ce se încingeau între cîinii din cartier pentru blana ei drăgăstoasă. Dominic se aştepta apoi în fiecare dimineaţă să-l vadă venind pe Zilban să-i pună javrei zgarda la gît şi să şi-o ducă acasă. Lucraseră cîndva împreună la catedra de fiziologie a Facultăţii de medicină din Cluj şi rămăseseră prieteni, deşi drumurile lor se despărţiseră. Zilban se însurase şi avea o casă plină de copii. Dominic studia comportamentul cîinilor şi al altor animale, acum la catedra de fiziologie din Bucureşti, însă doar o vorbă mai rămăsese din experienţele sale, războiul n-avea răgaz pentru psihologia cîinilor, cum zicea Zilban. Aşa că Dominic stătea mai mult în casă şi citea, nu ieşea decît să-şi cumpere pîine şi cartofi şi varză şi uneori să mănînce cîte o ciorbă, sau o fasole cu cîrnăciori la „Minotaurul". Citea şi se gîndea să scrie o carte : Istoria sifilisului. Îl amuza cumplit acest titlu. Citea mereu şi cînd îl dureau ochii se întindea pe pat aproape nemişcat şi aştepta să iasă din gaura de sub dulapul plin cu prosoape şi cămăşi şi cearşafuri şoarecele Dominic Porfirogenetul. Desigur că şoarecele cafeniu nu se născuse sub cerul orientului şi nu venise aici aducînd legile bazileilor bizantini. Dominic tocmai citea cum împărăteasa Irina Dukas, nevasta lui Alexe Comnenul, era spre ziua cînd trebuia să aducă pe lume un urmaş bazileului dus din Constantinopole în război, cînd apăru şoarecele mărunt de sub dulap şi-l privi aproape fără teamă în ochi. Uşa era închisă și pisica lui Pantelimon Vrînceanu rîcîia cu laba ei neagră pragul. Dominic, din ziua aceea, nu-i mai dăduse drumul înăuntru, de cînd apăruse ca în camera purpurei, din Palatul Sacru, șoarecele imperial, fără teamă, șoarecele numit de el porfirogenet, cum porfirogeneți erau numiți copiii bazileilor născuți în odaia purpurii... Și, astfel, dintr-un joc stupid al imaginației sale se alese cu un prieten, de neam împărătesc, cu o prietenie va să zică imperială : și ca stupizenia să n-aibă margini, îl boteză pe cel parcă născut în purpură și nu undeva în găurile din zidurile vechi ale casei — Porfirogenetul Dominic. Deci îi dădu și numele său, devenind și el, fără să-și dea seama, chiar în clipa botezului, un porfirogenet. Nu-i mai lipsea chelului decît o tichie de mărgăritar, cum îi zisese Zilban. Cînd lucra sau citea, șoarecele își vedea și el de treburile sale, nu apărea decît în clipele de răgaz sau de plictiseală ale lui Dominic. Se priveau în ochi clipe în șir, dar nu se apropiau unul de altul. După ce Dominic mînca, punea lîngă dulap o bucată de pîine și aștepta : și Porfirogenetul nu întîrzia aproape deloc. Seara, pe întuneric, îi auzea pașii mărunți pe podea. Iar cînd zăbovea în oraș, sau pleca la neamuri la țară, șoarecele nu se arăta imediat după ce el se așeza pe pat și-l aștepta să apară, îl făcea să aștepte. Cum toată noaptea trecută Dominic nu dormise din cauza nunții cîinilor, nici Porfirogenetul nu dispăruse cu desăvîrșire în pămîntul unde se aflau tainițele spiței sale. Pisica lui Pantelimon își frecase coada toată noaptea de ușă. Dar de obicei marea ei dorință de a pătrunde în cameră îl făcea pe Dominic mult mai atent ca înainte, atunci cînd pleca de-acasă : nu cumva din greșeală să se furișeze afurisita înăuntru printre picioarele sale. Și nici fereastra n-o mai lăsa întredeschisă. Dominic Porfirogenetul trebuia să aibă liniște deplină.

Încă nu se luminase bine de ziuă, flocanii și răpciugile și toată șleahta de cățelandri din jurul cățelei albe și fudule mai mîrîiau și se mai luau în colți, obosiți, pe lîngă casă, cînd cineva sună la poartă și Porfirogenetul încremeni o clipă și apoi dispăru ca o nălucă sub dulapul plin cu albituri. Dominic își căută papucii sub pat : vreun nemernic venea să se plîngă că javra lui din cauza Blancăi venise ruptă la gît... sau era poate chiar tembelul de Pantelimon Vrînceanu, cu ochii cîrpiți de nesomn, alb la față de supărare că afurisita de cățea... Ieși în pijama în prag: afară era Zilban cu un tinerel.

— Ce vrei, pistruiatule, să-ți prind acuma javra?

— Aoleo, ce ziseşi, bre, sau n-auzii eu bine!? Mă făcuşi pistruiat! Bravo, mînca-ţi-aş sufletul, intră el pe poartă şi-l pupă pe amîndoi obrajii, bravo, înseamnă că s-au întors vremurile bune...

— Pe mine nu mă duci cu prostiile tale, n-ai somn?...

— N-am, zise Zilban şi intră în casă fără să mai fie poftit, şi-l trase după el de mînecă şi pe tînărul cu care venise. Hai, faceţi cunoştinţă, zise el, închizînd uşa în urma lui Dominic, care se uita foarte atent să nu treacă printre picioare mîţa lui Pantelimon. Ce te uiţi la picioarele noastre, uită-te în ochii noştri, ce-i cu tine, tîmpitule?

— Mai tacă-ţi fleanca, ori vrei să te dau afară? Dominic, se prezentă el strîngînd mîna omului cu care venise Zilban.

— Ilie, răspunse acesta.

— Domnule Ilie, nu te lua după Zilban, e un potlogar, sînt sigur că vrea să vă vîndă căţeaua care acum e la mine în curte... A mai vîndut-o la cinci inşi. Vă ia banii degeaba.

— Dominicule, unde ţi-e, mă, şoarecele? Hai, scoate-l din cutie! Fă hocus-pocus preparatus, să-l văd şi eu. Domnule Ilie, vă prezint pe cel mai mare cretin pe care l-a avut România în ultima sută de ani. Ăsta are încredere numai în animale şi numai în instinctele lor, oamenii sînt pentru el nişte obiecte puturoase ale sfintei naturi. Cîinii şi şoarecii, şi albinele, şi gîzele toate sînt nişte capodopere ale naturii... Pe cînd omul, avînd creier, e un monstru de imbecilitate, este, Dominicule?

— Zilboiule, dragă, n-am dormit toată noaptea din cauza căţelei tale şi eu îţi ştiu toate potlogăriile, ca să mă mai poţi duce de nas... Care-i scopul, că tu nu faci doi paşi dacă n-ai un interes?!...

— Interesul meu este să te ia dracu pe tine şi să rămîn eu proprietarul Porfirogenetului. Domnule Ilie, specimenul din faţa noastră e un mare laş, altfel nu-i prost... A făcut nişte experienţe interesante pe cîini la Cluj şi a ajuns la concluzia, deocamdată personală, că hipertensiunea arterială se poate declanşa şi la animalele cu sindromul hipertensiunii cel mai absent... Uite, cîinii pe care-i auzim pe-afară se bat pentru dreptul de a fi... Cel mai tare îi flocăie pe cei mai slabi, să fie singurul, mă înțelegeți... Cei mai slabi, fie că o iau razna, fie că-și încearcă norocul în altă parte... Ei, dacă unui asemenea dictator, să-i spunem, îi iei femela... și pe el îl plasezi într-o cușcă de unde doar poate s-o vadă, fără s-o ajungă... Și cu ea în cușcă pui un limbric, pe care el l-a călcat în picioare... și împuțitul ăsta, cu care nu se mai poate mușca, și deci între ei nu se mai poate rezolva conflictul... Ce se-ntîmplă atunci? O să rîdeți? O criză furibundă o să-l apuce pe... uriașul nostru, o să-i crească tensiunea... și poate face o boală hipertensivă... Da, dar Dominic rămîne oricum un laș, chiar dacă o să-mi spună că cercetările lui au fost întrerupte și n-au dus la nici o concluzie fermă... N-a semnat memoriul universitarilor pentru pace, zicînd că nu-i profesor... Sigur, nu este, dar l-au semnat și asistenți... Și cercetători... O să spuneți că l-a împiedicat modestia? Că trebuia semnat doar de mari personalități ale științei și învățămîntului nostru? Dar a și fost semnat de Danielopolu, de Lupu, Parhon, Rosetti, Ralea, Stoilov, Gheorghe Vrînceanu... Și Vrînceanu e doar liberal, nu comunist, sau... Un mare matematician! Mi-a spus, de fapt nu mie, dar și mie, din moment ce eram acolo cînd a zis: „Mă, noi nu facem nimic, e o rușine, e o rușine, nimeni în țara românească, nici un intelectual, nu face nimic, trebuie să facem ceva!“ Înțelegeți? Nu se poate mereu ca intelectualii români să stea cu degetele în gună și să-și primească leafa și să-și aștepte pensia... Memoriul ăsta, pe care l-a văzut înainte și Pătrășcanu, care l-a arătat și biroului politic ce se constituise după patru aprilie... Nu vă fie teamă, putem vorbi orice față de Dominic, el știe ce politică fac eu, n-o să ne toarne, n-are stofă de căcănar... e doar laș, atît... Am uitat... și Moisil a fost de acord cu acest memoriu, deși nu știa că e văzut de partid... A mai fost discutat apoi memoriul... și toți au semnat, cu excepția unui matematician, se zice, care a părăsit casa lui Enăchescu și chiar a plecat din București, bolnav de frică... Aici are dreptate Dominic, creierul cu cît e mai inteligent, cu atît e mai... Așa să fie? Materia cenușie să fie o pacoste, o tară pentru om, un blestem? Nu, nu, să nu tragem concluzii pripite dintr-o spaimă a unuia sau a altuia... Au mai semnat Dan Bădărău din Iași, Oțetea, Balmuș, Gheorghe Zane, Șerban Țițeica, Constantin Daicoviciu și Emil Petrovici, Eduard Mezincescu, Enăchescu și doctorul Bagdasar, D. D. Gerota, Ion Zamfirescu... antihitleriști, antiantonescieni. Dar au fost și locuri unde n-am prea avut succes... Ionescu-Mihăilești dăduse dispoziția să nu semneze nimeni. Am încercat prin conu Mișu... Mihail Sadoveanu... Unii ziceau să-i fie memoriul adresat regelui, nu lui Antonescu... Mă rog, a mai semnat și Ionescu-Sisești... Maniu, da, da, a dat ordin ca toți profesorii din partidul național-țărănist să semneze... Da, domnule, numai papălapte al meu n-a vrut să semneze... Unii au fugit din oraș, alții au invocat tot felul de motive, dar Dominic, cu care sînt prieten, a zis că el nu face nici un fel de politică... Neculce s-a dus la Sibiu, unde erau universitarii din Cluj, și-a fost și arestat apoi... Dominic, pauză! Are dreptate! Materia cenușie pentru unii e o pacoste. Dar trebuie toți să renunțe la a-și folosi căpățîna? Dragul meu, nu toți putem fi albine, ca albinele tale — a, a studiat și albinele, dobitocul! — care n-au nevoie în viață de prea multă materie cenușie...

— Cum te cunosc, Zilboiule, tu n-ai nevoie acuma nici de Blanca și nici de semnătura mea. Nu mă mai lăuda și nu mă mai sictiri, nu ține. Ce vrei? Da, sînt ființe, ca și albinele, care n-au nevoie de materia cenușie... care-ți lipsește ție...

— Dar ne sînt ele superioare?...

— Poate că da...

— Vezi, vezi, domnule Ilie! Mîine, poimîine, o să fim invadați de albine. Și de alte gîze și insecte, care or să cucerească pămîntul! Și de șoareci, care mai au o fărîmă de creier... Sau șoarecii n-or să fie împărații pămîntului, Porfirogenetul Dominic n-o să fie împăratul pămîntului?

— Deci nu te mai interesează semnătura mea de... de laborant, fiindcă nu sînt mai mult, cum nu ești nici tu... învățămîntul fiind practic desființat... Înțeleg că-mi ceri din nou casa. Din nou trebuie să-ți răspund că nu ți-o pot pune la dispoziție nici măcar pentru o clipă. Și nu pot adăposti la mine pe nimeni, nu din frică, din comoditate. Pur și simplu, nu vreau să mă amestec în nimic.

— Fiindcă n-ai încredere în mine? Ai, dar ce e mai rău e că n-ai încredere în oameni! Domnule Ilie, teoria lui e simplă: crede în instincte, în hămăiturile sincere... he, he... ale dulăilor pe care-i auziți... Ei măcar se luptă pe față! Față de oameni, cîinii și pisicile și mai ales albinele dispun de cel puțin două avantaje colosale: succesiunea rapidă a generațiilor și păstrarea fără greșeală a unei eredități sănătoase. Împuțitul ăsta care face pe laborantul modest cînd e vorba să-și treacă semnătura pe un document de importanță... da, pentru țară... ei, el a publicat un artcol fulminant despre selecția naturală... Sigur, nu el a descoperit America, dar teza sa mie cel puțin mi s-a părut uluitoare: că animalele, prin selecție naturală riguroasă și... sfîntă, nu mistică, și nemăsluită, pot supraviețui omului și pot fi moștenitoarele pămîntului... Și gîzele, nu numai cîinii plini de... ascultați-i ce temperament au!... Și albinele... Fiindcă, fiți atent, domnule Ilie, superioritatea lor față de oameni nu rezidă... ptiu! ce verb!... da, nu rezidă în inteligență! Din contră! Nu în materia cenușie, în creieraș, din contră, în executarea mecanică, rețineți, a unui program înnăscut... Deci nu moștenesc lumea cei care pot gîndi, cei care știu chiar ce înseamnă a gîndi, nici vorbă! Albinele au un creieraș insignifiant, ca un argument, care n-are rostul să gîndească, sau, Doamne ferește, să reflecteze asupra lumii, sau, Doamne ferește, să descopere ceva! Nimic din toate astea! Puțina lor spoială de materie cenușie nu este pentru a inventa ceva, ar fi o catastrofă! Neamul lor s-ar ruina de și-ar părăsi drumul de automate vii... de la polen la matcă etc., etc... Nu, să nu gîndească nici cît negru sub unghie și să nu-și impună vreo voință... personală... Și el are tot o minte de furnică, sau de albină! Nu se amestecă în prostiile mele! I-am cerut și acum o săptămînă locuința... da, pentru ca să-l putem ține arestat aici pe Antonescu, i-am spus deschis... O vreme să-l ținem arestat aici, unde nimeni nu bănuiește... Și m-a făcut nebun! Fiindcă Antonescu era, și mai este mareșal... sînt eu nebun? Dar el tot trebuie doborît! Și dacă n-o să fie asta casa în care o să-l ținem, o să fie alta... deși, zău, bine-ar fi, Dominicule, să avem mai multe case la dispoziție... Uite, de vrei, te muți la mine... Sau poți să pleci în provincie, ne dai doar cheile... Nu vrea, poftim, dă din cap că nu vrea! Are de hrănit un șoarece! Și noi o să lăsăm ușa deschisă și printre picioarele mareșalului o să intre și pisica neagră a vecinului... De ce rîzi? Data trecută nu mi-ai spus că în... he, he... singurătatea ta singurul prieten devotat... este Porfirogenetul? Nu-l poți trăda pentru niște utopii de-ale noastre... Nu-l poți lăsa, nu? în voia soartei, și a nepăsării noastre, și a pisicii lui Pantelimon... Șoarecele tău e inocența în persoană, așa ai spus, nu? Și nu poți accepta uciderea acestei inocențe de dragul unei aventuri care n-o să aducă decît alte nenorociri, nu? Dominicule, noi chiar asta vrem, arestîndu-l, să nu se mai întîmple nici o nenorocire acestei țări... Da, iată-l pe Zilban al tău și patriot, o să spui...

— Hai sictir, n-o să spun așa ceva, știu că nu ești demagog! Ești țîcnit! Fiindcă tu... în persoană, mi l-ai lăudat nu demult pe Antonescu! N-ai povestit tu chiar stînd unde stai acum, pe patul meu, cum Antonescu s-a opus lui von Killinger să-i trimită pe evreii din România în lagăre? Și că nu i-a găsit pe evrei dușmanii țării, vînzătorii țării noastre?! N-a spus el — așa mi-ai spus, recunoaște! — că din moment ce și-a dat singur seama de stăruințele ce le fac evreii ca să se evacueze odată cu toată populația românească... și să fie acolo unde sînt cei cu care au trăit... Și de vreme ce se luptă... așa ai spus... și de vreme ce recent, a zis mareșalul, cînd s-a bombardat Bucureștiul, echipe de evrei au lucrat în rînd cu toți românii, au ajutat... s-au purtat atît de bine, încît Antonescu a vrut să le aducă mulțumiri publice... și chiar... da, amintește-ți, le-a strîns mîna, în fața tuturor... le-a strîns mîna evreilor pentru că și-au făcut exemplar datoria! Și ți-a strîns mîna și ție, Zilboiule, este?

— Domnule Dominic, zise Ilie Dragomir, acum e vorba de altceva... Totuși Antonescu a făcut sigur o serie de greșeli... Nu numai comuniștii spun asta, ci și Maniu și Brătianu... După abdicarea regelui Carol al II-lea, Antonescu s-a supus tratatului de arbitraj de la Viena, care în acel moment, 6 septembrie 1940, nu începuse să fie executat... și punerea lui în aplicare, intrarea lui în vigoare, cum se mai spune, putea, hotărît, să fie împiedicată! Antonescu trebuia să ceară anularea lui ca un act anticonstituțional, lipsit de orice valabilitate, după legile românești, da, lipsit de orice valabilitate, fiindcă nici regele, nici mareșalul, nici guvernul, nici consiliul de coroană, nimeni nu avea căderea de a hotărî cedarea unei porțiuni din teritoriul țării! Și Antonescu a acceptat această rușine, e un lucru pe care i-l reproșează toată țara, și mulți oameni din diverse partide politice, nu numai noi, chiar și dumneata, care nu faci politică... și care în loc să te afli la Cluj... O să spui că nu putea face altfel ? Că a moștenit o situație grea ?

— Eu am părerile mele despre Antonescu, dar aici nu-i vorba despre mine, ci de Zilban... Cînd a fost el sincer, cînd mi l-a lăudat, sau cînd îmi vorbește de arestarea iminentă a mareșalului ?... Ori el se supune unei discipline și n-are idei personale ? Zilbănică, te aștept să-mi răspunzi.

— N-am să te mint, cu toate că asta n-o să m-ajute să ajung în rai. Nici nu-i de mine, și nici n-am visat s-ajung vreodată acolo. Nu te strîmba, nu fug de răspuns. Ești grăbit, n-a mîncat șoarecele tău de dimineață, face nazuri ? Vrei să ne dai afară, să nu mai fie gelos pe prezența noastră aici ? Glumesc... Deși tu și cu Porfirogenetul o să ajungeți în paradis, pe cuvînt, și-o să fiți fericiți. Și ce este raiul decît o grădină plină cu trandafiri îmbobociți și plină cu meri aflați pe rod, superbă, unde omul nu știe ce e sapa și lopata și hîrlețul, ce e munca și ce este înjurătura de mamă și bătaia pe umeri, pupatul pe obraji, binele și răul, și unde nu trebuie să-și consume materia cenușie gîndind și unde el este fericit fiindcă acolo toți bondarii și șoarecii și pomii sînt fericiți ?... Și tu ce ești altceva decît un pom fericit ? Sau un șoarece fericit, care n-are de ce să gîndească de doi lei și să-și dea singur răspuns în problema Antonescu. Sînt fapte care se află mai presus de noi, sau de atitudinea noastră, sentimentală sau ba, nu ? Antonescu s-a aliat cu nemții și-a intrat deci în Axă fără a obține pentru viitorul României nici o asigurare, și nici o despăgubire pentru ce-a pierdut. S-a băgat apoi cu capul în laț permițînd armatelor germane să vină pe teritoriul țării, sub penibilul pretext al unor trupe de instrucție, care s-au purtat aproape ca niște trupe de ocupație, nu ? Și colac peste pupăză : intră într-un război, alături de fasciști, care nu putea duce decît la o catastrofă pentru noi... Da, el mi-a strîns mîna, și sînt convins că nu de paradă, însă ce poți face cu un om care nici în aceste clipe nu-și dă seama că atitudinea sa față de germani ne duce la dezastru ? !

— Cine l-a pus să treacă Nistrul ? întrebă Ilie Dragomir. Sau să renunțe la libertatea de acțiune autonomă a armatei noastre? E și asta o întrebare ce și-o pun destui oameni, domnule Dominic. De ce era necesar ca oștirile noastre să ajungă sub comandă nemțească, de ce să facă armata noastră parte din armată?!... doar știți totul, desigur... pînă și aprovizionarea a fost lăsată la dispoziția... Și nu-i obligatoriu să ne ajutați cu locuința dumneavoastră, mai avem și alte case la dispoziție... însă de discutat e bine să ne spunem fiecare gîndurile pînă la capăt.

— Da, întocmai. Și-am să-i amintesc deșteptului de Zilbi că împreună eram pe stradă cînd o ceată de derbedei s-au repezit în văzul mulțimii și-au călcat în picioare un tînăr ostaș, și nimeni n-a ridicat un deget, nici noi doi... Ar fi fost o sinucidere, e drept, huliganii aveau pistoale și pînă la urmă l-au împușcat în ceafă pe soldatul acela absolut nevinovat... un băiat cu ochii albaștri, sigur de la țară, mergea pe stradă cu ochii căscați la vitrine, călcînd prea tare, neînvățat să poarte bocanci... vina lui fiind faptul că era îmbrăcat în haine militare... L-au împușcat apoi cu o inutilă cruzime în frunte și în burtă, i-au dat cămașa jos, și pantalonii și i-au mai tras cîteva gloanțe în fund și în, Doamne, în partea bărbătească... și l-au pus pe o targă... într-un cărucior cu două roate, luat din piață, plin încă de verze și de morcovi, l-au aruncat peste ceapă și castraveți și pătrunjel și l-au plimbat triumfal prin piață și pe malul Dîmboviței, spre Mitropolie... să-l vadă lumea și să se înspăimînte, expus la vedere... ca pe un berbec tăiat, la tarabă... sau ca pe o grămadă de mere, sau struguri, la vedere... Și cine a scăpat țara de asemenea barbarii, cine i-a pus cu botul pe labe pe legionarii ce l-au ucis pe Iorga... care au ucis mișelește un geniu... Nu Antonescu?

— Cine i-a lăsat să ajungă pînă aici...

— Zilbane, nu umbla cu fleacuri, nu el i-a lăsat. Amintește-ți ce revoltați am fost văzînd trupul... cadavrul umilit, al acelui țăran nevinovat... N-ai spus tu că este inadmisibil să fie ucisă inocența, și nu te-ai bucurat cînd ai văzut venind soldații și punînd mîna pe legionarii... pe puțoii ăia ce-și descărcaseră o ură imbecilă asupra unui cadavru?! Și pentru ce-a murit acel tînăr, ce-au obținut ei ca să justifice un act atît de odios ca uciderea nevinovăției, ce? S-a urnit carul lumii, ai zis tu, mai spre bine, de era necesar un asemenea act de bestialitate? Nu... Și nici nu puteam da totul pe go-

goașa cu iraționalismul psihologic al gloatei.. Ei știau ce vor! Și Antonescu scăpînd țara de ei...

— Eu te-nțeleg, Dominicule. Tu, de fapt, nu vrei să-l aperi pe mareșal pentru greșelile pe care le-a săvîrșit și le mai săvîrșește, tu te miri cum de-a fost posibil ca un om instruit și care n-a admis crima și distrugerea atîtor valori... a frumuseții omului... da, da... cum de, totuși... a ajuns aici... Tu nu mă-ntrebi pe mine, te întrebi pe tine. Îți știu și concluzia... și voiai poate ca răspunsul meu să te-ajute aici... Concluzia ta, mi-ai mai spus-o: că mareșalul... văzînd că nu poate realiza nimic din ce și-a propus, și nevoind să cedeze... dintr-o mîndrie și dintr-un ciudat simț al onoarei sau al lașității de-a recunoaște o înfrîngere... Ei bine, el se sinucide treptat... și se lasă dus spre moarte de istorie, de mersul evenimentelor, parcă așa mi-ai spus, nu? Da, da. Și aici se vede că ție nu-ți folosește la nimic judecata, ești completamente cu capul în nori... și cu picioarele tot în nori, tot în cer, tot în rai... Crezi tu că el este complet nevinovat? Nici vorbă, din moment ce susții că se sinucide văzînd cu ochii... Dragul meu, noi n-avem acum timp să stăm nepăsători ca zeii în Olimp și să judecăm ca tine toate ipotezele... Rușii au intrat în Moldova, înțelegi? Pentru noi cerul este ce vedem deasupra capului nostru. Înțelepciunea asta... zeii... he, he, chiar neamul porfirogeneților tăi... Și așa cred că ne-am pierdut prea mult timp discutînd... Noi nu trăim în Olimp, ca tine și ca Porfirogenetul, noi nu trăim ca pe un vîrf de munte, asemeni zeilor, cu capul în nori, cu capul în cer, și cu picioarele în cer... Și nici nu ne gîndim la viața viitoare din paradis... Zeii au trăit în cer, pe urmă le-a luat locul Dumnezeu, care și-a clădit tot acolo grădina cu pomi fructiferi, lăsînd sub pămînt spurcatul și întunecatul infern, pe urmă ai venit tu cu albinele tale în locul lui, și cu Dominic Porfirogenetul Întîiul... Adică, cerul... cumva... să nu mor de rîs cumva, e grădina asta în care stai... acuma înconjurat de lătrături de cîini.. și tu stai în grădina asta a raiului și-l aperi pe Porfirogenet... și inocența... și iarba... și inocența ierbii... Dar apărînd asemenea... asemenea prostii, lumea nu stă pe loc, vorba lui Caragiale, parcă... ori mă înșel? Cu asemenea căcănari ca tine, care sînt nevinovați, desigur... hardughia asta a lumii n-o să meargă nici c-un pas spre niște zări mai limpezi...

— Și dacă-ți dau casa pentru... sînt un om minunat ?

— Să mergem, zise Ilie Dragomir, privind pe fereastră, în stradă. S-a făcut ziuă.

Și, ce doi plecară, dînd politicos mîna cu Dominic, la poartă. O răceală se lăsase între ei, stînjenitoare. Cîinii se răriseră. Blanca dădea din coadă, ca și cum habar n-avea despre ce se întîmplase în timpul nopții. Nu-i nimic, o mîngîie Dominic pe spinare. Apoi își zise : da, nu este viu decît cel ce se reproduce. Intră în cameră, și de-abia atunci își aduse aminte că trebuia măcar să-l întrebe pe Zilban cînd avea de gînd să-și ducă acasă cățeaua, pe care și uitase s-o privească, plecînd. Dar nu era pentru prima oară cînd se despărțeau îmbufnați. După succesul cu memoriul universitarilor, urmase un altul, al ziariștilor și scriitorilor, și unul al medicilor, și Zilban de toate era foarte încîntat, de parcă ar fi fost în același timp și scriitor, coleg cu Vinea, care semnase, și ziarist și doctor... Dominic aduse o bucată de pîine din cămară și-o puse pe farfurioara din fața dulapului cu albituri. Puse apa la fiert, pentru ceai, și aprinse focul în baie să se spele. Dominic Porfirogenetul nu apăru, și el se aplecă și privi pe sub pat : pisica lui Pantelimon nu era acolo. Parcă de nesomn, barba îi crescuse și mai mult... Avea fața palidă. Oglinda îmbătrînise, argintul de pe spatele ei crăpase și mici bucățele din el căzuseră și chipul său arăta ciudat : cu o jumătate din ochiul drept lipsă, știrb de un dinte și pe frunte purtînd fîșii roșii din prosopul care era de fapt între oglindă și perete. Auzi în bucătărie chițcăitul Porfirogenetului și se gîndi la fantasticele experiențe începute de niște străini asupra vederii la animale... Un șoarece de trei luni, băgat într-o încăpere fără ferestre, în total întuneric deci, cînd e scos din nou la lumină se mișcă dezinvolt și vede, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat cu el. Dar dacă un șoarece e băgat în întuneric chiar de la naștere, în cîteva săptămîni devine complet orb, degeaba-l mai scoți la lumină și-l lași liber, e un infirm. Da, șoarecele rămîne definitiv orb. Asta înseamnă că el la naștere e sensibil la lumină, asta înseamnă că sistemul vederii există la naștere... Da, dar el nu se stabilește decît dacă funcționează, vederea care n-are lumină și deci nu poate vedea, da, da, se atrofiază, moare, și șoarecele rămîne orb... Dar și experiențele pe cîini, despre care vorbise Zilban, nu le începuse el întîi, și nu cîinii fuseseră testați la început, ci niște maimuțe... Zilbănică a vrut să mă dea „grande“, să creadă omul cu care venise că nu e prieten cu un terchea-berchet și și-a bătut joc de mine în același timp, doar eu știam adevărul și tăceam, ca să nu-mi mai reamintească de memoriul către mareșal... Și cîinii din jurul casei fugărindu-se și lătrînd făcuseră și mai caraghioasă experiența cu hipertensiunea... Afurisitul! se strîmbă el în oglindă, observînd că se tăiase cu lama sub bărbie și un fir de sînge curgea întrerupt, din cauza argintului căzut... Puse o bucățică de ziar peste tăietură și căută printre filele volumului „Istoria lui Ștefan cel Mare“ de Nicolae Iorga memoriul academicienilor și universitarilor din București, Iași și Cluj. Nu-l găsi. Cum începea? „În clipa cînd un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru, noi... martori ai exodului populației și ai devastării satelor și orașelor românești, transformate în cîmpuri de bătaie, după îndelungată chibzuință am hotărît să vă adresăm apelul de față. În actualele împrejurări, tăcerea noastră ar însemna o crimă. Avem datoria să rostim răspicat gîndul nostru cinstit în fața conducătorului statului. Războiului nostru cu Rusia, Marea Britanie și Statele Unite trebuie să-i punem capăt. Activitatea și trecutul nostru sînt martore că acest demers nu pornește din lașitate sau interese personale. Iată, domnule Mareșal, temeiurile apelului nostru. După patru ani de luptă, armata germană se află într-o defensivă fără speranță. A pierdut cele mai bune trupe și alianța Italiei, a fost nevoită să ocupe militărește Ungaria, a pierdut spațiul cucerit în Răsărit, mare parte a uzinelor de armament din Europa, războiul submarin și supremația aerului. Împotriva Germaniei și aliaților ei luptă trei sferturi din populația globului și patru cincimi din industria lumii. Raportul de forțe este atît de categoric în favoarea puterilor aliate încît nimic nu mai poate schimba deznodămîntul...“ Și asta fusese în *aprilie*, și deznodămîntul încă întîrzia să se arate categoric. Nemții anunțau o teribilă armă secretă. Dar el nu semnase acest document fiindcă într-adevăr nu era nici academician și nici profesor universitar și fiindcă intenția lui Zilban cînd i-l citise nu fusese aceea de a-i obține semnătura, ci de a-i arăta o atitudine fermă și deschisă a intelectualilor români. Tăcerea e o crimă? se privi în oglindă, apoi răsfoi încă o dată cu înfrigurare cartea lui

Iorga. Pe o foaie de caiet cu pătrăţele Zilban copiase cu litere mărunte memoriul... „Guvernul german speră că, printr-o defensivă prelungită, va sparge alianţa anglo-ruso-americană. Pentru această defensivă îi lipsesc însă resursele materiale şi morale. Un război de cîţiva ani dus în acest scop nu poate fi conceput în situaţia actuală a celui de-al treilea Reich. Dacă interesele Germaniei cer, poate, acest sacrificiu, noi nu ne putem resemna ca statul român să fie desfiinţat — fapt inevitabil, Germania nemaiputînd apăra România. După ce a pierdut liniile Niprului, Bugului, Nistrului, Prutului, nu se vede unde s-ar putea stabili o linie de rezistenţă înainte de Carpaţi. Continuarea războiului ar însemna în mod necesar evacuarea întregii populaţii valide pe fîşia de pămînt rămasă în Ardeal şi distrugerea totală a ţării. Pentru ce aceste jertfe care nu schimbă cu nimic realitatea situaţiei? În aceste momente hotărîtoare pentru existenţa poporului român, guvernul sovietic, de comun acord cu guvernele Marii Britanii şi Statelor Unite, afirmă în faţa lumii că nu înţelege să distrugă statul român, să anexeze teritorii dincoace de frontierele din 1941 şi nici să modifice regimul social al ţării. Pe de altă parte, prin marele nostru prieten D. Eduard Beneş, am aflat că guvernul rus este hotărît să contribuie la realizarea unităţii noastre naţionale, sprijinind reluarea Ardealului dezlipit de ţară prin dictatul de la Viena. Examinînd împrejurările politice care au determinat luarea acestor angajamente, am ajuns la concluzia că ele nu pot fi considerate expresie a unei politici duplicitare. Într-adevăr, interesele Rusiei cer ca Alianţa cu Anglia şi Statele Unite să nu fie compromisă prin anexiuni teritoriale sau schimbări forţate de regimuri sociale şi politice. Prin urmare, nu avem nici un motiv să nu ne încredem în cuvîntul guvernelor aliate. Continuarea războiului în aceste condiţiuni rămîne lipsită de obiectiv politic. Domnule Mareşal, Bombardarea Capitalei, distrugerea altor oraşe, avertismentele de la Londra, Washington şi Moscova, transformarea Moldovei în teatru de război sînt semnele prevestitoare ale dezastrului. Poporul român, sleit de un război prea lung faţă de puterile lui, nu se mai poate bate... Coborîţi în stradă şi întrebaţi trecătorii, mergeţi în sate şi oraşe, ascultaţi glasul poporului. Pretutindeni veţi vedea deznădejdea în ochi şi acelaşi răspuns : NU ! Pentru ce să mai luptăm ? Interesele vitale ale statului și poporului cer imediata încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui pas. Sacrificiile pe care România ar trebui să le facă vor fi incomparabil mai mici și mai puțin dureroase decît continuarea războiului.“ Dominic reciti ultimele pasaje și rămase uluit : parcă acum afla pentru prima oară de acest memoriu... Evenimentele petrecute de cînd fusese alcătuit și semnat luaseră o înfățișare îngrozitoare... Și dacă situația unei țări trebuie să decurgă din istoria ei, din trecutul și prezentul ei și să nu fie o împrumutare a altor istorii, ei bine, această simplă foaie de hîrtie căpătă pentru Dominic dintr-odată valoarea unui document extraordinar, al unui avertisment al intelectualilor... ei, da, intelectualii chiar nu dormiseră în cizme, cum zisese atunci Zilban... Soneria bîzîi îndelung, Dominic deschise ușa de la intrare și ieși în pijama pe scări, cu foaia de caiet în mînă. Un ins cu pălărie cu boruri scurte, zîmbitor, ținea în lesă un cîine destul de mic, negru, cu urechi clăpăuge.

— Nu vă supărați, zise, am trecut și ieri pe-aici și-am văzut că... vă rog să mă înțelegeți, cățeaua dumneavoastră e în călduri... Și... vă rog să mă iertați, am îndrăznit să vin și eu cu... Dacă sînteți bun, să-mi permiteți să-l las și pe el... Știți, n-a mai fost la o cățea... Și omul rîse cu hohote. Deși, deși, se opri el brusc din rîs, ștergîndu-și ochii de lacrimi cu dosul palmei, deși... nu-i nimic de rîs, cîinele e foarte nervos, extrem de nervos... și doctorii, asta e situația, i-au recomandat... Și caut o cățea în călduri de cîteva luni și... ieri... din întîmplare, minune ! O văd pe-a dumneavoastră cu o tîrlă de potăi după ea... Dacă... dacă...

— Dă-i drumul, zise Dominic, amuzat. Eu... mă scuzi, trebuie să mă... și să mă-mbrac... poftiți ! poftiți !...

— Asta și voiam să vă-ntreb... e posibil, dacă nu vă deranjează, să intru și eu în curte ?... He, he, e amuzant, o să asist, o să văd, ce mai... cum se înzdrăvenește Bismarck !

— Poftiți... poftiți... și mă iertați... Și succes, zise Dominic și intră în casă.

— Mulțumesc, mulțumesc, mai auzi.

Dominic se spălă, își luă o cămașă curată, mîncă... da, îi plăcea slănina... păcat că dimineața nu putea să spargă și o ceapă... Prin curte auzi schelălăituri. Uite, domnule, își zise, mai sînt oameni care au grijă de viaţa cîinilor lor, ce bine, ce bine, bine că nu uită, chiar în aceste clipe, de sănătatea... Ei, fir-ar al dracului, zise el văzînd că apa pusă la fiert pentru ceai se evaporase aproape în întregime... Dominic Porfirogenetul nu apăru, jignit probabil de vizita... şi de lunga discuţie din dimineaţa aceasta şi de succesul pe care căţeaua după atîtea nopţi de nesomn continua să-l aibă... Dominic îi puse o bucată de slănină pe farfurie, cu şoric, să se-mpace cumva, măcar cît o să lipsească el de-acasă, două ore, să-i treacă Porfirogenetului supărarea. Nu-i vorbă, se mai împăcaseră ei seara, după absenţe mai îndelungate, punînd aparatul de radio să cînte în surdină... Ieşi afară, închizînd uşa cu precauţie. Insul cu pălărie surîdea fericit.

— Merge, merge ?

— De-abia a început, se hlizi el, dar văd că plecaţi şi doar... pot să mai revin şi mîine cu Bismarck, dacă nu vă supăraţi, ştiţi...

— Veniţi, veniţi... Dar mai puteţi rămîne, pe mine nu mă deranjează cu nimic...

— N-aş vrea, aşa, singur în curtea dumneavoastră...

— Nici o problemă... nici n-aveţi ce să luaţi... Şi-apoi, m-aş bucura să fie fericit Bismarck !

— Fericirea ca fericirea, dar sănătatea e în primul rînd... Bismarck e singurul meu prieten adevărat.

— Foarte bine, foarte bine, şi eu sînt prieten cu un... să nu rîdeţi, şoarece...

— He, he, he, sigur că e o glumă... Dar, mă rog, e o glumă bună...

— Nu mă credeţi, îmi pare rău...

— Vai, dar vă cred, pe cuvînt... George Leoveanu mă numesc, lucrez la Statistică... Dumneavoastră, ştiu, am citit pe uşă... Nu vă supăraţi, am aruncat un ochi, Dominic... Îmi pare bine... Şi dacă-mi mai permiteţi, pentru Bismarck, mai rămîn, căci nu se ştie ce plăceri... Vă mulţumesc, la revedere, îl conduse el pe Dominic pînă la poartă, rămînînd în curte.

— La revedere, cu bine, succes, surîse Dominic şi o luă spre linia de tramvai de la capătul străzii.

În dreptul restaurantului „Minotaurul“ se scotoci în buzunare după mărunţiş : trebuia să bea un ţap de bere, slănina îi făcuse sete. Se aşeză la masa de lîngă grădina cu pruni :

proprietarul, un grec, Papaianis, lîngă grădina de vară, acoperită cu viță-de-vie, avea adevărata grădină, moștenită de la soacră-sa, cu pomi fructiferi, nu prea mare, dar totuși impunătoare pentru acest colț al orașului ! O fată în șorț alb se apropie cu un țap de bere, fără spumă, parcă așteptîndu-l de mult, și el îi puse banii în palmă și-i zîmbi politicos. Și cînd se șterse la gură cu dosul palmei drepte, după ce bău, cu acel gest școlăresc de bucurie și de libertate, se văzu privit de la o masă vecină și o clipă nu știu ce să creadă... Ilie Dragomir veni cu halba în mînă lîngă el și-i spuse că-l așteptaseră, împreună cu Zilban, știind de la acesta că nu va întîrzia să-și bea berea și mai ales să privească stupii puși de grec între pruni și meri și înconjurați de atîtea flori...

— A plecat să dea un telefon, vine imediat... Nu vă fie teamă, n-o să vă ceară nici să semnați ceva, și nici n-o să mai aducă vorba de casă... Și azi-dimineață, ca să fiu sincer, n-am venit pentru casă, deși nu ne-ar strica o asemenea... Eram urmăriți de-un copoi și Zilban a zis să intrăm la dumneavoastră pînă o să ne piardă urma... Și ne-a pierdut-o. El are o mare încredere în dumneavoastră... Dar asta n-o să-l oprească, imediat ce-o să vină, să vă-ntrebe dacă berea o beți în fiecare dimineață... că vă e sete, sau ca să puteți privi în liniște albinele grecului... dumneavoastră nemaiavînd posibilitatea, de cînd cu... nu-i nici un secret, războiul a... Eu nu mă pricep cine știe ce la albinărit, știu că... dau miere și înțeapă, surîse el, încercînd să lege cumva discuția pînă venea Zilban...

— Sînt un popor fantastic, domnule, zise Dominic, tot ce fac... este... cum să mă explic ?... Înnăscut, așa au venit pe lume, instinctele sînt cele care le îndrumă orice pas cît trăiesc... Și nu se-nșală niciodată, asta e forța lor uriașă...

— În privința asta, noi, oamenii, sîntem plini de păcate... N-am de ce să vă ascund, fiindcă nici Zilban de-ar fi aici nu v-ar ascunde nimic... că aseară, astă-noapte, ne-am ciorovăit cu niște tovarăși de-ai noștri... pentru fleacuri, uneori... Unii nu înțeleg că astăzi singura noastră preocupare trebuie să fie distrugerea fasciștilor, și nu tot felul de chestiuni mărunte, sau de familie, personale, cine e mai mare... zău, trebuie să trecem peste ambiții și jigniri și... Cine se ține de fleacuri, trăiește erorile, zice Zilban... greșelile ce ne-au adus aici, nu înțelege timpul... sau, cum să zic... Dar iată-l pe Zilban, el... Cînd am plecat de la dumneavoastră, mi-a zis : nu trebuia s-ajungem la el, dar de-am intrat în casa lui nu trebuia să plecăm fără să-i arătăm și mai clar unde greșește, fiindcă noi răspundem de greșelile... chiar ale inșilor ce nu sînt alături de noi. Cînd unul greșește și noi nu-l îndreptăm, noi cădem în greșeală...

— Cu ce-am păcătuit eu, Zilbănică ?

— Că nu mi-ai comandat și mie o halbă, cum m-ai văzut... Și că lași să-ți intre în curte tot felul de derbedei. M-am dus pe alt drum, să văd de ne-a filat cineva cît am fost la tine, și de-ți iau și ție urma... Dobitocul de Leoveanu a intrat cu javra lui în curte... ce pretext minunat, pentru un gură-cască imbecil, ca Dominic... E copoi, de ce te zgîiești așa ! ? Stai pe gînduri, te-am prins, deci încerci să raționezi, măgarule, deci poți da cu bîta în baltă : ai și dat, fără să vrei, fără, nu ești albină să nu greșești niciodată. Mîine-poimîine te poate chema și la poliție, sau te poate aresta...

— N-are nici un motiv, surîse Dominic.

— Credeți că are nevoie de vreunul ? !

— Poți fi victima lor, fără nici o glorie, să plătești, fără să faci nimic, degeaba... Nu, nu ești niscaiva erou, pentru că crezi în ceva și faci ceva...

— Plătești, doar au mai fost cazuri, zise Ilie Dragomir, plătești pentru că ei cred că tu crezi, plătești pentru că n-ai făcut nimic. Nu-i vorba de dumneavoastră cînd zic plătești, deși puteți foarte bine plăti... El ia salariu, e gradat, din munca asta de turnător și de urechist mănîncă pîine, și vrea să iasă la pensie din munca asta, cu un galon mai mare pe umăr, maior, colonel, sau știu eu mai ce ? ! Poate el să nu toarne și să nu aresteze, și să n-ajungă colonel și să ajungă portar la un restaurant ? Sau să aducă bere pe la mese la „Minotaurul“ ? Dumneata ești liber, poți să faci și să crezi ce vrei, și bine și rău, dar eu vreau să vă spun că a sosit ultima clipă cînd se mai poate rupe cîrdășia cu Germania și ieși din războiul lor... Cînd Antonescu va trimite și ultimul soldat român să le acopere retragerea, va fi prea tîrziu...

— Am putea învăța de la italieni, zise Zilban, mai cerînd un rînd de bere. Badoglio și armata au tărăgănat ieșirea din război și nemții i-au ocupat și s-a ales praful... Dacă o să te aresteze Leoveanu ca pe-un prost ce ești, am să-ți aduc miere de stup la închisoare şi nuci, închină Zilban halba de bere şi bău cu sete. Iar dacă o să-ţi crape Porfirogenetul de foame, o să-i ridic un monument, să fie astfel proslăvită inocenţa ucisă, ha, ha, împuţitule... o să crape de foame pentru că tu n-ai vrut să se schimbe nici un pai în lume, să rămînem ca fluturii şi ca albinele în mîinile sfintei naturi, mama noastră care gîndeşte pentru noi şi pe toate le aranjează...

— Vorbeşti ca un caraghios, puse Dominic halba goală pe masă şi se ridică să plece. Te-ai îmbătat, aşa că plăteşti şi berea mea. Vă salut, domnule Dragomir, iar pe tine să te ia toţi dracii...

Dominic intră într-o tutungerie să cumpere ziare. Nu mai erau. Un automobil artritic umplu strada cu fum şi cu pîrîituri ca de mitralieră, scoţînd vînzătorii afară din prăvălii... Lumea se uita pe sus, după avioane, îngrozită şi baragladina de tinichea îşi vedea de drum senină, deşi părea în fiecare secundă gata să se fărîme în bucăţi. Brutăria de lîngă frizeria unde Dominic se tundea de obicei era închisă. Intră prin uşa din dos şi ţaţa Evanghelina îi dădu două pîini ardeleneşti, uriaşe, calde. Plecă spre casă mîncînd miez de pîine, cu poftă. Berea îi făcuse o foame de lup. O femeie ce împingea un cărucior gol se uită cu jind la pîini. O dată pusese în faţa dulapului cu albituri o pîine întreagă, uriaşă, să vadă cîte zile o să-i trebuiască Porfirogenetului s-o mănînce. O lună ? Cît încăpea în burta sa minusculă şi veşnic nesătulă ? Dominic Porfirogenetul făcuse în coajă o gaură şi intrase mîncînd în fiecare noapte şi în fiecare zi pînă în mijlocul pîinii... Acolo îşi făcuse cuib şi ieşea să bea apă şi să mănînce firimiturile ce mai cădeau de la masă... Şi noaptea îi plăcea să doarmă în inima pîinii. Pînă la urmă i-a mîncat tot miezul, de-a rămas ca... Dominic încetini mersul : îl văzu în curtea casei sale pe insul cu pălărie... I se păru că umbra de ticăloşie a chipului şi trupului său se lipea de iarbă ca nişte muci... O tîra după el pe iarbă mergînd fericit în urma preafericitului Bismarck şi iarba parcă se clătina şi se apleca învinsă sub densa şi de fapt neagra paloare a spurcăciunii...

— O, vă mulţumesc din suflet, domnule Dominic, a fost o zi minunată pentru Bismarck... şi de ce să mint, şi pentru mine, văzînd... văzînd... Vă rog să mă scuzaţi că v-am... poate v-am supărat cu ceva...

— Nu, nu, domnule Leoveanu, de ce ? !...

— Știu eu, știu eu ? !... poate aveați ceva de lucru... sau... Sînt cumva prea obraznic dacă vă rog să binevoiți să-mi dați și mie o bucată, o coajă de pîine... ador, din copilărie, pîinea caldă... Ce miros, Doamne ! Vă mulțumesc, sînteți foarte, foarte drăguț... Știți, dac-ați avea în casă și niște untdelemn... O, pîine caldă, cu untdelemn, și cu sare !... Eu, din copilărie... E ceva dumnezeiesc...

— Poftiți, zise Dominic, deschizînd ușa cu cheia, am și untdelemn...

— Vă place și dumneavoastră ? ! O, ce minune, e într-adevăr o minune dumnezeiască... Da, vă mulțumesc, vai, ce drăguț e la dumneavoastră...

Dominic aduse sticla cu untdelemn din cămară, puse pe masă două farfurii curate, turnă în ele untdelemn...

— O, ce galben este... Și sarea, sarea unde o țineți ?

Dominic puse solnița în mîna lui Leoveanu, rupse în două pîinea din care mai mîncase și se așeză pe scaun... Porfirogenetul nici vorbă să se-arate, trase cu coada ochiului Dominic spre...

— Așa că e minunată ? Vă mulțumesc din suflet, n-am mai mîncat pîine caldă cu untdelemn... Și Bismarck mai are și el timp... E o zi splendidă, una din cele mai frumoase zile ale vieții mele, vă rog să mă credeți... Dar de-ați avea și un vin, mă rog, chiar dacă...

— Am un litru, dar e cam acru... Nu e din struguri altoiți, e... Gustați...

— O, e foarte bun, excelent, zise Leoveanu după ce bău. Noroc ! Noroc ! Noroc ! ciocni el paharele. E ceva realmente dumnezeiesc... Țin să vă mulțumesc încă o dată... și, de ce să nu vă spun ?, eu vă cunosc, sînteți un om minunat, de mult vă cunosc și vă... Uite, de ce să nu fiu sincer, nu c-am băut un pahar, eu țin și la șapte sticle... Domnule Dominic, vă fac o mărturisire, eu... eu sînt... adică lucrez la poliție, dar nu vă fie teamă, n-am nimic ce să vă reproșez, sînteți un om minunat... Și nu pentru pîinea și untdelemnul... care, evident, sînt minunate și nici doar pentru c-ați arătat atîta înțelegere și bunătate față de Bismarck... Sînteți un om serios, vă știu mai demult... chiar m-am ocupat de dumneavoastră, he, he, am răspuns... nu vă supărați că sînt sincer... N-am ce să vă ascund, sînteţi un om exemplar! Fiindcă... vă rog să mă credeţi că ştiu... cunosc foarte mulţi oameni cu carte... unii profesori... Şi gazetari, şi... Ce, ştiu ce pot intelectualii români... sînt nişte haimanale, vă rog să mă credeţi, îi cumperi cu două pere... nişte lingăi, azi cu un partid, mîine cu altul, fug după bani şi-n curu gol... Vă rog să-mi scuzaţi expresia... Nişte lichele! Beţivani, curvari... Şi se ţin numai de scandaluri... mai se bagă şi unde nu le fierbe oala... ca ăştia cu memoriul către mareşal. Îi ştiţi, cum să nu... Pe unii îi cunoaşteţi. Ce să mai spun de Zilban, pe care ştiu cît îl iubiţi... aşa-s amintirile din tinereţe... Ei, Clujul, Clujul e oraş frumos, are biserici... Aşa, Zilban, care nu e... şi-a băgat şi el coada... Eu nu ştiu de cîte ori a fost şi-aici? Astăzi n-a fost? A fost! Nu cu semnături, că sînteţi un om serios, şi el profită de amintiri... Dar orice v-ar zice, ştiu că vă vedeţi de treabă... O, e minunată pîinea asta! Şi vinul nici măcar nu-i aşa de acru... Toţi intelectualii români sînt nişte cîrpe... fac ei pe nebunii, aşa, între ei, dar...

— Şi Iorga, domnule Leoveanu?

— Iorga? Domnule Dominic, eu vă spun pe cuvînt de onoare că... legende... domnule... Pe toţi îi cumperi cu două nuci, nu-şi văd de treabă, n-au o idee, ceva sfînt, ca dumneavoastră... Chestia cu albinele, păi nu e?!...

O lumină îi curse pe obrazul de ceară, transpirat. Se ridică în picioare, ştergîndu-se cu batista la gură, repetat. Mulţumi încă o dată pentru pîine şi untdelemn, şi pentru sare, şi spuse că e timpul să plece.

— Mi-a făcut o deosebită plăcere, domnule Dominic, şi vă rămîn îndatorat...

— Vă conduc... poftiţi... poftiţi...

Ieşiră în curte. Bismarck veni uşor clătinîndu-se, îi era foarte cald...

— Vă mulţumesc încă o dată...

— O clipă, zise Dominic, vă însoţesc cîţiva paşi... să-mi las haina... O clipă, zise şi intră în casă şi îşi aruncă haina pe pat. Apoi, înainte de a ieşi pe uşă, întredeschise uşor fereastra dinspre grădină.

— Încotro o luaţi, dacă nu vă e cu supărare, domnule Dominic?

— O, eu... spre tramvai... Am un prieten, clujean, tot mă cheamă să jucăm cărţi... La noapte o să-l fac pulbere la şeptici, zise Dominic.

— Succes, şi la revedere, şi vă rog să mă iertaţi... A fost o zi, cum să spun eu... aşa... ca... Şi Bismarc, şi pîinea, şi vinul... Of, Doamne, ce frumoasă e viaţa, cum să vă spun... Cu bine, cu bine, şi încă o dată...

JOCURILE ZEILOR

Pană, în pat, îmbăiat, întins, slab, cu ochii închiși, parcă privind tavanul prin pleoapele subțiri ce-i acopereau pupilele, privind pe furiș din patul său — și al ei, al Gheorghiței, desigur, care se afla lîngă ușă, cu mîinile împreunate peste pîntece, nemaiștiind ce să facă acum cu ele, unde să le pună și să scape cumva de ele, ele neputînd s-o mai ajute cu nimic, totul fiind gata, colacii copți, țuica fiartă, vinul tras în sticle și damigene, varza în căldări, pe foc, cu multă carne de porc — singur în pat, pieptănat cu cărare, de fiu-său, Gogu, Gheorghe Pană, fotograful, pieptănat și uns cu ulei de păr, ca un ginere, mirosind a săpun și a parfum adus de la București de fiu-său, fotograful, Pană, tăcut, Gheorghe Pană cel bătrîn, în patul ce fusese al lui și al ei, și în care dormiseră împreună, la început pe o rogojină pusă peste blăni de brad, acoperindu-se cu o pătură roșie de lînă, apoi pe o saltea umplută cu paie (pe Gogu îl făcuseră într-o noapte pe o saltea umplută cu fîn și lucernă, de mirosea toată casa a fîn și a lucernă și a cîmpie), Gheorghe Pană, dus de pe lumea asta, rămas doar în pat pînă veneau popa și lăutarii să-l ducă pe deal, în cimitirul de pe coastă, aruncat cu furca acolo, cei duși stînd cînd într-o dungă, cînd cu capul în jos, cu capul spre apusul soarelui, chinuiți, așteptînd neadormiți ziua Învierii, cînd avea să vie, de avea să vie, fiindcă tot avea să vie, doar n-o să rămînă ei uitați în pămînt, Gheorghe Pană privind prin pleoapele sale subțiri lumînarea aprinsă pe pieptul său, lumînarea ca un colac, încolăcită, privind și în jur să vadă cine n-a venit să-l vadă, pe cine să-l strige întîi cînd s-o trezi acoperit cu argilă, în coasta dealului, privind din patul său lumea cu lumînări în mîini, în fumul de tămîie ce ieșea din cădelnița preotului care venise și era încă treaz, privind în liniște lumina ce intra pe fereastră, din patul unde se cunoscuseră ei bine, el și cu Gheorghița, trezindu-se dimineața goi, treziți de multe ori de aceeași rază de soare ce răzbea înclinat pe fereastră și le lumina pulpele întîi, apoi îi lumina de la genunchi în sus, pînă la brîu (o lumină caldă, albă, de argint, ca de argint, noaptea, de la lună, blîndă), din patul în care venise apoi pe lume Gogu, din patul care era numai al lui acum, acum pentru ultima oară, niciodată al lui și al ei, de-acum încolo, împreună, vii, doar cînd s-o mai auzi bătînd aríngul zilei de apoi, de s-o auzi și pînă aici, doar al lui, patul, în care stătea pe spate, bărbierit de Dăluș pe un obraz și de Nichifor Chiță pe alt obraz, pieptănat cu cărare și mirosind a săpun adus de la București de Gogu, și a parfum de levănțică, deși era destulă levănțică pe cîmp, în patul lui stînd, în care venise pe lume într-o joi, cînd îi venise vremea să vie, și unde murise taică-său, într-o vineri, și unde bolise muma mumei lui, înainte de a-i veni ziua să se ducă în deal, în neamul ei de-acolo, în neamul lor care acum îl aștepta și pe el, Gheorghe Pană, mort în anul Domnului 1941, vara.

Și Gogu, pînă peste umeri acoperit de pînza neagră (ca o viperă uriașă ce-i mîncase capul) a aparatului său strălucitor, pus pe trei picioare lungi, ca de barză, fotografia nesătul, transpirat, cădelnița plutind în aer, mîinile tatălui său, crăpate, muncite, înnegrite de zeama foilor de nuc în care vopsise cu două zile înainte niște lînă, ochii stinși ai mamei sale și ochii negri, aprinși, nedumeriți, mari, ai Floriței (nevasta vecinului său dinspre izlaz, Tudor, nevasta venită chiar de la nunta ei, trecînd doar pîrleazul cu Tudor de mînă, să vadă cum e scos mortul în drum și dus pe năsălie spre groapă, nu ca la ei, în car), și ochii ca de ceață, albaștri, învechiți, de o sută de ani, ai mamei lui Tudor, Voica, tața Voica, dada Voica, muma Voica... Dăluș și Chifă, cu vinul în cap, se dau pe lîngă Voica, să-i fotografieze Gogu și pe ei, și-i fac cu ochiul lui Gogu, c-au dat de-o muiere, ce muiere, Voica, și ca să fie văzuți de el îi pun ei coarne, cu degetele, și se strîmbă, chiori de beți : și Gogu îi trage în poză, de două ori, de șapte ori, și încă o dată, cînd ei o ciup de fund pe Voica și rîd, și încă o dată cînd ea îi plesnește cu dosul palmei peste gură, și-i dă cu cracii în sus, lîngă mort, de erau să stingă lumînarea de pe pieptul lui Pană ăl bătrîn, cel ce-i privea printre gene, știindu-i afurisiți, și încă o dată cînd Voica îi ia de păr și-i trage în tindă ca pe niște saci cu murături și aruncă pe ei o cantă cu apă rece. Tudor îi ridică pe Dăluș și pe Chifă de pe jos și-i trece prin spărtura gardului la el în curte (are cu cine să închine, pînă pleacă mortul și nunta e oprită, de chiar și Florița e cu lumînare aprinsă în mînă), le pune cîte o sticlă cu vin în față, pe masă, și le povestește ce a zis învățătorul Popescu despre rechizițiile de cai : dar Dăluș și Chifă au chef să mănînce dude și încep să scuture dudul de lîngă fîntînă. Și cînd pe fața de masă și prin străchini și pahare cad potop dudele negre, ei după ce le gustă le aruncă unul în capul altuia și apoi se prind de umeri și privesc rațele ce năvăliseră sub dud, lacome, și cîntă încet, pe nas, popește, să-l îngîne pe paracliserul ce citea din Biblie la căpătîiul lui Gheorghe Pană... Tudor nu se lasă și zice : „Nea Traian mi-a spus că în toamna anului '38 a primit ordin de concentrare la Regimentul 94 Infanterie Orșova. Era o concentrare neobișnuită, Tudore, la 1 august, căci ele se făceau în septembrie, și se luau toți dintr-un leat, pe cînd acuma se luau numai sergenții și caporalii. Pe Cîmpia Cernei făceam exercițiile de război. Era mai mare dragul să vezi numai floricele la umărul executanților — e vorba de grade, la caporali, două fîșii galbene, din fir, la sergenți, o fîșie galbenă de metal... Eu m-am însurat..." Dăluș și Chifă îl văd pe Gogu cu aparatul de fotografiat la subsuoară ieșind din casă, de lîngă taică-său, mototolit, cu cămașa o apă, gălbejit, parcă gata să amețească : îi fac semn să vină la ei, dar el nu-i vede, intră în grădină și se duce după o șiră de paie. „Toamna lui '38 a fost semnul unor importante evenimente ce aveau să se întîmple în viitor, a zis..." „Psst ! Gura ! îi face semn Dăluș lui Tudor. Nimeni nu scoate o vorbă ! Toată lumea cîntă ! Psst !" Și Nichifor Chifă parcă asta și aștepta. Începe : „Frunză verde matostat, Astă-vară mi-am vărat, Într-un vîrf de munte-nalt...". Și Dăluș, mai tare : „Dar la vară am să vărez, La mîndra cu ochii verzi, Unde-o fi cîmpul mai des, Prin poiene și livezi..." Și văzîndu-l pe Gogu că-i zărește, plecară spre gard, să fie mai aproape de el, să se vadă mai bine în poză, luați de după umeri, cîntînd pe nas „Doamne miluiește, Doamne miluiește, Domnului să ne rugăăm..." Gogu îi fotografie, și-l prinse și pe Tudor în poză, care tocmai voia să-i spună, țeapăn cum era și el, că gradele se dau atunci cînd... „Da, da", zise Gogu. „Însă, zise Tudor, concentrarea noastră era în legătură cu noua tactică ofensivă a armatei noastre, cum mi-a spus..." „Da, da, Tudore." „Însă, Gogule, pînă aici aveam tactică defensivă, după francuzi, acuma copiasem regulamentele germane și ne făcusem și noi ofensivi..." „Țara avea dușmani în toate părțile", zise Gogu și-l bătu pe umeri, părintește, pe vecinul său, tocmai în clipa cînd Voica ieși din odaia unde mai citea popa și-i văzu. Și nu-i plăcu și scuipă în sîn. O ținea pe noru-sa de mînă și nu știa pe unde s-o ducă în casă la ei, s-o scape de privirile fără rușine ale lui Gogu, mîrtanul. El era din sămînța lui taică-său, cu lipici la muieri, și rămînea acasă, nu pleca din sat ca Tudor, peste două zile, Dumnezeu știe unde și pînă cînd. Și aruncase Gogu, dracu gol, peste noapte, în bătătura lor, crengi de rug, flori de trandafir sălbatic, aduse de lîngă cimitir, de pe deal, sau culese chiar dintre cruci, ori din fundul grădinii lor, să-i înnegrească ei inima, că Tudor n-o să aibă noroc cu fata împețită peste munți, departe, că n-o să-i meargă bine, cununat cu flori de rug, călcînd peste cununi de rug, dimineața, trezindu-se — ca și cum ele ar fi căzut din cer și ar fi fost ale lui Dumnezeu și Dumnezeu s-ar fi arătat îngrijorat de nunta lor și le trimitea de sus acest semn al osîndei lor și al nefericirii lor, ca și cum altă treabă n-ar fi avut, cu atîtea bătăi ce erau în lume, n-ar fi avut în marea sa milă altă treabă decît să lase din cer florile astea roșietice și frunzele lor încă verzi și crengile lor subțirele, cu spini, crescute în loc umbros și pe piatră, în pămînturi sterpe și necăjite, nu în cer, dar aduse de el cu mîna sa nevăzută să le prefire pe scările casei lor și pe bătătură, el, cel nevăzut, și nu dragul de Gogu, mîrtanul, el, cuprins de grija nunții unor copii de la țară, căci și Florița era dintr-un sat de lîngă Crișuri, amestecîndu-se el în ciorba lor, în nunta lor, ca să nu mai aibă loc, să se oprească, legea lui sfîntă arătînd prin aceste flori aducătoare de rele că se aflau în ceas oprit, fără noroc, negru. Dar Voica simțise peste noapte pașii lui Gogu în jurul casei lor, și-l și văzuse, i se păruse, ca o umbră, prin geamul ferestrei dinspre bătătură: și dimineața ridicase cercul ce ținea ușa cotețului închisă și porcii năvăliseră în curte grohăind și mîncaseră toate dudele căzute de seara pe pămînt și înghițiseră molfăindu-le și florile blestematului băiat al prăvăliașului mort, Gheorghe Pană, vecinul lor. Dar i se părea, totuși, ținînd-o pe Florița de mînă, că sîngele norei se cutremură cînd dă cu ochii de afurisitul de fotograf, și arde, și nu-l privește în față, ca și cum îi este teamă să răspundă acelei voci neștiute parcă pînă acum, a inimii ei, pe care prin Gogu o aflase, nu prin Tudor, prin Gogu, dracul gol, diavolul ce se ascundea în chipul lui de om și în aparatul său ce scotea scîntei și împietrea lumea, ca pe o mărturie a puterii șiretlicurilor lui și a negurii ce pe toate ale vieții voia ca o scroafă nesătulă să le înghită. Voica îl cunoscuse pe Pană cel bătrîn cît fusese de cărpănos și de lacom, mereu voise să-și întindă dugheana lui peste bătătura ei, s-o scoată din casa ei, pe ea și pe neamul ei, și s-o mute la marginea satului, oriunde, numai să rămînă el singur, fără vecini, înconjurat de fostele lor grădini, nesătul aruncînd cu mortăciuni peste gard, și cu băligi, el să fie curat, temut — și și fusese, ea îi luase frica : și prin frica asta rece începuse să-l cunoască mai bine, și cu adevărat, pe el și pe toți din sămînța lui de prăvăliași de pe comune, cîrcotași. Și-așa se-ntîmplase că și pe Gogu, fără să știe el, de mic ea-l învățase, această cunoaștere a vieții alor lui o ajutase să dezlege în alcătuirea lui nerușinată drumul pe care avea să meargă, plin de bani și păgubos, înhăitat cu tîrfe și tînjind după un pat numai al lui, norocos, scăpînd cu zile din atîtea găinării și matrapazlîcuri, iubăreț, niciodată însă fericit, căci el n-avea ce pune la temelia vieții lui, nici o inimă luminată de Dumnezeu, nici măcar o școală de meserii (începuse atîtea și nu isprăvise nici una), nici vreo avere, căci Gheorghe nu lăsa nimic în urmă, decît zidurile prăvăliei, și cîntarul cu două talgere, și cîntarul pentru lînă, dar nimic de cîntărit, nimic la temelia vieții lui nu era, ca să nu se surpe, ca să nu alunece, ca pe nisip, o sanie, o luntre, nimic ca să țină piept anilor ce aveau să vie, ai lui în primul rînd, anilor, timpului, nimic ca să înfrunte măcar ca un taur, viitorul, cu coarnele lui de os, un taur, nimic, nimic, decît poate — cum rîdea el — aparatul lui de făcut poze, unealta diavolului, care însă putea să-l și înfunde și mai rău, ca orice mărturie ce întotdeauna e ca o sabie de oțel cu două tăișuri.

Vara, în șareta lui taică-său, cu cal alb, Gogu bătuse împrejurimile împărțind fotografii, unele făcute de el, cu locomobile și treierătoare, cu pluguri universale și de orice alt sistem, cu mașini de semănat în rînduri, mașini de semănat în lat prin împrăștiere, mașini de secerat, vînturătoare, batoze de porumb, pietre de moară originale franțuzești, făcînd reclamă hîrtiei speciale pentru documente, acțiuni și titluri (hîrtie cu și fără filigrane, cu arabescuri și imitație de pînză), arătînd în dreapta și în stînga, mai ales copiilor și elevelor de pe la școlile de la orașe, mostre din hîrtia ministerială și velină, din hîrtia sugătoare, albă și colorată, groasă și subțire, din hîrtia sugătoare gri pentru omorît muște, ori pentru filtrat, din hîrtia pentru note muzicale sau pentru afișe, sau pergaminată, pentru împachetarea materiilor grase, vată, articole de drogherie și comestibile, din hîrtia albă de împachetat, din mucavale (gri, brune și albe), din cea subțire, pentru farmacii, din hîrtia pentru watter-closete, serpentine și confetti, și din cea cu dungi și flori colorate pentru căptușit cufere... Dacă nu cîștiga cine știe ce parale, de pierdut n-avea ce pierde, banii tot se mai adunau, veniți și de la marile magazine de arme (care, dorind să popularizeze frumosul și higienicul sport al vînătoarei și a face cu putință fiecăruia cumpărarea unei arme care să întrunească întocmai condițiile indispensabile unei arme bune, au pus în vînzare : puști de vînătoare populare, cu prețuri modeste, și care nu lasă absolut nimic de dorit ca soliditate, tir bun, mare durabilitate și construcție frumoasă ; pușcă foc central cu două țevi, cheia de deschidere sus, între cocoașe, pușcă de foc central cu două țevi, calibru 12 sau 16, însă cu triplu zăvor de siguranță Greener și cu țevile de damasc fin, gravată frumos, pușcă foc central, cu două țevi, de la renumita fabrică Pieper-Bayard, ireproșabilă, tir depărtat, mare penetrație, soliditate și eleganță, (model brevetat), de la magazinul general de muzică «Mandolina», ce oferea ca reclamă viori (de la atîția lei la atîția lei), flaute de abanos (cu o clapă, cu patru clape, cu șase clape), piculine, ocarine, mandoline, gramofoane și plăci, note muzicale), și de la atelierele grafice de prim rang «Mercur», care executau meniuri, teze, broșuri, circulare, invitații de logodnă, de nuntă, de botez, de soaréle, capete de scrisori, cărți de vizită, adrese și plicuri comerciale, registre de contabilitate, cărți poștale ilustrate, reviste, ziare, de orice mărime și în orice limbă etc., etc. La băiețandri, la cîrciumari și logofeți, la croitorii de dame (de prin tîrguri, unde erau) și la paracliseri Gogu le mai strecura printre hîrtiile cu diverse reclame și cîte o fotografie (opera lui) cu fetele de la Tănase (dăduseră un spectacol la Strehaia, venind de la Tîrgu-Jiu, spre Craiova), cu fustele ridicate pînă peste genunchi, în ciorapi negri. N-avea el atîta burtă cîtă să încapă în ea ciorbele și puii fripți (erau veseli cîrciumarii) și colacii de pe la pomeni aduși cu sacul de crisnici. Învățase să cucerească lumea cu fleacuri, îi spunea și acum, la ureche, lui Tudor, ce se încăpățîna să-i povestească despre un general înalt pe care-l văzuse la Arad pupîndu-i mîna unei bătrîne, sau nu la Arad, la Tîrgu-Jiu, în fața cazarmii, sau la Oradea... „Băi, Tudore, tu știi cu ce-am scăpat eu de front ? C-o fotografie cu mumă-ta. Domle, le-am zis, femeia asta are o sută de ani, era cînd noi nu ne scăpaserăm de turci, a trăit în vremea marilor noștri cărturari și făuritori de țară, era pe lume (încă i-a murit un frate la Smîrdan, d-aia cînd trece spre Severin, pe dealul ăla de nisip de-i zice Smîrdan, o podidesc lacrimile și se-nchină, și cine n-o știe, crede c-a dat în mințea copiilor, ori că s-a uitat la Dunăre și i-a dat în ochi lumina soarelui, strălucitoare, ieșită din apă, reflectată de apă) cînd am trecut în Bulgaria și ne-am bătut la Plevna și la Vidin, a fost contemporană cu marii noștri clasici, cu Eminescu, Creangă, Caragiale, și n-a știut, a trăit fără să priceapă nimic altceva decît drumul pînă la Turn, o dată pe an, de cîteva ori, poate, cînd vindea în piață lubenițe, sau grîul adus în cergă, cu carul, are o sută de ani, le-am zis, am și un petic furat dintr-o basma de-a ei, ruptă (priviți !), ea e muma mumelor noastre, și tot trăiește și gîndește (e drept, ca o pasăre, ca o furnică, nu te supăra, asta e situația) și, da, și intră acum în alt război mare, după ce-a trecut și prin primul, cînd i-a murit unul dintre mulții ei bărbați, și-o să treacă și peste focul ăsta, priviți-o, le-am arătat fotografia... Și acuma i-am mai făcut o grămadă, o să și apară, o să vezi, unde mai găsești o muiere de o sută de ani întreagă la minte, cu băieți, ca tine, soldați, unde ? Eu au venit la moartea tatei, n-am știut că tu te-nsori, și că pleci chiar mîine pe front, că nu mai ai timp să stai și să faci altă dată nunta, n-ai timp (ca și tata, Dumnezeu să-l ierte!), pleci... și ce poze ți-am făcut, o să ți le trimit, să-mi dai adresa, numărul regimentului..." Intrară, ținîndu-se de umeri, în beciul de sub casa lui Tudor, plin cu butoaie cu vin, nebăute, ținute de ani de zile pentru nuntă, și acum nebăute (în afară de Dăluș și Chifă alții ne prea mai fiind cu chef de chef) — și Tudor trase cu tîlvul vin roșu dintr-o butie, din care-i plăcea lui, și amîndoi băură din tîlv, pe rînd, ca mai demult, cînd erau copilandri și rămîneau singuri pe-acasă și voiau să arate că sînt bărbați. Voica îi privi din capul scărilor, de la ușa pivniței, tot ținînd-o pe nora ei de mînă, ținînd-o acum mai strîns, să nu intre peste ei, acolo, printre butoaie, unde o împingea inima, care-i bătea mai aprins. Aerul era răcoros în beci (o singură ferestruică, înfundată și ea cu paie, din iarnă, nu lăsa căldura de-afară să intre, și nici n-ar fi avut cum să intre ea sub pămînt, sub casă, peste răcoarea pămîntului), mirosind a oțet și a țuică de bișicuțe, a lubenițe (puse printre butii, la rece, să nu se strice, pînă aveau să fie duse în tîrg, de mai aveau să fie duse), a mărar, atîrnat pe grinzi, din toamnă, uscat, a pepeni, înșirați pe o rogojină, mai la ieșire, și a mere, puse într-o putină, să putrezească, putrezind pentru ziua cînd avea să le bage în cazan, la fiert, a vară și a toamnă mirosind, a murături, acru, și înmiresmat, a pere. În întuneric, fețele lor de-abia se puteau deosebi, după glas. Voica trase ușa, încet, și ei rămaseră și mai în întuneric. Dar ei, de-acolo, nici n-aveau nevoie de mai multă lumină, ca să bea. Numai cine intra de-afară nu vedea nimic, era orbit o vreme, dar ei știuseră de la început unde era tîlvul pus, și l-ar fi găsit și cu ochii închiși, pe pipăite. Începură să rîdă, îi auzi Voica: înseamnă că uitaseră de mort, sau ce uitaseră, sau ce-și amintiseră? „Am un prieten, c-am ajuns prieteni, un tipograf, Ovidiu îl cheamă, cu toate că nu poate să-l cheme de la mumă-sa așa, dar dacă el spune așa, așa să fie, ce mă costă pe mine să-i zic Ovidiu, nimic, e cum i-aș zice Ilie — ei, l-am făcut praf cu ce?" „Cu ce?" „I-am povestit despre tine." „Ei? Dar n-are de unde să mă știe, a făcut cumva armata?..." „Nu, e șchiop. I-am povestit cum mulgeai tu oile." „Și?" „Asta e, a rămas lat. De cum îți umplea Băla laptele cu căcăreze, în fiecare seară. Orice-i făceai, ea... Ei, pentru el era ceva nemaipomenit! Nu pusese în viața lui mîna pe o oaie. Dacă alor lui le mai vorbești și ca prin mărăcini de stele și de grijanii, ești omul lor! Ovidiu nu știe să înjure, înțelegi? Și tînjește, dar nu știe. Și eu de-aici am tras o învățătură: oamenilor să le spui ce nu știu ei și știi tu, dacă vrei să te ia în seamă. Poate că e și o șmecherie aici, nu zic, dar e și un adevăr. Cînd i-am zis lui Ovidiu cum ai tăiat tu mielul ăla negru, ca să-i dai pielea pentru inelul ăla de aramă, de la căldărari, ce-a zis?" „Ce?" „Cică a fost jertfit mielul, dat la zei, pus pe altarul zeilor, ofrandă — prostii!" „Prostii", rîse Tudor. „Ritual, chestii! El așa vedea asta — ca să ai tu în deget inelul, semnul logodnei, sau mai știu eu ce, c-am uitat, frumosul! cică — prostii!" „Păi..." „E bun vinul." „Ce-ar fi să tăiem și-o lubeniță? N-am mîncat de mult." „Dar merge cu vin?" rîse Gogu. „Dacă n-ai ceva la mațe, merge, toate merg", zise Tudor și tăie o lubeniță, felii, și-ncepură să mănînce cu poftă, curgîndu-le zeama roșie pe bărbie. În acest timp, în casa lui Gogu, căci rămînea el moștenitor, nu mai știau cu mortul ce să mai facă. Îl plimbaseră prin toată casa, așteptîndu-l pe Gogu, îl duseseră și în prăvălie și-l puseseră pe tejghea, cum era așezat în tronul lui de scînduri, să-și ia rămas bun de la rafturi și de la oglinzi, de la cîntare, de la clopoțelul atîrnat deasupra ușii ce da în drum (să știe omul că intră în prăvălie, și nu la biserică, ori la cîrciumă), de la sticlele de „Agarase" (vindecă orice constipație, enterite, boli de ficat, diabet, hemoroide. Produs științific inofensiv, singurul veritabil regulator al funcțiunilor intestinale prin reeducația intestinului, produs unic în lume, prescris de toți medicii) pe care nu le cumpăraseră niciodată nimeni (și pe care el le tot ascundea prin magazie, să se creadă că se vînd), de la prafurile „Carabana" (purgativă, depurativă, antiseptică, acțiunea sa este sigură și ușoară, doza este un pahar mic luat dimineața imediat înainte de cafeaua cu lapte, influență prin sulfatul de sodiu ce-l conține în mod natural în boabele infecțioase, friguri palustre, friguri gastrice, febră tifoidă), de la borcanele de sticlă cu capace de nichel „Hazeline" (zăpada „Hazeline" este un articol delicios pentru toaletă, fiind lipsită cu totul de materii grase și dîndu-i pielii acea albeață și suplețe de căpetenie frumuseții. Ea face să dispară asudarea ușoară, face să dispară roșeața și uscăciunea după exerciții fizice. Pentru amatorii de sporturi ca: automobilul, echitația sau bicicleta, ea devine o necesitate) și poate și de la șoarecele ce țîșnise dintr-un sac cu turte de floarea-soarelui și în zăpăceala lui trecuse peste Gheorghe, de la picioare spre cap, privind luminările aprinse, învîrtindu-se pe loc, pe pieptul (stîng al) lui Gheorghe, lîngă decorație (Gheorghița îi pusese o decorație de-a bunicului ei, din primul război — cine mai știa ! —, să nu plece ca un sărac în pămînt), chițcăind, chițcăind (pînă sculase din caierele cu lînă pisica neagră, pe „Minodora“, care se luase după el, peste capul mortului, și-l prinsese în labe și dispăruse ca o nălucă cu el pe ușa deschisă spre cămara unde se aflau brînza și piatra acră și coșurile de lampă). Copiii rîseră, babele scuipară în sîn, popa tămîie mortul, paracliserul zise privind la ceruri (prin ușița ce dădea în pod, crăpată, se vedeau două țigle scoase de la locul lor, de pe lanteți) „Aleluia, Doamne miluiește, Doamne miluiește“. Tică, mic, pistruiat, printre fuste, înghesuindu-se, cu gura căscată (Vezi că-ți intră o muscă în ea ! îl înghionti Vetuța), privi mortul de aproape, fața lui galbenă, ca de ceară, pe care jucau luminile galbene ale lumînărilor : nu mai sufla, va să zică, asta era moartea, va să zică, așa arată, galbenă, fără suflare. „Unde-o fi Gogu, muică ?“ Pană, cu bomboanele lui vîndute din cutii înalte de tinichea (ca niște pălării de domni mari veniți la bal de ziua fetei lui Izvoranu), bomboane roșii, puse direct în palmă, trei la leu, sau cinci, uneori învelite în hîrtie de ziar, Pană, în prăvălia lui ce puțea a tutun și a cauciuc pentru opinci, și care acum parcă murise și ea, stînd el întins în ea, pe tejghea, ca de vînzare... dar cine să cumpere un mort, cine să ? se scărpină în nas Tică, cine ? Într-un colț, pe o ladă se vedea patefonul cu pîlnie albastră, ca o gură albastră, ca o ureche albastră, uitat, neprivit, ca o obială (nu mai cînta „Zaraza“, nici Zavaidoc nu mai chiuia), înconjurat de sticluțe cu tinctură de iod, afurisită, cărămizie, care te făcea să-ți muști limba de usturime cînd ți-o punea pe vreo tăietură... tinctura, dar te vindeca de toate, afurisita, dar de moarte nu te vindeca, altfel de ce nu l-ar fi dat pe Pană cu ea pe mîini și pe obraji, să-l vindece de moarte, cum zicea el, că vindeca și de moarte, Gheorghe Pană... „Unde o fi Gogu ?“ Îl duseră din nou în odaia lui, pe patul lui, și în prăvălie rămaseră numai copiii. Bomboane nu mai erau în cutii. Puseră mîna pe niște hîrtii de muște. Tică descoperi un rînd de sticluțe pline de praf. Citi etichetele. „Jadasellin untură de pește din Norvegia, în combinație cu iodură de fier. Un excelent purificator și regenerator al sîngelui. Remediu neîntrecut contra Anemiei și Clorozei, Boalelor de femei și copii. Suveran consecințelor boalelor sifilitice.“ Nu era asta tinctura pe care o căuta. „Vinul Konya : tonic, nutritiv și reconstituant. Cu principiile conținute în Kola, Coca, Guarana și Cacao, reunite. Indicațiune : Debilitate, Hipocondrie, Afecțiuni cardiace, Maladii nervoase, Convalescențe.“ Nu era nici asta, nu vorbea nimic despre moarte. Și era imposibil să nu fie pe undeva. Toți se îmbătaseră și uitaseră de Gheorghe Pană, și poate chiar voiau să se scape de el, ori să nu-l ducă pe front, ce era în capul lor ?... „Vinul de Haemoglobina : constituie mijlocul cel mai propriu de a administra Haemoglobina sub o formă plăcută și lesne de luat persoanelor cu stomacul foarte debil și sensibil.“ Erau nemțești, sau ungurești, nu pricepea nimic, de-abia le citea, cît știa el litere. Dar era imposibil să nu fie în vreo sticluță tinctura aia... și el să meargă cu ea în mînă pînă la patul lui Pană și să-i dea cu ea pe frunte și pe buze și pe obraji și pe mîini și Pană să se îmbujoreze și să se ridice în picioare și să-i spună : „Bă Tică, numai tu m-ai crezut, bravo, mă, ăștia toți sînt niște căcănari, ia să pun eu pentru tine o placă la patefon s-auzim ce mai zice Zavaidoc...“ „Frantzbrantwein : fricțiune întăritoare pentru musculatură, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și orice răceli. Întreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului.“ Asta era. O luă și o băgă în sîn. El avea să-l învieze pe Gheorghe Pană. Și Gogu, fotograful (fusese și cu majestatea-sa regele ăl mic la vînătoare de iepuri), dacă-i poza, bine, dacă nu, treaba lui, se putea și fără poză. Ei, îl învia pe Pană din morți, va să zică, ei, ei... „Unde-i Gogu ?“ Era tot în beci, plin de vin pînă în creștet, ca un tîlv plin. Trăseseră o cergă peste lubenițe și se așezaseră peste ele, să nu-i doară picioarele. Voica umbla cu buzele supte de supărare. Nunta se oprise, nu-l mai găseau pe ginere, și ea nu voia să le spună că e în beci, țeapăn. Se oprise și mersul spre groapă al lui Pană, dar de morți cui îi pasă, ei pot să mai aștepte, au timp destul. Tudor povestea cum învățătorul Popescu îi zisese pentru prima oară că va fi război. Gogu îl asculta, dar Voica știa că el este cu gîndul la nora ei și că de-abia aștepta să intre ea în pivniță și să-i scoată la lumină, ca s-o poată măcar ciupi, ca un porc, ca Dăluş şi ca Nichifor Chifă care ciupeau toate muierile şi nimeni nu le zicea nimic, fiindcă niciodată nu se trezeau din vin şi din rachiu. „Tudore, îţi aminteşti ? În primăvara lui '39, prin luna martie, au început concentrările alea mari. Nu mai rămăseseră în sate decît cei bătrîni, logofeţii şi pîndarii boierilor, scutiţi de mobilizare, îmi zicea nea Trăian. Au început rechiziţiile de cai şi căruţe. Pe şoseaua Dănceu—Severin era o îngrămădire de oameni, Gogule, căruţe, mergeau spre oraş la concentrare, Gogule. Aveau obrajii posomorîţi, albi de praf, şi ca să le mai scadă din întristare scoteau din trăişti cîte o troacă cu vin şi mai trăgeau din ea, iar cînd se-ntîlneau cu alţii de prin alte locuri, cunoscuţi, noroceau şi beau şi înjurau la Hitler pe furiş şi la...“ „Taci, mă, dracu !“ „Păi ce avem noi cu...“ „Bea şi taci dracului, Tudore.“ „De ce ?“ „Nu ştii ce vorbeşti, eşti beat.“ Eu sînt beat ? Ce-am spus ? Ce-a zis nea Trăian. El cînd a ajuns în Severin s-a dus la doctorul N. Nicolau, îl cunoşti ? El îl cunoaşte. Şi i-a dat un bilet către doctorul Axente Cosma de la Regimentul 94 Infanterie Orşova, care i-a dat drumul acasă.“ „Da, dar cum te-ai luat tu cu Floriţa ?“ „Stai să vezi. Nea Trăian a zis c-o să fie război, cînd a venit acasă. Avea el o bănuială. Regimentul lui s-a dus cu trenu pînă la Găvăran, de unde a plecat pe jos la Arad, şi pe urmă s-a aşezat pe poziţia Tinca—Husasău.“ „Tu de unde ştii, ţi-a spus el ?“ „Păi eu nu eram în regiment ?“ „Aha ! Dar pe Floriţa...“ „Nea Trăian citea ziarele, de-aici îţi spun eu de Hitler.“ „Lasă-l pe ăsta, cum de te-ai însurat tu ?“ „Nea Trăian zice că Nicolau îl ura pe...“ „Mă Tudore, mai bea, poate-mi răspunzi...“ „Stai să vezi. Nicolau îi ura pe nemţi şi nea Trăian crede că este...“ „Ce este, hai, spune, ce este ?“ „Cine ?“ „Eu ştiu cine ?“ „Păi dacă nu-mi spui, nu-ţi răspund.“ „Bine.“ „În primăvara lui '39 au fost ploi multe, şi frig, te seca... Mulţi soldaţi s-au îmbolnăvit. Şi nea Trăian abia a ajuns acasă, că l-au şi concentrat din nou la Orşova şi l-au trimis cu trenu la Tinca, aşa că să vezi...“ „Nici un doctor nu mai putea...“ „Ce să poată ?“ „Nimic, spune mai departe.“ Păi nu asta vrei, cu Floriţa ?“ „Spune.“ „În iarna lui '39 eram la Tinca, un sat mai înălţat, cu oameni întăriţi...“ „Da, mai înstăriţi, chiaburani.“ „Mai întăriţi ca putere economică, înţelegi ?“ „Şi unguri ?“ „Erau și unguri. Eu eram lîngă nea Trăian, învățătorul meu, cum să mă lase singur? Trebuia să încartiruim oamenii pentru iarnă. Și ce crezi?“ „Ai fost cartiruit la Florița.“ „Stai, mă, omule, că nu-i așa. Ce crezi? Se lăsau soldații să doarmă în grajduri, prin șoproane cu fîn, pe sub șopruri, pe unde da Dumnezeu...“ „Păi așa da Dumnezeu?“ „Așa a zis și nea Trăian. Casele erau frumoase, dar nu-i lăsau pe soldați să doarmă în ele, că le murdăresc.“ Voica trăgea cu urechea: intrase în odaia de unde, dînd oblonul la o parte, se putea coborî pe o scară de lemn în beci. Toți erau lemn de băutură, așa că nu se mai observa că lipsește ginerele de la nuntă. În curte la Pană, se puseseră oamenii să mănînce, li se făcuse foame. Băteau clopotele în turnul bisericii, fuseseră trimiși toți copiii să le bată, ca să mai scape de ei, de pe lîngă mort. Gheorghe Pană rămăsese cu Gheorghița, el pe pat, ea în picioare, privindu-l. Clopotele băteau întruna, ca bete. „Nea Trăian s-a dus la maior, unul Cernăianu, cu care se împăca. I-a dat mînă liberă, să se descurce cum o putea. Ne-am dus din nou pe la ăi mai răsăriți, cu case mai mari, să cartiruim trupa. Ne primeau bucuroși, dar ne deschideau ușile de la grajduri. Aveau grajduri frumoase.“ „Tu ce erai acolo?“ „Eu? Ce să fiu?“ „Ce grad?“ „Grad? Nea Trăian mă lua cu el, înțelegi?“ „Da. Și Florița o fi crezut că...“ „Nu, măi Gogule... ea... Dar stai să vezi! De unu s-a rugat nea Trăian cu binișorul să-i dea măcar o odaie. Ăla, nu și nu! Bun! Atunci donvăstor a dat ordin să se pună samarele pe cai și la primul ins (iar unu cu mustață) care cartiruise soldații în grajd au intrat în curte cu caii, înțelegi, cu samarele pe ei, și din curte a dat ordin să bage caii în casă... Ce-i? Ce-i? Nimic, a zis nea Trăian, trebuie să cartiruim caii în casă, că grajdul e ocupat! Au deschis ușa cu forța... un cal, izbit cu biciu și tras de-un soldat din Hinova de căpăstru, a intrat în odaia plină cu dune și cu perne de puf pînă la grindă. Am dat samaru jos, am scos păturile, nea Trăian adică... Și am lăsat calu acolo. Să fi văzut cum rîdeau soldații pe bătătură și dădeau cu bonetele în sus și cu tunicile, erau o sudoare de atîta rîs, ca la circ. Mustăciosul, cu spume la gură, s-a dus la maior. A venit cu Cernăianu. Donvăstor avea treizeci și doi de ani și cred că de-abia atunci a văzut mustăciosul că are anii ăștia, se vedeau pe nea Trăian! Mă Gogule! Ce-i, a zis maiorul. Nea Trăian s-a prezentat la raport, drepți, și-a zis c-a încărtiruit caii în casă și oamenii în grajd, așa cum a dorit mustăciosul. Maiorul i-a mulțumit, mă Gogule, și l-a întrebat pe ins dacă mai dorește ceva. La care ăsta a zis că dorește să se scoată caii din casă și să fie duși în grajd, și să intre soldații în casă, că ei nu sînt cai, sînt și ei oameni. Toată Tinca a aflat, s-a rîs, dar caii... caii au băgat soldații în casă și domnvăstor..." „Dar Florița?" „A, ea? Păi ea nici nu e din Tinca, e din Gurbèdiu, de pe aproape. Venise la tîrg să vîndă niște gîște, cînd cu caii, și-a rîs, că era în drum, cînd rîdeau soldații și chiuiau, și cum rîdeam și eu, așa, din rîs în rîs..." Rîseră amîndoi de se cutremurară și cerga de sub ei alunecă peste lubenițe și ei se treziră cu cracii în sus, acoperiți de lubenițe și stropiți de vinul din tîlv, hohotind... Clopotul bătea neîntrerupt, tras de funie de toată ceata de copii. Numai Tică stătea în ușa bisericii cuminte, să nu-l împingă cineva și să cadă și să i se spargă sticla din sîn, așteptînd punerea lui Gheorghe Pană în fața altarului, cînd avea să-l învieze. Începu să plouă cu bulbuci, trecu un nor negru, jos, peste crengile duzilor, cu burta plină de apă, ca o purcea stătută: dar se duse repede, cum veni, și peste sat răsări curcubeul, înalt, trăgînd apă dintr-o parte și din alta a lumii, cu capetele sale colorate, tremurînd peste cer, parcă rîzînd, ud, gol, ca un lujer încovoiat, ca o fată mare, la beție, îndepărtată, neadevărată, vie, ca un vis după potopul ploii, verde, albastru, vărgat luminat, umplînd inimile de bucurie. „Unde-o fi Gogu? Că popa după ce-l bagă pe Gheorghe în pămînt, mai trebuie să-i cunune și pe ăștia." „Și se face seară. Cum să le pună pirostriile în cap noaptea?" „Dar cum o să-l pună pe Gheorghe noaptea în pămînt?" Gogu veni, clătinîndu-se, înjurînd printre dinți, roșu la față, cu cămașa scoasă din pantaloni, roșie de vin pe spate, strănutînd de atîta lumină, arțăgos. „Unde vă grăbiți? Ce-aveți voi cu el? El e tatăl meu, lăsați-l să mai aștepte, are timp, e în casa lui!" „Trebuie să se ducă la locul lui, muică", zise Nicolița. „Să nu se ducă, cine e grăbit, să se pună în locul lui și să se ducă în locul lui. El e tatăl meu, ce vreți, să vă dau afară din curte?" „Ba, Gogule, că e păcat", zise tot Nicolița. „Nu e nici un păcat, ați venit la pomană, să vă-ndopați, nu pentru el, lasă că vă știu eu." „Se-mbătă omul", rîse Dăluș. „De durere, lăsați-l în pace", zise Chifă. „Tată-său e cu luminarea pe piept, și el umblă după prestelci", îi șopti Voica Nicoliței. „Ce ?" strigă Gogu de pe treptele casei și se întoarse cu fața spre lumea strînsă în bătătură. Nimeni însă nu scoase o vorbă. Toți se uitau în sus, curcubeul parcă trecea peste casa lui Pană și a lui Tudor, atît era de aproape, și de înalt, cum nu se mai văzuse. Privi și Gogu curcubeul, cu mîinile la ochi, ca și cum s-ar fi ferit de luminile lui. Nu, nu era atît de aproape, era o părere, dar parcă-l bătea vîntul pe cer, sau se mișca pămîntul sub ei, sub ei toți. I se făcu sete. Băgă capul în canta pusă pe prispă și bău apă pînă simți că-i ars la mațe, plesnește cureaua. Apoi privi din nou peste oameni și văzu salcîmul din fundul grădinii, tuns de taică-său, și-și aminti de ziua aceea cînd bătrînul stătea pe o scară și ciumpăvea cu o toporișcă ce i se părea lui că e putred și că face prea mare umbră peste straturile de ceapă și de usturoi : crengile cădeau, și el rîdea, vorbind peste gard cu Voica, și ea, suită pe o scară, tăind și ea uscăturile dintr-un păr, rîdea, rîdeau amîndoi și peste ei trecea un nor vinețiu, acoperindu-i ca o umbră vînătă, de moarte, îmbătrînindu-i. Voica plecase să dea la găini, să le astupe năroadelor cotcodăcitul ce le lovise, văzînd umbra rece a norului și crezînd că venise seara — și bătrînul rîdea mai departe, de găini, desigur, de nebunia găinilor : și atunci norul lung și greu ca un drum de piatră vînătă se sfîrșise, îl luase vîntul mai repede, și pămîntul și bătrînul rămăseseră dintr-odată în lumină, ca îmbrăcați în lumină, luminați : și bătrînul i se păruse acolo pe scară, cu toporul în mînă, ca un sfînt căzut din cer în curtea lor, ca un Dumnezeu. Intră în casă, amețit de lumina acelei zile și de culorile mișcătoare ale curcubeului și o găsi pe maică-sa cu lumînarea în mînă, plîngînd înfundat, singură lîngă patul pe care zăcea ca într-un vis tatăl său, Gheorghe, în patul acum plin de flori, cu florile aduse de copii, pe furiș, de Tică și de Vetuța, pentru bomboane, cum le spusese el de mai demult, prăvăliașul Gheorghe Pană, acum între flori de cîmp și de grădină și între ierburi și între flori de dovleci și castraveți, ca în rai, ca într-un pămînt al raiului stînd în patul său, acum, privit de ea, de Gheorghița Pană în tăcere... Și Gogu rămase încremenit o clipă, ca și cum ar fi înțeles durerea Gheorghiței Pană, ca pe a unei străine — fiindcă totul se îndepărtă o clipă de el, și patul, și ea, și el, și acele zile care fuseseră viața și tinerețea lor și în care ei se cunoscuseră, glasurile lor se amestecaseră, se chemaseră, și trupurile, acele zile cînd sîngele lor se cunoscuse și ei se dăruiseră din tot sufletul acelei bucurii sfinte din care se ivesc în lume copiii și din care se ivise și el, robul lui Dumnezeu, Gheorghe, fiul lui Gheorghe și al Gheorghiței Pană... Căzu în genunchi în fața patului și sărută pătura cu care era acoperit și întinse mîna spre mîinile tatălui său, și se ridică în picioare și-l privi pe tatăl său scăldat în luminile lumînărilor și se umplu de emoție recunoscînd în el pe acel Dumnezeu căzut din cer într-o după-amiază, cînd el era mic, pe acel Dumnezeu plin de lumină. Îi săruta mîinile și gura, plîngînd, tocmai în clipa cînd popa intra cu cădelnița, urmat de lume. Auzi rîsul lui, ca atunci, pe scară, sub salcîm, și-l văzu plecînd dus pe sus de oameni, scos din casă pe umeri și plînse în hohote văzînd cum Dumnezeu era scos din casă, părăsind casa, lăsîndu-l singur... „Toarnă, fă, canta asta de apă pe el, zise Nicolița, nu vezi că..." „Ei, ce-i?" întrebă Dăluș. „Neobișnuit cu băutura", rîse Chifă. Gogu căzuse lat și se umpluse pe cămașă și pe pantaloni de dumicați. „Vezi ce face băutura?" rîse Chifă. Nicolița aruncă încă o cantă de apă peste Gogu, care dormea dus, mort de beat. Îl puseră pe patul unde stătuse taică-său și Nicolița deschise ferestrele, să vină aer... Gogu sforăia de se-auzea pînă în cer, ca un porc, ca un porc, îl drăcuia în gînd Voica.

Gogu plecă a doua zi, în zori, cu o căruță, încă mahmur, încă năucit de băutură, dar nu atît de topit ca Dăluș, care mîna caii, dormind, aproape dormind, în acea stare fericită cînd aerul rece îi făcea bine și-l trezea, încet, încet, atît cît să întindă mîna și să ia de lîngă el, din fîn, trocul cu vin, ca să nu se trezească, prost, mînînd caii spre Severin, privind trenurile ce treceau spre Balota cenușii, negre, cu oameni tăcuți, parcă toți mergînd spre front, odată cu Tudor, care plecase pe la miezul nopții din sat să prindă personalul de dimineață ce avea să-l ducă în altă țară, în altă lume poate, poate acolo unde nu era nici întristare și nici suspin, dracu știe unde, oricum departe, acolo unde pleacă bezmetici oamenii treji, cu capetele pe umeri și unde nu se duc, nu sînt luați de armată, nu sînt chemați prin ordin, nu sînt primiți de Dumnezeu, sau de sfîntul Petru, stînd la poarta acelui pămînt cu un catalog în mînă, oameni ca el sau ca Nichifor Chifă. „Nichifore, unde ești ?“ Era culcat pe patul căruței, în cojoc, n-auzea nimic, visa că plouă, că tună și fulgeră, roțile trecînd peste pietre îi băgau în cap, cu pîlnia, numai tunete și fulgere — așa că întinse și el mîna spre locul știut și prin vis și luă trocul cu vin lăsat de Dăluș în fîn și bău cu sete. He, he, he, uite cum se ușurează, rîse Dăluș și-l rîcîi prin cojoc pe Chifă, ha, că ne pozează cu aparatura, ei, hai, hai, îl luă el de mînecă și-l puse lîngă el, plin de paie în cap, ca un vier, hai, hai, zise și zîmbi ca la fotograf, cu Nichifor alături, luați de umeri, hlizindu-se, beliți la gură, dînd trocul de la unul la altul, fiecare să aibă fotografia lui, hei, hei, ca mai demult, cînd și ei erau mici, hei, hei... „Să-l trezim și pe Gogu, s-o pozeze cum face...“ rîse Chifă. „Lasă-l, mai bine să cîntăm, să scurtăm drumul, să doarmă el mai bine, în cîntecul nostru, că e cătrănit, i-a murit ăl bătrîn, să se trezească măcar în cîntec, să mai uite, că e tînăr, curvarul dracului, n-ai văzut cum îi fugeau ochii, he, he, he, îi fugeau după...“ „Foaie verde de sipică, Bine-i stă mîndrii gătită...“ „Tot cu haină cu plătică...“ „Dar mai bine i-ar ședea, Dacă și le-ar țese ea...“ Gogu nu dormea, nu putea. Se ridică în capul oaselor, de lîngă cojocul în care stătuse Chifă, și privi Dunărea, de pe Stîrmină : lucea ca o știucă uriașă, de te orbea. „Uite-l, mă, se trezi“ zise Dăluș. „Hai și tu la fotograf, îl trase Chifă de mînecă lîngă el, rîzînd, și-i arătă născătoarea iepei. „Și cînd te gîndești, zise Dăluș, că toți venim ca niște mînji, he, he, pe lîngă fătătoare. He, he, cum a făcut Dumnezeu lumea, la iapă i-a pus-o deasupra, să n-o umple de...“ „Dar la capră cum e ?“ întrebă Chifă, și mai trase un gît de vin. Nu-i răspunse nimeni, doar se știa cum e la capră, „ca la oaie, ca la oaie“, totuși zise Dăluș. „Pipota caprei, rîse Chifă. Doamne, toate ale tale sînt, tu le-ai făcut pe toate și ne-ai făcut și pe noi, se închină el, să-ți bem vinul, să nu rămînă de rușine pe pămînt și să se oțătească“, zise el și se mai închină o dată. „Bă„ tu te-nchini în fața, în fața, he, he...“ „Ba nu, zise el, dar așa ar trebui, bine că-ți ieși porumbelul ăsta din gură, să ne închinăm în fața ei“, zise el și se puse în căruță în genunchi, pe paie și pe fîn și se închină de trei ori ca în fața unei icoane. „Asta n-ai mai făcut-o“, zise Dăluş, uşor nedumerit, neştiind dacă să rîdă sau ba şi nevăzînd pe faţa lui Gogu nici o urmă de veselie sau de încruntare... „Hei, închină-te, blestematule, îl trase Chifă lîngă el, că nu e numai a iepei, Dumnezeu a dat-o, ea e muma mumilor, e începutul nostru, rîse şi bău din troc, e izvorul nostru, rîse, e poarta raiului", zise şi-i făcu şi lui Dăluş pe burtă cruce, cu mîna lui întîi, apoi cu a lui luînd şi mîna lui Dăluş. Răsărea soarele, sclipea Dunărea ca un peşte, roua de pe iarbă tremura ca o lacrimă. „Tu nu te-nchini, Gogule? se strîmbă Chifă de rîs la el, tu ai ajuns la oraş, mîine-poimîine îţi pui şi tu dinţi de aur!" Dar se închină şi Gogu — şi atunci ei rămaseră cu gurile căscate, fiindcă pe faţa lui mototolită şi în ochii lui tulburi de cît băuse nu se vedea nimic decît ceva tulburiu, tulburiu. Şi, ca s-o dreagă, Dăluş zise: „La găină cum îi zice la naştere, naştere nu se poate, că face ouă, ouătoare nu e bine, că oul nu e nimic dacă nu intră sub cloţă şi nu puiază, cum îi zice?" „Pe unde se ouă găina, cum să-i zică?! Dar la muieri, pe la munte, sau pe unde-i zice Veseleancă? Poate de pe unde e Floriţa lui Tudor, mai ştii?!" Gogu puse şi el mîna pe trocul cu vin şi Dăluş şi Chifă îşi făcură cu ochiul: adică îl loviseră în pălărie! „Veseleancă spuseşi?" chicoti Dăluş. „Doar n-o să-i zică fătăciune, ca la vaci, sau floarea mărgăritarului, sau cum?!" Aşa-şi treceau drumul, vorbind, nepăsîndu-le de nimic, ţapi bătrîni, îşi zise Gogu şi simţi o plăcere grozavă să-i fotografieze. Sări din căruţă şi trecu înaintea cailor şi începu să-i fotografieze şi ei se hlizîră ca mai înainte, cu gurile pînă la urechi, de umeri, trecîndu-şi unul altuia trocul cu vin, să aibă fiecare fotografia lui cu trocul în mîna lui. „Numai să nu uiţi să ni le trimiţi", zise Dăluş. „Te-amesteci pe-acolo cu curvele şi cu grangurii şi uiţi, zise Chifă, aşteptînd ca Gogu să spună că nu uită. Uiţi, hai?" Gogu nu-i răspunse, intră între lăstarii de salcîmi. „Buburează", zise Chifă, dar Gogu nu-l auzi. Căruţa îşi văzu de drum, pe Stîrmină în jos. „Poate pozează Dunărea!" „Dar a scroafii?" „Cum auzişi." „Şi a Dunării? Pe asta n-o mai ştii!"

După ce coborî din tren şi-şi duse cuferele la gazdă, Gogu se spălă bine şi se bărbieri cu briciul ce fusese al lui taică-său şi pe care i-l dăduse Gheorghiţa în dimineaţa cînd pornise spre Severin, cu Dăluş şi Chifă. Îl căută pe Ovidiu acasă şi nu-l găsi. Se împrieteniseră dintr-o întîmplare, la un meci de fotbal. „O, «Venus» e o echipă!“ „Peste trei săptămîni vom fi în frunte, zisese un găligan. În ce zi sîntem astăzi?“ întrebase. „Astăzi sîntem în postul Ghedaljah“, zisese Gogu și găliganul se uitase la el cu scîrbă și-l înjurase printre dinți. „Îți bați joc de mine?“ „Chiar așa este“, zisese atunci Ovidiu. Plecaseră împreună. „N-ai mutră de... atunci cum?...“ „Nici nu sînt.“ Îi povestise cum vînduse pe la sate printre altele și almanahuri și calendare bisericești. Neavînd ce face între sate, în șaretă, sau ca să-i lase praf pe eventualii cumpărători, învățase tot felul de minuni din prospectele și reclamele magazinelor sau librăriilor pentru care se angajase. Cîți ani erau de la crearea lumii, după stilul Iulian? Dar după stilul Gregorian? Dar de la fondarea Romei? Totul e să le înveți pe toate aceste date și ca pe o regulă de trei simplă. Dacă să zicem în anul 1913 de la nașterea lui Cristos erau 7421 (după stilul Iulian) și 6007 (după cel Gregorian) ani de la facerea lumii (asta e o problemă care ar trebui să ne intereseze, anul începutului lumii, nu?), 1869 de la venirea romanilor în Dacia, 509 de la moartea lui Ștefan cel Mare, 54 de la Unirea Principatelor, în 1940 cîți ani sînt? Simplu. În 1914 erau 414 de la descoperirea Americii și 345 de la dezrobirea limbii naționale de cea slavonă, prin tipărirea primei cărți în limba română, 37 de la proclamarea independenței statului român, în 1940 cîți ani sînt? Era simplu, dar pentru cei cărora le punea aceste întrebări, luați pe nepregătite, nu era chiar așa de simplu (unii nu fuseseră niciodată la școală — însă reclama fiind mama comerțului, trebuia să-i sperie cu ce știa el și să-i facă foarte curioși să afle cu cîțiva lei niște lucruri pe care nici notarii nu le știau bine. Bunăoară: sărbătorile legale și domnești. Cînd era ziua de naștere a principesei cutare sau cutare, a principelui cutare și cutare, cînd era aniversarea nașterii principelui cutare, ehei! Dar sărbătorile ce se țin în administrația centrală a Căilor Ferate Române? Dar sărbătorile de biserici, de autorități și de școli? Dar care sînt toate posturile și cît țin ele? Postul Sîntei Marii, de la 31 iulie la 14 august. Și despre dezlegarea postului? Miercurea și vinerea, în săptămîna Brînzei, numai pentru ouă, unt și brînză). „Dar să vă arăt o fotografie făcută de mine și pe care am botezat-o „Săptămîna

Brînzei“, îi zisese şi-i arătase lui Ovidiu pe Chifă şi pe Dăluş căzuţi sub o masă pe care se afla pe o farfurie un caş neînceput. Sau voia să-i spună cînd cădeau în calendarul catolic Marţea Grasă, ori Miercurea Cenuşei ? Sau în calendarul evreiesc, ce ? Micul Purim ? Postul Esterei ? Sau Serbarea Palmierilor (Hosana Raba) ? Dar acum voia să-l întrebe pe Ovidiu dacă ştia ce este potirul năzdrăvan ? Habar n-avea ! Îl întîlni, era cu Barbara, fata pe care Gogu o descoperise la concursul de frumuseţe de la Tîrgovişte (ideea fusese a lui — şi pozele publicate cu această ocazie îi ridicaseră „preţul“. Ai ochi, îi zisese chiar Ovidiu). Îi povesti ce groază îl apucase a doua zi după înmormîntarea tatălui său : îi venea să se ascundă sub pat, să sară în fîntînă, să dispară cu desăvîrşire din lume ! De ruşine, fugise de-acasă, cu Dăluş şi cu Chifă. Şi de la ei aflase ce era potirul năzdrăvan, sfînta sărbătoare a sărbătorilor, fără de care nimic n-ar fi, şi lumea nu s-ar fi putut întemeia. Barbara rîse. Puse cu două degete sare pe marginea halbei cu bere şi-i privi pe amîndoi ca pe nişte nătărăi : începuse războiul, oamenii mureau, iar ei trăncăneau despre doi beţivani, ţapi bătrîni, şi despre cum se turtise el cu vin în beciul vecinului său, pîndindu-i nevasta... „Poate că ţi-au crăpat obrăjorii c-ai căzut fleaşcă lîngă taică-tău, de-ai şters-o de-acasă ! Dar mă mir să ai tu atîta bun-simţ. Mai degrabă ai luat-o la sănătoasa de frica soacrei ardelencei — că te privea, cum spui, de parc-ar fi vrut să-ţi spintece ţeasta cu sapa ! Sînteţi amîndoi nişte derbedei !“ „Dar ce-ai vrea, dragă, să plec pe front şi să crăp ca un erou ? Nu pot să fiu erou, îmi lipsesc din naştere trei degete, am mîna stîngă slută, nu-i bună decît să te alint pe tine.“ „Hai, hai, împuţiţilor, v-aţi legat doi neputincioşi, doar-doar împreună faceţi şi voi un om întreg.“ „Dragă Barbara, interveni Ovidiu ceremonios, îmi dai voie...“ „Nu-ţi dau voie să încerci măcar să mă pui la punct !“ „Îmi dai voie atunci să-ţi citez ceva din Platon ?“ „Cred că pot să beau berea şi fără asta.“ „Totuşi, eu mor după Platon“, zise Gogu, făcîndu-i cu ochiul chelnerului (care trăgea şi el cu urechea) că putea s-asculte în voie, pe ei doar nu-i interesa despre ce vorbeau, ci care dintre ei avea să plece în seara asta cu Barbara... „Dacă Ovidiu te enervează, îi zise, te invit în vastele mele apartamente să te servesc cu pui fripţi şi cu colaci de la mort.“ „Măgarule, taică-tău nici n-a putrezit în pămînt." „Ești neserioasă, eu te invit ca să mănînci!" „Unul vrea să nu rămîn proastă, altul să nu rămîn flămîndă — și amîndoi de fapt au același gînd!" „Și nu e bine?" nu înțelese Gogu. „Vrea să spună că în acest timp cad bombe și oamenii sînt uciși, sau în cel mai bun caz răniți. Ei crapă în suferințe și noi ne gîndim doar la plăceri, ale burții, ale cărnii și ale minții. Ciudat este că Barbara, care pînă zilele trecute și-a croit, ca să zic așa, viața pe prosperitatea plăcerii (să reținem formularea!), a devenit dintr-odată și nesilită de nimeni o luptătoare pentru ocrotirea vieții celor trimiși pe front, o luptătoare pentru pace (să reținem și această formulare), fapt care pe mine (personal!) mă pune pe gînduri. Cît ai lipsit tu, m-a asasinat cu castitatea ei. Nu mai vrea nici pe bani să-și vîndă somnul domniei-sale minunat, a izgonit orice plăcere din dorințele ei, dar sper că nu vrea să devină soră de caritate și să se înroleze voluntar pe front să aline durerea celor sfîrtecați de schije, fiindcă o durere alungată atrage automat o bucurie, care nu poate fi întreagă fără prosperitatea afurisitelor patimi și plăceri ce mocnesc ca niște lighioane în sîngele nostru păcătos." „Ce-mi place mie cînd faci pe cocoșul față de mine pomenindu-mi nume despre care n-am auzit niciodată, să mă faci praf cu ele! Aici te-nșeli. Pe mine nu mă interesează ce-a zis cutare sau cutare despre frumusețea omului, sau despre iubire! Eu mă mulțumesc cu părerea mea, dacă tu-mi pari un bărbat bine și dacă tu pînă la urmă ai și puterea să arăți cu adevărat că nu ești altfel decît arăți la înfățișare." „I-am spus ieri ce-a zis Shakespeare despre măreția omului, despre menirea lui..." „Da, ticălosul mi-a vorbit despre ce-a scris Shakespeare că este condiția esențială a fericirii, libertatea omului, și a fetelor, a ținut să adauge, înfăptuirea libertății și înțelegerea ei (că nu mai e nimeni silit la tot felul de corvoade), înțelegerea libertății (așa ai spus, doar ai repetat — să rețin această formulare!): dar a uitat că alaltăieri, mai matolit, s-a scăpat și-a zis că tot ce-a învățat el mai bun de la Theodorachis este minciuna pusă în spinarea unor nume mari (și-i tot da cu Shakespeare, ca și cum fetele n-au fost în viața lor duse pe la teatre să audă de englezul ăsta, sau de alții)." „Ți-am pomenit eu de Theodorachis?" „Dacă nu-ți mai amintești, una din trei: ori erai chior de beat (și nu erai), ori te-ai ramolit, ceea ce trebuie controlat, ori nu-ți păsa ce-mi spui (ca și cum ai fi vorbit cu o rață !) ! Alege, care-ți convine ?“ „Barbara astăzi n-are umor.“ „Sigur că n-am. Și acum trei zile m-ai amenințat cu Platon, ai uitat ? Mi-ai și spus că e tot grec, ca Theodorachis, să nu mor proastă... N-o să mor ! Cînd nu te mai ajută băierile, nu-mi scoate mie din buzunar ce-a zis dracu sau lacu ! Mai ales că — recunoaște — Theodorachis, dîndu-ți articolele lui la cules...“ „Recunosc, grecul mă făcea mereu praf cu vasta sa cultură ! În privința demnității umane, Don Cristobald a spus, îl cita el pe Don Cristobald, sau pe Hugo, sau pe Aristotel... Pînă cînd, odată, invitați mai mulți la o premieră (*Cîinele grădinarului,* unde Lelia Procopiu era superbă), mi-a destăinuit (ca să nu mă creadă idiot ! mi-a zis) rîzînd marele său secret : nimic din ce spunea Don Cristobald nu era adevărat, ba mai mult, Don Cristobald nici nu se pronunțase vreodată despre demnitatea umană, fiindcă nici nu existase vreodată — era pur și simplu invenția lui ! Shakespeare, Hugo ? De ce n-ar fi putut ei scrie pe undeva ce este libertatea, sau fericirea, sau o altă gogoriță la fel de mare ? Cine voia să afle unde, n-avea decît să se pună cu burta pe carte ! Dar cine avea timp să verifice un citat ? Și cine avea neobrăzarea să conteste ce-a spus un geniu ca Shakespeare ? Nimic nu e adevărat, Ovidiule, cum nu e adevărat că pe tine te cheamă Ovidiu și nu Ștrul, așa că acolo unde ți se pare că un citat de-al meu nu e destul de lung, sau prea clar, pune niște vorbe în plus, și niște var, niște banalități, niște cimilituri, să fie mai incert, mai confuz, mai excitant, mai derutant. Dacă ești prea clar, lumea te crede un idiot, dacă n-ai citate, te consideră un diletant ! Pe ei, lua-i-ar dracul ! Să le dăm cu sfînta cultură în cap, să-și facă notițe, să ne citeze, să-l citeze pe Dostoievski, plecînd de la articolele noastre (unul l-a citat pe Plotin ! Și, ca să fiu sincer, lua-i-ar dracu...)...“ „Deci, dragul meu, ce ne învață Platon ?“ întrebă Barbara. „O, cu Platon e adevărat, zău, jur pe barba profetului.“ „Care profet ?“ „Nu, nu, e ceva serios, și se leagă de cei doi bețivani care l-au adus pe el la Severin cu căruța, țapii... cum îi cheamă, că mi-ai mai povestit despre ei ? Dăluș și Chifă ! Da ! Pentru ei bucuria vieții este eternă — plouă, ninge, vară, iarnă, pace, război, mizerie, secetă, ori ce-ar fi ! Viața e un joc etern, o bucurie eternă !“ „Cum ar zice Don Cristobald ?“ rîse Barbara. „Dacă vrei, de ce nu ? Voica, vecina lui Gogu, ia totul în serios, vrea ca nunta să fie nuntă, înmormîntarea înmormîntare, dragostea dragoste. Și i-ar tăia picioarele cu coasa domnului Gheorghe Gh. Pană de s-ar atinge de nora ei ! Asta înseamnă că a trăit o sută de ani de pomană ? Nici vorbă... Eu pe ea n-o știu s-o judec.“ „Am să te duc s-o vezi“, zise Gogu. „Mai degrabă vreau să-i cunosc pe Dăluș și pe Nichifor Chifă.“ „Lor li se potrivește ce-a spus Don Cristobald ?“ zise Barbara. „Poate. Velisarie Procopiu a început o carte despre populațiile care au trăit în decursul veacurilor pe pămîntul de azi al României. Mie mi se pare interesantă ideea lui, de a vedea cine ce urme a lăsat, ce obiceiuri, credințe... Din păcate, Velisarie e cam leneș și-i place mai mult să se plimbe decît să stea în bibliotecă și să-și ducă pînă la capăt însemnările... Brînză bună în burduf de cîine. Dar ce este al lui, este al lui. Într-un fragment din acest titlu (pe care-l culeg în aceste zile), care se ocupă de muzică, spune, plecînd de la Strabon, că muzica întreagă (melodie, ritm, instrumente) e socotită de obîrșie tracă și asiatică și că o probă a acestui adevăr sînt și locurile unde muzele sînt cu deosebire cinstite (Pieria, Olimpul, Leibethros, Pimpla erau localități și munți aparținînd tracilor, Heliconul a fost închinat muzelor de către traci) și mai ales faptul că cei care s-au ocupat în vechime cu muzica — Orfeu, Musaios și Tamiris — erau traci, ca și Eumolp, care înseamnă cel care cîntă bine... Tot aici Velisarie îl citează pe Platon, în legătură cu ucenicii lui Zalmoxis, despre care se zice că-i fac pe oameni nemuritori... Mie îmi place îngrijirea pe care ziceau tracii că trebuie dată trupului împreună cu sufletul ca să vindeci o boală, căci toate lucrurile bune și rele vin de la suflet și de acolo curg, și deci trebuie tămăduit întîi izvorul răului (rețineți această formulare), ca să se poată bucura de sănătate capul și tot restul trupului. Și sufletul trebuie vrăjit cu descîntece și...“ „Tot nu înțeleg unde vrei să ajungi, zise Barbara. Ieri mi-ai zis că totul se duce dracului în lume, fiindcă între cap și gît există o crăpătură și că o să-l rogi pe Gogu (poftim, roagă-l !) să mă fotografieze pe mine în pielea goală...“ „Cu mare plăcere !“ „Așteaptă ! Între cap și trup, pe undeva pe-aici, să fie o crăpătură... Și să botezi poza : «Crăpătura». De ce, că între ce gîndesc și ce fac e o crăpătură, jigodie?“ „Nu de tine ar fi vorba. Și nici n-am să-l mai pun să te pozeze, să nu-i fac nici lui, nici ție, vreo plăcere... Mă gîndeam că între capul și trupul, sau așa-zisul cap și așa-zisul trup al unei comunități, ori națiuni... Eu mă întreb, nu dau soluții. Și nu mă mai întrerupe. M-am gîndit la Chifă și Dăluș, cînd am cules în tipografie pasajul lui Velisarie Procopiu în care un atenian adresîndu-se macedoneanului Megillos (Platon, tot el, Legile)... vorbește nu de folosirea în general a vinului, sau de abținerea totală, ci de beția propriu-zisă : dacă trebuie să se bea așa cum beau sciții și perșii, cartaginezii, celții, iberii, tracii — care sînt neamuri războinice, sau ca macedonenii, care sînt cumpătați... Sciții și tracii beau vinul neamestecat cu apă, atît femeile cît și bărbații, și îl împrăștie pe hainele lor, socotind că este o deprindere frumoasă și aducătoare de fericire (rețineți formularea!)“. „Noi bem acum bere și sîntem al dracului de fericiți, rîse Barbara. Sînteți niște inși complet neserioși. Beți bere...“ „Așteaptă. Atenianul mai zice că, după părerea lui, seriozitatea trebuie îndreptată către ceea ce este serios și nu către lucruri ce sînt neserioase. Prin însăși natura sa, divinitatea este cea care merită în primul rînd întreaga noastră atenție plină de pietate, iar omul, așa cum am mai spus... a fost plăsmuit cu iscusință pentru jocul zeului (rețineți această formulare), și în fapt tocmai aceasta este ceea ce are el mai bun. („Reținem și asta“, rîse Barbara.) Potrivit acestei însușiri, ar trebui, deci, ca fiecare bărbat și fiecare femeie să nu facă nimic altceva de-a lungul întregii lor vieți decît să celebreze mereu jocurile cele mai frumoase — și deci să facă exact contrariul a ceea ce credem acum... Astăzi se consideră că lucrurile serioase trebuie duse la bun sfîrșit în vederea jocului. Bunăoară, războiul este ținut a fi ceva serios și se crede că el trebuie dus la bun sfîrșit în vederea păcii. Niciodată însă războiul nu ne-a putut oferi un joc meritoriu sau o educație meritorie și nici astăzi el nu ne poate da așa ceva, și niciodată aceasta nu va fi pe măsura lui, și totuși se cade să socotim jocul și educația drept lucruri demne de cea mai serioasă atenție. Ca atare fiecare trebuie să-și petreacă cea mai îndelungată și mai bună parte a vieții sale în pace. Așa stînd lucrurile, care este atitudinea cea mai potrivită?“ „Să bem bere, zise Barbara. Mai bine ai arunca dracului foaia de pe care ne citește prostiile astea despre pace și război, că prea trage cu urechea bietul chelner, și el nu știe decît c-a fost scăpat de front ca să tragă poate cu urechea și să... să nu știe de glumele lui Theodorachis cu..." „Tot atenianul continuă : Stăruința de a-ți petrece vremea îndeletnicindu-te cu anumite jocuri («Toarnă, toarnă, frate», rîse Barbara), aducînd jertfe («Voi amîndoi n-ați fi răi aruncați la răcoare pentru agitație comunistă !» zise Barbara), îndeletnicindu-te cu cîntece și dansuri pentru a fi în măsură ca, pe de o parte, zeii să-ți fie binevoitori, iar pe de altă parte să te aperi de vrăjmaș și să învingi în luptă..." „Nu pricep o boabă, îi șopti Barbara lui Gogu Pană. Ce-are chestia asta cu Dăluș și Chifă ai tăi ? Mi se pare o măgărie..." „Așa spune și Megillos : dar tu denigrezi de la un cap la altul... (rețineți formularea) speța omenească." „Păi, nu, Don Cristobald ?" „Ascultă-l pe atenian : Nu te mira, Megillos, ci iartă-mă ! Căci ceea ce am spus vine din ceea ce resimt atunci cînd îmi îndrept privirea către zeu." „Deci, pentru o proastă ca mine, care e legătura între țapii lui Gogu și ?..." „Domnule, nu vă supărați, veni un tînăr lîngă Gogu, un prieten vrea să vă vorbească..." „Mie ? ! se miră Gogu. Și de ce nu vine aici ?" „Nu vrea să vă deranjeze. E lîngă bucătărie, după colț, bea bere din sticlă, în picioare, cu niște cunoscuți... Ce să-i spun ?" „Vin, uite, mă duc, se ridică. Cine mă-sa o fi, principele Banatului ? Măi, îi zise lui Ovidiu, nu-i spune care-i legătura cu țapii mei, s-aud și eu și să nu mor prost." Printre mese, își șterse fața cu batista. Berea era rece. Ajunse lîngă colțul bucătăriei și într-adevăr văzu patru inși, dar nu cunoștea pe nici unul... „Unde e ?" îi întrebă junele pe cei patru. „A intrat să dea apă la cai", rîse unul ce n-avea doi dinți din față, de jos, arătînd ușa pe care scria cu cretă : „W.C." Gogu avea oroare de closetele publice. Strîmbă din nas, dar ca să nu-l aștepte pe cel pe care el trebuia să-l aștepte, deschise ușa vopsită în cafeniu și în clipa cînd trecu pragul simți un pumn în ceafă și căzu pe burtă pe cimentul ud și mirosind înfiorător. Apoi cei trei de-afară năvăliră peste el și-l izbiră cu pantofii în coaste și în burtă, și-l loviră cu pumnii peste fălci cînd încercă să se ridice în picioare și să fugă afară. Se trezi în balta stătută, lățit pe burtă, ud pe cămașă și pe pantaloni. „Afurisit ! auzi, după ce ne plimbi damele, mai ești și împotriva războiului“, auzi, sau cam așa ceva auzi, urechea dreaptă urlînd ca o morișcă, cea stîngă fiind plină cu acel lichid străveziu și uleios ce nu putea să se scurgă prin gratiile înfundate ale... Scuipă, scuipă, se ridică în coate, dar mai mult nu putu, fu împins din nou cu vîrfurile bocancilor pe cimentul crăpat și vechi și putrezit, semănînd cu o pastă, cu o bubă, cu o... „Ho, ho, nu e ăsta“, auzi glasul unuia ce privea prin ușa acum întredeschisă și pe care nu-l vedea la față, dar care după glas părea să fie chelnerul ce le adusese berea și tot trăsese cu urechea... „Ușchială“, auzi, și ușa fu izbită, trîntită, ei dispărură și el rămase singur, în genunchi, în patru labe, ca o capră, ca un animal ivit atunci, crescut atunci din surplusul de bere, din putoarea ca de început de lume a stricăciunilor din care numai viermi, se gîndi, numai ei, lua-i-ar dracu !... Se șterse pe frunte cu cotul (mîneca era și ea, și ea...) și ieși afară, la aer : cerul era albastru și în plopul singuratic și tînăr de lîngă geamul bucătăriei niște păianjeni îți țeseau senin firele lor de mătase albă și aproape nevăzute. Nu putea să se ducă așa la masă, puțea, șiroia pe el, pe șira spinării, pe piept, lichidul vîscos și grețos, cuprinzîndu-l ca o piele de șarpe, ca și cum un șarpe l-ar fi înghițit, o viperă invizibilă, cu pielea transparentă, băgîndu-l în burta ei... Intră în bucătărie și două fetișcane țipară, nu atît înspăimîntate că-l vedeau, ci pentru că el le văzuse fără halat, în baia de aburi a bucătăriei înotînd ca la ștrand, doar în costume, ca să zicem costume... „Nene !“ țipară deodată și dintr-un coridor întunecos apăru bucătarul, mestecînd, mestecînd, era poate ora lui de masă... „Aha !“ — înțelese el dintr-odată ce se putuse întîmpla (deci ce se mai întîmplase) — și-i făcu semn să treacă pe lîngă el (și Gogu trecu) într-o curte interioară, între blocuri, ca o cușcă, plină cu tîrne și coșuri de nuiele, mirosind a găinaț. „Aha“, mai zise și puse mîna pe un furtun. „Dă alea jos“, îi zise, și Gogu se dezbrăcă în pielea goală și aștepta apa să țîșnească din tubul de cauciuc și să-l spele și să-l scape de greața și de pielea acelui gușter moale și nevăzut. „Hi, hi, hi, auzi vocile prostănacelor de la bucătărie, hlizîndu-se printr-un geam văruit și spart, hi, hi, hi...“ „Na la oi !“ strigă bucătarul, venit poate nici el de prea mult timp de la oi. Apa curgea potop, dar mirosul din nări nu voia să treacă, și din păr, și cleiul din urechi, încleiat, și scîrba din gît, de pe buze... „Cu ce-o să te-mbrac ? se-ntrebă, întrebîndu-l, bucătarul. Ei, am niște șalvari rămași de la cofetarul ăla buzat (ca și cum Gogu îl știa), de la afurisitul ăla, baclavagiul de-i plăceau dulciurile și... și... hi, hi“, rîse el ca proastele ce nu plecaseră din dosul geamurilor văruite. „Chemați-l pe urîtul ăla“, îl arătă Gogu (trecînd în bucătărie), prin ușa întredeschisă, pe Ovidiu. „Ce-i cu tine de te-ai îmbrăcat ca un caraghios ? rîse Ovidiu, o clipă, cînd intră în bucătărie. S-a-ntîmplat ceva ?“ „Nimic, nimic, găsește o trăsură, s-ajung acasă, și plătește berea !“ „S-a-ntîmplat ceva ?“ insistă Ovidiu. „Hai, du-te.“ Ovidiu plecă, îi șopti ceva Barbarei la ureche, plăti, ieși în stradă și opri o birjă. Barbara nu putu afla de ce se grăbea — și unde dispăruse Gheorghe Pană, Gogu. „O să-l vezi.“ Și-l văzu, cu părul ud, mecit la față, surîzînd strîmb. „Mergem la mine“, zise el și-i spuse birjarului adresa. Bucătarul puse în trăsură, la picioarele lor, un pachet învelit în hîrtie de ziar și legat cu ață. „Hainele, domnu !“ îi zise lui Gogu. „Să chemăm un doctor ? vorbi Ovidiu, în șoaptă. Sau trecem pe la vreun spital ?“ „Nu-i nevoie, mă simt bine.“ „Dar cine, cine ? ! Din cauza mea, da ?“ îl luă Barbara de mînă pe Gogu. „Da, da, zise el, dar trece, că e vremea rece.“ „Și măcar i-ai recunoaște ?“ „Ce importanță mai are ?“ „Are, că eu nu i-am văzut, adică n-am văzut inși cunoscuți...“ „O să-i recunoască el, are ochi de pozar, cine-i intră în vizor, rămîne pe veci...“ „Tu mai intri pe la mine, sau ți-e teamă c-o să mai vină Ada pe-aici și...“ „De ce ? Doar ești cu Gogu, cu logodnicul tău ! Nu i-am spus că el mă trimisese să te anunț că sosește ?“ „Aha, aha ! Dar nu cred să se mai prindă minciuna, dacă s-o fi prins și atunci... Vino, vino, mă ajuți să-l oblojim pe nenorocit... Și să-i spălăm hainele care put în pachetul ăsta...“ Plătiră birjarul, un bătrîn morocănos, cărunt, și intrară în strada Fericirii, cum îi spunea ea Intrării Barbu Mavrocordat (cine-o fi fost și ăsta ? Ori vreun nebun sau vreun bășcălios potrivise acest nume ?). „Unde ne-am cunoscut noi, îngerule ?“ „La unul dintre evenimentele cele mai de seamă ale anului trecut, rîse Gogu, citînd din articolul scris de Theodorachis despre concursul de frumusețe ce avusese loc în vara trecută, la Tîrgoviște.“ „Da, în ziua de 14 iunie, ora trei după-amiază.“ (Barbara aprinse focul în baie și lăsă apa rece să umple vana și aruncă hainele lui Gogu în apă, cu vîrful degetelor, strîmbînd din nas.) „La Tîrgoviște, nu la Arad ?“ întrebă Ovidiu. „Crezi că are vreo importanță, urîtule ?“ Are, dragă, dacă tu reții ora, cum de nu ții minte cu precizie orașul ?...“ „Am fost la amîndouă concursurile de anul trecut și le-am cîștigat pe amîndouă.“ „Imposibil, domnișoară Coca.“ „Nici o domnișoară Coca ! Eu sînt și domnișoara Coca !“ „Ai concurat cu alt nume ? !“ „Da, și nu s-a băgat de seamă, îmi schimbasem frizura, rîse ea. Numai escrocul de Gogu a știut... adică el m-a și îndemnat să... Că tot n-o să se prindă nimeni...“ „Dovadă ce importanță...“ „Spectacole cu desăvîrșire unice ! zise ea. Să vă citesc din Theodorachis, i-am tăiat din ziare articolele. «Cultul frumosului este atît de dezvoltat la noi, în toate păturile sociale, încît acest concurs de frumusețe a pus în mișcare toată țara, ațîțînd curiozitatea și deșteptînd trebuința de a străluci, de a domni, ce zace în sufletul oricărei femei... Peste treizeci de mii de persoane alcătuiră marele colegiu cultural al consacrării frumuseții femeiești. Fascinarea toaletelor se îngîna cu frumusețea naturii și cu drăgălășenia melodiilor ce izvorau din galerii — unde era fanfara — plutind peste haosul acela de lume veselă...»“ „Asta știe să scrie și pe gustul tîmpiților, zise Ovidiu. «Cele două sute de concurente erau așezate pe scena din fața tribunei oficiale, unde se afla juriul examinator alcătuit din...» „Înainte de-asta v-ați prezentat la hotelul «Central» și v-ați înscris și v-ați fotografiat“, zise Gogu, aruncînd hainele turcului și luînd din dulap pantalonii gazdei Barbarei, fugit cu toată familia la Cetate, lîngă Dunăre, de unde se trăgeau. «În momentul începerii concursului, muzica militară execută arii celebre din opere și operete... Cu ovații și urale nesfîrșite erau întîmpinate fermecătoarele reprezentante ale sexului frumos, cum erau primite cu explozii de ilaritate acelea ce au uitat sfaturile vîrstei și ale oglinzii, de a nu se prezenta într-un asemenea concurs. Asemenea mici excepții sînt neînlăturabile pretutindeni. Cîte reprezentante ale sexului frumos ar fi în stare să spună că au încetat de a mai putea figura într-un asemenea concurs ? Asupra acestei stări sufletești a femeii, marele Maupassant a spus : „Femeile sînt de două feluri, frumoase și bătrîne“. Era firesc să apară și în marele nostru concurs de frumusețe de la Tîrgoviște cîteva frumuseți bătrîne, sau chiar bătrîne frumuseţi...» Ovidiu stătea ca pe jeratic : într-adevăr, dacă din întîmplare (!) Ada... „Ce-ar fi să mă duc eu pe la tipografie ?“ întrebă. Hainele limbricului născut în cetate nu-l încăpură pe Gogu, aşa că el luă din nou şalvarii turcului şi se urcă în pat, ca la el acasă... „Sau să-ţi aduc nişte ţoale de-acasă ?“ îl întrebă pe Gogu. „Dacă ai treburi, poţi să le-aduci şi mîine dimineaţă...“ „Vrei să te culci aici ?“ „Păi, îngerule, şi-aşa gazda ta a şters-o, e loc. Ori vrei să plec ?“ „Rămîi, îngerule.“ „Deci eu sînt în plus ?“ «Concurentele, care trebuie să fie gătite cît mai simplu şi fără să întrebuinţeze prea multe mijloace false de înfrumuseţare...» „Adio !“ zise Ovidiu, dar nu se clinti de pe scaun. „Stai şi-ascultă.“ «Iar nemărginita greutate a selecţiei...» „Dacă Gogu te invitase, el...“ «De la farmecul frumuseţii nevinovate şi pînă la captivanta strălucire a femeii ce lasă în uimire ochiul artistului şi, în treacăt, armii întregi de bărbaţi...» „Semnează cu numele lui ?“ „Ce, e prost ? Semnează «Spectator». «Şi după ce au fost selectate cele zece concurente, dintre care trebuia aleasă o regină a frumuseţii... cele zece au luat loc în faţa rampei, avînd în faţă fiecare un coş în care publicul trebuia să arunce voturile exprimate în flori...» „Vă las,“ „Nu eşti curios ?...“ „Nu.“ „Atunci ia-ţi tălpăşiţa“, zise Barbara. „Dacă aşa binevoieşte regina frumuseţii de la Arad şi de la Tîrgovişte, plec ! Nu e pentru cine se potriveşte, e pentru cine se nimereşte ? !“ „Ce, adică n-am cîştigat pe merit ?“ „Nu, îngerule, el altceva vrea să spună.“ „Ce ?“ „Că... eu...“ „Ai fi vrut să te bage pe tine cu nasul în closet ?“ „Nu. Aşa că plec. Tu eşti acum mama răniţilor, distrează-l pe Gogu cu prostiile lui Teodorachis, poate uită buşelile luate din cauza gurii tale, regină.“ „Eşti...“ „Sînt“, zise Ovidiu şi ieşi pe uşă. „Să-mi aduci boarfele, ţine cheia“, îl strigă Gogu. „E-n regulă, excelenţă !“ „Eşti un cîrnăţar împuţit ! Nu vrei să afli cum am fost aleasă pe merit cea mai... Nu-ţi place să vezi scris că eu am fost aleasă prin voturile alea, prin florile alea...“ „Ba da, te ascult“, reveni Ovidiu în cameră, rămînînd în picioare. «Întîia oară în analele vieţii noastre votul unic şi-a spus cuvîntul, alegînd pe domnişoara Barbara Coculescu regină a frumuseţii...» „Un tîmpit, Theodorachis... adică nu, un golan...“ „Dar a fost pe merit, îngerule, nu te înfuria pe Ovidiu...“ „El nu rîde de Theodorachis, rîde... Hai, cară-te, urîtule! Şi să nu-mi mai baţi ca un cocoşel noaptea în geam, cînd pleci de la tipografie, că-ţi arunc în cap!...“ „Ce?“ „Ieşi, ţi-am spus!“ „Ies, am zis.“ „Şi nu mai trînti uşa, că nu-i a ta!“ „Da, da“, se auzi din curte glasul lui Ovidiu. „Şi, îngerule?...“ „Ce, şi?...“ „Şi ce mai scrie?...“ „Prostii! Am citit măgăriile astea să văd dacă Ovidiu... dar tot neisprăvită mă crede, şi aşa a şi plecat de la mine!“ „Şi ţi-a spus că te iubeşte?“ „Şi tu eşti măgar? Nu mi-a spus, dar credeam că ţine cumva la mine, măcar ca la o nenorocită care a ajuns unde-a ajuns.“ „Doar tu nu crezi că eşti...“ „Dar ce sînt?“ „Ai fost pe drept aleasă...“ „Regină... a cui? Îţi spun eu a cui. Asta alegeaţi voi acolo, regine ale...“ „Eşti neserioasă, zău.“ „Nu prin tine am ajuns la vînătoarea aia... unde ziceaţi c-o să vină şi regele... şi n-a trecut decît Mocioni-Stîrcea, care, s-a văzut, cel puţin eu am văzut că habar n-avea de mine...“ „Te-nşeli, pe Stîrcea l-ai cunoscut în atelierul unde lucrez... A venit să mă cheme să le fotografiez nişte vînat, a doua zi, după vînătoare... Nu te-a invitat şi pe tine la vînătoare?“ „Ei, m-a chemat?! A zis aşa, o vorbă! Şi eu ca o proastă l-am crezut. Şi te-am crezut şi pe tine, că vine şi regele. Şi dacă am crezut aşa ceva, înseamnă că în mine de-atunci era o sămînţă nesfîntă, numai neluminatele pot să creadă, ori să se prefacă grozav că, vezi Doamne, cred... Doar n-avea de gînd regele să se însoare cu domnişoara Coculescu (regina frumuseţii!) după o vînătoare de raţe... Voia s-o înfulece ca pe-o raţă, cel mult! Sau alţii, vorbind în numele lui...“ „Adică eu te-am minţit?“ „N-ai nici un pic de caracter, îngerule, asta e!“ „Îngerule, eu nu cunosc decît un singur om de caracter, pe Dediţel Saca — de fapt, Naca, după scripte — un profesor de latină care umblă mereu înconjurat de elevi de-ai săi, nici unul mai înalt ca el (nu ştiu dacă pricepi), recitind cu ei prin parcuri versuri din Petrarca şi Virgiliu şi din mulţi alţi nesăraţi ca ăştia, bînd cafele cu ei şi mîncînd ciocolată, ocrotindu-i şi pe la alte examene şi îndrumîndu-i la ce facultăţi să se înscrie (şi mergînd cu ei în timpul examenelor de admitere să le ţină pumnii), formîndu-i ca oameni, înţelegi, să nu se irosească în van minţile lor tinere... E ca un dumnezeu pentru ei, Dediţel, om însurat, cu trei fete, mereu elegant, cu baston, pudrat uşor ca să rămînă la aceeaşi vîrstă, şi rămînînd de cînd îl ştiu eu la aceeaşi vîrstă, ca şi cum pentru el timpul n-a trecut şi nu va trece, plin de cărţi în servietă, ocrotindu-i pe cei cuprinşi de boala învăţăturii unei limbi moarte, om de cuvînt, niciodată vorbindu-şi de rău învăţăceii, scîrbit de cei care înjură şi trag la măsea şi preacurvesc, nemilos cu internii ce săreau peste gard să meargă la cinematograf cu fete de la Normală, ori de la liceul „Oltea Doamna", consătene de-ale lor, intransigent faţă de micile escrocherii (vînzarea de timbre, furtul caietelor, copiatul problemelor la geometrie, algebră), om dintr-o bucată, de caracter adică... Am vrut şi eu să merg pe la el pe acasă, cu alţi colegi, să ne arate cărţi vechi şi să ne citească din Cezar..." „Şi nu te-ai dus de lene..." „Nu m-am dus, fiindcă nu-mi intra latina în cap. Şi fiindcă mi s-a părut într-o dimineaţă că avea buzele roşii." „Se vopsea pe buze, îngerule ?" „Eu am o mare precizie a detaliilor, poate de-aici mi se trage c-am dat dracului şcoala şi m-am făcut fotograf. De ce avea el buzele roşii ? m-am întrebat. Şi de ce şi le tot lingea cînd vorbea ? Şi l-am întrebat pe Costinaş Virgil, un coleg cu părul cam lung, durduliu, şi foarte bun la limba latină. Şi el a dat din umeri şi eu de-atunci numai în trei şi patru am dus-o... Pînă i-am spus lui tata să mă ducă la altă şcoală, că mă lasă Dediţel repetent. Şi tata, prăvăliaş de ţară, luînd marfă de la toţi proprietarii de magazine din oraş, s-a interesat... Cine ar putea să-mi pună ceva pile ca să mă treacă Dediţel ?... Ei, şi-a aflat că nimeni. Şi m-a mutat. Şi după aia s-a dus acasă la Dediţel, într-o sîmbătă, dar nu l-a găsit... Însă nu s-a lăsat. L-a întîlnit într-o vacanţă de Paşti prin parc, cu nişte elevi după el... Venisem împreună să aducem nişte paie pentru saltelele gazdei. I-a zis : „Domnule Dediţel, eu am făcut armata la infanterie." „Îmi pare bine." „Şi aveam un caporal care venea cu noi la cîrciumă cînd primeam liber şi nu se-atingea de băutură." „Interesant." „Dar de ce nu punea el gura pe pahar ?" „De ce ?" „Ca să nu se-mbete !" „Da ?" „Da. Fiindcă atunci cînd s-a pilit odată, a început să vorbească măscări. Şi să pună mîna. Înţelegeţi ?" „Nu." „M-am tot gîndit ! de ce nu bea el, Doamne, nu e om ? Are burta neputincioasă ? Nu. Şi ăsta bea tot cafele, şi mînca ciocolată, ca dumneavoastră." „Foarte multă lume bea cafele." „Da. Dar el bea ca să fie mereu treaz..." „La revedere." „Nu, că mai este." „La revedere", a zis Dediţel şi-a plecat încet, speriat. „Mai e ceva, domnule profesor. Aş vrea să vă mulţumesc." „Pentru ce?" „Că nu l-aţi învăţat şi pe Gogu limba latină. Că de-l învăţaţi, să fiu eu al dracului dacă nu vă jupuiam! Mai bine să rămînă golan, că e mai sănătos." Dediţel a şters-o şi taică-meu a rîs, descheindu-se la haină: era lac de sudoare, atîta se înfierbîntase (să spună nişte cuvinte şi să nu dea cu latul palmei, ce pacoste pe el!). Şi eu tot n-am înţeles atunci mare lucru. Doar că Dediţel se îmbujorase, se albise, de teamă, de ruşine — habar n-aveam de ce. Dar te rog să mă speli pe cap, că-mi pute părul şi parcă îmi pute tot capul." Se duseră în baie şi el aruncă pe un dulap cămaşa limbricului din Cetate şi Barbara lăsă apa să se scurgă din vană. Se priviră, întîi descoperindu-se în oglindă că se privesc pe furiş, ca şi cum nu-i interesa deloc ce vorbeau. Barbara luă de pe o etajeră o bucată enormă de săpun de rufe, făcut în Cetate cu sodă, în căldare... „Alt săpun n-ai mai bun?" „Ăsta e cel mai bun." „Ştiu, dar e prea mare." „Mă descurc eu", zise. Îl spălă în şapte ape. Şi apoi, tot ştergîndu-l cu prosopul pe păr, mîinile lor se întîlniră şi se prinseră şi uitară şi de ceafa şi de creştetul şi de fruntea lui... Se treziră mult mai tîrziu, în beznă, dreapta lui peste umerii ei, dreapta ei peste pieptul lui. „Afurisit caracter ai", rîse ea prin întuneric.

Şi, după un timp, cînd Gogu veni la parastasul tatălui său, plînse pe umerii lui Dăluş, povestind cum se culcase cu una, după ce aceasta îl spălase pe cap ca pe un copil, cum îşi petrecuse cu ea toată noaptea după ce-şi amintise cum fusese cu taică-său într-o vacanţă de sfintele sărbători ale Paştelui să ducă paie pentru saltelele gazdei din Severin, toată noaptea, în de-abia a doua noapte de cînd tatăl său se afla în pămînt, încă nemuncit de viermi, încă mirosind a tămîie, sfînt, încă plin de flori pe mormînt, încă neputrezit, mai putînd să vină acasă, moroi, ori să învie, de nu murise cumva cu adevărat... Şi Dăluş îi spusese lui Chifă. Şi Nichifor trecuse gardul şi-o strigase pe Voica şi-i spusese, să ştie şi ea ce băiat grozav avea Gheorghe Pană, nu se lua după morţi, dar apoi se căia, diavolul din el care se răzvrătise şi atunci cînd borîse lîngă tronul tatălui său era acum pătimit, pătimit, şi Gogu plîngea, cu lacrimi — era om, aşa cum ar fi vrut ea să-l vadă pe Gogu, plîngînd! Uite-l că plîngea, n-avea decît să vină şi să-l asculte cum... „E beat", zise Voica. „Nu e", se jură Nichifor. „Parcă tu mai poţi să-ţi dai seama?“ „Ei, şi tu, vrea omul să-ţi facă un bine, şi cînd colo...“ O lăsă pe bătătură, tăind lemne cu securea, spărgînd o buturugă, s-o bage sub streaşină, pentru iarnă, să n-o mai putrezească ploile şi vîntul... Apoi veni Nicoliţa şi-i spuse: „Gogu a ajuns om mare, l-a pozat şi pe rege împuşcînd un iepure, du-te şi tu să vezi poza...“ „Ba“, zise Voica. „Du-te, să vezi ce bucuros e Gogu.“ „Ba.“ „Ei, e om mare, şi-a rămas la vatră, nu merge pe front, e fericit, zău, îi lucesc ochii...“ „De beat.“ „Nu, nu, Gogu e ca un boier, fericit ca un boier, nu-i pasă decît de-ale lui, rîde pe sub mustăţi, cu toate că e parastasul lui Gheorghe, ca să fie şi Gheorghe mulţumit de ce bine-i merge lui fiu-său...“ „Gogu nu poate să fie ca un boier, fericit ca un boier decît în mintea unei proaste ca tine.“ „Mă făcuşi proastă.“ „Păi dacă eşti, ce să-ţi fac? Stai acasă şi nu mai umbla cu traista cu nărozii. Un om ca el e dracu gol, cum să fie el fericit, fă? A sforăit cînd l-au băgat pe taică-său în groapă şi s-a-ntins pe urmă cu nu ştiu ce bolnavă de sifilis...“ „Ei?!“ „Îmi spuse Chifă, întreabă-l! Cum să fie un om întreg la minte dacă el n-a aşteptat nici măcar o noapte să treacă de cînd trecuse Gheorghe în lumea ailaltă... Asta l-a omorît pe Dumnezeul care are în grijă şi în stăpînire tot ce se mişcă în lume, pe cel sfînt care este în om, în orice om, şi în el, în Gogu, fiind peste toate puternic şi mare şi stăpîn, pentru că întîi şi întîi este puternic şi mare şi stăpîn peste puterea lui din el, din inima lui, stăpînindu-se adică întîi şi întîi pe el, pe el cel din el... Şi Gogu tocmai pe ăsta l-a sugrumat, luîndu-se de gît cu sifilitica aia şi bînd pînă îşi bea minţile şi minţind că l-a tras în poză şi pe rege — el, Gogu lui Pană să-l tragă în poză pe rege, draci fripţi! Nici nu l-a văzut pe rege, cum nu l-am văzut nici eu, care am atîţia ani, şi eu nici nu vreau să-l văd, că de l-oi vedea, că atunci cînd îl vezi, te duci pe altă lume, că el nici nu este... Aşa că nu vă mai luaţi după ce-i iese lui din gură şi după judecata lui, că Gogu nu dă nici o ceapă degerată pe el, el se scîrbeşte de el şi de mintea lui şi de ce face, că nu e prost, el se scuipă pe el, ca pe dracu, căci se ştie pocit la suflet şi d-aia nu dă doi lei pe mintea lui şi pe credinţa lui şi pe spusa lui... Aşa că nu da nici tu, Nicoliţo!“ Şi Voica n-o mai ascultă şi pe Nicoliţa, care tot aştepta să-i vină rîndul la vorbă, că era mai tînără — şi plecă spre izlaz; venise vremea cînd vacile trebuiau să intre în sat și ea avea o vițea cam buiacă, nu se ținea după mumă-sa, o lua razna prin salcîmi sau intra prin curțile oamenilor, ca și cum peste tot ar fi fost bătătura ei. Gogu, în tindă, răsfirase pe pat zeci de fotografii — și Dăluș și Chifă se uitau la ele și behăiau. Barbara, la concursul de frumusețe de la Tîrgoviște, Barbara, la concursul de frumusețe de la Arad, Barbara, goală, Barbara, în postul Crăciunului, regele curățindu-și pușca de vînătoare, Ovidiu, venind de la dentist, Mocioni-Stîrcea citind „Universul", Velisarie Pricopiu așteptînd trenul — le spunea Gogu cine sînt și ce fac cei din fotografii, ca și cum Dăluș și Chifă i-ar fi cunoscut și nu i-ar fi văzut de-o săptămînă. „Cel mai mult îmi place asta", zise Dăluș. „Mie, regele, că e cuminte, zise Chifă. Dar Velisarie ăsta ce porci mai paște ?" „O, ăsta e un ins foarte simpatic, are o muiere clasa întîi, uite-o, Lelia, și-a fost coleg cu Dedițel Saca, nu se poate să nu-l știți pe Dedițel... Cînd am zis că mi-a fost profesor de latină, Velisarie a murit de rîs. „De ce rîdeți, domnule, Dedițel e un om de caracter, i-am zis și el a zis că știe, și la facultate avea mult caracter..." „Nu mai aduci o sticlă cu vin ?" îi șopti Dăluș. „Cum să nu, e în fîntînă, la răcit." „Atunci dau eu o fugă s-o iau, să nu vorbim pe sec", zise Chifă. Și cînd veni cu sticla aburită, întrebă, ca și cum asta îl interesa cel mai mult : „Și cu caracteru ?..." „A, e o joacă, mi-a zis și Velisarie, lipsa de caracter e o joacă, se mai înjură oamenii, se mai mint, mai preacurvesc, ei, și ?... Omul e rău de la Dumnezeu, imperfect, înțelegeți, lipsit de caracter, și a-ți aroga (aici i-am dat dracului !) o morgă (aici i-am pus cu botul pe labe) de titan al caracterului, ca Dedițel, și a te acoperi cu o pelerină (e, ei !) a intransigenței și a demnității și a caracterului... ca să ascunzi imperfecțiunea funciară ce zace în tine, și în om, ura feroce (ce ziceți ?) față de cei ce nu te adulează (hm ! !) și nu te sorcovesc și nu merg în urma ta ca în umbra lui Petru..." „Care Petru ?" întrebă Dăluș, ca și cum ar fi fost foarte atent. „Cum care, Petru de la Maglavit", zise Chifă, sigur. „Să te acoperi... înțelegeți cu... se bîlbîi Gogu, este, este de un ridicol imens !" „Hai, noroc !" închină Chifă cu sticla. „Dumnezeu să-l ierte și să-l hodinească", își aminti Dăluș pentru cine era vinul. Ai caracter cu lingăii tăi, că te lași pupat..." „Cine ?" „Dedițel", răspunse Dăluș. „Nu, cine a spus asta, Velisarie sau Gogu, vreau să știu..." „Velisarie", zise Gogu. „Băiat bun, de ce nu l-ai adus și pe el la parastas ?" „N-o avea timp", dădu din mîini Dăluș. „A, uite-o și pe Florița, o văzu Gogu intrînd în bătătura ei cu două verze în mîini, mari, învelite. Parcă sînt două capete de împărați", zise și-o fotografie. Și fugi lîngă gard și-o rugă să mai stea o clipă cu verzele în mîini și ea îl ascultă. „Așa am să și le zic, «Capetele împăraților»", rîse el. Și Florița nu rîse, neștiind de ce el rîdea. „Despre Tudor mai ai vreo veste ?" „A scris. E cu învățătorul Traian Popescu..." „Să-mi dai adresa, să-i trimit și lui o fotografie de-a ta". „Cum să nu", zise ea. „Pe învățător îl cunoști ?" „Cum să nu, de la Tinca." „Aha, povestea aia cu caii băgați în case... Mi-a povestit Tudor, cînd ne-am cam pilit în beci la voi. Dar... mai aveți vin ?" „Mai", răspunse ea. „Mie-mi place al vostru mai mult..." „Dacă vrei..." „Aș bea în beci, zise el, e mai... mai adevărat", surîse el. „Cum vrei, doar să deschid ușa", zise și puse verzele pe prispă și intră în casă. Gogu privi în toate părțile, să nu răsară cumva ca din pămînt afurisita de Voica. Auzi ușa pivniței scîrțîind și o văzu pe Florița în capul scărilor, ieșind din acel întuneric negru pe care-l cunoștea, luminînd-o lumina zilei și făcînd-o om, și ce om, Dumnezeule, Doamne ! „Hai." Coborî în urma ei, călcînd cu atenție. Lovi cu piciorul o lubeniță. „Tot nu le-ați vîndut ?" „Astea sînt altele". „Aha"... „Trage, că eu nu știu să trag cu tîlvul", îl rugă ea și el punînd mîna pe tîlv îi simți o clipă degetele fierbinți. „Și cum e cu învățătorul ?..." întrebă el ceva, ca să nu tacă. „La Tinca era comandant de pluton, dar n-avea cal, că nu era ofițer, era numai plutonier T.R." „Și ?" „Și i s-a luat calul." „Da ?" „A fost dat unui sublocotenent care era activ, mi-a spus Tudor. Și maiorul Cernăianu i-a dat ordin să dea calul, și domnul învățător a zis : i-l dau." „Auzi ? !" „Și cînd a venit sublocotenentul și s-a încălecat pe cal, cînd a vrut să plece, învățătorul i-a cerut chitanță." „Ce chitanță ?" „Așa a întrebat și sublocotenentul. Chitanța, că eu am dat chitanță pe cal și pe șa, pe harnașament, a zis învățătorul. „Pe harnașament ?" rîse Gogu, bînd vin din tîlv. „Da. Și sublocotenentul n-a vrut să-i dea chitanță și învățătorul l-a dat jos de pe cal..." „Da ? ! se miră Gogu. Nu bei niște vin, că e bun ?" „Nu beau. Și sublocotenentul s-a dus la maior și-a raportat c-a fost înjurat și că nu i-a dat calul..." „Gustă măcar o gură, îi plăcea și lui Tudor..." „Mie nu-mi place. Și maiorul l-a chemat prin telefon să vină la raport." „Și s-a dus ?" „S-a dus. L-a întrebat : «de ce n-ai dat calul ?» «L-am dat, dar n-a voit să-mi dea chitanța», a zis dumnealui. Și maiorul l-a înjurat pe sublocotenent și-a zis că bine i-a făcut că nu i-a dat calul..." Gogu rîse cu hohote și prin întuneric o prinse de mînă pe Florița și-i zise să bea și ea o gură de vin. „Nu, nu", zise ea și se îndepărtă de el. „Hei, cine-i acolo ?" o auziră pe Voica, din gura beciului și o văzură cu ochii aprinși, furioasă. „Hoții, glumi Gogu. Am venit să beau o gură din vinul lui Tudor." „Bea, zise Voica, dar să nu te spurci pe tine." „He, he, he", rîse el strîmb, știind că nu putea glumi cu Voica. „Mulge vaca, Florițo." Florița ieși din beci și se duse să spele oala pentru lapte... „Dacă te mai prind prin bătătura mea, îți rup picioarele", îi șopti Voica lui Gogu. „De ce ? !" se miră el. „Ști tu de ce."

Plecă la Dăluș s-o înjure pe Voica împreună și să-și ia rămas bun. În fața prăvăliei tatălui său, rămasă închisă de la moartea lui, cu obloanele trase, pline de praf, îl întîlni pe Tică întins la soare, pe treptele de ciment : se vedea de departe că-l aștepta și voia să-i spună ceva. Îi promisese c-o să-i dea vreo fotografie ? Nu-și mai amintea. După beție, uită. „Ce-i, mă ?" „Ce-ați zis." „Aha", zise, neștiind ce-i promisese. Doamne, ce-i promisese el copilului ăsta slăbănog și pistruiat ? „Ce-i promiți unui copil, e sfînt, zise sigur de sine, să pară că și știa despre ce era vorba. Și cum să facem ?" „Păi mergem în prăvălie și-o luăm." „Dar știi precis unde se află ?" „Sub tejghea." „Aha, credeam că s-o fi pierdut de-atunci." „Nu s-a pierdut, mai sînt trei sticluțe. Și în pod mai sînt, printre hîrtii, acoperite cu cîlți. Și în cămara unde era brînza." „Le-ai mai văzut tu de-atunci ? (Înseamnă că le văzuseră împreună, atunci — și atunci cînd putuse fi ? Doar de la înmormîntarea... și de la nunta lui Tudor nu mai dăduse pe-acasă.) Le-ai mai văzut ?" „Și ieri. Am ajutat-o pe mama Gheorghița să ducă niște caiere cu lînă în casă... Și m-am suit și-n pod, ea mi-a zis, dacă-i găsesc pe-acolo un codru de săpun... Și erau, cam golite, dar erau." „Aha, zise Gogu, sigur acum că era vorba de niște sticle. Să le căutăm." Intrară în curte. Îl luă de după umeri și-i deschise ușa : „Poftim !" trebuia Tică să pună mîna pe ce voia el, altfel se dădea de gol că habar n-avea... „Poftim." Prăvălia cu obloanele trase și la ferestre, plină de întuneric, era răcoroasă, străină. „Să intre puțin aer“, zise și deschise o fereastră. Praful se așternuse pe tejghea, gros. Pe unde intrase atîta praf? Pași mărunți de șoarec — poate același, de demult, scăpat printr-o minune din ghearele pisicii. „Caută.“ Tică găsi sub tejghea cîteva sticluțe și le șterse cu poala cămășii, ca pe niște lucruri sfinte. Nu le privi de-aproape, să creadă Tică... „Uite, domnule!“ zise, luînd niște hîrtii îngălbenite și pătate de muște de pe raftul încă plin cu coșuri de lampă și cutii de chibrite. Pe una patru ceasuri de buzunar aliniate arătau aceeași oră, patru fără un sfert. „Zenith, citi. Grand prix Paris 1900.“ El nici nu era pe atunci, și nici tatăl său nu vînduse probabil nici măcar un singur „Zenith“. Dar îi plăcuse să aibă toate reclamele pămîntului adunate, și poate de la bătrîn prinsese și el gustul (nu erau doar banii, dă-i dracului), plăcerea de a vinde ce nu exista și ce nu văzuse niciodată, sau ce demult nu se mai afla... de a colinda prin sate plin de reclamele unor obiecte moarte, sau care aici nu existaseră vreodată, da, da, dracu știe... „Zenith. Confecționarea cea mai solidă. Arată timpul absolut cel mai exact.“ „Cum adică, absolut cel mai exact, sau timpul absolut? Tu ce crezi, Tică?“ El nu credea nimic, zîmbea, nu-l interesa nici marca „Zenith“, nici timpul, el era cu sticluțele lui, deasupra timpului, desigur, deasupra ceasornicului care întruchipa „punctualitatea cea mai desăvîrșită“. «Geneve, 1896, Medalia de aur. Neuchâtel 1903, Premiul pentru cronometre. Neuchâtel 1907, Premiul întîi pentru cele mai bune cronometre de buzunar și de vapor. A furnizat în 1908 căilor ferate italiene 7.250 bucăți la o concurență a tuturor fabricelor de ceasornice elvețiene. Avea o istorie a sa, indiferent de ce se întîmpla în lume, istoria „Zenith“! Clădirile fabricii se întind pe o suprafață de 3000 metri pătrați. Fațada are 400 ferestre. Are 800 lucrători. Materialul cel mai delicat. Construcția cea mai modernă. Confecționarea cea mai solidă. Eleganță ireproșabilă. Totul era desăvîrșit, desăvîrșit... Zenith. Este regină a timpului.» „De ce nu rege?... Citește și tu, îi zise lui Tică. Fațada are 400 ferestre...“ „Eu... le țin la mine, să nu le fure cineva.“ „Bine.“ „Atunci, nu m-a lăsat țața Nicolița, mi-a dat peste mînă, a zis că-i dau cu vitriol în obraji, să-l îngroape urîțit?! Ce-i în capul meu?! Și mi-a doborît sticluța în țărînă. Degeaba am drăcuit-o eu, în gînd, în gînd... nu se mai putea face nimic! Altfel îl înviam!" „Da, da, zise Gogu (cînd eram beat, ce mi-o fi spus Tică, Doamne Dumnezeule?!), da, da..." „Dar nu-i tîrziu... E la rece acolo în pămînt, nu se... Și cînd vrei matale, gata..." „Da, dar nu acuma, că plec la București." „Păi nu e bine să fie lăsat acolo, că e beznă." „Desigur. Dar cum să facem mai bine?" „Cu o lopată, îl dezgropăm pe nea Gheorghe și-l dăm cu asta..." „Aha", zise. Doamne, cît de frumoase sînt minciunile, vru să zică. Se înveseli și-l luă în brațe pe Tică. Uite, domnule, mai era cineva care nu-l uitase pe prăvăliașul Gheorghe Pană, mai era un țînc afurisit care credea în minciuni și în basme și pentru care moartea nu exista...

Își aminti de Tică (și de cum se înțeleseseră să amîne învierea bătrînului pînă la toamnă, cînd se coceau gutuile — Gheorghe Pană mînca gutui în pragul prăvăliei, ce-i plăceau, Doamne!) în ziua cînd o întîlni pe Barbara: și ea avea pistrui. Vru să-i recomande crema „Diana". „Întrebuințînd-o, scurt timp dispar cu totul: pistruii, petele, crăpăturile, roșeața etc. Pielea devine fragedă și catifelată, albă ca zăpada." Dar Barbara nu credea nici măcar în creme de față, sau în pudre, sau în săpunuri... „Îngerule, cunoaște-l pe noul meu iubit, Papil Buduru." „Îmi pare bine." „Îmi pare bine." Surîseră toți trei. „E un băiat care nu se pierde cu firea, nici n-a tresărit cînd i-am spus, văzîndu-te mai de departe, cine ești, are sînge rece în vine, cum se spune, sînge reptilin..." „Sper că nu sînt, ha, ha, ha..." rîse cu poftă Papil. Unde-l întîlnise pe acest imbecil păduros, cu ochi șireți? „În plimbările mele nocturne de îngeraș, îngerule, îi ghici ea întrebarea. Fac dragoste cu cine se nimerește, la întîmplare; un cretin chiar mi-a spus, cretinul de Ovidiu: Barbara, hazardul și amorul sînt... dar i-am ras o labă peste rît și n-am mai auzit concluzia." „Ha, ha, ha, rîse Papil. Bem o bere?" Fericirea lumii se afla într-o bere. Tot Ovidiu?... Barbara devenise sub ochii săi și ai lui Ovidiu o putoare, se înfundase încet în mîlurile (Ovidiu) unei societăți de perdiție... Cum dracu o fi o asemenea societate? Dracu! Dracu! Numai el ne mai poate da sărmanul un răspuns exact (Ovidiu). Barbara, fiica unor oameni cu frica lui Dumnezeu, care țineau toate posturile și toate sărbătorile, se spovedeau... Și ea, ca ei, de mică, în posturi, în rugăciuni, în spovedanii, într-o zi, într-o zi cu soare s-a liberat, s-a eliberat, intrînd în patul profesorului ei de vioară, Diaconescu Ciocioană Pasquale. Şi apoi veniră concursurile de frumuseţe, pozele apărute în ziare... Şi ce-o făcea să cucerească atîta lume, oriunde mergea, numai obrăznicia, numai trupul ei superb, numai cei cîţiva pistrui fermecători? (Ovidiu) Şi pe jigodia asta de Papil?... Trecătorii întorceau capul în urma ei, femeile strîmbau din nas simţind trufia ei. „Ce-ai mîncat cînd ai fost mică, îngeraş?" „Ce-ai mîncat şi tu, îngerule", rîse ea. Cu ce fascina ea lumea? (Ovidiu). Simplu. În aceşti ani de război, plini de groaza morţii şi de frica vorbelor pe care le rosteşti şi a faptelor de care trebuie să te fereşti ca dracul de tămîie, Barbara întruchipa (Ovidiu) pur şi simplu libertatea absolută, în primul rînd libertatea sexuală...

„Şi ce-aţi mai fotografiat pe-acasă, domnule Pană?" „I-ai spus cu ce mă ocup?" o întrebă pe Barbara. „Parcă trebuia să-mi spună? Sînteţi un fotograf ieşit din comun, cine nu cunoaşte celebra poză «Voica, muma pămîntului?» Mai trăieşte cumva persoana?..." „Îngerule, e drept că mi-ai lăsat cheile vastelor tale apartamente şi că în neobrăzarea mea l-am dus pe Papil şi în sanctuarul... a chiar pipăit aparatele cu trei picioare care fotografiază şi stafii, însă el te ştia, e mai ticălos decît pare..." „Mulţumesc." „Cu plăcere." „Voica e o vecină, o femeie formidabilă, are într-adevăr o sută de ani, am verificat în registrele de la biserică... Am adus chiar nişte obiecte de-ale ei, ca să le zic aşa, pe care, evident, le-am furat... O opincă din piele de porc, o fîşie dintr-un ştergar, o alta dintr-o basma, un petic cusut de ea la o cămaşă a lui Tudor, fiul ei... Şi stînd cu ea de vorbă, aparatul... în complicitate cu doi prieteni de-ai tatălui meu, Dăluş şi Chifă... da, am cîteva fotografii cu Voica şi am toate şansele să ajung şi eu o vedetă... dacă nu acum, măcar cînd voi avea anii ei, sper. Am amintiri de la ea, aceste cîrpe din geamantan, pozele..." „Deci n-ai avut siguranţa că lumea te crede, expunînd acea poză fantastică a unei bătrîne viguroase, da, viguroase..." „Papile, tu nu l-ai crezut?" „Eu nu cred nici în mine..." „În sfîrşit, vrei măcar să arăţi că eşti cinstit." „Nu mai mult decît se obişnuieşte, ca să nu bată la ochi. Voiam să spun că poza şi altora li s-a părut trucată... La una dintre vînătorile regale la care a fost invitat şi Vişoianu poza aceasta a trezit o mare senzaţie, însă autenticitatea ei a fost contestată... Unora li s-a părut absurd, repet, absurd ca o femeie să trăiască atît de mult şi... şi să arate atît de grozav! Totul li se părea nefiresc, repet, nefiresc...' Vişoianu desigur venise acolo să discute personal cu majestatea-sa regele probleme de stat şi poziţia viitoare a României, însă Voica..." „Ai fost de faţă ?" „Eu sînt de faţă şi acolo unde nu mă aflu. Şi nu-i cine ştie ce scofală. La noi e o lege sfîntă: nici un secret nu se poate păstra! După cum probabil cunoaşteţi, încă de la sfîrşitul anului 1941, Maniu şi Dinu Brătianu şi-au sporit acţiunea lor în contra continuării colaborării militare pe frontul de răsărit. Şi cum se şoptea că şi Curtea regală e îngrijorată de perspectivele războiului nostru, alături de puterile Axei... E simplu, s-a încercat o legătură... Unii politicieni se bazau pe puterea reginei, anglofilă prin educaţie şi relaţii de familie... sub înrîurirea ei, spiritul regelui ar fi fost treptat format împotriva aşa-numitei „dominaţiuni germane". „Ce vrei să scoţi de la noi, Papilaş ?" „Nimic. Vreau doar să vă informez, chiar dacă ştiţi, că şi eu ştiu că grangurii celor două grupări de opoziţie, deşi nu puneau prea mari speranţe în povestioara cu misiunea reginei, s-au hotărît totuşi să facă o încercare şi să afle mai exact starea de spirit a iubitului nostru monarh... Şi la serbarea Ordinului Ferdinand, din 24 ianuarie 42, prilejul ivindu-se, au încercat marea cu sarea... Şi e foarte interesant că şi cu acest prilej, printre altele, s-a vorbit despre talentul extraordinar al lui Gheorghe Pană..." „De ce-i faci curte, ce vrei de la el ?" „Eu, nimic." „Acum, dar mai tîrziu..." „Mai tîrziu, nici Dumnezeu nu ştie ce-o să vrea de la noi", rîse Papil. „Dacă nu vă e cu supărare, ce meserie aveţi ?" „Precis, nici una. Şi totuşi, una nobilă: eu sînt ochiul cu care se poate cîştiga orice partidă de pocher. Vă place pocherul ?" „Nu prea." „Nici mie, însă unii nu pot trăi fără pocher... Credeam că... văzînd fotografia «Joc de pocher», am de-a face cu un expert!" „Iertare!" „Şi, totuşi... ochiul artistului simte şi vede şi ce artistul nu înţelege. Să fiu mai clar: în jurul celor patru jucători, prin fum — vă amintiţi, domnule Pană ?... se văd o droaie de chibiţi, propriu-zis se văd numai ochii lor... Şi lîngă turcul din centrul fotografiei, în spatele fesului său... doi ochi diabolici, aparent inerţi, morţi... Ei bine, ăştia joacă şi cîştigă, mi-am zis." „E o poză făcută pe insula Ada-Kaleh, întîmplător... Jucau nişte bragagii, vînzători de dulceaţă de trandafiri, tutungii, vecini..." „Papilaş, sper că tu plăteşti berea." „Eu v-am invitat."

„Atunci nu ne ține pe sec.“ „Niște bere, îi făcu semn Papil chelnerului. Dar Voica e o... Ai impresia că toți își bat joc de ea, că nu moare odată, că-i sfidează cu anii ei... Și că nici ea nu-și mai poate suporta propria sa viață, repet, viață... Mă-nțeleg ?“ „Pînă la începutul războiului, așa părea, se scîrbea... Dar de cînd Tudor s-a-nsurat și-a plecat pe front, Tudor, băiatul ei... Parcă nu mai vrea să moară pînă nu l-o vedea acasă ! Înainte, cînd Chifă și Dăluș făceau glume proaste cu ea (sînt cam bețivani), fugea de ei, se ascundea de ei... Odată, într-un dulap au găsit-o pitulată... Odată au adus-o din pod ! Și la moartea unui lemnar, Dodoleață, atît au tot împuns-o cu vorbele și-au ciupit-o, că s-a ascuns ca în pămînt... Fugea și ea de lume, care devenise pentru ea ca o otravă... Și scuipa pe lumea asta, Voica, atunci, dar se și ascundea...“ „Și atunci unde-au găsit-o, totuși ?“ întrebă Barbara. „Într-un sicriu, că Dodoleață avea pătulul și magazia pline cu coșciuge, asta era meseria lui...“ „Dar, dragul meu Papilaș, am avut impresia că voiai să ne arăți ce știi tu că s-a-ntîmplat la serbarea aceea...“ „O, nimic prea deosebit. Ion Mihalache și doctorul Lupu, de la național-țărăniști, și doctorul Angelescu, de la liberali, au plecat entuziasmați de la palat. Ei le-au povestit șefilor lor că regele și regina sînt definitiv cîștigați de partea lor, a opoziției... Spun că el nu e de acord cu continuarea colaborării militare, că regina s-a arătat serios îngrijorată de perspectiva sumbră ca armata română să fie treptat sleită în războiul Axei împotriva sovieticilor... Doctorul Lupu și Angelescu sînt convinși (cred, da !) că regele ar putea să influențeze armata și că aceasta, armata, ar fi în stare să impună o nouă politică domnului mareșal Antonescu ! Numai că Maniu înlătură acest entuziasm naiv, cum îi zice el... Și tot el spune că nu e cazul să se exagereze, fiindcă nemții nu obișnuiesc să glumească !“ „Papilaș, nu ești cumva copoi, dragul meu ?“ „Cine dintre noi nu este astăzi copoi, draga mea ?“ „Eu, în nici un caz.“ „Poate că ești, fără să-ți dai seama.“ „Crezi că pot fi folosită... că prostia mea, naivitatea mea...“ „Nu ești chiar atît de naivă.“ „Bine, dar Gogu nu este !“ „Dumnealui poate ne întrece pe toți ! Are toate ușile (sau aproape toate) deschise, ba mai mult, a început să fie căutat și-acasă...“ „Te pomenești că tu te-ai legat de mine ca să te duc în casa lui și ca să-l cunoști...“ „Crezi ce vrei, eu n-aș putea să te fac să crezi altceva decît ce vrei tu.“ „Ei, tot n-o să tremur de frica ta, ce-o să-mi iei, caii de la bicicletă ? Ce-o să pierd ? !" „O bere, dacă tot întrebi prostii. Ce e ceva atît de neobişnuit în ce-ai auzit de la mine ? Înseamnă că dumnealui nu ţi-a povestit nimic de la vînătorile regale. E mai discret, eu, care n-am fost acolo..." „Nici el n-a fost decît o dată, mi se pare... Sau ?... Îngerule, nu mi-ai povestit nimic despre rege ! O să mor proastă !" „Nici n-o să-ţi povestească. Dumnealui e foarte apreciat de Mocioni-Stîrcea, secretarul particular al regelui, cel puţin aşa se bîrfeşte... Mocioni-Stîrcea, cu ideile lui... şi simpatiile lui anglo-saxone, îi apare opoziţiei drept omul potrivit la locul potrivit... Şi ţin un contact strîns cu el, prin Vişoianu. Vişoianu se mai întîlneşte aproape zilnic cu Niculescu-Buzeşti, de la Externe, care şi el cu Mocioni-Stîrcea se... Cum se spune, fac schimb de informaţii şi impresii... Evident, emit şi păreri şi sugestii despre evenimentele în curs... Vişoianu, Mocioni-Stîrcea, palat, Maniu şi Brătianu, e clar, contactul este asigurat şi..." „Şi ce ? întrebă Barbara. Ce cîştig eu de-aici ?" „Nimic. Cel puţin deocamdată. Tu nu faci politică. Şi nici dumnealui." „Dar tu ?" „Eu sînt acel ochi magic, rîse Papil, ochiul fără de care nu există cîştig sigur..." „Te dai pe mîna noastră, că eşti copoi, de ce ?... Că nu ţi-e frică de noi, că n-avem nici o putere ? !..." „Posibil !" „Ori ca să ne arăţi că ne ai cu ceva la mînă ?" „Posibil, draga mea." „Cu ce ?" „Că v-am plătit o bere, rîse Papil. Hai să fim serioşi ! Dacă bîrfeşti ce fac nişte granguri, înseamnă că eşti amestecat în ce ?... Toată lumea bîrfeşte în ţara asta, şi asta înseamnă că toată lumea face politică ? Nici vorbă !" „Pot să vă fac o poză, domnule Papil ?... „Papil Buduru. Cu plăcere." Îl fotografie cu halba în mînă, zîmbind. Apoi, lîngă Barbara, zîmbind. „N-am înţeles povestea cu ochiul", zise Barbara. „E foarte simplă. În poliţie, în politică, în spionaj, e ca la pocher... Cîştigă cel care are în spatele partenerului său (să zicem c-au rămas numai doi să pluseze) un ochi, un ins care-i spune printr-un semn discret ce cărţi are în mînă adversarul... Careu de aşi ? Chintă albă ? Doi popi ? Trei decari ? Nimic ? Sau chintă regală ?"

Nu-i plăcu insul : Papil prea le ştia pe toate. Avea ochi mici, rotunzi, verzi sau albaştri, incerţi, era tuns scurt, scurt, ca un împărat roman, poate ca Nero, deşi nu-şi amintea să fi văzut cîndva chipul frumos al împăratului bestial, fiindcă neapărat trebuise să fie frumos, sîngerosul Nero, cu farmec, a toate știutor, ca Papil... Era la curent cu prețul brînzei de vaci la Pitești, Papil, cu noroiul îngrozitor din Moldova (plouase recent), cu niște tratative secrete duse în Suedia. (A, iar suedezele, nordicele sînt niște nenorocite, nu comunică, domnule, cu bărbații lor, bălai, flasci, buhăiți, imberbi, ca niște babe — e o dramă, ce să mai spunem !), cu insomniile monarhilor din Europa și cu feluritele feluri de a se pregăti drobul de miel. Nu se mișca din cîrciumi și tractire și știa de ce boală sufereau suedezele. „Te-ai culcat cu vreuna ?“ îl bătuse între spete, cu palma, puternic, Barbara, rîzînd violent. Și el se încruntase (îl durea pielea) : „Ce faci ? M-ai lovit. Să nu mai dai altă dată.“ Vocea își pierduse siguranța, se dusese dracului umorul, îl ustura pielea, și pentru atît îi sărise țandăra, se burzuluise : era slab, un terchea-berchea, orgolios, punînd la punct o fată pe care știa că nu e greu nici s-o trimită bădărănește după țigări, s-o umilească, doar ea n-avea pe nimeni în spate, cum se zice, care s-o susțină și s-o facă intangibilă, ea era tangibilă, prea tangibilă, o nenorocită, ea, nu suedezele, chiar așa îi și spusese Barbara. „Ți-ai pierdut umorul pentru că te ustură pielea și nu vrei să te mai plesnesc și altă dată, dar am s-o fac, dacă sînt o nenorocită... Și de ele de ce vorbești așa ? Te-ai odihnit cu vreuna ? Ai fost în Suedia ? Ce-i asta că nu comunică sexual cu soții și bărbații lor, ce sînt ei toți, stinși, ți-a spus cine ?“ „Ho ! ridicase el mîna, ho ! E o problemă mai complicată, ele nu sînt dulci, să se-ntindă una-două cu primul întîlnit, sînt niște doamne, chiar de acceptă un bărbat o fac cu distincție, respectîndu-se, și nu pe o pereche de ciorapi sau pe un cotlet, ci așa, pentru plăcerea lor pură, se respectă, nu le poți agăța oferindu-le o țigară, ori stînd la coadă la cinematograf, nu sînt dame, sînt...“ „Sînt pe aia mă-tii, întinsese Barbara coarda, enervată. Eu sînt o damă, eu n-am onoare, au ele, care tot se-ntind cu alții, dar respectîndu-se ! Ele nu sînt ce-am spus, da ?“ „E vorba de cu totul altceva : nordicii n-au poftă sexuală...“. „Adică sînt impotenți.“ „Nu-i același lucru.“ „Dacă n-ai poftă, tot flămînd rămîi, tot neputincios rămîi, n-o mai suci, ca să ai tot tu dreptate. Ele va să zică se-ntind cu alții fiindcă bărbații lor n-au destulă poftă de ele, și ele, vezi Doamne, nu-i înșală, și nici ei nu se simt înșelați, ei doar nu comunică, au o dramă, dar sînt curaţi, frumoşi, căsniciile merg strună, amanţii sînt doar aşa, ca şi cum ar fi şi n-ar fi, nu e ca la noi! Nu, e altă climă, nopţile alea lungi şi friguroase, ploile, zăpezile, vînturile, nopţile polare le seacă doar sîngele şi poftele, dar sufletul lor rămîne sfînt! Iar eu sînt o mătrăgună fără suflet, doi lei bucata!" Se despărţiseră cu capsa pusă. Fiecare o luase pe drumul lui, trei în trei părţi. Acasă, întins pe pat, amintindu-şi, Gogu luă de pe valiză cartea (Sadoveanu, *Hanul Ancuţei*) pe care o citise în tren, să-i uite, să citească şi să-i uite, pe ei doi, pe toţi, să uite toată lumea, să poată adormi, să citească numai ca să poată adormi. Sadoveanu, Sadoveanu, Ancuţa, nu putu adormi... Puse cartea pe masă, lîngă o fotografie făcută de el din mai multe fotografii, din coperţi masacrate cu foarfeca, din afişe colorate, tăiate cu foarfeca după placul său, din bucăţi de tablouri celebre fotografiate : un lac verzui, jos, plin cu flori scînteietoare, roşii, unduindu-se spre cer, cu sălcii imense, despletite, cu papură verde, cu lotuşi fantastici, galbeni, violeţi, cu plante ciudate, exotice, bete de atîta verdeaţă, cărnoase, cu frunze late, rotunde, cu păsări cu burta roşie, sau cu gîtul roşu, sau cu ciocul roşu, sau cu ochiul roşu, cu ape limpezi, lacul, atît de limpezi încît se vedeau în el trupurile albastre ale unor fete goale, înotînd, înotînd sub cerul aproape galben, sub privirea unui ochi straniu, ivit deasupra frunzişului verde, un mare ochi alb, ca un soare alb, alb, cu irisul verde, verde, cu pupila neagră, un ochi dumnezeiesc, fericit, de care fecioarele cu sîni rotunzi, cu părul roşu, cu părul negru, fecioarele n-aveau de ce să se teamă : şi ele totuşi erau speriate, cele din apă, înotînd, şi cele aflate în picioare, cu apa doar pînă la genunchi, printre flori albastre şi păsări colorate, ca în rai, ele erau totuşi speriate : şi aveau şi de ce, căci simţiseră, încă simţeau că nu sînt singure, că un ochi flămînd le priveşte, ca o fiară, ca o boare, cineva, cine, cine?... Şi printre trestii, dîndu-le cu mîinile în lături, se vedea un cap chel, cu nasul coroiat, cu gura căscată, un bătrîn... Cine era hîrca ce le tulbura jocul, cine era vampirul, porcul? Asta-l întrebaseră mai mulţi, ca şi cum neapărat nimuricul trebuia să aibă un nume şi să fie cineva anume, ei n-aveau atîta minte să-i dea un nume, pe cel care-l cred că-i mai potrivit, pe ei nici pînă acolo nu-i ducea scăfîrlia? îi întrebase, nu, nu-i ducea? Ca şi pe dobitocul de Papil care ştia totul, de la alţii, trăgînd cu urechea, trăgînd lumea de limbă, ca și cum toate ar fi putut fi știute, și trași toți de limbă... Găsi sub fotografie o reclamă veche, galbenă de timp, îngălbenită, aspră, uscată, ca și cum ar fi fost arsă de ani, o foaie de hîrtie pe care i-o dăduse Tică (o găsise prin podul prăvăliei) : „Corvusina este cel mai bun protector al semințelor în contra ciorilor, rozătoarelor, paraziților etc. Nu murdărește semănătoarele, nu alterează și nu strică semințele. Corvusina se întrebuințează la toate semințele atît primăvara, cît și toamna. Nici un produs nu-i poate fi comparat. Singur Corvusina nu murdărește semănătoarele, regularizează încolțirea, împiedică semințele de a fi mîncate de păsări, ori de a putrezi în pămînt. La Corvusina, 79 bis Boulevard de Picpus, Paris. Bruno Scherer, strada Paris (fostă Doamnei), numărul 10, București." Se gîndi la Tică, îl și uitase. Foaia de hîrtie i-l aduse parcă alături, îi văzu pistruii și ochii întrebători : „Corvusina. Să-mi cumperi și mie, nene, două pachete, la București..." El era sigur că la București se găsesc de vînzare toate minunile lumii. Tică, băiatul lui Dunărințu. Ce-o fi fost în capul lui ? Nu-i trebuia Corvusina (ce-o fi însemnînd, oare, sau cum o fi arătînd ?) doar împotriva ciorilor și rozătoarelor și paraziților (deși, Doamne, ce mi-am mai folosi mie acuma un asemenea...), nu, desigur nu doar pentru atît : dacă el, Tică, era sigur că poate învia morții, de ce n-ar fi fost sigur că semințele trebuiau să încolțească fără teamă de șoareci și de ciori, fără teamă că vor putrezi în pămînt, să înverzească pămîntul ca în rai, sigur ca un rai... Să fie un rai pe pămînt, asta voia el, Tică, și pentru asta îl rugase să-i cumpere Corvusina, pe care lumea o uitase și pe care el o descoperise în pod, Corvusina, roua raiului. Și-l închipui pe băiatul lui Dunărințu — în fața sa, dacă el Gogu Pană ar fi murit cumva între timp, dacă s-ar afla într-un sicriu, sau pe pămînt, mort, mort — stropindu-l cu acel lichid Frantzbrantwein pe care-l credea miraculos, încercînd să-l trezească din morți, încercînd plin de încredere imposibilul, încercînd plin de bucurie...

Refuză să plece pe front (ca fotograf, Gogule, te-ajut !... îi propusese Papil — nu ca soldat, nu ești bun să iei o pușcă în mînă, arma ta e aparatul de fotografiat... cu care poți face și avere). Nu se duse, ca să nu-i rămînă îndatorat, își zise. Și mîine cine știe ce o să-mi ceară, își zise. Dar nu era atît de prost încît să se mintă la nesfîrșit. Adevărul este că mi-e frică, își zise. Bani pot să fac și aici, nu-i vorba de avere! Și-o fotografie pe Barbara despletită, somnoroasă, privind lumea peste umăr, buzată, bosumflată, doar cu o vestă bărbătească pe ea, albastră, fără mîneci și cu niște pantaloni sfîșiați mai jos cu o palmă de curea, strînși pe trupul ei, în cizme de ofițer neamț, cu carîmbul răsfrînt (spintecate în spate), aproape goală adică, bronzată ca în frumoasele veri pline de pace pe pămînt... Și din nou Barbara, din față, cu buzele întredeschise, cu vesta descheiată, să i se vadă începuturile sînilor, în aceiași pantaloni, cu picioarele ei lungi în cizme de ofițer, cu o trestie în mînă, ca și cum ar fi plecat la pescuit, văzîndu-i-se buricul bronzat... Și tot ea, cu o fustă lungă cu porumbei albi și trandafiri albi, în cizme negre, cu o cămașă bărbătească albastră, între gheme de lînă și bucăți de stambă, în spatele ei, pe o sîrmă, întinse, pe umerașe, atîrnînd, rochii, mantouri, jachete, și sus, tot pe același perete, pălării de damă, multe, ca într-un atelier de croitorie, sau mai degrabă ca într-o cabină de artistă de cabaret... Și tot Barbara: în rochie albă, surîzînd, cu o ceașcă de porțelan (cu trandafiri roșii și galbeni) în mîna stîngă, cu dreapta mîngîindu-și părul, superbă ca un animal de rasă, Barbara... Războiul era departe, departe. Îi scrise lui Tudor și nu primi nici un răspuns. Îi trimise fotografia Floriței și nu primi nici un răspuns. Îi trimise și fotografia Voicăi și nu primi nici un răspuns. Fotografie o cizmă uriașă, cu pinten galben: în ea (cu bărbia aproape lipită de pielea ei lustruită) așezase capul lui Napoleon (cu însemnele imperiale ale tricornului — ca un coif caraghios, plin cu pene lungi de găină și cu decorații). O glumă. „Mișto, zise Papil. Am înțeles aluzia." „Care aluzie?" „Și asta cu bivolița sfîntă ce înseamnă?" Era un soi de animal cu un corn, uriaș, pe care doi inși rezemaseră două scări și se chinuiau să dea jos un oblon (tăiat în burta animalului), lăsînd să se vadă în burta sfîntă un cor de imbecili cu barbă cîntînd cu gura pînă la urechi. „E o glumă care nu înseamnă nimic." „He, he, astăzi totul înseamnă ceva, nu fu convins Papil. Și asta cine este?" Era un ins cu barbă încărunțită, privind crunt, cu un joben pe cap, îmbrăcat într-o manta neagră, cu fireturi roșii, și galoane, și curea roșie, un hipnotizator ținînd în mîini o cioară enormă. „Și asta?" Doi pești cu capetele negre și cozile negre, unul înotînd spre dreapta, cel de jos, celălalt, de sus, spre stînga, legați între ei, de cozi cu un șnur lax, cu multe noduri, ca niște planete mărunte, doi pești care în loc de solzi erau plini de litere de mașină, indescifrabile, ducînd cu ei un horoscop secret, poate zodia lor, poate o glumă, da, tot o glumă, o iluzie, rîse Gogu, ce, nu sînt interesanți ?... Lui Papil îi plăceau mai mult fotografiile unde o recunoștea pe Barbara : capul Barbarei, cu părul vîlvoi, pe un fond galben, parcă proiectat pe o planetă galbenă, locuind pe o planetă galbenă, stranie, ce se atingea într-o margine a ei, planeta, cu o lună galben-roșiatică, într-o galaxie cenușie. Barbara, cu părul lins, într-un oval de lumină verzuie, cu buzele în roșu aprins, melancolică : sus, în colțul din dreapta (întunecat) al fotografiei, plutind o lună roșie, înconjurată de un cearcăn albastru. Barbara, plină de bijuterii (false, evident, deși nu păreau, și deci nu erau false), goală, sub un soare portocaliu, sau doar ochii ei, într-o altă planetă necunoscută, străvezie, privind speriați... „Jocuri de culori și forme.“ „Aiurea, zise Papil, suspicios ca întotdeauna. Dar astea ce sînt ?“ „Niște ouă. Barbarei îi place să picteze ouă, să lipească pe ele fotografii colorate, așa se distrează ea, nu-i amuzant ?“ „Ba da, ba da“, rîse Papil, semn sigur că nu i se părea deloc amuzant să vadă figurile atîtor figuri ale zilei desenate pe niște ouă puse pe o farfurie, ca niște capete tăiate și micșorate, rîzînd caraghios, cu ochelari, cu perciuni, strîmbîndu-se, înfuriindu-se, oameni politici mai ales, mai ales ei, guverne întregi. „Doamne ferește ! se închină Papil, surîzînd, ouăle astea, cum să spun ei, chiar că sînt amuzante, foarte amuzante, dar n-o credeam pe Barbara atît de nebună... Dar asta-mi place.“ Era o fotografie : jumătatea de jos, nisip galben și cîteva urme de pași ; jumătatea de sus, marea, albastră (în stînga mai întunecată, în furtună, în dreapta, mai alburie), albastră ; în prim-plan, o scară ; pe sub scară, în triunghiul ce-l făcea vîrful scării cu linia unde nisipul întîlnea apa, în acel triunghi albastru, pe un trunchi de stejar (probabil), enorm, o scîndură, ca o cumpănă : în dreapta, pe capătul scîndurii (care atingea nisipul), un ins fără față, învăluit într-o iepîngea neagră, parcă friguros, o umbră ; iar în stînga, sus, în capătul de sus al acestei scînduri se afla Barbara, în rochie albă, cu sandale albe, ținînd în mîini o umbrelă (nu mai mare decît o umbrelă bărbătească) albă, o umbrelă albă. „De ce-ți place ?“ „Că e frumoasă și nu înseamnă nimic...“ „Ce să-nsemne ?“ „Nu știu, dar poate tu ai vreun gînd ascuns, că se mai întîmplă... De n-ar fi război, ai ajunge milionar. Iar de n-ai fi fricos și te-ai duce pe front..." „Bine, mă duc, zise Gogu Pană și peste două zile plecă într-un tren spre Iași. Ceruse să ajungă la regimentul în care se afla Tudor.

Se înapoie nu după mult timp, bolnav, slăbit, cu barba nerasă, cu albul ochilor înroșit peste măsură, încît nu mai putea fi vorba de o conjunctivită, fără vlagă și cumva fără cuvinte, de parcă le-ar fi uitat pe unde umblase. Barbara îl spălă și-l ocroti. Velisarie, venind să achite niște fotografii mai vechi („n-am știut c-ai fost plecat!"), se-ngrozi văzîndu-l atît de sfrijit: și cum pentru el, sau pentru el cel din acea dimineață, orice deplasare, orice frunză și orice om însemnau o parte a istoriei, istorie, zise (cam neinspirat, după Barbara): „Uită-te în oglindă și-o să-ți dai seama singur, pe propria dumitale piele («văzînd și simțind», ha, ha! rîse Barbara), cum istoria poate determina schimbarea morfologiei omului, a morfologiei..." „Un gargaragiu Velisarie ăsta, zise Papil cînd Procopiu plecă, nu istoria l-a desfigurat pe drăguțul nostru Pană, ci sarea amară și creta! S-ambolnăvit mîncînd (ca la școală) toată provizia de cretă pe care și-a pus-o în traistă cînd a plecat de-acasă. A făcut omul temperatură mereu, și cum se și cufurea înghițind întruna sare amară, l-au împachetat într-un avion sanitar de ocazie și l-au trimis la spitalul din Iași, să vadă doctorașii de nu era cumva vorba de-o boală mai îngrozitoare ca tifosul și ca ciuma și holera... Este, preafericitule? Tace! Face pe inteligentul. Și pe cuvîntul meu de onoare că nu e prost. A fugit de pe front ca un răsuflat și-a fost luat drept un erou, un ins care a vrut să fie acolo și n-a putut rămîne acolo, boala fiind mai presus decît el... Frica, îngerașule, el e frica, pe două labe, he, he, frica eroică, eroul ciumurlit, he, he..." Gogu nu-i răspunse. După o săptămînă se ridică din pat și începu să developeze filmele ce le avea chiar într-o traistă. Apărură: capete de soldați, nerase, nebărbierite, cu bonete, fără, uneori în fața unui copac, alteori cu gît, cu corp, rar însă, capete care priveau, priveau drept înainte, desigur în obiectivul aparatului, capete de oameni fără nume, parcă fotografiate de un ins orb. Sau nebun, sau inocent? Sau de ce mister putea fi vorba aici unde lumina grăbită, eficientă, neîncrezătoare în timp, fără să mediteze, fără un strop de răbdare, despuiase totul de orice aureolă și capetele soldaților deveniseră niște obiecte? „Ce lovitură ai dat, nici nu-ți dai seama! Aur curat! Cînd o să vadă regele acești inși care urlă și care sînt nerași, sărmanii, o să se înduioșeze că biata sa armată se duce de rîpă! Și cei din jurul său — care-o să-i ducă fotografiile tale mărite chiar de tine — n-o să piardă prilejul să-l îndoctrineze că războiul va fi pierdut de puterile Axei și că România va fi o țară învinsă, o țară care se va afla într-o situație tragică, bucurîndu-se, ca să zic așa, de ostilitatea anglo-saxonă, în mijlocul unei lumi noi care, în numele unei morale superioare, va avea de aplicat sancțiuni țărilor ce-au ajutat puterile Axei... Cu asemenea soldați ca ai tăi, parcă aflați în mijlocul unui coșmar, orbiți de lumină și de mizerie, ce se mai poate cîștiga decît moartea? Tu fotografiezi strigătele lor, disperarea lor. Omul parcă e un animal, fața lui nu e altceva decît expresia, ca să zic așa, a unui sistem nervos făcut pulbere, inexistent... Mocioni te va strînge în brațe: îi oferi pentru rege un document grozav! Cînd nemții se vor nărui (frontul lor, vreau să spun), hotarele României vor rămîne deschise în fața poftelor vecinilor care și-au conservat armata, noi nu vom putea rezista nici cîteva zile, fiindcă forțele ne sînt irosite pe frontul de răsărit, într-un război străin de obiectivele noastre naționale. Iată niște mărturii, capetele astea! Fizionomia, — alteță, i se va spune, — unei națiuni, fișele unei națiuni, ale unor grupuri umane, desigur, dar care... arată ora, istoria, cum ar zice Velisarie, istoria care se scrie sub ochii noștri, din aceste fragmente, de la un ins la alt ins... un dezastru! Acesta e portretul țării, îi vor spune, și îndoctrinarea regelui va continua cu succes. El va suferi, văzîndu-și oastea (soldatul ăsta cu degetul în nas și cu gura căscată este irezistibil!) demoralizată de trucurile tale fotografice (contrast între alb și negru, retușuri, romantism lacrimogen), va suferi și fiindcă este ignorat și umilit de mareșal, care nu-i cere părerea, va suferi că prerogativele sale (ce prostie!) constituționale au fost încălcate... Așa vor ei să-l îndoctrineze, să-l formeze, treptat, ostil politicii noastre actuale — și tu ești, fără să vrei, un argument teribil cu oribilele tale imagini ale realității, ha, ha, ale acestei realități ce pare un azil de nebuni în care dorm ființe sărmane, decrepite. Într-un azil al unei nopți infernale, după cît negru ai folosit, al unei nopți care acoperă și strivește dorințe, sentimente... ce să mai zic, ai dat lovitura!“ Gogu nu-i răspunse. „Dar care dintre ei este Tudor? Prietenul tău din copilărie, a cărui nevastă ai vrut s-o... fotografiezi... și s-o faci să cîștige concursul de frumusețe, ca pe Barbara... care este Tudorel, Tudorică?“ Gogu îl lăsă în cameră și plecă la spital. Cu o zi înainte primise o carte poștală în care era anunțat că învățătorul Traian Popescu se afla în București, rănit... „Unde te duci fără fotografii, vrei să ți le șterpelească cineva și să se-mbogățească? îi zise Papil, în stradă, ajungîndu-l din urmă. Ori mă lași la tine în casă, să poți spune că eu?...“ Pe Gogu într-adevăr nu-l interesa ce voia Papil să afle de la el, sau ce voia Papil să se știe că el Papil știe.

Învățătorul nu-l recunoscu, văzîndu-l intrînd pe ușă, sau îl recunoscu și nu vru să se arate că-l știe? Gogu rămase descumpănit, între femeile ce-și căutau cu privirea bărbații în lungul salon ce mirosea a tinctură de iod. O clipă se gîndi la Tică: îl și văzu plimbîndu-se surîzător printre paturi, cu mîinile la spate, ținînd ascunsă sub cămașă sticluța miraculoasă... „Pe cine căutați?“ îl întrebă o soră. „O clipă“, zise el, neștiind dacă mai trebuia să rămînă printre răniți, ori să plece acasă. Sora fu chemată de o țărancă bătrînă. Doamne, ce bine!... Doamne, ce prostie, să mă bucur că cineva suferă și e nevoie de soră, dacă mama acestui om nu mai știe ce să facă, Doamne, își zise, dar nu se închină, îl pomeni doar pe Dumnezeu, în gînd, însă fără să creadă în el, fără credință, cum și recunoscu... Învățătorul povestea cum a fost rebeliunea legionarilor: și parcă se afla într-un cîmp, cu omul de lîngă el, un bărbat cu ochii albaștri, așa nu-i păsa de nimeni, așa nu le pasă de nimeni... sau vorbeau ca să nu-l bage pe el în seamă? Gogu rămase lîngă fereastra deschisă, așteptînd, nici el neștiind ce, fiindu-i jenă să plece și să fie recunoscut în ușă și strigat pe nume și poate făcut de rușine... Dar pentru ce? Cu ce greșise, și cui? „Eu eram comandant de pluton, sub comanda căpitanului Cosma, un moldovean înalt cît Ceahlăul și fricos ca un iepure. Compania noastră a avut misiunea de a aresta și percheziționa pe unii din Ogradena Nouă și Ogradena Veche, unde erau mulți legionari, că erau mulți nemți... Cu căști pe cap, cu lopeți Lineman, cu cincizeci de cartușe, am plecat să-i astîmpărăm pe rebeli. La Ogradena Nouă s-a dus căpitanul, cu doi sublocotenenți și trei grupe din plutonul meu, și pe mine m-a lăsat la Ogradena

Veche cu o grupă din opt oameni, un sergent, un caporal..." Pentru el soldații erau oameni, va să zică, cei care nu aveau grade erau oameni, își zise Gogu, stînd tot cu spatele spre învățător. „Căpitanul mi-a făcut concesia... să-mi aleg din patruzeci de oameni, zece, pe cei mai buni... Mi-am ales zece oameni." Oare-l descoperise lîngă fereastră, de-și lungea povestea, tărăgănînd-o? Îi povestise Tudor ceva? Ce? N-avea ce? Le scrisese Voica ceva? Ce? N-avea ce. Era prea mîndră, ca să aștearnă pe hîrtie temerile ei. Și-apoi, nici nu știa să scrie. „Aveam o pușcă-mitralieră. Am intrat în restaurant, cu doi oameni, cu căștile pe cap și cu baioneta la armă. Am ordonat: «Atenție! Drepți! Toată lumea merge acasă în liniște... În numele legii, cei care se vor opune, vor fi arestați!»" Nu-l putea înghiți, pentru că nu plecase și el pe front ca soldat?... Ori se schimbase el, Gogu, Gogu Pană?... „Oamenii erau cu chef." Deci și cei din Ogradena Veche erau oameni, peste tot existau numai oameni?... „S-au trezit din chef cînd au văzut baionetele și-au plecat liniștiți acasă. Nu ăștia erau... M-am dus la șeful de cuib, era proprietar de moară. M-așteptam să fie un voinic ca din poveste... Am pus doi soldați în fața porții, la o distanță, gata de tragere... Pușca-mitralieră, gata de tragere, din mers... Ei, am intrat în curte. Am bătut la ușă. Am bătut la ușă. «Cine-i?» ne-a întrebat un glas. «În numele legii, deschide!» am zis. S-a deschis ușa și în prag a apărut un șchiop." Insul cu ochi albaștri asculta plin de uimire: parcă era vorba de o aventură extraordinară. Ei, ce-a făcu șchiopul, a tras cu arma, a ucis?... „Șchiopul ne-a pus la dispoziție tot materialul de propagandă... L-am întrebat de pistol. A zis că l-a aruncat în Dunăre. Am mers pe la încă zece legionari și-am făcut percheziții. Am ridicat două arme de foc. Pe alt legionar nu l-am găsit acasă. Femeia lui ne-a predat arma de vînătoare și permisul... La percheziție, a început să plîngă cînd am deschis un dulap. «De ce plîngi, că nu vă facem nimic, numai arme căutăm...» Ea plîngea înainte. Ce era în dulap? Era o salbă cu douăzeci de galbeni mari. Am luat salba și i-am pus-o la gît. «Eu sînt învățător», i-am spus. Cînd am terminat de percheziționat prin sat, oamenii care s-au ținut după noi tot timpul nu ne-au lăsat să plecăm fără să luăm din masa lor, înțelegi?" Era clar ce trebuia omul cu ochi albaștri să înțeleagă. Niște inși, cărora li s-au dat niște arme și li s-au spus niște vorbe, și-au pierdut mințile, și-au pierdut mințile, și-au pierdut mințile, și de vină cine era?... „Am plecat din Ogradena mulțumit..." Adică mulțumit că-și făcuse datoria cu cinste, desigur, învățătorul Traian Popescu... „Pe cine căutați?" îl întrebă din nou sora pe Gogu. „Cred că se află în alt salon, nu-l văd aici, e vorba de..." Plecă de la spital mîhnit. Doamne, își zise pe drum, eu mă supăr că nu m-a recunoscut învățătorul... pe mine, marele fotograf Gogu Pană, Doamne, ce orgoliu împuțit, Doamne, numai de asta mi-a păsat, nici măcar de ce s-a-ntîmplat cu acei inși dintr-un sat nenorocit, și nici măcar, Doamne, mai ales... nu mi-a păsat, și nici nu i-am văzut... pe cei bandajați, nici vorbă... Suferința mea, mîndria mea, înaintea durerilor lor, înaintea suferinței lor și poate a morții care-i... Doamne, afurisită piele am, își zise, dar știu din nou că totul erau doar vorbe, vorbe, vorbe, fără nici o credință, fără nici o părere de rău adevărată, doar vorbe, ca să fie... Doamne, afurisită piele am, rîse bînd pe nerăsuflate o halbă cu bere, rece, rece, de la gheață.

O femeie trecu pe stradă. Semăna cu Florița, sau doar i se părea lui? Mai ceru o halbă. Ar fi vrut s-o fotografieze într-un cerc, cu părul despletit, jucîndu-se cu două pisici negre, goală, cu picioarele încrucișate, aproape șezînd, dar parcă plutind în acel cerc, o femeie goală, cu pisicile peste pîntecul ei, privindu-le... Mai ceru o halbă. Închise ușor ochii și revăzu acea fotografie, și fu mulțumit, aproape mulțumit: avea un ochi infailibil, cum glumea Ovidiu, infailibil, știa să surprindă grația, prospețimea, tinerețea... Mai ceru o halbă. Florița, în cerc, trupul semănînd cu o liană, cu o plantă ciudată, pură, albă, jucîndu-se cu două animale, o plantă, ochiul surprinzînd clipa cînd lumina lui se arată în toată splendoarea și perfecțiunea sa, cînd pare și este... Mai ceru o halbă și plecă acasă aproape beat și aproape fericit.

Îl găsi pe Papil în locul unde se despărțise de el. Parcă nici nu se clintise... „Aștepți să fiu pilit, ca să te-njur, ori să-mi dau frîu la limbă, ce vrei?... Astea sînt fotografiile de pe front, altele n-am, ce tot te ții de poalele mele? Ce vrei să-ți spun, ca să-ți mulțumesc că m-ai ajutat să ajung în prima linie...?" „Nimic, nimic, nu te speria! Și-apoi, te-a ajutat, cred, Mocioni-Stîrcea mai mult decît mine. Și-apoi, nici n-ai fost în prima linie. Rusoaicele astea care plîng la tine în fotografii pot fi și de pe lîngă Odesa, ori de pe lîngă

Nistru, pe unde-au trecut armatele de mult... Poate plîng că te-au văzut pe tine așa de urît! rîse Papil. Cel mai mult îmi place, ca fotografie, ca artă, orașul ăsta, sau tîrg, ce-o fi, numai ruine, dar nu orice fel de ruine... au rămas în picioare doar stîlpii caselor, pereții parcă au fost înghițiți în pămînt... Și-ai prins și-un nor negru, și ceață, printre ruine, și doi inși, puștiul ăsta în cizme, cu două cufere în spate, și maică-sa, după el, cu un sac în spinare și cu un balot din pături... ei doi prin tîrgul pustiit, unde numai stîlpii caselor au mai rămas în picioare, ca într-un cimitir cu niște cruci ciudate, ca într-un cimitir fără pomi, fără flori, fără iarbă... Fotografia asta i-ai dus-o și regelui, la vînătoarea de marți, cred că ți-a cerut-o Stîrcea... E un exemplu, e ca o perspectivă sumbră... Și noi am putea fi o țară învinsă, cu hotarele amenințate, cu agitații interne, legionare, cu o stare de spirit anarhică, nu dulceagă, deloc... fiindcă nu toți or să vorbească despre ce-a fost, ci și despre ce-o să fie, cei veniți de pe front, cei schilozi, cei întregi la minte. Învățătorul Popescu, la care-ai fost, nu ți-a zis nimic? Fotografia lui nu te interesează?... Cum sta el mereu de vorbă cu cunoscuți și necunoscuți, fără să-i pese de ceva, deși nu e cu inși ca... da, da, și poza asta cu tancurile germane arzînd lîngă podul prăbușit... și ofițerul german ucis între tancuri, pe pămînt stînd cu burta în sus, ca visînd... Sînt o imagine cumplită a morții, cum ai vrut tu..., deși tu și din cei vii poți să faci niște morți, ai atîtea trucuri în degetele tale... Perspective groaznice, fotografiile astea pe care le-au trecut (cei ce ți le-au luat) pe sub nasul regelui să vadă ce-l așteaptă... un stat aflat într-o stare lamentabilă, în mare primejdie, existența statului român, vreau să zic... Și un aparat de stat aflat în descompunere... Și... și, colac peste pupăză, dinastia amenințată! Dar eu nu-nțeleg de ce tu ești prost... și te lași folosit de unii și de alții... Cu munca ta, vreau să zic, ei îl intimidează pe suveran, și ei cîștigă, tu nu iei nimic... E drept că nici nu pierzi, însă mă tot mir: ce om ești tu, dacă mereu ești unde trebuie și unde nu trebuie, dacă ești mereu luat drept altul (cum te credeam eu, și încă te mai suspectez, drept cine știe ce șmecher, sau...), dacă alții în locul tău mănîncă și se distrează, dacă?!... Nu știu de unde să te apuc! Cu cine ești? Cu cei care vor să-l facă pe Mihai să proclame că războiul l-am pornit doar pentru cîștigarea provinciilor naționale și că România n-are țeluri expansionale și că nu rîvnește teritorii străine, ci urmărește doar integritatea propriei sale ființe și nu adoptă, cum se spune, atitudini extremiste și nu se asociază la ideologia și țelurile războinice ale Axei, că este gata să se înțeleagă cu oricine vrea să-i respecte drepturile ?... Nu ești cu ei, fiindcă tu fotografiezi și pitici, mi-am zis, și grăsane, și cai, și femei îmbrăcate în haine bărbătești și prostindu-se la circ pentru doi lei... Și încă ceva : ai totuși un teritoriu, un spațiu (ca să folosesc vorbele prietenului tău Ovidiu) unde totul e curat, un spațiu al inocenței : copilăria ! Privește fotografiile cu Tică ! Sînt colosale ! Astea nimeni nu ți le poate vinde și manevra, sau folosi în cine știe ce scopuri, sau ca pretexte — cum sînt cele ale Floriței, ale babei Voica, ale soldaților, ale Barbarei... Faci pe mutul cu mine, dar în ticăloșia mea vreau să-ți spun că eu sînt printre puținii care țin la tine ca om, nu ca artist, he, he, cum se prefac unii că te iubesc doar ca fotograf-artist... Ăștia se folosesc de munca și de talentul tău, zău ! Eu țin la tine pentru un lucru foarte simplu : pentru că în acest păienjeniș de minciuni și de lucruri convenționale și de fraze învățate pe de rost sau spuse din vîrful limbii tu nu ți-ai pierdut felul tău de a fi, integritatea ta, ticăloșia ta de țăran intrat printre găinari de oraș cu pretenții, n-ai renunțat să scuipi pe jos și să înveți tot felul de șiretlicuri, de artificii... Nu, tu spui ce-ți trece prin scăfîrlie, dai cu bîta în baltă (să nu crezi că pozele cu Florița nu i-au făcut pe unii să rîdă !), nu stai sub un soi de dictatură a vorbelor care nu spun nimic și cu care se face carieră, te bucuri cînd pui mîna pe pulpele Barbarei, îți place adică viața, frumosule, scuză-mă că-ți zic așa, ca unui frate, ha, ha... Nu ești totuși cine te bănuiam (sau dracu știe ? !), nu ești de-ai lui Maniu, care, la fel ca el, nu cred în poziția regelui, în cadrul acțiunii naționale... Fiindcă ei, cunosc destui, trăiesc într-o lume de fantome și de teamă să nu iasă vreun scandal cu vreo cucoană, unii au renunțat la fericirea personală (idioți, impotenți, demagogi), pentru patrie... Zice nevasta lui Velisarie Procopiu despre unul dintre ei : trupul lui a devenit pentru el un paradis pierdut ! E bună, nu ? Nu știu cine e insul, o să aflu... Ei doar trăncănesc... Și asta e moartea ! Dar să mă întorc la tine ! Nici cu cei din anturajul regelui nu ești, să-i întrevezi un viitor grozav, un rol imens pe care o să-l joace... Cum să ți se spovedească ei ție, un băiat de prăvăliaș de la țară? Ei te folosesc doar ca pe o distracție... Vișoianu ce are comun cu tine? Nimic. El zice că dacă regele... în sfîrșit... Dar n-am de ce să mă tem de tine, doar de la tine am învățat, fără să-ți dai seama, că trebuie omul, și deci și eu, să se elibereze de toate schemele sociale și politice și pastorale și politico-pastorale și idilico-politice (cum ar zice, he, he, bătrînul nebun... am mai fost și eu la teatru, măcar s-o văd pe Lelia Procopiu...), de tot ce ne ține ca pe niște prizonieri, să nu mai fim prizonieri... Așa că, de vrei să afli, află : ei zic că o acțiune de partid, de e pusă sub egida regelui, capătă, normal, acum, înfățișarea unei uniuni naționale, a unei forțe, și astfel în armată orice tendință contrarie, de s-ar ivi, mă rog, ar fi ușor înlăturată, iar în fața străinătății, ce să ne mai ascundem... Țara întreagă, în frunte cu regele ei, ar fi împotriva... și pentru... Ce mă privești așa? Vreau să-ți spun că habar n-ai de lucrurile în care te amesteci, sau ești amestecat... Ai dat mîna cu Mihai, la vînătoare, dar cine ți-a spus că el ar putea aduce servicii țării? Poate nimeni. De-ar aduna în jurul său forțe militare și politice, cu o altă orientare, sau de s-ar apropia de casa domnitoare a Angliei printr-o căsătorie cu o principesă engleză... Nimeni nu ți-a suflat o vorbă. Află că perspectiva unei dinastii înrudite cu (mă rog) curtea engleză i-a fost pusă pe tavă lui Maniu ca o soluție de consolidare a țării... Nu te mai holba, nu-ți cer nimic, decît un singur lucru..." „Ce?" „Ai răbdare. Regele a fost convins să evite neînțelegerile cu Antonescu, și tu nu ești regele Mihai, dacă greșești, sau dacă se află ceva despre tine, să fii iertat, sau să ți se treacă cu vederea... Guvernul Antonescu are un rol încă în situația actuală, și nu se joacă, înțelegi, nu se joacă, dacă... Și apoi, mai adu-ți aminte de legionari... Și regele e foarte sensibil cînd aude că legionarii există, chiar de sînt cu botul pe labe... El vede în ei o amenințare directă împotriva sa. Pe tine doar te-au pus unii să mături closetul restaurantului..." „Ce-mi ceri?" „Să mă asculți fără să crîcnești." „Și dacă nu vreau?" „Nu știu cine te-ar mai scoate din closet." „Atunci m-am scos singur." „Fiindcă era o glumă, o confuzie, te luaseră drept altul... Acum e altceva, și alții, mai grași, sînt pe urmele tale!" „Tu ești." „Și eu." „Tu m-ai încondeiat cuiva?" „Ți-am spus să asculți, nu să pui întrebări. Ești un ins suspectat de mai mulți... prea intri în multe case și prea mulți vin pe la tine să se fotografieze... Dacă te-ai trezi arestat, nu știu cine ar ridica un deget pentru tine... Dar e mai sigur că ai putea să dispari așa, din senin. Am un prieten, un neamț de la noi, care m-a întrebat de tine, și el adică... Ce legături poate avea un ins ca tine?... Cu comuniștii, cu regele, cu sovieticii, cu englezii, cu cine? Asta-i preocupă pe cîțiva care... Eu sînt singurul care știu că de te-ar înhăța sau te-ar beli n-ai avea nici o vină. Nu ești omul pe care-l caută ei, zău... Ai putea crăpa de pomană." „Și de ce vrei tu să mă salvezi, îngerașule?" „Nu știu. Poate ca să rămîn doar eu cu Barbara, rîse Papil. Ar fi bine s-o roiești chiar astăzi..." „Unde?" „Cel mai sigur ar fi la maică-ta, acolo te-ar lăsa în pace, deși te-ar urmări, de-ar afla... dar nu cred c-ar îndrăzni... Și n-au cum afla. Și între timp, cum războiul!"... „Bine, plec, dar mai vreau să trec pe la spital să vorbesc ceva cu învățătorul Popescu..." „Am să-mi permit să te-nsoțesc de la distanță, rîse Papil. Să fiu sigur c-o ștergi și nu dai la noapte peste mine și peste..."

Ajunseră împreună la spital. Papil rămase la poartă. Gogu intră în salonul unde se afla învățătorul Popescu. Iarăși învățătorul nu-l băgă în seamă, ori nu-l recunoscu. Hainele erau de vină? Omul cu ochi albaștri stătea tot pe marginea patului și asculta... Era zi de vizită, neamuri, cunoscuți, curioși, femei, copii... Unii rîdeau, alții zîmbeau, sleit. „În ianuarie 41 eram la Timișoara, cartiruiți în Mehala. A fost *plebicistul* lui Ion Antonescu, la care trebuia să răspunzi cu da, sau cu nu. Votarea s-a făcut cu armata. Eram cu Tudor, de care ți-am povestit. Cetățeanul trecea printr-un cordon de soldați și cînd ajungea în fața delegatului cu votarea, ăsta îl întreba: da sau ba? Toți trebuiau să zică da. Unul a zis: ba. Imediat l-au luat și l-au dus în fața poliției. «De ce-ai zis ba? Ce nu-ți convine?» «Să vedeți, eu sînt cam bețiv și domnu Antonescu a dat ordin să se închidă restaurantele la ora 11, și eu vreau să se închidă la ora 1 noaptea.» «Dacă e așa, vom deschide restaurantele pînă la 1 noaptea pentru dumneata.» Și-așa a scăpat omul nebătut... Că se pocnea, ehei... Așa e în timp de război, întîi dai și pe urmă întrebi în cine-ai dat. Tot la Timișoara, pe-atunci, se furau găini de prin curți, în mahalale, haine... Eram tot cu Tudor..." „Tudor unde-i acuma?" întrebă omul cu ochi albaștri... „A fost și el rănit, a stat în spital, prin spatele frontului și cred că i-au dat drumul acasă... Așa, la Timișoara, cum spuneam..." Aveau atîtea să-și povestească, de parcă se sfîrșea timpul. „Am primit ordin să facem un post fix, pentru identificarea tuturor celor ce vor trece pe-acolo... Primul care cade, un țigan c-un sac în spate. La control, găsim în sac un curcan. Îl luase omul mai devreme..." Și țiganul era om. „A căzut și un tînăr, bine îmbrăcat, care mergea la bal. Dar n-avea carnetul de identitate la el. L-am reținut, pînă am trimis acasă după carnet. A venit taică-său cu carnetul. S-a prezentat, a arătat hîrtiile. Apoi l-a întrebat pe fiu-său : Mergi la bal ? Și poc ! pleosc ! pleosc ! Dă-i bătaie... Acasă nu, îi zice, la bal ? La bal, dacă n-ai cap, îi zice, și pleosc ! Poc ! Lasă-l, domnule, i-am zis, că e băiat tînăr, dumneata n-ai fost la bal ? De ce să nu meargă la bal, de ce el să ?..." Gogu ieși din salon. Nu găsea cum să intre în vorbă... Să-i spună cine este el ? Și dacă învățătorul totuși știa ? Dar de ce să-mi fie mie frică, dacă știe cine sînt, ce-am făcut, pe cine-am omorît ? se întrebă. Ce-au toți cu mine, ce le-am făcut ? „Gata ciocolata ?" îi zise Papil. Nu-i răspunse. „Ai tren peste o jumătate de oră." „Să te ia dracu !" îi spuse. „Mulțumesc." „Haine nu-mi mai iau ?" „Îți ajunge aparatul de fotografiat. Să nu se observe c-ai fugit", rîse Papil.

În tren, apropiindu-se de Pitești, își zise : Doamne, ce porc sînt, ce fricos sînt, cum i-am lăsat-o eu pe Barbara pentru o minciună, că mă caută dracu, Doamne, cum ascult eu toate minciunile ca să-mi păzesc pielea, afurisita mea de piele... Sau poate am vrut să scap de fata asta, de m-am prefăcut convins de aiurelile lui Papil ? Sau poate m-a apucat dorul de muierea lui Tudor ?

Nu găsi în Severin nici o căruță de la el din sat. Hala din mijlocul orașului puțea a pește. În parcul plin cu trandafiri, de unde se vedea Dunărea, alunecînd ca o mreană fantastică, doi copii se jucau de-a raiul. Se așeză pe o bancă și-i privi cum aruncă bucățica de geam în pătratele zgîriate pe pămînt cu muchia unei pietre. Ce joc grozav, raiul — îl jucase și el cînd fusese puștan. Fotografie copiii, fotografie ciobul de sticlă, desenul stîngaci de pe alee, dar ceva din acest joc de-a raiul parcă nu încăpea în aparatul său minunat. Probabil era obosit, cum nu dormise noaptea în tren : ceva nu se mai atingea de el, ceva îi scăpa, acel fior care trebuia să-l tulbure, să-l bucure, ca altădată. O luă spre marginea dinspre Șimian a orașului și avu noroc cu un pătulean venit să-și cumpere o batoză pentru curățat porumbul. Spre seară intră în sat, venind din Pătule pe picioare, plin de praf, bătut în ceafă de lumina puternică a soarelui, cu beregata aspră de atîta sete. Drumurile păreau pustii, oamenii nu veniseră de pe cîmp, sau îi răzbise și pe ei lumina verii și stăteau prin tinzi și pe sub duzi, în curți, la umbră. Un cîine cu coada la spinare, țanțoș, cu limba scoasă, roșie, uda gardul lui Dăluș. Apoi și el sări gardul și se pierdu printre tufele de urzici pe care Dăluș le uda și le îngrijea dintotdeauna, ca să aibă de-o ciorbă (au fier, mă, boilor, sănătate curată !), dar mai ales, zicea și Chifă, să aibă ce le toca la rațe. Cerul era înalt, liniștit, atent. Se aplecă și luă o piatră alburie, cît o nucă, din șanțul fără apă săpat cîndva de Dăluș în dreptul grădinii lui : piatra era caldă, soarele intrase în ea ca într-un ou de șarpe. Nu bătea vîntul, nu se mișca nici o frunză. Casele păreau încremenite de atîta liniște. Lumina se rătăcea undeva departe, calm, parcă rămînînd totuși aceeași... Parii din gard, negri de vreme, uscați, fără brăbeți pe ei, păreau fără ani, parcă atunci dezgropați dintr-un cimitir. Limba-i era arsă, ca de cretă. În liniștea amețitoare ce cuprinsese pămîntul, doar berzele din cuibul lor de pe grajdul lui Lache acoperit cu trestie erau singurele ființe vii și clămpănitul lor bucuros în fața puilor, din ciocurile lor lungi și neprihănite, era singurul semn că timpul își continua mersul său nevăzut și nu murise și el încremenit.

Și atunci apăru ca dintr-o margine de lume sau ca din pămînt, pe mijlocul drumului, Nichifor Chifă, plin de săpun pe obraji, cu briciul de bărbierit în mîna dreaptă, ascuțindu-l din mers, pe-o piatră lunguiață, albăstruie, pe care scuipa cu foc din cînd în cînd. Ochii îi erau împăienjeniți de vin și nu vedea prea departe, dar nici nu-l interesa pe el să vadă mai departe de unde călca, doar pașii îi cunoșteau drumul spre Dăluș. Intră pe poarta prietenului său și cîinii nici nu-l luară în seamă, moleșiți de căldură cum erau și cunoscîndu-l de la o poștă după cum îi mirosea pielea a butoaie. Dăluș cucăia sub nuc, încercînd să spargă cu o cărămidă nuci verzi și mereu lovindu-se peste degete... „Nu te bărbieresc dacă n-aduci un troc cu vin.“ „Păi uitai.“ „Păi și eu uit să mă uit la mutra ta.“ Nichifor plecă, tot ascuțindu-și briciul și scuipînd piatra: și reveni fără brici, cu un troc în brațe, greu de băutura din el. Se pun ca două lipitori pe troc, și le vine să cînte și încep să lălăie — și nu-și mai aduc aminte de ce se întîlniseră. „Tu veniși c-o treabă la mine“, zise Dăluș. „Eu, să fiu al dracului dacă nu venii de drag, să te văd.“ „Mă, tu minți, tu veniși să-mi ceri o baniță de mazăre.“ „Păi ce să fac eu cu mazărea ?“ „Asta mă întreb și eu.“ „Am mazăre să te-ngrop în mazăre.“ „Poate veniși să-ți dau înapoi ferăstrăul ?“ „Ba, zise Chifă, tu l-ai luat de la mine din magazie, tu să-l duci la locul lui, ce mă pui pe mine pe drumuri ?“ „Atunci, că se goli trocul, du-te și mai ia unu, ca să nu schimbăm vinu cu al meu, și poate-ți duci și firezu acasă, că e al tău, nu e al meu.“ „După vin mă duc, dar de dus nu-l duc, de-oi ști că ruginește aci...“ Și plecă Nichifor Chifă și iarăși reveni cu trocul cu vin, dar și cu briciul de bărbierit... „Asta e, zise, vreau să-mi dai barba jos.“ „Dacă n-aduceai vinu, mureai prost... Te bărbieresc, dacă mă bărbierești și tu pe mine...“ „Păi nu tot eu te bărbieresc de cînd ți-a dat pufu, ai pierdere de minte, văd...“ Și Dăluș îl dă cu săpun pe obraji pe prietenul său, peste săpunul pe care de fapt tot el, cu mult înainte, poate chiar de pe la amiază... Gogu se apropie de ei încet, lingîndu-și buzele de sete. Dăluș începe să-l bărbierească pe Chifă, îl taie, îl umple de sînge, praf îl face, dar n-au oglindă să se vadă Nichifor în ea... Se spală pe obraji cu vin Chifă și urlă. Apoi, vine rîndul lui Chifă să-l bărbierească pe Dăluș. Îl face moroi de sînge, ca întotdeauna, Gogu îi știe... Cînd îl zăresc pe Gogu, fluieră a mirare și bat din palme și-i întind trocul cu vin. „Doamne, era să mă taie ăsta la gît !“ zise Chifă. „Bine că de data asta scăpai cu viață“, zise Dăluș. Și beau toți trei pînă se întunecă.

„Ce-i mai nou pe-acasă, cine-a mai murit ?...“ „Nimic nou, zice Chifă, toate veichi...“ „Ba nu, ba nu“, zice Dăluș și-i privește pe Gogu și Gogu crede c-o să-i spună ceva despre nevasta lui Tudor, e sigur că despre ea e ceva nou... „Ce e cu ea ?...“ „Cu cine ? întreabă Chifă. Totul e veichi, ascultă-mă pe mine ca pe un tată“, zice el sigur că nimic nu se putuse între timp întîmpla pe lumea asta. „Ba este ceva“, spune Dăluș și începe să plîngă. „Cine-a murit ?“ „A murit dracu, n-a murit nima... plînge el așa, de supărare, că și-a...“ „Ce ?“ mai înghite Gogu o gură de vin. „Mi-am vîndut calul ăl alb, zice

Dăluş şi plînge cu hohote. La un ins din Şimian, să fie departe, să nu-l mai văd, să nu mai vină la mine la poartă, calul meu, of, of", plînge el. Şi plînge şi Chifă. „S-a dus calul nostru, of, of, of..." Era bătrîn calul? Era şi nu era, mai mult era... De ce l-o fi vîndut? nu înţelege Gogu, dar nici nu întreabă, dacă ei nu vor să-i spună, n-are rost... „Ce stai, măi murgule, trist, cîntă ei amîndoi, plîngînd. Dar cum să nu stau eu trist, c-am auzit că mă vinzi... Nu e, stăpîne, păcat / Nouă ani mi te-am purtat..."

Voica îi aude cîntînd şi-i vede pe toţi trei şi i se face negru înaintea ochilor. Îi spune Floriţei să închidă la pătul şi la beci şi să se culce mai devreme amîndouă, c-o doare un picior, o să plouă, şi i se bate şi un ochi... Floriţa o crede, şi sting lampa devreme, mai ales că la dimineaţă au drum lung pînă la pogonul de la...

„Cînd m-apropiam de sat / M-apucam de rînchezat / Şi mîndrele de oftat", cîntă Chifă cu Dăluş, luaţi de umeri. Gogu simte cum se leagănă casa cu ei ca o barcă şi începe să rîdă, e semn bun, e semn bun dacă se leagănă pămîntul cu ei... Trebuie să le spună şi el ceva grozav, să-l ia în seamă, că e ca şi cum ar fi singuri pe lumea asta, ei şi cu calul alb... „Să vă zic una cu majestatea-sa regele, se ridică el în picioare. Dar Dăluş şi Chifă plîng mai departe unul pe umărul celuilalt. Lua-l-ar dracu de cal, care vă ducea la muieri pe sate, pe rînd, sau deodată... V-aţi boşorogit de l-aţi vîndut, ce-aveţi, şi de ce vă smiorcăiţi?... Vă spun că la o vînătoare de iepuri, regele..." „Tu cînd vedeai mîndrele / M-atingeai cu scările / Şi eu muşcam frînele..." Regele e mai important decît calul vostru! vru să urle, dar se opri : poate că pentru ei nu era mai important, auzi, drace, pentru ei nici nu exista, nu exista nimeni, nimic nu era mai important ca vinul lor, calul lor, tinereţea lor, smiorcăiturile lor.. Uite cu cine beau eu, cu nişte... Cu nişte ce? „E război, zise, nu e şi războiul vostru, nu e şi ţara voastră?" „Sst! zise Dăluş. Parcă e cineva pe-aproape..." „Cine să fie? S-aprindem lampa, o fi intrat cineva pe uşă, sau e în bătătură... Care eşti, mă, acolo?" Gogu nu răspunse. „Nu e nimeni", zise Dăluş. „Nu e nimeni, vîntu", zise Chifă. „M-atingeai cu scările..." „Pînă muşcam frînele, cîntară ei din nou. Pînă muşcam frînele, se împotmoliră ei, Pînă cura spumele, Să te vază mîndrele..."

Voica nu putu să pună geană pe geană. În bucătărie, unde avea patul, prin fereastra lăsată deschisă... Dar Florița dormea dusă și visa, visa dacă și vorbea prin somn.

Dăluș aprinse lampa și închise ușa, să nu intre țînțarii și fluturii de noapte. Chifă mai aduse vin. Gogu avea limbariță, dar n-avea cine să-l audă. „Ar fi bună și niște brînză", zise Dăluș. „Ce să faci cu ea?" se strîmbă Nichifor Chifă. „Pentru băiatul ăsta, că l-a răzbit vinu, n-o fi mîncat nimic..." „Gogule, tată, să-ți dăm niște brînză cu ceapă, ori niște trandafiri copți în untură?" „Nu, zise Gogu. Dar vreau să vă spun că regele ar putea să fie de folos țării, deși pentru Știrbey el e impropriu pentru o asemenea misiune delicată..." „Să-i dăm niște lapte", zise Dăluș. „Iar regina e fricoasă și fără voință, e de părere Știrbey, care mai crede că problema dinastică, rețineți, cum am reținut și eu de la... ar putea să ceară soluții grave și ireversibile, poate problema..." „Dacă nu lapte, că n-o să mulgem vaca acuma..." „Ba ar fi bine s-o mulgem, zise Dăluș și aprinse felinarul și spălă o oală de pămînt... Cine-s ăștia de vorbești de ei, nu regele, că el e în fotografii..." „Sînt oameni mari", zise Gogu, neavînd, luat prin surprindere, alt răspuns. „Dă-i în mă-sa", zise Chifă și ieși din casă cu felinarul în mînă. Dăluș scoase vaca din grajd și o ținu de coarne (era blîndă). Chifă îi dădu lui Gogu felinarul și începu să mulgă vaca, așezîndu-se pe un scăunel cu trei picioare (era la îndemînă, lîngă butura de tocat lemne). „Nu mă credeți c-am fost cu regele... și...?" „Dă lapte bun Joiana, și nu rămîne stearpă niciodată..." „Și credeți că pe front n-am fost? Sau că sînt un pierde-vară, un prost?" „Mă copile, ține lumina aia mai aproape de uger, că nimerește laptele pe pămînt, uite că umplu pămîntul cu lapte", zise Dăluș. „Tu mulgi mai bine?" rîse Chifă. „Moartea, hapsîna, spurcata, care atîtea bagă în burta ei nesătulă, care atîtea înghite în burdihanul ei moale..." „Gogule, tată, ești deștept, mă, dar nu ne spune acuma poezii, că nu mai terminăm..." „Nu e poezie, e o..." „E un rahat, zise Chifă. Ce, ăsta știe poezii, crezi că d-aia s-a dus la București, să învețe poezii? ăsta e băiat deștept, o să facă avere..." „Cînd era mic, știa poezii, zise Dăluș, știa și Sorcova, și Crezul, și mai ales slujba de la Denie, pe de rost, și mintea nu piere.. Eu crezui că aia cu burtă e poezie, mai ales cum o zise el de cu foc..." „Mai bine bea o burtă de lapte", îi întinse Chifă lui Gogu oala cu lapte proaspăt. „Dar nu sînt copil!“ strigă Gogu. Şi lăsă felinarul pe pămînt şi fugi în casă şi veni în braţe cu trocul de vin şi începu să bea, să toarne în el... Se făcu leucă şi Chifă şi Dăluş se vorbiră să-l ducă acasă şi să-l culce. Dar n-avură pe cine urni din loc. Băgară vaca în grajd. „Nu e bine să meargă pe lumină beat acasă.“ „Dacă apucă un pui de somn, mîine e limpede şi nu se bagă de seamă.“ „Da“, zise Dăluş. „Da“, zise Chifă. Cînd să intre în tindă, îl auziră pe Gogu sforăind. Adormise pe treptele casei. „Cum să-l ducem?“ „Să-l băgăm în postavă, că e moale...“ „Bine“, zise Dăluş şi aduse postava şi-l puseră în ea. „Ne bîntuie furtunile pe mări, strigă Gogu, fără să se poată ridica măcar în coate, / Ne bîntuie furtunile pe mări / Ca soarta-n viaţa regilor, ce vrînd / Temuţi a fi, li-i teamă de iubire. Căci dragostea şi teama deopotrivă / E măguleală pentru regi...“ „Şi ziceai că şi-a pierdut minţile, uite-l...“ „Îl văd, le zice bine... Dar, Gogule...“ „Nu ştiu de cine e, am uitat, zise Gogu, să mă tăiaţi şi nu ştiu...“ „Nu te tăiem“, zise Dăluş. „O ştiu, dar nu ştiu a cui e... Poate e de Homer, nu ştiu...“ „Ei, lasă, nu-ţi fă griji, zise Chifă. Numai nu te mişca, să te putem duce... Te ducem ca pe-un rege, pe sus“, rîse Dăluş. „Nu vreau! strigă Gogu, însă nu se putu clinti din postavă. Nu sînt rege, sînt un nedospit, n-am curajul... Iubirea, dragostea...“ „Da, da“, zise Chifă. „Voi faceţi ce vreţi, voi sînteţi mai regi ca mine...“ „Da, da, zise Chifă, regele Dăluş şi regele Nichifor Chifă. Hai să ridicăm postava“, îi zise lui Dăluş. „Hai!“ Dar fiind şi ei cum erau n-o putură ridica, le aluneca din mîini. Gogu sforăia în postavă şi ei se scărpinau în nas şi nu găseau... „Asta e!“ „Ce e?!“ „Luăm scara pe care se urcă găinile în podul grajdului, îl punem pe ea...“ „Şi dacă alunecă?“ „Îl legăm cu un curmete de ea...“ „Aha. Şi eu iau scara, înainte...“ „De ce să n-o ţii tu acolo unde-o fi capul băiatului, că eu am felinarul, şi lumina trebuie să fie în faţă...“ „Bine.“ „Ce-i bine?“ „Aşa, aşa...“ Îl prinseră de cap şi de picioare din postavă şi-l puseră peste scară. „O luăm pe umeri?“ „Întîi să-l legăm.“ Îl legară cu un capăt de funie. Plecară cu el, încet, spre casă. „Urşii albi ai polului rece şi etern alb“, ură Gogu. „Aiurează.“ „Asta nu e poezie, e o întrebare, rîse Gogu, legat de scară, nemişcat, ca un bolnav. Cum dau ei naştere vieţii în această friguroasă şi eternă iarnă? L-am întrebat şi pe Ovidiu, şi pe Barbara... Teama, lua-o-ar dracu!

Cum se nasc acele dulci mîngîieri, Ovidiule, și cum sîngele topește înghețul, Papile, cum fluiditatea dragostei, e bine zis, Barbara, pîlpîie în aceste neîndurătoare pustiuri de zăpadă ?" „Dacă-l ia cu friguri, mai bine ar borî..." „Nu mi-a fost frig decît cînd am stat o noapte cu Tudor..." „Ați fost cu caii ?" „Pe front, pe front, sub nebunia aia... dădeau cu bombe, sărea pămîntul în sus, se zguduia iarba sub noi..." „Mai bine să-i băgăm degetul pe beregată, să se ușureze..." „Am înghețat de frică, să fiu al dracului ! Și i-am spus, Tudore, dacă mor, să mă ierți, dar eu cu muierea ta..." „Vezi ce face băutura ?" „Eu am vrut s-o duc la București, la concurs, dar zău că..." „Zît ! Că ne-aude lumea !" zise Dăluş şi începu să lălăie un cîntec. „În genunchi, Tudore..." „E neînvățat copilu cu vinu, pe-acolo numai poşircă..." „Iartă-mă, dar şi noaptea am visat-o, e o muiere cum nu se există..." „Frunză verde foi ca mura..." „În mintea mea, să mă ia dracu, aş fi trecut peste... că am fost şi sîntem prieteni... Şi bubuiau obuzele, ardea cerul în flăcări..." „Dă-i cu cerul, dă-i cu cerul", zise Dăluş. „Măcar cînd mor să fiu cinstit, mai ales cu tine..." „Frunză verde foi ca mura..." „Noi crăpăm aici, şi-amîndoi o iubim..." „Frunză verde rozmarin, De la beat cîrciumă vin", zise Dăluş. „Bubuie tunurile astea şi..." „Îți bubuie ție băutura în cap", zise Chifă. „Nu mă crezi, vere ?... Uite cît foc.." „Visează că e în război." „Nu visez. Nimeni nu mă crede. Şi boul de Papil ! Aşa e la noi, nimic nu se ia în serios. Uite, mă uit, Ovidiule, cu cît cinism împlinesc ăștia legile statului, și morala cum o... tot cu cinism, o folosesc, ca să-și rezolve o găinărie, un interes imediat ! Credeți că nu știu ce spun ?" strigă la Dăluş şi la Chifă. „Ba da, ba da." „Dă-i înainte, numai de muieri să nu te mai atingi..." „Asta e, își fac de cap, pentru ei... fără să le pese... ca și cum n-ar exista nici ziua de ieri, nici ziua de mîine..." „Așa e", zise Chifă. „Ei... și și partidele politice, nu ?" „Așa e", zise Chifă. „Ei se bazează pe instabilitatea situațiilor, cum zice Velisarie... sau Ovidiu ?..." „Ovidiu", zice sigur Chifă. „Ei mizează... pe ce ? Pe pămînturi mișcătoare, ca pe o funie..." „De funie să nu mai vorbim" zise Dăluș. „Ei jonglează cu contradicțiile, vorba lui Ovidiu... sau a cui ?" „A lui Ovidiu, dă-i înainte !"... zise Chifă. „Fără să le pese de logică !" „Pese"... „E greu ca pămîntul", zise Dăluș. „Ei nu se leagă nici de principii..." „De ce l-ai lăsat să bage în el atîta, nu știai că face urît?“ „Dacă nu vorbește de muierea lui Tudor, poate să taie ce draci vrea!...“ „Și nici nu se leagă de glorii uzate, sau...“ „Așa e...“ „Noi n-avem plăcerea să avem...“ „Vin?“ „Nu.“ „Lapte? „Nu, eroi naționali...“ „Așa e...“ „Și atunci, cînd e vorba de dragoste, de...“ „Frunză verde foi ca mura“, începură Dăluș și Chifă să cînte deodată. Îl duseră pus pe scară, pe umeri, ca pe mort, pînă acasă, și-l culcară în tindă, să nu-i simtă Gheorghița și să se sperie...

Voica văzu pe fereastră totul, cum se bălăbănea felinarul și cum ei, împleticindu-se, cînd mai într-o parte, cînd în alta, cînd înapoi...

Soacra și nora se spălară de dimineață pe ochi cu apă rece de la fîntînă, dădură dovleci la porci, lăsară vacile și viței să plece spre izlaz, strigară găinile să le dea boabe de porumb, închiseră ușile cu cheia pe care o pitulară sub o sacsîie, pe prispă, să n-o ducă în cîmp cu ele și s-o piardă, luară un ulcior, să-l umple la cișmeaua de la marginea satului, și plecară cu sapele pe umeri la pogonul de la Cioacă, spre Izvoare. Sub dud, înainte de a ieși în drum, Voica mai privi o dată spre tinda lui Gheorghe Pană și-l mai văzu o dată pe Gogu întins pe pat, desculț, numai în cămașă și în chiloți, sforăind de făcea găinile Gheorghiței să cotcodăcească speriate, ca de dihor sau de șobolani, ori de cine știe ce arătare neștiută de ele. Gheorghița mai surzise de la o vreme, și de frica lui Gheorghe c-o să vină moroi peste ea se culca tîrziu, cu obloanele trase și cu lampa aprinsă și se trezea cînd era soarele sus. Voica o pîndi cu ochiul pe noră-sa, de se uită spre Gogu, ori de are vreun semn de la el, ori de știa că venise... Florița ieși pe poartă ca surdă, ca prinsă doar de gîndurile ei, curate, lucru care o făcu pe soacră să se strîmbe în ea și să strîmbe din nas: prea-i puțea necurat nepăsarea nevestei lui Tudor. Pînă la podul de peste ierugă nu schimbară o vorbă. Soarele umplea roua de lumini. O barză trecu peste izlaz cu un șarpe în cioc.

„Ce-am visat eu astă-noapte?“ întrebă Florița.

„Ce-ai visat?“ nu știu Voica și privi barza cum bătea din aripi lin, îndreptîndu-se spre cuibul ei din sat.

„L-am visat pe Tudor venit acasă, în permisie, neras.“ Voica nu-i răspunse. „Voia să bea vin și să tăiem porcul ăl pric, ăla de-ai zis și matale că-l tai cînd ajunge el acasă, porcul despre care și el a scris c-ar fi bine să-l tăiem cînd vine, să se bucure cu neamurile c-a scăpat cu viață, și să cheme și lăutari, vioriști, țigani, ăia de-or fi..." „Și altceva ce-ai mai visat ?" întrebă în dungă Voica, fără s-o privească pe noră-sa... „C-a venit călare pe un cal alb, îmbrăcat militar." „Calul era chiar alb ?" „Chiar alb, alb." „Și altceva ce-ai mai visat ?" „C-a venit acasă cu un kilogram de cuie, cumpărate de la Severin, să întărească porțile, gardurile, să nu mai treacă noaptea toți cîinii prin gardul nostru, schelălăind, în nunțile lor..." „Și ce-ai mai visat ?" „Că era mort de sete, de atîta drum, și-a intrat în beci..." „Vezi că și altora le place să bea vin din beciul nostru..." „Voia să se răcorească..." „Cine ?" „Tudor, de sete. L-am văzut căutînd prin casă o oală de pămînt și un codru de pîine... Încerca butoaiele, parcă-l văd ! Gusta vinul cu tîlvul, și se topea încet, se-mbăta", rîse fericită Florița. Dar Voica n-o mai ascultă. „Se-mbăta și i se închideau ochii de somn", rîse din nou Florița. „Da' lung vis ai avut." „Ca orice vis, lung, scurt, Dumnezeu știe..." Ajunseră. Puseră ulciorul la umbră. Luară cîte două rînduri, la prășit. Nu erau nori, aerul era stătut, de dimineață. „O să fie zăpușeală mare", zise Voica. Nu-și mai vorbiră. Nora o luă înainte, sapa i se părea mai ușoară... „Numai de nu m-o lăsa aici, să plece la haimanaua lui Gheorghe Pană, că n-am picioare să mă țin după fusta ei, pînă ajung eu acasă... Ori poate se-ntîlnește cu el prin vii, se gîndi Voica. Ei, nu, nu, se pot întîlni acasă, cine-i vede, cine-i știe ?... De pleacă, la el pleacă, uite cum se grăbește să termine, o privi Voica pieziș cum se pierdea prin porumbi. Dar soarele trecu de amiază și Florița nu plecă. Se așezară sub un pîlc de salcîmi, la capătul pogonului, să mai răsufle. O șopîrlă verde trecu printre ele, speriată.

„De-ar veni odată, zise nora. Așa cum a scris, că vine..." „De cînd a plecat, tot scrie că se-ntoarce acasă." „Vine el zilele astea..." „Da, da, dar nu-i bine să te-ndemne păcatele să nu-l aștepți..." „Cum să nu-l aștept ?" „Eu n-am avut ibovnic, eu cînd omul meu..." „Dar ce, eu am ? Ce vorbe sînt astea ?" „Vorbe proaste. Dar nu-i bine nici să se gîndească muierea să aibă..." „Jur pe măicuța..." „Am mai auzit eu..." „N-am pe nimenea, mamă", îi zise mamă, privind-o în ochi. „Ehei !" „Uite un cal ! strigă Florița și se ridică în picioare. „Ce cal ?“ nu înțelese soacra. „Se vede un cal alb !“ „Unde ?“ nu văzu ea nici un cal. „Spre marginea satului, chiar în margine, parcă a scăpat din sat...“ „Nu e nici un cal, cum să vezi tu pînă acolo ? !“ zise soacra, care știa că și ea văzuse pe vremuri de-aici pînă în sat, și-acuma nu mai zărea nici biserica, totul era o ceață acolo unde se afla satul, o ceață, deși soarele era înalt... „E un cal alb ! O fi venit Tudor, cum am visat“, zise Florița și se scutură pe poale de țărînă. „O fi vreun cal rătăcit.“ „Nu, e cum l-am văzut eu... mă duc să-l...“ „Să-l ce, cum să prinzi tu un cal ?“ „Îl prind, pînă la urmă îl prind și-l duc în sat, și de n-o fi Tudor acasă, am să văd al cui e calul, poate Tudor e la omul ăla...“ „Nu pleca, ce, ți-ai pierdut capul... ?“ „Mă duc, mă duc“, zise Florița și plecă, aproape în fugă. „Se duce la haimanaua lui Pană, își zise Voica, și-a găsit cu ce să mă mintă, cu ce să mă ducă de nas, cu vise, cu cai albi... Să mă lase în cîmp și să plece după cai-verzi pe pereți...“ „Fă, nu te du după draci !“ strigă, dar n-o auzi nimeni și ea știu că n-o aude nimeni. Doamne, ce e și cu credința asta la muieri, frunză în vînt, Tudor poate să moară... Doamne, n-are tăria să stea lîngă mine, se duce, se duce !... Dar nici eu nu mă las, o iau pe scurtătură, prin pogoane și ajung prin fundul grădinii în casă și de-o prind cu Gogu, Dumnezeu să păzească ! Lăsă ulciorul în cîmp, și sapa. Trecu prin apa Ierugăi, mică, prin balta Fîntînii. Rogozul n-o tăia la tălpi, tălpile erau tari ca pămîntul... Asta e credința ei, o vorbă, își zise. Un golan ca Gogu o fi scornit și vorbele astea, să le amăgească pe bietele muieri rămase multă vreme fără bărbați... Lua-te-ar dracu, Gogule ! Că mai era una... tot așa îi plecase omul la război, și ea seara era cu unul pe prispă, noaptea la altul în pături, ziua cu altul se pipăia pe sub cămașă, la horă de ieșea pe altul își bucura privirile, tot așa, cu cine se nimerea și cu toți, dar pe nici unul nu-l strîngea în inima ei de cățea... Femeia e ca vîntu, lua-o-ar diavolul, și noră-mea asta se făcu vînt, odată n-o mai văzui, odată se duse după bețivanul care sforăise dimineață în tindă și pe care, cățeaua, se prefăcuse că nici nu-l vede și nici nu-l aude... O altă barză trecu în cioc cu un șarpe, sau era tot aia de dimineață, nu-și mai aflase cuibul, sau puii, șarpele se mișca, mai era viu, poate nu-i spărsese cum trebuie creierii cu pliscul ei... Nu întîlni nici un om prin salcîmii de la marginea satului. Dădu doi pari la o parte și intră prin gardul lor în grădina lor. Găinile scormoneau pămîntul cu ghearele. O pară căzu printre frunze și se zdrobi ca un ou de curcă. Voica o luă pe lîngă grajd, încet. Căută cheia și n-o găsi la locul ei. Pe ce să pună mîna? De-o găsea în pat cu Gogu o tăia în bucăți, ca pe-o varză... Nu găsi decît chisărul, pe prispă. O să le dea cu el la mir, o să-i ia dracu! își zise și intră în vîrful degetelor în casă... Ușile nu scîrțîiră, erau întredeschise... Dar nu găsi pe nimeni în nici o odaie. De-or fi pitulați sub pat?... Se uită și pe sub paturi și nu văzu pe nimeni. Ieși afară și răsuflă ușurată, bucuroasă. Doamne, mi-am pierdut judecățile, își zise bucuroasă. Să plec eu de la loc ca o năroadă! Doamne, ce bine e că mi s-a părut, își zise. Și atunci auzi ceva ca un sforăit, ca un sforăit cunoscut... Dar de unde venea? Unde se culcase ea cu nărodul lui Pană, de el adormise din nou, obosit, că sforăitul nu venea de la ei, de la pănești... Și dacă ușile erau descuiate, ea ajunsese acasă, Florița, ea descuiase ușile, să caute loc umbros. O fi în magazie? Ascultă mai bine, nu de-acolo veneau sforăiturile... Unde sta tîrfa cu căpățîna lui în poală și-l mîngîia pe păr și-aștepta să se trezească? Puse mîna pe secure. Ai crezut că eu n-am picioare și sînt oloagă și nu vin decît seara acasă, că sînt proastă și mă iau după caii tăi albi? Unde e? Aha, aha... Ușa de la beci era ușor întredeschisă. Băuseră vin în pivniță și se... Sau poate că ea plecase să ia niște caș de la Dăluș, și-l lăsase pe Gogu singur, pînă s-o trezi, pînă și-o mai veni în puteri?... El era singur, oare, singur, Doamne, Dumnezeule, sau cu ea?... Intră în casă, trecu în odaia unde era intrarea în pivniță... Se auzeau sforăiturile lui Gogu, era rupt de oboseală, de nesomn, cum chefuise cu Chifă și Dăluș... Dacă dădea oblonul la o parte, se putea trezi, și putea scăpa, ori de era și ea, scăpa și ea... Veni în curte și intră în beci pe ușa dinspre curte, dînd-o ușor în lături... Înăuntru era răcoare, întuneric, totuși pe lubenițele dintre butoaie îl văzu pe Gogu culcat cu fața în jos, în cămașă și chiloți, sforăind... Și pe-un butoi văzu poalele nurorii ei, și-o basma, luate din casă, că erau curate... Dar cățeaua unde sta ascunsă, după care butoi? „Ziceai, curvă, că n-ai ibovnic pe lume! Ieși de după butoaie, că tot te..." Dar Florița nu ieși. Nici n-o să mai ieși, tîrfă ! Și nici tu, care sforăi... „Credeți că mi-e frică de voi ?“ zise și prin întuneric ridică securea și lovi. Spintecă trei lubenițe. Securea se înfundă, pînă mușcă pămîntul... „Uite, ți-l arăt, tîrfă !“ strigă și ridică din nou securea și izbi cu sete... Și nimeri în doaga butiei și vinul țîșni ca o pînză roșie, peste lubenițe. Voica desprinse cu greu securea... se-mpiedică de o lubeniță, se apropie, după sforăitul nerușinat, scuipă... „Nu-ți pasă ? Nu ieși ? Nu răspunzi ? Băiatul meu n-are somn prin lume, sub gloanțe, acolo, și voi, și voi...“ Icni și lovi orbește și tot nu-l nimeri pe Gogu. Căzu printre lubenițe, în fund, cu poalele aproape peste cap. Vinul o stropi peste obraji, rece. „Te jurai, hai ? Hai să ți-l arăt, tîrfă“, întinse ea degetele prin întuneric spre omul care sforăia îngrozitor, plin de nepăsare, beat. Bîjbîind, îl atinse cu mîna și tresări, era cald, ca Tudor, și tot ca el de înalt, da, tot ca el, doar era același leat, fuseseră în aceeași clasă la școală... El doarme aici, și Tudor ! își zise și lovi din nou, orbește. Auzi un icnet... Iarăși lovi. Carnea gemu, ca a vițelului lovit între coarne. Gogu se prăbuși printre lubenițe, acoperit de ele și de vinul care curgea necontenit. Iarăși lovi, căutînd-o prin beznă cu muchea securei și pe ea, lîngă el. Simți sîngele cum e mai lipicios decît vinul, cum i se încheagă, sărit, pe degetele mîinii drepte. Lovi, și iarăși nimeri butia. Apoi iarăși nimeri lubenițele... Apoi nu mai auzi nici un sforăit, nici un horcăit, numai vinul curgînd, ca un izvor, în liniște.. Pierdu securea din mînă, mai lovind o dată în ce se nimerise... Ieși afară, agale, și cînd deschise în larg ușa beciului, lumina o izbi în ochii ei bătrîni și o făcu să lăcrimeze. Se auzeau niște lăutari pe drum cîntînd din viori. Da, își zise, pe ea n-o nimerise, ea nu fusese acolo, tîrfa, ea scăpase... Purceii guițau în coteț. Le dădu drumul pe bătătură, să mănînce dude. Le dădu drumul și celor de sub magazie, unde era și pricul... O barză clămpăni îndelung din pliscul ei roșu, o alta, cu un șarpe în cioc, poate... „Doamne, Gogule, ce mă făcuși să-ți fac ?“ se-nchină ea, privind spre mărul sub care Gheorghe Pană prăvăliașul obișnuia duminica să se așeze pe o pătură roșie de lînă și să bea vin roșu cu vecinii lui, ascultînd patefonul... „Doamne, Gheorghe, cum și-a căutat Gogu al tău cu ochii deschiși nenorocirea, cum nu s-a lăsat el de gîndurile lui, cum m-a pozat el și pe mine, să rîdă lumea de mine, că sînt bătrînă, și cum a vrut și cu muierea lui Tudor, cum s-a ținut de poalele ei, de prostia ei, cum s-a zbătut el să-și găsească nenorocirea, Gheorghe..." Lăutarii se apropiau. Unii jucau pe drum, se vedea praful ridicîndu-se pînă peste garduri. Și deodată Voica începu să plîngă și să se închine cu fața la pămînt, în genunchi, pămîntului, în fața lui să se aplece și să se închine, privind și cerul, și mărul cu mere roșii al lui Gheorghe Pană, jelindu-se, fără lacrimi, din suspine trase din piept, ca să n-o înece, jelindu-se... Țiganii băteau cu arcușul în viori și cîntau pe gură... O, fata mică, fata mică, are gura mititică, fata mare, fata mare, he, he, he, cît o căldare... „Doamne, cînd o ajunge Gogu în fața raiului tău, în fața pămîntului tău"... Se auzi poarta de la drum izbindu-se... Intră Chifă, în pantaloni verzi, de militar, și Dăluș, în tunică de militar, luați de umeri, plini de praf, jucînd pe loc, ei singuri jucînd și chiuind, cu țiganii după ei... Ăștia vin să se-mbete, își zise Voica, să le dau vin, își zise, o să le aduc vin din beci, își zise, și de-abia atunci parcă își aminti de ce uitase, văzîndu-i... Se închină iarăși, cu fața la pămînt, în mijlocul bătăturii. Lăutarii chiuiau, porcii mîncau dude pe lîngă ea, dudele cădeau rare, plesnind... „În fața ta, sfinte Doamne... Ce era? Ce era? Doamne, iartă-l pe Gogu, zise, iartă-l c-a aruncat trandafiri de-ăi sălbatici la nunta lui Tudor, iartă-i bețiile și păcatele, și pe-ale mele, și pe-ale..." „Hei, hei, unde-i barosanul", o întrebă un țigan, bătînd cu arcușul în vioară. Niște ciori cîntătoare, asta erau. În fața Porților lui ce va mai conta că el făcea poze și că Florița a fost frumoasă, și e frumoasă, doar și ea va ajunge acolo... „Să-l prindem pe-ăl pric", zise Dăluș și se repezi să prindă porcul de picior — și-l prinse, dar porcul fugi spre grădină, tîrîndu-l după el prin țărînă. Sări și Chifă să-l prindă pe pric de alt picior, porcul guiță speriat, călcîndu-l... „Unde e barosanul, unde e? Că venirăm să mîncăm purcelu și să bem vinu? Unde e Tudorică, hei, hei?... S-o fi-mbătat omul în beci, unde-l lăsară Dăluș și Chifă, de-i luară tunica și molierele și..." Tică se sui în dud și începu să-i scuture vîrful și marginile: pocniră dudele pe pămînt, îi umplură pe unii pe față și pe gît de dulceața lor negrie... Dăluș ajunse ca o brezoaie, cu o dudă căzută drept între ochi... „Doamne!" urlă Voica... „Aha, aha, n-ai chef să dai drumul la beci, aha, aha“, rîse Chifă. „Hei, măi, treziți-l și pe Gogu, să ne ia în poză“, strigă Dăluș. „Vine-acuma, vine-acuma“, strigă Tică din dud, a ieșit pe prispă... Și vine și calul matale, ăla de scăpă de plopul unde fu legat, ăla vîndutu... Și se mai vede...“ „Ce se mai vede, mă?“ „O barză, o barză care are în cioc un șarpe, un șarpe... Priviți, priviți“, zise el și toți priviră cerul chiar în clipa cînd pe poartă intră Florița ducînd de căpăstru un cal alb.

PRIVINDU-SE

Totul era ca după o beție cu vin prost, cu poşircă ieftină, ca după un somn pe o rogojină, sau pe podea, căzut din pat, în propriile tale borîturi, livid, verde, fără putere în oase, o umbră de om, fără om, o părere, o durere care se tîra într-o burtă întoarsă pe dos de greață, o amețeală vîjîind în tîmplele albite dintr-odată, ca ninse... Exact așa, un om cu părul alb, dintr-odată albit colilie, într-o secundă, ca la un pocnit din degete, pe nepusă masă, straniu. Ca și cum uitîndu-mă într-o apă adîncă și lină mi-aş fi văzut părul încărunțit : dar nu mă uitasem în nici o apă adîncă și lină, și în nici o oglindă, n-avusesem timp, și nici nu găsisem pe aproape vreuna și nici nu mă gîndisem că trebuie să găsesc vreuna sau că părul meu cumva ar albi... O căutam pe Margareta, atîta tot, și n-o aflam, atîta tot, se tot mutase de la o gazdă la alta, de pe o stradă pe alta... Mă durea capul, de oboseală, de atîtea drumuri, de nesomn. Dar cum șopîrla, sau cine, ce lighioană, ce insectă, ce ființă ciudată își regenerează picioarele tăiate, părțile strivite, pierdute, care ?!... Ei, ca și acestea, sau ca și aceasta, acum parcă pierzîndu-mi capul de durere — de bruftuluielile și de ascunzișurile prin care mă alipuisem, vorba bihoreanului Florea Bențe, tac mîlc — mai puteam eu să fac în așa fel ca să mi se regenereze acea parte imposibil de regenerat, dacă mi-ar fi fost cu adevărat desprinsă de trup, strivită, puteam eu, doar cu voința, să fac să-mi treacă durerea de dinți și din tîmple ?...

— N-o cunoașteți pe Margareta Simion ?

— S-a mutat în strada Apostolul Pavel.

Putea să existe o stradă a apostolilor ?

— Dar o cunoaşteţi pe Margareta Simion? zisei, ştergîndu-mi ochelarii cu bastista.

— Cum să nu?! A stat la mine în gazdă pînă acum doi ani. Mama ei a murit cînd Margareta avea treisprezece ani... Doi ani a zăcut paralizată. A îngrijit-o, i-a dat apă cu linguriţa... Şi Margareta i-a crescut şi pe cei doi fraţi ai ei mai mici... Sînteţi neam cu ea?

— Am fost logodiţi.

— Da, mi-amintesc, primea în fiecare săptămînă o scrisoare... Şi într-o duminică, a găsit în plic şi o fotografie... Mi-amintesc, eraţi în uniformă de soldat, cu o frunză la ureche, nu?... ca la ţară. Sau cu un fir de iarbă în gură? Ceva asemănător... Margareta a lucrat ca secretată... sau dactilografă, nu ştiu, sau stenodactilografă la... Ştiaţi? Sigur, ce întrebare mai pun şi eu. Sau era doar bucătăreasă acolo? Pardon, nu bucătăreasă, fată în casă, cu cafelele... şi cu scuturatul, sau doar avea grijă de flori? Iartă-mă, nu mi-a spus niciodată precis... Era secret... omul acela, aşa de mare... nu?

Mi s-a părut că mă priveşte cineva drept în ceafă, rece, şi m-am lipit dintr-odată de zidul casei: nu era nimeni în spatele meu şi femeia cu şorţ albastru şi plină pe degete de cocă a început să tremure ca în faţa unui sărit din minţi şi-a strigat:

— Vasile!

N-a apărut nimeni din curtea strîmtă şi plină de busuioc şi eu am început să rîd cu hohote: strada era goală şi nimeni nu mă pîndise nici măcar de dincolo de vreo perdea şi, mai ales, desigur, mai ales femeia cu părul roşu din faţa mea era într-adevăr doamna Lăcrămioara Roşu, căsătorită, ştiam din scrisorile Margaretei, cu domnul Vasile Roşu, merceolog...

— De ce rîzi?

— Fiindcă v-aţi speriat de mine... Doamnă Lăcrămioara, credeam că sînteţi mai... mai robustă, zău...

— Ţi-a scris Margareta despre mine?!

— Absolut totul. Pînă şi că... Dumnezeu să-l ierte, domnul Vasile a murit dincolo de Nistru, în primele zile ale războiului...

Doamna Lăcrămioara Roşu începu să sughită, de plîns. Mai trebuia să zică: „O, Bazil, sărmanul Bazil“, fiindcă merceologul fusese și rămăsese pentru ea Bazil — și numai atunci cînd se speria sau era luată pe nepregătite îl striga sau îl pomenea cu numele cu care îl botezaseră ai lui, Vasile, și așa cum îi zisese și ea cînd îl cunoscuse în gară la Băile Herculane, unde fusese într-o vară să-și vadă o mătușă aflată într-un lung tratament (suferea de reumatism)...

— Nu servești o cafeluță ?

— Mulțumesc, sînt cam grăbit.

— O, Bazil, sărmanul meu Bazil niciodată nu refuza o cafeluță... eu pun și frișcă, știți, m-a învățat o verișoară de la Beiuș...

În camera de la stradă era răcoare, preșurile din cîrpe, țesute în casă, la țară, probabil zestrea de domnișoară a doamnei Lăcrămioara Roșu, sau vreun cadou de la vreo fină cununată cu un cantonier de cale ferată, preșurile deci erau curate, moi, mirosind chiar a levănțică (ciudat, fiindcă levănțica părea risipită prin toate colțurile odăii, și sub podea chiar), o candelă ardea sub o icoană a Maicii Domnului cu pruncul răstignit alături de umărul ei drept, pe o cruce cu muchiile aurite, pompa de apă din curte, sau mai bine zis robinetul de apă din curte, care fusese cîndva pompă, bolborosea, bolborosea, părînd parcă singura ființă vie în această după-amiază somnoroasă și plină de căldură și în acest perimetru al proprietății (grădină și casă) doamnei Roșu, fosta gazdă a Margaretei.

— Vrei mai dulce ?... mă strigă ea din bucătărioara de vară improvizată într-o lemnărie tapetată cu ziare și coperți de reviste ilustrate.

— Oricum... Sau... cum obișnuiți dumneavoastră, zisei, uitînd pe loc și cu desăvîrșire ce-mi scrisese Margareta despre gusturile doamnei Roșu.

O auzii rîzînd, ha, ha, ha, își revenise adică din spaima ce-o simțise în dreptul porții, cînd eu... Ha, ha, ha, îi gîlgîia glasul... Dar veselia ei mi se păru ușor neverosimilă, suspectă, oricum, prea prea... Și ascultai atent : pe trotuar se auzeau pași ciudați... Cineva alerga încălțat în bocanci cu blacheuri, sau cu ținte, sau în cizme cu potcoave la călcîie, cineva chiar șușotea ceva pe sub ferestrele de la stradă... Nu mă putea zări, nici vorbă, și nici eu nu puteam să văd nimic în stradă, geamurile erau lipite cu hîrtie albastră (cu care se înveleau caietele la primară), să nu intre praful, să nu se vadă afară seara lumina, ca la cel mai teribil camuflaj...

— V-am făcut-o dulce... cu trei bucățele de zahăr, cum îi plăcea lui Bazil... Poftiți, poftiți și o dulceață de mure, de la soru-mea din Mehedinți... Apropo, cunoașteți Mehedințiul ?

Ori de-l cunoșteam, ori de nu, pe ea tot se pare că n-o interesa : întreba doar ca să-și poată singură da un răspuns, îi făcea o plăcere deosebită să vorbească de mierea de albine...

— Pe Stîrmină, cum mergi la Vînju-Mare, sînt niște salcîmi, păduri de salcîmi... și aici, cu stupii, o, e o minune ! Florile de salcîm dau miere...

Plăteam cafeaua, tăcînd. Mă înfricoșau bocancii cu ținte, așa că-i întrerupsei doamnei Lăcrămioara Roșu amintirile despre mierea de albine albă.

— E vreo altă ieșire de-aici, doamnă ? !...

— Nu-ți fie frică, am închis poarta cu lacătul, reveni ea brusc din Mehedinți, știind precis parcă de ce mă temeam eu. Nu poate intra nimeni, fără să spargă poarta și...

— Totuși, pot sări peste ea...

— Ești urmărit, domnule Tiberiu ? A, desigur, vă știu numele de la Margareta, ea-mi citea toate scrisorile ce vi le trimitea, sau pe care le primea... N-o să vă supărați, îi eram ca o soră... Nu, nici o teamă... se poate ieși prin podul casei, în podul casei domnului Cușnarencu, croitorul, și de-acolo, prin... Dar nu e nimeni, parol ! Auziți ceva ?...

— Nu, acum nimic. Știți... eu am fugit de-acolo... N-am vrut să mor, și-am venit s-o văd pe Margareta... Și parcă mereu sînt urmărit, parcă...

— Oboseala, zău, ar trebui să trageți un pui de somn. Vă las aici, ăsta e patul lui Bazil, așa a rămas de cînd a plecat el pe front... n-a dormit nimeni în el, și eu îi schimb cearceaful în fiecare sîmbătă seara, și fața de pernă, și de plapumă... Și pijamaua lui e sub pernă, sînteți cam de mărimea lui, așa că eu, cu plăcere, un somn bun... chiar după o cafeluță... Și el dormea tun după cafeluță...

— Vă mulțumesc, scumpă doamnă, dar n-aș vrea să vă deranjez...

— Nici un deranj, puiule, nici un deranj... Am să-ți aduc și un pahar cu apă rece, încă unul, acușica, pînă te schimbi eu vin cu apa... Dar stai puțin, am să-ți fac o surpriză, fiindcă ești cumsecade și fiindcă ești logodnicul... Am să-ți dau ceva de la ea... a uitat aici un pachet cu niște bluze, cu niște hîrtii, cu niște ciorapi, cu niște... nu știu, le-a uitat, sau le-a lăsat cu bună-știință... Uite-le, le țin aici, în coșul ăsta de sub pat. Da, niște bluze... Sînt ale ei, pune mîna, nu-ți fie teamă, așa... Însă altceva e grozav, o hîrtie, o scrisoare... e bătută la mașină, e copie, se vede dar că e o copie, sau așa ceva... E iscălită de omul la care a lucrat, cel puțin cît a stat la mine a lucrat la el... Vrei s-o citești, poftim, pînă las eu apa să curgă la robinet, să se mai răcească...

Începui să mă dezbrac, fără să citesc ce-mi întinsese doamna Lăcrămioara, nu-mi mai păsa de nimic, de nici un secret, răcoarea camerei îmi făcea bine, mă liniștea, mă rupea de lume, și poate de așa ceva aveam și nevoie, de un somn odihnitor care să mă scoată din teama ce intrase în mine în ultimele săptămîni, să mă dezlipească, de s-ar putea spune astfel, de timp, de pașii acelor bocanci cu ținte, de zăngănitul puștilor și de orificiul perfect rotund al unei țevi de revolver pe care, în ceafă, rece, mereu... Să le ia dracu pe toate, voiam s-o văd pe Margareta, atît. Pijamaua domnului Roșu foșnea, apretată proaspăt. Pusei hainele mele pe speteaza scaunului și intrai sub plapumă. Tot patul mirosea a levănțică și busuioc. Rămăsei nemișcat, cu ochii închiși, și dintr-odată parcă și strada și casa încetară să mai existe, timpul se liniști și el și se opri, sau măcar încetă să se mai simtă. Și, totuși, nu după mult timp, ca prin vis, simții ceva cald lipit de piciorul meu stîng, și-o mînă intrînd pe sub pijama și căutîndu-mă în toate părțile, ca și cum n-aș fi fost acolo, cu înfrigurare cercetîndu-mă, și toate se deșteptară încet în mine, urechea începu să audă robinetul rămas ușor deschis în grădina cu busuioc și trepidația leneșă a străzii... Tot ce dispăruse căzînd în somn învia și tîmplele începură să mă doară și capul mi se păru din nou ca o baniță plină cu poșircă, și un gust de leșie mă scîrbi și mă scîrbi mai ales această violentă intrare din nou în timp și în frică.

— Îmi țiuie urechile, zisei ca să nu tac.

— Nu te mișca și totul o să dispară, zise doamna Roșu de undeva de foarte aproape de urechea mea.

— Parcă trec trăsuri pe stradă și bat clopotele de la mașinile pompierilor.

— Rămîi cu ochii închiși, nu te mai clinti o...

Și ce se va întîmpla, vrusei s-o întreb, o să-i mai simt șoapta fierbinte și pofticioasă și acreala din gură o să-mi treacă și candela n-o să mai pîlpîie și bocancii cu ținte n-o să mai tropăie și n-o să mai simt timpul deloc?

— Deloc, zise ea, ca și cum m-ar fi auzit.

Ciudat, picioarele îmi amorțiră și parcă sleite de atîta umblet se topiră ca niște lumînări de seu și se scurseră în pămînt, ca o apă roșie. Nările simțiră o clipă un miros de pasăre străpunsă de alice și urechile plesniră dintr-odată și în jur se desăvîrși o tăcere grea și astfel nepăsarea mea față de vorbele răcoroase și aprinse ale tomnaticei doamne Roșu și în același timp ascultarea mea de îndemnurile ei neînțelese de a sta liniștit și nemișcat împrăștiară orice gînd și orice spaimă — și odaia cu preșuri pe jos și strada cu huruitul trăsurilor ei pieriră și astfel pieri și tavanul, spațiul și timpul pieriră prin nepăsarea mea lîncedă. Totul dură poate o secundă sau o mie de ani, nu contează, mă trezii într-un cîntat de cocoși, și de fapt nu cînta nici un cocoș în curtea cu busuioc, ascuns în vreun coteț, ori în bucătăria de vară, ori în pod, cocoșii cîntau în vis și eu în acest vis colorat mă trezii, trezindu-mă din el și din pacea lui plină de găini ouînd în cuibare aliniate pe două rînduri într-o pajiște verde, pe malul unui rîu plin de pești galbeni.

— N-ai citit scrisoarea, îmi zise doamna Roșu, stînd la căpătîiul meu într-un capot străveziu, cu trandafiri sîngerii pe piept și peste șolduri și pe la poale. E scrisoarea lui C. I. Brătianu și Maniu, din 21 martie 1944, adresată lui Ion Antonescu în problema situației României în război... Nu căutai cumva această scrisoare, căutînd-o pe Margareta? Sau nici nu știai de ea?... Nu ți-a scris Margareta nimic, doar a lucrat în casă la ardeleanul ăsta bătrîn?!... De ce nu răspunzi? Nici nu vrei să ți-o citesc? O cunoști? Dumneata ești liber s-o asculți sau să n-o asculți... Cum ești liber să mai rămîi aici, sau să pleci...

— E același lucru...

— Nu-i adevărat, dumneata ești liber să faci ce vrei...

— Dar asta n-o să-mi folosească la nimic, doamnă Lăcărămioara, vă asigur că la nimic, așa că, dacă vreți, vă ascult... sigur, nu zic că nu mă interesează, dar e prea tîrziu și pentru mine și pentru ei, mai ales pentru ei, orice-ar spune n-o să le aducă nici un folos, au pierdut trenul, a rămas gara...

— Nu-i așa, nu-i așa, e foarte... foarte... și eu am ținut-o pitulată printre ciorapii Margaretei, căci nu se știe cine-ți calcă pragul și cu ce gînduri... Puteau ei să-i facă rău, nu? De ce-a copiat chestia asta, nu? doar nu era treaba ei, nu?... „Domnule mareșal, așa începe. De la începutul războiului v-am sfătuit asupra atitudinii pe care România trebuie să o păstreze în conflictul mondial. Nu ați ținut nici cont de sugestiile noastre și ați luat completa răspundere a consecințelor politice ale acțiunii ce ați condus. Astăzi trebuie să observi că, după pierderile enorme rezultate din război, țara noastră este amenințată de un pericol la care nu mai poate face față. Armatele germane înfrînte nu se mai pot asigura în contra unei invazii rusești și concursul pe care l-am mai putea da, să o împiedicăm, va fi cu totul insuficient. A coopera mai departe cu armatele germane ar fi să sacrificăm în mod inutil ceea ce ne-a mai rămas ca putere militară și să provocăm din partea armatelor victorioase represalii și distrugeri ireparabile. Orice gest ați face de aici înainte pentru a ne solidariza într-o acțiune, care s-ar putea considera ca vrăjmașă în contra puterilor aliate, ar constitui o gravă greșeală. Pentru că în acest moment nimeni nu poate lua răspunderea situației ce ați creat, trebuie ca tot dumneavoastră să arătați germanilor că trebuie să retrageți restul trupelor noastre care mai operează în Rusia, că nu le mai puteți da concursul militar de pînă acum și că țara se găsește în situația de beligerantă. Pe de altă parte, să comunicați aliaților anglo-ruso-americani hotărîrea ce ați luat. Dacă nu puteți face aceste acte, nu mai rămîne decît să arătați M. S. Regelui că nu puteți conduce mai departe politica țării și că trebuie să avizeze la formarea unui nou guvern care să poată îndrepta, cel puțin în parte, situația în care ne aflăm și care să nu expună țara la noi complicațiuni. Primiți, vă rugăm, domnule mareșal, asigurarea înaltei noastre considerațiuni..." Dar ce faci, dormi?

— Am citit-o... înainte, după cafeluță. E vorba de o îngîmfare caraghioasă, doamnă, de o decizie ridicolă, zău, de o libertate caraghioasă care o să-i ducă pe domnii Maniu și Brătianu, mai repede, desigur, spre punctul... da, punctul final, adică la propria lor moarte... E ușor să zici, domnule, ești vinovat ! Dar tu unde-ai fost, mă rog frumos, pînă acum ? Puteți să-mi răspundeți, doamnă Lăcrămioara, am sau n-am dreptate ?... O, dar e tîrziu, trebuie s-o găsesc pe Margareta !

Nici nu-mi dau seama cît de repede m-am îmbrăcat. Am așezat pijamaua sub perna uriașă și-am băut paharul cu apă de lîngă farfurioara unde murea o muscă în umbra ce mai rămăsese din dulceața zaharoasă a doamnei Roșu ce mă privea acum rece, cu buzele strînse de răutate și lăsînd să i se vadă mustățile jumătate oxigenate și jumătate, spre rădăcină, negre ca pana corbului. Parc-am zburat peste steblele de busuioc, și peste poartă și cu ochii închiși am ajuns unde nu fusesem niciodată, pe strada Sfîntului Apostol Pavel. De fapt, nu era nici o stradă, ci doar o tăbliță albastră bătută în tulpina unui tei. Era un loc uriaș năpădit de pir și de bălării, pe margini cu cîțiva tei și pini și brazi pitici. În mijloc, printre tufe de liliac, se zărea o bisericuță albă, ca o părere. Văzui umbra unei pisici dolofane mișcîndu-se boierește pe acoperișul de lemn al clopotniței. Îmi adusei aminte de umbra bivolului pe care-l călăream seara la bunici cînd apunea soarele și veneam spre casă din cîmp, întotdeauna dinspre apus, și cum umbra lui și cu umbra mea îngemănate ca fiind aceeași umbră, ca și cum bivol și copil erau aceeași ființă, cum umbrele noastre fiind aceeași umbră ce se tot întindea pe pămînt, văzînd cu ochii, o umbră cu coarne încovoiate, cu două capete, unul de taur și altul de copil tuns zero... Ușile bisericii erau deschise și înăuntru nu era nimeni. Văzui umbra pisicii intrînd în altar și ușile sfinte mișcîndu-se... Și deodată țipete de oameni gîfîind se auziră înconjurînd biserica și eu urcai în grabă scara ce suia spre pod și așteptai să intre acei bocanci țintuiți în casa Domnului și cineva să mă strige pe nume. N-avură curajul să se clintească din loc, înțepeniră lîngă uși : dar se auziră deschizătoarele puștilor clănțănind. Pisica probabil ieși indiferentă printre ei, fiindcă o văzui prin ferăstruica din pod urcîndu-se în clopotniță : era neagră și cu pui în burtă. Dar ce șoareci caută ea în biserică, șoareci veniți să mănînce firimituri de anafură ? Clopotul de aramă, uriaș, stătea încremenit, ca și cum pentru el timpul se oprise. Pisica ajunsese pe scările de lemn pînă în dreptul limbii uriașe a colosului de aramă și privi funia ce spînzura legată de... Și dintr-un capriciu, sări pe această funie groasă și alunecă ușor cîțiva metri, pînă-și înfipse adînc ghearele în firul de cînepă... însă, nici vorbă, deși se clinti, limba ce spînzura... de-abia atinse marginea clopotului și un sunet dulce și stins se auzi scurt... Fu însă de-ajuns ca bocancii poterașilor, ai soldaților să se audă fugind speriați... Și nu după multe clipe un preot înalt și cu barbă albă pînă la brîu apăru în fața bisericii și ridică mîna dreaptă spre mine și zise : Cobori, omule.

— O caut pe Margareta Simion, îi spusei, ajungînd lîngă el. Mi s-a spus că locuiește pe strada Apostolul Pavel.

Preotul mă privi lung și fără să-mi spună un cuvînt intră în biserică și eu îl urmai și de-abia atunci observai că pisica dolofană ne privea din iarbă cu niște ochi strălucitori, parcă aurii. Sau mi s-o fi părut ? Înăuntru sfinții erau afumați și înnegriți de vreme. Preotul aprinse o lumînare și se opri în fața arhanghelilor Mihail și Gavril, care aveau amîndoi ochii scoși.

— Nu te gîndi la ghearele pisicii, turcii le-au scos ochii, cu vîrful sulițelor... Prin mînăstirile Bucovinei n-ai fost ? A, ești tînăr, și acuma nu te interesează decît Margareta Simion. Fiindcă ai căutat-o într-o biserică, înseamnă că ești curat la suflet. Da, vine din cînd în cînd duminica aici și ascultă slujba stînd chiar lîngă arhanghelii Mihail și Gavril... și poate s-a legat de lăcașul acesta văzînd în ziua sfinților arhangheli, care cade la începutul lui noiembrie, cum ochii lor scoși lăcrimează... Poate la început și ea a crezut că tencuiala plină de frigurile lui noiembrie, atunci cînd se aprind multe lumînări și e suflare omenească mare... Ai dezertat din armată pentru dînsa ? Alt scop nu cred să fi avut să pleci de-acolo, n-ai ochi răi, și sigur nici sufletul întunecat... Da, aştepţi să-ţi spun unde o poţi întîlni. Nu știu precis. Eu am fost prieten din școala primară cu Stîrcea, care apoi a fost coleg de liceu mi se pare cu prinţul moştenitor... Duminica trecută Margareta s-a-ntîlnit aici în biserică, chiar în dreptul sfinţilor arhangheli, cu Stîrcea și cu unul, Ilie Dragomir, dacă aşa l-o chema cu adevărat. Eu l-am spovedit pe Stîrcea de toate sfintele mari sărbători, și deşi l-am bănuit că nu crede, m-am convins că-i este un fel de teamă care ar putea fi sau l-ar putea duce la credință... Stîrcea l-a întrebat aici pe Ilie, duminică, în timpul slujbei, ce poziție are partidul lor față de monarhie? Și Ilie a zis, mi-a spus paracliserul, că ei își păstrează poziția republicană și că acum nu e cazul să se discute, fiindcă problema monarhiei nu e deloc la ordinea zilei... Dumneata înțelegi ceva? De ce-ți spus toate acestea? Eu pot să-ți spun orice, vorbesc doar în lăcașul lui Dumnezeu unde nu încape minciuna, iar dumneata ești ca și cum n-ai fi, fiindcă ești rupt de oamenii aceștia și... și căutînd-o pe Margareta, pe logodnica dumitale, căutînd frumusețea și... Dar ce să-ți mai spun eu, doar știu c-ai înfruntat orice risc ca s-o găsești... Astă-seară se întîlnește din nou cu Stîrcea și cu Ilie Dragomir, probabil într-o casă a bătrînului la care e în slujbă... Nu știu dacă mă înțelegi... eu știu de la Stîrcea că regele a găsit că e acceptabilă propunerea lui Ilie Dragomir, frontul se mutase în Moldova, dincoace, și nu era bine să rămînă mereu alături de germani și alături de Antonescu, era mai bine, mult mai bine să se apropie de partidul pe care-l reprezenta Ilie Dragomir, duminica trecută aici în biserica asta, și altă dată, cu alții, eu habar n-am unde, au discutat că e mult mai bine să fie alături de oamenii aceștia și să încerce chiar să-l înlăture împreună cu ei pe Antonescu de la putere... Dar dumitale n-are de ce să-ți fie frică, adu-ți aminte de rugarea lui Pavel: „Nenorocit ce sînt, cine mă va elibera de acest trup mort..."

— Nu-nțeleg, părinte... însă, măcar spuneți-mi unde e casa aceea...

— O s-o afli... Cînd o să se însereze, am să te trimit la Constantin Diamantopol, un grec, la el a locuit ultima oară Margareta. N-ai răbdare pînă răsar stelele? Atunci e mai sigur, umbra omului se pierde din lume și... Și oare nu asta e și ce dorești dumneata, să ți se piardă urma? Ba da, doar ești logodnicul Margaretei. Știu de la doamna Lăcrămioara Roșu. Ea mi-a telefonat după ce-ai plecat de la ea, și ea mi-a spus și că te-a îndreptat spre strada Apostolul Pavel, care, după cum vezi, nici nu există. Află că eu am pus tăblița cu numele apostolului, eu am vopsit-o în albastru, culoarea cerului senin... Nu, nu-ți fie frică, eu cu doamna Lăcrămioara nu facem parte dintr-o organizație secretă pusă pe urmele dumitale, eu cel puțin îți jur că nu fac nimic și nici n-am făcut nimic care să fie împotriva vieții vreunui om, și nici în viitor... și nu știu ca doamna Lăcrămioara să fie plătită, sau măcar să accepte să... Așa că de noi n-ai de ce să-ți fie frică, deși-ți înțeleg neîncrederea... doar ești un dezertor și cei care te caută pot bănui că te poți duce să-ți cauți logodnica, să-ți dea un ajutor, o ascunzătoare... Deși actul dumitale pentru mine are o semnificație mult mai... să înfrunți o ordine, o lume, pentru o mare dragoste, și nu numai atît, deși de-ar fi doar asta ar fi foarte mult... Dumneata deși nu faci politică, sau nu știu eu, neavînd nici de unde, nici dumneata nu mi-ai spus nimic, nici Lăcrămioara Roșu, nici ea neavînd de unde să știe, doar nu erai naiv să i te destăinui... totuși ești conștient de ce se-ntîmplă, chiar de stai ca să zic așa la marginea celor care se ocupă de ea... Margareta măcar știe de gîndurile unora dintre cei care... și asta e mult, e foarte mult, știe, dar aceasta nu știu la ce-i poate folosi... Un lucru e clar, cum m-a lăsat Stîrcea să înțeleg... Dar poate nu te interesează, nu, desigur. Însă dă-mi voie să cred că gestul dumitale de a rupe cu o anumită ordine, de a ieși dintr-o condiție îngrozitoare... ei, bine, dezertarea e ceva... mai mult decît o simplă fugă din armată... Oamenii astăzi mor și, domnule, ciudat, văd că pier și nu se revoltă... doar puțini, e drept, unii mai pe față, care vor să facă ei istoria... mă rog, îi trec sub tăcere... dar sînt și cei care ei sînt istoria, conștienți că... ți-am povestit de Ilie Dragomir? da, desigur... și poate mai puțin conștienți cum ești și dumneata... Deși, repet, deși cred că gestul dumitale... ca să zic așa, individual... da, individual, e o ieșire din... Poate n-ai auzit de Pascal, n-are importanță... Îmi aduc aminte ce scrie el undeva... „Să ne închipuim un număr de oameni legați în lanțuri, și cu toții osîndiți la moarte, dintre care unii zilnic uciși sub privirea celorlalți, cei care rămîn văd propria lor condiție în aceea a semenilor lor, și, privindu-se cu durere și fără de speranță, își așteaptă rîndul. Iată imaginea condiției oamenilor.“ Ei bine, în această condiție... dumneata nu ți-ai mai așteptat rîndul... și chiar dacă numai dragostea pentru Margareta Simion... Nu-ți fie teamă, nu e nimeni aici, e doar o pisică... Da, uite a răsărit și luna. Să stăm aici pe banca de lîngă clopotniță. La Voroneț ai fost? Nu... Îmi pare rău. Acolo, într-o noapte cu lună, mi s-a părut că eternitatea... O, dar de ce-ți spun eu cuvinte care poate ți se par... Uite, Margareta e într-o stare binecuvîntată... Ai tresărit și ești bucuros, îmi pare bine că eu ți-am adus primul această bucurie... Viitorul copilului, asta e sigur, depinde de viitorul ce-l va avea țara, sîntem la răscruce... Maniu, la care ea e angajată, ar vrea să facă un guvern, sub președinția lui, dar ezită, îmi spunea Stîrcea... Unii cred că mai bine e să meargă pe front și să facă acolo un guvern, sub protecția trupelor române, alții... Dumneata n-ai cum să mă spui, și nici cui... Asta cred că vor mai discuta... să-l doboare pe Antonescu la București și asta să aibă o influență asupra armatelor noastre. Ori să plece regele, cum vrea Maniu, ori regele să ajungă prizonier, cum zice tot Maniu, și Antonescu să termine cum o ști războiul pe care tot el l-a început... După cum observi, omul acesta căruia îi calcă rufele Margareta și-i face cafelele, cum zice doamna Lăcrămioara Roșu, omul acesta nu se hotărăște... și tot ce spune și face e ca să-l salveze pe Antonescu, cum cred și alții, îmi spunea Stîrcea. Vezi, ei vor să facă și să desfacă niște fire care ne-au adus unde sîntem... pe cînd dumneata, fără să te intereseze propriu-zis politica, ai... Dar ce faci, dormi ?

— Am ațipit puțin, nu vă supărați, sînt ostenit... Spuneați ceva de Voroneț, de-o noapte cu lună...

— O, da, eram mai tînăr... O lună uriașă umplea cerul de lumină. Am aprins lumînări, împreună cu Constantin Diamantopol, și el a murmurat, prin mulțimea de oameni cu lumînări în mîini, a murmurat speriat : „O, Doamne, Voronețul nostru albastru, înconjurat de lumînări aprinse, pare o navă ce plutește în eternitate și noi lîngă ea stînd parcă ne aflăm lîngă cei care ridicară zidurile și le pictară și le făcură nemuritoare, și aflîndu-ne noi lîngă ei și deci în această nemurire a lor sîntem și noi eterni... Timpul dispare, sau ne poartă cu el, în el, în burta sa de balenă străvezie..." Era un adolescent cu coșuri pe umeri și pe gît, cutremurat de... de ideea nemuririi, despre care învățase prin cărți, și simțise la Voroneț că... O să mergem la el, n-ai frică...

Pisica se cocoțase în vîrful clopotniței și mieuna și ne privea cu ochii ei de foc. Luna o înconjura, se vedea printre picioarele ei, o înghițea din toate părțile : numai coada afurisitei rămînea afară... Trecu un ceas, trecură poate două, luna ne privi un ceas, poate două, apoi intră în nori ca într-o cazarmă. Ajunsei la Constantin Diamantopol, condus pînă aproape de strada îngustă în care locuia în fundul unei grădini... Nu dormea, parcă mă aștepta. Era aproape un moșneag, stafidit, scund, cu ochelari și cîrjă, ușor bîlbîit. Chiar cînd dădeam mîna cu el auzii un foc de armă și aproape îi căzui în brațe. El mă ajută să mă așez pe banca de sub bolta de vie și mă întrebă dacă mi-e foame. Credea că leșinasem de foame. Îmi dădui seama că era surd bocnă. Vorbea întruna și răspundea anapoda la întrebările mele. Dar știa că o caut pe Margareta. Nu mai locuia la el de mult, și nici la Maniu nu lucra, cum crezusem eu, și nici nu lucrase cu adevărat, doar la o verișoară îndepărtată a acestuia, unde ardeleanul se ducea din cînd în cînd... Unde o pot găsi acum? Păi, destul de simplu, e la... Dar nu-mi spuse la cine, își aduse aminte de preotul cu barbă uriașă al cărui nume nu-l știam, și pe care el îl rosti atît de repede încît nu-l înțelesei, dar fusei sigur că e vorba de el, fiindcă...

— Nu ți-a vorbit de-o noapte la Voroneț?... mă fixă el cu ochii săi mici, minerali. O, atunci eram un naiv, credeam în eternitate, în spațiu, în timp, în inocența spațiului și a timpului, prostii!... Totul e atît de relativ, domnul meu, încît nimica nu merită nici o osteneală. Nu există nimic sigur, o spun și savanții, nu există nici spațiu, nici timp, nici eternitate, nici Dumnezeu, totul e o mare incertitudine, în afară de... și aici îți dau dreptate și țin la dumneata și-am să te-ajut... în afară de dragoste, care este într-adevăr singura realitate, sper, încă mai sper, deși la anii mei... Cred că nu ești atît de naiv să confunzi curtea asta a mea cu ce înțeleg tot felul de savanți tîmpiți prin spațiu, sau un ceas care numără orele cu existența... Dealtfel, eu, bunăoară, ca să-mi bat joc de ore și de secunde și să uit cînd vreau să uit ceva, citesc romane polițiste și memorii și timpul se alterează... sau mă preocup de tot felul de fleacuri ce nu mă interesează și reușesc să răstorn orice logică sau așa-zisă ordine a firii... Bunăoară, îmi închipui cum murind am să mă transform într-un fluture negru, e și ăsta un fel de a muri, să te vezi zburînd, ca o gînganie cu aripi negre... Mai ales seara e foarte ușor să-ți închipui că te desprinzi de tine și începi să plutești peste case... Și ce te-ar deranja dacă în această clipă m-aş împuţina, şi la subsuori, în loc de mîini, mi-ar creşte aripi ?... He, he... Să trecem la ce te interesează. Pe Margareta Simion o putem întîlni numai dacă mergem prin pivniţa mea şi prin beciurile doctorului Grinjeanu pînă în apropierea casei unde ea se află acum şi unde pe la intrare nu se poate pătrunde, înăuntru o întîlnim între diverşi reprezentanţi ai mai multor partide politice. Omul pe care-l vezi trecînd acum pe sub becul din colţ, ăla cu bastonul în mînă, e Titel Petrescu, sper c-ai auzit de el. Maniu a ales casa şi tot el şi-a dat cuvîntul de onoare că n-o să-i dea pe participanţi în mîna poliţiei. Dacă ne grăbim, o să ajungem la timp. Eu în fiecare seară... He, he, nu-ţi fie frică de fluturii negri, în fiecare seară miros pe unde au loc ceaiuri sau reuniuni artistice, sau întrevederi politice şi caut să fiu cît mai aproape... să trag cu urechea... oamenii ăştia pe care-i bag pentru cîteva minute în viaţa mea, mă fac să uit, paradoxal, că există o curgere a timpului... e un mijloc excelent de alterare a timpului, o distracţie... Îl vezi pe individul înconjurat de şapte haidamaci ? Sînt foşti boxeri, sau luptători, sau pur şi simplu bătăuşi, nişte haimanale tari în pumni pe care Maniu îi duce mereu după el ca să lase impresia că mereu viaţa lui se află în pericol de moarte... Hai în pivniţă, zise şi deschise uşa de la pivniţă şi se strecură înăuntru ca o umbră fără zgomot...

Înaintam prin întuneric, el mergînd în faţa mea, ţinîndu-mă de mînă ca pe un copil. Aerul mirosea a borhot şi a oţet. Chiţcăiau şobolani nevăzuţi de-mi îngheţau urechile. Pînze de păianjeni, lipicioase, ne intrau în ochi şi în gură. El deschidea şi închidea la uşi, rîzînd din cînd în cînd. Locuise în acest cartier de cînd se născuse şi de copil bătuse toate cotloanele pivniţelor ce se-ntindeau pe sub casele care fuseseră cîndva ale unui singur proprietar, un boier din neamul lui Ştirbei... Îmi spuse, printre butoaie cu vin şi putini cu murături, că el, Diamantopol, n-a făcut nici o politică, n-a fost nici la liberali, nici la ţărănişti, nici cu legionarii, cu nimeni, fiindcă n-a putut să-i urască sau să-i iubească pe conducătorii acestora şi nici de cuvîntările lor nu s-a putut lega... şi în general el n-a iubit decît femei, he, he, n-a avut timp de politică... Ieşirăm într-o cămară plină cu borcane de dulceaţă din nuci verzi. Urcarăm pe o scară de lemn destul de îngustă în podul casei, plin cu nuci. Printr-un ochi al podului (o ferestruică deschisă), se vedeau în jurul unei mese în casa vecină cîţiva bărbaţi vorbind destul de ponderat, fără băutură în faţa lor.

— Margareta trebuie să vină să le aducă ceştile cu cafea. Dacă vrei, şi nu ţi-e frică, ne lăsăm de-aici în crengile nucului ăsta ce desparte cele două case şi putem să ajungem lîngă fereastra lor. Ei n-au cum să ne vadă, şi noi o să-i şi auzim şi-o să şi ştim precis cînd pleacă şi rămîne Margareta singură, zise şi fără să mai aştepte răspunsul meu ieşi pe acoperiş ca un şcolar zăbăuc şi se lipi de o creangă uriaşă şi coborî ca o pisică pînă în dreptul ferestrei luminate. Uite, îmi spuse cînd ajunsei lîngă el, cel din faţa noastră e Brătianu.

— Ce spun ? îl întrebai.

— Fereastra e niţel întredeschisă, vino mai jos şi-ai să-i auzi. Muierea politică, he, he, cum i se mai spune acuma lui Maniu, ca să nu-i zică direct altfel, nu ştie nici el cum să se hotărască... ar vrea să nu rămînă pe dinafară, dar nici să-l atace pe mareşal direct... El vrea mai mult să-l ajute... sau ştiu eu ce mai vrea ?... Pare că încearcă să-i facă să creadă că este în interesul României să-l lase pe mareşal, care a făcut atît de mare rău poporului, ascultă-l, ascultă-l...

— Să se descurce el, nu să-l descurcăm noi, îl auzii şi eu pe bărbatul ce vorbea destul de plin de el.

— Domnule Maniu, din partea noastră trebuie să vă spun clar şi răspicat următoarea întrebare : acceptaţi sau nu să luaţi conducerea guvernului care s-ar forma ?

— Cum te cheamă pe mata, drăguţă ?

— Cred că ştiţi cum mă cheamă, dar nu cum mă cheamă pe mine contează, doar nu vorbesc în numele meu...

— Totuşi, cum te cheamă, drăguţă ? insistă el.

— Ilie Dragomir.

— Priviţi, domnilor, cum se iveşte un om politic : punîndu-mi mie întrebări, şi nu numai mie... Şi dorind şi răspunsuri, este, drăguţă ? !

— Dumneavoastră aţi vrut să ştiţi cum mă cheamă, şi-aţi aflat ; şi eu vreau să aflu, dacă nu vă e cu supărare, răspunsul... Acceptaţi sau nu ? Ca să ştie partidul meu ce măsuri trebuie să ia în vederea acţiunilor pe care le are de îndeplinit.

— Drăguță, răspunse acesta supărat, eu nu sînt obișnuit să lucrez cu revolverul la tîmple.

— Este revolverul conștiinței și al datoriei, zise unul dintre cei care-l însoțeau pe Dragomir și stăteau la masă în jurul său.

— Ăsta cine este ? îl întrebai pe Diamantopol. Dar bătrînelul meu nu se mai afla lîngă mine, parcă zburase ca o pasăre nevăzută... Luna ieși din nou ca dintr-o cazarmă și lumină cerul. Alunecai la rădăcina nucului, auzind undeva destul de departe hămăiturile unor cîini polițiști. Ușa casei se deschise dintr-odată și în prag apăru Margareta, ținută de umeri de două femei în capoate vișinii.

— Respiră adînc, îi spuse una.

Margareta se rezemă cu palmele de zidul casei și începu să vomeze din răsputeri, chinuindu-se. Una dintre femei îi întinse cana cu apa ce-o avea în mînă, să bea, dar ea se strîmbă cu dezgust și se prinse cu palmele de pîntec și se chirci de durere...

— Îi face rău fumul de țigară, zise femeia cu cana, îi e greață de fum, de atîtea nopți nedormite, de ce s-a-ntîmplat cu...

— Hai, așază-te pe banca asta unde-a fost nucul dintre case, o luă cealaltă de umeri, s-o ajute să pășească.

— Tot așa... să-ți iasă toate pe dos, să-ți meargă zilele pe dos, te apucă scîrba și lehamitea... Hai, bea măcar o gură de apă.

Ele n-o puteau dezlipi de lîngă perete, voma aproape țipînd, îi veneau mațele pe dos, îi dădeau lacrimile de sfîrșeala ce o topea de pe picioare, nu suporta nici apa, și nici aerul nopții nu-i făcea bine, trupul ei se revolta împotriva apei și a aerului și a nopții și poate chiar împotriva bucuriei ce se zămislea în ea, întreaga ei carne era zguduită de scîrbă, gura îi era acră, limba amară... și voma, cu ochii căscați, zăpăcită...

— Doamne, zise una dintre femei, de n-ar fi tăiat nucul ăsta anul trecut, am fi ținut-o ziua la umbră, nu în casă...

— Margareta, zisei stins, dar ea nu mă auzi și în clipa aceea din casă ieșiră cîțiva inși, grăbiți.

— Ce are ? întrebă Ilie Dragomir.

— E cu copil în burtă, răspunse femeia ce încă nu știa unde să pună cana cu apă...

— Dar nu asta e... Nu din cauza asta, că și eu am avut copii... Logodnicul ei... a fugit de pe front s-o vadă... Și-a căutat-o la vechea gazdă, la doamna Lăcrămioara Roșu, de-ați auzit de ea... Au dat de urmele lui, asta e...

— Şi alaltăieri, pe la prînz, i-au zis să stea, sau așa zic eu c-au zis, şi el n-a stat, sau el nici nu i-a văzut... și l-au împuşcat în burtă, şi în umăr.

— Şi aseară l-am băgat în pămînt ; și Margareta de-asta... Era un băiat cu vederea slabă, purta ochelari... asta i-a mai rămas ei de la el, ochelarii... O, Doamne, priviți, priviți ce luminoasă e luna !

SCARA CĂTRE CER

— Vă rog să mai rămîneţi, domnule Buduru.

— Vă rog să mă iertaţi, şi aşa v-am reţinut prea mult... şi sînt aşteptat la „Carul cu bere“ de doi colegi de liceu...

Dina îl privi : cu cîtă seninătate se minţeau, politicos, făcîndu-şi reverenţe caraghioase şi inutile, fiindcă nici unul nu era atît de naiv să-i dea crezare celuilalt...

— Aseară, la teatru, a fost minunat, am rîs... am rîs de m-am spart, zise cu obişnuita lui bădărănie, care ştia că-i stă bine, Papil Buduru, fericit. E o piesă !... ca la teatru, cu bancuri, adică cu mult spirit, cu o femeie frumoasă care încurcă minţile unui profesoraş de provincie...

— Profesoraş sînt şi eu, zise tatăl Dinei.

— A, dar nu de astronomie ! rîse Papil, nu visaţi caiverzi... Şi, de fapt, nici nu există asemenea oameni în viaţă, nu ştiu de unde l-a scornit ăsta... ăsta... Apropo, ştiaţi cine este în realitate autorul *Stelei fără nume ?*

— Nu, zise Dina.

— De fapt, n-are nici o importanţă, eu n-am nimic cu autori ca acesta, zise Papil Buduru, însă... voiam să ştiţi, dacă nu eraţi la curent... Dar Marcel Anghelescu este un actor colosal... nu ?... Şi Tanţi Cocea merge... şi...

Pe uşă intrase mama Dinei şi soţia lui Velisarie Procopiu, şi Papil Buduru îşi pierdu cuvintele.

— Hai, continuă, spune măcar o măgărie...

— Lelia, dragă ! zise ca şi cum ar fi fost convins, Velisarie.

— Tu să taci, cu el vorbeam... Ce-i cu Tanţi Cocea ?...

— Mie mi-a plăcut şi.... asta am vrut să spun... cu toate că... Vreau să fiu bine înțeles, asemenea personaje nu există în realitate... Și piesa e o diversiune, pe onoarea mea... Cînd soldații noștri mor pe front, cînd Europa e zguduită de cîțiva ani de... se găsește un autoraș să plaseze o acțiune la munte... lîngă o cale ferată, cu o gară în care nu oprește acceleratul... Mă rog, tot sosul teatrului de bulevard... Fără probleme grave, fără...

— Da, dar lumea rîde, zise Lelia, uitînd înverșunarea ei de actriță aflată la sfîrșitul carierei față de noile stele ce păreau să se ivească... Mde, asta e, și lumea e sătulă de...

— Desigur, desigur... totuși nu e o capodoperă !

— Of ! dar se mai scriu astăzi capodopere ? ! se miră Lelia Procopiu.

În sfîrșit, găsiseră o altă pistă, își zise Dina, un alt pretext ca să nu discute despre ceea ce de fapt fiecare ar fi vrut să discute...

— Mamă dragă, am să plec și eu cu trenul la Brașov, zise Velisarie. Rămîn pînă mîine la prînz, trebuie...

— Nu te-am întrebat niciodată ce trebuie să faci în meseria ta, sau mă-nșel ? !

— Voiam să știi că lipsesc pînă mîine.

— Dacă n-ai avea o fată atît de mare, aș fi geloasă, rîse Lelia.

Dina intră în bucătărie : cochetăria lor în fața martorilor întotdeauna i se părea jenantă. *Steaua fără nume* era chiar atît de mediocră, cum lăsa să se înțeleagă Papil Buduru ? se întrebă. Ori împrumutase și el opinia acelui critic belicos și fustangiu care în prima pauză le oferise bomboane în lojă, ca să-și mai îndulcească plictiseala ?... Dar cum se numea acest pezevenchi lăudăros ? Un dobitoc cu ochelari (deși vedea foarte bine, îi purta, ca să pară intelectual, spunea cu cinism, vesel), un tîrța-pîrța înconjurat mereu de lume, și mai ales de tineri actori (ca să pară în ochii soților falsificat și să nu-l ia în lunetă, rîdea el, gălăgios). Mama ei îl plesnise în întunericul din lojă cu palma peste fund și acest gest vulgar pentru o doamnă de vîrsta ei Leliei i se păruse ceva normal, și nici fustangiul nu zisese nimic, înghețat de o asemenea spontaneitate... Doar Papil Buduru se strîmbase discret, și totuși nu atît de discret ca ea, Dina, să nu-l observe. Theodorachis îl chema pe cronicar, era grec din Brăila, Theodorachis și mai cum ?... „Dacă-mi mai razi o labă, doamnă Lelia, îmi cade proteza, rîsese el, dezvelindu-și dinții albi, sănătoși, sigur de frumusețea lor și de zîmbetul său ce atîtea victime adusese în genunchi, la picioare, actrițe și eleve, boieroaice scăpătate și nemțoaice venite să se informeze cică (cică ! murea el de rîs) despre viața culturală a capitalei României...

— Dina ! Dina ! Pleacă domnul Papil !...

Să se ducă dracului, învîrtindu-se, vru ea să răspundă, însă deschise cu calm ușa și se miră :

— Vai, domnule Buduru, plecați așa de repede ? !

— Am atîtea treburi, domnișoară... Munca mea de copoi îmi ia foarte mult timp din viață... A, n-o părăsesc, nu știu altceva să fac mai bine decît să trag cu urechea...

— Puteai să mai tragi și pe-aici cu urechea, poate mai aflai ceva...

— Dina ! zise Velisarie, toate glumele au o limită... Domnul Papil Buduru este prietenul nostru...

— Fii sigur că și despre tine dacă o să afle ceva suspect o să raporteze șefilor săi...

— În mod cert, zise Papil, aici nu vă înșelați... Numai că... numai că... n-am ce afla... Și domnul Procopiu se află deasupra oricărei suspiciuni, un profesor de istorie e întotdeauna preocupat de întemeierea neamului său și a țării sale și nu de distrugerea... mă-nțelegeți, domnișoară ? o ciupi el de obraz, în glumă, ca pe o școlăriță. Eu de la dînsul am aflat despre sciți și despre traci, bunăoară... mai multe decît știe un absolvent de istorie, sper !...

— Și la ce vă folosește ?

— Mie ? fu el surprins. La nimic, aparent la nimic... Totuși, cu cît cunoști mai multă istorie... Uite, mult timp n-am știut cine e Fineus, credeam pur și simplu că e un țăran de pe meleagurile...

— Eu nu sînt de la țară, zise Lelia, scurt. Soțul meu, da, este, dar Fineus nu-i din satul lui...

— Nu-i, fiindcă nu e un țăran oarecare, cum presupuneam eu, un ins fugit din război...

— N-a dezertat, a venit acasă de la Odesa pe bicicletă.

— Știu, domnișoară. De era un dezertor, fiți sigură că se afla acolo unde toate se află, și nu neapărat de la mine...

Mai sînt oameni binevoitori și prin Otopeni, cu toate că locuința dumneavoastră de-acolo e în mijlocul unei superbe grădini, înconjurată și de aproape un hectar de viță-de-vie, și cum Fineus nu prea iese din curte...

— Acuma e plecat la Turnu-Severin, pe bicicletă, să vadă un soldat cu care a fost în același pluton, zise Dina.

— Asta totuși nu înseamnă că Fineus nu rămîne ce și este cu adevărat, un rege trac! Nici spion, nici dezertor, nici tiran, un rege trac! Și e puțin lucru să întîlnești astăzi la Otopeni un rege trac?!

— Fineus era un rege trac legendar, zise Velisarie.

— Și acum îl vedem în carne și oase! A supraviețuit, a înviat din morți, nu mă interesează, principalul este că există!

— Există pe dracu! Toți sînteți niște tîmpiți, zise Lelia. Vino, bărbate, să-ți fac bagajul...

— Vin... La ordin! zise Velisarie și-i făcu lui Papil cu ochiul, și închise ușor ușa în urma sa.

— Deci asta ai învățat dumneata din istorie, și de la tata, să-ți bați joc de noi în casa noastră?!

— Îmi pare rău...

— De ce să-ți pară, hm! rău, cînd îți pare bine că ne iei peste picior cu Fineus, și mai ales pe mine, care l-am botezat... Era un om venit din război pe bicicletă, nu-și aducea aminte cine este, probabil suflul vreunei bombe... sau, cum ai zis dumneata ieri, vreo boală ereditară... Ei bine, un întîrziat mintal, cum ai spus surîzînd aseară, cînd te-a întrebat Theodorachis ce mai face regele trac de la Otopeni... N-avea unde să se ducă, nu știa, i se pierduseră și actele, și de fapt nimeni nu mai avea timp să se ocupe de o epavă... Și tata l-a luat la Otopeni, să aibă grijă de vie, să sape prin grădină, să culeagă cireșele și merii... În lucruri mărunte, e normal, și face orice-i spui, numai singur nu e în stare să decidă ceva...

— Și la Severin cum s-a decis să plece?

— A primit o scrisoare... și eu i-am spus să meargă, i-am pus mîncare, i-am dat niște bani... Dar sper că nu vedeți în Fineus cine știe ce spion englez?!

— Nu, nici vorbă. Dealtfel, povestea lui nu e chiar așa de neclară... Plecînd pe front, se știa cine este, avea și acte... și-a mers aproape dintr-un regiment de-al nostru în altul. Și nu e chiar așa de prost, regele Fineus, furat cîndva de harpii, monștri cu chip de femeie, și dus în țara galactofagilor, care își au locuința în căruțe, cum spune Hesiod... Vedeți că am o memorie destul de bună, am reținut tot ce...

— Memorie de copoi.

— Mulțumesc.

— Dacă mă mai ciupi cu degetuțele dumitale de obraz, te...

— Mă spui lui tăticu !

— Te plesnesc. În chestia asta semăn cu maică-mea.

— Dumneaei cînd juca la estradă...

— Să nu spui o măgărie, este mama mea !

— Dar n-am vrut...

— Ba da, te-am auzit chiar eu zicîndu-i aseară... imputîndu-i cu aerul dumitale de motan duios, de ce l-a lovit pe Theodorachis, de ce ? a ciupit-o de fund cînd juca la estradă, cum le ciupe pe toate ?...

— N-am spus așa ceva.

— Ba da, însă nu asta contează, c-ai spus o mîrlănie... Chiar de crezi c-ai spus adevărul... Dar cu ce drept ?... Ce-ți dă acest drept, să-i reproșezi, ce ? !

— Draga mea Dina... E adevărat, am zis... însă, recunoaște, era lume... și tatăl dumitale are o reputație de profesor...

— Nu dai doi lei pe reputația lui. Și încă ceva : Theodorachis e nepotul mamei, după o soră măritată cu un negustoraș grec din Brăila... Semnează Theodorachis, dar îl cheamă Caracudis, lua-l-ar dracu de verișor bătrîn și imputit ! Așa că n-a fost vorba de nici un gest care să însemne... Și-apoi ea e actriță, poate într-un teatru și să ucidă un om, acolo e regatul ei cum și spune, așa că te întreb din nou, de ce i-ai șoptit ?...

— Ești geloasă ? ! surîse el, clipind din ochi ca un june de operetă.

— Nu fă pe amorezul de la operetă, nu se prinde ! De-aș fi geloasă, înseamnă că aș fi îndrăgostită de dumneata, și nu mă simt în stare să mă pasioneze o javră...

— Mulțumesc.

— Cu plăcere, dar n-am terminat. Ca să fiu geloasă, ar mai însemna... că-i faci curte mamei, sau că... E adevărat ?

— Da, e adevărat, zise el și Dina îi dădu două palme peste obraji de răsună toată încăperea... Mulțumesc, zise el, privindu-se în oglindă, mulțumesc, încă n-am fost bătut de nici o fecioară...

— Minți ! strigă ea.

— Pe cuvînt de onoare, nici o fată...

— Nu asta... despre mama e vorba, minți !

— Ce s-a-ntîmplat ? apăru în ușă Lelia, urmată de Velisarie, cu servieta sa de voiaj în mînă...

— Nimic, nimic, spuse repede Papil.

— Te-a pălmuit ? rîse Lelia. Bravo, fetițo, îmi place ! A, ai dat destul de bine... însă păcat că nu i-a dat borșul pe nas... Ba nu, ai dat bine, la copoi, ha, ha, ha, nu le curge borșul cu una cu două... Ce i-ai făcut, pușlamao, ai ciupit-o pe fie-mea de fund ?

— Mamă !

— Lasă, dragă, se mai întîmplă... Și el unde lucrează... încearcă toate metodele, e bărbat... Ai ciupit-o ?

— Lelia, termină cu... îndrăzni Velisarie.

— Tu să-ți ții gura ! Du-te la Brașov, îți pleacă ghezeșul !

— Pleacă doar la ora trei...

— Du-te, am zis !

— Am plecat, gata...

— Vin și eu, vin și eu, domnule Procopiu.

— Și nu vă interesează de ce l-am pălmuit ?

— Fiindcă... hă, hă, hă, rîse Lelia.

— Nu, nu... fiindcă a recunoscut că-ți face curte.

— Da ? Foarte bine ! O femeie trebuie să fie mereu curtată, o femeie nu e o mătură ! Uite, domnule, ce noutate îmi spune fie-mea, că domnul Papil Buduru îmi face curte ! Păi dacă nu mi-ar face, l-aș mai lăsa eu să ne calce pragul ?... Să-l ascult discutînd cu taică-tău despre sciți și costoboci ? Nu mai pot eu de traci și de geți și de costoboci ! Eu vreau să trăiesc, fetițo, nu să ascult prostii ! Ce mă interesează pe mine de unde ne tragem ? Poate că ne tragem din extratereștri ! Și atunci ce-o să fie, că minunatul rege extraterestru din care ne-am întemeiat trebuie pus în ramă, și-i trebuie făcută o statuie în parc ? Eu sînt sătulă de povești și de legende, mi-e împuiată mintea de regi și de împărați și de tot felul de orătănii... Bine, bine, Velisarie, vrei s-o întinzi la Brașov fără să spui nimic ?

— Ce să spun, dragă ?

— Măcar la revedere... dacă nu te-a indignat ce ți-a spus fie-ta, că-mi face curte un costoboc de-al tău...

— O, dragă Lelia, să terminăm cu fleacurile... Doar nici Dina nu crede în ce spune... Domnul Papil Buduru e aproape de vîrsta ei și la o adică... Însă, he, he... de ți-ar face curte, ar fi foarte bine, ar însemna că ești... că ești și pentru alții, nu numai pentru mine, la fel de frumoasă şi de...

— Ei, las-o, las-o mai moale... La fel de frumoasă nu mai sînt ca altădată, ce dracu ! doar nu te-ai căsătorit acum treizeci de ani cu o babă !

— Dar nu ești... he, he, he.

— Nu sînt babă, ca să nu fii și tu moş, moş cocoş, rîse ea. Ei bine, plecați, copii... Te-așteaptă trenul, iar pe dumneata serviciul... Ne vedem mîine seară la teatru, după spectacol, bem o bere la...

— Eu plec la Constanța, ai uitat, nu vin decît duminică...

— Pleci, pleci, fetițo, dar nu acuma, peste două ceasuri ai tren...

— Plec de-acuma, mai am o întîlnire cu o colegă... și bagajele și-așa sînt la gară, nu mă mai reîntorc.

— Bine, stimați concetățeni, coborîtori din sciți și costoboci, plecați și lăsați-mă singură să spăl farfuriile din care-ați halit.

Se despărțiră destul de veseli, cu toată figura morocănoasă a Dinei. Lelia rămase singură acasă, cei trei se așteptară totuși destul de politicos în fața porții ce dădea din grădina cu trandafiri (îngrijită și aici tot de regele Fineus) în stradă și plecară spre Arcul de Triumf împreună, într-o tăcere ce părea să devină penibilă. Dar ca întotdeauna în situații dificile, lui Velisarie Procopiu îi veni în ajutor istoria și golul prin care înaintau se umplu de ținuturile din jurul Propontidei și ale Pontului Euxin, despre care amintește Homer, de Istru și de elenii de pe vremea acestui genial grec care socotea Marea Pontului un al doilea Ocean și erau de părere că oamenii care veneau în corăbii pînă acolo călătoreau tot atît de departe ca și aceia care depășeau Coloanele lui Heracles (strîmtoarea Gibraltar)... Căci dintre mările cunoscute azi, notează Strabon, Pontul Euxin era socotit cea mai mare și de aceea îi dădeau prin excelență numele de „Pont“ (adică mare adîncă) — tot așa cum îi ziceau lui Homer „poetul“. Poate că din această cauză a mutat Homer către ocean întîmplările din Pont, socotind că lumea — din pricina prejudecăților — va primi mai ușor această... Adică această lume fantastică, a miturilor rămase de la Homer, precizä Velisarie, înțelegînd prin tăcerea celor doi că aveau nevoie de o explicație, cînd de fapt poate nu-i interesa nici una, cum fu sigur de acest lucru chiar Velisarie, în aceeași secundă. Și totuși continuă : sînt fermecat, zise, că grecii i-au recunoscut geniul lui Homer și i-au zis poetul... și astăzi, unde, și cînd se mai întîmplă așa ceva, totul e o apă și-un pămînt, nu deosebești valoarea de reclamă și aprecierea sinceră de blagoslovirea celor din aceeași gașcă... Și cum simți că le spune (voit) niște banalități și ei le iau chiar drept ce sînt, se reîntoarse la elenii din vechime care denumeau toate neamurile cunoscute de la miazănoapte cu un singur nume : sciți sau nomazi, cum le zice Homer... și cum în Pont se varsă multe ape mari, de la miazănoapte și de la răsărit și cum coastele acestei mări se umplu de nămol... Lui Eratostene i se părea că pe viitor întreg Pontul se va umple cu nămol, dacă apa va continua să curgă asfel...

— Sper pînă ajung eu la Constanța marea să nu devină o mlaștină împuțină, zise Dina, ar fi groaznic... Ajunge cît nămol se află pentru reumatici lîngă Eforie...

— La revedere, cu bine, își luă rămas bun Papil, scurt, sec, lîngă Arcul de Triumf, oprind o mașină de piață, neagră, hodorogită și urcînd în ea.

— O mare care să ajungă o întindere neagră, un noroi fără sfîrșit... da, zise Dina, continuîndu-și vorba, ca și cum nici n-ar fi existat nici Papil și nici mașina coșcovită... Ce le-ar mai place unora să facă plajă pe nisipurile de aur de lîngă latrina asta infinită... Ar fi un fel de rai al boșorogilor, al reumaticilor...

— Nu e o glumă prea grozavă... să-ți bați joc de boșorogi, toți oamenii îmbătrînesc, și nu din vina lor... și nici de reumatism nu...

— Dar nu e o glumă prea grozavă... nici să vorbești despre greci cînd un dobitoc îți intră în casă și mai are neobrăzarea să recunoască și niște... De ce-ai tăcut, nu te mai întreb, dacă... Pe mine însă mă jignește toată povestea asta mitocănească... De ce te uiți după berze ?

— Draga mea, e greu să-ți explic, totuși am să-ncerc în două vorbe... Nu, n-am tăcut de frică, el fiind mai tînăr și la o adică putînd să mă și dea de podea, cum îi este stilul... Bătut, aș fi crescut în ochii tăi, da ? Da, dar i-aș fi dat lui impresia că sînt gelos și că, vezi Doamne, chiar cred... Îmi displace mahalaua, îmi displac scenele care pe el îl umplu de bucurie, și de glorie !... Eu sînt totuși un profesoraș de istorie, cît de cît, mi-am ros coatele pe băncile școlilor... Și apoi, apoi, problema fundamentală este alta : tu știi că în ultima vreme, în ultimii ani, am lipsit deseori de-acasă... nu neapărat în aventuri cu pipițe, cum s-a mai susținut... Am fost și în străinătate, la niște congrese de istorie... În sfîrșit, cu treburi... Am încercat chiar să scriu o istorie a... Sigur, nu te interesează preocupările mele, nu ești o excepție, copiii disprețuiesc munca părinților... Ceva concret totuși am să-ți mărturisesc : în peregrinările mele peste hotare, am avut prilejul să mă întîlnesc cu diverse personalități științifice... dar nu numai, mai ales în timpul războiului... În sfîrșit, cu unele persoane ce reprezentau un punct de vedere al unor forțe politice... Mai vorbești una, alta, nu stai ca un mut cînd te vezi cu cineva, și e greu să ocolești problemele de azi ale Europei... Papil știe asta, ba mai mult, e sigur, așa cum sînt siguri și șefii lui ! Dar nu prea sînt siguri pentru cine... da, pentru cine lucrez, iar de sînt, de nu cumva spun și altora ce aflu, sau că sînt trimis să sondez, nefiind eu, cum bine știi, o persoană politică, recunoscută pentru vederile sale... Acolo, un profesoraș de istorie, care e pasionat el și de începuturile noastre, își zice Papil, și-și zic și ai lui, dar care mai... De lovit, nu poate, nu pot, însă nici nu mă pot lăsa nesupravegheat. Și poate chiar omul care mă trimite peste graniță îi pune să se țină scai de mine, poate și ca să vadă de sînt guraliv, ori intru în contact cu cine știe cine, ori pur și simplu îl trimite pe Papil ca să mă păzească de cine știe ce... Nu te-am convins, văd. Papil e prietenul nostru, amicul nostru, poftim... Și n-a dat de nici un fir, și ori el s-a plictisit, ori ei îl consideră incapabil și vor să-l schimbe, și el, aflînd... înțelegi ? preferă să se iște un tărăboi c-a fost încurcat cu nevasta lui Velisarie Procopiu, și prins etc., etc., și dat afară din acest motiv, decît... Nu crezi, văd. De ce nu-mi convine mie să fie dat afară? adică nu afară din... Fiindcă următorul care o să fie pus în locul lui s-ar putea să fie un bădăran și mai mare, sau un bou... Vreau ca să-mi cunosc turnătorul, chiar îmi face plăcere să stau cu el la masă... Asta am învățat-o de la un ins mai tînăr decît mine, la Tîrgu-Jiu, într-o zi cînd lucram la el în grădină, împreună cu Ilie Dragomir, cel cu care chiar astăzi și chiar peste cîteva minute am să mă întîlnesc lîngă Arc... Nu ești mulțumită, observ. De mă enervam, ce-aș fi obținut? Nimic. Doar disprețul Leliei. Ar fi fost un semn că sînt slab și cred orice bîrfă despre ea, s-ar fi simțit grozav de jignită!

— Crezi?

— Sînt absolut sigur. De ce am întîmpinat totul cu un zîmbet? Fiindcă și ea a zîmbit, cum era și firesc. De ce n-aș fi ripostat violent, sau altfel, de te credeam?... Ce-mi putea el face, în afara unei eventuale păruieli? Să mă toarne cu cine știe ce și să fiu trimis pe front drept pedeapsă și să-mi putrezească oasele cine știe pe unde, chiar acum cînd războiul pare c-a luat o nouă întorsătură? Mi-am apărat propria viață suportînd cu un zîmbet pe buze o rușine care pe tine te-a uluit? De-ar fi fost așa, poate și tu ai fi acum mai blîndă și m-ai ierta, dar nu aceasta e cauza, teama de puterea lui... Ci c-a fost pur și simplu o glumă mai deșucheată de-a lui Papil, și nimic real, nimic...

— Regele Fineus de-ar fi fost în locul tău ar fi procedat la fel? Chiar de n-ar fi fost căsătorit cu o femeie insultată, ar fi surîs doar în fața unui bădăran cu putere ca Papil? Nu te compar cu țărănoiul de care rîde Papil, fiindcă a venit din Rusia pe bicicletă înnoptînd pe la casele văduvelor și iubindu-le ca să nu se coclească viața în ele de atîta așteptare și durere, dar odată ce l-am uns cu titlul de rege, te compar cu un Rege, tată, iartă-mă că ți-o spun pe șleau și fără rușine... Noi ăștia mai tineri sîntem și mai proști și încă mai credem în povești cu împărați și cu urși așteptînd pe la poduri și n-am vrea, n-am vrea ca totul să se surpe în fața noastră atît de stupid, n-am vrea, și nici tu n-ai vrea ca marea să devină, să zicem, ca acel... cine? o mlaștină fără sfîrșit, și nici... Un rege pe bicicletă ar fi totuși ceva extraordinar, unul adevărat, colindînd lumea ca să facă pace, cu coroana sa de flori pe cap, nu cu una aurită, un rege nebun, ducînd speranțe de pace, întîlnind miniștri și fierari și bucătărese și actrițe de varietăți, cum e cu adevărat și mama, și fete tinere, pensionari, stînd de vorbă cu toată lumea, dînd, dacă vrei, chiar ca Fineus, lecții, să le zicem așa, de dragoste, în cruciada asta a iubirii, cum am botezat-o eu, cu bicicleta pictată cu frunze de iarbă, cu ochiul-boului, cu o pușcă de soc în spate... Sînt o romantică lipsită de minte ? desigur, totul e posibil, dar mai bine să par tîmpită decît să mă prefac că nu văd un adevăr... Uite, ne plimbăm, după cîți ani ? singuri, pe lîngă Arcul de Triumf, și ce-ți spun poate că te face să zîmbești, însă... Hai să stăm pe banca asta și să privim zece minute lumea, vrei, vrei ?... Da, mulțumesc, n-o să întîrzii de la întîlnire, dealtfel, acel ins, pe care eu îl cunosc din auzite de la soția lui Faur, peruchierul... El te-ar putea vedea, sau aștepta, în sfîrșit... Ce vedem ? Nimic deosebit pe cer, un cer albastru, înalt, de vară... Și frunzele sînt la fel ca în toți anii, verzi, și iarba... și o mulțime de oameni necunoscuți trecînd în jurul Arcului către casele lor, nu chiar o mulțime însă, și dacă observi bine, sînt mai multe femei, enorm de multe femei și fete... merg la treburile lor fiecare, în tăcere, în prea multă liniște, în mîini cu plase, cu papornițe, cu geamantanașe, negăsindu-și parcă locul, învîrtindu-se în jurul acestui Arc, nu ți se pare ? Ca și cum ar păși oarbe către un viitor pe care nu-l cunosc. Și unde sînt bărbații, regii, poți să-mi spui, au plecat la vînătoare să vîneze căprioare ?... Și de ce trec atîția nemți în mașini, cu căști, pe motociclete, cu arme la ei, de ce atîta miros de benzină venit doar de la mașini militare ? Unde sînt băieții mai mari cu cîțiva ani ca mine cu care veneam seara în parc de la școală și unde sînt acei bărbați frumoși de la ștranduri și de pe străzi, vara, cu mînecile suflecate, sau în cămăși cu mîneci scurte, bînd bere prin grădini și mîncînd semințe pe la meciuri de fotbal și huiduind și fluierînd din degete ? Doar tu m-ai dus la meciurile lui Venus și... Și acești străini în uniforme, sobri, rumeni ca niște purceluși bine alăptați, cu muzicuțele lor stupide, fiindcă e stupid să cînți cînd ai în spinare o pușcă automată... Vezi, prea repede am intrat eu și colegele mele dintr-o vîrstă în alta, o să zici, din lumea basmelor cu Mistricean cel blestemat de mamă-sa să fie rupt de șarpe și cu împărătese și mere de aur și pomi înalți pînă la cer, meri înalți pînă la cer, în lumea asta adultă străină, așezată în mașini, în uniforme, cu pistoale și muzicuțe, prea repede, nu?... Și nu din vina noastră și desigur nici din vina ta, am intrat în această poveste și în această istorie fără voia noastră, și atunci ce ne mai rămîne, te-ntreb? Aici e nemulțumirea mea față de ce s-a petrecut acasă. Ne mai rămîne să fim curați, nu crezi? Crezi că mama a rîs ca o mediocră actriță de cabaret care vrea să salveze o scenă penibilă? Eu sînt prima sigură că nu i-a întins niciodată măcar un deget lui Papil. Dar i-am privit ochii ei verzi cînd a surîs : ceva părea că s-a stins în ea... Papil parcă te-ar fi ucis, și n-ai schițat nici un gest ca să-ți salvezi capul ce se rostogolea la picioarele lui... Eu așa am văzut totul! Iar dacă nu acuma el te-a învins și te-a distrus, acuma a desăvîrșit totul... Era ca un împărat în zale, fără nici o teamă... Și acuma zîmbești, este? Am fost prea des la teatru, de mică, și văd lumea ca pe o scenă de spectacol, cu zale, cu împărătese și regi și cerșetori și neputincioși? Fie. Mi-ai dat zece minute. O să termin imediat. Băieții mai mari ca mine și acei bărbați frumoși care fluierau la meciuri și la teatru din degete sînt pe front, nu i-am cunoscut decît din vederi, ca o puștoaică, încă n-am avut cînd să discut cu ei și să-i cunosc; în locul lor sînt acești inși ce trec în mașină spre Băneasa, ori spre centrul Bucureștiului... Ei și prizonierii ruși duși în camioane, și aviatorii englezi și americani prinși pe la Ploiești sau Cîmpina sînt aproape singurii bărbați ce i-am văzut pînă în ultima vreme, stînd mai mult la Otopeni, cu mama, și cu tine, înainte de a veni Fineus și a ne muta pentru mai multă vreme aici... Niște inși muți, ca niște fantome, de care mă ascundeam în vie să nu mă vadă, cu care nu puteam schimba un cuvînt... Aveam frică de ei, și mi-e teamă și acum de această lume de bărbați, și atunci ce-mi mai rămîne, te mai întreb încă o dată? De ce nu am eu nici o încredere în acești băieți frumoși, cu arme și mașini, de ce n-am încredere în inși ca Papil și în ce se va-ntîmpla azi, și deci și în ziua de azi, și în ce se va-ntîmpla mîine, și deci și în ziua de mîine? De frică, desigur, dar de unde vine atîta frică, și ce-mi mai rămîne, și ce ne mai rămîne? Istoria sciților și a marelui rege înțelept Dromichiates? Să ne-ascundem în ea ca struțul, ori, cum spui tu, să găsim adevărul de azi în înțelepciunea acelor întîmplări?... Dar eu nu știu decît basme, și nici alții, doar tu... Și de ce să-mi fie rușine de o zi ca asta? Și de ce să tremur de un porc ca Papil, și de ce să n-am încredere nici în ziua de mîine, de ce, te mai întreb o dată? De la nevasta lui Faur știu ce știe și ea de la Ilie Dragomir, că o serie de oameni au fost internați în lagăre și pușcării, cum ai fost și tu înainte în lagărul de la Tîrgu-Jiu, ca să fie izolați și puși cu botniță la gură și eventual... fiindcă, zice Ilie Dragomir, ce se-ntîmplă cu evreii ce-au fost duși din Transilvania de Nord nu se știe unde, și cu prizonierii?... E ceva aici între izolare și muncă forțată și distrugere... Mie nu-mi place cuvîntul lui Papil, cuvintele lui: că toți dușmanii țării ar trebui exterminați! Dar cine sînt dușmanii țării, poți măcar tu să-mi spui? Și acum închei, a trecut timpul, cred, nu de moarte mi-este mie groază, asta vine și trece, nimic nu simți... Mi-e frică de acel sentiment care parcă se ruina în ochii mamei, de acea teribilă — am să folosesc un cuvînt din chimie — disoluție, de la care pleacă frica, și care apoi încheagă în noi o spaimă rece, cum este și în tine, de, doar ai zîmbit... o clipă: nu ca acei oameni resemnați, nu, ci mai rău, indiferenți; fiindcă aici îți găsesc eu o vină: că nu ți-a păsat de ce spune Papil și nu ți-a păsat de-o actriță de varietăți, care nu mai e tînără... Și pentru ce? Doar n-ai cîștigat nimic, cel puțin eu nu știu să fi cîștigat ceva... Eu în locul ei aș înnebuni, zău, nu rîde, nu rîde, și nu fă pe înțeleptul care știe că din asta nu se moare și care știe și de atîtea zvonuri ce vin ca un nor de fluturi nebuni în urma oricărei actrițe de varietăți, dansatoare și cîntăreață... Eu aș înnebuni și m-aș duce singură în patul acelui porc Papil, după ce am văzut că omul pe care l-am iubit e cu țeasta căzută, retezată, la picioarele animalului... Și nu din spaimă că mi-ar putea și mie da jos de pe umeri scăfîrlia, ci ca să n-aibă el nici o bucurie că m-a cucerit, și ca eu să intru pînă în gît și dincolo de creștet în marea asta plină de nămol și ca să vadă porcul căruia îi place să se tăvălească în mocirlă că și eu pot fi mai scufundată în mlaștină decît chiar își închipuie el că este posibil... Și cînd ajungi aici, unde nu mai există nici o oprelişte și nici o lege, cînd nu-ți mai pasă și cînd chiar vrei să nu-ți mai pese, ca prin asta să nu mai ai nici o rușine, nici în fața altora, dar nici în propriii tăi ochi, atunci, nebunia nu e departe, disoluția, cum zicea profesorul de chimie acelor elemente ce se pierd descompunîndu-se pînă dispar cu desăvîrșire... Și-am încheiat : nu vreau să fiu de față la această descompunere chimică, mă-nțelegi ? Fiindcă e îngrozitor să asiști neputincios la nimicirea a... dar a unor inși, dar a unor gînduri, dar a unor, de ce să mă mai ascund, credințe și sentimente, poftim, că tot sînt eu o romantică nițel întîrziată mintal ! O să fac tot ce-o să pot, cu orice risc, să nu mai admit unui ins ca Papil... și nici chiar ție, la nimeni... Fiecare să răspundă de propria sa rușine, de se va dovedi adevărată, nu crezi ? Fiindcă altfel, fiindcă altfel, vorba lui Ilie Dragomir spusă nevestei lui Faur, altfel totul se duce dracului, și frica... și umilința, care vine din spaimă, și lașitatea, și singurătatea, care tot din frică vin, ei, atunci astea toate care sînt puterea ăstora ce ne conduc or să ne strîngă de gît și-or să ne extermine mai rău ca pe cîinii vînați de hingheri și mai rău ca pe iepurii împușcați cu glonț, fără glonț, doar cu ce este între lațul hingherului și glonț, doar cu acel aer... Îți mulțumesc că m-ai ascultat, plec la Constanța, la revedere...

Dina plecă spre gară, aproape în fugă, fără să se mai uite înapoi. Ilie Dragomir se apropia, ca din întîmplare, în mînă cu o plasă cu trei sticle goale.

— Era fata dumneavoastră ? întrebă, și fiindcă nu primi răspuns, consideră tăcerea lui Procopiu drept răspuns și-i strînse mîna. Am mai văzut-o la Tîrgu-Jiu, cînd a venit cu nevasta lui Faur să vă-ntîlnească... A crescut, dar mersul, și fuga... Și atunci s-a jucat în jurul Coloanei lui Brâncuși, pînă le-a venit rîndul să intre la vorbitor... De fapt, am fost împreună să lucrăm la magazia lui Dobrotă, vă mai amintiți ?...

O mașină de piață își încetini mersul și Ilie Dragomir îl pofti pe Velisarie să urce, și acesta, surprins, privi întîi în toate părțile, ca și cum ar fi existat și o a doua alternativă, să se plimbe pe jos, de zărea pe cineva urmărindu-i... Era același lucru, își zise, probabil. Mașina ocoli Arcul de Triumf și șoferul spuse că se îndreaptă spre Colțea pe niște străzi mai lăturalnice : era sigur, deci, că nu oprise întîmplător, dacă-și propunea o rută, înainte de a i se indica măcar o direcție. Ilie Dragomir preciză că omul de la volan era nea

Costică Pătuleanu, minciună sau adevăr pe care n-aveai cum să le verifici. Reveniră la zilele petrecute împreună la Tîrgu-Jiu și la discuțiile purtate acolo între oameni atît de feluriți ca fire și ca pregătire intelectuală și Velisarie recunoscu primul că nu există o școală mai capabilă de mari performanțe ca un spațiu unde oamenii sînt închiși fără voia lor și unde nefiind cataloage și note și profesori și elevi, conștiințele pot trece de la unii la alții fără un efort deosebit și... Era adevărat că în domeniul istoriei neexistînd acolo cărți de specialitate nu se puteau oferi citate exacte și în consecință era dificilă și o memorare exactă a numelor și datelor, însă ideile de bază ale unor învățați puteau fi reținute cu ușurință, și pentru totdeauna, dialogul fiind... Ei, da, în școli tocmai dialogul lipsește, între profesorii de la catedră, cu ochelari și cu haine călcate, acriți și pedanți, și elevii din bănci, timizi și speriați de note, nu exista un dialog atunci cînd se preda o nouă lecție, și nici cînd cineva răspundea, doar nu conta să înțelegi ceva, ci să tocești pentru o notă și pentru un semestru, nu ca să ai cunoștințe pentru totdeauna... Trecură pe lîngă un tramvai înțesat de lume, ticsit, greoi, scîrțîind pe șine în lenea cu care înainta prin arșița zilei, neunse fiind osiile lui dinaintea potopului, un tramvai murdar, cu geamurile nespălate, puțind a transpirație și a creolină, cu inși gălbejiți, încercănați, cu femei borțoase, plin de femei borțoase cu mături în mîini, probabil mergeau să măture vreo stradă în vreun capăt al orașului unde mai conta curățenia, unde praful crescuse pînă la brîul trecătorilor, înecîndu-i... Și la Tîrgu-Jiu, seara, venea dinspre Jiu un miros proaspăt și se înnegreau frunzele în munții din depărtare, frunze nevăzute însă, dar care neapărat trebuiau să existe... Și acel get cu numele Zalmoxis ar fi fost sclavul lui Pitagora și ar fi deprins de la acesta unele cunoștințe astronomice, iar o altă parte ar fi desprins-o de la egipteni, căci cutreierările sale l-ar fi dus pînă acolo. Întorcîndu-se la el în țară, s-ar fi bucurat de o mare trecere la conducători și la popor — întrucît, întemeiat pe semnele cerești, el făcea proorociri. În cele din urmă, l-ar fi convins pe rege să-l facă părtaș la domnie, spunîndu-i că este în stare să-i vestească voința zeilor. Mai întîi, Zalmoxis s-ar fi făcut preot, iar după aceea a primit și numele de zeu, petrecîndu-și viața într-o peșteră, pe care a ocupat-o el, și unde ceilalți nu puteau intra. Se întîlneau rar cu cei din afară, cu excepția regelui și a slujitorilor acestuia. Regele lucra în înțelegere cu el, fiindcă vedea că oamenii ajunseseră, datorită lui, mult mai ascultători ca înainte. Căci supușii lui credeau că regele dă poruncile sfătuit de zei. Obiceiul acesta a continuat pînă în zilele noastre, pentru că mereu se găsea cineva gata să-l sfătuiască pe rege — și acelui om geții îi spuneau zeu. Costică Pătuleanu holba niște ochi de broască, neînțelegînd cine-l sfătuia pe rege și ce-l sfătuia să facă, dar nu se amesteca în discuție, treaba lui era să conducă mașina cu grijă și să n-aibă vreun accident stupid sau vreo pană de cauciuc, lucru totuși imprevizibil, mai ales cu anvelopele astea uzate peste măsură... O babă împingea o cotigă plină cu varză. În fața unei tutungerii era o coadă de șapte metri. Ce mama dracului avea de vînzare ?... Un șir de trăsuri pline cu bagaje scoteau spre marginea orașului vreun negustoraș cărpănos ce se scumpise la mașini și voia să fugă cît mai departe de prăvăliile pe care le părăsea ca pe niște locuri unde oricînd putea muri. Muntele unde se afla peștera lui Zalmoxis a fost socotit sfînt și s-a numit așa. I se zicea Cogaionon și la fel a fost și numele rîului care curgea pe lîngă el. Pe cînd domnea asupra geților Burebista — împotriva căruia s-a pregătit să pornească divinul Cezar — cinstirea mai sus-amintită o avea Decaineos. Și iarăși apăru acel tramvai ce se tîra ca o rîmă uriașă pe străzile pline de moloz și de hîrtii și frunze și sticle sparte și... Strabon. Costică Pătuleanu înghiți în sec, de emoție, claxonînd trei babe ce trăgeau de coadă cu scîrbă un iepure alb de casă ce fusese turtit de un camion în fața dughenei cu mosoare și ațe... Va să zică asta era ! claxonă încă o dată Costică Pătuleanu și strigă la babe să lase naibii iepurele, să nu intre ele sub roți... Niște nemți cîntau la un aparat de radio lăsat deschis în ușa berăriei „Venus din Milo“ *„Deutschland, Deutschland über alles...“* și Costică Pătuleanu își călcă pe suflet și de data asta întrebă ce nu știa, fiindcă nu știa de mult chestiă asta, și-o tot auzea : ce-nseamnă, bre, e de nuntă, de petrecere, de botez ? Nici vorbă, înseamnă că Germania este țara care este mai presus decît toate celelalte țări. Da ? Uite, lua-i-ar dracu, își zise în gînd, respectînd tăcerea ce trebuia s-o păstreze : cum vine asta să fie niște țări mai deasupra altor țări, păi de ce ?

Tramvaiul apăru din nou, dintr-o altă stradă, mai îndepărtat, greoi, întunecat, nu vedeai prin geamurile lui, scîrţîind din încheieturi, şi parcă plin cu fantome... Nici vorbă să meargă spre spitalul Colţea. Ajunseră pe o străduţă plină cu tei şi Costică Pătuleanu opri motorul, coborî, închise uşa în urma lui, scoase cricul şi aşternu lîngă roata dreaptă din faţă un sac murdar şi, în genunchi, scuipă în palme, gata să repare pana de cauciuc care bineînţeles nu era...

— M-ar interesa cine este de fapt Cosingas şi ce semnificaţie îi daţi, zise Ilie Dragomir.

— Acum c-am rămas singuri, cum ai şi dorit, ar fi cazul să nu pierdem timpul, nu Cosingas te interesează pe dumneata acum, este ? Dar dacă se află c-am suflat o vorbă, sînt trimis la zei, rîse strîmb Velisarie.

— De la cine să se afle ?

— Dacă te prind din nou şi te obligă să vorbeşti ? Te cunosc, o să taci, o să-mi spui. Şi totuşi dacă n-o să poţi să taci ? O să zici : Atunci nu-mi spuneţi nimic. Ar fi soluţia cea mai simplă, care ne-ar pune pe amîndoi în siguranţă. Dar nici unul dintre noi nu este în siguranţă, nici dacă nu ne mai vorbim în vecii vecilor începînd cu această clipă. Cum eu am un scai după mine, pe Papil Buduru, şi dumneata ai destui. Aş minţi dac-aş spune că nu mi-e teamă de el.

— Dar şi Papil ar minţi dacă n-ar recunoaşte că teama ce se află în toată lumea (ca nişte friguri de baltă nevăzute) nu l-ar apăsa şi pe el, şi poate în primul rînd pe el.

— Frica e ca un presentiment al morţii, el de ce moarte să se teamă ?

— Nu trebuie plîns nici el şi nici amicii lui, atîţia cîţi sînt. care sînt conştienţi... şi nici nu se dau în lături să folosească tortura şi crima, da, bine am spus, n-am greşit. Dar ce este Papil Buduru fără noi, pe care ne înspăimîntă, cît ne înspăimîntă, şi ce-ar fi fost el de n-am fi fost noi, cine era el de era altă ordine politică acum ? Lui să-i fie teamă, şi de cine ? de viitor, care întotdeauna aduce... Nu da vina dumneata pe el, de vrei să taci. Sigur, că n-ai spune nimănui ce-ai avea să-mi spui, n-ar fi un argument împotriva mea, ci a dumitale... Iar ca să fie ceva împotriva mea, poţi să nu-mi spui nimic, ca să fie... Dar România este o ţară care se-neacă, de n-avem grijă de ea, şi de noi, desigur... Acum puterea aparține unui guvern bolnav, cred eu... Ce trebuie făcut să se poată salva țara, domnule Procopiu, e o întrebare îndrăzneață și poate prea retorică, dar ne aflăm într-o situație cînd o lume criminală e în stare să facă orice ca să se mențină la putere... Tăcerea a ajuns un lucru imposibil, nu credeți? Toate forțele care nu sînt lovite de boală trebuie strînse, unite, ca să putem salva țara, nu vi se pare? Trebuie să cunoaștem și ce are de gînd Antonescu. Important acum este ca nemții să fie zdrobiți și să rămînem liberi... Nu-i vorba doar de mine...

— Și chiar de-ar fi, nu ne aflăm într-o situație în care nici unul nu mai poate face pentru celălalt nimic... Cu toate suspiciunile dumitale față de mine, totuși am să-ți spun că într-o telegramă strict secretă venită din Ankara în martie, Crețeanu a transmis c-a primit următoarea comunicare de la Cairo, din partea generalului Wilson, comandantul suprem aliat în Mediterană : „În nici un caz mareșalul Antonescu n-ar trebui să meargă la Führer. Dacă merge, se va considera ca o dovadă a intențiunii de a suporta toate consecințele.“ Și tot Crețeanu transmite în continuare ce i s-a comunicat și lui : „Ați trebui imediat să capitulați în mîinile celor trei mari puteri și să dați ordin trupelor române de a nu opune rezistență rușilor. Germanii sînt într-o situație disperată în sudul Rusiei și aveți acum ultimul și cel mai bun prilej să contribuiți la înfrîngerea lor totală.“ Wilson mai spunea că vor judeca după rezultatele ce-ar decurge din atitudinea noastră situația noastră în viitor, care deci ar depinde de mărimea aportului ce l-am avea la înfrîngerea Germaniei. Tot de la Ankara, în 3 aprilie, Crețeanu trimite tot cifrat și strict secret următoarea comunicare pentru domnul Mihai Antonescu : „Ambasadorul U.R.S.S. mi-a remis azi o notă cu același conținut ca și al mesajului deja trimis mareșalului Antonescu... Ambasadorul cere ca acest mesaj să fie trimis îndată atît mareșalului Antonescu, cît și domnului Iuliu Maniu. M-a rugat, a adăugat, că nu este timp de pierdut. Părerea mea personală este că trebuie o hotărîre fără întîrziere, mai notează Crețeanu, și încheie spunînd că «un refuz categoric a se discuta ar putea închide poarta la orice negocieri viitoare». În 4 aprilie, Mihai Antonescu transmite cifrat către legația română din Ankara că în ziua cînd declarațiile domnului Molotov erau examinate de guvernul român și produseseră o influență în opinia publică, tocmai pentru că veneau de la o națiune considerată dușmană și temută, Bucureștii au fost grav bombardați de aviația unei mari națiuni considerată prietenă și întotdeauna respectată. Avem 1200 case distruse și avariate, 1047 morți, 1000 răniți. Azi bombardamentele s-au repetat grav asupra Ploieștilor, nenumărate victime copii, femei, bătrîni... Tot azi domnul Ribbentrop declară că armata Reichului va apăra România ca pe teritoriul german. Aceasta este situația. Cred că ar trebui întrebat dacă se dorește stabilirea comunicării directe, pentru ca răspunsul să-l primim prin bombe incendiare. Știți bine sforțările făcute în ultima vreme pentru a păstra țării noastre cadrul continuității istorice. M-aș ține garant de executarea măsurilor indispensabile și v-aș transmite elementele cerute, dar mă întreb la ce ar folosi dacă ieri și azi dușmanii ne-au rostit cuvinte de prietenie și marii prieteni de la care așteptăm garanții ne bombardează.“ Și Crețeanu răspunde în ziua următoare, de la Ankara: „Am primit următoarea comunicare din partea guvernului britanic. În cazul cînd România se hotărăște a rezista Germaniei, poate conta pe puternic sprijin aerian sub formă de bombardament asupra punctelor pe care guvernul român le va indica.“ Iar în 6 aprilie Crețeanu transmite din Ankara pentru Mihai Antonescu următoarea comunicare din partea domnului Știrbey: „Am avut azi dimineață, 5 aprilie, o convorbire cu ambasadorul U.R.S.S. căruia i-am spus chestiunea ridicată de dumneavoastră și transmisă mie prin prietenul comun. Ambasadorul mi-a declarat: «Cît timp trupele germane luptă în România amestecate cu trupele române, un armistițiu nu este posibil din punct de vedere practic. Soluția imediată este cea deja indicată de Aliați prin telegrama din 30 martie a guvernului englez, cînd guvernul sovietic a cerut: 1. ca trupele române să se predea rușilor, care — la rîndul lor — le vor pune la dispoziția mareșalului Antonescu; 2. ca guvernul român să delege o persoană competentă sau unul dintre generalii, actualmente prizonieri în Rusia, spre a stabili un contact direct între cele două comandamente, în scopul de a rezolva probleme practice în legătură cu ajutorul militar mutual împotriva germanilor. Situația cere un răspuns hotărît și grabnic, dat fiind mai cu seamă că trupele rusești luptă pe teritoriul român. Numai după ce se va fi făcut acest prim pas se vor putea relua negocierile.» Cercurile militare aliate sînt convinse că germanii, nefiind în stare să aducă trupe de pe frontul de vest, se găsesc în imposibilitate de a rezista în sectorul basarabean al frontului, din lipsă de rezerve. Dacă România se retrage din război, situațiunea Germaniei va fi considerată agravată.“ După cum se vede, aliații au încercat să ia legătura cu guvernul, și Antonescu a fost interesat să... Că n-au ajuns încă la nici un rezultat pînă acuma, e altceva, s-ar putea să ajungă, dacă militarul care este Ion Antonescu va găsi de cuviință că nu există o altă situație onorabilă de a salva țara. Nu mă întrebi de unde știu toate astea, fiindcă știi că poate nici n-aș spune, și nici nu contează... Ori crezi că te mint?

— Nu, nu, de ce?...

— Atunci crezi că mi s-a înlesnit, mi s-a dat voie să-ți spun acestea, ca o garanție că am fost alături de tine, și ca să am și să avem un martor că ne-am străduit să ne apropiem de aliați? De n-ai avea nici o încredere în mine, căci și la Tîrgu-Jiu mă suspectai, ca și alții, atunci, așa ai crede... Că întîlnirea de-acum nu comportă nici un risc pentru mine, dovadă că nimeni nu s-a arătat... Și ar fi un alibi pentru viitor... Asta ar putea să te ducă la concluzia că omul ce m-a autorizat... nu mai crede în viitorul nostru, de mă crezi cu el, și că totul ar fi pierdut. Aici sînt două observații de făcut, una, că nu m-a îndemnat nimeni să accept întîlnirea ce mi-ai propus-o prin Faur, și doi, că dacă acel om, sau acei oameni ar fi siguri că slujesc o cauză pierdută, ar lua singuri legătura nu cu dumneata, ci direct cu aliații, sau ar fugi, sau... Eu nu-ți spun toate astea că mă simt în nesiguranță și știu că dumneata și cei pe care-i reprezinți sînt mai puternici... Și nu știu de ce m-ați ocoli toți cei de la Tîrgu-Jiu, nici măcar Arghezi n-a vrut să-mi răspundă la telefon după ce-a fost eliberat... Crezi c-am fost trimis acolo ca să-l spionez pe el, sau pe alții?... E ceva ordinar să pîndești un poet, chiar cînd este închis să-l spionezi... Și ce să spun? Că maestrul Victor Eftimiu juca pocher ziua și noaptea cu o plăcere nebună?... Toată lumea știa asta, și din banii cîștigați lua și trimitea de multe ori mîncare celor închiși la politici... Ce vorbeau? Poeții și scriitorii vorbesc în închisoare exact ce vorbesc cînd nu sînt în închisoare, așa că oriunde-i ții, ei tot au gura slobodă și tot liberi se simt... Ce, puteai pe Stancu să-l faci să vorbească dulce despre ?... Nu caut o dezvinovățire, dumneata crezi ce vrei. Cred că e vremea să nu mai repare inutil roata mașinii... Fata mea astăzi și-a arătat o mare dezamăgire... în sfîrșit, a fost deziluzionată de mine... Și dacă în clipa asta aș muri, prin absurd, deși un bombardament inopinat sau o rafală de mitralieră nu e ceva chiar căzut din cer în asemenea vremuri, eu aș rămîne în ochii ei un... și n-ar conta că pentru țara mea am vrut să scriu nu numai o istorie a întemeierii ei, ci și... Ea a văzut războiul în ziare, ascultînd posturile de radio, privind mașinile nemțești pline cu soldați înarmați și camioanele noastre ducînd prizonieri ruși, aviatori englezi... Văzînd șirurile de avioane trecînd pe cer... ea a stat mai mult la Otopeni, să fie mai departe de București și de bombardamente... Dar acest copil care a învățat ca să zic așa războiul din ecourile sale în ziare și la radio, văzînd hîrtia albastră în ferestre și... totuși distrugerea ce o aduce războiul a înțeles-o mai repede întîlnind un țăran pe care l-am angajat la Otopeni... și parcă prin el a înțeles imensa suferință a întregii lumi, fiind o romantică încă, însă, însă... Eu am dezamăgit-o pentru că n-am răspuns... era o scenă penibilă, o provocare a lui Papil Buduru... și ea n-o să înțeleagă poate niciodată, cel puțin azi n-a înțeles, că uneori sînt interese mai mari decît ale familiei tale sau ale tale... personale... Nu, nu, altceva nu mai știu în plus despre... nu vorbesc despre mine ca să nu spun altceva despre misiunea lui Știrbey... Asta e tot, putem pleca...

— Aliații n-au propus guvernului Antonescu niște condiții de armistițiu ?... Pentru mine e important de știut totul... Asta mă face în ochii dumneavoastră să arăt ca un om care nu știe totul, și așa și sînt... O să rămîi dezamăgit, dar eu n-am nimic să-ți spun... Prin mine aliații n-au nimic de transmis, nici rușii... E normal, nu vor să vă periclitete viața, ai putea dumneata zice, și au și alte posibilități mai bune de a intra în legătură cu cine vor... Cred că amîndouă ipotezele sînt tot atît de valabile cît sînt și de neîntemeiate. Dumneata cunoști de la Tîrgu-Jiu nucleul de comuniști din România, o parte din ei, desigur... Noi am dori ca România... A, uite că nea Costică Pătuleanu a terminat... Hai să plecăm, nea Costică. Dumneata îți dai seama că noi dorim să decidă aici cine este de-aici și a mîncat o pîine... În sfîrșit, unde să vă lăsăm ?

— Oriunde.

— Asta nu e bine.

— Lîngă piața Amzei.

— Îmi pare rău de fata dumneavoastră... Dina, Dina, a crescut... Și totuși nu mi-ați spus ce e cu Cosingas, nu sînt încă lămurit... Era o ipoteză personală care v-ar fi putut aduce o mare glorie, așa se spunea atunci... Nu numai legată de Coloana lui Brâncuși, sau de credințele celor vechi... ci ca o aspirație a omului... fiindcă și religia, și filozofia... sînt creații ale geniului uman, nu sînt mistice sau... Cosingas ce-a făcut ?... Columna lui Brâncuși... sau Coloana fără sfîrșit pe care o vedem în fiecare zi... și ce teorii se mai țineau... A dumneavoastră însă era grozavă !

— Și-ați uitat-o ! rîse Velisarie.

— Nu, nu, dar nu mi-o mai aduc aminte în amănuntele ei...

— Atunci pe altă dată, la revedere, pe mine mă lăsați aici, o să merg pe jos pînă în piața Amzei, zise Velisarie și Costică Pătuleanu frînă și-i deschise portiera ca unui baron, dîndu-se primul jos din droașca lui cu motor de mitralieră...

Nimeni nu-i urmărise, cerul era albastru, ca în copilărie, ca la Tîrgu-Jiu, ca întotdeauna vara, așa cum va fi mereu vara, înalt... Întîrziase mai mult decît își închipuise, peste trei sferturi de oră, însă ziua era lungă și cu cît avea să ajungă la Otopeni mai tîrziu cu atît mai puțini inși puteau să-l zărească întîmplător intrînd prin vie spre casa ca un vapor alb dintre nuci unde uita cu desăvîrșire de toate. Casa albă, cu un etaj, cumpărată de la un furnizor regal ce-o luase de la un colonel de artilerie însurat cu o țigancă plină de aur, fata unui bulibașă de la Strehaia, era ca o insulă de cretă în mijlocul unei mări verzi și înăuntrul ei, ascultînd pendula uriașă bătînd egal timpul, nici o fantomă nu-l mai urmărea, din acele bizare figuri pe care uneori le duci cu tine fără să vrei ca pe o pacoste, imagini sordide din încercări eșuate de a te lega în copilărie de fusta servitoarei unor vecini pocăiți și plini de bani cîștigați pe porci îngrășați și vînduți de Crăciun la tîrguri, ochi hulpavi de colegi de liceu ajunși agenți de

Siguranță, pîndindu-te ca să nu-i vezi cînd te zăresc cumpărînd lame de ras, sau cămăși, sau cine știe ce alte fleacuri, chipuri hidoase de prieteni bucălați ce te turnau pe unde se nimerea ca să arate că te cunosc, o lume moartă care fusese cîndva propria ta viață și propria ta realitate și din care nu mai rămăseseră decît aceste mișcătoare imagini ce nu le visai, dar care te urmăreau ziua fără să dorești, ca niște strigoi ce puteau înfrunta și lumina, scoși din blestemul lor de a trăi numai în beznă și în noapte, năluciri inutile... Casa albă îl izola, îl rupea de această haită nechemată, și somnul era aici mai lin, unde nu mai avea șefi și nepoftiți și unde își găsise propria sa ființă, ființa sa absolută. Nici o obligație nu-l îndemna să facă altceva decît dorea, ca pe o mare, dincolo de lume, doar cu bucuriile sale, ca un navigator nebun ce lasă toate zoaiele la țărm și pleacă în paradis. Gabriela era la fereastră și-l aștepta udînd florile în balcon, desculță, într-o rochiță subțire. O vedea din stradă cum îl aștepta, udînd bietele flori în căldura zilei, ușor enervată poate... Nu-l putuse duce pe Dragomir la Otopeni, nici el n-ar fi acceptat și nici nu era cazul, și nici mai multe nu i-ar fi putut spune, și nici într-o mai mare siguranță nu s-ar fi aflat, din contră, și acolo trebuia să ajungă... Gabriela era fata coristului de la operă Lionel Ursu, solist prin roluri de mîna a șaptea, un om cumsecade, ieșit la pensie, pe care-l întîlnise la biserica din Ciorănești, unde dirija un cor de pensionari, foști toți funcționari în București, sau gonaci la vînătorile simandicoase ce aveau loc în pădurile grozave ce înconjurau satul și se întindeau spre nord pînă sub Carpați. O nebună, Barbara Coculescu, venise cu o ceată de tîrfe în preziua unei asemenea vînători și intrase în biserică și aprinsese toate lumînările din candelabre și începuse să tragă clopotul din turn și să cînte împreună cu ortacele ei cîntece de laudă Domnului din ceruri. Umblînd ele prin altar în odăjdiile sfinte, după ce închiseseră ușa bisericii pe dinăuntru și o proptiseră cu pietre și bucăți de lemne aduse de-afară, cîntînd ele cu lumînări în mîini și popește pe nas ce-și mai aminteau din colinzi și de la sărbătorile Paștelui, îngroziseră lumea. Și preotul din sat nu voia să-i lase pe localnici să intre peste ele spărgînd ușa cu toporul, sau doborînd-o din țîțîni și să le tragă afară din locașul Domnului de păr și să le calce în picioare, ori să le căţelească, să se astîmpere diavolii în ele, curve nenorocite de Bucureşti ce se întinseseră cu toţi golanii şi bucătarii nemţi şi artileriştii... Şi nici sfinţia-sa nu le putea opri cu vorba bună să înceteze să mai cînte şi să-l mai hulească astfel pe Cel-de-sus... Şi oricine venise, ele nu voiau să discute decît cu şefii statului, să le spună... Ei, şi acolo Lionel Ursu venise însoţit de Gabriela, fiica sa, absolventă de... Aşa, din curiozitate venise ea, cum şi el... Şi dumneavoastră ?... Da... E ceva nemaipomenit !... Şi în cîntecul ce-l proslăvea... căci nebunele puseseră mîna pe cartea unde erau nunta şi botezul, şi slujba pentru morţi şi învierea... Gabriela privea aproape tot timpul în jos, timidă, mirosind, tînără fiind... Dăduseră mîna, după ce-l cunoscuse întîi pe Lionel... Lionel Ursu, ştiţi, am cîntat la operă... Desigur, da, mi-amintesc, îmi pare bine, Velisarie Procopiu... Şi fiica mea, actualmente secretară la... Da, încîntat, Velisarie... Avea mîna uşoară, carnea moale, fierbinte... Era pudrată, poate avusese coşuri mai demult... Şi Lionel Ursu transpira de supărare, purta perucă neagră, cu cărare, şiroia apa pe sub părul său de împrumut şi el nu îndrăznea să-şi calce pe inimă şi să-şi dea jos drăcia şi să se şteargă zdravăn pe chelie cu batista cît un prosop pe care o tot flutura prin aer.. Pînă la urmă se îndepărtase de ei, apropiindu-se de preot... Ce noutăţi, ce-o să facem ? întrebase... Şi revenise, dezamăgit : părintele Georgică Uşurilu n-avea nici o soluţie... Văzuse alţi inşi, corişti de-ai lui din Ciorăneşti, lîngă un gard : poate ei aveau vreo idee ! Mă duc să văd, mă scuzaţi. Plecase. Dar trecuse şi dincolo de ei, printre meri, lîngă o căpiţă de fîn, dar nu se ascunsese dincolo de ea decît pentru a-şi lua repede jos afurisita de perucă neagră. S-a frecat pe chelie cu batista... Domnişoară Gabriela, îmi permiteţi... Desigur, desigur... Nici nu-i spusese măcar că era vorba de o îngheţată, fiind foarte cald, şi-ai fi putut face mîine o invitaţie la ceva care azi ar fi fost foarte, foarte... Ajunseseră la Otopeni, singuri, într-o seară, ea tăcînd aproape tot timpul, privind mereu în jos, timidă, fierbinte... Acum cînd Fineus plecase la Turnu-Severin şi Dina la Constanţa, şi el la Braşov... Pe Dragomir nu-l putuse duce la Otopeni, tot n-avusese de gînd să-i spună nimic despre înştiinţarea din partea legaţiei sovietice din Stockholm către reprezentantul legaţiei române. Am dori (prefera) să avem de-a face cu guvernul actual al României și sîntem gata să îl ajutăm (să-l ajutăm) să-și elibereze țara de germani, dacă acest guvern este gata să-și organizeze rezistența împotriva germanilor. Însă, deoarece nu există prea multe speranțe în acest sens, noi sîntem gata să avem de-a face, în același timp, cu opoziția română, în persoana lui Maniu și Brătianu. Nu este adevărat că guvernul U.R.S.S. ar avea intenția să formeze un nou guvern românesc, în fruntea căruia să fie Constantinescu sau Groza. În general, guvernul sovietic nu intenționează să formeze nici un guvern pentru România, considerînd că aceasta constituie o afacere a românilor înșiși. În ce privește locul în care noul guvern român, în fruntea căruia s-ar afla Maniu...

— O, iubițel, credeam c-ai pățit ceva, zise ea deschizîndu-i ușa și privind în jos, timidă, ca o școlăriță. Tata e la Buzău, cum ți-am spus, putem rămîne și aici, dar să nu zică vecinii ceva, totuși o noapte e o noapte...

— Plecăm imediat, luăm o mașină și imediat sîntem în altă lume, rîse el, mîngîind-o pe umerii grăsulii și gîndindu-se că propunerea rușilor fusese mai demult, așa că Dragomir, de n-o știa, nu mai era cazul...

— Am luat și de-ale mîncării, cum ai spus, niște pîine, telemea... care nu prea lasă urme, roșii și ardei găsim acolo, rîse ea, privindu-l rușinoasă cu ochii ei minerali, intens cocliți, ca ai unei insecte ce toată parcă devine numai ochi cînd se uită la pradă intens, fixînd-o în locul unde-a zărit-o, ca s-o devoreze mai întîi hipnotizînd-o, luîndu-i orice voință de-a se ascunde, ori de a se împotrivi. Cred că-n noaptea asta o să-mi termini povestea despre Cosingas, că data trecută am adormit, rîse din ochii ei verzi și siguri de puterea lor neiertătoare. Ce bine că te-am întîlnit în fața bisericii din Ciorănești unde mă dusesem să văd unde-și pierdea tata timpul și unde nu putea să existe nici un dumnezeu, dacă ei după ce repetau în strane rugi cîntate către Domnul trăgeau pînă dimineața cîte un chiolhan cu țuică fiartă, iarna și vara cu vin acru și bere la butoi... Și eu eram singură, absolut fără nimeni, și fără nici o credință, fără Dumnezeu, părăsită de fostele prietene de cînd lucrez și de foștii cunoscuți, plecați în război, sau... Și am vrut să vin ca să pricep ceva din revolta lor... și cînd mi-ai întins mîna... și mi-ai vorbit apoi de sciți, cînd tata pe drum se tot scărpina prin păr, îi nimerise un purec sub perucă... ha, ha, ha, un purice sub perucă... și mîna ta, că se întunecase și în autobuzul ce adusese atîția curioși... Atîtea mașini, căruțe, ca la Maglavit!... Cînd mi-ai pus mîna pe genunchi în autobuz, am știut, am știut, iubițelule... Și Cosingas?... Îmi spui pînă la Otopeni, în mașină? S-ar putea iarăși să adorm, ești așa de, așa de... he, he, îl privi ea pe sub sprîncene arzîndu-l cu ochii ei minerali de insectă carnivoră.

Avu o tresărire făcînd semn cu mîna unei mașini să oprească: dar în rabla neagră ce se legăna în arcuri ca o barcă nu se afla Costică Pătuleanu. Urcînd în balena asta antediluviană cu motor o clipă se uită în spatele său, instinctiv: nu-l vedea nimeni, nici un ochi cunoscut, și nici măcar Lelia, la care se gîndise: dar ea, chiar de s-ar fi aflat la zece metri depărtare, nu l-ar fi recunoscut. Luminile rampei îi distruseseră vederea, se lăuda ea, însă în ruptul capului n-ar fi purtat ochelari. „Bicicletele" îmbătrînesc, te urîțesc. Gabriela își băgă mîna între mîinile lui și-l privi de la tălpi în sus, cu timiditatea ei recunoscută, încet, parcă urmărindu-i dunga pantalonilor, pînă la nasturii pe care zăbovi, umezindu-și rujul. Șoferul ceruse adresa. Spre Băneasa. Mulțumesc. Lelia nici la teatru nu vedea din lojă pînă pe scenă. De citit fără ochelari, nici vorbă. Așa că am renunțat să citesc și ziarele, se alintase chiar în seara cînd văzuseră *Steaua fără nume*. Eu, zicea, am o vedere medie. Dar la ce-ți folosește în viață vederea medie? întrebase impersonal fustangiul Theodorachis. Nu-i distingi pe cei din depărtare, de pe scenă. Și eu am pățit-o, pînă mi-am pus bicicleta pe nas. Îi auzi unuia vocea — și o vezi, vocea, ca ieșind din gura altuia, ca fiind a altuia. Cumpără-ți bicicletă! „Am bicicletă, zisese Lelia, mă duc cu ea la plimbare, să-mi mențin trupul în formă fizică, n-o să-mi iau ochelari, gata!" „Bine, bine, dar nebunia e că una vezi și alta auzi... Eu de-mi dau jos lentilele astea, un simț îl aude pe Ionescu, și altul îl vede pe Anghelescu, și la femei, cînd sînt pe scenă e mai al dracului, mă și amuză... Un simț o aude pe A, să zicem, și alt simț o vede pe B: două simțuri dau două realități. Dar mintea instantaneu optează pentru o realitate. Și optează pentru văz. Și atunci spui că A este B, fiindcă ai văzut-o pe Beta, să-i zicem Vetei, ha, ha, o realitate ia locul altei realități în fața ta, o mistificare grosolană, din cauza vederii medii, din cauza atrofierii unui simț și din cauza necorectării acestui simț cu o bicicletă pe nas, măcar, rîsese grecul, și atunci Lelia îl plesnise peste fund cu palma de răsunase loja... Gabriela îi luase palma dreaptă între palmele ei și-o dusese la gură și-i rodea ușor ca un șoarece blînd buricele degetelor, privind în jos, timidă, mai sus de genunchii lui unde o gărgăriță roșie încerca să zboare...

— Ce-i cu Cosingas ? îi șopti la ureche, mușcîndu-i sfîrcul urechii ușor cu dinții ei plăpînzi de rozătoare duioasă.

În Tracia se aflau triburile cebrenilor și sicaboilor. La aceștia era obiceiul să fie comandanți de oști preoții zeiței Hera. Se găsea la ei un preot și comandant numit Cosingas. Șoferul ciuli urechea și ca să audă mai bine se rezemă în scăunul său tare, acoperit cu un țol ce puțea a zer. Dacă ar fi tăcut din gură, șoferul ar fi fost convins că a pus mîna pe un mare secret militar, probabil. „Tracii nu-l ascultau". Habar n-avea el de istorie. Mergem pînă la Otopeni. Cosingas adună o serie de scări mari de lemn, le puse cap la cap și se pregătea să se urce la cer, pentru a învinui pe traci, în fața Herei, că nu se supun. A, era o poveste, păru să spună zîmbetul șoferului în oglindă, destins. Cum sînt ei fără minte și prostănaci, tracii se temeau ca nu cumva comandantul lor să se urce în cer. Dar de era vorba de aviație ? își supse dinții șoferul. Ei îl rugară și îi jurară ascultare în toate cîte le va porunci. Strabon. Aha ! își supse din nou măselele șoferul, total încurcat. Gabriela privea fericită gărgărița cu aripile date cu ojă.

Important e că ei i-au jurat ascultare unui nebun, unui escroc, reiese din acest pasaj. Știți, îi spuse șoferului aplecîndu-se spre el, eu sînt profesor de istorie și discutăm ceva despre un ins care a făcut, cum v-ați dat seama, o scară către cer... Zeii ascultau de preoții traci, era credința...

— Da, mă rog... Și cam în ce loc opresc ?

— Vă spun eu, dincolo de sat...

— Și ? Și ? clipi din ochi foarte nerăbdătoare Gabriela.

— Și problema pe care și-o pun istoricii este dacă acest Cosingas a folosit o șmecherie cu o scară de lemn... cum ai observat, ea i-a potolit pe traci, și ei nu doar că au făcut ce le-a spus el, dar i-au și jurat ascultare... Dar... în slava cerului dacă se urca și ei nu-l ascultau? Sau de se strica scara? Sau dacă totuși a vorbit cu ea...? Şi le-a spus despre nesupunerea și...? Opriți aici, zise Velisarie și cînd șoferul îi spuse prețul îi plăti repede, fără să-i dea un bacșiș deosebit, mai mult să rămînă supărat decît să se gîndească să reclame ceva, sau că... Un bărbat și o femeie de sînt în legalitate și nu se tem de bîrfe nu dau bacșiș la șoferi. Asta o știa de la Theodorachis.

Trecură strada doar cînd mașina se pierdu printre căruțe, gonind spre București. Velisarie descuie lacătul de la poartă și ea intră prima în grădina înconjurată de roșcovi uriași. Se însera.

— Păcat că n-ai un cîine, mi-ar plăcea un cîine mare, ciobănesc, alb... Mor după cîini albi. N-ar fi bine să ne întîmpine acuma un cîine și să ni se gudure la picioare?

Lumina putrezea în merele coapte, sălcii pletoase își legănau lin frunzele, casa albă ca un vapor răsărea din marea de verdeață maiestuoasă. Se vedea doar etajul, terasa peste care nucii își aplecau crengile bătrîne, și țiglele roșii, noi, lustruite de lumina soarelui ce apunea.

— O să rămînem tot la parter, să nu se vadă lumina cumva din șosea, zise el, ducînd-o de umeri, strîns.

— Am să prăjesc niște cartofi întîi, o să-i spăl la fîntîna din curte, o să-i zvînt într-un șervet curat și-o să-i prăjesc cu mult ulei fierbinte... E bine că este o cratiță cu coadă, adîncă, îi pot scutura din timp în timp... Şi, între timp, cartofii se rumenesc mai bine dacă vasul e acoperit. Îi scoatem după ce capătă o culoare auriu-roșcată. Se sărează și se servesc fierbinți, cu o salată de castraveți și roșii.

El călcă pe o nucă și rîse; simțind-o strivindu-se sub talpă simțise o bucurie din copilărie... Se aplecă și luă de pe jos un pumn de nuci și începu să dea cu ele peste casă. Încercă și Gabriela, dar nu reuși, lovi doar pereții albi...

— O să spargi un geam, zise el, și-o să mă pui la cheltuială.

Plasele cu de-ale mîncării stăteau în iarba înaltă, cu spic, necosită.

— Mi-e foame, țipă ea. Am cumpărat și telemea! A, nu știu dacă știi, zise, apucîndu-l de mîini, să nu mai dea cu nuci peste casă, specialiștii spun că brînza trebuie să ocupe un loc important într-o alimentație rațională. Acest aliment conține proteine, calciu și vitaminele A, B și D, atît de necesare organismului uman...

Ușa de stejar de la intrare se deschise și în prag apăru Lelia, veselă.

— A, uite-l și pe Velisarie! Ce bine! zise ea cu o voce sigură, cu bucurie. Cu cine ești, dragul meu, că nu văd bine seara, și prea vă acoperă frunzele de vie... Poftiți, poftiți... Cu cine am onoarea?!

— Domnișoara Gabriela Ursu, zise Velisarie, fiica solistului de la operă...

De-abia acum se văzu că în spatele Leliei, în canatul ușii stătea Papil Buduru, cu mîinile încrucișate peste piept.

— Tocmai mă plimbam cu bicicleta, zise Lelia... și-am zis să culeg ceva roșii proaspete, și-am dat o fugă pînă aici... Și domnul Papil venea cu o mașină.

— Am fost la Ploiești într-o... înțelegi...

— Dar luați loc, domnișoară... Vai, ce față drăguță are...

— Mulțumesc, doamnă, zise Gabriela. Tocmai veneam de la o cunoștință de la Tîncăbești, de unde-am cumpărat niște brînză... ține de toate...

— Eu am pierdut trenul spre Brașov...

— Dar să intrăm în casă, vă rog, zise Lelia, se pune frigul seara, aici la țară e mai rece ca la oraș... Și ce spuneați de brînză?...

— Am plecat c-o mașină de ocazie, și s-a defectat tocmai...

— Adu niște apă rece, îl întrerupse Lelia, sau... Avem noi ceva de băut în cămară...

— Am și eu ceva, zise, timidă, Gabriela, dusă de braț de stăpîna casei.

— O, atunci va fi minunat, o să cinăm toți patru... Sau dumneata te grăbești?...

— Nu, nu, zise Papil Buduru, dacă nu mă dați afară, ha, ha, ha, eu...

— Ei, atunci bărbații să se ocupe de băutură, iar noi femeile... cu de-ale gurii... Scuzați-mă că v-am făcut femeie, domnișoară, dar la bucătărie toate sîntem femei...

— Nu numai la bucătărie, rîse ca un bădăran Papil...

— Dumnealui se comportă întotdeauna ca un mitocan, zise Lelia.

— Dar îmi stă bine, se lăudă Papil.

— Să începem cu telemea cu măsline, domnișoară? o întrebă Lelia.

— Da, brînza, spun specialiștii, conține proteine, calciu și vitaminele A, B și D, atît de necesare organismului uman.

— Da? Dar mă uimiți, domnișoară... Chiar e plină de vitamine?

— Da, iar pentru persoanele mai în vîrstă, brînza este un aliment ideal, întrucît este ușor de mestecat și de digerat, furnizînd o cantitate apreciabilă de proteine...

— Ce mai e nou, domnule Papil?

— Sînt o serie de abuzuri săvîrșite de ăștia ce se ocupă cu pompele funebre... Va trebui să luăm măsuri. Într-un raport pe care l-am stabilit cu șapte colegi... Vor trebui încurajate și alte practici mai rapide, cum este incinerarea, și mai ieftine...

— Dar la români, nu... zise Lelia.

— Sînt foarte multe abuzuri.. Întîi oamenii trebuie să cumpere obligatoriu un sicriu! Și nu sînt sicrie destule. Și prețurile urcă. Și costă și notițele din ziare, deși oamenii mor pe front, sau în spitale... Trebuie să avem grijă de morți, s-au înmulțit escrocii. Au scumpit îngrozitor florile! Și vor, domnule, bacșiș că bagă un om în groapă, se enervă Papil. Iar noaptea unii fură florile de pe morminte și le vînd a doua zi ca noi... Și sînt flori vechi, furate de șase sau șapte ori, cît țin ele...

Pendula bătu rar și Velisarie fu atent să numere orele... Și privi pendula și ascultîndu-l pe Papil vorbind și auzind cum sfîrîiau cartofii în cratița adîncă avu impresia că vede cum timpul bate în pendulă, sau pendula bătea, tic-tac, tic-tac, monoton.... Monoton curge timpul în pendulă, măsurat de limba lungă de metal, o limbă ca o insectă ciudată, turtită, ca o floare ciudată, crescută în jos, ca o limbă otrăvită ce trebuie să prindă țînțari, țînțari invizibili, desigur timpul se hrănește cu acești țînțari invizibili, da, pendula bate în sicriul său de lemn, timpul curge în sicriul său colorat, în sicriul său cu capac, cu ușiță, cu ușiță cu sticlă, tic-tac, tic-tac, văzîndu-l, în sicriul său vechi, timpul, tic-tac, tic-tac, monoton...

În pragul ușii de la intrare apăruse Dina, palidă : în spatele ei, drept peste umărul ei stîng, răsărea luna în cerul de vară, curat, luna...

SFÎRȘITUL ECLIPSEI

— O să crăpăm de cald, zice Iordan. Bate soarele drept pe noi, s-a așezat deasupra noastră și nu mai pleacă. A adormit. Și ăștia put. Stau cu gurile căscate și put. Cred că au și viermi. De cînd or sta așa, cu burta spre cer sau spre pămînt, cum i-a văzut Dumnezeu? Să-l ia dracu de soare, mă topește. Mi-e greață, ăștia put și noi stăm aci, lîngă ei, și-o să crăpăm. Mîine o să puțim ca ei.

— Mai taci, Iordane, mai taci odată, strigă Belmega.

— De ce să tac? Mîine n-o să mai vorbesc, n-o să mai spun nimănui ce cred. Mîine am să put.

— Să puți, să te ia dracu, dar acuma taci, n-am chef să te ascult.

— Nu vă mai certați, Iordane, taci, domnu sublocotenent e nervos, zise Dobre.

— Să-l ia dracu pe domnu, auzi? Să-l ia dracu! Să te ia dracu, domnule sublocotenent. Crezi că mi-e frică de tine? Nu mi-e frică. Mîine sau peste un ceas o să crăpi și tu. De-aici nu mai scapi, nu te mai scapă nici dracu. Mîine o să puți, îți spune Iordan c-o să puți.

— Taci, mă, Iordane, zise Dobre și se apropie tiptil de el.

Puse pușca peste marginile tranșeului și așeză mantaua peste ea, să-i facă umbră lui Iordan. Mantaua căzu peste rănit și-l umplu de țărînă. Dar Iordan n-o băgă în seamă și continuă să-l dea dracului pe sublocotenentul Belmega. Astăzi era a doua zi de cînd se rătăciseră de grosul plutonului. Seara, îi prinsese un bombardament la marginea unei pădurici. Muriseră mulți, nu se știe cîți. Cei rămași în viață fugiseră în pădure, o luaseră care încotro. Dobre, Iordan și sublocotenentul Belmega s-au trezit singuri la încetarea bombardamentului. Au plecat în căutarea celorlalți, dar n-au găsit pe nimeni. Pădurea era fără sfîrșit. Și de atunci îi caută mereu. S-au îndepărtat de pădure, poate cu vreo opt kilometri, și nu mai speră să mai întîlnească pe vreunul din pluton. Acum două nopți au dormit într-o văgăună, la marginea unei bălți. Noaptea trecută au dormit în tranșeele acestea părăsite și s-au acoperit cu mantalele morților.

— Să dărîmăm tranșeele pe ei, zise Dobre. Poate așa n-or să mai pută. Și, într-un fel, o să-i înmormîntăm.

— Nu le purta lor grija, ei nu mai pot crăpa niciodată. Ai grija ta, uită-te ce fac rușii !

— Nu se mișcă.

— Dac-ar veni spre noi, i-am curăța cu mitraliera și-am putea pleca de aici, zise Belmega. Dar ăștia n-or să ne atace decît noaptea. Poate se tem de noi, cred c-om fi mai mulți. Poate așteaptă întărituri. O, dacă ar fi azi o eclipsă de soare...

— Văd că tremuri, rîse Iordan. Ți-e frică de moarte, așa-i ? Ți-e frică, e prea aproape dracu de tine. Acuma nu mai rîvnești, nu mai vrei decorații ! Te-ai potolit... și tremuri, săracu de tine, tremuri.

Sublocotenentul se așeză în celălalt capăt al tranșeului. Dobre stătea la pîndă. N-avea cum să-l facă pe Iordan să tacă, era rănit la umăr, mîinile amîndouă erau legate în bandaje groase. Fusese rănit în timpul bombardamentului și de atunci vorbea tot timpul. Nici nu putea să doarmă. Devenise pămîntiu, cu ochii înecați în orbite, seci, sticlind mort. Obrazul aproape vînăt era mai înfiorător ca al cadavrelor, fiindcă nu stătea țeapăn. Iordan vorbea, trăncănea întruna, se urîțise și părea un strigoi. Căldura amiezii îl făcea să transpire intens. Slăbise mult.

— Din pustiul ăsta nu mai scapi, domnule sublocotenent !

Părea că se bucură, dar Dobre știa că îi pare rău. Nu-l iubise Iordan pe Belmega, însă nici nu-l urîse. Îi executase ordinele, ca la armată, fără sentiment. Acum era prea iritat ca să tacă. Și Belmega, nervos, crezuse că-l potolește dacă strigă la el, dar îl întărîtase mai rău.

— Ce fac rușii ? întrebă sublocotenentul.

— Nu se mișcă.

Dimineața, cînd se treziseră, văzuseră la vreo două sute de metri, într-un tranșeu, casca unui rus ce stătea de pază. Sublocotenentul trăsese cîteva gloanțe, rușii răspunseseră tot cu cîteva gloanțe și de atunci se făcuse liniște. Sublocotenentul pîndise și constatase că rușii erau mai mulți, poate șase sau opt. Ca să-i înșele, pusese mantalele cadavrelor pe marginea tranșeului, la fiecare armă cîte o manta. Erau vreo cincisprezece cadavre.

— A fost luptă grea aici, se auzi vocea lui Iordan. Sublocotenente, nu-i cotrobăiești prin buzunare? Poate găsești ceva. Ar fi tare interesant să vezi ce au morții în buzunare. Poate au scrisori de dragostse, rîse Iordan. „Dragă mortule", rîse. „Dragă Ioane, eu o duc bine și sînt sănătoasă, care sănătate ți-o doresc și ție de la mine și de la bunul Dumnezeu..." Auzi, sublocotenente, mîine are să-ți vină și ție o scrisoare. Poate o ai în buzunar, caut-o. Ți-e frică? Săracii noștri Ioni, mor ca proștii, putrezesc ca proștii, put ca proștii, în loc să fie acasă să-și vadă de treabă. Mîine o să mori și tu ca proștii, rîse Iordan privindu-l pe sublocotenent. Barem tu o să fii bucuros că mori, doar mori pentru patrie. Tu pentru patrie ai plecat în război, așa-i?

— Lasă-mă-n pace, mai taci odată.

— Încearcă să dormi, îl îndemnă Dobre.

— Tot o să dorm somn lung. Nu vreau să dorm, vreau să fiu treaz cînd o să mor. Să simt cum mor. Și să pot înjura. Asta vreau, să pot înjura!

— Pe cine vrei să înjuri? întrebă Belmega.

— Nu spun.

— N-o să mori, n-ai nimic, vorbi Belmega. Mai mult te prefaci.

— Sigur că n-o să mor, nici măcar nu vreau să mor, dar dacă o fi să plesnesc, vreau să fiu pregătit. Să nu mă ia prin surprindere, să nu știu ce să fac. De cînd am fost rănit, mă tot gîndesc. Mi-am formulat un fel de discurs.

— Discurs către moarte, rîse Belmega.

— Nu. Către viață. Moartea o bag în mă-sa, cu ea n-am nici o treabă, ea nu-i de vină. Viața-i de vină că mor, nu moartea.

— Te-ai tîmpit, Iordane, culcă-te, zise sublocotenentul.

— Du-te-n mă-ta, domnule sublocotenent, nu-mi spune mie că m-am tîmpit. Tu te-ai tîmpit. Și te-ai tîmpit de mult. Te-au învățat prost de mic, și la școală te-au învățat prost. Ți-au băgat pe gît numai prostii și te-au tîmpit. Dacă erai pe mîna mea la școală, îți scoteam cîțiva gărgăuni din cap. Acuma e prea tîrziu. Și tu ești prea vîrstnic ca să-ți mai poată ieși tîmpenia din cap. De cum te-am văzut am știut că ești tîmpit și nu m-am înșelat. Dobre nu e tîmpit, deși e mai prost ca tine. Adică el e prost că n-a trecut prin școli, că nu știe ce-ar trebui. Încolo e deștept. Dobre, ce fac rușii ? Nu-i chemi la noi, spune-le că sîntem doar trei, adică doi. Să vină și să stea de vorbă cu domnul sublocotenent, să-i bage un cartuș sub coadă.

— O să-ți bage și ție.

— Mie nu, eu mă predau. Ce-am eu cu ei, am ceva de împărțit cu ei ? Dobre, tu ai ceva de-mpărțit cu ei ? S-a dus întunericul...

— Taci, odihnește-te, zise plictisit Belmega. Îndrugi prostii.

Iordan tăcu. Îi era sete, i se uscase limba și nu mai putea vorbi. Soarele bătea exact în ochii lui, trecuse de mantaua pusă peste pușcă de Dobre. Aerul înțepenise, cald și mirosind greu.

— Apă mai e ? întrebă Iordan

— La izvor, rîse Belmega. N-ai băut ultima picătură ? Toate bidoanele le-ai golit, ce-ți mai trebuie ?

— Apă, ce să-mi trebuiască ?

— Femei nu ?

— Deocamdată, nu, că nu sînt.

— Nici apă nu este.

— Ba este, la fîntînă, du-te și adă.

— Crezi că-s nebun ? Cum scot capul, cum mă culcă ăia. Mai bine mor de sete.

— Dar eu nu vreau să mor de sete. Du-te și adă apă. Nu vrei, ți-e frică, văd că mori de frică, încheie Iordan scîrbit.

Dobre privi spre tranșeele rușilor și nu văzu decît sentinela. Mai bine-zis o ghici unde se afla. Privi apoi și spre fîntîna ce se găsea cam la mijlocul distanței dintre tranșee, puțin la dreapta. Aici poate se adăpau caii vara, gîndi Dobre și înghiți în sec. Îi era și lui sete.

— Ascultă, sublocotenente, vorbi foarte calm Iordan. Pune mîna pe bidoane și du-te de adă apă. Eu nu pot să merg. Dobre are trei copii acasă. Tu n-ai pe nimeni. N-o să tragă în tine, iar dacă trag, nu pierzi nimic. Mori doar c-o oră mai devreme. Ce contează o oră în viața unui om? Du-te.

— Nu mă duc nicăieri, ce, ești nebun? Cum să ies din tranșeu? Sînt tînăr, vreau să trăiesc, n-am chef să mor prostește, aducînd apă.

— În război toți mor prostește, rîse Iordan. Și războiul e cea mai mare prostie. Așa că scutește-mă de efortul de a mai filozofa ieftin și du-te de adă apă.

— Nu vreau să mor c-un bidon de apă în mînă.

— Vrei să fii acoperit de drapele, vrei o moarte glorioasă? întrebă rîzînd sec Iordan. Tot un drac e. O să-ți dea Mihai-Viteazu, post-mortem. N-o să-ți țină de cald nici o decorație în groapă. Morților nu le e frig.

— Termină odată, se înfurie Belmega. Ține cont că ești sub ordinele mele!

— Știi ce fac pe ordinele tale? Fac ceva pe ele. Aici nu mai dai nici un ordin, nu mai ai cui. Ți-ai pierdut ostașii demult, prea i-ai trimis fără cap să se bată întruna. Voiai Mihai-Viteazu, n-ai primit, dar soldații ți i-ai prăpădit de pomană. Acum sînt pe lumea cealaltă și te așteaptă să-ți dea raportul. „Domnule sublocotenent, am trecut toți de pe pămînt în cer, aici e mai multă liniște și nu sînt atîția proști..."

— Iordane, zise Dobre, culcă-te, omule. Ce vrei să-ți facă domnu sublocotenent? Ce-ai cu el? N-are nici un rost să te cerți, obosești degeaba.

— Dă-l în mă-sa de prost, oftă Iordan. N-am nimic cu el, e fără minte. Dar mă înfurie cînd îl văd. Îmi amintește de zilele cînd zbiera ca un prost la soldați să facă cine știe ce tîmpenie... Asta mă înfurie. Acuma e mort de frică, simte că e c-un picior în cer. Vreau să simtă bine, să se sature. Ne-au băgat rușii în țară la noi, mîine-poimîine trec peste România, ne scot afară din țară și tîmpiți de-ăi ca ăsta urlă c-o să-i facem praf. De la începutul războiului urlă-ntruna. Ei urlă, și soldații mor. Mor pentru patrie. Care patrie, mă? Care patrie, domnule sublocotenent? N-auzi, despre ce patrie vorbeai pîn-acuma? Tace. Și poate se gîndește la Hitler, sigur se gîndește la Hitler și se întreabă ce-o face zeul de la Berlin acuma ? Face pe el, aia face !

— Prea multe vorbești, Iordane, se supără Belmega. Prea multe. Nimic nu-ți place. Nici țara, nici regimul, nimic. Prea mult înjuri. Nu uita că mai există și tribunale militare și...

— N-ai frică, n-o să scapi tu din tranșeul ăsta, n-o să poți raporta nimic. Cel mult lui Dumnezeu. Lui Dumnezeu o să-i poți spune că soldatul Iordan, învățător în Mehedinți, i-a băgat în mă-sa pe Hitler și pe Antonescu, pe sublocotenentul Belmega și pe toți tîmpiții... „Eu, sublocotenentul Belmega, fiu de mare mahăr, plecat în război ca să mă umplu de glorie..."

— Nu mai rîde ca un prost, ești om bătrîn, ar trebui să te gîndești că ai acasă și copii, îl mustră Belmega și înghiți în sec. Apoi își dezbrăcă vestonul și cămașa, le aruncă peste un mort ce stătea cu gura la soare și scuipă. Îi era greață. Iordan îl enerva, morții puțeau înfiorător și nici o pală de vînt nu adia să împrăștie duhoarea ce i se lipise de nas și de piele și parcă-l otrăvea. Dacă ar fi eclipsă de soare, gîndi, am putea fugi de aici și am scăpa. Încremenită, cumpăna fîntînii din această cîmpie moldovenească împungea albastrul pur al amiezii și parcă aștepta mînă omenească s-o facă să se miște și să scîrțîie. Belmega o văzu foarte cinematografic, înțepenită, neagră și subțire pe fondul albastru și de necuprins al cerului. Se întrebă de cînd nu mai văzuse un film. De patru luni. Alaltăieri, exact în ziua de 22, se împliniseră patru luni. Ar fi vrut să vadă un film cu femei dezbrăcate și cu glume, cu foarte multe glume. Se săturase de tiradele lui Iordan, odată îi trecuse prin gînd să-l împuște, dar se răzgîndise. Dar acum se gîndi din nou să-i tragă un cartuș în cap, un singur cartuș. Iordan îl înjura întruna pentru că el nu voia să meargă să aducă apă.

— Lasă revolverul, zise Iordan, pune mîna pe bidon. Pe cine vrei să împuști ? Spune, fecior de curvă, spune ! De ce taci ? Spune atunci cum ai fost făcut sublocotenent, spune de ce s-a culcat mămica-ta cu burtosul ?...

Belmega se apropie dintr-un salt de Iordan și-i băgă țeava revolverului în gură. Îi ciocăni dinții cu ea și-i apăsă limba. Ochii înfundați ai soldatului luciră, apoi acesta își smuci capul și scuipă ; țeava caldă și neagră a revolverului i se lipise acum de tîmplă și-i simțea conturul perfect circular, mic, cît ai pune un deget. Iordan mai scuipă o dată cocleala din gură și se îndreptă iarăși cu fața în sus. Îl înjură foarte urît pe sublocotenent și căscă gura, așteptînd țeava. Belmega îi strivi iarăși limba cu ea. Atunci învățătorul izbucni într-un rîs vecin cu nebunia; rîdea să-și spargă pieptul, mîinile bandajate îi tresăltau pe pîntece, fața i se făcuse albă ca de mort, mult prea albă. Nu mai avea destul sînge să se înroșească din cauza rîsului ce părea fără sfîrșit. Belmega se înspăimîntă și se retrase un pas de lîngă el. Revolverul îl ținea țeapăn spre gîtul ce gîlgîia de rîs.

— N-ai curaj? zise printre sughițuri Iordan. Nu vrei să-mi faci un bine, de ce nu vrei să-mi tragi un cartuș? De ce nu vrei, Iordanul mă-tii de prost! Ți-e frică! Nici apă nu aduci, să nu te împuște rușii, nici nu tragi cînd te înjură inferiorul! Ți-e frică să nu mori! Știam eu că ți-e frică. Dacă mă împuști, te împușcă și pe tine Dobre și atunci, singur, tot o să mori, căsăpit de ruși. Dacă-l împuști pe Dobre, tot mori. Dacă nu-l împuști și scapi de aici, știi c-o să te spună și-o să te condamne Curtea Marțială, ori o să-ți tragă cineva din greșeală, la un atac, un cartuș la ureche. Tot o să mori! Mai bine du-te și adă apă.

Lui Belmega i se muiaseră picioarele, parcă îi erau de ceară și se topeau din pricina căldurii. Dar sublocotenentul știa că nu din cauza soarelui se făcuse mai mic și i se înmuiaseră genunchii; se temea de vorbele lui Iordan care-i ghicise gîndurile. Gîndurile pe care el n-avusese curajul să și le mărturisească. Le lăsase înadins încîlcite, să nu se teamă. Acuma totul era clar, și lui Belmega îi fu frică. I se păru imposibil să scape viu din tranșeul acesta. Peste tot în jur zărea numai cadavre și se înfiora. Pistolul îi tremura ușor în mînă și Iordan continua să-l înjure. Nu-l auzea, îi vedea doar buzele mișcîndu-se continuu, albe și înăsprite de sete. Nu găsea nici o soluție. Pe ruși nu-i puteau ataca, erau mai mulți și chiar dacă n-ar fi fost decît trei, cîți erau ei, tot nu-i puteau ataca.

— N-o să scapi cu pielea nefăcută dîrmon, îl auzi pe Iordan. Țara are nevoie de lumină.

— Ce lumină? întrebă Dobre.

Deodată Belmega se îngrozi și își auzi inima zbătîndu-i-se sălbatic în piept. Avu senzația sigură că Dobre ține arma întinsă către el, așa cum ținea el revolverul spre învățător. De mult, poate de foarte mult timp, Dobre îl pîndea. De aceea vorbise Iordan despre el. Aha, oftă Belmega, reținut, dar nu avu curajul să se întoarcă spre Dobre.

— Du-te de adă apă, îl auzi pe Iordan. Apoi simți cum îi curge pe frunte un val de sudoare înghețată. Se gîndi că Dobre o să-l împuște și apoi o să se predea rușilor, împreună cu învățătorul. Pe el o să-l împuște, să nu le pună vreo piedică. Dobre era mecanic, sau așa ceva. Poate era comunist. Tăcea mereu, nu știai ce vrea și la ce se gîndește. De bună seamă era comunist și acum avea să-l împuște și să se predea rușilor. Războiul cine știe cît mai avea să dureze ! În aer simțea miros de cadavre și parcă puțea și el. Dobre îl pîndea, desigur, și în orice moment putea să apese pe trăgaci.

— Domnule sublocotenent ! strigă Dobre.

Belmega se întoarse fulgerător spre el ; revolverul ajunse sub burta lui Dobre. Dar acesta nu-l văzu ; privea peste gura tranșeului spre ruși. Zise :

— Au pus o cămașă albă pe-un băț. Și-un bidon cu apă. Se vede că vor să meargă la fîntînă. Le e sete și lor. Unul iese acum din tranșee, a ieșit.

— Du-te și tu, vorbi Iordan. Du-te și adă apă, prăpăditul ăsta tîmpit prea se teme și nu-i bun de nimic. Du-te, ce mai aștepți ?

Dobre luă două bidoane, lăsă pușca și plecă spre fîntînă.

— În fața stomacului, gata războiul, zise Iordan. Jos cu arma, nu mai e bună de nimic. Dealtfel, nici pînă acum nu era mai ușoară. Ce mama dracului avem noi cu ei, nu putem trăi liniștiți ?

Parcă vorbea singur, nu se uita la Belmega. Soarele trecuse dincolo de buza tranșeului și nu-l mai vedea. Îl simțea doar în gît, fierbinte și plin de praf.

Cumpăna fîntînii moldovenești scîrții și se mișcă neagră și subțire pe cerul de august, albastru. Sublocotenentul o văzu cinematografic și își aminti iarăși că alaltăieri, 22, se împliniseră patru luni de cînd nu mai văzuse un film. Se întrebă cînd o să mai vadă unul, dar nu putu să-și dea un răspuns. Mai întîi trebuia să scape de rușii ce se aflau la două sute de metri în fața lui. Dar nu găsea nici o soluție. Și nici nu citise măcar că în anul acesta, 1944, va fi vreo eclipsă de soare.

— E o apă rece ca gheața, zise Dobre sărind în transeu și întinzîndu-i un bidon. Celălalt bidon îl duse la gura lui Iordan și-i sprijini capul cu stînga.

— Bea mai încet, îi spuse.

— Ah, oftă de plăcere învățătorul. Toarnă-mi pe gît și pe ochi ce-a mai rămas.

Negricios, scund și țeapăn, Dobre vărsă apa pe rănit, apoi, așa cum îi spusese sublocotenentul, adună toate bidoanele morților și începu să le lege unul de altul. Trebuia să le aducă pline cu apă, să creadă rușii că sînt mulți.

— Cum arăta ciblovecul? întrebă Iordan.

— Tînăr de tot, negricios, semăna cu frate-meu. Doar că era mai înalt. *Voda,* zicea, bună *voda,* zicea și se spăla pe gît. *Harașo,* am zis eu, *harașo* apă, am zis eu, *harașo* și dată-n mă-sa de rece.

Dobre plecă iarăși la fîntînă. Belmega văzu cumpăna așteptîndu-l încremenită. Cumpăna era acum aproape orizontală. Stătea cum o lăsase rusul. Dobre o făcu să se înalțe cu partea grea spre cer. Umplu bidoanele și se dezbrăcă în pielea goală. Turnă apă în jgheabul cel mai mare și se culcă în el, urlînd de plăcere. Se bălăcea ca un copil, uitase că dincolo, în transeu, rușii îl pîndeau. Asta îl făcu pe Belmega să se înfurie și să strige la el. Dar Dobre nu-l auzi. Mai scoase apă din fîntînă. Cumpăna scîrțiia întruna, trasă în sus și-n jos de mîinile soldatului.

— Ce face? întrebă Iordan văzîndu-l neliniștit pe sublocotenent.

Belmega nu-i răspunse. Mai strigă o dată la Dobre, ce chiar atunci își turnă în cap o ciutură de apă și nu-l auzi. Sublocotenentul era invidios, mai mult invidios decît îngrijorat de soarta lui Dobre. Ar fi vrut și el să se scalde, să scape de sudoarea grasă, îmbibată cu nisip, ce-i năclăise pielea și-l ustura. Soarele îi arsese spatele și pieptul și acuma îi era foarte cald, avea impresia că arde. Dobre se bălăcea iarăși în jgheab, nepăsător, chiuind ca un copil fără minte. În pielea goală, se îndreptă apoi spre transeul lor, ducînd în spate hainele și bidoanele pline cu apă. Cînd ajunse în fața lui Belmega, nu se rușină, sări în tranșeu, parcă nici nu l-ar fi văzut. Îi dădu un bidon, iar apa din altul o vărsă toată pe fața rănitului.

— Cînd o să mă încălzesc, iar mă duc. Mai scap și de păduchi, rîse el, îmbrăcîndu-se.

Cumpăna fîntînii scîrții prelung și Dobre îl văzu pe rus aplecat peste fîntînă. Lîngă el văzu bidoanele. Venise deci să ducă apă celorlalți ruși. Dobre îl privi cum se dezbracă repede, așa cum se dezbrăcase și el, în pielea goală.

— Vrea să se scalde, rîse Dobre, cînd rusul se urcă în jgheab. Stătea în picioare, parcă îi era frică să se bucure prea mult culcîndu-se în apă. Stătea în picioare, în mijlocul jgheabului, și privea necuprinsul cîmpiei și liniștea din jur. Lui Dobre i se păru că-l privește și rusul pe el și-i face cu mîna. *Voda* bună, își aminti cuvintele rusului ce semăna cu fratele său, numai că era puțin mai înalt. Rusul începu să cînte și să se spele încet pe mîini și pe față, stînd puțin aplecat. Deodată Dobre îl văzu încovoindu-se și mai tare, parcă frînt de șale. Rusul se legănă peste jgheab și căzu cu capul în jos, ca un leșinat. Parcă amețise din cauza soarelui.

— Aaa ! urlă Dobre după cîteva secunde. De-abia după cîteva secunde, după două, auzi ecoul împușcăturii. La început nici nu-și închipuise, dar acum totul era clar, parcă vedea și sîngele rusului pierzîndu-se roșu-deschis în apa de lîngă fîntînă.

— Aaa ! urlă iarăși Dobre, întorcîndu-se sălbatic spre sublocotenent. Revolverul lui Belmega fumega. Îi dădu un pumn și revolverul zbură în aer. Apoi puse mîna pe armă și o băgă cu țeava sub centura sublocotenentului.

— De ce ? întrebă. De ce ? De ce ? De ce ?

— Împușcă-l, se auzi vocea lui Iordan.

— De ce ? De ce ? întreba ca un nebun Dobre.

Belmega albise cu mîinile în aer. Părea un cadavru vertical, răstignit cu mîinile de cerul albastru. Nu știa ce să spună. Bîlbîi, printre întrebările neîntrerupte ale soldatului :

— Să fie mai puțini... Să putem pleca...

— Unde să pleci ? urlă Dobre. Unde ? În rai ? Unde ? Ce-ai avut cu el ? Ce-ai avut ?

— Împușcă-l, rosti rece Iordan.

— Cum o să mă împuște? Sîntem pe front... inamicul trebuie...

— Care inamic? Ce ți-a făcut ăla? Ce ți-a făcut?

— Nu fi nebun, dă pușca la o parte, prinse puțin curaj Belmega.

— Să nu fiu nebun, zici? Tu tragi în mine, și să nu-ți fac nimic? Așa vrei? Așa?

— Cum trag în tine? Cum?

— Eu ți-am adus apă, și tu m-ai împușcat. Rusul ducea și el apă. Ai tras în mine cînd ai tras în el, urlă Dobre, înfigîndu-i mai tare țeava puștii sub centură. Dacă trăgea un rus în mine cînd aduceam apă? Așa cum ai tras și tu? Așa cum m-ai omorît tu? Eu sînt ăla ce l-ai împușcat, puteam la fel ca el să mor. De ce-ai tras? De ce? De ce?

— Împușcă-l, nu sta pe gînduri, zise Iordan. Împușcă-l!

— Cum o să mă împuște, sînt tînăr, cum o să mor așa, prostește, împușcat de ai mei...?

— Dar tu de ce-ai tras în mine? Ridică-te! Ieși pe marginea șanțului să te împuște rușii. Ieși!

Belmega tremura. Nu știa ce să facă. Înghiontit, ieși aproape fără voie pe marginea tranșeului, cu brațele ridicate.

— Mergi înainte, zise Dobre. Te duc la ruși, să facă ce-or vrea cu tine. Noi ne predăm, sîntem sătui.

Trecură pe lîngă cumpăna fîntînii ce se aplecase să vadă mortul gol. Belmega îl privi cu coada ochiului pe rus. Îi mai curgea sînge din piept și din ceafă. Murise cu gura deschisă, poate cîntînd.

— Spre tranșeul lor, mai repede, porunci Dobre.

— Împușcă-l, se auzi înfundat, ca un ecou, glasul lui Iordan.

Ajunseră la tranșeul rușilor, dar nu găsiră pe nimeni. Doar cîteva cadavre. Rusul mort lîngă fîntînă fusese singur. Pusese mantalele cadavrelor pe marginea tranșeului, așa cum făcuseră și ei. Belmega tresări bucuros. Dar privirea lui Dobre îl întunecă.

— Ce să fac cu tine? întrebă soldatul. Ce să fac?

Cumpăna fîntînii începu să scîrţîie uşor, legănată de adierea unui vînt. Ziua de august nu mai avea mult de trăit.

— Ce să fac cu tine ? se întreba întruna Dobre, fără să-l ia în seamă pe Belmega, neascultîndu-i vorbele.

Pămîntul era plin de lumină, căci în această zi nu fusese eclipsă de soare. Cumpăna scîrţîia şi cîmpia era nesfîrşită şi calmă. Numai morţii puţeau, străini în această înserare de august. Un pocnet de armă despică lumina cîmpiei şi apoi totul reintră în linişte.

PRIVIREA LUI CAIN

Îi vedea ca într-o oglindă rece: toți patru mîncînd în jurul mesei pe care ardea la mijloc o lumînare. O veselie rîncedă le umbrea fețele. Vorbeau prea tare, ca să pară că totul e firesc și nimic murdar nu se petrecuse, și această gălăgie searbădă a lor îi arăta în ochii Dinei ca pe un singur mădular cu patru capete care înfuleca și rîdea cu patru guri și care nu se vedea decît de la tăblia mesei în sus, de la brîul lor în sus, rămînînd în întuneric sub fața de masă albă. Și semnul lui Papil cu ochiul (o zărise primul în prag, luminată de lună, ca o arătare albă, de cretă) de a se așeza lîngă ei părea ca o invitație ocultă (și cinică) de a face parte din acest mădular ce-i unea invizibil și din această hipnoză ce-i făcea să se hlizească cu gura pînă la urechi și să înghită aproape pe nemestecate bucăți mari de brînză și să se simtă mai tineri, într-o tinerețe dezgustătoare și puturoasă ce o umplea pe ea nu de lacrimi, ci de friguri și de frică. Fiindcă ei voiau să ascundă în fața lor ce știau că nu pot ascunde, și totuși sperau că pot, dacă în același timp înlocuiau o vorbă ce-ar fi vrut s-o spună cu alta ce trebuia tăcută, ori cu o glumă deșucheată, o realitate cu o altă realitate, sperau, sperau, dar în fața ei acest joc ce începuse să-i amuze era imposibil și acest imposibil îl descoperise, primul, Papil Buduru, cînd ea fugise din prag prin vie spre șosea și el o ajunsese lîngă cei doi cireși jupuiți de un trăsnet și-o luase în brațe și o ridicase de pe pămînt ca s-o rupă de siguranța ce le-o dă pînă și animalelor pămîntul atins cu propriile lor picioare și s-o scoată din acea mantie de dispreț în care se învelise: „cretino, tu ai pus toate astea la cale!“ Și o mușcase de buze cu dinţii lui tari şi impecabili, şi o muşcase de sîn şi de umeri ca un animal plin de scîrbă faţă de fandoselile unei fiinţe neisprăvite ; şi o lăsase să-i cadă din braţe dintr-odată peste strugurii daţi în pîrg, cu umerii în jos. Şi apoi îi băgase mîna sub ce era sub cordon şi-o strînsese şi iarba neagră şi iarba nopţii o făcuseră să ţipe, văzînd luna rostogolindu-se printre butucii de vie ca un cap tăiat... Veniseră maică-sa şi taică-său şi-o duseseră pe braţe pînă în casă şi-o puseseră pe masa golită de bucate şi turnaseră o cană de apă peste ea şi ea deschisese ochii (nu leşinase, cum credeau ei) din această stupoare şi văzuse întîi umbrele lor ce se clătinau pe geamurile ferestrei de la intrare (lumînarea era aprinsă) şi apoi ochii lor licărind fosforescent ca ai unui singur mădular cuprins de spaimă. Dar totul reintră repede în normal şi ei toţi patru rîseră văzînd-o plină pe fustă de zeamă neagră de struguri.

— Cum de-ai ajuns aici ? o întrebase Lelia.

— Cu vreun tînăr june, în plimbare, hohotise Papil.

— E ceva pe-acasă ? se interesase Velisarie, ca să nu tacă.

— Fă cunoştinţă cu domnişoara Gabriela... fiica maestrului cîntăreţ de la operă, Ursu, sper c-ai auzit... Tocmai cînd eu am pierdut trenul şi-am plecat c-o ocazie spre Braşov...

— Dar tu cum de n-ai ajuns la Constanţa ? Te pomeneşti că s-a bombardat linia spre Constanţa ! a zis Lelia. Doamne, nu e vremea să mai laşi copiii să plece singuri nicăieri... N-ai găsit pe nimeni acasă şi te-ai gîndit că sîntem aici... şi unde am fi putut fi ?... Papil venea de la Ploieşti... Nu, nu e vreme de umblat... Te-ai speriat cînd ai văzut lumina aici ?... N-ai fost sigură că sîntem noi ?... Şi-apoi, şi-apoi, de ce-ai fugit cînd ne-ai văzut, căci ne-ai văzut, îmi dau seama...

— A vrut să facă o glumă, să ne sperie ţipînd, ca şi cum ne-ar fi zărit un bandit... Dar eu am prins-o şi-am strîns-o zdravăn... şi cînd colo, cînd să-i ard două labe... cine mă muşcă de deget... ha, ha, ha... nici nu se mai vede...

— Vrei *nişte* brînză cu *castraveţi* şi *roşii* ? Telemeaua e... are vitamine şi e foarte gustoasă, zisese aproape şoptit, ruşinoasă, Gabriela Ursu, fiica maestrului. Dar cum e cu Cosingas, n-am auzit pînă la capăt...

Şi peste trăncănelile lor se auzea nu prea de departe lătratul unui cîine hăituit. O aşezaseră pe o dormeză şi seara se reluase de la acel moment neaşteptat al apariţiei ei în pragul uşii de la intrare, cu Cosingas preotul trac şi conducătorul de oşti ce ridicase o scară de lemn către cer şi astfel potolise împotrivirea şi mîrîiturile supuşilor săi şi cu Brâncuşi ce ridicase la Tîrgu-Jiu o coloană fără sfîrşit întru memoria eroilor noştri şi care coloană, după Velisarie, semăna cu scara fără sfîrşit a lui Cosingas, cu scara sa către cer şi nu doar cu stîlpii pridvoarelor olteneşti, omagiind în metal o credinţă şi un drum către o altă lume, o scară prin care se putea ieşi dintr-o lume pămîntească şi intra într-o altă lume, o comunicare cu o altă lume, superioară, o ieşire dintr-o realitate şi o intrare într-o altă realitate, indiferent dacă preafericitul Cosingas fusese totuşi un ins de nimic, un escroc ce profitase de o credinţă străveche a oamenilor săi, credinţa existase, ea nu era o escrocherie, alţii poate înaintea acestui trac şolticar urcaseră pînă la cer pe o scară de lemn... Brâncuşi văzuse altceva în această scară decît o încercare de a aduce sub ascultare şi de a înăbuşi astfel o nemulţumire sau o revoltă, văzuse un drum, o aspiraţie către înălţimi şi o posibiltate de întoarcere din acea realitate necunoscută şi din acea lume necunoscută în cea cunoscută, un stîlp al lumilor, o osie a lumii... Cosingas poate profitase de un adevăr al vieţii tracilor săi, de credinţa lor, dar Coloana lui Brâncuşi era incontestabil altceva... Şi dacă ne gîndim la „Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte", unde feciorul de împărat încalecă un cal care zboară către acea lume visată, urcarea, zborul, ieşirea din lumea părinţilor săi, trecerea prin vămi, luptele cu gheonoaia şi... şi intrarea în acea ţară a nemuririi, în acea realitate dorită... şi drumul său de ce să se fi făcut, aşa cum îşi închipuie unii, pe orizontală, de ce zborul calului să nu fi fost mereu spre înălţimi, mereu spre alte ţări şi spre alte lumi, spre alte galaxii (de ce nu ?), nemurirea, căutarea ei... Şi Dinei toate aceste vorbe spuse printre pîine cu brînză, ca să ascundă sau doar ca să umple un timp ce trebuia să fie al ruşinii, toate aceste poveşti spuse cu seriozitate şi ascultate cel puţin cu sfinţenie, ori cu prefăcută curiozitate, îi dădeau siguranţa că ei cei într-un singur mădular văzuţi de ea ştiau printr-un sistem telepatic perfect să iasă din orice conjunctură nefericită a astrelor și să-și trăiască viața fără dureri de cap și să nu facă nici o dramă dintr-o situație mizerabilă în care se trezeau și să nu roșească deloc că trăiau fără dureri de cap dintr-o foarte puțină muncă onestă și dintr-o foarte mică onestitate... Și seara ce se prelungea cu cartofi prăjiți și vin și zgomotoase și aproape isterice rîsete de bucurie o paraliza ca pe o gînganie minusculă limba de argint și ochii de fosfor ai unei vietăți neguroase și căreia nici nu i se puteau zări marginile... Și cînd Dina auzise că mama ei este moartă, îi văzuse pe cei patru din seara de la Otopeni ca într-o oglindă rece, mîncînd în jurul mesei pe care ardea o lumînare și retrăise acele clipe pline de umbre mișcîndu-se pe pereți și pline mai ales de o senzație a irealității... Din contră, Velisarie Procopiu, aflînd vestea, se gîndise la acea seară ca la începutul unei mari melancolii delirante ce pusese stăpînire pe viața Leliei. Ochii ei imenși și triști care cuceriseră atîtea inimi de cînd ea intrase în prima trupă ambulantă de circari și dansatoare și cupletiști cu joben la mai puțin de șaisprezece ani, fugind de acasă spre disperarea bunicilor, ochii ei imenși și triști avuseseră o străluminare ciudată aproape toată seara la Otopeni, o lumină metalică totuși, ca aceea din privirile alcoolicilor, un semn al unei maladii incurabile, sau al morții, începutul unei senzaționale descoperiri, mereu amînate, a propriei vîrste și a acelui puternic sentiment de autovalorizare... Velisarie tocmai venise acasă împreună cu Octavian Livezeanu ce se înapoiase din țările nordice. Și ce spun ?... Informațiile Marelui Stat Major american arată că ofensiva rusă ia proporții gigantice și că armata germană nu o va putea opri. Începe deci să apară riscul unei ocupațiuni a teritoriului nostru de către... Interesul României este să evite cu orice preț această ocupație care ar periclita existența ei viitoare. Dacă guvernul român este de acord cu condițiile următoare, guvernul american ar fi în măsură să ne asigure că măcar o parte din teritoriul nostru va fi „ocupat de trupe anglo-americane, ceea ce ar constitui pentru România singura posibilitate de salvare..." Pentru o cît mai bună reușită a acestei executări este bine ca o cît mai importantă fracțiune din armata română să fie păstrată intactă și să fie în măsură a rezista unei eventuale reacțiuni germane... Natura negocierilor va rezulta din... Cît despre interesele permanente ale României, ele ar fi grav compromise de o ocupaţie sovietică totală care ar pune pe anglo-saxoni în faţa unui fapt împlinit. Aveţi interesul, zic ei, să evitaţi cu orice preţ această eventualitate şi de aici reiese şi caracterul de extremă urgenţă al stabilirii unui acord secret. O observaţiune a noastră, a spus Livezeanu, este că formula de predare ne va angaja faţă de ruşi, lucru greu de acceptat în România. Răspunsul a fost : Formal, angajamentul trebuie făcut faţă de aliaţi, deci şi faţă de ruşi. Şi trebuie reamintite două lucruri : întîi, că negocierile vor fi duse cu americanii şi că, doi, scopul este tocmai a se evita ca România să se afle la un moment dat sub ocupaţia exclusivă a unei singure puteri. I-am mulţumit domnului H, cum l-am numit, a continuat Livezeanu, pentru felul amabil în care m-a primit şi i-am arătat că, desigur, nu pot să păstrez pentru mine comunicări atît de importante, dar că nu am calitatea să le transmit la Bucureşti decît pe cale strict neoficială...

Aici sunase telefonul şi o voce de beţiv întrebase :

— Domnul Velisarie Procopiu ?

— Da.

— Aş vrea să vă comunic o veste neplăcută... Ştiţi... soţia dumneavoastră a fost găsită la Otopeni moartă şi v-am ruga să veniţi...

Legătura se întrerupsese. O glumă de prost gust, îi spusese lui Livezeanu. La cererea sa, continuase Livezeanu, am avut o lungă întrevedere cu un important diplomat polonez care este acum ataşat la legaţia britanică, ca specialist pentru probleme orientale. Ne-a propus organizarea unui serviciu de informare regulată prin mijlocirea lui. Aceasta ar fi chezăşia pretinselor noastre sentimente faţă de puterile anglo-saxone, statele aliate Germaniei trebuind, cum se spune la Londra, „să cîştige biletul de întors..."

Şi în ultima vreme Lelia refuza să se întîlnească cu majoritatea cunoscuţilor, se retrăsese la Otopeni, nimeni să nu fie de faţă la destrămarea ce o vedea în oglindă şi o simţea invadînd-o ca un frig intrat pe sub unghii... Chiar îi spusese într-o dimineaţă, mîncînd mere, ca şi cum n-ar fi avut nici o importanţă : „am vrut să-mi trag două gloanţe alaltăieri în frunte, la mir, dar pistolul nătărăului de Papil era gol şi n-am avut curaj să-l încarc..." Legătura dintre ideea de a se sinucide, inerentă melancoliei păduchioase, și dintre o situație insuportabilă, a dus pînă la urmă la această autodistrugere... dar care era situația de nesuportat?... și chiar era moartă, nu era o glumă stupidă? Cui să dea un telefon, ori să se repeadă pînă la Otopeni? Și s-o găsească pe iarba dintre nuci croșetînd?... Și Livezeanu, imperturbabil: Mi-a arătat că anglo-saxonii doresc informațiuni asupra situațiunii politice, recoltei, finanțelor, producțiunii și exportului produselor petrolifere, lăsînd să se înțeleagă că doresc informații și asupra armatei germane. În sfîrșit, a mărturisit că organizarea unui astfel de serviciu de informare, în cazul cînd acceptăm, n-ar fi tocmai ușoară, mai ales că este nevoie de secret nu numai față de germani, dar și de ruși, care s-ar putea supăra.

— Domnul Velisarie Procopiu? întrebase din nou la telefon aceeași voce de mai înainte. S-a-ntrerupt legătura, mă scuzați... Sînt... alo, alo, zisese și mai spusese cum îl cheamă și că e de la poliție. Asta însemna că era adevărat că Lelia?... Livezeanu îi face semn să închidă telefonul și să-i lase în pace pe derbedeii ce au chef de bancuri. „Mi-a spus domnul Mihai Antonescu... și mareșalul că... te rog să mă crezi..." Dacă se sinucisese, pentru ce?... Și ce atitudine terapeutică se poate lua în asemenea cazuri? Orice medicamente, oricît de puternice, n-au putut împiedica de cînd lumea pe un ins hotărît să-și pună capăt zilelor, căci durerea psihică, da, da, așa zic toți medicii, e fără limite, durerea fără limite simțită de... „Mi-au zis și i-am transmis că formula capitulării era nedibace și nedreaptă, căci în nici un caz nu putem fi priviți drept criminali și judecați din punct de vedere aliat la fel cu Germania, căci nu avusesem dorința de cucerire și asuprire, ci numai aceea legitimă de a relua ceea ce ne fusese răpit cîteva luni înainte, ca și Finlanda. Și chiar nici vrăjmașii noștri, și cu atît mai puțin polonezii, nu pot condamna poporul care luptă pentru independența și integritatea țării sale. Că noi ne privim ca o echipă sportivă, care dacă pierde partida își dă seama că o costă ceva, dar nu ca răufăcătorii care trebuie pedepsiți dacă sînt prinși. Că am fi dispuși, ca să scăpăm cît mai ieftin, a ieși din război, însă numai în condițiuni onorabile și nu ca italienii." Dacă nu era totuși un banc, o a doua problemă se putea pune, de ordin juridic: o sinucidere în propria ta casă și deci într-un mediu cunoscut și drag și ospitalier și care atîtea bucurii ți-a adus totuși de-a lungul anilor, scoate în evidență, asta e, scoate în evidență o problemă extraordinară, a responsabilității, a propriei responsabilități, a deciziei care este imposibil de ocolit, a unei îndelungate hotărîri.. Și nimeni nu poate opri un sinucigaș, din moment ce această idee a devenit o obsesie... „Pe de altă parte, deși nu avem nici un motiv de a-i iubi pe germani după arbitrajul de la Viena, și deși aliați de nevoie și nu de voie, nu avem motiv să-i urîm... În sfîrșit, credem că aliații ar putea, cu oarecare dibăcie, să găsească o formulă care să ne înduplece a ieși din război, ceea ce ar fi și pentru ei un mare cîștig. Declarațiunea de la Moscova lasă nelămurite unele puncte vitale pentru noi și riscăm să vedem țara pustiită de germani și apoi ocupată de aliați. Apoi pentru noi era..."

— Domnul Velisarie Procopiu ?... Iarăși s-a-ntrerupt legătura... „În concluzie : ni se cere o colaborare informativă care ar echivala cu o trădare și, fără să ni se ofere nimic în schimb decît făgăduieli de bunăvoință foarte vagi, ar fi..." Venim cu o mașină să mergem împreună la Otopeni... Și de ce ea mersese în seara aceea la Otopeni cu imbecilul de Papil Buduru ? Era pentru prima oară, ori așa cum zisese peste zi Dina... De ce să se fi simțit umilită, îmbătrînită, părăsită, de ce, doar ea nu știa... și Gabriela Ursu era o gîscă oarecare întîmplătoare... Ori îi zărise, ori ce știa Lelia ?... Îl văzuse pe el laș, mort, la picioarele lui Papil, așa cum pretinsese Dina ?... Și atunci cînd totul e mort, cînd și el, și ce fusese între ei, cînd totul e ucis, nu mai rămîne din viață și dintr-o căsnicie decît o umbră rece... „Deci vin să vă iau în zece minute. La revedere." „Să se știe limpede că scopul nostru nu este să ne sinucidem în mod gratuit pentru avantajul îndoielnic de a trece pe lista victimelor Germaniei sau Rusiei, ci să ne asigurăm prezența efectivă a trupelor anglo-saxone pe teritoriul nostru, la momentul oportun..." Și ca să nu mai fie nici o urmă de rușine, Doamne, ce mîndrie stupidă ! se... Dar cum murise, imbecilul acela nu spusese... Se spînzurase ?... Dar ce mai conta, plecase, frumoasa doamnă Lelia Procopiu, care știa și atîtea romanțe duioase, care înlăcrimase... care dansase pe toate scenele țării, de la șaisprezece ani... și în trupa lui Tănase, și... Ce mîndrie : și amintirea lui o distrusese, întîi cu

Papil... dar oare fusese adevărat?... fusese oare adevărat?... Și acum și amintirea frumoaselor lor călătorii... și a vieții lor, și ea trebuia distrusă, și chiar o... Pentru ea murise totul, și el, și propriile ei amintiri, și neasemuitele jocuri de pocher de la mare, în nopțile cu lună, pe terasă, la lumina lămpii, cînd se auzeau petalele merilor căzînd și albind pămîntul... Totul trebuia ucis, se hotărîse Lelia Procopiu, frumoasa Lelia... „La punctul patru : Înțelege dorința noastră de discreție față de ruși. Trebuie să înțelegem însă că Statele Unite sînt hotărîte să respecte «o colaborare onestă cu toți aliații săi, atît în timpul războiului, cît și după terminarea lui» și că guvernul american «va evita orice gest care ar putea lăsa Rusiei impresia că este păcălită de Statele Unite...»“ Toate măruntele aventuri sau greșeli au un gust de păcat și orice remușcare este inutilă, deși orice părere de rău ascunde un adevăr... Dar care este vina mea și care este vina omului, doar nu intenționase nimic care să ducă... Oricum, de era adevărat, era tîrziu, acele zile încîlcite care o făcuseră să... acele zile în care micile sale sau marile sale prostii deveniseră pentru ea acel adevăr inefabil... care nu se putea distruge nicicum, fiindcă nici timpul nu se distruge singur pe sine, și rămîne, și ca să nu mai fie, timpul, nici omul să nu mai existe... ei bine acel adevăr aproape nevăzut, imaterial, cum și privirea fratelui ucigaș din Biblie, privirea lui Cain... Căci ei la început fuseseră prieteni, vecini, el, elev silitor și năuc după istorie, și ea o zăpăcită fugită de-acasă, venind să doarmă cu el pe furiș în podul magaziei, într-o ladă cu făină de porumb, adusă de bunicii lui, de la țară, într-o ladă, pe făină, singurul loc unde se putea dormi, printre atîtea roți inutile și șei. „I-am răspuns domnului H, ca să-i zic tot așa, că nu ne îndoim de hotărîrea Statelor Unite de a nu-și «păcăli» aliații, dar că nu sîntem tot atît de siguri că Rusia nutrește sentimente similare față de Statele Unite sau oricare alt aliat al său. Ambasadorul a surîs îndelung și-a replicat că nu împărtășește pesimismul nostru în ce privește intențiile sovietice, că are multă încredere în acordurile stabilite la Moscova și Teheran și că, în orice caz, Rusia a suferit în așa măsură în războiul actual, încît este convins că — după terminarea conflictului — forțele ei vor fi ocupate timp îndelungat cu refacerea internă...“ Și, dintr-odată, ca o lumină neagră, cu ură, parcă descoperi în el, și cu amărăciune, nu o durere, un soi de lumină murdară, ca o gheață, în gît, caldă, și nici vorbă că asta era el, ființa lui întreagă, nici vorbă, și nici acel necunoscut din el, acea magmă unde toate se coc, fără știrea ta, în zeama cea mai profundă și mai vie și mai neascultătoare, nu, nu era asta, sau poate era, în orice caz un venin acru îi gîlgîia în gît, fierbinte ca sîngele, moleșindu-l, lăsîndu-l fără putere, ca supt de orice vlagă, golit ca un sac de piele în care doar gustul veninului ce semăna cu borhotul mai rămăsese, și acele păreri de rău plutind ca niște fluturi albi și morți pe o mare de gheață, acei fluturi care erau aproape nimic, descoperindu-i, aproape nimic erau acele păreri de rău ce veneau spre el, era mai neimportant ce el vedea în zile și în nopți că s-a-ntîmplat și ce el descoperea pentru prima oară fără să se ascundă. c-a săvîrșit, era mai puțin ce făcuse decît ce descoperea cu oroare că el fusese fără ca să știe...

Cu meticulozitatea sa recunoscută, surd și indiferent la tot ce nu constata singur, Sorin Poenaru redacta în termeni seci procesul-verbal de cercetare a locului faptei... Constat că în noaptea de vineri spre sîmbătă, scria el, ca și cum ar fi fost vorba de altcineva mai blazonat și nu de propria sa persoană, la ora 23,45 am fost sesizat telefonic la domiciliu de către procurorul de serviciu... și nota mai departe numele acestuia și sesizarea că în satul Otópeni, la numărul 426, s-a comis un omor, autorul faptei fiind dispărut, precum și că organele de poliție s-au deplasat deja la locul faptei... În primul capitol după acest preambul, subliniat și numit „Istoric“, nota cum a fost informat că Lelia Procopiu, actriță, născută în anul și data în comuna, județul, soția lui Velisarie Procopiu, domiciliat stabil în București și avînd o vilă în, ortodoxă, romăncă etc. Și în „Constatări“ scria: Imobilul (subliniat): tip vilă, este o construcție masivă compusă din parter și etaj și dintr-un demisol. Casa este izolată de celelalte clădiri și terenuri vecine, fiind înconjurată de o grădină... Apartamentul de la parter unde se afla victima se compune din patru camere, verandă, bucătărie, antreu, baie, cămară de alimente... Locul faptei propriu-zise (subliniat) era situat în sufrageria de la parter, care este o încăpere mare, de 5,50/5,50 metri, mobilată corespunzător destinației sale și avînd înspre șoseaua București—Ploiești o fereastră dublă cu trei canaturi. Aici se găsește o dormeză cu așternutul desfăcut și din informațiile primite reiese că este locul unde a dormit victima (vara îi plăcea să doarmă în sufragerie). Pe cearșaf se distinge o pată de sînge de 2/1 cm. În fața dormezei se găsește o pereche de pantofi de casă, de damă. Fereastra interioară a canatului din mijloc al geamului este deschisă înspre interiorul încăperii, sticla fiind intactă. Corespunzător acesteia, sticla geamului exterior (canatul din mijloc) este spartă. O mulțime de cioburi de sticlă sînt căzute în interiorul sufrageriei, jos pe parchet și anume în dreptul geamului exterior spart. Cioburi, din ce în ce mai puține, ne conduc prin dreapta mesei de sufragerie pînă la dormeza victimei (subliniat). Mobilierul și celelalte obiecte din sufragerie nu prezintă deranj. Camera mică de zi (subliniat) este o încăpere de atîta pe atîta, are o singură fereastră etc. Camera prezintă un aspect general de deranj (subliniat). Sorin Poenaru notează amănunțit : parchetul, masa, cele două dormeze... E clar că pentru el nu-i vorba de o sinucidere. Lelia Procopiu e victima unui asasinat. Dar el nu trage concluzii, descrie. Bălți masive de sînge se găsesc mai ales în stînga cadavrului victimei, deci între cadavru și fereastră (subliniat). Și ajunge, în sfîrșit, după lungi ocolișuri, la subiect. Cadavrul victimei Procopiu Lelia (subliniat) se află întins pe jos (arată precis locul, la picioarele uneia dintre dormeze etc.), în poziție de decubit dorsal, avînd cavitatea bucală întredeschisă și prezentînd multiple plăgi tăiate pe obrazul stîng, pe gît și pe abdomen. Membrul superior drept (mîna) este îndepărtat de trunchi în unghi de 45°, iar membrul superior stîng este flectat, avînd antebrațul pe abdomen. Membrele inferioare sînt în continuarea trunchiului, întinse, paralele între ele. Victima este îmbrăcată într-o cămașă de noapte înflorată, albastru cu verde, ridicată pe coapse pînă în regiunea inghinală. Cămașa este năclăită de cheaguri de sînge și urmează să fie examinată amănunțit ulterior. Victima este cu picioarele goale, are capul orientat spre... Și aici, de-abia aici, Sorin Poenaru lasă să se înțeleagă ce-a urmărit cu această lungă descriere, sau încotro duce ea... În stînga intrării, lîngă dulap, o pălărie bărbătească de culoare gri-petrol, cu mînjituri de sînge, avînd pe partea laterală dreaptă o șuviță de păr prinsă într-un cheag de sînge. Înainte de a urmări mai departe procesul-verbal redactat de Poenaru, trebuie spus că pălăria gri-petrol era a lui Velisarie Procopiu.

Era descrisă apoi bucătăria. Și cum procurorul era prieten cu medicul-legist cu care de fapt făcea întreaga cercetare (pe polițiști îi trimisese să mănînce struguri — găsiți voi și struguri copți !) îi spunea mereu, dincolo de ce-și nota, părerile sale despre Lelia Procopiu (La Oradea-Mare, pe cînd eram elev, am fugit într-o seară de la internat, sărind zidul ce despărțea curtea școlii normale a liceului Emanoil Gojdu și sărind și peste poarta de lîngă sala de gimnastică a liceului : și-am intrat la spectacol dîndu-i insului care rupea bilete, împreună cu doi colegi, un pachet de țigări ordinare : ea juca, într-o comedie ce se petrecea la Paris, rolul unei contese bîlbîite de care erau îndrăgostiți toți conții și toți zevzecii lumii, și de care pînă la sfîrșitul actului întîi eram și noi amorezați lulea !). Bucătăria de la demisol este mobilată cu o dormeză peste care este aruncată o șubă, mai este o sobă de gătit și o masă pe care se afla o bancnotă... o oglindă, un ceas deșteptător, un creion și o bucată de hîrtie murdară pe care sînt scrise cu creionul cuvintele „în primele mele..." (Tot timpul m-a preocupat problema criminalității, și în piesele de teatru, și nu de puține ori am constatat că omul cel mai apropiat de tine, cu care-ți împarți pîinea și brînza, cum se spune, pe care-l inviți de ziua ta și a copiilor tăi și-l lauzi cînd e avansat cu un grad în meseria sa și el te blagoslovește din suflet cînd reușești să rezolvi fericit o problemă importantă a vieții tale, insul ce te sărută pe amîndoi obrajii la logodna fiului tău (ca și în piesa cu contesa) și căruia îi primești darurile de nuntă pentru odrasla ta (îl pui și naș), chiar în clipa supremă a bucuriei tale scoate de sub cămașă un cosor și-ți rupe cu el boașele și beregățile și te aruncă la cîini ca pe o lepădătură. Sigur că nu putem mătura greșeala din condiția umană, dar oare putem să le trecem (cum fac avocații) pe toate cu vederea ? Vorbele cu care se dezvinovățesc, duc pe urmă omul spre o vinovăție absolută, spre păcatul lui Adam, spre Cain și Abel... Dar eu cred că delincvența și terorismul individual și chiar asasinatul nu pot fi inocente sau scuzabile decît dacă societatea este vinovată... Uite, am văzut o fotografie (trucată, probabil) într-un ziar de stînga adus de un sîrb de-al nostru din Serbia (învelise un pui fript în ziarul respectiv, să aibă de drum, noaptea, pînă ajungea lîngă Orşova, peste Dunăre) : Hitler se afla întins pe o masă, proaspăt ieşit din baie, sub mîinile maseurului său, îmi scapă numele lui... Era fericit că-l freca pe spinare, dacă poţi să-ţi închipui un porc fericit ! Şi se vedea cum îi atîrnă burta şi cum îi este fleşcăită pielea acestui nenorocit de mic-burghez aflat în pielea goală, ieşit de la baia de aburi — şi m-am întrebat : ce vină poate să aibă un popor care merge cîntînd în urma acestui ins puhav şi lăbărţat ca o meduză pusă la uscat, sau n-are nici o vină, sau ce nevoie aveau de un asemenea burghez liniştit ce-i surîdea pînă şi maseurului său cu gura pînă la urechi, sau ce dorinţe vedeau ei împlinindu-li-se în acest Dumnezeu pe care-l purtau în aplauze şi i se închinau ? Pervazul geamului sufrageriei în care a dormit victima este la o înălţime de 2,70 m de la „trotuarul“ de asfalt ce înconjoară imobilul. În faţa sus-menţionatei încăperi (geam fiind şi la demisol) se găsesc multiple cioburi de sticlă pe o rază de 2/2 metri. Lîngă peretele casei dinspre vecinul Marius Teică, au găsit întinsă pe jos o scară simplă (subliniat), confecţionată din leţuri de brad, lungă de 2,20 metri, care are şase trepte. Treptele trei şi patru prezintă urme de mînjitură de sînge. În spatele imobilului, la o distanţă de unsprezece metri am găsit un briceag cu plăsele de os, cu două lame şi tirbuşon. Briceagul este cu lamele închise, cu urme de sînge în care sînt prinse cîteva fire de păr. (Asasinii speră că pot scăpa de oamenii pe care-i urăsc sau vor să-i jefuiască, trimiţîndu-i în mormînt, unde gura să le fie închisă în vecii vecilor. Mulţi evrei şi intelectuali progresişti, sau numai cinstiţi, au fost siliţi să plece în America din Germania, ori în alte ţări, au fost siliţi sau au mai avut şansa şi timpul necesar ca să dispară dintr-o societate care i-ar fi distrus, şi aceste plecări în bejenie, aceste exilări mai puţin benevole crezi că i-au adus liniştea de care avea nevoie molusca aceea cu mustaţă ? Nici nu se sinchisea de ei, se considera perfect liniştit, ei nu contau. Dar e tot un asasinat, ca şi acesta pe care-l constatăm acum şi care nu-i va aduce ucigaşului prin înmormîntarea doamnei Lelia nici o pace în suflet, din contră, el se va trezi în nopţile sale mereu cu un martor ce-l va arăta cu degetul şi acest martor imposibil de îndepărtat va fi imaginea ei, tristețea neagră a privirilor ei... Piesa văzută de la cucurigu la Oradea se numea „Pălăria cu trandafiri a bunicii“, și trandafirii erau cei care pînă la urmă dădeau în vileag faptul că adevărata contesă era plecată de doi ani în Havai și servitoarea ei avusese într-o zi ideea de a-i îmbrăca rochiile şi a se prezenta în fața celor ce-o căutau pe stăpînă drept stăpîna însăși. Cum de n-au recunoscut-o adoratorii de odinioară ? Simplu. Majoritatea erau boșorogi și o perucă și o aluniță şi o strîngere de mînă încurajatoare ștergeau orice confuzie... Și apoi, mai era totala lor lipsă de fantezie ! Și imaginația ei colosală, verva ei, tinerețea ei... După valul de boşorogi, cei mai tineri nici nu și-au pus problema întineririi ei pe zi ce trecea... Căci piesa avea o scînteie neobişnuită, un farmec... Contesa întinerea mereu, în fața lor devenea mai proaspătă şi mai vie, își arunca parcă anii cum își lepăda rochiile... Şi miracolul ei credeau că vine dintr-un elixir al tinereții preparat de un borfaş, circar, panglicar, de fapt adevăratul ei iubit... Și pe zi ce trecea, contesa îşi găsea un limbaj mai deocheat, își regăsea de fapt vechiul ei vocabular, frust, spre mirarea și încîntarea şi voluptatea curtezanilor... Şi această recucerire a adevăratei sale psihologii, trecînd prin întîmplări extrem de diverse, o elibera, și această eliberare a femeii de toate servituțile și mofturile unei... Juca magistral, asta e ! Și-n această clipă sosea din Havai adevărata contesă, bătrînă, înconjurată de cățel, rezemîndu-se într-o cîrjă, o stafie... Şi adoratorii o dădeau afară pe ușă, anunțau poliția, să pună capăt unei nebune, medicii, s-o interneze... Şi se constata că baba-hîrcă era adevărata contesă, și ei începeau s-o curteze, sperind toți să se însoare cu ea şi s-o moștenească. Şi tînăra servitoare, slabă şi singură, cunoaște adevărata lor mîrlănie, forța socială — bani, poliție etc. — ce vrea s-o îndepărteze, ca să nu-i mai facă de rîs... Și ea începe o luptă cumplită pentru a-și salva pielea, demnitatea şi libertatea sa, fericirea ei simplă, ea apără acum drepturile elementare ale omului.) Intrarea în apartamentul de la demisol se face prin spatele clădirii. Pe mînerul clanței ușii de la intrare în demisol se găsește sînge. În stînga intrării, deschizîndu-se într-un fel de pivniță, se găseşte o debara folosită pentru păstrarea ghivecelor de flori. În chiuveta de aici, se află o mică pată de sînge, iar în mijlocul încăperii, pe beton, resturi de apă de culoare roșiatică. În sertarul mesei din bucătăria de la demisol s-a găsit livretul militar al lui Iosif Cobîrzan, și în el, o fotografie de pe un afiș de teatru reprezentînd-o pe Lelia Procopiu. Tot în această bucătărie se mai află un scaun și diferite lăzi cu plante ornamentale. (Oare totul să înceapă cu Nietzsche, care spunea că „toate adevărurile nu fac doi bani pentru mine“, oare să nu mai existe nici un adevăr care trebuie luat în seamă și să ne considerăm dincolo de bine și de rău și să nu mai credem în nici un Dumnezeu și nici un fel de credință să nu ne mai cuprindă ca să nu părem niște bieți onaniști care în lipsă de ceva mai bun ne refugiem în aceste plăceri artificiale, să le zic astfel, niște întîrziați mintali care n-au nici o voință de a fi ei înșiși și acceptă ce li se dă ?... Nu știu... Dar noua religie și noile religii ce înseamnă, ce înseamnă Hitler pentru intelectuali, nu doar pentru acefalii ce-l urmează transfigurați, sperînd poate un ciolan mai bun ?... Sloganurile lui nu răspund unor aspirații nemărturisite ale acestor intelectuali ? Ori ei nu se simt responsabili de ce se petrece în lume ? Doamna Lelia Procopiu s-o fi simțit cu ceva angajată, nu doar ca artistă, unde era inimitabilă, dar ca om ?... N-am vorbit niciodată cu dînsa, am văzut-o doar pe scenă și-am ascultat-o doar ce spunea pe scenă... Ce părere avea despre războiul acesta ? Uite că a murit și n-o să-i mai aud niciodată vocea... Deci noi căutăm criminalul. O să-l aflăm. Cei care ucid cu brișca sînt niște ageamii. Dar eu, și noi, în domeniul politic ne simțim niște angajați ? Eu sînt un conformist.)

Velisarie schimbă cîteva cuvinte cu procurorul și se retrase sub cireșii dinspre șosea, pe o bancă. Cadavrul Leliei îl umpluse de groază. Preotul din Ciorănești venise cu trăsura împreună cu Lionel Ursu și bătea mătănii în jurul casei și se închina și se ruga, arătîndu-și totuși nemulțumirea că Sorin Poenaru îl poftise politicos să rămînă prin curte și să nu-i strice ancheta. Cum curiozitatea nu-i dădea pace, intră în magazia ce era dincolo de fîntîna americană, spre grădina de zarzavat din fundul grădinii, și, negăsind nici urmă de asasin sau de diavol pe care să-i încremenească făcînd asupra lor semnul crucii, își băgă mîna prin lada cu făină de porumb și binecuvîntă făina. Se așeză în genunchi în magazie și rosti o rugăciune scurtă pentru făina ce se va spurca... Lionel zicea din cînd în cînd grav „Doamne miluiește“, deși nu era cazul, însă nu strica... Ce e cu făina? întreba el, însă preotul din Ciorănești nu-i răspundea, se ruga pentru făină și vorbea cu Dumnezeu : căci tu ai poruncit să nu spurce pe om cele ce intră în gura sa, ci toate să fie curate celor curați. Preotul era supărat pe Lionel că adusese cu el și un aparat de fotografiat nemțesc să-i facă Leliei Procopiu poze și să le aibă ca amintire. „Dumneata vrei să le vinzi, și e păcat.“ „Să mă trăsnească Cel din ceruri dacă vreau să fac comerț cu ele, părinte.“ „Așa ai spus și despre fotografiile făcute la moartea lui Iorga.“ „Vă înșelați, am vrut să le distribui la cîți mai mulți oameni, să aibă acasă mărturia unei monstruozități.“ „Ai luat parale pe ele.“ „Dacă la noi dai cuiva ceva pe gratis, nu-l primește, sau îl aruncă la gunoi. Omul vrea să fie proprietar, să plătească, să se poată lăuda.“ Și totuși supărarea ce intrase între ei venise din felul cum Lionel își lăudase aparatul de fotografiat. „Este extraordinar, poți să-l fotografiezi cu el și pe Dumnezeu.“ De-ar fi fost o simplă lăudăroșenie, treacă-meargă, însă nu era așa : Lionel într-una din nopțile cînd chefuise după repetițiile de la corul bisericesc spusese că ei ar deveni milionari dacă ar face niște fotografii cu Dumnezeu cîntînd în corul lor sau ieșind pe ușa bisericii din Ciorănești ca să propovăduiască pacea în lume — și-ar vinde aceste poze soldaților care pleacă sau vin de pe front, sau femeilor rămase singure acasă. Și cine să fie Cel de sus? — se încumetase un pensionar să întrebe, încheindu-și cămașa la gît și pieptănîndu-se și surîzînd sigur că el e cel mai nimerit, fiind cel mai gras. Eu, ar fi răspuns Lionel, îndreptățit, el cîntînd și cel mai bine, ale lui fiind și ideea și aparatul de fotografiat. Așa că preotul se uita cam chiorîș la el : și drumul cu trăsura s-o vadă pe Lelia Procopiu moartă nu-i împăcase cu adevărat, așa cum sperase Lionel, știind el din experiență că moartea altora multă alinare aduce în sufletele oamenilor. Cînd privesc cerurile, lucrul mîinilor tale, zicea preotul ca din carte, privind tavanul plin cu cîlți și cu funii de usturoi al magaziei, în genunchi, cînd privesc și luna și stelele, pe care le-ai întemeiat Tu, atunci îmi zic : Ce este omul ca să-ți aduci aminte de el, și fiul omului ca să-l cercetezi pe el, ce este omul? Dar oricît sublinia el această întrebare ca să priceapă Lionel ce blestemăție săvîrșise la beție, Lionel se uita cu groază spre o tîrnă în care clocise cîndva o cloșcă și de unde niște afurisiți de păduchi de găină s-ar fi putut pe podea îndrepta spre el nevăzuţi, să-i intre sub curea şi mai ales sub peruca sa bogată... Ce e omul ? Micşoratu-l-ai numai cu puţin faţă de îngeri ; cu mărire şi cu cinste l-ai încununat şi l-ai pus stăpîn peste lucrurile mîinilor Tale...

— Părinte, sînteţi bun să-l duceţi cu trăsura dumneavoastră pe domnul Procopiu pînă în centrul oraşului ?... l-a invitat pînă la dînsul domnul...

— Cum să nu, cum să nu-l servesc, un om îndurerat... Dar cine-l invită ? La poliţie ? Şi de ce nu vin ei aici cu maşinile lor ? Sau la procuratura dumitale ? Nu, domnule, nu-mi omor eu caii pentru dînşii. De-ar fi vorba... A, e vorba de o scrisoare, de o invitaţie ? ! E cu totul altceva. Dar de la cine este ?

Un domn cu baston sunase la locuinţa lor din Bucureşti şi-i înmînase Dinei (aflînd că tatăl ei nu este acasă şi rugînd-o să i-o dea cît mai repede cu putinţă) un plic din partea lui Iuliu Maniu. Preotul din Ciorăneşti îl dusese cu trăsura (stînd pe capră, pînă lîngă Arcul de Triumf, alături de paracliserul care mîna caii) pînă la locul întîlnirii. Tot timpul drumului vorbise numai Lionel Ursu, despre marea actriţă care a fost doamna Lelia Procopiu... A fost un copil-minune, a cutreierat toate tîrgurile făcînd lumea să se destindă şi să se simtă fericită — şi alte asemenea banalităţi pline de politeţe care mai mult îl enervau decît îl linişteau pe Velisarie. Dina îi întinsese la Otopeni procurorului scrisoarea, el să i-o dea lui Velisarie. De cîtăva vreme nu-şi mai vorbeau. Din seara nefericită cînd toate planurile bănuite de ea se adeveriseră, spre propria ei stupefacţie, cînd tot ce pusese ea la cale se împlinise, fără să-i aducă vreo bucurie. Şi din acea întîlnire ea se dovedise cea mai vulnerabilă : pierduse şi iluzia ce-o mai avea în ei şi după acest dezastru ei îi era chiar imposibil să le arate lor că-i pare rău de ce s-a petrecut şi total imposibil să le arate prietenilor, cunoscuţilor ei că doliul acelei seri merita să fie purtat. Tăcerea ei în zilele următoare apăruse ca o lipsă de umor şi ca o infirmitate. Nu crăpa lumea din ce-ţi închipui tu, îi zisese chiar în acea seară Papil Buduru, lingîndu-şi mustăţile. Dacă voi sînteţi aşa, nu mă iubiţi, şi nu vă mai iubiţi, voise să le spună Leliei şi lui Velisarie, însă i se făcuse frică de răspunsul lor şi tăcuse.

Şi poate că săvîrşise un rău ireparabil, punîndu-i pe ei faţă-n faţă, o greşeală de neiertat săvîrşise ! Din cauza acestei prostii poate ei n-aveau s-o mai iubească niciodată, şi nici pe ei să se mai iubească ; sau poate că prostia ei le folosea, să se scuze unul în faţa celuilalt de... De ce ? Că existenţa lor fusese tot timpul ce ? Ce scuze puteau găsi ? Ce explicaţii ? Una singură, de care ea devenea tot mai sigură : că ea începuse să le fie un soi de alibi, că din cauza ei nu-şi împliniseră visele, poate despărţindu-se, din cauza ei erau de mult nefericiţi şi aveau să rămînă şi mai departe, acoperiţi şi de ridicol.

Dar de ce-l invita bătrînul ardelean ? Aflase de moartea Leliei şi voia să-i mai aline disperarea ?

— Ce mai faci, drăguţă ? l-a primit surîzător, întinzîndu-i mîna.

Ce putea să-i răspundă ? Mulţumesc, bine ? Era în haine negre, se putea vedea că nu vine de la nuntă.

— Sincere condoleanţe...

Era evident însă că nu ştia de Lelia. Din discreţie nu întreba după cine poartă doliu ? O remarcă de politician, omagiind un costum, ori o împărtăşire a unei tristeţi pe care nu voia s-o mai răscolească ?

— Ştiu că lucrezi la o carte despre istoria României, e o datorie patriotică...

— Da, generaţiile viitoare trebuie să ştie de unde ne tragem, şi cele prezente, se-nţelege, cine-au fost sciţii şi tracii şi dacii, cum s-a format limba noastră şi poporul nostru, cum s-a făcut marea unire şi ce rol au avut Vlad şi Mihai Viteazul...

— Am citit de curînd cartea îngrijită de dumneata despre ce spun cronicarii străini în legătură cu Ştefan cel Mare.

— Nu e prima în...

— În istorie nici o carte nu este prima... deşi prima rămîne totuşi fundamentală... Şi Iorga a scris o excelentă monografie, Istoria lui Ştefan cel Mare...

— Da, ştiu... Mi-au plăcut mai ales cronicarii poloni... Ioan Długosz, secretarul arhiepiscopului din Cracovia... Uite, am cartea chiar aici... A folosit izvoare polone şi ruse, şi propriile sale amintiri, fiind martor ocular al evenimentelor mai noi... Descrie grozav lupta de la Baia... „Partea mai mare a armatei ajungînd în munţi şi găsind drumul închis cu arbori prăvăliţi, după ce îşi arse carele şi alte bagaje şi după ce îngropă 500 de tunuri, ca să nu pună mîna moldovenii pe ele, scăpă cu fuga.

Și dacă regele Ungariei n-a fost prins și omorît, aceasta se datorește...“ În sfîrșit! Sau despre lupta de la Podu-Înalt... „Marți, 17 ianuarie, Ștefan, voievodul Moldovei, înfrînse într-un mare măcel oastea de 120.000 de oameni a lui Mohamed... Nu s-a îngînfat Ștefan în urma acestei biruințe, ci a postit patruzeci de zile cu apă și cu pîine...“ Și cum Ștefan, înștiințat de oștile pe care le aduna sultanul împotriva sa, aștepta neînfricoșat, încrezut în ajutorul lui Dumnezeu... „O, bărbat minunat, scrie Długosz, cu nimic mai prejos decît comandanții eroici de care atîta ne mirăm! În zilele noastre cîștigă el, cel dintîi între principii lumii, o strălucită biruință asupra turcilor. După a mea părere, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpînirea lumii și mai ales cinstea de comandant împotriva turcilor, cu sfatul, înțelegerea și hotărîrea tuturor creștinilor, de vreme ce ceilalți regi și principi catolici își petrec timpul numai în trîndăvii și războaie civile.“

Unde voia să ajungă? Ezitînd, ca acel baron din „Pălăria cu trandafiri a bunicii“ care voia neapărat s-o așeze pe contesă între el și el însuși, în declarații, ca pînă la urmă să nu afli dacă... Vorbeau despre turci și poloni și nu departe de-aici el văzuse moartea — în acea sinucidere imprevizibilă și tăcută și căreia avea să-i urmeze, după toate supozițiile de rigoare, o înhumare cu un fast derizoriu, fiindcă nici discursurile pompoase ale colegilor clevetitori și ale colegelor invidioase și nici coroanele de flori n-aveau să fie decît o neînsemnată demonstrație de durere, sau chiar durere, ce nu putea nimic schimba... Ce istorie era necesară? El era un umil profesoraș, poate ușor peste medie, însă nicidecum un savant, un ins care profitase știind istorie, dar nu adusese nici un argument nou, nu era un creator... Și atunci pentru ce această inutilă discuție despre superba descriere a morții lui Ștefan semnată de Matei Miecowski, medicul de curte al lui Sigismund... În anul 1504, la 2 iulie, marți, ora 1 după răsăritul soarelui, din voia destinului muri Ștefan, voievodul Moldovei, împovărat de lupte, bătrînețe și podagră... Tot el zdrobi mai de multe ori și respinse pe tătarii de dincolo de Volga și pe cei din Crîm. O! bărbat triumfal și victorios, care biruiși pe toți regii învecinați!... O istorie contemporană, desigur, ar fi interesantă, din memorii, din frînturi de conversații, din articole de ziar, din afișe, din afișe de teatru și cataloage, din prețurile grîului și ale petrolului — toate luminînd secret și uman o lume, ca o inițiere în tainele timpului și ca un document ce pare sau este plin de fantezie și care nu va putea fi răstălmăcit și reinterpretat de nimeni... Și o aventură a limbii române, a oamenilor din diverse medii, o aventură mai degrabă a gîndurilor acestor inși feluriți, a amintirilor lor, aceste sfinte vorbe pricăjite în aparență care salvează și timpul ca să nu crape și-i salvează și pe ei, și visele lor de morți, mîine cînd nu vor mai trăi și care așează pe pămînt o justiție postumă, eternizînd viața lor și interzicînd după pieirea lor să le mai fie furată și întoarsă pe dos ca o cămașă bună de dat de pomană la țigani, ori de aruncat la gunoi... Felix Petancius, care-i face un raport despre drumurile ce duc în țara turcească regelui Ungariei și Boemiei... Aceasta este provincia numită Dacia, o colonie a romanilor, ai cărei locuitori și astăzi chiar vorbesc în latinește. Abătîndu-se de pe drumul ce trece spre Vidin și Nicopole, la stînga, dai de cetatea Vaslui (Vasillum castrum), așezată între Valahia Mare și cea Mică, numită Moldova... Din niște drumuri se reface istoria acelui timp, intențiile regelui belicos și situația unui imperiu... și ăsta e miracolul scrisului, să întrezărești pulsația adevărată a timpului, folosind nu numai documente autentice, ci și tonul acelor hrisoave, circulare, adrese... vieți nu de prim rang, minore, prinse în marele angrenaj, în marele tăvălug, pot prin țipetele lor de groază și disperarea lor să recompună istoria, fără ca această istorie să fie direct evocată, ori prezentată prin personalități ce-au ocupat ranguri prime din stat, istoria e peste tot prezentă, și în tranșee, și la piață, și în tramvai, așa că nu poate fi redusă la o rețetă sumară, de buni și răi, împilați și conducători, pe lîngă marile adevăruri trîmbițate și lustruite, sînt și unele mai umile și restituirea umilinței adevărului... în cazuri mărunte, poate fi mai cuprinzătoare... Războiul e o nebunie, o nevroză, și nu e numai Hitler de vină, domnule Maniu, desigur... Și atîtea vorbe care unde vor să ducă ? Acolo unde lipsește poporul din documente avem de-a face cu esența unei dictaturi, dar în capul cronicilor despre Ștefan cel Mare poporul e mereu prezent, nu numai prin număr, ci și prin fapte, el a tăiat copacul din codrul Cosminului, l-a fugărit pe regele ungur, a ridicat biserici... Sigur că o istorie modernă, știu de la profesorii mei, poate fi scrisă altfel... Uneori în loc de a inventa fapte noi sau de a reconstitui gîndirea cuiva, e mai lesne și mai eficient să copiezi discursurile celor în cauză, ori să transcrii ce ei au săvîrșit în mod public sau nu... Istoria este prezentă peste tot, domnule Procopiu... Da... Domnule... O clipă !... Domnule !... Desigur... Domnule... este ireductibilă... Și totuși plină de varietate... Și uneori chiar fără să fie direct evocată, cum am mai spus... Și oglinzile mincinoase ?... Poate să fie vorba de ambiguitatea istoriei... cum și oamenii nu sînt mereu niște apoteoze ale caracterului, ar fi și o minciună... Dacă ne gîndim la Meșterul Manole, și acolo istoria este prezentă, desigur, dar dincolo de ea se relevă un adevăr fantastic... Și să nu luăm doar faptele, efortul, visul, creația... Nu e vorba de Faust, însă undeva și el vrea să-i impună timpului propria sa aspirație, propria voință... Istoria uneori mi s-a părut că e ca un zid de vorbe și de fapte care crește sub ochii noștri și în care sîntem zidiți de vii... Și poate de noi înșine... Domnule... Domnule... O clipă... Ambiguitatea condiției umane, să n-o uităm... Însă un ins ca Hitler e un nebun... De ce-mi spuneți toate acestea ?... E un adevăr... Poate, poate... Ori poate dorește o confirmare, mă tatonează ?... Și Lelia, Lelia, el ori n-are habar, ori nu-l interesează decît propria sa persoană... O clipă... Dumneata ești un martor al istoriei contemporane, trebuia să cunoști totul, poate azi, sau poate mîine, va trebui să depui mărturie... Toți vom depune ?... Hitler a vrut, ca orice nebun, să-și contopească viața sa cu a istoriei universale, să impună acestor ani propria sa voință, să impună timpului ideile sale... cu orice preț... Știu că știți, tocmai de aceea... Ar fi cazul să plec... O clipă ! Da, mai stau... Poftiți... Mulțumesc... Poftiți, domnule... Nu-i nimic, adevărul este, trebuia știut... Mai doriți o cafea ?

— Ca să fiu deschis cu dumneata trebuie să-ți mărturisesc că încă în 18 martie din acest an, imediat după sosirea lui Mihalache la București, după... știți... am luat cuvîntul în comitetul de direcție al grupării național-țărăniste, s-o numesc așa, ca prietenul dumneavoastră Papil Buduru și ca alții... Și chiar așa fiind, însă peiorativele nu-mi plac... Mai era în locuința doctorului Lupu, pe lîngă gazdă, se-nțelege, și Mihai Popovici, pe la unsprezece dimineața... Am arătat că desfășurarea operațiunilor pe frontul sudic-răsăritean a depășit orice prevederi : rușii înaintează vertiginos, iar trupele germane nu opun o rezistență serioasă. Din felul în care se desfășoară aceste operațiuni, se poate vedea că germanii sînt decișî să abandoneze România. În cîteva zile, le-am spus, trupele rusești se vor afla pe teritoriul nostru. E inutil să subliniez gravitatea și consecințele acestei situații, dacă nu se acționează cu rapiditate. Politica mareșalului putea să aibă o bază : aceea că armata germană apără teritoriul nostru de o invazie străină. Astăzi, această bază s-a surpat. Teritoriul nostru este descoperit. Făgăduințele solemne făcute de Hitler mareșalului Antonescu că va apăra România nu se realizează. Guvernul se află în fața unei situații noi, am spus... trebuie, noi... Și guvernul să dea... Înțelegeți, domnule Procopiu ? Doctorul susținea în consfătuirile noastre că nu ne putem împotrivi germanilor, atîta vreme cît ne apără de ruși. Dar astăzi situațiunea e schimbată, zicea el atunci, germanii ne-au trădat, o pot afirma cu mîna pe conștiință : fiindcă, ce vreți să cred cînd numai două săptămîni de la asigurările solemne date de Führer mareșalului că vor apăra țara, sîntem lăsați în voia soartei ? Părerea lui era : să merg la mareșal, ori să mergem cu toții, să-l convingem să discute cu Hitler : România nu trădează, armata română nu se dezonorează. Germania nu ne mai poate apăra. Din ce motive — nu interesează. La rîndul ei, Germania nu poate trăda România, adică n-o poate expune în mod inutil la distrugeri și prăpăd. Germanii să se retragă în ordine fără să se opereze acele distrugeri pe care le-au făcut în celelalte regiuni părăsite. România să le dea tot concursul pentru a-și retrage trupele și materialul... Iar după ce această operație va fi săvîrșită, Germania să lase României libertatea de a decide singură de soarta ei. Aceasta ar însemna desfacerea cinstită a unei tovărășii. Și Mihalache a replicat : Și dacă Germania nu va voi ? Dacă va ocupa România ? Dacă va dezlănțui teroarea ? Doctorul Lupu a răspuns că atunci ne vom opune. Eu cred că mareșalul are încă rezerve, a zis el, 15—20 divizii se vor mai găsi. Germanii nu ne pot cere să ne sinucidem. Le-am dat totul : armată, teritoriul nostru, petrolul, grîul. Din moment ce nu ne pot apăra, nu ne pot pretinde să ne distrugem, de placul lor !

De ce această ,nevoie de a se spovedi ? De ce această netă detașare ?... Ce libertate voia să cîștige ? Fiindcă eșecul ce se profila mai de demult în cariera acestui om ajuns la bătrînețe părea să devină acum chiar temelia ideilor sale pe care partidul ce-l conducea și unde-și desfășura activitatea sa și independența sa... Din omul ce vorbise la Alba-Iulia și care avusese ambiția unui creator de istorie românească nu mai rămăsese decît un ins ce voia să depună o mărturie pentru posteritate — dar de unde era el sigur că eu voi trăi? îl privea cu blîndețe Velisarie — sau voia ca să se afle, de nu se știa, ce gîndea el? Deci vrea să facă din mine un colportor de vești dintr-o tabără în alta, complimentîndu-mă întîi ca să mă cucerească cît de cît că voi fi un istoric adevărat?... Deci eu pentru el sînt un fel de om al altora?... Dar al cui om mă crede?... Și ce-mi spune el eu știu pînă și de la un Papil Buduru chiar din martie...

— Rezumînd discuțiile de-atunci, am constatat că domnul mareșal Antonescu trebuie convins că e în interesul superior al țării să procedeze de urgență la o mobilizare generală, fiind inadmisibil ca în momentul în care granițele sînt amenințate, armata română să nu se afle întreagă pe picior de război... El trebuia convins de inutilitatea și grava primejdie a rezistenței la Nistru... fiindcă există apoi primejdia ca teritoriul țării să devină teatru de război și ca întreg patrimoniul nostru național să fie distrus, pe de o parte, de armatele germane, de alta, de armatele sovietice... Pentru a realiza retragerea noastră din război, am luat în cercetare trei soluțiuni...

Această analiză riguroasă pe care o făcuseră avusese vreun rost, dusese undeva, și acum repetarea ei ce scop avea în fața unui ins ce nu era din gruparea lor? Indiferent de mersul istoriei, ei căutaseră să judece științific situația țării, ca simțindu-se responsabili de destinul ei? Sau indiferent de ce avea să aducă viitorul, ei trebuiau să aibă o acoperire față de ei și în fața viitorului că și-au făcut datoria? Dar aici era viciul acestor politicieni, despre care vorbea Ilie Dragomir, că în loc să treacă la fapte decisive și implicit curajoase și poate riscante, ei își căutau argumente etice foarte frumoase, uitînd de dorințele lor obscure și cel mult ambigue și de fapt de nehotărîrea lor care putea să ducă oriunde mersul războiului pentru România... Tot stabileau planuri peste planuri, vorbe peste vorbe, așteptînd să rezolve timpul ce era încurcat... Și această politică de struț și acest sistem pe care-l practicau nu-i ducea pînă acolo încît ajungeau slugile acestui sistem de amînări și de lașități și de dezvinovățiri și delimitări și luări de poziţie şi etică etc., etc.? De ce nu lua o poziţie netă şi eficientă şi de ce-mi spune mie ce ştiu?... Poate ca să mă încerce de ştiu?... De ce-şi pierde energia cu proiecte de acum cîteva luni?...

— Prima: ca însuşi guvernul să fie convins că efectuează această retragere din război, fie cu consimţămîntul, fie împotriva germanilor. A doua: dacă guvernul nu înţelege să-şi ia această sarcină, el să înlesnească situaţia, spre a se putea alcătui în grabă un guvern de militari, în măsură să-şi asume această răspundere... Trei...

Antonescu ştia părerile lor, avea destui oameni care să-l informeze... Mai rămînea totuşi varianta consemnării atitudinii acestui om bătrîn, dar încă energic, măcar într-un document obscur redactat de un profesoraş de istorie celebru pentru că fusese soţul soţiei sale, marea actriţă Lelia Procopiu, egala Marioarei Voiculescu şi a Elvirei Popescu, dacă nu chiar mai mare decît ele?... Şi aici se înşela, ocupîndu-se de cum va arăta profilul său pentru viitorime?... De ce voia el să fie creatorul şi salvatorul României şi pe ce-şi întemeia dorinţa de a fi Dumnezeul acestei naţiuni? Pe nişte vorbe, pe nişte hîrtii, pe ce?... Decît tot pe o înfrîngere a noastră, ca să i se vadă adeverite... decît tot pe o catastrofă îşi consolida... Avea dreptul Ilie Dragomir: acest lanţ de catastrofe nu puteau să-i ducă pe propovăduitorii lor decît tot la o prăbuşire ireparabilă... Sistemul social pe care-l susţineau cum îl susţineau, cu fervoare şi cu laşităţile de rigoare, această maşinărie bolnavă pe care o stăpîneau cu abilitate nu putea într-o zi să nu-i transforme în supuşii ei neputincioşi, într-o zi cînd o să se simtă pentru totdeauna stăpînii ei infailibili... Prea mulţi avocaţi ai istoriei, îi spusese în glumă profesorul său, care nu fusese un Pârvan, prea mult efort de a discuta cu eleganţă nişte contradicţii ireconciliabile, vorbe, vorbe, domnule...

— Faţă de această situaţie, am propus ca să alcătuiască cele două grupări democratice o declaraţie comună, în care să prevină guvernul asupra perspectivelor ce se deschid ţării dacă se continuă războiul alături de Reich şi să i se ceară ieşirea din război şi ieşirea din Axă, să fie invitat să ceară condiţii de armistiţiu, să i se arate marea misiune istorică ce şi-o asumă, dacă nu va voi să se conformeze sentimentului general al ţării. Ţin să mai precizez că în conducerea liberală s-au exprimat puncte de vedere contrarii... Astfel, domnul Dinu Brătianu, în consfătuirea care a avut loc în sîmbăta de 18 martie, a declarat că e convins de necesitatea ieșirii României din război, dar că ar trebui să se aștepte înaintarea sovietică pînă la Prut, ca pierderea Basarabiei să fie o urmare a constrîngerii militare sovietice și nu acceptarea indirectă a opoziției române. Între timp, noi, cum ai văzut, am...

— Da, știu... și totuși... totuși...

— Totuși ce?

Nu putea să-i spună că totuși nu știa ce dorește de la el...

— Totuși, zise, nu vă supărați... o să mai reluăm această discuție foarte interesantă și... foarte importantă pentru istoria noastră... da, da, sublinie, simțind că-i face plăcere domnului... Însă aș vrea să mă retrag : nu știu dacă știți, soția mea s-a sinucis azi-noapte și...

— Vai, condoleanțele mele, te rog să mă ierți... N-am știut, vai, ce tragedie... Dar cum, de ce, domnule?...

— Nu știu absolut nimic... Procurorul Sorin Poenaru se află la fața locului, în Otopeni, analizează...

— Vai, încă o dată scuzele mele... noi discutam... și dumneata trăiești o mare tragedie... Sigur, și altă dată putem relua, interesele țării ne cer să nu uităm o singură clipă... Însă... omul, familia, te rog...

În acest timp, Sorin Poenaru și medicul legist (Vasile Drăguț) au constatat examinînd cadavrul (am procedat la efectuarea examenului extern) Leliei Procopiu următoarele : pe obrazul stîng, în jumătatea inferioară, la 3 cm în afara comisurii bucale, o plagă orizontală de 6 cm, cu margini drepte, interesînd țesutul subiacent... pe regiunea mentonieră dreaptă, la 2 cm sub buza inferioară, o plagă orizontală de 6 cm, cu margini netede și vîrfuri ascuțite. La 0,5 cm sub extremitatea stîngă a plăgii de mai sus, se distinge o plagă excoriată, superficială, de 0,6 cm. Pe fața externă a pavilionului urechii drepte o plagă excoriată discontinuă, de 3 cm. În regiunea cervicală superioară se găsesc multiple plăgi tăiate care se interferează determinînd o secțiune completă și circulară a tegumentelor și țesuturilor subiacente. Pe regiunea vertebrală dorsală... iar pe treimea inferioară a marginii radiale a antebrațului drept... și pe marginea cubitală a antebrațului stîng, pe fața posterioară a antebrațului stîng...

Papil Buduru se foia în jurul casei, trăgea cu urechea la ce discuta procurorul cu Vasile Drăguţ şi deşi aceştia nu se pronunţaseră asupra... era clar că nu putea fi vorba de o sinucidere. Fiind exclusă această teamă, bolborosită de Velisarie prin vie în cursul dimineţii, se profila cu certitudine o crimă abominabilă al cărei mobil trebuia găsit, odată cu asasinul, desigur, însă Velisarie n-ar fi fost bine să fie exclus... Nu-şi ieşise din pepeni cînd îl găsise pe el cu Lelia, fiindcă nu venise singur în Otopeni şi n-avea nici un drept să se considere cu coarne cînd el o ducea de mînă pe Gabriela Ursu, dobitoaca lui Lionel... Şi nu Velisarie zisese chiar în acea seară printre pahare că adevărata fericire nu se poate atinge decît dacă ţii cont numai de părerile tale şi nu-ţi pasă de nimeni atunci cînd doreşti ori eşti împătimit de ceva, şi nu te laşi scurs la canal odată cu zoaiele ce le duc ca apa părerile false şi fariseismul celor din jur care mereu îţi dau sfaturi, fără să ţină cont de ele, mereu vor să te înduplece să renunţi la bucuriile şi spaimele tale cele adevărate şi să ţi le însuşeşti pe ale lor, să renunţi astfel la tine şi să ţii cont de ei şi să dispari ca un balon de săpun, în hohotele lor de rîs şi în propriul tău dispreţ c-ai fost pe lumea aceasta fără să-ţi trăieşti cu ardoare şansa unică de a exista şi a te bucura de plăcerile simţurilor şi gîndurilor tale, în dispreţul tău, unicul tău martor că n-ai ţinut seama doar de tine ca să poţi fi fericit... Şi ce însemna lunga şi întortocheata lui plîngere dacă nu o ameninţare abilă prin confuzia ei înşelătoare şi prin aburul de beţie ce te îndemna să n-o iei în serios dacă n-aveai urechi de auzit?... Sau într-un acces de furie, ce se mai poate întîlni în viaţa celor pe dinafară atît de echilibraţi şi de supuşi raţiunii şi în realitate plini de complexe şi falşi şi negri în intimitatea sufletului lor ulcerat de tot soiul de vise nerealizate şi de umbra grea a unei ratări sigure, cum era cazul lui de istoric neîmplinit şi de veleitar în politică, neluat în serios de nimeni, deşi-l cunoştea o lume întreagă datorită Leliei — într-o clipă de nebunie n-o căsăpise el cu lama briceagului şi chiar uitase apoi într-adevăr ca într-o beţie ce săvîrşise şi reintrase în mantia sa de profesor de istorie sobru şi gata să descrie neguroasele vremi ale sciţilor şi tîmpenia cu scara către cer a unui escroc devenit după el punctul de pornire al aspiraţiilor spre înălţimi din Coloana lui Brâncuşi... ?

Tocmai cînd Papil Buduru pleca spre București satisfăcut de ideea sa și sigur că ea nu va întîrzia să fie dovedită, Poenaru, căruia n-avea rost să i-o spună, ca să nu pară că insinuează niște aberații ca să se absolve el de orice posibilă chemare să dea declarații în legătură cu Lelia, pe care o cunoștea de ani de zile, Poenaru ajunsese la examinarea cămășii de noapte a victimei (o dezbrăcase și-o acoperise cu un cearșaf), cămașă ce prezenta în față, în jumătatea inferioară, paramedian stîng, o tăietură de 6 cm, pe pieptul drept, lîngă guler, alta, de 5 cm, lîngă cusătura mînecii drepte, alta, tot de aceeași lungime, iar în spate, corespunzător omoplatului drept... Nu, nu era vorba de nici o sinucidere, ipoteza aceasta fiind o aberație nici nu se putea pune. Poenaru avea și o ipoteză a sa, în privința vinovatului, însă deocamdată trebuia terminat ce era mai important și ce nu suferea amînare, constatarea morții și a locului faptei, ca să se poată da autorizația de înhumare și apoi... Putea fi vorba de un sadic? de un nebun? de o încercare de jaf? de o răzbunare? de o întîmplare stupidă?... Mai avea de controlat podul imobilului: urcă scările de lemn din cămara de alimente, dădu la o parte uriașa ușă ce acoperea gura podului și, spre surprinderea sa, auzi un zgomot suspect, ca o degajare de gaze. Apoi se așternu liniștea, întretăiată de bîzîitul mașinilor ce goneau spre Ploiești sau București. Prin întunericul dens, desprinse apoi un sforăit neregulat. Împinse o țiglă de la locul ei și zări lîngă coșul de cărămidă cel mai îndepărtat (al bucătăriei?), pe un maldăr de ziare, un ins, dormind îmbrăcat, cu gura căscată, beat tun. Veni și doctorul Vasile Drăguț și după ce făcură amîndoi să fie lumină destulă în pod (cîteva țigle și olane dislocate, ceea ce Poenaru și scrise în procesul-verbal, în continuare, văzînd că individul era mort de beat și imposibil de trezit), ziseră pe rînd: ce tîmpenie, domnule! ce tîmpenie, domnule! „Vita nici n-a încercat să fugă!“ „Să constatăm cum este îmbrăcat întîi...“ „Dar ce mama dracului caută în pod?“ „Privește, pe fața laterală dreaptă a gîtului se află trei excoriații, să le măsurăm...“ „Ori o fi crezut că ușa de la pod este ușa de ieșire, chior de beat fiind?... Căci era absurd să vină să se ascundă aici!“ „Pe fața dorsală a mîinii drepte, corespunzător articulației metacarpofalangiene III, o excoriație de 0,3/0,3 cm...“ „Sau nici n-a dorit să se ascundă, a venit să doarmă?... Bănuind că n-o să vină în grabă nimeni să constate moartea, într-o casă aproape părăsită ?! Dar de ce nu s-a-ntins pe-o canapea, la etaj, să sforăie ? S-a temut să nu-l prindă somnul în aceeași casă cu moarta ? Podul fiind în afara casei, altceva ?... „Pe antebrațul drept, corespunzător șanțului arterei radiale, doctore, se distinge o excoriație de 0,4/0,3 cm..." „Înseamnă că a fost o luptă între ei, că victima nu s-a lăsat... că a fost trează..." „Să constatăm întîi ce e sigur și se vede cu ochiul liber. Pe fața externă a indexului drept, corespunzător primei falange, o plagă superficială de 0,7 cm, cu margini netede și unghiuri ascuțite..." „Sau a venit aici ca să se-arunce în cap și să crape ?... Poate fi vorba de o încercare nereușită de sinucidere ?..." „Pantalonii sînt din stofă, de culoare gri. Pe ambii craci, în față, pînă peste genunchi, se disting multiple și masive pete de sînge, de mărimi diferite, scrise mai departe imperturbabil Poenaru. Pantofii, din piele, de culoare neagră. Se observă mînjituri de sînge pe bombeul pantofului drept și pe întreaga față a pantofului stîng, și pe șireturile ambilor..." „Voind să se sinucidă, s-a-mpiedicat în pod prin întuneric de lăzi și sticle goale și de pantofi vechi și-a căzut și fiind băut a adormit buștean ?" „N-are nici un act asupra lui." „O fi vreun dezertor ? Ucigaș de meserie, e imposibil, ăștia nu fac gafe de ageamiu... Să fie cel al cărui livret militar l-am găsit la subsol ? Dar despre ăsta mi-a spus azi-dimineață domnișoara Dina că e plecat cu bicicleta la Turnu-Severin, și altă bicicletă, în afară de cea a victimei, n-am mai văzut." „Să-l mai lăsăm să doarmă." „De se trezește și-și aduce aminte ce-a făcut, n-o să devină agresiv, ca să nu poată fi prins ? E mai bine să-i pună vreun curcan cătușele." „Nu, nu, omul doarme... Și apoi nu e sigur..." „Dar este foarte sigur." „Este destul de sigur." „Domnișoara Dina, cînd a descoperit azi-dimineață crima... parcă ea a descoperit-o, nu ?... Dacă dădea și de animalul ăsta, dacă el se trezea ?..." „Nu se trezește nici peste două ore..." „De fugit n-are pe unde fugi, de aruncat din pod, să-și frîngă cumva gîtul, cred că nu mai e cazul... Să punem totuși un curcan să-l păzească..." „Dumneata poți să iei victima și s-o duci la Morgă..." „Autopsia cred că nu va mai aduce nimic nou." „Probabil..." „Nu poate fi vorba s-o fi otrăvit cineva înainte, și de-abia apoi altcineva ?... E un caz simplu. Avem în față și victima și asasinul... asasinul care doarme..." „Deci dumneata ?..." „Eu n-am văzut-o niciodată jucînd pe scenă, doar într-o primăvară, la o grădină... sau în Cișmigiu?... nu, nu, ținea un turc o cofetărie spre Cotroceni, cu saraiili și baclavale... și ea rîdea, rîdea și mînca prăjituri și se lingea pe degete de mierea dulce, rîdea..."

Velisarie ajunsese pe lîngă Arcul de Triumf și încă nu înțelegea nici de ce Lionel Ursu îl așteptase plimbîndu-se singur prin fața casei bătrînului ardelean, cît el se aflase înăuntru, și nici de ce îl conducea acum spre casă, tăcut, acceptînd că în asemenea clipe vorbele consolatoare și fade și cunoscute nu-și aveau nici o noimă... Însă ce dorea acest omuleț gras ce transpira abundent, să-i spună ceva despre domnișoara Gabriela, știa ceva?... Nici nu încerca să-i zică la revedere și să-l lase în mijlocul drumului, după ce Lionel îndurase arșița zilei bătînd în dreapta și în stînga asfaltul încins... avea destul timp și ca pensionar nu știa cum să și-l risipească, ori o dorință ascunsă și poate nelămurită îl făcea să spere că va afla ce gîndea gigantul de la Vinț, cum îl poreclise mai în derîdere pe Maniu un gazetăraș născut în Ialomița, tuciuriu și limbut?... O fetiță sărea coarda, lîngă un cărucior așezat la umbră, unde probabil sora sau fratele ei dormea, două bătrîne își plimbau cîinii, gesticulînd, gesticulînd: erau surdomute... Erau babele pe care de multe ori Lelia le invitase să bea o cafea împreună, încercînd să vorbească fără cuvinte cu ele. Aflaseră ceva? Nimic, desigur. Le salută, aplecîndu-și fruntea și spunînd sărut-mîna, ca un elev în fața profesoarelor sale, din rutină. Cîinii îl priviră, udînd în același timp același copac, ca și cum ar fi fost același animal, cu două organe pentru aceeași funcție. Lelia obișnuia să se ducă la Moși uneori cu cele două gemene, și la circ — și fără alfabetul lor de semne, reproducînd cu mîinile ce vedea în arenă sau prin talcioc, sau pe stradă, imitînd pașii altora și expresia feței lor, de bucurie sau de răfuială, ca o surdomută căzută din cer, încerca să le facă să zîmbească, ceea ce era extraordinar de greu, aceste două virgine născute din același ou posomorît și fără noroc parcă se născuseră nu doar cu gura înțepenită și cu urechile îndopate cu ceară, ci și cu fețele mute ca niște măști din piele urîtă și îmbătrînită de broască rîioasă. Dar Lelia, încercînd cu ele imposibilul, imitînd pentru ele oamenii și emoțiile lor și prostiile lor, învățase fără să-și dea seama la început să vorbească un limbaj al mîinilor și al privirilor care se dovedise pe scenă extrem de convingător și de eficient... Ciinii, cu limbile scoase, gîfîind de căldură, clăpăugi, udau mereu deodată alt tei, ca niște izvoare dezlegate după un anumit orar, indiferenți la huruitul motoarelor și la defilarea camioanelor pline cu soldați. Ce voise Maniu arătîndu-i unele dintre interviurile sale mai vechi acordate presei și declarațiile publice tipărite nu numai în ziarele din Transilvania, sau ale partidului său?... Să lege realitatea prezentă de realitatea trecută, și el, Velisarie, să-i poată configura personalitatea cu mai mare precizie, aflîndu-i toate nervurile ce de ani de zile o țineau în miezul unor acțiuni și evenimente sociale și politice?... „Eu sînt un cîntăreț de operă, un artist, un om care se dăruie cu toată ființa sa cîntecului, îl auzi pe Lionel, — și toate ar fi fost adevărate dacă erau puse la timpul trecut, toate ar fi fost adevărate... Dar ce mai conta acest chițibuș, doar omul avea să se simtă artist pînă la moarte, chiar dacă anii stinseseră în el și acea brumă de cîntec ce-l dusese doar pînă în corul operei, nu mai departe, pînă lîngă acele stele ce strălucesc (cum scria Theodorachis) „cîntînd Verdi și alți asemenea plicticoși macaronari..." Fiindcă numai cîntăreții de operă își risipesc pe scenă, sub reflectoare, întreaga lor făptură, și-o risipesc în cîntec, numai ei își folosesc și își risipesc toată ființa lor atunci cînd cîntă, atunci cînd pentru public se reproduc, continuă el, transfigurat, amintindu-și de acel verb cretin pe care Theodorachis îl utiliza cu cinism cînd scria despre giganții operei și operetei care se reproduceau în fața sălilor ce aplaudau în delir... Cum evoluase Maniu în păienjenișul istoriei noastre și ce rol avusese el în conturarea unor evenimente, parcă asta fusese rostul întrevederii atît de brusc întrerupte, ăsta fusese rostul, mai ales că înainte de a se despărți, după repetarea decentă a condoleanțelor de rigoare, nu uitase să-i spună aproape în șoaptă, ca pe un secret al ființei sale, că ocuparea Ungariei de către Hitler s-a înfăptuit, după o versiune a legației germane, cu consimțămîntul lui Horti — și că regentul Ungariei, pentru a dovedi aceasta, a dat o circulară tuturor autorităților civile și militare maghiare, prin care le anunță că trupele germane intră ca amice, pentru a le apăra țara de dușmani...

— Un gazetar cînd scrie ce s-a-ntîmplat la Adîncata din Vale, sau la barul „Titus Andronicus" din Constanța, sau pe front, c-au murit vitejește doi sau zece inși sub douăzeci și cinci de ani, neînsurați... el își folosește doar mintea sa, cîtă o are, însă un cîntăreț, un artist, domnule Procopiu...

Dar politicienii care pun atîta bază pe faptele lor din trecut, ca Maniu, ar trebui poate să mai priceapă că felul în care acesta le revine mereu în memorie, din ce în ce mai luminos, nu are o importanță atît de fundamentală pentru prezent, cum își închipuie, și că e mai important acum ce fac acum și ce vorbesc acum, și mult mai eficace decît cuvintele lor sînt faptele, lecțiile despre caracter și moralitate și etică, acum, cînd timpul e nerăbdător și presează desfășurarea zilelor și orelor, sînt niște dulci povești dacă rămîn niște vorbe, vorbe, vorbe... Da, nu există putere politică fără să fie sprijinită de vorbe, de cuvînt, da, da, nu există libertate fără să fie susținută de o gîndire elevată etc., etc., viitorul are nevoie de mărturia trecutului, de gloria sa, de exemplul acelor viteji traci și geți și de măreția tragică a sinuciderii lui Decebal etc., etc., însă numai din tărăgănări și vorbe, numai despicînd firul în patru și gîndind, oricît de strălucit, fără să acționezi, lași țara pe care atît declari c-o iubești, o lași în voia soartei și, Doamne ferește, cine mai are nevoie mîine de niște biografii parfumate și impecabile ale unor conducători care nu mai au țară etc., etc. „Un pictor, doar ochiul și mîna, atît, celelalte simțuri ale sale dorm cînd creează, înțelegeți, domnule Procopiu ?“

— Înțeleg, da, înțeleg, zise, și într-adevăr pe acest cîntăreț ratat îl înțelega în caraghioasa și nepotrivita sa spovedanie, c-a ars pe altarul operei, pe scena operei și operetei etc., etc. Sau poate că sînt împotriva ardeleanului, fiindcă n-a știut nimic de Lelia ? se întrebă, privind cum cele două babe gesticulau, cu spatele spre graba mașinilor ce alergau spre centrul orașului, ori spre Ploiești. Nu erau, desigur, decît niște analfabete, servitoare pe la casele unor înși ce fugiseră în provincie de frica bombardamentelor și le lăsaseră să le păzească de hoți ce nu reușiseră să ducă în lăzi și să le plimbe cîinii, dar acei minunați stăpîni ai lor care o șterseseră din Capitală prudenți erau mai puțin smintiți încercînd să se ascundă iluzoriu ca șoarecii, crezînd că timpul nu-i ajunge oriunde ?...

— Așa că doamna Lelia, Dumnezeu s-o ierte și s-o odihnească în pace, a ars ca o flacără, ca o mare artistă, zise Lionel ca un crîsnic, sincer însă, fiindcă nu-și putu stăpîni o lacrimă să-i licărească în ochiul drept, în ochiul drept, ca și cum plînsul și durerea pentru el, numai pentru o jumătate din el, numai pentru un ochi... Ce prostie, ce prostie! își zise Velisarie, omul acesta nu s-a gîndit la el cînd a vorbit despre artiști, a vrut să mă consoleze și, ramolit fiind, nu s-a priceput altfel mai bine...

Era totuși o undă de adevărată omenie în purtarea sa, omenie care... Dar, ca orice tenor, ca orice cîntăreț, dezvoltarea sa intelectuală, cuprinderea sa... Ce să mai vorbim! Dar acești ofițeri germani fercheși din mașinile militare ce trec neînfricoșate spre Ploiești slujesc ei cum trebuie nevoile epocii noastre?

— Am s-o aduc și pe Gabriela cu mine la înmormîntare, spuse Lionel cu durerea și naivitatea sa de găgăuță, cu naivitatea sa ce devenea îngrozitoare... La revedere, zise, la revedere, zise și se pierdu pe sub umbrele copacilor din parc, ștergîndu-și chelia transpirată sub peruca neagră, pieptănată cu grijă...

Și a doua versiune era a legației maghiare, că guvernul german a întrebuințat față de guvernul de la Budapesta sistemul Hacha, își aminti, și deci guvernul maghiar a fost pus în situațiunea să dea un consimțămînt silit, în opoziție cu voința poporului ungar. Și maghiarii, continuase să spună el părerea fruntașilor ardeleni și deci și a sa, continuă jocul lor dublu: pe de o parte, acceptă ocuparea militară germană și dezarmarea armatei ungurești, ca Reichul să aibă putința de a apăra Ungaria față de ruși, pe de altă parte, sînt gata să se prezinte în fața puterilor aliate ca victime ale unei lovituri de forță germane. Și Maniu, în prag, strîngîndu-i îndelung mîna, ca unui intim de-al său, își exprimase temerea... ca germanii să nu ocupe și România, fie direct, după același sistem folosit în Ungaria, fie indirect, luînd în posesie toate punctele strategice, toate centrele importante...

— Și, domnule Procopiu, înțelegeți ce s-ar mai putea întîmpla?... După același sistem întrebuințat în Ungaria, fruntașii opoziției să fie arestați și exterminați și ca orice încercare de rezistență a națiunii să fie înăbușită în fașă...

Asta era, asta era?! De-abia acum, reamintindu-și... Dar de era așa, de ce nu?... De ce nu?... De ce atîtea vorbe? De frică? Din neîncredere? Totuși, totuși, ce-a voit de la mine?!... Tocmai cînd Lelia, desigur, fără ca el să știe, așa cum nici eu nu știu... Trebuie să ajung cît mai repede în Otopeni, cît mai repede...

Iosif Cobîrzan coborî din podul casei duhnind a vin prost și se duse în bucătărie și luă o cană cu apă fără să se sinchisească nici un pic că era privit. Apoi se așeză pe un taburet, scărpinîndu-se în cap, ca trezit prea devreme din somn, și dădu bună ziua și spuse ca la școala primară: „Pe mine mă cheamă Cobîrzan Iosif, sînt de lîngă Huedin, am rămas în România Mare și-am fost la război pînă în Caucaz și cînd am venit înapoi în București, că sînt zidar de meserie, doamna Procopiu m-a ținut ca ziler să ajut la reparațiile casei..." Pe urmă, el s-a rugat să fie lăsat să locuiască în bucătăria de la demisol, dînd un ajutor și la grădină și avînd grijă și de vie... Poenaru doar îl privea, mut. Sub fața mototolită de somn și de băutură a omului ce stătea înaintea sa parcă se ascundea un alt chip, al doilea, într-atît cuvintele ce-i ieșeau din gură nu se potriveau cu lumina ochilor, ori cu surîsul înghețat și timid din comisurile buzelor. Recunoscu fără să fie întrebat că e vinovat de moartea Leliei și se prinse cu degetele de păr și începu să sughită, fără lacrimi, vinovăția fățișă pe care și-o mărturisea din capul locului parcă dorind să-l mai limpezească și să-l mai ușureze de păcatul de moarte care însă îi umbrea ochii și pe care-l simțea și mai apăsător, spovedindu-se, în loc să... Și, după două zile, acest sentiment al vinovăției nu se arăta încă deloc alinător, cu toate mărturisirile lui amănunțite. Uneori părea întreg la minte, cursiv, cuminte, alteori o lua razna și sporovăia ca un nebun. Căsătorit și apoi divorțat, lucrînd cu o echipă de secui în Brașov și apoi la București în construcții de locuințe, dus în război și trimis înapoi, la vatră, spre casa pe care n-o avea, ea rămînînd dincolo de frontiera stabilită la Viena, Cobîrzan fusese purtat prin lume, credea Poenaru, fără să cam înțeleagă cu ce rost și fără să prea priceapă prea mult din destinul său care încet și temeinic distrusese în el toate visele pe care totuși le avusese. Și de la o vreme mîndria sa de ardelean vînjos și cam fără humor și nu prea cu multe idei, cu puține, dar ferme... și un anumit sens al datoriei față de țară, ori față de o frumusețe morală pe care nu știa s-o definească, dar o avea parcă în sînge, neputînd triumfa, cum era și o fire închisă, începuse să se simtă un năpăstuit și o victimă... și poate de-aici țîșnise acea nebunie de a plăti cu moartea Leliei nenorocita sa înfrîngere în viață și puturosul său idealism orb care-l rupsese de Bălatca de lîngă Huedin și-l purtase prin... Dar după Papil Buduru acest troglodit nu merita nici o indulgență. Plecase voluntar în război (la bucătărie, semn că și medicii ce avizaseră primirea sa în rîndul armatei avuseseră o îndoială asupra stării sale mintale), nu dintr-o datorie față de țară, devotamentul lui fiind un pretext de a-și satisface tendința sa morbidă, violența... Îl trimiseseră acasă constatînd că era iresponsabil și că prin Caucaz într-o noapte după o luptă prelungită fugise la ruși și se ascunsese în tranșeele lor, și nemaifiind nici unul dintre ei viu, nemairămînînd nici unul, uitase unde se află și pusese mîna pe o mitralieră și începuse să tragă într-ai noștri, neștiind că sînt români și nemți — sau în ceața din creierul său toți soldații fiind o apă și-un pămînt, vinovați. Noroc că un caporal, descoperise Papil Buduru, unul Vasile Chimirea se aruncase peste el, fiind și el nimerit în acel tranșeu, altfel ar sta acuma numele său legat de o grămadă de oameni uciși, victimele sale, inocente... Și mai era ceva : Lelia îl descoperise cotrobăind prin sertare, să jefuiască, și el neștiind că nu era singur în casă și văzîndu-se dintr-odată în fața ei ca un hoț ordinar, își pierduse cumpătul, ori, poate, mai sigur, fără milă, din setea sa de răzbunare, că era un neisprăvit, scosese din buzunar briceagul și cu violența ce-i era în fire o ucisese. Și, poate, cercetîndu-l mai îndeaproape o să se găsească în sfîrșit cu acest prilej nenorocit și insul care în ultima vreme jefuise atîtea case părăsite și făcuse din moarte o meserie, terorizînd cartierele Capitalei și satele, pînă dincolo de Pitești și de Alexandria. Și ar fi avut șansa, zicea Papil Buduru, de a scăpa de o condamnare la moarte dacă după toate cîte le-a înfăptuit pînă acum, primind adăpost și o bucată de pîine în casa de la Otopeni a familiei Procopiu, se liniștea și se cumințea, fiindcă nimeni nu l-ar fi bănuit de nimic, însă orgoliul său bolnav nu i-a permis să rămînă în anonimat și iată-l ucigînd o actriță celebră, reapărînd din nou pe scena teatrului său sinistru. Și crede cineva că mărturisirea vinovăției sale înseamnă că ajunge ca să ne arate că e alt om ajuns mai bun ? Voia Poenaru să-l scoată basma curată ? De ce mersese la spitalul unde era internat (fusese grav rănit, în Caucaz) plutonierul T.R. Traian Popescu, comandantul (pe frontul din Rusia) al lui Cobîrzan ? Și de ce-l luase pe învățător pe îndelete, să vadă de știe de crima săvîrșită la Otopeni și despre care vuia toată lumea și să vadă de-și amintea de un soldat zăpăcit, sau chiar întîrziat mintal ?... Se recomandase : Sorin Poenaru, procuror, fiindcă învățătorul voia să știe cu cine are onoarea... „Și ce vă interesează de la mine, dacă e bună mîncarea ?“ „Nu, dacă ați fost la teatru înainte de război...“ „Vai, domnule, dar asta e o întrebare copilărească, am fost...“ „Sînt sigur, însă ce actori sau actrițe v-au impresionat ?“ „Birlic, Tănase... i-am văzut și acum cîteva seri, însă nu-nțeleg...“ Discuția se-mpotmolise. Poenaru trebuise să-i vorbească de moartea Leliei Procopiu... „Am văzut-o, chiar la Oradea-Mare, știți, eu am fost repartizat la absolvirea școlii, în Bihor...“ „În Bihor, în ce comună ?“ „Am fost în mai multe, în Copăceni... Și soția mea e din Păușa, a terminat Școala normală în Oradea, eu sînt din Mehedinți...“ „Cum o cheamă ?“ „Bențe Maria...“ „Nu, cred că n-am cunoscut-o... Știți, și eu am terminat la Oradea... Doamne, ce mică e lumea !“ Dar nu i-a spus nimic despre Cobîrzan. Plutonierul nu bănuia încă unde voia să ajungă. „Și cum e în război, mă scuzați că pun o asemenea întrebare stupidă... De-ar fi să povestiți ceva interesant...“ „Domnule procuror, dacă n-ai avea funcția asta... Însă, oricum, pot să spun următoarele : cea mai tîmpită senzație este setea ! Cu foamea te mai împaci. Cu moartea te mai amăgești. Aveam ordonanță un țigan. Zicea : cînd ți se sfîrșesc zilele, gata, cînd ți se termină, gata ! Pînă atunci, cum nu știi dacă mai ai zile de trăit, sau numai ceasuri, nu te gîndi la moarte ! Era simplu să zici asta, mai greu însă era să nu te gîndești la ea... O verișoară de-a soției mele, Florița, din Gurbediu, de lîngă Tinca, întotdeauna visa cu mult timp înainte dacă va muri cineva din neamul ei. Visa o ață întinsă în curte, rupîndu-se... Și încotro cădea ața, spre ce casă, înțelegi ?... Știind asta, cînd m-am întîlnit ultima oară cu ea (a venit pînă la socrii mei), m-a apucat groaza... O femeie uscățivă, neagră la față, cu o privire inteligentă, aș putea spune distinsă... Toate neamurile o iubesc, și eu, însă, înțelegeți, în timp de război, groaza pleacă și de la cei pe care-i îndrăgești.“ Îl întrebase direct : ce părere avea despre Iosif Cobîrzan ? „Ioșca ? He, he, he... Ne-au umplut pe toți păduchii, și ne-am spălat cu el într-o zi cămășile pe lîngă Odesa, într-un pîrîu, și le-am întins să se usuce pe niște tufe... Degeaba ne-am spălat și izmenele și ne-am scuturat hainele la malul apei, să moară dihăniile înecate, seara n-am scăpat de scărpinat... Îi simțeam la gulerul cămășii, unde te strîngeai cu ceva, în dreptul centurii, sub moletiere... El se scărpina ca un nărod, nu pricepea de unde răsăriseră din nou afurisiții... Dar ce-am pățit eu, într-o joi, cred : nu mîncasem de vreo patru zile (aveam o conservă de pește, nemțească, de care am zis să nu m-ating pînă cînd n-oi mai putea suporta foamea) și mi-am zis să nu mai car conserva, și-am deschis-o... Ioșca avea și el una, însă a zis că mai rabdă, n-o desface. Am mîncat peștele ca un apucat. Și l-am simțit imediat în burtă greu, ca pe o cărămidă. Ei, nu l-am mestecat cum trebuie, mi-am zis. Și nu după multe minute, am simțit cum mă mănîncă păduchii, în mijlocul zilei ! Dăduseră năvală pe mine, mă mușcau de gît, pe la brîu, din tălpi pînă pe la genunchi, sub moletiere, unde era lumea lor. Iarăși mă despăducheasam cu Ioșca. Mă, îi zic, pe tine nu se puseră cu mușcatul ?... Nu, răspunse el, se mai hodinesc, sînt sătui. Mă scarpin, mă scarpin, degeaba ! Și atunci mă desfac la centură, scot cămașa să-i prind, și ce văd : pe la brîu, niște bășici cît buricul degetului ! Peștele ! Iau telefonul și anunț sanitarul că sînt intoxicat. Vine omul și-mi dă un pumn (dintr-un săcuiaș de pînză albă) de sare amară. Și m-apucă o pîntecarie exact cînd începuse din nou o luptă. Să te ferească Dumnezeu de sarea amară ! Mai degrabă vrei să mori de glonț ! Dar nu-mi păsa de nimic, înțelegeți ? Tot cu pantalonii pe vine, surd la toate... Dar am scăpat de intoxicație imediat... De păduchi nu, oricît ne spălam și ne despăducheam, era imposibil, toți eram plini, și cîmpul era plin de păduchi..." „Dar despre întîmplarea cu mitraliera, cînd Cobîrzan i-ar fi spus ofițerului care l-a admonestat..." „Văd că știți multe despre el..." „Nu multe, puține. Nu-mi place, i-ar fi spus ofițerul, neînțelegînd ce-l apucase..." „Cui nu-i place aici, să meargă în rai, a zis Ioșca. Și avea dreptate." „În ce sens ?" „Cum în ce sens ? Era ca un iad, prin ce trecuse el, și prostul de ofițer..." „Nu era Cobîrzan cumva cam..." „Lipsit de-o doagă ? Poate. Dar cine era acolo, atunci, întreg ? Puteau să-ți sară toate doagele, cît îți făceai o cruce pe burtă, cum credea țiganul nostru. El d-asta nici nu-și făcea cruce, zicea." „Dar, domnule învățător..." Și-i povestise ce se întîmplase la Otopeni și cum Cobîrzan îi zisese Leliei că de nu-i place aici pe pămînt, să meargă în rai. „Nu găsiți nici o legătură între?..." Dar plutonierul T.R. se întunecase la față și se închise în el și orice continuare a discuției se dovedise imposibilă.

Și Papil Buduru continua: „Agresivitatea și recurgerea la forță au devenit niște lucruri obișnuite pentru regele Fineus. Agresiunea sexuală, scuzați-mi limbajul obscen, chestia asta... exercițiul acesta asupra femeii, în general, obiectul dorințelor regelui Fineus (botezat așa, să se rețină, de domnișoara Dina, fără să știu din ce motive, poate datorită preocupărilor în domeniul istoriei ale tatălui ei, nu?), al femeii care, oricine-ar fi fost, trebuia să se supună plăcerilor lui, fără să crîcnească... Și poate Lelia n-a mai vrut să se lase șantajată..." „Cum șantajată, domnule Buduru, și de ce?" „Fiindcă, poate n-am fost prea clar, animalul acesta mai intrase într-o noapte, mai demult, la ea în cameră, tot la Otopeni, cînd se afla tot singură și... și cum se spune, a atentat la corpul ei și la libertatea ei... Ea mi-a spus." „Ai vreo dovadă?" „Nici nu-i nevoie, dacă nu ajunge întîmplarea de-acuma... Puteți s-o înregistrați doar ca o speculație psihologică de-a mea, de-o considerați neimportantă ca probă... Era un monstru, după el orice bărbat trebuia să renunțe să se mai culce cu aceeași femeie..." „Deci nu era un ins oarecare, era... bine dotat și bolnav poate de priapism. Un falocrat, ar zice poetul Decebal Răcoare. Să cred că era inconștient de gravitatea faptelor sale? N-ar fi primul care să creadă sincer că puterea bărbatului e firesc să domine astfel... Dar doamna Procopiu cum de v-a mărturisit?..." „Mie, și nu soțului ei? Pentru că avea mai mare încredere în mine, sper. Dar vă dați seama ce frămîntare sufletească poate să se ivească în urma unui raport sexual nedorit... Era pur și simplu stupefiată!" „Și nu i-a spus domnului Procopiu din jenă, ori de teamă că n-o s-o înțeleagă și-o să interpreteze altfel întîmplarea?..." „Probabil că toate acestea..." „Sau fiindcă vă iubea?" „N-am spus asta." „O spun eu, ca o ipoteză psihologică. O vedetă care nu consimte... totuși, fără plăcere, e silită să accepte o anumită agresivitate... E bine spus?" „Nu-nțeleg unde voiți să ajungeți." „Acest fapt o determină, totuși, să nu-și vîndă revolta (poetul Decebal Răcoare ar fi scris un minunat poem despre revolta unei femei violate, de cînd caută el să cumpere un subiect mai erotic... care se și vinde, mai ales de se lansează în surdină și numele muzei...), s-o treacă sub tăcere, ca pe un fapt divers, ca pe un fapt divers a cărui eroină ar fi fost ea. Nu era mai mult decît o întîmplare, și-a zis, răul fiind altul, mizerabila situație a acestui lăsat la vatră, om fără familie, fără rude, fără o meserie, rupt de ai săi printr-o graniță de care nu el era vinovat..." „Ea n-a gîndit astfel, mi-ar fi spus." „S-o luăm ca pe o ipoteză psihologică, dacă-mi dați voie să vă folosesc termenii propuși... De s-ar fi plîns nu soțului, nouă, să zicem, procuraturii, statului, însemna că voia să se răzbune pe un ins care de fapt era chiar victima noastră, a statului, a acestor vremi." „Nu-nțeleg. Nu i-a spus lui Procopiu pentru că nu-l mai iubea de mult și pentru c-ar fi fost ridicol ca el să devină gelos pe o femeie care nu-l mai iubea și pe care, asta e situația, nici el, legat de atîtea pițipoance, n-o mai iubea de sute de ani!" „Mai normal este să vedem în tăcerea ei o acceptare (nu te grăbi să mă-ntrerupi, că nu i-a făcut plăcere acea noapte!) a ideii că Iosif Cobîrzan nu era vinovat, oricare ar fi procedat la fel (ținea minte că avea și orgoliul femeilor frumoase, orgoliu ce nu se stinge odată cu potolirea reală a sîngelui și cu trecerea anilor), vremea era vinovată, societatea noastră, cum ar zice Decebal Răcoare, ea era răspunzătoare de destinul acestui ins... ca și de al nostru, firește, nu?" „Mi-a spus mie." „Dar dumneata pînă azi ai tăcut." „Fiindcă mi-a interzis să vorbesc, să nu afle Procopiu, și mai ales Dina, fiica ei." „Așa crezi dumneata. Dacă ți-a spus, cerîndu-ți să taci, înseamnă că dorea ca nici o răzbunare să nu-l lovească pe Cobîrzan, c-a refuzat orice violență să-i facă ei dreptate... Și ce dreptate, din moment ce Ioșca era nevinovat!" „Cine-i Ioșca? Sifiliticul ăsta?... He, he, îi spuneți ca învățătorul Popescu?" „Îi spun cum îl chema taică-său și maică-sa." „Monștrii trebuie stîrpiți." „Sînt de acord cu dumneata. Dar cine sînt monștrii?..." „Se mai discută? El este unul. Doamna Lelia mi-a spus cît a chinuit-o... și protesta din tot sufletul povestindu-mi." „Protesta pentru că ea voia să fie pe lume altfel de relații între oameni, și nu neapărat era vorba doar de relații de care crezi dumneata, ci de cele sociale..." „Aiureli, zău." „Oare?!"

— Am înțeles învinuirea și recunosc fapta, a zis Cobîrzan, povestind cum a fost angajat ca servitor și cu cît a fost plătit lunar. Doamna m-a întrebat dacă-mi iubesc nevasta de la Huedin, căci ea ar vrea să rămîn pe veci la Otopeni.

— Pe veci ? a rîs Buduru. Deci el nu și-a dat seama că stăpîna intenționa să întrețină niște legături mai apropiate cu el, a rîs Buduru. Va să zică Lelia i-a propus apoi să fie amanta lui, venind noaptea la el, în bucătăria de la demisol ! Și s-au întîlnit și în magazie (în lada de făină, pe lada de făină, cuprinși de nebunie ? !) și în camera ei de la parter, susține regele Fineus !

— Să-l lăsăm să vorbească !

— În primăvară doamna a plecat într-o seară spre București cu domnul Papil Buduru, cu care nu știam că are legături...

— Și cum ai aflat de ele ?... Ai vreo probă ?

— N-am, dar așa mi-am închipuit. Pe urmă, în seara cînd... dînsa a venit la Otopeni tot cu Papil și eu cînd i-am văzut am coborît la mine în cameră și n-am putut să dorm și să mă liniștesc... Ce era între ei ? Am băut un chil de vin și după ce el a plecat, am încercat să intru pe fereastră... nu m-a lăsat, de trei ori am urcat scara... A deschis fereastra și mi-a spus că este cu Papil și cu mine a terminat. M-am înfuriat, am intrat cu forța în cameră, nu știu ce-am mai vorbit, am scos briceagul și.. Nu, n-am avut nici o intenție, dacă mă întrebați, vă răspund, da, nici una, dar am lovit...

Fapta a comis-o într-o situație de furie cumplită, și-a notat Poenaru în carnețel. Cobîrzan nu-și amintește cîte lovituri i-a aplicat victimei, știe doar că ea a căzut pe podea (și nu că a decedat). A luat o sticlă de coniac din bucătărie și a băut și s-a urcat în pod, nu se știe pentru ce. Briceagul îl purta în buzunar în mod obișnuit, ca orice ardelean (să taie clisă). „Eu sînt un țăran ardelean prost, lumea nu-i făcută pentru mine."

— Adică, Ioșca, ce vrei să spui ?

— Viața e grea, domnule procuror, ce să fac eu, unde să mă duc, cum să mă descurc, cum să trăiesc ?

— Să scoți cuțitul și să tai beregățile oamenilor !

— Domnule Buduru ! Confruntarea dumneavoastră trebuie să lămurească faptele, nu prin insulte să le încurce... Ați depus o mărturie, că intenția lui de a ucide era mai veche, pe ce vă bazați ?... Că era irascibil, nu e o probă că i-a spus că a avut legături... putea fi o bazaconie, mulți bărbați se laudă ! Ce probe materiale puteți depune ? Sau ce argumente aveți ?

— Nu-l auziți cum vorbește? Că viața era grea (nu muncea aproape nimic) și că nu știa ce să facă...

— E vorba de a trăi, nu de a avea doar cu ce trăi, o bucată de pîine... Își pune întrebarea, așa am înțeles eu: cum să trăiești în lumea asta, ce să faci ca să trăiești, ori să nu faci nimic și să aștepți moartea?!... Omul își pune o întrebare, e puțin lucru?!

— Pentru el e mult. Și răspunsul? A pus mîna pe cuțit, ca pe front, cînd a pus mîna pe mitralieră și-a îndreptat-o împotriva alor noștri! E ieșit din minți!

— Uneori pierderea minților e poate o ieșire firească dintr-o situație îngrozitoare.

— Dar mie nu-mi plac asemenea indivizi, și nici altora, și ei trebuie internați în ospicii... Sînt periculoși pentru societate! Sau în lagăre, sau pur și simplu... să răspundă cu...

— Cui să răspundă? Celor care i-au adus aici?

— Nu-nțeleg. Eu l-am pus să ia cuțitul și să înjunghie o femeie nevinovată, sau această femeie, sau dumneata?... Criminalii suferă de un delir...

— Și dumitale nu ți-e teamă de nebunia și delirul lui, ci să nu-ți pierzi propria dumitale rațiune, propria viață adică, din cauza lui, să nu scoată cuțitul cumva și împotriva dumitale... Sigur, acum n-are cum... L-a și dus gardianul la closet, are diaree, însă de nu-l lichidăm, nu curmăm răul din rădăcini, vrei să spui. De viața lui îți pasă mai puțin, că și-a ieșit din pepeni și c-o să vă plătească scump, principalul e să fii dumneata la adăpost... Nu protesta, nu te insult, discutăm. Eu ziceam că pierderea rațiunii uneori e o scăpare dintr-o oroare cumplită, cum a fost și întîmplarea de pe front...

— Și cu doamna Lelia ce oroare a fost?

— Nu știu precis. Dar cred că mai exista o cale, să se sinucidă... Însă el este țăran prost, cum și spune, nu știe ce e propria sa moarte... El se simte un exclus. Dumneata ca elev n-ai fost niciodată exclus din școală? Nu. Dar să reluăm: ți-a mărturisit că între el și doamna Procopiu existau relații ca între soț și soție. „Ca între om și muiere“, ai spus, este? Se pune întrebarea: în marea sa sinceritate (sau naivitate, sau prostie) putea același lucru să-l declare și lui Velisarie Procopiu. El voia totul să fie curat și pe față. Oare de ce Velisarie nu recunoaște că știa despre această legătură?... Iată ce scrie (cu propria sa mînă!) Cobîrzan: „...noaptea pe la miezul nopții am făcut o crimă unde am omorît-o pe doamna Lelia care mi-a fost soție nelegitimă, trăind împreună cu ea luni de zile... am făcut aceasta fără să fiu pregătit, că nici nu mă așteptam la asemenea faptă (a ei sau a lui? te-ntreb), dar cînd am bătut la ușa ei, ușa a fost închisă și ea mi-a deschis fereastra și a început să mă înjure de mamă (mai înjura marea noastră actriță, am verificat) că nu mai are nevoie de mine, că are pe Papil. Eu fiind prea gelos pe ea fiindu-mi prea dragă mi-am pierdut conștiința și am intrat pe fereastră și am..."

— El nu știe ce-i aia *conștiință,* i-o fi suflat vreun anchetator cuvîntul ăsta pompos...

— O clipă! „Mai adaug că eu am vrut să plec în lume, altădată, din cauza legăturilor cu Papil, dar doamna a zis să rămîn..."

— Deci, el, nobil, a iertat-o de cîteva ori! Era un obraznic fără pereche cu toată lumea, un bădăran! Cum de-a acceptat ea un necioplit? Dar oare l-a acceptat cu adevărat? mă mai întreb și eu, știindu-l pe Fineus lăudăros peste măsură. Mult timp, trebuie să recunosc, am considerat că sînt simple bazaconii, lucruri neadevărate și nu le-am dat importanță... Dar poate că celebritatea fiind pentru ea un fel de a trăi, un surogat de viață și nu chiar propria ei viață, în singurătatea de la Otopeni, cînd Velisarie se plimba prin Europa după cai-verzi... Și nu știu dacă grăsuliile tinerele pe care le plimbă, le duce de mînă cu vreun rost?, absența virilității se vede la un bărbat și după muierile după care umblă... Și poate de la început a fost absentă între ei... legăturile lor, cîte au fost (una singură a fost, fiindcă Dina îi seamănă lui Velisarie!), au fost procreative, he, he, he, vorba lui Decebal Răcoare, pe care l-ați pomenit, nu recreative!... Fineus are la Huedin cinci copii, doi băieți și trei fete, și oricît ar fi el de lăudăros, păros fiind, brută...

— Dina susține că într-o zi mama ei i-a dat două palme în vie lui Cobîrzan și i-a spus că-l dă afară din slujbă. Asta înseamnă că Iosca, sau Fineus, cum îi ziceți, încurajat pînă atunci de comportarea omenoasă a actriței, a crezut că ea și ține la el altfel decît la un servitor și cine știe ce i-a zis?... Și că față de dumneata s-a lăudat cu niște legături ce n-au avut loc în realitate, ci numai în mintea lui?... Fiindcă s-a plîns Dinei că de va fi dat afară se va urca în pod și-și va pune cureaua la gît.

— În fantezia lui (de nu e realitate ?), spera să se căsătorească într-adevăr cu doamna Lelia ? Și poate chiar s-o moștenească, fiind mai tînăr... Dar mi-ați cerut mai înainte o probă materială... Nu e chiar ce vă trebuie, poate, însă mi-a spus și mie în ziua cînd el a fost pălmuit în vie că de e pus pe drumuri, o omoară și se spînzură... e drept, nu cu centura, că n-avea curea, ci cu o sîrmă pe care de obicei se întindeau prin curte rufele la uscat. Dar mă întreb dacă n-are dreptate doctorul Vasile Drăguț cînd susține că nu există probe concrete ale acestei legături... și că el caută cu mintea lui vicleană de țăran s-o discrediteze pe marea noastră actriță... Uite-l pe regele Fineus, vine de la budă. Sper să i se aplice pedeapsa maximă, ținînd cont de gravitatea faptei și de pericolul social ce-l prezintă... Nu poate fi invocată starea de beție în apărarea lui, nu era pilit cînd s-a despărțit de mine, a băut ulterior, ca să-și dea curaj, să săvîrșească... Domnule, ce ferocitate ! Ce violență, ce vită !

E ciudat cum fiecare îl găsește doar pe altul vinovat de agresiune, ca în războaie, el fiind curat ca lacrima. Dar și contraviolența ce o cerea Papil în numele sfintei dreptăți, ca să combată violența, era tot o violență, nu ? Dar apărarea ce spune ? Zinveliu Diogene rîde în barbă. „Ce poți, mon cher, să zici cînd auzi că marea vedetă care nutrea tot timpul sentimente bune față de artă și față de tot ce e frumos, un model de cinste și corectitudine, a fost defăimată și calomniată de un cretin (dacă e cretin mai poate dezonora pe cineva ce spune el ?), ea care a avut o comportare corespunzătoare (ce înseamnă asta ?) și care nu putea să, dovadă sînt și extrasele din ziare ce-i elogiază talentul — ca și cum ar fi o incompatibilitate biologică între... Ea, mon cher, nutrea sentimente umane, milă, compasiune față de oricine, și Cobîrzan, grav bolnav, a interpretat greșit sentimentele corecte, cinstite de... Avocatul angajat înaintea mea, Cristofor Pahonțu, se referă la tratate de specialitate (ce specialitate, soro ?) unde se descriu în cazul bolnavilor crearea unor situații anormale... (Aha !) Adică la Cobîrzan instinctul (care ? eu sînt obișnuit mereu să întreb) s-a transformat în sentiment... cam așa ceva, în relații ce n-au existat niciodată... și avînd din cauza beției și discernămîntul diminuat... Baliverne !“

Diogene Zinveliu rîde în barbă. De cine? Poate de toată lumea. Crimă din gelozie? „Faptul că în imaginația bolnăvicioasă a inculpatului a avut loc o asemenea reprezentare poate fi posibil, dar realitatea, incontestabil, a fost alta. Fiindcă și altă dată Cobîrzan a fost condamnat la trei luni închisoare pentru afirmații mincinoase față de Ildico Horvath (c-ar fi avut anumite legături apropiate), bucătăreasă la restaurantul „Lido“, și apoi la... Și e și psihopat, după cum rezultă din expertiza medicală, susține cu ardoare Drăgut. „Oare de ce?“ se întreabă Poenaru și se duce din nou la spitalul unde era internat plutonierul T.R. Traian Popescu. Era și fusese întotdeauna Cobîrzan un nebun, cum pretindea legistul cu acea ironie atotștiutoare și plină de sine, sătulă de sine, ușor de găsit la inșii ce nu sînt în stare să greșească mișcînd o frunză și care-și bat joc de tot ce simțurile lor nu mai sînt în stare să înțeleagă (și să tresalte), călcînd peste atîtea false bariere, era și fusese un scrîntit?, și atunci totul se lumina, ori devenise? trebuie neapărat știut, încă o dată știut, încă o dată...

— Puteți să-mi relatați ceva, domnule învățător, care l-ar putea caracteriza mai bine pe Ioșca?

— M-am tot gîndit la el, de cînd v-am văzut. Nu speram să mai veniți pe-aici și să vă spun ceva despre el, vă era suficientă fapta lui, mi-am zis. Uite, eu pe front m-am îmbolnăvit de icter: m-am trezit galben ca un mort, și fără putere în mîini și picioare. Tocmai mă bărbieream cînd mi-a venit ideea îngrozitoare că deși eram aproape încercuiți, n-aveam să fiu lovit de glonț și să crăp, ci de-o nenorocită de gălbinare! O! ce-ar fi rîs ofițerul cu care mă aveam rău de tot, — a plesnit de gălbinare! Eram rupți cu plutonul de restul trupei, nu mă putea ajuta nici un sanitar și nu se mai punea problema internării... Norocul meu a fost că ne aflam între niște vii pline de rod, coapte. Și, neavînd altceva mai bun de mîncat și știind de acasă că strugurii nu-ți fac niciodată rău, trei zile cît am rămas acolo m-am hrănit (vorba vine!) numai cu boabe de struguri... Și — minune! După trei zile nu mai aveam nici în albeața ochilor și nici pe piele nici o umbră de gălbinare! Ce legătură are boala mea cu Ioșca? În tot acest timp, trei zile și trei nopți, el a stat lîngă mine între butucii viței-de-vie și n-a dormit măcar o clipă, să nu pățesc probabil eu ceva, știind că sînt bolnav, a rămas treaz și neclintit și imperturbabil sub huruitul avioanelor și sub schimbul de obuze și sub șuieratul gloanțelor rătăcite ce găureau frunza de vie și împrăștiau pe pămînt ciorchinii enormi și copți, imperturbabil în această vînzoleală a mașinilor zburătoare și a exploziilor și focului ce parcă băgase sub pămînt toți soldații lumii, în morminte, pentru totdeauna, imperturbabil, ca o victorie asupra tuturor acestor motoare și explozii, asupra focului și schijelor și morții, mîncînd struguri lîngă mine, spunîndu-mi povești, domnule, ca un monument viu al victoriei asupra războiului și asupra timpului. Știți ce-mi povestea? Cum Făt-Frumos, trecînd hotarele Scorpiei, ajunsese la un cîmp numai de flori și unde era numai *primăvară* — și unde fiecare floare era cu deosebire de *mîndră* și cu un miros dulce ce te îmbată... Era el, mi-am zis atunci, un prostănac rămas la anii întîmplărilor cu Făt-Frumos, ori era un inocent plecat din Huedin spre București să cîștige o pîine mai bună, pentru nevastă și cei cinci copii ai săi și care prins de război nu cîștigase nici un ban și ajunsese pe front unde puteau să-i putrezească oasele și unde descoperise că viața nu era nici măcar așa cum părea la București, plină de mizerie și de muzică de lăutari țigani, ci depindea de o gamelă cu fasole sau de o bucată de metal rătăcită, și mai depindea în gloria ei de glumele ordonanței mele care fura purcei de pe unde găsea și de boabele de struguri zemoase și dulci și... da, și de prietenia ce-o poți citi în ochii celui de lîngă tine, ca atunci cînd în vie îmi spunea, ori își spunea povești, cum fac într-adevăr cei neprihăniți, copiii, mai ales... Domnule, la un cîmp unde era numai primăvară, se mira, și unde fiecare floare era mîndră! Mă bărbierea în vie, să nu-mi crească barba mare și urîtă (ea le dă la toți sentimentul morții, al ireparabilului), mă freca pe obraz cu zeamă de struguri, apoi cu săpun, și cu briciul dat pe centură, fluierînd, ca în grădina raiului, în plină fericire adică, mă făcea frumos, înțelegeți?... Iar cînd un neamț a strigat odată la el să se dea în lături din drum (veneau niște motorizate cu granguri) a pus mîna pe armă și a înjurat de mamă. Nu suferea să fie înjosit nici c-o privire. Dar dacă cineva vrea să-l afle nărod, nu-i vorbiți de mitralieră... ci că m-a bărbierit pe mine în vie și mi-a spus trei zile și trei nopți povești ca unui copil."

După înmormîntarea Leliei, Velisarie fu uimit de avalanșa de minciuni sforăitoare și belicoase din paginile ziarelor. Amănunte jenante, supoziții, declarații patetice. Răul și forțele dezordinii și ale morții și ale întunericului — monstrul de la Otopeni, minotaurul! Titluri țipătoare cerînd cu mînie pedeapsa capitală pentru cel care distrusese în plină floare talentul Leliei Procopiu. Distrugerea omului, a forțelor vieții și creației — era un păcat ce nu putea fie iertat de nimeni! Și dacă mai existau moluște (era vorba de Sorin Poenaru, clar) care se înduioșau din motive obscure de soarta unui criminal (ce nu-și ascundea fapta), justiția trebuia să se descotorosească de asemenea specimene! Era foarte curios pentru Velisarie cum toate portretele Leliei uitau să-i arate vîrsta — ea era în afara timpului (ca orice artist, desigur!), dar și în afara nu numai a anilor ce-i împlinise, ci și a celor în care trăise și murise! Totul parcă se petrecuse într-o țară a fericirii, dincolo de timp, și în afară de minotaur (imaginea lansată de Theodorachis era preluată de toți) nu mai exista nici un vinovat. În sfîrșit, se găsise un vinovat care trebuia să plătească. „Trebuie să li se dea o satisfacție, îi zise Poenaru, înainte cu o zi de a i se lua cazul. („Cazul Leliei Procopiu", cum suna suita de articole semnate de Theodorachis.) N-am nimic cu nimeni, nu reproșez nimănui nimic, nu vreau să întunec memoria marii noastre artiste, însă, domnule Procopiu, dintre toate păcatele existente și posibile, cel mai monstruos mi se pare acela pe care un psihanalist îl numește mutilarea spiritului și caracterului unui copil — și Cobîrzan era și este un copil. Cu el se întîmplă un lucru fantastic: a trăit în condiții mizerabile care l-au obligat să se umilească în fața tuturor celor care aveau un ban, pentru a-și asigura existența, subliniez, existența, și acum aceștia, cărora le-a pupat mîinile (sigur, eu văd cazul dincolo de întîmplarea nefericită cu soția dumneavoastră, vreau să fiu bine înțeles), umilindu-se, se simt ofensați de moarte și vor să-l lichideze, înspăimîntați... Ca să-și păstreze în continuare o părere bună despre ei, de oameni generoși, drepți, o părere care-i liniștește și-i absolvă de orice... Adică, extinzînd cazul, lumea vrea din tot sufletul să aibă o părere dulceagă și încîntătoare și deci total falsă despre sine, ceea ce, dacă ne-am gîndi la Socrate, care cerea să te cunoști pe tine însuți, și ei nedorind acest lucru — (ei, adică lumea noastră, poate noi toți, de-o să cedăm unor mărunte...) înțelegeți ce dezastru poate ieși din propria noastră necunoaștere, din refuzul acesta murdar?..."

— Și atunci, de moartea doamnei Lelia Procopiu ea este singura vinovată? se răstise Papil, lingîndu-și buzele de încîntare. Greșeala dumitale este că în cazul de față vezi două cazuri deosebite, al unei actrițe geniale și al... Dar de unde și pînă unde și de ce ajungeți la concluzia că...

— N-am ajuns la nici o concluzie la care vrei dumneata să te referi.

— Dumneata nu vrei să se verse sînge, după cîte înțeleg, să nu plătească pentru fapta sa un monstru, un, bine a scris Theodorachis, un minotaur...

— Îmi este îngăduit să vă întreb ce înțelegeți prin minotaur?

— Mai bine v-ați întreba dacă e bine să socotiți că a vărsa sînge este o metodă nazistă.

— Domnul meu, eu sînt un conformist, și n-am spus așa ceva, și chiar de-aș crede așa ceva n-aș spune niciodată, din lașitate, dacă vrei, sau din...

— Din ce? Un om al legii nu e bine să comenteze ce se-ntîmplă în lume pe plan politic? Dar eu am spus că sînt cu nemții, dacă...

— Nu, dumneata ești cu cine te plătește. Nu e o insultă, nici vorbă, mi-ai spus-o în față, dacă nu cumva ai uitat... Da, sînt conformist, ca să nu fiu suspect și ca să nu pot fi distrus... nu rîde, s-au mai întîmplat cazuri și la Galați.

— Deci dumneata te consideri deasupra vulgului, deasupra proștilor care se lasă prinși în aceste ițe de neîncredere și de turnătorii și de patimi și de violență, te retragi în scoica dumitale de înțelept... mă faci să rîd cît ești de naiv! Vrei să spui că lumea e bolnavă, că statul nostru e... dacă se-ntîmplă ca un nevinovat!... Dar oare este sărit din țîțîni, dacă e în stare să recunoască pas cu pas tot ce-a săvîrșit? Nu, nu este.

Cearta lor era previzibilă. De cîte ori se întîlneau, se despărțeau invariabil înjurîndu-se în gînd de mamă. Theodorachis îi dădea dreptate lui Papil, găsind în tîmpenia (pe care pînă atunci i-o apreciase public, dar în glumă) lui (Lelia, geniul distrus de un dobitoc, fratele meu) un aliat împotriva lui Poenaru, ce voia să pună sub semnul întrebării o legendă ce se-nfiripa cu mare succes (și de cititori). Această dragoste nețărmurită a lor îl enerva pe Velisarie, pentru că era interesată și vulgară. Aveau ei chiar nevoie de un mit? O idolatrizaseră ei cu adevărat pînă atunci? Dar atunci ce căutau printre rînduri acele însemnări perfide că-și cheltuiesc viața și talentul jucînd uneori prin săli de mîna a treia, prin tîrguri unde se vindeau doar de Paști și de Crăciun miei și porci grași? Da, desigur, le răspundea Theodorachis acestor răuvoitori, fără să-i numească, venerația oarbă este o prostie și ea nu face decît să îndepărteze publicul de la o cunoaștere exactă a Leliei Procopiu, însă geniile trebuie privite așa cum sînt, în plenitudinea lor, cu slăbiciunile lor omenești care le conferă o mai mare autenticitate... Idiotul! Nu se sfia din cînd în cînd să-i spună și față de alții „putoare mică“, iar acum, acum, dorind s-o apere, „conferindu-i o mare autenticitate“, fără voia lui o decreta public o tîrfă ordinară. Măcar Barbara Coculescu intrase în altarul bisericii din Ciorănești și-l luase pe preot de barbă și-i spusese căzîndu-i în genunchi s-o spovedească înainte de a pleca ea în tura ei de noapte, să se prostitueze pe mîncare și pe băutură...

— Dă-mi binecuvîntarea ta, păcătoasei de mine, și unge-mă cu mir pe frunte, poate mă ferești de boli....

Îi era ei frică de boli venerice — nici vorbă, le avusese pe toate. Dar era mai umilitor să ai o blenoragie, și era parcă normal să te culci cu un regiment de motocicliști blonzi! Neobrăzarea ei poate venea din acea jignire adîncă pe care nu voia s-o recunoască — zicînd că poate face orice, nu dă socoteală nimănui, decît lui Dumnezeu, nimănui, fiindcă nimeni n-are dreptul să-i pună întrebări, ea nefăcînd parte din această lume și din această istorie, și nefăcînd parte, nici lumea și nici istoria și nici măcar preoții acestei lumi și ai acestor istorii... făcea ceva pe toate chestiile astea! zicea dezgustată, așteptînd totuși mirul să-i ungă fruntea, ca o batjocură supremă și ca un semn că deși istoria și lumea nu erau ale ei din moment ce-o obligau să trăiască fără voia ei cum trăia, o însemnau cu o picătură uleioasă și cică sfîntă pe frunte...

— Dar cine te obligă, fata mea, să?...

— Părinte, propria mea plăcere. Și să nu ne amăgim cu apă rece, și dumneata cînd mă privești peste patrafir...

— Ești în mare cumpănă, ar fi zis preotul, Dumnezeu să te ierte și să-ți călăuzească pașii...

Mi-i călăuzește direct spre cel mai apropiat bordel, ar fi zis ea, însă nu e important ce-a mai discutat cu preotul, ci că pentru ea dragostea era ca un leac şi era de-acum singura plăcere supremă a vieții, și fiind așa, nu voia să fie această bucurie ce-o făcea să se simtă deasupra acestei lumi, nemuritoare și tînără și frumoasă, să fie acoperită sau înfrînată de vreo licărire de conștiință, inutilă și neroadă și nedătătoare decît de făgăduielile serbede în cer și pre pămînt, amin... Mizeria o umilise destul, nu mai voia predici — și totuși ceruse să se spovedească într-una din zile, poate din frica de iad, sau de polițiștii ce pretindeau bacșișuri în bani și în nopți albe, sau poate pur și simplu dintr-o disperare absurdă din care nu putea ieși altfel decît îngenunchind pe cimentul bisericii din Ciorănești în fața preotului cunoscut pentru ajutorul ce-l dădea foștilor coriști și coriste de la operă, fostelor coriste să cînte pe la botezuri romanțe și foștilor coriști pe la nunți, cîntece de lume... Îi era ușor lui Papil să rîdă de această lume măruntă, în rapoartele pe care le înainta șefilor săi (și pe care întîmplător Velisarie le găsise copiate într-o casetă de fier ascunsă la Otopeni în fundul lăzii cu făină de porumb — ascunse pentru ce?, să le vîndă mai tîrziu cui?) nu vorbea decît despre miniștri sau despre membrii marcanți ai partidelor politice din opoziție, de cei care credea el și credeau și ei că sînt făuritorii istoriei (erau însemnările lui pe marginea rapoartelor copiate : Maniu și istoria, ha, ha !). De obicei, majoritatea informațiilor ce le transmitea în scris începeau stereotip : „Notă informativă a S.S.I. către I. Antonescu... Încă în cursul zilei de marți, 6 iunie a. c., Maniu a convocat pe apropiații săi politici, pentru a le arăta : că România se găsește în cea mai grea situație, deoarece va fi ocupată de o țară inamică și tratată în consecință ; că toate eforturile ce s-au făcut ca România să nu se găsească în această situație — în momentul în care trupele sovietice vor pătrunde în inima țării — n-au dat nici un rezultat și nici azi dl. mareșal I. Antonescu nu înțelege să încerce o schimbare fundamentală sau să înlesnească opoziției să facă această schimbare, pentru a salva țara ; că România nu poate să iasă din sistemul german decît în două feluri : ori cu sprijinul d-lui mareșal Antonescu — care deține puterea de fapt — și acesta nu vrea, ori cu concursul unei părți din armată, și aceasta nu se poate, fiindcă armata în stare să lupte este încadrată între trupele germane... Față de noile aspecte militare, cartelul cu comuniștii este înfățișat ca un succes pentru opoziția democratică, care se găsește unită și solidară în fața răspunderilor ce le are... Urmează ca fiecare grupare să-și desemneze delegații în comitetul național. Numărul delegaților a fost redus de la patru la doi. Delegații comuniști vor fi... În discuțiile care au avut loc în ultimele două zile, comuniștii au insistat din nou asupra necesității unei acțiuni efective impusă de ultimele evenimente..."

Cobîrzan nu apărea în nici unul dintre rapoartele sale — era o furnică acolo, o lepădătură, un fir de iarbă : și atunci de unde și de ce atîta ură avea acum împotriva lui ? Numai din gelozie ? Ori ca să pară că el, Velisarie, era un neisprăvit a cărui onoare bicisnică măcar trebuia apărată, așa terfelită cum era ? Dina, după înmormîntarea Leliei, plecase la o colegă, lîngă Brăila, mută, învăluită în tristețe ca într-o manta de protecție. Nici presa n-o mai răsfoia, scîrbită. Și ei nu-i păsa de agitația lui Papil — deci Papil, care știa acest lucru, nu pentru ea se dădea peste cap, să-l înfunde cît mai repede cu putință pe regele Fineus, minotaurul etc., etc. Și Papil era dintre acei lupi tineri și flămînzi care ca să-și atingă scopul și să-și sature burta și pofta de sînge se duc orbește spre victorie, fără nici un scrupul și fără să le pese cîtuși de puțin de dreptate. Dacă pe marginea unei note secrete în care vorbea despre ivirea unor fricțiuni între grupările cartelate el scrisese cu creionul că toți meritau să fie puși la zid, de ce să se sinchisească de un nătărău din Ardeal, de o bestie, de un minotaur, mai ales cînd uneori îi scăpa noțiunea exactă a cuvintelor pe care le folosea ? („Comuniștii acuză pe Maniu că nici în momentul în care are la dispoziția sa toate forțele politice ale țării nu e capabil să ia o hotărîre și să se treacă la o acțiune serioasă. Maniștii acuză și ei că... „deși au încheiat cartelul cu național-țărăniștii și liberalii, cu condițiunea excluderii lui Tătărescu și Ralea, continuă să ducă tratative cu aceste două grupări și să le lase impresia că ar putea să încheie un acord secret cu ele." La zid cu ei !)

— După ce ani de zile a îndurat mizeria cîntînd prin provincie și chiar pe la localuri mai deocheate, marea noastră actriță a răzbit și-a devenit o stea... o stea, și tocmai atunci geniul ei s-a stins, o bestie i-a curmat gloria, se rățoia el la cine-l asculta, ca să aibă cîți mai mulți martori ai revoltei sale, nesinchisindu-se de penibila imagine a destinului de artist (ziua vesel, noaptea trist, ucis de tuberculoză sau de cuțitul...) pe care voia s-o impună cu toată îngustimea minții sale (dealtfel, foarte practice!). Eu nu înțeleg ce mai așteaptă ăștia de la tribunal și de ce nu-l condamnă odată la moarte, să scăpăm lumea de o pacoste?! se mira îngîndurat, dorind cît mai grabnice măsuri, consecințe și ale părerilor sale, ale ajutorului său, consecințe, consecințe, ca și cum timpul dădea în foc și el nu mai putea îndura atîta nedreptate pe lume. Idiotul! își zicea Velisarie, răsfoind la Otopeni filele din caseta de metal ascunsă pe fundul lăzii cu făină de porumb (semn că Papil venise de mai multe ori pe aici, împreună cu Lelia, de avusese răgaz să și le pună în ordine într-un loc considerat de el imposibil de descoperit — și pe care numai întîmplarea cu un șoarece intrat în făină, în sfîrșit!...). Idiotul! își zicea Velisarie citind... („Notă a S.S.I. către I. Antonescu, 20 iunie 1944. Recent, Bebe Brătianu, primind un grup de partizani din provincie, a declarat că acordul cu comuniștii a fost determinat de necesitatea de a se găsi un punct de apropiere cu Moscova și de a se putea alcătui un guvern român, la venirea rușilor, ferindu-se țara de ocupațiune propriu-zisă. Cartelul cu comuniștii nu întrunește însă nici o simpatie în rîndurile liberale.“) Și o alta în care spunea că Maniu a declarat că România va termina războiul înainte de 15 august. Cu același creion, pe margine: la zid cu ei! Grăbindu-se mereu, ca și în cazul lui Cobîrzan, ca și cum dorința lui ar fi putut influența destinul oamenilor și al țării, ca și cum el ii putea fi chiar destinul, idiotul! își zicea Velisarie, ștergîndu-se pe mîini cu cîlți de făina de porumb... Și în cazul Leliei, totuși, totuși, se întreba, cine e vinovatul, numai el, Cobîrzan, ea n-avea nici o?... dar ce i se putea reproșa, și ce era adevărat pînă la urmă? Nici ei nu i-ar fi convenit să apară ca o nebună îndrăgostită de un animal (e un animal, scrie Theodorachis), dar i s-ar fi părut mai puțin ridicolă, văzîndu-se cu o diademă de îngeraș, ca o martiră, ca o neprihănită fecioară (pură ca o garofiță, scria Theodorachis)?...

— Mi-a zis cînd am cunoscut-o să mă duc la Otopeni ca servitor, însă pe urmă pe lîngă banii pe care-i primeam pe lună, mi-a mai dat și alții și a zis să-i fiu curvoi, dar eu n-am fost de acord așa, am zis că plec, ori mă ia ca soț, ori plec. Asta s-a-ntîmplat la Rusalii. Primeam mîncare, băutură, țigări, iar noaptea ea venea la mine în bucătărie, cînd nu era la București, și-mi spunea să nu mai am altă femeie, că mă ține ca pe bărbatul ei. Bine, ziceam eu, dar de-o mai prind cu altul, o omor. Și cînd s-a întors din oraș seara cu Papil, lui i-a pus un pahar cu vin și mie nu. Apoi mi-a pus și mie și mi-a dat niște brînză și... N-am putut mînca nimic, de nervi. Și cînd Papil a plecat, noaptea, am luat scara pe care o aveam în beci, cu care de obicei urcam la fereastra ei, chiar de se mai aflau și alții în casă, și-am bătut în geam, ea n-a răspuns, de cîteva ori am urcat și-am bătut și ea a tăcut, pînă a zis să plec, și m-a înjurat de mamă, că-l are pe Papil. Așa că am lovit cu pumnul geamul și am intrat și am... și pe urmă, văzînd-o căzută pe podea, m-am trezit cu briceagul în mînă și l-am aruncat în grădină. Am băut o sticlă de coniac și nu mai știu exact... Recunosc fapta și o regret. Am omorît-o pe doamna din gelozie, cred că doamna nu trebuia să-și bată joc de mine, eu fiind un simplu țăran. (Nu crezi, domnule doctor Drăguț, că anecdotica simplă a acestei întîmplări nefericite nu schimbă întrebarea esențială pe care trebuie să ne-o punem, și anume, că și aici avem de-a face cu un biet om, o creatură pusă în fața destinului său? Sau nu e formularea prea fericită? Dacă colectivitatea și cultura modelează un individ și orice societate ține să-și modeleze prin toate mijloacele sale indivizii pe care și-i dorește, în cazul lui Cobîrzan ce s-a-ntîmplat? E doar o vită, cum pretinde Papil? Dar să-l mai ascultăm.) M-am căsătorit cu o fată de la mine din sat și-am avut trei copii, Raveca, Minodora și Ana, dar m-am despărțit de ea, că mă înșela cu un pădurar. Am făcut și niște luni de închisoare pentru c-am zis că trăiesc c-o muiere măritată și ea n-a recunoscut. Apoi am lucrat la Cluj la un doctor, ca grădinar. Venind de pe front, am fost primit ca servitor în Otopeni de doamna Lelia. Și, într-o sîmbătă, cînd puneam cartofi în grădină, ea m-a întrebat dacă vreau să rămîn toată viața acolo, și i-am spus că da, însă eu neînsurat nu stau... Pe cine vreau să iau în căsătorie ? m-a întrebat. I-am zis c-o să iau o unguroaică de la depozitul de benzină, care era văduvă, sau o nemțoaică ce vindea oglinzi într-o prăvălie mare, de lîngă un magazin cu sicrie și flori pentru înmormîntare, nicicum o româncă, am avut una și m-a înșelat cu un pădurar șchiop. Și cum o să fie, m-a întrebat, mai tînără sau mai bătrînă ? Una tînără nu îmi trebuie, i-am răspuns, că nu mai vreau să am copii cu ea. Dacă iei pe altcineva afară de mine, te omor, mi-a zis dînsa și eu m-am speriat. Eu, doamnă, nu mă potrivesc cu dumneata, eu sînt un țăran prost, și dumneata ești doamnă înaltă, cu avere, cu două case, care cînți. Tu pe mine să mă asculți, a zis, tocmai cînd pe poartă intra Papil cu Dina și cu încă cineva, nu mai știu cu cine. Mi s-a părut mie după un timp că ei nu-i convenea să trăim pe față, și tot amîna, că-mi zicea să rămîn prietenul ei pe vecie, dar eu am spus că nu mă angajez la așa ceva, fiindcă, dar asta nu i-am zis, eram sătul de femei de moravuri ușoare, că fusesem și la case de curve pe bani, ca orice om lipsit de muierea lui. Și, într-o miercuri, Papil mi-a dat două palme și eu n-am înțeles ce are cu mine și am tăcut, oi fi greșit cu ceva ?... Și, într-o vineri, la fel, m-a înjurat și mi-a dat două, eram numai noi doi sub nuci, ploua, și n-am priceput, bătea apa în frunze și rar mai cădea cîte o nucă, de-atîta vînt, plesnind pe cimentul de lîngă... („Crezi că nu se simțea umilit, doctore, asistînd ca un căzut din cer la isteriile și înjurăturile lui Papil, fără să ridice mîna să se apere, neștiind ce se-ntîmplase, fără să scoată un cuvînt ? ! Dacă-l trimitea din nou pe front, cum îl amenința, ori în fața Curții Marțiale, ca dezertor ? În această lume cuprinsă de panică, cei care erau disciplinați, ca Papil, păreau mai inteligenți și mai puternici și mai utili, și și erau, urmărind un scop, sau același scop cu cei care-i plăteau, să creeze unele deprinderi, dacă nu valori, să domesticească întreaga societate românească — și ce armă vrei mai perfectă pentru așa ceva decît umilirea în orice chip a fiecărui ins, a celor mai neajutorați mai ales de către cei cu armă în mînă și cu banul în pungă ?“ „Cum îl chema pe omul care l-a căutat pe Velisarie la Otopeni, Dragomir ? Vorbești ca el. Sau el vorbește ca tine. Vă cunoașteți de mult timp ?“ „Doctore, problema e alta, nu a mea sau a lui, a dumitale, sau a lui Cobîrzan, e a noastră a tuturor.“ „Față de mine ești mai puțin conformist, decît te declari. Și în esență n-o să ajungi la nimic: Cobîrzan recunoaște crima și nu cred, dacă se ține seama și de tentativa de jaf, de calomnii, de trecutul său de pe front, nu, nu scapă de moarte, orice-ai face!... Societatea, oricare ar fi ea, n-are nevoie de brute!" „Dar el e singura brută azi, și cea mai îngrozitoare? Că n-are nici o învățătură, nici o educație, și nu știe să mintă?" „Crezi că educația, doar atît îl face pe om să știe cum să mintă? Îi învață cum să gîndească." „Oare? Și să fie oameni, da? Să se poarte ca niște oameni adevărați, da?" „Să nu ucidă." „Oare? Dar nu vezi, nu vezi... că sînt atîția care gîndesc perfect, cum au fost învățați, dar nu se dau în lături... Nu simt nimic, și-au pierdut orice bun-simț, orice simțire omenească..." „Ioșca și-a păstrat instinctele intacte, -și?..." „A scos cuțitul, vrei să spui. Dar recunoaște. Și alții care trag cu mitraliera nu recunosc nimic." „Așa zicea și Dragomir." „Fiindcă așa și este. Ce e fascismul, te-ai întrebat vreodată?" „Nu mă interesează, nu vreau să mă pronunț despre..." „Vezi, ăsta e și răspunsul adevărat. Nebunia care-i cuprinde pe oameni încet, și nu mai vor să știe nimic, înainte de a face tot ce li se cere, otrava care pustiește lumea lovind în primul rînd și ucigînd demnitatea, umilirea e această nebunie și otravă care nu iartă pe nimeni, dacă..." „Dacă ce? De ce să facem noi dintr-un țînțar armăsar, din Cobîrzan?!..." „Dar poate că nici nu e vorba numai de el, doctore. Privește-l pe Papil. Dar el rămîne totuși un semidoct. Privește-i pe acești ofițeri blonzi, plini de galoane, instruiți, care știu să țină cu eleganță lingura și cuțitul și care-ți recită din cine vrei lungi poeme minunate... Ei și? Instrucția lor exemplară, școlile lor unde-au dus? La un înalt grad de gîndire, zice Papil. Bun, să acceptăm această formulare. Dar crezi că asemenea lucru e suficient ca să-l facă pe om să fie uman? Noi cu știința noastră o să-i găsim măcar o portiță de scăpare lui Cobîrzan? Nici nu merită, spun mulți, a fi uman cu o bestie este o imbecilitate. Dar crezi că Ioșca e o bestie de la Dumnezeu, sau l-a adus aici... cine? poți să răspunzi, avem curajul, doctore Drăguț? Bine, tăcem, să-l mai ascultăm pe Ioșca.") Mă urcam pe scară și băteam la geam și ea-mi deschidea, după ce se culcau ceilalți, iar mai apoi a început să coboare la mine, era mai sigur. Eu legam via, o tăiam, măturam prin curte și prin casă, curățam hornul, mergeam cu bicicleta după lapte, pîine, gaz, spălam și farfuriile și lingurile și ceainicul de porțelan primit cadou de doamna Lelia de la nu știu ce boieroaică de pe lîngă Tismana. Într-o zi am pus ceștile de porțelan lîngă fereastră, trecea soarele prin ele, luminîndu-le florile albăstrui și roșietice, de păreau vii, așa de vii că un fluture a intrat în bucătărie și s-a așezat pe marginea unei căni, pe o floare. Spălam chiar și cearșafuri și fețe de perne și ștergare, cu săpun făcut din untură de porc cu sodă. După ce Papil a început să vină mai des la Otopeni, am observat că ciorba mea de fasole sau de tăiței se împuțina în farfurie, și de la o vreme nici nu mai mîncam ce mîncau ei, ci cam ce rămînea din altă zi. I-am spus lui Papil s-o lase în pace pe doamna, și el m-a pîrît, și dînsa mi-a dat două palme, în vie, și cum m-am aplecat să-mi iau pălăria care-mi zburase de pe cap, mi-a dat și cu pantoful în coaste : dar eu am rîs atunci. Și i-am spus că plec, seara, însă a plîns și nu m-a lăsat să-mi iau hainele și bicicleta și să mă duc unde-o să văd cu ochii. Și noaptea, cînd m-a înjurat de mamă, i-am zis de ce se leagă de mama mea, că e moartă ?... Ziua lucrasem în magazie și tăiasem niște nuiele cu briceagul. Nu știu dacă aveam pălăria pe cap, poate. Nu știu dacă am prins-o de păr, poate. Nu știu dacă m-am spălat pe mîini la chiuveta din cămăruța unde se țin iarna ghivecele cu flori, poate. Dacă beau prea mult, îmi pierd firea. Fotografia din livretul militar o luasem mai demult dintr-un album („Album“, scria pe el) : se afla față în față cu o altă fotografie care-l arăta pe un ins numai în niște chiloți de baie, galbeni, ca de aur, flocos pe piept, și de la coate la degete, și pe umeri, fără burtă, unul cu inimă în jurul buricului, care o ținea de mijloc pe o negresă cu buze groase, roșii (ținea între dinții ei albi un lănțișor de aur și o floare de soc), cu mănuși lungi și galbene, pînă la coate, cu picioarele în niște ciorapi (de plasă, mi-a zis, făcîndu-mi cu ochiul, Papil) care treceau dincolo de mijlocul ei, peste țîțe, în față, peste semnul ei de muiere, cu o cîrpă roșie, cu părul vîlvoi, negresa — și nu mi-a plăcut să stea acolo fotografiile bot în bot, așa că... De era o sărbătoare mai mare, sau ziua cuiva, aprindea seara luminări. Paharele sunau, goale, ciocnindu-se, ca niște clopoței. Și puii rumeniți în cuptor aveau în locul ghearelor niște fundulițe de hîrtie albă, ca niște flori albe. Și se toca mult pătrunjel și se amesteca în ciorbe cu mărar și pe tăvi lungi, castraveți, morcovi, ca niște steluțe, tăiați felii, măsline crude, verzi și ardei grași. Și în mijlocul mesei, sau mai într-un colț, un coș plin cu trandafiri. Sticle cu vin roșu, aduse din pivniță, sifoane, vin alb, bere. Și doamna Lelia, sub nuc, pe un scăunel, învățînd să bată la mașina de scris a lui Papil, pe care o adusese aici, și Dina, fata, cu un porumbel alb în mînă, un pui, dat de mine, adus din pod, unde-am început să cresc în cuști golumbi, punîndu-i puiul de porumbel doamnei Lelia pe cap, în păr... Și trei pisici spînzurate de coadă pe frînghia de întins rufe, zbătîndu-se în aer și miorlăind. Și un motan pe magazie uitîndu-se la ele cu ochelarii ăia cu care doamna Lelia la teatru îi ducea la ochi ținîndu-i de o aripă, că numai una avea. Și tot mîrtanul negru așezîndu-se pe scaun la biroul domnului și ținînd o pană de gîscă în mînă și scărpinîndu-se cu ea după ureche. O grămadă de pisici, o lume de pisici, rîdea Dina, punîndu-i unei mîțe pe frunte o coroană de regină, adusă de doamna de la magazia cu costume. Și, într-o seară, o jumătate de pisică umbla prin curte, numai capul, cu mustăți, și picioarele din față, amîndouă. Și spre șosea mergeau celelalte două picioare, cu coada ridicată în sus, dreaptă ca o lumînare, arzînd ca o lumînare. Tocmai cînd intra pe poartă Papil cu o umbrelă în mai multe culori, un parapleu mare, cu steme, cu capete de pisici roșii, cu dinți de cîini, albi pe ea, învîrtind-o. În ziua cînd în magazinul cu tromboane și trompete, cu vitrina plină de trompete și goarne galbene, ca de aur, cîntînd toate, ca innebunite — înăuntru, un ins cu păr alb și ochelari stătea în cap și dădea din picioare. Și doamna purta o pălărie plină cu trandafiri, iar Dina, cu ochii închiși, pe sania ei rămasă de-astă iarnă lîngă magazie, ținea în brațe un pelican alb, cu gîtul lung, lung : atunci a pocnit dopul unei sticle de șampanie. („Nu ți se pare că omul tău are clipe cînd e sănătos la cap și apoi trece prin momente cînd e sărit de pe bile, bun de legat și dus la nebuni ?“ „Doctore, nu, poate e obosit, poate sînt frînturi din vise ori din niște întîmplări pe care socotește că le cunoaștem, ori ni le-a mai spus. Și de-ar fi nebun, n-ar mai trebui condamnat, ar fi în afara oricărei responsabilități.“ „Nu mi-ai zis că e un om înnebunit de atîtea ?..." „Asta e altceva." „Crezi ?" „Acum povestește ceva ca un ins normal, cum ai recunoscut, și nu-și ascunde nici crima, din contră, și imediat trece într-o altă stare, mai ciudată, de parcă n-ar mai fi același om, ci un altul, obsedat de pisici și de tot felul de sunete și obiecte cărora noi nu le găsim un rost..." „E un schizoid, un schizofrenic, un... ce mare scofală !" „Ar fi foarte simplu." „Nu e deloc complicat. Întreabă-l ce-i cu piticul care cîntă la vioară ?") Stătea pe un bolovan, în mijlocul unui rîu plin cu pești, și cînta la vioară — părul de la arcuș era alb. Și la șapca lui roșie purta o pană albă de rață. Și-avea barbă albă, pieptănată. Și un pește mai mare decît el sta în iarbă și-și muia botul din cînd în cînd în apă, se odihnea. Piticul purta o vestă albastră, și un fular înnodat la gît, de borangic — și în picioare, cizme verzi, cu botul foarte ascuțit. Pe obraz se vedea o roșeață — bea bine lăutarul ăsta cu degetele subțiri și lungi... („Nu ți se pare închis cu șapte chei în mijlocul minții sale, atîta cîtă are ?" „Dar știe foarte limpede cum a săvîrșit crima și din ce cauze, doctore !" „Își închipuie." „Atunci înseamnă că nici n-a ucis ?" „Ba da, dar din alte motive." „Nu c-a fost jignit și umilit și tîrît prin război și lăsat fără nici un rost, nu pentru că această lume ce nu e închisă în mintea lui, ci e în afara lui, l-a presat, ca să zic așa, l-a strivit încetul cu încetul, l-a zdruncinat, nu doar l-a afectat nițel, cum pe toți ne tulbură ce vedem..." „Ne tulbură, dar nu scoatem cuțitul." „Tot ce vine dinafara minții sale... nu asta l-a determinat să ?... Răspunde-mi." „Totul pleacă din capul său de zevzec. Ascultă-l cum bate cîmpii ! Ce-i cu papagalul verde ?")

— Un moș cu picioare scurte sta pe un cal ca de sticlă galbenă și trăgea dintr-o pipă, încălțat în cizme de cauciuc, ca venit de la pește, cu o bască neagră pe cap, cu moț roșu (coada calului era albă, și coama, și pielea, de la genunchi în sus) — și un papagal verde privea șerpii ce dormeau la soare lîngă copitele calului și maimuțele ridicate în două picioare, printre cactuși (cei din ghivece sînt niște spurcăciuni, unde e și chiuveta), și vorbea, vorbea cu un vînător cu pușca la subțioară, cu părul creț, înconjurat de trei cîini bălțați, zîmbitor, striga la el, porcule ! porcule ! [„Să ne amintim că el cu ani în urmă cînd se afla într-o cîrciumă în

Huedin a zis despre o femeie din satul său, pe care-a văzut-o pe fereastră, trecînd spre tîrgul de vite, c-a trăit cu ea și că vor locui nu peste mult timp sub același acoperiș. A fost apoi condamnat pentru fapta de a fi răspîndit și afirmat cuvinte neadevărate cu privire la viața intimă a acelei muieri, este? Le-a dat chiar să bea fraților ei, înainte de proces, zicînd că sînt cumnați, că el trăiește cu sora lor de mulți ani. Dar nici o probă n-a putut dovedi că ei ar fi fost nu amanți, ci măcar prieteni... Totul se petrecea în craniul său de bolnav! Acolo unde tot felul de pitici cîntă la vioară și mîțe miaună și papagalii vorbesc cu șerpii și cu vînătorii. Relațiile lui cu Lelia Procopiu — sînt niște simple fabule! Cred că trăind înlăuntrul său toate aceste povești, și crezîndu-le adevărate, s-a obrăznicit, și față de actriță (care avea o compasiune pentru el, firească — ai milă și de o gînganie, dar de un om. Nu zîmbi, nu-l fă imediat o simplă gînganie în ochii lumii, răbdare!) — și dînsa i-a pus în vedere că va trebui să plece de la casa ei din Otopeni." „Așa susține Papil." „Ce altceva să înțeleg și din drumul său pe bicicletă pînă spre Turnu-Severin, la prietenii săi din armată, care-i puteau da o mînă de ajutor — veniți unii acasă, reformați. Lelia Procopiu a vrut să-l concedieze, pur și simplu. De ce n-a știut și Velisarie? E firesc să nu-i fi explicat cauzele acestei hotărîri, ca să nu intre în niște detalii cel puțin penibile. Sau poate că Velisarie știe și nu mai vrea să răscolească toată această poveste murdară. Și la ce bun? Ea tot n-ar mai învia, firesc. Și cererea lui ca procesul să aibă loc în ședință închisă, pentru a menaja memoria defunctei și lipsa lui de pretenții față de acest ins totuși nebun, ce înseamnă?... Pe soția sa n-o bătea Cobîrzan, cînd se-mbăta? Recunoaște că ea fugea cu copiii în pădurea de la marginea satului, să scape de pumnii lui și de gura lui rea! Îi reproșa că trăiește cu alți bărbați. Aceleași obsesii — că e înșelat! Și violența e mereu prezentă, nu? Un lăudăros, un obsedat sexual, totuși, fiindcă martorele ce l-au cunoscut îndeaproape vorbesc despre o potență grozavă... Își închipuie și acum că a trăit cu Lelia Procopiu, așa cum e sigur c-a văzut acel pitic cîntînd la vioară, în mijlocul unui rîu. Asta mă face să fiu sigur că pentru el nu există două lumi distincte, el face mari confuzii, le amestecă, — însă în principal el e dominat nu de realitatea exterioară, dovadă că nu scoate aproape o vorbă despre război (în comparaţie cu papagalii şi pisicile), ci de o singură realitate, cea închisă în mintea lui puţină, cea din interiorul său, e pătruns de ea pînă în vîrful unghiilor şi o consideră singura adevărată, şi ca să fiu sincer pînă la capăt şi este singura realitate adevărată pentru un asemenea specimen! Nu e nimeni vinovat că sînt pe lume oameni mai subdezvoltaţi, să nu dăm asta neapărat pe seama societăţii şi a timpului, ar fi prea ridicol, zău!" „Doctore, oricît ar părea de ridicol, papagalii lui, şi năzbîtiile cu consăteana sa, şi peştii coloraţi, şi dorinţa lui, dacă n-o consideri realitate, de a fi iubit de o doamnă frumoasă ca Lelia, toate sînt un soi de nostalgie, un soi de nostalgie a fericirii, dacă vrei, o nostalgie a vieţii adevărate, nu neapărat paradisiace, nu, nu rîde, a unei vieţi adevărate însă, unde florile pentru el sînt la locul lor, vii, ca pentru acel fluture tembel aşezat pe floarea de pe ceaşca de porţelan. Din păcate, aceste vise ale sale apar între nişte momente de groază (mie mi-a vorbit despre război, cînd l-am întrebat, despre bombardamente), cînd luciditatea te duce la acte de disperare (ca gestul său de a pune mîna pe mitralieră, contra alor săi!) sau la sinucidere (mitraliera putea s-o îndrepte şi spre fruntea sa, cum mi-a povestit că s-a şi gîndit, să se-mpuşte ca să scape odată de acel coşmar), sau la nebunie, cum e şi momentul cînd a scos briceagul." „Aceste vise ale sale sînt strivite, vrei să spui, de prea multe jigniri, mizerii, condamnări, procese, bombardamente etc., etc.? El a ajuns aici pentru asta?" „Pentru toate astea, şi în primul rînd c-a fost de toţi şi în repetate rînduri tratat ca un lăudăros şi mincinos şi violent, fără nimic curat în el, fără nici un vis curat în mintea lui, ca o gînganie, poftim, ca o coropişniţă, ca o formă inferioară de umanitate, ca un păduche de varză."]

Nu mult după înmormîntarea Leliei, Velisarie, deşi află despre telegrama din 10 iulie venită de la Madrid în care guvernele aliate considerau că a sosit ultimul moment în care România mai putea să-şi schimbe politica externă, fără a risca să sufere consecinţele înfrîngerii totale şi definitive, nu-i mai dădu nici o importanţă. El nu putuse face mare lucru, nici măcar să schimbe propriul său destin şi să evite îngrozitoarea moarte a Leliei, n-avea pretenţia, pe care nici pînă acum nu o nutrise cu vreo încredere, că poate schimba, ca Maniu sau ca alţi politicieni mai mult sau mai puţin realişti, destinul propriei sale naţiuni. Se amestecase, e drept, în toate, însă fără să se implice cu adevărat, aşa cum îi şi zisese Ilie Dragomir, probabil voind să fie mai hotărît spre el şi spre ai săi. Dacă aliaţii propuneau ca un delegat român cu depline puteri (şi repetau, cu depline puteri) să se prezinte fără întîrziere la Cairo, la oricare dintre cele trei Legaţii ale celor trei puteri, se schimba ceva ? Şi cine se putea prezenta şi din partea cui ? Antonescu nu era dispus. Partidul naţional-ţărănesc şi conducătorii lui sînt cuprinşi de pasivitate, drept pentru care prin lipsa lor de activitate vor fi depăşiţi de evenimente... Dacă Antonescu ştia şi nu acţiona, cine, aflînd, ar fi putut să ia o hotărîre, şi s-o şi poată duce la capăt ?... Unii vorbeau de consolidarea ţării şi a noului stat român... Care nou stat ? Pentru ca în momentul viitorului conflict... Dar nu era un conflict prea cu ochi şi cu urechi ? Se întîlni din nou cu Maniu, într-o seară, cerîndu-i el de data aceasta să fie primit, şi vorbiră verzi şi uscate, fiecare neştiind ce doreşte celălalt şi pînă la urmă dovedindu-se că nici unul nu dorea precis ceva... Ce rost avea să mai fie adusă în discuţie politica externă a regelui Carol ? Cum a fost posibil să se piardă treptat şi cu desăvîrşire încrederea englezilor şi francezilor, fără să se cîştige sprijinul Germaniei, cum a arătat, mai apoi, pierderea de teritoriu românesc, cu conlucrarea directă sau cu aprobarea făţişă a Germaniei ?...

— Cînd România a primit ultimatumul din 1940, Germania, întrebată de guvernul român, a fost pentru căderea Basarabiei şi Bucovinei de Nord... De ce ? Eu, deşi m-am aflat într-o încordată şi declarată opoziţie cu regele Carol al II-lea, am aprobat întotdeauna politica favorabilă orientării anglo-franceze şi am protestat împotriva abaterilor de la o asemenea orientare, dovadă sînt memoriile mele şi toate luările mele de cuvînt. Dar eu am sprijinit în special şi politica externă de înţelegere cu Rusia, consolidată de Titulescu, azi văzută de toţi.... fiind atunci şi azi un act de înţeleaptă prevedere... (Sigur, aparent nu pare să existe nici o legătură între problemele generale de azi ale României şi micile noastre chestiuni particulare. Însă putem vorbi de istoria unei ţări fără să ţinem cont de viaţa oamenilor ei, chiar cei mai pricăjiţi ? E o întrebare pe care aş dori să v-o pun, domnule Maniu, dacă m-aţi asculta măcar cîteva secunde şi dacă interesele atît de arzătoare ale politicii partidului dumneavoastră nu v-ar absorbi atît de adînc. E ştiut că mareşalul trebuie să fie responsabil de gravitatea pasului ce l-a făcut, luptînd contra Rusiei, aliata Angliei, deci susţinută de aceasta, cum aţi mai spus, însă, însă acum... Da, un om este interesant pentru o urbe sau pentru o naţiune atunci cînd dă dovadă de o extraordinară fermitate în hotărîri ; sigur, aţi protestat cu curaj contra persecutării minorităţii evreieşti ; sigur, aţi prevăzut consecinţele unei asemenea imbecile persecuţii, ştiu, da, că i-aţi atras mareşalului atenţia asupra primejdiei unei agresiuni a Ungariei, a cărei armată a fost mult mai puţin slăbită decît a noastră, şi că aţi cerut, ştiu, neîncetat retragerea armatei române din Rusia, pînă nu va fi prea tîrziu, ştiu că aţi trecut, cum mărturisiţi, peste orice jigniri vechi sau mai noi şi aţi adresat conducătorului statului noi îndemnuri de a ieşi din război, însă eu, eu, aş vrea să fiu bine înţeles, sigur, nu-i vorba numai de un amor propriu rănit, totuşi, fiindcă uneori nu sîntem sensibili la tragedii colective şi ne pierdem cumpătul cînd o biată babă îşi luxează un picior căzînd înaintea noastră pe gheaţă, fiindcă tragedia de pe „Titanic“, cu sute de morţi, rămîne ca o veste, ca o ştire de ziar, îngrozitoare, dar nu neapărat să ne tulbure somnul, nu mai mult decît pojarul pe care fetiţa, ori nepoţica noastră îl are, adică, adică, repet, să fiu bine înţeles, deşi uneori o întîmplare personală poate să pară melodramatică, ori stupidă, ori prea semnificativă şi deci prea măruntă pentru a o lua drept o tragedie, ne loveşte, ne subjugă, ne marchează ca o tragedie, şi dacă-i exagerăm pentru alţii proporţiile, numai noi i le putem totuşi cunoaşte în adîncime, indiferent de indiferenţa sau zîmbetul altora... aşa că, dacă Antonescu a refuzat să dea din nou ascultare propunerilor dumneavoastră, cu o nouă motivare, ce putea să pară plauzibilă, pentru mine, sau pentru Iosif Cobîrzan, înţelegeţi... El socoteşte că România nu poate încerca tratative de armistiţiu atîta timp cît aliaţii se găsesc pe punctul de vedere că dictatorii trebuie să se supună, oferind capitularea fără condiţiuni... România nu poate să se predea, lăsînd viitorul ţării la discreţia duşmanilor. Un astfel de armistiţiu ar putea să ducă chiar şi la completa desființare a statului român, fără dreptul de a protesta ulterior împotriva unei asemenea interpretări a capitulării „fără condițiuni". Desigur, e o chestiune crucială a națiunii, desigur, cînd e vorba de posibila ștergere de pe harta lumii a patriei tale nu mai rămîne loc, nu mai e cazul și de altceva... Totuși, ca să nu uit, doar ca să vă amintesc ce-am dorit la început să vă spun, fără să urlu sau să plîng, n-am o asemenea structură, deși, vedeți, la înmormîntarea cizmarului, unchiul meu, pe care l-am iubit... cînd verișoara mea a leșinat lîngă groapă, înainte de a fi lăsat pe frînghii sicriul în pămînt, i-au dat palme peste obraji și o mătușă mai bătrînă îi tot spunea : plîngi, Rodi, plîngi! Atîta îi spunea : plîngi, Rodica, plîngi ! Adică nu trebuia să țină durerea închisă în ea, surdă, omul nu poate răbda atîta durere, crapă... Și preoții aceia baptiști lungeau slujba urcați pe mormanul de pămînt noroios scos din groapă, pe ei neinteresîndu-i mortul, el nu mai făcea parte dintre cei vii, ei adresîndu-se celor vii, netinînd cont de cel din sicriu, ca și cum el nici n-ar mai fi fost de față, ca și cum cu toții se aflau acolo doar să-i asculte pe ei — și Rodica pe care durerea fizică o doborîse, fără s-o facă să scoată un singur cuvînt... Da, poate că durerea pe care o sugrumase în ea, fără să scoată o vorbă, fără să se jelească, eliberîndu-se, din jenă de a nu se da în spectacol ca acele bocitoare ce pe la unele înmormîntări se mai și plătesc, durerea închisă în ea de voința și frumusețea ei dovedea mari profunzimi sufletești, însă vreau să fie clar, poți plesni, închizîndu-te în tine... Dacă eu am plîns la moartea Leliei ? Domnul mareșal n-a răspuns în nici un fel la propunerile dumneavoastră ? Ba din contră, și poate acesta a fost răspunsul, cel mai nepotrivit cu putință, plecînd la marele cartier german în mod demonstrativ a ținut să facă o manifestație publică de fidelitate față de Germania... deși i se ceruse să nu plece... Întors de la Hitler, se știe, se știe, a comunicat anturajului său... că a obținut promisiunea fermă a cancelarului că, odată cu ocuparea Ungariei, care era iminentă, România va recăpăta Transilvania cedată. (Oare nu vorbim ca doi surzi, știind amîndoi anumite lucruri, de mult, și ocolind altele...) Dar ce părere aveți despre supoziția lansată de Theodorachis ca venind din partea unor conducători ai partidului dumneavoastră, după care persoana mea ar fi fost ținta groaznicei întîmplări de la Otopeni ? Iată de ce am dorit să vă întîlnesc. Cine ar fi avut intenția să mă suprime pe mine, un profesor oarecare de istorie ? Chiar știu eu atîtea lucruri și sînt implicat în atîtea ? ca să merite cineva să fie plătit să nu mai exist ? Cred că e o exagerare, dacă nu cumva din capul locului e o simplă născocire a lui Theodorachis. Cobîrzan să fie un găgăuță ce poate fi cumpărat cu doi poli ? Și de cine ? Și el, ratînd și fiind prins, minte că a fost gelos etc. doar ca să nu fie tras la răspundere și cu alte mijloace, de care nu ducem lipsă, și să se afle cine l-a plătit... E o nepotrivire, o lipsă chiar de logică : un nătăfleț ce poate fi cumpărat cu doi marafeți devine peste noapte un fanatic ce nu-i dă în vileag pe înșii ce l-au plătit ? Și ce forță din opoziție era interesată de dispariția mea ? Și la ce ar folosi dispariția mea ? aceasta e întrebarea dureroasă pentru mine, fiindcă sincer să fiu nu-i găsesc nici o rațiune, eu nu sînt un făuritor de istorie, un activist, cel mult un trepăduș... Sau nu vrea cineva să fiu un martor în viitor al lucrurilor pe care le cunosc ? N-are nimeni nevoie de o istorie exactă, de o relatare exactă a vremurilor de-acum, și pentru orice eventualitate trebuie să dispar ? Aceasta ar fi singura... Însă, revenind la Cobîrzan, cade orice asemenea ipoteză în ce mă privește, Cobîrzan nefiind omul potrivit pentru a suprima pe bani pe cineva, cade și micul meu orgoliu care ar mai putea justifica dispariția mea. Dacă vorbim despre noi, sîntem egoiști și mai ce ?... Și dacă discutăm doar despre alții, uitîndu-ne pe noi ?... Eu nu sînt ca Ilie Dragomir, pe care știu că l-ați întîlnit în casa lui... nu sînt ca el un apostol al speranței, îndrăgostit de ce o să fie în viitor, ce am comun cu el este poate punerea sub semnul întrebării a faptelor și problemelor ce par rezolvate și arhicunoscute și clasate și poate și sînt... Mareșalul a invocat în sprijinul menținerii orientării sale politice lipsa de precizie a condițiilor acordate de aliați ? Aliații au satisfăcut cererea dumneavoastră și a mareșalului și acum se știu condițiile lor ? Da, Rusia, Anglia și Statele Unite ne-au trimis în ziua de 13 aprilie, anul acesta... România va rupe relațiile cu Germania. (Trupele românești, în număr de 7 divizii în Crimeea, 3 divizii în regiunea Odesa și alte 3 divizii în regiunea Chișinău, se vor preda armatelor roșii, sau vor începe împreună cu armata roșie operațiunile atacînd trupele germane. Guvernul sovietic le va furniza armamentul necesar. Trupele române astfel înarmate vor fi la dispoziția domnului mareșal Antonescu și a domnului Maniu, confirmîndu-se deci intenția aliaților de a primi și colaborarea mareșalului Antonescu. Punctul doi. Restabilirea frontierelor româno-sovietice din 1942. Deci, deci...)

— Voiam să vă pun o întrebare, într-o chestiune personală...

— Cu mare plăcere... Însă n-ar trebui să uităm subiectul care ne preocupă... Aliații cer despăgubiri pentru pierderile cauzate prin ocuparea teritoriului sovietic, precum și repatrierea tuturor prizonierilor de război. De asemenea, trupele sovietice și aliate vor trebui să aibă, cer ei, posibilitatea de deplasare liberă de-a *lungul teritoriului românesc*, guvernul român acordînd toate mijloacele sale de comunicație. Și, în sfîrșit, punctul șase, care mi se pare extrem de important. Ascultă cum sună. Guvernul sovietic ia nedrepte deciziile tratatului de arbitraj de la Viena și este gata să conducă operațiuni comune cu România împotriva germanilor și a Ungariei în scopul de a restabili României toată Transilvania...

— Domnule Maniu, soția mea a fost înmormîntată zilele trecute... și culmea, culmea e că unii susțin că e vorba de un soi de complot ratat, și că eu trebuia să fiu... Mă scuzați că vă întrerup, chiar cînd e vorba de un punct din propuneri care... Transilvania fiind pentru dumneavoastră... însă cum și eu cunosc aceste puncte, și dumneavoastră, mai de mult... M-ar interesa în ce mă privește, ca să știu eventual în viitor de cine să mă apăr...

— Drăguță, nu știu absolut nimic în... Cred că e o scorneală de-a grecului. Nu văd... Dar...

— Vă mulțumesc foarte mult și.. (Însă deși cunoaștem propunerile din 13 aprilie, trebuie să constatăm cu regret că deși de această dată ele sînt precise și amănunțite)... da, da, mareșalul a refuzat din nou cel mai mic răspuns... deși chiar și la cererea sa fuseseră făcute... Eu însă declar că nu înțeleg toate rațiunile celor care acționează, n-am simțul imediat al realității... Nu sînt un politician, îmi trebuie poate ani de studiu.

— Bine zis, simţul imediat al realităţii... Dar nici el nu-l are... (El fiind cine, mareşalul, domnule Maniu?) În politică, drăguţă... şi încă o dată trebuie să-ţi mărturisesc toată compasiunea... şi imensul meu regret pentru cele întîmplate... Doamna Lelia Procopiu a fost şi va fi, te rog să mă crezi din suflet...

— Vă mulţumesc.

— Era o actriţă care, aşa cum dumneata ai cunoscut-o mai bine, nu a jucat niciodată cu nepăsare declinul unui personaj tragic... Şi deşi a triumfat în comedie... a înţeles şi în dramă că sănătatea unui personaj, moralitatea sa, vine din capacitatea de a iubi, de a visa, din dorinţele sale... Sănătatea unui popor vine tot din dorinţele şi visele sale...

— Care nu trebuiesc interzise, desigur...

— Desigur, drăguţă... (Însă, revenind la mareşal, el, în loc de orice răspuns la condiţiile aliaţilor, sau, din contră, ca un răspuns, cel mai... a continuat să facă mobilizarea şi să trimită trupe cît mai numeroase pe frontul de răsărit...) Cobîrzan este un ţăran ardelean, am auzit, îmi pare rău... Nu ştiu ce s-a petrecut, e greu să pătrunzi în sufletul unui om... El poate ascunde un criminal mărunt, un ucigaş de ocazie... însă, cînd e vorba despre destinul unui popor, trebuie să fim foarte atenţi cu cei ce ne conduc... Pînă în ce măsură ei ne reprezintă? (Trupele româneşti se găsesc astăzi amestecate cu cele germane pe tot frontul, e cu neputinţă o desprindere şi o manevră independentă de ele, da, desigur, iar în interiorul ţării armatele germane sînt gata să reacţioneze violent la orice încercare de acţiune independentă.) Aşa că... (Ar mai fi o cale, domnule Maniu, dar dumneavoastră aţi fi de acord cu ea, mă întreb? Ilie Dragomir...) Încă o dată, te rog să... Îmi pare rău că e ardelean şi nu-mi explic... Am auzit că părea un inocent! Şi poate şi era. Şi atunci?

N-au găsit nici o explicaţie la această întrebare, se făcuse tîrziu, şi poate cu adevărat nici n-au căutat vreuna, şi-a zis Velisarie. Dacă sănătatea morală venea dintr-o nereprimare abuzivă a dorinţelor şi dintr-o lipsă de dresaj, atunci Cobîrzan, scoţînd briceagul în clipa lui de nebunie (excluzînd prostia c-a fost plătit să-l omoare pe el), devenea într-adevăr absolut liber, îşi cîştiga o libertate supremă, cum voia Poenaru să se înţeleagă şi cum şi se exprima faţă de anumiţi inşi care nu se sfiiseră să-i reproducă vorbele în jurnale. Ascultîndu-şi dorinţele cele mai intime şi împlinindu-le, el îşi (şi individul, în general) descoperea inocenţa?

— Din discuţia cu Dina Procopiu reiese că mama ei i-a spus într-o zi că-l va da afară pe Cobîrzan şi va angaja o femeie să se ocupe de casa de la Otopeni, chiar din sat. Se pare că Ioşca avea obiceiul să tragă cu urechea pe la uşi, fiindcă altfel nu se explică de unde a aflat el imediat de intenţia Leliei de a-l pune pe liber. I-a şi zis: „Şi-o să rămîn pe drumuri, acuma, cînd vine toamna şi iarna?“ În mintea lui de furnică, vara era anotimpul care să-l pună pînă în primăvară la adăpost de orice griji materiale. Însă Lelia a renunţat chiar în acel moment, în faţa lui, la ce plănuise. O să rămîi aici, i-a zis, e nevoie de un bărbat să păzească grădina şi casa, i-a zis, şi el s-a bucurat că nu pleacă, dar o undă de ciudă l-a burzuluit, prea i s-a părut că era nevoie de el ca de un cîine care să nu lase copiii să fure mere şi nuci... Şi mai e şi războiul ăsta, ar fi zis Lelia, îmbunîndu-l cumva. Adică unde să plece în timp de război, el, ori, ori cine să-i poată avea mai mare grijă de casă decît un fost soldat, de ajungea frontul şi pe-aici şi ea ar fi fost nevoită cu ai ei să se ducă cine ştie unde? Cînd Lelia lipsea mai multe zile de la Otopeni, el o întreba pe Dina mereu „cînd vine doamna?“ Era obsedat de imaginea ei şi dacă i s-a lăudat lui Papil că trăieşte cu ea şi că pentru asta primeşte şi bani şi ţigări şi de ţuici, imaginaţia lui...

— Să nu tragi concluzii pripite, doctore. Era un om sărac, şi asupra acestui punct nu mai încape nici o discuţie, stors de aîtea necazuri prin cîte trecuse, uzat de aşteptarea unei minuni care să-l salveze, poate lipsit de orice speranţă, în clipa cînd ea... De ce să nu admitem şi varianta mărturisită de el? Un exclus, ce simplu, descoperă că e bun de ceva, nu numai să sape în grădină, ca animal... da, poate tot ca animal, însă el sperînd că e vorba şi de o căldură, dacă nu accepţi cuvîntul dragoste nici ca ipoteză de lucru. Un animal, poftim, care n-a cunoscut decît mizeria vieţii, şi decît nopţile, care singure îi aduceau o fărîmă de iluzie, în vise, fiindcă ziua era bun doar să sape, să are, să tragă cu puşca, să spele rufe, să taie via şi să bată parii în gard şi să dea cu var casa, şi eventual să se gîndească, nu cu bucurie desigur, că va fi scos în drum, să-și găsească o altă muncă... El trăia singur, cu sine însuși, înainte ca Lelia să-i bată în ușa de la demisol, nu, sau înainte de a-i deschide noaptea fereastra, deschizîndu-i o lume nici măcar visată ! Și cum să pierzi apoi, dintr-odată, din cauza unui Papil flocos ca un dulău, împerciunat și cu mustăți — o lume, nu doar o femeie, un vis care devenise adevărat, o realitate vie ? ! Să revină din nou în tristețea în care trăia urît cu sine însuși și care nu-l putea duce decît la nebunie sau în moarte ? Pînă atunci se legănase între aceste ultime două variante, pe barca lui de ardelean fără nimic, care pierduse totul, absolut totul, cum bine îți dai seama, nu ? Și cine avea nevoie de un ins ca el ? Lucrase cîtva timp în București, la David Carapancea, tot ca ziler și îngrijitor, și fusese pus pe liber pentru că domnului inginer de drumuri și poduri i se păruse că Ioșca devenea mai îndrăzneț, mai impulsiv și mai lipsit de respect cînd trăgea la măsea și se comporta ca un adevărat proprietar al grădinii, făcînd planuri de plantație și culturi, precum și pentru creșterea păsărilor... Auzi ? Ioșca n-avea voie nici beat să facă niște planuri pentru grădina pe care singur o îngrijea ! Lumea bogată se golise de slugi, războiul și nesiguranța îi alungase din casele tuturor pe cei săraci, ajunseseră în grădini, și se vedeau și de aici excluși. Carapancea motivează : „se purta rece față de invitații ce veneau în grădina mea duminica și-i bîrfea, dorind parcă să mă facă gelos pe bărbații care ne vizitau. Și : am sesizat (auzi, a sesizat, ciocoiul dracului, ca să justifice de ce nu i-a mai dat o bucată de pîine lui Ioșca) totodată că se purta cu deosebită atenție și respect față de soția mea și că îi făcea plăcere să stea în anturajul ei, lîngă ea, ajutînd-o în muncile casnice și la culesul fructelor. (Formidabil — la culesul fructelor !) Și își permitea mici gesturi necuviincioase, astfel dorea s-o cuprindă după umeri, atitudine ce a declanșat în bună măsură cererea familiei mele de a căuta un alt angajat !“ Vezi ce s-a declanșat în el ? Mai ales acum cînd foarte ușor se poate lega intuiția sa sigură și hotărîrea sa de a-l da afară, cu nehotărîrea lui Velisarie. Ceva însă rămîne contradictoriu în declarația inginerului : că Ioșca uneori „își permitea confidențe“ (auzi, ciocoiul dracului !) și-i spunea cum a fost înșelat de nevastă cu un pădurar, și că e impotent, neputincios la femei... Asta ca să nu lase nici un dubiu asupra doamnei Carapancea? Și, meschin: „subliniez că și după plecarea de la mine, Cobîrzan intra în grădina noastră și fura caise și renglote (era cunoscut de cîinii mei lupi alsacieni), mere; de asemenea, că soția mi-a comunicat ulterior (lui, nevasta, îi comunică!) faptul că Ioșca era gelos pe bărbații ce ne frecventau și că odată i-a zis că ea ar fi în relații bune cu ei, adică intime, și de ce n-ar fi și cu el?... Ea nu m-a informat (auzi!) atunci, știindu-mă o fire impulsivă, și neluîndu-l în serios. Mai menționez că soția mea este violonistă și de multe ori cînta în grădină în fața oaspeților și la aceste concerte între prieteni asista și Cobîrzan, dar ce-o fi fost în capul lui, Dumnezeu știe, ce fantezie, ce nebunie?!" Oare nebunia să fie o fantezie, cum s-ar putea înțelege de-aici, o fericire pe care Ioșca și-o putea permite ascultînd probabil jalnicele concerte de vioară ale unei diletante bogate? Sau să ne luăm după părerea lui Diogene Zimveliu că nebunia lui Cobîrzan era plătită de forțe obscure, să distrugă tot ce e valoros astăzi și să provoace jale și panică? Papil măcar este mai franc: vede gestul lui Cobîrzan ca pe un act politic, în ultimă instanță, ca pe o revoltă pusă la cale de comuniști, ca pe un asasinat ce trebuie luat ca o contestare a societății actuale românești etc., etc., ca pe o nebunie a contestației etc., etc. Cîte interese, atîtea ipoteze.

Și Mariana Lupșor, născută Aron, prietena din liceu a Leliei? Ea măcar era renumită pentru felul cum își ordonase și trăise viața, mereu ținînd cont numai de ipoteze: dacă sculptorul Avesalon Bedivan o chema la vila lui din strada Tătarilor să-i definitiveze bustul început cu mulți ani în urmă, cînd soțul ei, oculistul, era la specializare la Viena, nimeni nu trebuia să vadă în această întîlnire decît stima pentru ea a prietenului intim al doctorului Lupșor, iar dacă... Toate ipotezele ei erau cîștigătoare: fiindcă sînt cinstită și altruistă, explica ea, cu acel orgoliu nemăsurat al neamului ei, al speței Aron, de undeva din jurul Ludușului, de lîngă Mureș.

— Lelia vorbea de Cobîrzan în glumă, subliniind permanent că era redus din punct de vedere al intelectului. Cînd îl amintea, îi spunea „regele Fineus". Ioșca îi zicea „doamnă", niciodată altfel. Desigur, vorbea țărănește, adică într-un fel la persoana întîi, cum mi se adresa și mie. Odată a venit la mine și mi-a adus un cactus, și cum în bucătărie se afla fiica servitoarei mele, de șaptesprezece ani, a alergat după ea s-o îmbrățișeze, mi s-a relatat... Lelia, pentru cîte pocinoguri i-a făcut, a vrut să-l concedieze... dar îi era milă de el, și el a și rugat-o să nu-l lase peste iarnă muritor de foame. În seara groaznicei întîmplări, i-am dat Leliei un telefon : mi-a răspuns cu o voce somnoroasă și mi-am dat seama că am trezit-o din somn. Ne-am fixat o întîlnire pe a doua zi. Se pare deci c-am fost ultima persoană care a vorbit cu ea. Trebuie să mai adaug că Ioșca i-a spus zidarului Teculescu Nandor (cu care lucrase la reparațiile casei — și se certaseră) că în cazul de-l dă afară Lelia, o omoară. După opinia mea, cunoscînd-o bine și dîndu-mi seama că nu o preocupau bărbații, ci exclusiv arta ei, văd exclusă cu desăvîrșire orice fel de relație între ea și regele Fineus. Odată chiar mi-a spus că în primăvară îl dă afară, adăugînd : „azi-mîine îmi va aduce femei în casă, ceea ce nu mă interesează, dar nu poți să știi ce femei poate aduce..."

Ipotezele ei erau spuse ca niște certitudini, deși se vedea clar din surîsul ei necruțător ce-i adusese atîtea bucurii că nu se îndoia o clipă că s-ar găsi vreun imbecil care să întineze măcar cu o floare memoria colegei ei de școală, care... „Trebuie doar, ce mama dracului, — zicea ea verde, picior peste picior stînd, sigură de personalitatea ei, exact ca în statuia terminată nu de mult de Avesalon Bedivan — să nu ne bizuim pe certitudini, că nu sîntem matematicieni, reci și stupizi, ci oameni, oameni care nu pot fi siguri decît pe ipotezele lor, ce se și adeveresc, de le urmărești, ce mama dracului, n-o să curgă acuma apa la moara unui întîrziat mintal ? ! Polițiștii n-au decît să-și facă datoria !" Ca și cum aceștia, făcîndu-și-o, sub orice formă, și în orice chip, erau scutiți de a fi violenți și nedrepți și imbecili. Mariana Lupșor, născută Aron, era o ființă irezistibilă, și-o și spunea pe față, cu o obrăznicie molcomă, îndulcită de vocea ei de pisicuță (făcea tot timpul pe virgina, pe fetișcana ajunsă în pragul majoratului, își dădea ochii peste cap și clipea des, plină de nevinovăție, vibrînd pițigăiat, ca școlărițele cu fundițe) : tot ce-și pusese în gînd i se împlinise din plin, se căsătorise cu un oculist mai în vîrstă, excelent în meseria lui, și de aceea, nemaiavînd timp și pentru alte prostii și bîrfe, umblase și prin Europa (O ! Europa e grozavă ! exclama) și în general nu-i păsase de o bună cîrmuire de sine însăși, cum pretindeau proastele ce terminaseră normala sau școala la călugărițe, tocîndu-i pe toți neisprăviții ce scriseseră cărți pentru ele și nu pentru ea care învățase de tînără, în micul port al Brăilei, ce urduroșii ăia nici nu visaseră vreodată...

— Ce e interesant, doctore, extrem de interesant este faptul că mi-am dat seama cu această ocazie că, deși frontul bate la ușă și țara se poate prăbuși dintr-o clipă în alta, sînt persoane, și nu puține, care trăiesc în lumea lor, sigure de sine și de viitorul lor, îngrijorate de niște cancanuri și deloc sinchisindu-se de alții, de cei de pe front mai ales, care parcă nici nu există. Mariana Lupșor m-a copleșit ! Dar ce-o să facă ea mîine de vin comuniștii la putere și-o pun să muncească ? Fuge în Europa ? (O, Europa !) Dar de i se taie drumurile spre Europa ? Te pomenești că schimbă placa. Mă rog, n-o să moară ea de foame, sînt sigur. Și nici n-o să fie cuprinsă de vreun acces de nebunie, ca Ioșca, de nebunie... Fiindcă e totuși vorba de o nebunie (oricît de cursiv și de blînd pare el acum), o nebunie ce l-a cuprins, necesară aș zice. Nu va scăpa de moarte, spui, lăsîndu-mă să înțeleg că această nebunie pare voluntară, ca o sinucidere, ca o moarte pe care și-a dorit-o, nemairezistînd, aș zice eu, ca o moarte poate dorită de el, voluntar, dar lipsită de libertate, de-o altă soluție, ca o ieșire din acest gol al unei vieți în care el nu se putea nu integra, măcar însăila, agăța. A ucis poate voind să termine cu moartea lentă în care trăia, de viu, a scos briceagul, violent, arătînd marea nedreptate și mizeria și umilința în care pînă atunci el... Ce să înțeleg din spusele lui Nandor Teculescu : „Nandore, după ce o omor, de mă dă afară, mă spînzur". Dar expertiza psihiatrică ce spune, să recapitulăm, vrei ?

— Nu înțeleg de ce te mai zbați atîta pentru un cal mort. Examenul neurologic : fără modificări patologice. Psihologic ? Particularități și tendințe, în ordinea pregnanței : brutalitate, agresivitate, tendință de amplificare a unor acuze de intensitate neurotică (instabilitate, tulburări ale somnului etc.). Sistemul de valori etico-social slab reprezentat. Toate aceste particularități apar pe fondul unei personalități elementare cu reacții vehemente la nivelul impulsiunilor primare. La începutul examinării păstrează o atitudine ostilă, explicată prin convingerea sa că se află în fața unei părți adverse de care trebuie să se ferească. Insistă asupra geloziei și impulsivității ce i-au fost declanșate de o situație conflictuală. Atitudinea și critica faptei sînt ambivalente, de regret pentru pierderea unei persoane dragi și de frică față de pedeapsă. Recunoaște consumul cronic de alcool și visuri cu conținut animalier. Concluziile semnate de P.S.M. și E.I.S. (așa le zic eu dulcilor mei colegi) sînt clare: fapta a fost săvîrșită cu discernămîntul comun stărilor de beție obișnuită. Mai dorești ceva? Ultima lui declarație sună clar: susține c-a avut relații cu Lelia Procopiu și că omorul l-a comis din gelozie. Ce mai dorești? Am impresia uneori că problema care te preocupă acum pare să nu-i mai aparțină lui Cobîrzan, ci ție, e ca și cum ar fi a ta... Crezi că-i suficient argumentul ce mi l-ai spus odată, că i-ai promis prietenului tău de la Oradea, învățătorului Dunărințu, repartizat acolo din Mehedinți, cînd pleca pe front — să nu săvîrșești cu nici un chip vreo nedreptate și să rămîi pentru fiul său, dacă el va pieri, ca un tată... Declarații sentimentale obișnuite între prieteni! Ți-a intrat în cap să-l ajuți pe Tică Dunărințu, băiatul învățătorului, să devină jurist, cînd va crește, poate tot procuror, ca tine. Crezi că e suficientă o hotărîre, nu e nevoie și de eventuala sa capacitate intelectuală? Și pînă atunci — multă apă va curge pe Dunăre! La ce te mai gîndești?

— La ceva foarte simplu: cine vede numai vinovății și le cîntărește și le numără, are nevoie și de vinovați. Gîndește-te, mulți spun că Ioșca mirosea îngrozitor, ca ogarii bătrîni, putea. Asta să însemne că marii noastre actrițe îi plăceau jegul, natura primară, vita, omul nesofisticat, instinctual (plictisită de libidinoși impotenți și de pupători de mîini și de urechi și de alte alea), ogarul puturos? Amintește-ți figura ei: ochii ușor deschiși: spaima se vedea pe fața ei moartă, subliniez, ca o groază față de violența loviturilor neașteptate, sau ca un regret profund pentru o lume pe care o pierdea și pentru un animal care sînt sigur că fusese pentru ea împlinirea acelei bucurii supreme, dacă riscase să fie cu el, și care chiar el o strivea?!... Moarta mai păstra deci pe fața ei spaima de moarte. Deci nu murise cu nici o plăcere, moartea nu e o plăcere, ar zice și poetul Decebal Răcoare. Ai observat, în ochii ei, o durere... parcă-și încorda gîtul, spre ceafă, mai ales, să nu poată fi tăiată, să n-aibă pe unde fi tăiată la gît cu briceagul. Ce discutau ei împreună ? Eu vreau să susțin un singur lucru : că a fost ceva frumos între ei, că s-au iubit, în felul lor, dar că n-a fost o murdărie, și asta nu scade cu nimic din imaginea Leliei Procopiu, din contră... A înfruntat totul pentru dragoste, n-a fost cu el o tîrfă, n-a cîștigat nimic de la el ! Și dacă ea e nevinovată, el, inițial, de ce să fie vinovat — fiindcă toți îl văd de la început vinovat, poate, chiar de cînd s-a născut, Doamne ferește ! Să lăsăm o clipă crima la o parte, avem timp, să avem în vedere omul, pe acest rege Fineus, cum îi zicea ea... Dacă găsim omul vinovat de dorințele sale, atunci noi sîntem de vină, noi care vedem peste tot numai vinovăția, vinovăția care a corupt în om și deci și în noi izvoarele vitalității și ale fericirii, doctore — și ăsta e rahatul pe care-l înghițim în fiecare zi și care explică de ce adevărații nebuni care distrug omenirea, dar știu să zîmbească și să închine pahare cu șampanie și să țină interminabile discursuri și să-și cenzureze (ca să ne cenzureze și să ne strivească apoi pe noi) orice (cît de mici) doleanțe (ca să pară sfinți, lua-i-ar dracu !), ni se par (cui i s-o părea, și sînt destui) apostolii omenirii !... Iar pe Cobîrzan îl punem la zid !

— Vrei să i se dea o decorație ? Care ? O, ești naiv. O să i se dea „sapa și lopata“, peste o săptămînă va fi fericit, va fi în ceruri.

Cazul fiindu-i luat lui Poenaru, s-a reținut în rechizitoriul nou întocmit declarația lui Cobîrzan că-și bătuse prima soție (pînă aceasta făcuse și apă la genunchi — maltratare, violență din gelozie) și că manifestase de atunci o gelozie ieșită din comun, învinuind-o de tot soiul de legături amoroase cu pădurari și tăietori de lemne și căruțași. Că pe o consăteancă, de asemenea, o calomniase etc. Și că, fiind grădinar la Avesalon Bedivan, îi bîrfea prietenii și voia prin diverse aluzii să-l facă gelos pe ei, mai ales cînd trăgea un pic la măsea. Și că nu se putea (date fiind condițiile sociale extrem de diferite, existente între cele două părți) concepe o legătură între el și Lelia Procopiu, decît în mintea sa bolnavă. Încurajat de faptul că victima se purta înțelegătoare cu el, Cobîrzan a interpretat eronat totul, urmărind-o ca un cîine credincios, fiind gelos, manifestînd o deosebită groază atunci cînd era amenințat că va fi dat afară. Revenind la susținerile inculpatului consemnate în interogatoriul de la fila 154—155 în care arată că la început relațiile intime cu victima au avut loc în magazie, apoi în dormitorul ei, unde el urca pe scară — e de spus că la fereastra indicată nu s-a găsit (și nici la alta) nici o urmă pe care ar fi trebuit să o lase scara prin rezemări repetate. În ceea ce privește fondul (subiectiv) de necontestat al geloziei manifestate față de Papil Buduru, cu care a ajuns la un conflict deschis (Papil l-a și pălmuit), trebuie spus că acest conflict, la care s-a adăugat frica de a fi dat afară și de a pierde speranțele ce și le-a făcut — au declanșat evenimentele care au culminat cu omorîrea victimei. (Poenaru, pe culoarele tribunalului: „Într-o conștiință ca a lui Cobîrzan, destul de primitivă, dar torturată de răul ce l-a înfăptuit și deci pe cale de a se elibera, mărturisindu-și vina, de acest rău pe care-l considera un păcat grozav, au judecătorii ăștia dreptul de a-l judeca doar după filele dosarului, necunoscîndu-l în adînc, neavînd timp și nici interesîndu-i să aibă, în graba lor de a lichida odată povestea asta, — și au ei dreptul de a-l judeca pe Cobîrzan în ce are el mai intim și mai greu de spus? Ei pot să enumere datele și orele cînd martorii recunosc anumite fapte și să reconstituie pas cu pas după propriile sale mărturisiri noaptea în care Lelia a murit, atîta pot să reconstituie, acea noapte și pot aprecia realitatea și gravitatea crimei, dar nicidecum nu-l pot judeca pe Cobîrzan, mărturisirea lui nu e o probă obiectivă, mai ales că el relatează cum nu i s-a dat la început un pahar cu vin (ca lui Papil) și cum a coborît la subsol cuprins de gelozie și înfuriat de faptul că i se năruiau planurile, fără să fie forțat de nimeni să relateze aceste amănunte și altele ce l-au dus spre crimă. Lelia în acest timp a făcut o baie și a vorbit la telefon cu Mariana Lupșor, născută Aron. El a luat scara, recunoaște, a proptit-o de zid și a început să bată în geam, strigînd «doamnă, deschide fereastra!» (sic! Ca în romanțe. «Deschide, deschide fereastra, numai o vorbă să-ți spui...») El avea pălăria pe cap, iată o altă probă, recunoscută de el; dar oare toate aceste mărturisiri venite din libera sa subiectivitate au mai mult decît o valoare morală? Nici la bătrînul diavol Dostoievski nu înseamnă mai mult și nu pot fi reținute ca probe indubitabile etc. Pînă aici dacă totuși ce spune el are o acoperire și în elementele probatoare (scara, geamul spart, pălăria) trecute în procesul-verbal de constatare a crimei, de aici încolo întîmplările ulterioare nu mai pot fi confruntate cu nici un soi de probe, deși rechizitoriul nu-i exclude relatarea lui Cobîrzan, și anume, că victima, trezită din somn, a venit la fereastră, a deschis, a discutat cu el..." „Diferită pare esența acestei discuții, zice Diogene Zimveliu, întrucît el susține că Lelia i-ar fi zis că nu mai vrea să-l vadă și că-l are pe Papil, ori mai plauzibilă pare ipoteza că victima, dîndu-și seama că el era beat, l-a apostrofat și l-a somat să plece neîntîrziat de acolo. Fereastra interioară a canatului din mijloc a fost într-adevăr găsită deschisă, însă din faptul că urmele de cioburi de sticlă au condus înspre patul ei și din împrejurarea că papucii ei de casă erau lîngă pat, iar victima a fost găsită desculță, se poate trage concluzia că ea s-a dus la fereastră, dar s-a culcat din nou pe pat. Înfuriat de aceasta, Ioșca a spart geamul cu mîna (vezi excoriațiile constatate pe mîna dreaptă, la fila 208) și după ce a intrat în încăpere a scos briceagul și s-a îndreptat spre patul Leliei." „Vorbim una și ne înțelegem bașca, vorba prietenului meu Dunărințu. Problema se pune în alți termeni. Trecînd dincolo de rechizitoriul care descrie cum Ioșca a luat-o de păr pe Lelia Procopiu și i-a aplicat multiple lovituri de briceag, și că dîndu-și apoi seama că ea a decedat și-a pierdut nu numai capul, ci și pălăria (hm !) și a ieșit afară și a luat scara din dreptul ferestrei, și a lăsat-o pe trotuarul de lîngă clădire, și a aruncat briceagul, și a intrat la demisol, și s-a spălat superficial la chiuvetă, și a băut coniac etc., etc., și s-a urcat în pod, unde a și fost găsit — deci, trecînd peste aceste secvențe și peste corpurile delicte aflate și peste numărul și intensitatea loviturilor aplicate care au făcut ca moartea să se instaleze foarte repede, putem noi să nu-l respectăm pe vinovat și să nu-l apărăm sub nici o formă, ci să-i dăm o pedeapsă care să fie exemplară (pentru cine ?) și care să arate strălucit indiferența noastră față de el și, prin el, față de om ?" „Ce-mi place mie la tine, Poenarule, e felul cum poți trece de la oameni mari (mă refer la politicienii noștri, la Hitler, la Stalin) la cele mai banale întîmplări, amestecînd istoria cu cotidianul cel mai anodin și cum știi tu, în spatele măștii tale de conformist declarat, să ascunzi o furie a sentimentelor, așa cum sub inocența lui Ioșca al tău se află o furie a sentimentelor, o..." „O, ce?" „Tu idealizezi omul, fără să ții seama de slăbiciunile și chiar viciile sale, de barbaria și egoismul cu care s-a născut, și nu neapărat pe care le-a deprins în condițiile sociale actuale, cum vrei tu... Vrei neapărat prin drepturile ce le ceri pentru Cobîrzan să substitui ceva arbitrar în fața crimei și a erorilor în general pe care prin meseria ta trebuie să le combați... Să-l respectăm pe Ioșca, de ce?" „Pentru că trebuie exclusă orice inchiziție asupra sufletului acestui nenorocit, și orice judecată neroadă ce pretinde..." „Fii calm, fii calm, ca să nu mă faci să rîd prea tare. Ține cont de diagnosticul de psihopatie și etilism cronic. Și că examenul psihologic a reținut următoarele particularități: brutalitate, agresivitate, amplificarea... Personalitate elementară cu reacții vehemente la nivelul impulsurilor primare, scrie la fila 182. Au tendința de a da vina pe alții, construindu-și un sistem de apărare prin deplasarea și transpunerea vinei asupra altora (fila 183). Insistă asupra geloziei și impulsivității ce i-au fost declanșate de situația conflictuală în care a fost angajat (fila 184). Suspicios, mitoman. Dîndu-i-se alcool, ca probă, a devenit în scurt timp brutal, gelos. Multiplele lovituri, intrarea în casă prin spargerea geamului etc., etc. — toate astea nu prezintă pericol public? Sigur, nu a exercitat cruzimi asupra victimei (moartea instalîndu-se rapid), însă, dragul meu, ce dorești tu, să se pedepsească doar actul antisocial, lăsîndu-i lui Ioșca posibilitatea de a se regăsi pe sine și a se îndrepta și astfel dîndu-i posibilitatea să reintre în rîndul oamenilor mi se pare o dorință demnă de înțeles dacă vine din partea unui creștin cuprins de mila Domnului, în nici un caz din partea unui om al legilor. Căci mi se pare o comedie jalnică ce vrei să susții, că s-ar putea repara ireparabilul, crima." „Nu susțin asta. Dar conștiinței unui om trebuie să-i dăm măcar șansa de a spera..." „Ce? Să ucidă din nou?" „Dacă păcatul..." „Să nu mă iei cu păcatul originar, Poenarule, ăla e una și vinovăția pentru o crimă și recunoscută, altă mîncare de pește." „Greșeala ce i se impută e nu numai a faptei, e și a faptei că a gîndit, nu crezi?... Toate sînt condamnabile, zici tu, toate sînt greșeli. Și a gîndi este greșeala cea mai îngrozitoare, aici vreau să ajung, fiindcă aici mi se pare monstruoasă condamnarea ce i se pregătește. Că se condamnă azi faptul că un om gîndește cu propriul său cap, chiar de e Ioșca..." „Nu fă din țînțar armăsar și nu trage focul pe turta ta. Ioșca nu poate să scape de condamnare..." „Și?" „Să ne gîndim o clipă, ce dracu, la Cain, doar au mai fost asemenea..." „Perfect, dar cine e Cain?" „Ce vrei să spui? În cazul de față cine e Cain?" „Da, cine are privirea lui Cain și cine e Abel?" „Doar nu vrei să spui că noi sîntem..." „Zău, trebuie să te odihnești." „Ai dreptate." „De ce am dreptate, Poenarule?" „Fiindcă același lucru mi-a spus și Papil, să mă duc să mă culc. Pe el îl mai înțeleg, face parte din poliția politică a statului, din acel organism care trage cu urechea și toarnă și informează și care nu se mulțumește doar cu atît, el are și putere de a reprima și a strivi și chiar a ucide (doar apără statul, asta nu e agresiune și violență și crimă!), ea trimite oameni și în cer, nu doar la culcare..." „Aștepți acum ca eu să te torn lui Papil?" „Nu, dar nu înțeleg cum tu care te numești Diogene Zimveliu și reprezinți justiția ai aceleași idei cu Papil Buduru care este poliția politică, nu înțeleg cum pot fi legați prin aceleași gînduri magistrații cu polițiștii, numai dacă nu cumva prin asta se va ajunge ca ei să îndeplinească aceleași funcții, juriștii să fie și polițiști, iar polițiștii să ajungă și juriști. Căci mă tot gîndesc că dacă noi tot aruncăm vina pe alții, ca să ne păstrăm sănătatea morală, de ce nu ne-am vărsa asupra lor (pentru a-i ține sub papuc) și propria noastră barbarie înnăscută, de care vorbeai, agresivitatea, egoismul, pentru a justifica răul din lume și pentru a ne face despre noi o impresie amăgitoare, plină de floricele de cais... Iată-ne gata să ne fabricăm pe noi înșine, drepți, frumoși sufletește, ca Papil..." „Ca mine..." „Te-am întrebat, n-am tras o concluzie. Dacă-i putem dresa pe alții, ca pe niște cîini, obligîndu-i, ca pe Ioșca, să ajungă într-o situație mizerabilă, de supunere oarbă (din care el a ieșit, e drept, printr-o crimă, altă cale nemaifiind pentru el decît sinuciderea), de ce nu ne-am putea și pe noi înșine dresa, omul ajungînd să se fabrice pe sine însuși... Cu niște gînduri care nu sînt ale lui, le apăra ca pe ale lui, de ce nu?... Să-l lichidăm pe Cobîrzan, pentru fapta sa, pentru ce a simțit și-a gîndit, să le dăm ca Papil la toți cei care nu gîndesc ca noi (el e statul, Papil!) cu măciuca în moalele capului, n-ar fi o șansă unică pentru a fi fericiți? Și Cobîrzan a vrut să fie în felul său fericit! La zid! Toți care n-au ideile noastre — la zid! Să combatem și în presă ideile abominabile ale altora, tot timpul înfiorătoare... Să fim uniți, justiție, presă, poliție! Cu Papil în frunte, Diogene Zimveliu. El dă la mir ideilor altora (gîndurilor, sau și mai simplu, micilor sentimente chiar, ori, ca în cazul lui Ioșca, unei bucurii chiar visate, dacă nu împlinite...) pentru a elimina oamenii care le vehiculează, asta e arma lui politică, eficientă, care n-a dat greș nici cu greviștii de la puțurile de țiței de pe lîngă Prahova, și cum o să dea chix cu un nenorocit ca Ioșca... E necesară o pedeapsă exemplară, Diogene! Fii de partea lui!“ „Sînt de partea justiției...“ „Oare, Diogene, oare?!“

Iosif Cobîrzan, născut în anul, fiul lui cutare și al lui cutare etc., etc., fu condamnat la moarte (dezertase de pe front, calomnii politice, tentativă de jaf, omucidere). Poenaru se duse din nou acasă la Velisarie Procopiu și-l rugă să intervină pe unde poate și să nu se facă un caz politic dintr-un caz ce nu era altceva decît... „Nu e suficient c-ați declarat că nu doriți nici o...“ Velisarie dădu din umeri, neputincios. „Ce să fac?“ „Cunoașteți atîția oameni sus-puși...“ „Nimeni n-are acum timp, țara arde, o să-mi spună...“ „Cobîrzan nu reprezintă nimic pentru mulți inși, nici n-au auzit unii despre el, poate, însă... Chiar domnului Maniu i-ați putea spune... E vorba de un ardelean care s-a zbătut între barierele impuse de lume, și împotriva chiar a propriilor sale limite pe care și le-a impus, dorind, dorind, trecînd Carpații să-și găsească un drum în care să se împlinească visul său, nu prea grozav totuși, de-a avea o casă, liniște, de a fi iubit, domnule Velisarie, zău... Pentru el Bucureștiul a fost o șansă de afirmare, un vis, soarele tuturor românilor la București răsare, a zis un cărturar din Transilvania... Și el n-a știut și n-a putut să rupă aceste bariere și să ajungă cineva, un bogat, desigur, cineva care simte că e și el om și nu o cîrpă. N-a putut, și dacă a devenit cunoscut acum (Doamne ferește!) printr-o crimă, e doar vina lui, mă întreb iarăși?“ „Totuși, Papil spune că e nebun.“ „Dar cine l-a adus aici?“ „În nici un caz, eu. Ce-mi ceri dumneata, zău, e ușor jenant pentru mine, ca să nu spun că pare dintr-o melodramă stupidă : să mă bat pentru salvarea vieții celui care mi-a distrus familia... Nu pot. Și nu văd nici cum aș putea de-aș dori să pot, cine m-ar ajuta ? !... Să salvezi viața unui iresponsabil..." „Dar nu era iresponsabil cînd l-ați angajat și-i ziceați regele Fineus." „Era, crede-mă, un tăntălău." „Și faimoșii noștri judecători l-au declarat responsabil, deși eu, ca și dumneavoastră, într-un fel, nu-l găsesc de mult timp în plenitudinea responsabilității... Un țăran mai redus la minte o fi fost de la început, poate, însă a ajuns unde se află datorită... Cine a început războiul, el ? Și de ce a plecat de pe front ? Cum de-a ajuns în Rusia, ce căuta acolo ? Care sînt cauzele ? Visele sale, mărunte, de-a avea o casă și un pămînt al său, o nevastă, speranțele sale nu s-au împlinit, este evident. Și nu putem face nimic pentru un ins ce mereu a dat chix și care neputînd nicăieri să-și afle un rost a fost mereu condamnat la eșec, la eșec, da, și acum la marele său eșec, sau la singura sa mare realizare, moartea asta stupidă și grăbită de niște..."

S-a lăsat o liniște prea lungă între ei, împovărătoare, acră. Ce să-și mai spună, cînd nimic nu i-ar fi mișcat de pe propriile lor puncte de vedere, imbatabilele lor puncte de vedere... Măcar Avesalon Bedivan nici nu voia să audă de scrîntitul ce-i fusese grădinar și care asculta concertele la vioară ale doamnei Bedivan ținute printre meri, cîntînd ea vara în costum de baie, după ce se însorea stînd pe iarbă, alături de invitate, bînd o bere pusă la gheață, nici nu voia să audă de dobitocul ce se îndrăgostise lulea și-ar fi putut într-o noapte, cum s-a-ntîmplat cu Lelia, vai de capul nostru !...

— Mi-ai face o deosebită plăcere, domnule Poenaru, dacă n-am mai discuta niciodată despre acest subiect.

Soneria țîrîise în hol. Nu era Dina, ea plecase la niște neamuri în Oltenia. Era domnișoara Gabriela Ursu, fiica maestrului Lionel Ursu, imposibil să nu-l cunoască cineva, a cîntat ani de zile la operetă...

Totul reintra în normal, Papil Buduru bea bere la „Carul cu bere" cu prietenii săi din școală (avea cam mulți), Velisarie își reluase studiul său despre Cosingas, vara ardea în livezi etc., etc. Reapăru, venind de la mare, gras și puțind la subsuori, cu fața unsuroasă, lingău, Persecan, Ștefan Persecan, Pișta, gazetarul ardelean ce se lipea pe la mese și tăcea minute în șir (mulți credeau că gîndește), urduros, înjurîndu-i din cînd în cînd pe cei rămași la Oradea-Mare și la Cluj, pe confrații săi, care mai demult îl mîncaseră (tot timpul se simțea persecutat de cineva), plescăind din buze de plăcerea înjurăturilor (io, mă, îi bag !...), răbufnind împotriva celor ce niciodată nu erau prezenți, umilindu-se dealtfel în fața celor de față, și încercînd cu această tenacitate a umilirii să ajungă și el la un ciolan mai arătos și să le arate el impostorilor ce nu-l apreciaseră la gazetele din Transilvania ce persoană este el aici (jeniu, mai mare ca Rebreanu) și ce carieră îi stă în față... Auzise de Cobîrzan, dar cum nu le știa părerile celor lîngă care se pripășea pe la mese (nu bea, de zgîrcit, și ca să nu se-mbete și să se dea în petic și să le arate el lor, neisprăviților de balcanici, cu cine stăteau alături în cîrciumă), tăcea, tăcea adînc, aprobîndu-i însă, muțește, pe rînd, pe cei ce vorbeau, așteptînd o concluzie, ca să-și spună și el părerea, întărind această concluzie, bineînțeles, tăcea, surîzîndu-le, acceptînd să fie trims după chelner (să mai aducă bere ! să facă plata !), mereu spășit și cerșindu-le un zîmbet și urîndu-i în sinea sa de moarte... Theodorachis, grecul, își bătea joc de el, trimițîndu-l la balerine, știindu-l speriat de femei (dar mare povestitor de aventuri deșucheate, ca și cum le-ar fi trăit el !), spunîndu-i să nu mai fornăie pitacii în buzunarul de la pantaloni și să se mai spele pe picioare și pe dinți (dacă e posibil !). Pișta surîdea cu gura pînă la urechi, apoi ofta, dădea din cap (adică se gîndea la Ardeal), ofta din nou, încă o dată, supărat pe soartă, grav, adormit pe el (căsca mereu), trăind adică marea dramă a gazetarului din Transilvania, neputincios în fața istoriei ! Îi plăcea să i se spună Pișta (regățenii nu știu că e un diminutiv obișnuit la unguri — Iștvan, Pișta), părea mai ardelean în ochii lor, astfel, mai legat de pămîntul cedat prin dictatul de la Viena, un ardelean adevărat. Theodorachis veni într-o zi cu el (Pișta se ținuse scai de grec, fără să știe unde se duce din obișnuință) acasă la Velisarie : și el recunoscu, stupefiat, pe un perete, portretul Leliei Procopiu ! „Iesus Maria, zise, deși era ortodox din tată în fiu. Doamna este ortodoxă ? Și dumneavoastră sînteți ?..." Picioarele sale elefantine tropăiră în jurul mesei, ca și cum ele erau cele mai nimerite să arate, tropăind, marile sale emoții (tristețea etc., etc.). Și poate nu s-ar fi oprit multă vreme din mersul în jurul mesei, printre scaune, dacă Theodorachis nu l-ar fi întrebat, ca picat din cer : „Măi frate Pișta, am impresia că tu și vara porți izmene, că prea puți a sudoare năclăită !" „Ha, ha, ha, a rîs Pișta, ha, ha, a rîs, aplecîndu-se în fața lui Velisarie ca și cum i-ar fi cerut iertare că venise nespălat din cauza condițiilor istorice. Of ! de-aș fi la Oradea-Mare ! M-aș duce la băi, sînt niște băi calde, cresc și lotuși..."

— Lasă lotușii, Pișta, și răspunde-mi la o întrebare : voi ardelenii toți sînteți cu Maniu ? Tu, bunăoară, cu cine votezi ?

— Io ?

— Ighen, rîse grecul.

Era o întrebare îngrozitoare : și cum să-i poată răspunde, dacă nu știa ce părere avea Velisarie Procopiu despre Maniu ? ! Să facă o gafă ? Ceru cu viclenia sa de țăran un pahar cu apă rece, așteptînd să treacă timpul și ori să se uite întrebarea, ori să răspundă altcineva la ea, în orice caz nu el.

— Domnilor, vă rog să mă scuzați, am o întîlnire de afaceri, se scuză Velisarie, ca să nu-i dea pe ușă afară și să plece ei singuri și s-o poată aștepta mai liniștit lîngă Arcul de Triumf pe domnișoara Gabriela Ursu, fiica maestrului Ursu.

Așa că Pișta răsuflă ușurat, golind paharul. Norocul nu-l trădase niciodată. Se despărțiră de Velisarie. Și abia a doua zi Pișta îl întrebă pe grec :

— Ce-ai vrut să spui despre Maniu ?

— Eu ? Nimic. Tu ești ardelean de-al lui, tu și Cobîrzan. Dar pe voi vă doare în dos de Cobîrzan.

— Ce vrei să spui ?

— Că dacă Ioșca era grec, eu mîncam zece miniștri și dădeam foc la șapte prefecturi și mă dădeam peste cap în fața palatului regal ca un clovn sau ca un nebun, și nu-l lăsam !

— Dar nu tu ai spus că e nebun ?

— Un grec n-ar fi fost nebun, și chiar de-ar fi fost, ce conta ? Dar tu ești o balegă bleagă și-ți curg prin sînge numai urdori și sudoare. N-ai nici o legătură cu el, și să nu-mi mai vorbești de frații tăi de dincolo de munți ! Și Maniu, ce să mai spun ? ! Nici acum nu pot să-mi dau seama cu adevărat de-a auzit sau ba de Cobîrzan ! Am vrut de cîteva ori să-l întreb pe Velisarie, însă ăsta e cuprins acuma de-o dragoste mare... Fiecare cu barca lui, Pişta draghe. Tu cu jeniul tău (hai, lasă, ştiu că cloceşti o carte care va fi o capodoperă !), Maniu cu treburile ţării... Dar care sînt treburile astea majore, frache, dacă nu-ţi pasă de oameni ? Da, Anglia, America, Rusia, Germania, frontul, destinul ţării, toate sînt lucruri extraordinare ! Dar de nenorocitul de Ioşca cine să aibă grijă ? L-au condamnat la moarte, în 23 îl execută, ştiu precis. Vezi, asta nu-mi place mie, că între oamenii mari care zic c-au grijă de destinele ţării şi oamenii mici care sînt de fapt ţara nu e nici o... parcă sînt din alt sînge, din alte neamuri, e mai rău ca la curve, Pişta draghe, acolo măcar se ştie cine ce este ! un bordel e totuşi un stat bine organizat !

— Dar tu parcă ţineai la Lelia ?

— Şi mai ţin, cretinule !

— Dar de ce-l aperi ?

— Nu-l apăr, spun că de-ar fi fost grec...

— E nebun, nu încape nici o îndoială, zo de la Dumnezo ! Gîndeşte-te : în copilărie a fost lovit în cap de un cal, cum ai scris chiar tu, a fost sărac, şi traumatismele copilăriei fac apoi... Şi adolescenţa, de ne gîndim bine... toate îl urmăresc... lipsa de prieteni, acolo, acasă, chestia cu soţia şi pădurarul, ciosul... Să nu mai vorbesc de realitatea politică a... El n-a preceput nimic acolo şi...

— Calul, copita calului sînt balivernele mele, piperul meu. Dar la nebunie nu puteau să-l ducă prostiile ce mi le-ai spus, cu copilăria şi calul... Sifilisul e tot o cioacă de-a mea, doar nu credeam c-o să-l ducă la glonţ ! Şi orice-aş fi scris, tot ei hotărau ce voiau, presaţi de timp ! Poţi înnebuni de altceva, şogore : de frica de a nu rămîne singur ! Tu te ţii de mine ca un căţel, şi de alţii, de teamă să nu rămîi izolat de lume, singur ! Cîinii sînt animalele care fac cele mai mari compromisuri, se linguşesc, nu vor să li se dea cu un par în cap, se lasă cel mai uşor duşi de lanţ, puşi în lanţ, se gudură, ascultă de hotărîrile celui care-i dă păpică, este ? Dar ţi-ar plăcea să faci parte dintr-un popor de cîini, dintr-un popor domesticit, de javre care îndeplinesc şi acele ordine pe care le detestă ? Crezi că Velisarie crede o secundă că Ioşca e scrîntit și e un criminal odios, un dezertor, un hoț ? Nu, dar așa crede acum toată lumea, așa e bine să creadă, e mai ieftin, nu trebuie să te izolezi ca Poenaru și să ai o altă părere ca să nu ți se dea un picior în fund și să fii privit ca un criminal și ca un — fii atent ! — trădător al țării ! Cine-l apără pe Cobîrzan e o lichea. Și iată-ne, Pișta draghe, pe noi care facem mare hai de morală, iată-ne cum nu sîntem stăpîni pe propriile noastre gînduri și fapte ! Uite, de vrei, așa a început fascismul ! Din teama de a nu rămîne singuri, sîntem toți unul ca altul ! Din tine s-ar putea scoate, lingău cum ești, cel mai teribil călău ! Tocmai fiindcă-i disprețuiești pe indivizii ce seamănă cu Papil, ești bun pentru așa ceva ! Și cînd presiunea capacului pe oală va fi foarte mare... tu vei fi primul frate al lui Papil ! Dealtfel, nu mi-ai spus chiar acum că Iosca e nebun ? Dar un căcănar ca tine mai puțin mă interesează, și fiindcă tu nici nu îndrăznești să te superi că te fac căcănar... Însă cînd această groază, această nehotărîre și bîjbîială o văd la politicienii noștri, cînd simt că ei nu știu ce să mai facă — nu în cazul Cobîrzan, pe care-l ignoră, ci în acel caz... of, Doamne ! de care se bat în piept că sînt responsabili... Națiunea, țara ! Nici unul dintre acești politicieni cu blazon nu vrea să riște o atitudine fermă, și-o să ducă țara de rîpă ! Dar semănînd unul cu altul, mai au ei vreo personalitate ? Mai pot fi crezuți și urmați ? Speri că sînt, totuși, destui oameni politici responsabili ? Tu măcar n-ai nici un pic de personalitate, ți-ai pierdut orice identitate proprie, lichea cum ești, cîine pripășit ce ești, idiot care nici nu vrei s-auzi de-un ardelean de-al tău — dar alții ?... ăia de zic că ne reprezintă ? Noroc că eu am o reputație de curvar și derbedeu și de mă vinzi pe-un pol după ce ne despărțim n-o să însemne nimic asta pentru mine : Papil mi-a făcut cred douăzeci de dosare, al douăzeci și unulea n-ar mai aduce nimic în plus ! No, servus, cîine ! zise grecul și se urcă într-o birjă și-l lăsă pe Persecan în stradă, încă ascultîndu-l și privindu-l cu umilință.

Pișta nu scrisese în viața lui un singur articolaș la vreun ziar de provincie, era încadrator de tablouri : însă, la Oradea și la Cluj, cunoscînd lumea gazetarilor și a pictorilor și poeților și stînd nopțile pe la mesele lor prin cafenele, se gîndise că nu era mare scofală să înșire niște vorbe pe hîrtie și, cînd trecuse Carpații, uitase că aceste vorbe încă nu le înșirase ! Dar ca orice gospodar ardelean, dimineața făcea rame și le poleia și umbla după clienți (care începuseră să se rărească). Theodorachis era apărătorul său cel mai înverșunat, lăudîndu-i și cînd nu era de față condeiul — el fiind întîiul ins care mirosise impostura jeniului aflat în bejenie : așa că Pișta putea să-i înghită recunoscător toate șicanele, pe care dealtfel le înghițea și venite de la alții (ce nu-l cunoșteau), cu umilirea tîrîtoare a viermelui ce sigur va ajunge pînă la la urmă să se înfrupte din fructul atît de mult visat (Orice român fiind născut poet, un articol sau un roman sînt vreo problemă ?). Dar Theodorachis n-avea nici un motiv să fie supărat pe el, și nici nu era : îl luase la Velisarie ca să nu fie singur cînd avea s-o întîlnească acolo pe putoarea durdulie, fiica maestrului Ursu. N-o întîlnise : deci Velisarie încă n-o chema direct acasă, îi dădea întîlnire prin parcuri, s-o plimbe nițel (mînă în mînă, ca doi porumbei) înainte de a se lăsa seara și a-i deschide ușa de din dos a locuinței sale. Cișmigiul era prea în centru și prea expus (și cum Velisarie era leneș, prea departe de casă !), rămînea tot Arcul de Triumf cel mai bun loc de întîlnire cu grăsulia care desigur îl convinsese cu arta ei (și ea era umilă și spășită, ca Pișta Persecan) că bărbăția nu murise în sîngele său sigur umilit de pofta de viață și de frenezia Leliei. Avusese nevoie de o gloabă, și-o găsise. Trebuia însă, neapărat, să i-o spună în față cumva, pentru a-i scoate din minte gărgăunii că moartea soției sale i se datorase numai poftei ei nesătule și lipsei ei de minte. Dar de ce-l acceptase el în casă pe trepădușul de Papil, nu știa cîte parale face ? Și poate că și angajarea lui Cobîrzan tot el o sugerase, ca să scape de o datorie care îi devenise aproape o povară și ca să se poată ține cît mai departe de Lelia, ocupat pînă peste cap cu eseurile sale despre istoria patriei (nu scrisese nici unul). De fapt, era un orgolios care-și povestea cărțile, în loc să le aștearnă pe hîrtie, să fie și el în centrul atenției unora, ca o speranță, îi plăcea să fie mereu o mare speranță. Și măcar astfel să colinde prin străinătățuri, învîrtind , de fapt, Dumnezeu știe ce fel de afaceri... Un politician fără portofoliu, amestecat în toate, un istoric fără portofoliu, un om fără portofoliu, un găinar, așa-l considera grecul, rugîndu-se Celui-de-sus să-l ferească de mitocănia și răutatea celui care doar în mintea sa clocea tot ce voia să i se împlinească, în mintea sa rece și stearpă, fără să ţină cont de plăcerile burţii şi ale mădularului şi de simţirea fără opreliști ce-ar fi trebuit cîndva și în măduva lui să înflorească şi să nu se fi născut cu ea stinsă.

Opri birja: Velisarie se plimba cu miinile la spate, singur, nerăbdător. Bucălata întîrzia și nerăbdarea lui (adevărată, nu ştia că e văzut) era un semn îmbucurător pentru Theodorachis (dacă mai avea dorinţe, mai era om şi mai putea să-i vorbească despre Lelia și Cobîrzan).

— Tocmai treceam întîmplător pe-aici, și-am zis să-ţi spun ce-am uitat să-ţi spun cînd eram cu Pişta Persecan... Sau ai o întîlnire cu vreo faţă politică şi te inoportunez ?

— Deloc, bîigui Velisarie, știind că era înţeles cu Gabriela să nu se apropie niciodată de el dacă la locul intîlnirii se mai afla și altcineva, indiferent cine.

— Sînt sigur că tu tocmai în aceste clipe te gîndeşti ca marii politicieni și ca marii istorici la destinele patriei. („Da, tocmai mă gîndeam la scrisoarea din 6 august a ministrului nostru la Stockholm în care spune că Germania nu va putea nici să ne scape, nici să ne pedepsească. Tot ce va putea face este să se dezintereseze.“) Eu însă, cum sînt un fustangiu și un derbedeu și un pîrlit de gazetăraş ce adun cancanuri din culisele actriţelor, pot să-ţi spun cu toată francheţea grecilor de la Brăila că fluier peste toţi grangurii care se cred responsabili pînă și de destinul meu.

— Deci și pe mine ? surîse Velisarie.

— Nu, tu eşti un găinar, nu eşti chiar un grangur. Tocmai te gîndeai la ce ? („Tocmai mă gîndeam la această epistolă unde se arată că dacă am ajunge să ne întoarcem armele împotriva nemţilor, vina ar fi a lor, căci ei ar încălca suveranitatea noastră, refuzînd să evacueze ţara... Iar stricăciuni prea mari n-ar putea să facă în asemenea împrejurări. În orice caz ar fi mult mai mici decît acelea pe care ni le-ar pricinui cîteva luni de bombardamente aliate şi trecerea tăvălugului rusesc luptînd peste ţara noastră.“) Nu mă urmăreşti, te gîndeşti la ale tale ? Aş vrea să te intereseze puţin măcar memoria Leliei, dacă viaţa ei te-a cam lăsat rece, ca să nu mai pomenesc de moartea ei....

— Ai un fel de a glumi absolut idiot.

— Cum e turcul şi pistolul, mai ales că eu sînt grec... Lelia era o femeie celebră, dar asta nu înseamnă că era şi fericită.

— Alte banalități mai ai să-mi spui ?

— Desigur. Ea ajunsese ca o reclamă bună de pus și pe crema de ghete, ca să se vîndă crema mai bine, devenise un simbol al frumuseții, al...

— Și cu ajutorul ei puteam și eu pătrunde în lume, eu care sînt o gheată scîlciată, nu ? Mai departe.

— Gloria asta a ei nu înseamnă neapărat...

— Te repeți.

— Cine o mai iubea doar pentru că avea ochii albaștri ?

— Numai Cobîrzan, pentru el rămăsese o simplă femeie, nu un simbol, nu o reclamă, nu un pașaport cu care se putea intra în toate mediile și în toate casele, ca să faci și tu carieră, el iubea femeia cu ochi albaștri, viața ei, nu celebritatea ei ! Bun... Mai departe ! Și pe ea n-o interesau decît arta și amorul, acesta era rostul ei... Sigur, n-o să spui că acesta era rostul ei cu orice preț, subliniez, cu orice preț, adică fiind în stare să vîndă pe oricine pentru arta ei, chiar și pe soțul ei (nu să-l vîndă la talcioc, ci să-i pună coarne oriunde), ca să fie adulată... Bun, rămînem la artă și dragoste. Mai departe. Care este ecuația ? Artistul și sexul, pe de o parte, și ciobanul, monstrul, tandrețea și crima, nu ? Ea e bună, feminină, el gelos și feroce. Monstrul și nimfa. Un ucigaș fără voie, fără să știe, fără să se gîndească în chiar dimineața acelei zile c-o va ucide. Și totuși ce pot eu face ca să-i păstrez memoria curată, a Leliei, bineînțeles ? Să nu pomenesc de dragostea ei cu servitorul, cu animalul ăsta, ăsta ar fi primul punct, bănuiesc. Și nici cum îl plătea și cum îl iniția în ale amorului, și nici nu trebuie să scot o iotă despre vîrsta ei și despre crepusculul acestei vîrste (dă-mi voie s-o numesc astfel) cînd se apropie clipele cele de pe urmă și bucuria de viață și simțurile... pe care-ți place să le tot pomenești, mai scîrțîie și ele, ha, ha... Bun, am să vorbesc despre inocența geniului artistic, Lelia, sau nu e bine ? Ce-mi recomanzi ? Un fel de dualitate... suavul și brutalitatea, viața gîlgîitoare, vita și puritatea, cam așa ceva ? Poenaru merge și mai departe, el slăvește în dobitocul de Ioșca mădularul (ar putea să-i zică primordial, ce-l costă, dacă-i bal, bal să fie) scutit de orice rațiune și de orice speculații (vezi și tu că pentru el Lelia nu mai era un obiect, o reclamă pentru cremă de ghete sau un mijloc de a parveni), Cobîrzan era... Ce discuta cu ea ? Nimic. Plăcerea sexului, curată. Fără nimic altceva, pură. Primordială, poftim de vezi ! Fără gînduri, fără interese (nici ale ei, nici ale lui). Care va să zică ea îl folosea ca pe un măr, ca pe un strugure, ca și cum nici n-ar fi avut nume, ca pe un rod al pămîntului.

— De ce te enervezi ?

— Ce vrei de la mine ? Să-l salvez pe Ioșca ? Nu pot.

— Și nici nu vrei.

— Ce te face să crezi asta ? Ce-aș pierde dacă ar trăi ? Nimic. Vorbești în vînt.

— Și despre Papil vorbesc în vînt ?

— Absolut. (Cu Papil nu e ce crezi tu. Dobitocul știe c-am fost profesor de istorie la liceul unde a învățat regele Mihai și știe că trebuie să mă supravegheze (fiind eu trimis prin străinătate) ca să nu afle regele cine știe ce... deși mi se dă frîu liber să mă învîrt prin toate mediile politice, ca unui ins insignifiant... Știe, și tocmai de-asta a făcut nu prostia de a ascunde acele pagini — copiate după notele sale informative — în butoiul cu făină de porumb... lăsîndu-mă să-l și observ că ascunde acolo ceva, dîndu-mi astfel de înțeles că-mi face un serviciu, informîndu-mă, ca eu să-i pot informa la rîndul meu pe cine știu eu că trebuie, ca la o adică el să vină și să spună că m-a ajutat, și eu să recunosc etc., etc. Un ticălos în primul rînd, nu un amant, cum îți închipui...) Absolut, dragul meu... Și acum ți-aș cere permisiunea să plec.

— O clipă, văd că domnișoara Gabriela te așteaptă, nu-ți fă griji. Am vorbit și eu cu Poenaru.

— Da ? Mă bucur. („Nanu crede că după arbitrajul de la Viena și după ce ne-au împins la un război nenorocit mai mult nu ne pot cere germanii, decît de a le da putința să plece nestingheriți. Clauza care ne leagă să nu ieșim din război fără consimțămîntul lor, n-are, firește, nici o valoare, căci după cîte îmi amintesc, ea este reciprocă, zice Nanu, și cine își poate închipui că ei vor cere vreodată consimțămîntul nostru, dacă se văd siliți să ceară pace ?“)

— Te-ai întrebat de ce nu ia în aceste zile nici o hotărîre decisivă un om ca Maniu ?

— Asta ai vorbit cu Poenaru, nu despre Cobîrzan ?

— Ajung și la Cobîrzan. Așteaptă ei să decidă însăși istoria (care istorie?) soarta acestor zile? Te întreb, fiindcă Ioșca e condamnat la moarte și numai o schimbare politică i-ar mai putea pune măcar în discuție cazul său... Ce face regele? Nu știu și nici nu întreb pe nimeni. Dar Antonescu? Nu doarme, desigur. Dar te întreb: dacă el se înțelege cu aliații ce se-ntîmplă? Tot el rămîne dictator și Cobîrzan, caput! Țara poate atunci fi ruptă, Dumnezeu știe!... Sau mai tîrziu, ocupată, Dumnezeu mai știe! Dar acum e nevoie de oameni care să intre pînă în pînzele albe în această luptă, nu să stea și s-aștepte... („Nanu crede că judecata istoriei asupra guvernului va fi aspră tocmai dacă nu ieșim din război, de îndată ce ducerea lui mai departe strică mai mult decît ajută.") Or, politicienii care fac acum pe politicienii nu fac parte, după părerea mea, din lumea care o să vină, din moment ce nu se bat pentru ziua de mîine, ca să zic ca prietenul tău, Ilie Dragomir.

— E prietenul meu?

— Poate ar trebui de-acum să recunoști asta, măcar față de mine, să ai un martor pentru mai tîrziu...

— Deci vrei să te pui de-acuma la adăpost, fără să te angajezi în nimic. Decît, desigur, în problema lui Cobîrzan. Dar lupta lui Dragomir nu presupune (poftim, poți să mărturisești mai tîrziu! Deci recunosc și că mi-e prieten și că sînt posibile schimbări radicale) ca alții să stea cu mîinile în sîn și să nu-l ajute... pasivi, speculînd ce va fi...

— Cam ca și tine.

— Eu?!...

— Ce păcătoasă e slăvirea minții atotștiutoare, cum o crezi și pe-a ta... Dacă Ioșca e un monstru, ăștia care freacă mangalul și nu le pasă decît de ce e în mintea lor de gheață ce sînt, oameni întregi? De-ai fi întreg, și nu un nebun...

— Mulțumesc.

— N-ai accepta atît de ușor, fără să judeci cu scăfîrlia ta ce se-ntîmplă cu Ioșca! Dar de accepți asta, de ce să nu te cred eu capabil să accepți orice jalnică mîrșăvie?! Ioșca e închis și nimic nu mai depinde acum de el, ce se va-ntîmpla cu el depinde de alții, așa că el este ca o cremă de ghete, ca o perie, ca un morcov, nu mai este el, nu mai este Iosif Cobîrzan, e un obiect oarecare... Aici vă găsesc eu pe toți ticăloși! Că nu vă împotriviți spaimei... și tu... și ăia cu care n-ai avut curajul să le spui despre Ioșca, știind că nu vor ridica un deget!... E mai ușor să zici: e un monstru! Ești la adăpost! E o crimă să aperi un monstru. Dar el e singurul monstru din zilele noastre?

— Asta e întrebarea lui Poenaru, nu a ta.

— Și a mai multora, poate. De ce nu i-ai ras măcar o palmă lui Papil? Pentru că el este dintre trepădușii care manevrează frica. În el nimic nu e sacru, în dobitocul ăsta.

— Vorbești de Papil, nu de Ioșca, da?

— Nu fă pe prostul. Dorința lui și a lor... este să-l omoare acum pe Ioșca, imediat... Și au avut ei grijă pînă acum, ducîndu-l prin război, flămînzindu-l, să strivească în el și ultimul sîmbure de...

— Desigur, vorbești de demnitate, înțeleg. („Nanu spune că în împrejurările din toamna lui 1940—vara 1941, nimeni nu ar fi făcut o altă politică decît cea pe care am făcut-o. *Errare humanum est.* Dar odată ce soarta ne-a fost potrivnică, nu are rost să se nege faptele, ci numai recunoscîndu-le și îndreptînd greșeala în măsura putinței, adică salvînd ce se mai poate salva, istoria o va ierta, mai mult chiar, va avea cuvinte de laudă pentru aceia care vor fi avut tăria sufletească să facă un lucru pe cît de firesc, pe atît de rar. Iar noi jertfe omenești nu le-ar învia pe cele din trecut. Dacă acestea ar fi numai părerile mele, zice Nanu, ele n-ar avea prea multă însemnătate. Însă sînt, cu mici deosebiri, și acelea ale diplomaților puterilor anglo-saxone. Așa că nu văd nici folosul de a încerca să justific acum un punct de vedere prin argumente care au mai fost respinse încă acum cîteva luni, la o vreme cînd germanii erau încă mult mai tari și deci argumentele la fel...“) Zău că am și alte treburi mai importante decît să reluăm o discuție despre un nebun. Da, o să spui ca Poenaru că n-a fost la început etc., etc. Ai și spus că... ăștia care manipulează frica (așa, nu?) dorind să strivească totul în om, ca nimic sfînt să nu mai fie în om... Să ajungă Cobîrzan ca un morcov, ca o cremă de ghete, un obiect, nu un om... Un om golit de orice umanitate, un obiect. Ai băut multă bere cu Poenaru? Nu? Atunci cu cine?

— Cu Ilie Dragomir.

— A, vă cunoașteți? Exact, doar am fost și împreună... și cu Lelia... Așa spune Dragomir despre Ioșca?

— Nu numai despre el...

— Despre noi toți?... Despre guvern? Despre poliție? Vorbește? Despre putere, despre fascism, vorbește? Cine l-a adus pe Cobîrzan în starea de cutie pentru cremă de ghete, cine l-a golit de orice valori, de orice credință, eu? Mă îndoiesc. Cine? Cei pe care-i slujesc eu? Răspunde! Cei care se folosesc de serviciile mele, așa cum sînt ele, și de credința mea, și de credința mea ajunsă în slujba puterii lor, răspunde?!... Ei, pe mama dracului, și eu sînt o cizmă, o cremă, un obiect, o scursură?! Și ce trebuie să fac, deșteptule?

— Să te duci s-o iei pe Gabriela de mînă și s-o cari la Otopeni și să te gîndești pe drum, la cine știe ce mari planuri politice ale altora și apoi să dai din umeri și să nu-ți pese că Ioșca peste cîteva zile va fi aruncat la gunoi ca un ou stricat, să nu-ți pese că el a fost judecat și condamnat și mîntuit prin glonț de călăii care l-au adus în starea de nebunie în care a pus mîna pe cuțit, să nu-ți pese că ăia care l-au înșelat și jecmănit și l-au făcut să-și piardă orice era sfînt în el și orice era omenesc în el... eh, dar tu-te dracului la Gabriela, tu n-ai nici o vină, tu ești victima lui, poți fi fericit... N-am să spun că ești cu Gabriela, nu-ți fie teamă, nu vreau s-audă Dina că are un tată porc.

Velisarie opri o mașină de piață și plecă spre Otopeni cu Gabriela, ținînd-o pe bancheta din spate de mînă, strîns, școlărește, cu acel simț al proprietății ce refuză orice opreliște, orb. Domnișoara era ușor transpirată de cît timp se plimbase în dreapta și în stînga, așteptîndu-l, încărcată de cumpărături (brînză, cîrnăciori oltenești, pîine etc.). Șoferul era destul de bătrîn, cu ochelari, și nu-l interesa cum se giugiuleau ei, era obișnuit cu de toate, îmbătrînise la volan. Velisarie se gîndi că ar fi în stare să sufere o pierdere și mai mare decît a Leliei, dacă ăsta ar fi fost prețul ca durerea lumii să ia sfîrșit. Dar ce i s-ar mai fi putut întîmpla? Gabriela era sănătoasă tun, lucea de sănătate, și buzele ei moi îl căutau acum și-l făceau să simtă cum renaște în el sîngele de altădată. o transfuzie ciudată, invizibilă îl întinerea și-l umplea de bucurie și nicicum nu putea fi vorba să împărtășească în suferință soarta lui Cristos pentru a salva omenirea... Mașini germane treceau pe lîngă mastodontul moșului ca vîntul și șoferii aceia tineri și fercheși nici măcar nu claxonau depășindu-i, ca și cum tot drumul ar fi fost al lor și șoseaua ar fi trebuit să fie liberă la acea oră grea de căldură a amiezii. Velisarie se gîndi la scrisoarea de sinucigaș a ambasadorului din Suedia, care avea curajul să amintească din nou părerea pe care i-o arătase domnului Barbul în ianuarie, cum nota el, și domnului C. Dumitrescu în mai, și anume că, dacă, cum credea el, englezii și americanii refuză, de frica rușilor, să ne ia apărarea și ne trimit chiar ei mereu la ruși, nu cîștigăm nimic ; dimpotrivă, apelînd mereu la ei, chiar indirect, căutăm să justificăm (Churchill, la 2 august, a spus o dată mai mult că trebuie să ne înțelegem cu rușii)... Gabriela era o pisică ce știa să tacă și să te facă fericit, mișcîndu-și doar buzele agale, lipite de el, moale. Îl bătu pe șofer pe umăr, să oprească în dreptul casei și coborîră, ținîndu-se de mînă, în plină zi. Șoseaua era pustie și pe la garduri n-avea cine să pîndească, nu era nici o locuință prin apropiere, și chiar de-ar fi fost, cine putea să-l mai tulbure măcar cu o privire ? Un pîlc de grauri trecu peste vie, aproape atingîndu-i... Șoferul se pierdu înotînd prin aerul cald, ca o pată neagră, zgomotoasă, ca o amintire ce se îndepărta greu. Casa, ca un vapor alb, fusese după înmormîntarea Leliei văruită din temelii : strălucea în soarele fierbinte de august. Deschise întîi ușa de la magazie, să ia un ciurel cu făină de porumb. Îi era dor de mămăliguță cu brînză. Scotoci pînă în fundul butoiului enorm, și nu mai găsi nici un semn de la Papil. Nu mai trecuse pe-aici (de cînd schimbase toate cheile nici nu-l mai chemase), dar cum n-avea pic de obraz putea pica oricînd, ca din cer, să-i strice ziua. Am să-l dau afară, își zise Velisarie și aprinse focul în bucătărie și la baie și o privi pe Gabriela cum se dezbracă încet și rămîne goală, durdulie cum era, plesnind de sănătate, cu gura veșnic arsă de dorințe și cu privirile timide, privind mereu în jos, sfioasă. Închise ușa de la intrare, pentru orice eventualitate, și se descălță și se așeză pe dormeză și Gabriela veni lîngă el și-l cuprinse cu mîinile peste mijloc și se lipi de el arzătoare și el privi pe fereastră frunzele nucului ce se legănau ca bete de lumină și putu în liniște să-și amintească scrisoarea tulburătoare a ministrului ce-și permitea să-și spună părerea, ca un sinucigaș... Părerea mea v-o mărturisesc foarte deschis : sînt convins că cea mai mare greșeală pe care am putea s-o facem ar fi să fim surprinși de sfîrșitul războiului în situația de azi, zicea el, în care sîntem învinuiți de a căuta numai să cîștigăm timp și de a induce în eroare pe aliați numai fiindcă ținem de fapt cu germanii, chiar pînă a ne jertfi pe noi înșine. (Și dacă se termină războiul acum, cînd Gabriela, Doamne ! Doamne ! tremură el o clipă de plăcere, și încă o clipă.) Ni se poate ierta poate să fi luptat pentru interesele noastre, dar nu pentru acelea ale Germaniei... Or, interesul nostru este să ieșim din război, odată ce el este pierdut, chiar dacă se grăbește astfel înfrîngerea germană, și poate cu atît mai mult. Am aduce chiar un mare serviciu Germaniei, sau cel puțin poporului german ! N-am nevoie să amintesc primejdia ca Transilvania de nord să fie lăsată Ungariei, dacă ea iese din război înaintea noastră...

— Puiuțule, nu simți nimic ? întrebă Gabriela.

— Ba da, draga mea, spuse el prostește, surprins de vorbele ei, simt că te iubesc.

Apa fierbea în ceaun. Ea puse făina de porumb și începu apoi s-o mestece lent cu mestecăul. Pendula bătu un sfert de oră, al unei ore imprecise. Apa curse în baie violent, el făcu un duș și-și privi în oglindă dinții din față : erau cam tociți. Își aminti de acel ceferist de la vagonul de dormit cu care venise de la Praga cu ani mulți în urmă : o nemțoaică se tot foia pe coridor în pijama, suplă, și toți o mîncau din priviri, parfumată, coafată, jună — numai bătrînul vulpoi care mînca biscuiți în cușeta lui, aranjîndu-și biletele, le spusese, după ce ea-l întrebase la cît ajunge dimineața trenul la Brașov : „domnule, e bătrînă, m-am uitat la dinții ei, sînt tociți, ca la caii bătrîni“. Surîse și ieși din baie înfășurat în halatul său alb, pieptănat, vesel. Gabriela răsfoia, stînd turcește pe dormeză, o revistă cu poze colorate. El ieși în grădină să culeagă roșii și castraveți și-și aminti de concluziile la care ajunsese Nanu : că mai există un singur argument care ne-ar putea îndreptăți să luptăm mai departe : acela că atîta timp cît mai putem ține frontul, nu avem dreptul de a ceda de bunăvoie Basarabia și Bucovina, o renunțare care ni s-ar putea totdeauna obiecta mai tîrziu. Am putea deci să răspundem rușilor că primim celelalte condiții (după ce ar fi fost întîi precizate și nu în defavoarea noastră), dar că Basarabia și Bucovina un le putem ceda. Asta ar însemna, firește, că am lupta mai departe, căci este sigur că rușii nu vor primi, dar cel puțin am putea susține că dacă nu ieșim din război sîntem mînați numai de interesele noastre. Sau să formulăm o declarație, formulată firește cu toată grija necesară, în care să arătăm că recunoaștem că nu mai putem cîștiga războiul, că guvernul nu poate deci să-și mai ia răspunderea unor noi și zadarnice jertfe omenești și că deci capitulăm fără condiții, potrivit declarației de la Moscova, în mîinile celor trei aliați. Am adăuga că știm, așa cum a declarat domnul Churchill, la 22 februarie, că aliații nu se recunosc legați de nici un legămînt, ci numai de conștiința lor... Deci ne punem soarta în mîinile marilor puteri, care au declarat de atîtea ori că luptă pentru dreptate, dreptul popoarelor la autodeterminare, sfințenia tratatelor, un trai mai bun pentru popoare etc., etc.

— Puiuțule, mi-e foame și mi-e sete! se arată Gabriela în prag, cu o bucată de pîine în mînă. Așa cum era, goală, nu semăna chiar cu idealul divin pictat de atîția înflăcărați nebuni și aflat prin diverse colecții și muzee, dar cu cît se apropia de ea devenea ce și era, singura sa bucurie și deci s-ar putea spune fără prea mare greutate idealul său divin, așa dolofană cum era și cu buzele cărnoase și roșii. De la ea n-avea să-i mai vină nici o pacoste, spera. Nu-l tulburase însă prea tare nici întîmplarea nefericită a cărei victimă fusese Lelia, și aici găsea el că a rămas la fel de deasupra timpului, superior tuturor, prin această neclintire în fața misterelor vieții, a crimei și a bătăliilor duse în jurul nedezlegatului păcat ce se petrecuse în casa ca un vapor alb în care acum Gabriela mînca roșiile fără să le taie, doar spălîndu-le la chiuvetă, înfigîndu-și dinții ei nesătui în carnea crudă și zemoasă a acestui rod al pămîntului. Nanu își cerea iertare în finalul scrisorii că îndrăznise să vorbească fără înconjur despre asemenea grave probleme. M-am crezut dator față de conștiința mea să vă arăt părerile mele, întemeiate pe convingeri și impresii căpătate într-o țară neutră, deci unde propagandele vrăjmașe se neutralizează mai mult sau mai puțin, scria. Este drept că sînt fapte și rezultate din convorbirile și negocierile noastre pe alte căi, pe care eu nu le cunosc și care pot schimba întrucîtva situația așa cum o văd eu... În acest caz o să țineți, desigur, seama de această împrejurare în judecarea inițiativei mele, la care m-a îmbărbătat convingerea căpătată că, departe de a vă supăra, aveți mintea destul de largă, ca să vă placă să auziți păreri chiar deosebite de acelea oficiale și să doriți să cunoașteți cît mai multe puncte de vedere, rămînînd să alegeți din ele pe acelea care v-ar părea de folos, încheia, crezînd poate că sinceritatea sa avea să schimbe istoria...

Velisarie se așeză la masă și mîncă cu poftă. Gabriela mîncă și ea, numai cu o mînă. Rîdeau amîndoi și frunzele de nuc se legănau în lumina verii. Femeia rămînea originea misterioasă a vieții și a bucuriei, toate celelalte erau... Velisarie își aminti de Nanu, de Papil, de prostul de Theodorachis și de naivul procuror Poenaru, de Maniu și de preotul din Ciorănești, care creștea găini și rațe și le vindea, îmbrăcat orășenește, în Obor... Cu toți fusese cinstit, ca și cu Iosif Cobîrzan, dar nu se dăduse pe mîna nici unuia cu desăvîrșire, nițică trădare, cum ar fi spus grecul de la Ploiești, îl legase de fieoare, deși-i slujise pe unii cu sinceritate... Și vremea trecuse și după atîtea drumuri prin Europa și după atîtea întîlniri îi mai rămăseseră mămăliga cu brînză și gustul fraged al roșiei și mîna Gabrielei și buzele ei cărnoase și neliniștite și această bucurie a zilei de august, egoistă și spurcată poate, și uitucă și murdară, în casa dintre vie, dar totuși bucurie. Secretul său și superioritatea sa veneau din această cunoaștere a gîndurilor și faptelor altora, a planurilor lor murdare sau sublime și în totala sa inflexibilitate în fața lor, a acestor oameni politici, ori simpli trepăduși, gazetărași, polițiști, cîntăreți ratați, popi și doctorași... Dacă s-ar fi luat după toți, intrînd de partea vreunuia, pierzîndu-și în orice clipă cumpătul, la moartea Leliei ar fi putut ajunge...

— Puiuțule, nu simți nimic ?

— Ba da, ba da, draga mea, răspunse el, întins pe dormeză, cu mîinile larg date în lături, ca un răstignit. Da, se gîndi, poate ar trebui să sufăr ca un Cristos, dar atunci n-aș mai fi decît un prostănac lipsit de orice urmă de înțelepciune, rîse.

— Rîzi, iubițel, îți place ?

— Da, draga mea, zise el, privind aceleași parcă veșnice frunze de nuc fremătînd în lumina eternă a verii... Da, răspunse, și se gîndi din nou că totul e să cunoști totul și să nu-ți ieși din pepeni, da, domnule, să nu te tulburi, să nu-ți ieși din pepeni, asta e, ce e, înțelepciunea, fericirea, ce e? dar ce contează cum îi spui, ce contează?...

În seara de 22 august și în noaptea spre 23, Iosif Cobîrzan stătu întins pe pat, cu palma dreaptă sub ceafă, ca o pernă, privind în tavan cum lumina zilei se subția și cum pierea și urzeala ei firavă și cum întunericul venea rece și tiptil și acoperea totul, în afară de pașii care parcă mai păstrau dincolo de zid lumina galbenă a becurilor de pe coridor, sigur o păstrau, fiindcă altfel era de neînchipuit o închisoare în care să se stingă toate becurile. Și, într-adevăr, gardianul se plimba prin lumina obscură a becurilor rare și pătate de muște și alimentate de o tensiune slabă, spunînd „Tatăl nostru“ pentru sufletul celui care după el acum își luase orice speranță și de la Dumnezeu, încît nici nu mai voise să mănînce sau să vorbească, ori măcar să înjure, stînd încremenit ca un mort, fiind ca un mort care nu mai avea ce face cu noaptea ce-i mai rămăsese, ea neputînd să-i mai aducă nici o scăpare. „Tatăl nostru carele ești în ceruri“, lua el rugăciunea de la început, mereu — și Dumnezeu trebuia să-i audă pînă la urmă glasul și să-l vadă că el n-avea nimic de împărțit cu omul de peste munți la care nimeni nu venise să-l vadă, și nimeni nu întrebase de el, Ioșca, mutul, ce nu se bucura nicicînd îi punea mai multă fasole, nicicînd, și care Doamne-Dumnezeule, avea să plece pe drumul cel fără de întoarcere neplîns de ai lui, Doamne-Dumnezeule, ca și cum nici n-ar fi plecat pe acel drum, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic cu el. Alții mai urlau, văzuse destui, Doamne-Dumnezeule, alții tropăiau, băteau cu pumnii în ușă și în ziduri, înjurau chiar numele Tău sfînt, Doamne-Dumnezeule, însă Ioșca privea doar în tavan și părea cu desăvîrșire învins și fără nici o speranță: și era îngrozitor să-l știe acolo, încă viu, deși părea și poate în el și era de mult mort, Doamne-Dumnezeule, și ziua de mîine n-avea să aducă nimic nou, el tot tăcut avea să rămînă și adevărata sa moarte avea să fie fără nici un incident, plictisitoare, banală, ca și banalitatea înfrîngerii lui, Doamne-Dumnezeule, se închina în gînd şi cu buricele degetelor pe catarama centurii lustruite gardianul ce citise Biblia de cîteva zeci de ori şi scrisese pe un caiet cu pătrăţele treizeci şi trei de poezii cu rimă despre cei treizeci şi trei de ani ai Mîntuitorului.

Pentru Iosif Cobîrzan tavanul nici nu exista, el vedea dincolo, cerul, şi nici pereţii nu-l împiedicau să vadă pînă departe peste pămîntul ce mereu se lăţea şi se lungea (că era rotund, fusese o glumă a învăţătoarei Berbecaru, şi el îi spusese de-atunci că aşa ceva, sărut mîna, domnişoară, aşa ceva nici tata n-a pomenit!): vedea întîi butoiul cu gura largă, ca o ladă, plin cu făină, la Otopeni (şi prin făină urme de şoareci, mărunte, — se jucau afurisiţii), via lucind, la ruşi, acolo unde învăţătorul Popescu mîncase struguri să scape de gălbinare... Şi auzea şi rîsetele lui Papil şi vedea printr-un lan de grîu plin cu maci înfloriţi venind spre el într-o cămaşă albă o fată înaltă, în gură cu un mac roşu... Cine o fi asta, a cui e? Se apleca să ia făină de mălai — şi o mînă îl împingea, pusă în ceafă, să intre cu nasul şi cu faţa în făina galbenă. Şi-n oglindă, mînjit, numai ochii i se mai cunoşteau, şi dinţii albi. Şi iarăşi rîdea Papil. Şi iarăşi în magazie, să ia făină de pe fundul butoiului borcănat ca un lădoi — şi o mînă rece răsturnîndu-l (cum stătea aplecat) înăuntru, cu cracii în sus.

Şi un pocnet de armă. Aci ai să mori, în făină. Şi poate şi murise acolo în făina de tenchi, uitat, mîncat de şoareci. Numai că Papil trăsese cu arma de vînătoare în grauri, ha, ha, ha, ce glumă bună! Şi toate se tulbură şi culorile se sting şi casa piere dusă de vînt ca o barcă şi oamenii se topesc ca nişte păpuşi de ceară şi cîinii nu mai latră şi nici garduri nu mai sînt şi nici maşini împuţind asfaltul cu mirosul lor de benzină, nici pămînt nu mai este, se învolburează şi el şi curge şi piere, nici o fiinţă nu mai cuvîntă şi nici stele nu mai licăresc pe cer, nemaifiind nici cer deasupra, şi nici dedesubt nimic, totul e o lumină stătută, verzuie, apoasă, noroioasă, mişcătoare, nici bocancii prostului care se roagă nu se mai aud şi nu există nici cine să-l asculte pe undeva pe sus, şi el s-a făcut vînt, a dispărut, dar n-a murit, n-a murit nimeni, în burta asta nu există moarte, cum nu există nici soare şi nici lună şi nici ziuă sau noapte neagră, ele sînt împreunate, toate sînt împreunate, și ziua și noaptea, și moartea cu viața, dacă nu se văd, dacă n-au chip, și dacă totuși sînt, se mișcă în lumina tulbure și schimbătoare ca în acele cutiuțe de carton unde se rostogolesc sticle colorate în asfințit, de le privești sub seară, sub adierea nopții sau într-o dimineață vînătă de iarnă... Și de te uiți mai bine totul devine o apă care curge spre o văgăună, sau de-acolo vine, o apă care bolborosește, respiră... Și începe să ningă și se aud clopoței și vin sănii trase de cai dinspre Huedin spre munții albi, spre brazii albi de atîta zăpadă ! Și Anișca Barbu iese la poartă cu un miel în brațe și Difta vine și mîngîie mielul și rîde. Și Eufemia Mangău dă cu cocoloașe de zăpadă în el peste gard. Și se încinge o bătaie de nu mai știe care în cine dă, și toți rîd, și Crai Vasile, și Tat Ioan, cel de lîngă biserică, și Morocăzan Olivia, nepoata lui Bun Gheorghe, cel cu pălinca de bucate... Hei ! Hei ! Ceclan Afimia ! Prezent ! Hîrceagă Dominic ! Prezent ! Tanțău Izidor ! Prezent ! Maja Ilisie ! Prezent ! Dă-i, mă ! dă-i mă ! Latră cîinii, mîinile sînt roșii de ger, Bob Iustian cu Sucală Sabina au nimerit într-un șanț, Dreve Ion strigă, strigă... Domnișoara ! Domnișoara Berbecara ! Vine domnișoara ! Dar nu-l aude nimeni, Chira Sofron îi bagă un pumn de zăpadă în gură... Barz Afimia ! Prezent ! Păruțiu ! Sascău ! Pașcalău ! Ha, ha, ha... Doamne, sînteți o apă ! Domnișoara sună clopoțelul, face apelul, învîrte globul (o prostie, cum să fie așa ceva !), afară ninge, ninge, munții se-neacă în zăpadă...

Și, în zori, cînd îl duseră, el mai simți în palme răceala bulgărilor de zăpadă, o vreme doar, nu mult, pînă ajunse într-un lan cu grîul dat în spic, galben, printre macii înfloriți, cînd auzi o hărmălaie grozavă, grozavă și cînd auzi... Hei ! Hei ! Dreve Ioan ! Sucală Sabina ! Anișca Barbu ! Eufemia ! Și ei toți prin grîu, și Crai Vasile și Morocăzan Olivia veneau în goană spre el, cu mîinile în sus, strigînd, făcîndu-i semne, Hîrceagă Dominic, Maja Ilisie ! Hei ! Hei ! Și în urma lor venea spre el într-o cămașă albă o fată înaltă, între dinți cu un mac roșu. Și el stătea în grîu, în picioare, drept, și grîul creștea încet în jurul lui, cuprinzîndu-l, cuprinzîndu-l, și el aștepta, aștepta în gălăgia grozavă fata în cămașă albă și cu un mac roșu în colțul gurii, aștepta, aștepta, parcă aștepta sfîrșitul timpului...

OSTROVUL LUMINOS

Coelius Antipater este și el printre acei oameni luminați care au dorit să alcătuiască o cronică a romanilor, folosind, spre deosebire de alții, discursuri fictive ale personajelor, povestiri miraculoase, fie influențat de greci, spun savanții istorici, fie datorită unei considerații speciale de care se bucurau în acea vreme superstițiile, semnele divine, visele, vrăjile. E foarte interesant cum istoricii faimoaselor trecute vremi romane nu neglijau faptele mărunte și aparent neimportante, întîmplări pilduitoare din viața de fiecare zi, pe lîngă marile și micile războaie ale marilor și micilor împărați ai Romei. Unii rețin întîmplări extraordinare, legende, miracole, alții nu neglijează biografia romanțată, sau biografia seacă, exactă, a celor care durară puterea romană. Viciile, virtuțile, anecdotele stau alături de statistici, sau de momente de o cruzime cutremurătoare, de suspiciune, lașitate, iubire, trădare. Dar cum intenția mea nu este de a face apologia celor care au proslăvit viața privată a acelor cuceritori ai lumii, sau viața publică a acelor cuceritori ai lumii, și nici să înclin balanța spre importanța vieții familiale, sau spre copleșitoarea greutate a istoriei publice, despre care vorbesc foarte bine specialiștii, am să arăt că unicul meu scop este de a demonstra că visele nu sînt o năzbîtie și că ele au fost reținute și de cei care făcură gloria istoriografiei latine, și de a mai arăta încă ceva, foarte important : că spre deosebire de cei care au relatat și interpretat visele altora, mari și mărunți, eu voi povesti și tălmăci propriile mele vise. Să revin la Coelius Antipater. Cicero în „Despre prevestiri" relatează că (se știe, bunăoară, că Hanibal rămăsese fără un ochi în timpul celui de-al doilea război punic) Antipater Coelius (scuzați punerea lui Antipater înaintea lui Coelius, ca să evit cacofonia) povestește că Hanibal, voind să ia o coloană de aur, care se găsea în templul Junonei din Licinium, și neștiind dacă era de aur masiv sau numai aurită pe dinafară, a pus s-o găurească și, găsind că era de aur, s-a hotărît s-o ridice. Dar Iunona, arătîndu-i-se în vis, i-a poruncit să nu facă acest lucru, amenințîndu-l chiar că, dacă nu-i va da ascultare, va face să-și piardă și ochiul cu care vedea bine. Acest iscusit om n-a nesocotit amenințarea și din aurul pe care-l scosese, sfredelind coloana, a poruncit să se facă o vițea, pe care a așezat-o în vîrful coloanei.

Acum cîțiva ani am plecat cu doi amici în munții Făgăraș, fiind mai tineri pe atunci și avînd mai mult timp liber și mai multă energie gata de risipit, — altfel nu-mi explic pasiunea cu care unii își umplu rucsacul cu pîine, și conserve, și mezeluri, și zahăr și fără nici un scop urcă în munți. De fapt, de-atunci ne-am vindecat de această pasiune inutilă, din care te poți alege și c-un stop cardiac, dacă te iei după tembelii cu bocanci de alpiniști ce trec peste stînci aș putea spune în galop... Deci, am plecat noi din Sibiu cu o mașină pînă la Avrig, de-aici ne-am îndreptat spre munții... și, ce s-o mai lungesc, după o noapte petrecută la un soi de cabană mizerabilă, a doua zi seara am ajuns la lacul Bîlea. Am băut un ceai fierbinte, eram cu picioarele zdrobite de oboseală, și noaptea... aici e aici, aici vreau să ajung, am visat gura unei grote, și un ins în cămașă albă de noapte, lungă pînă la pămînt, cu o lumînare în mînă, făcîndu-mi semn cu capul să-l urmez... Vreau să fiu clar : visele pe care le-am visat și le-am tălmăcit a doua zi pot fi sau nu crezute, însă visele care ulterior au fost confirmate de întîmplări din viață... astea sînt cele mai importante și care mă fac să am în momentul actual certitudinea că tot ce visez s-a întîmplat cîndva, ori se va întîmpla. Cicero ridiculizează în *Albușul și gălbenușul de ou* (tot în *Despre precizări)* un vis ce se găsește în cartea filozofului stoic grec Chrysippus (sec. III î.e.n.) și care este povestea unui om ce-i declară tălmăcitorului de visuri că a visat cum un ou sta spînzurat de chinga patului din odaia sa de culcare — și tălmăcitorul i-a răspuns că sub pat este îngropată o comoară. Omul sapă și găsește o cantitate destul de mică de aur acoperită cu argint și el trimite ghicitorului ca plată pentru consultație o neînsemnată cîtime de argint. „Ei, dar din gălbenuș nimic? zise acesta, căci după el gălbenușul de ou arată aurul și albușul argintul. Cicero întreabă: oare pînă atunci nimeni nu mai visase un ou? De ce numai acela a găsit o comoară? De ce omul acesta e înștiințat de zei — ei doar îi ajută pe săraci să descopere comori — într-un mod atît de abscur, prin asemănarea unui ou cu o comoară, în loc de a i se porunci lămurit să dezgroape o comoară? Prin urmare, zice Cicero în bătaie de joc, visurile obscure nu sînt deloc potrivite cu măreția zeilor. Să-l lăsăm cu părerea sa și să revenim la omul în cămașă de noapte: îl urmez în grotă, înaintăm printr-un labirint ce nu se mai termină și ajungem într-o încăpere mai largă în mijlocul căreia pe o masă enormă se afla un sicriu. Mă aplec și văd prin capacul de sticlă al coșciugului de metal o femeie moartă, cu mîinile pe piept. E soția mea, zice insul și suflă în lumînare. În clipa aceea întunericul a devenit dintr-odată greu și-am țipat și m-am trezit în odaia plină de beznă unde adormisem. Se pare c-am urlat îngrozitor, fiindcă toată lumea s-a trezit, cineva a aprins cîteva chibrituri, apoi o lumînare, o lanternă a apărut luminînd fețele înspăimîntate ale celor treziți din somn și căutîndu-mă pe mine... Le-am povestit ce-am visat, și ei au rîs, mi-au dat să beau apă dintr-o sticlă ce fusese plină seara cu (se mai simțea gustul) rom... Dar eu a doua zi m-am despărțit și de prietenii mei cei cu care plecasem din Sibiu și-am coborît munții spre Muntenia, cam în direcția unde-mi apăruse în vis grota. Peste două zile, pe la amiază, am ajuns între niște dealuri pline cu meri. Și dintr-odată am zărit spre răsărit o lumină de foc, un soare de foc, sîngeriu, jucînd viu în ferestrele unei case înalte, de cărămidă, lipită de niște stînci pustii. M-am îndreptat spre acea lumină și în pragul porții grădinii ce înconjura din trei părți cula oltenească mă aștepta un bărbat cărunt, cu ochelari, în pantaloni albi, un soi de preot de țară, mi-am zis, sau arendaș, sau ce?... I-am spus cum mă cheamă și el s-a recomandat: doctorul Dan Leoveanu. „Am venit să vă văd soția", i-am spus și el m-a privit mirat și apoi fără nici o vorbă m-a condus spre cimitirul satului, aflat pe o colină dulce, plină cu gutui. Pe o cruce de lemn scria simplu: Letiția Leoveanu, soție. O cunună din spice de grîu era pusă pe cruce și, ciudat, mormîntul n-avea nici o floare pe el, ci un soi de miriște... Văzînd mirarea mea, el a căutat să mă facă să înțeleg : în primăvara ce-a venit după înhumarea soției sale (murise iarna, în decembrie, pe un ger cumplit), pe mormînt a răsărit grîu... mii de fire de grîu, verzi, aproape negre de verzi, și numai pe mormîntul ei, de parcă le semănase cineva anume. Și vara le-a secerat cu mîna lui — a venit tot satul să vadă cum crește grîul — și din ele a împletit cunună, nu din toate, a mai păstrat cîteva mîini de boabe pe care apoi, de față cu satul, el le-a semănat pe mormînt... și așa, an de an, de cîțiva ani buni. „Da, dar soția dumitale nu-i aici, i-am spus, se află într-un fel de peșteră, sau de mină părăsită, e într-un sicriu cu capace de sticlă, am văzut-o..." „Imposibil", mi-a zis el. „Ce-i imposibil, domnule Leoveanu, s-o văd, sau să existe acolo ?..." „Și una, și alta." „Dacă dumneavoastră îmi spuneți că nu știți, o să-i întreb pe alții..." „Bine, am să vă duc acolo, mi-a răspuns, dar cu o condiție, să nu afle niciodată băiatul meu, care trăiește la București..." „Asta înseamnă să nu afle nimeni niciodată ?" „Cît trăiesc eu..." „Bine", am acceptat, teribil de curios să văd visul adeverindu-se. Ne-am apropiat iarăși în tăcere de vila peste care acum soarele apunea răcindu-se. „Am un musafir, un coleg de-al fiului meu, un bucureștean, doarme, am mîncat bine și el a băut mai mult vin și s-a culcat... diseară o să cinăm împreună." „Am înțeles", i-am zis și l-am urmat în pivnița casei. A închis ușa în urma noastră cu un lacăt și a împins de sub o altă scară ce urca în vreo cameră un butoi jumătate doar plin cu vin și cu o îndemînare de zidar a dat la o parte un șir de cărămizi pînă ce în zid s-a făcut o spărtură, atît cît să se poată strecura prin ea un om. L-am urmat. Avea o lanternă „Focus", de vînătoare, cu lumină aproape orbitoare. Drumul părea printr-o fostă galerie de mină sau printr-o peșteră... era însă lung, întortocheat, un labirint, un maț de piatră întunecat și neprimitor și fără sfîrșit. Femeia ne-a apărut dintr-odată, în sicriul ei de pe masa lungă de stejar, cu mîinile împreunate pe piept, așa cum o visasem la Bîlea. „Aceasta este soția mea", zice insul și în clipa aceea scapă lanterna din mînă și eu strig din răsputeri în întuneric, strig, strig, dar nu mă mai trezesc ca dintr-un vis, și iarăși strig simțind cum mă trec sudori reci : și urlu și cînd văd aprinzîndu-se lanterna. El mă bate pe umeri și-mi spune să nu-mi fie frică, întotdeauna în fața ei se-ntîmplă să-i tremure mîna, poate de emoție, și să-i scape lanterna jos pe pămînt... De-abia ieșind din pivniță mi-a trecut cu desăvîrșire tremuriciul rece ce mă făcuse să transpir. „Cum de-ai aflat ?“ „Am visat, domnule Leoveanu.“ „Imposibil.“ „Iată că a fost posibil.“ „Da.“ „Și de ce, domnule Leoveanu ?...“ „Pentru că a fost o nedreptate, a murit prea de tînără... O, n-o să mă înțelegi, pur și simplu n-am vrut să mă despart de ea. Dar să mergem, s-a trezit prietenul băiatului meu, uite-l pe terasă...“ Bucureșteanul era un ins extrem de simpatic, știa o mie de bancuri și nu se dădea în lături de la șprițuri... Seara a fost lungă, cu pui fripți pe grătarul pus pe jar din gloduri de porumb, și tăvăliți în mujdei de usturoi, cu plăcinte cu brînză... Doctorul avea o bătrînă care-i gătea, o rudă. Nu mai era cazul la o asemenea masă îmbelșugată să-l mai întreb cum reușise să-și îmbălsămeze soția și mai ales cum de reușise să-i facă pe toți să creadă că e înmormîntată în cimitir ?... De fapt, toate astea nu mai contau pentru mine, principalul, adeverirea visului se-ntîmplase sub ochii mei. Trebuie să mai consemnez ceva : bucureșteanul s-a prezentat astfel: „domnule, pe mine mă cheamă Papil Buduru și sînt de meserie copoi, așa că aveți grijă ce vorbiți astă-seară, ce vorbiți față de mine, puteți înjura pe oricine, dar nu înjurați poliția.“ „Nu-ți fie nici o teamă“, m-a asigurat Leoveanu. „E adevărat, cît sînteți la domnul Leoveanu în casă, sînteți...“ și a rîs cu hohote. După miezul nopții, încîntat probabil de faptul că nu mă pleoștisem aflînd ce meserie are și băusem cot la cot cu el și că împreună cîntaserăm „Pe Mureș și pe Tîrnave“ și chiar cîteva (da, asta-i situația) melodii corale de Ion Vidu, „Peste deal răsare luna“ și „Ana Lugojana“, mă întrebă : „Ai văzut vreodată cu ochii dumitale semnătura generalului Ion Antonescu ?“ Iată o întrebare la care nu m-aș fi așteptat, și iată ceva perfect posibil, să văd semnătura în original a unui demnitar, și să n-o văd... „Nu, domnule“, i-am răspuns. „Am să ți-o arăt eu, imediat, mi-a zis. Dar întîi să-ți spun despre ce e vorba... A, pardon, că nu sîntem «pertu», a rîs el și a umplut paharele cu vin (fără o picătură de sifon) și ne-am încrucișat mîinile și-am băut și ne-am pupat pe obraji, țocăit... Să-ți citesc raportul meu întîi, știi, adică afli acuma că eu fac parte din corpul detectivilor, grupa a doua... Ai de-a face cu Papil Buduru, așa... Deci, citesc... «În noaptea de 30—31 oct. a. c., elementele comuniste, profitînd de întunericul provocat de stingerea luminilor în Capitală, au scris cu cretă pe zidurile fabricilor „Bourul“, „Naționala“ și „Rochus“ din strada Verzișor; „Como“, „Apretura“, „Moldova“ din strada Lînăriei, cum și pe ale caselor cu nr. 30 și 32 din str. Ion Roată și Elena Cuza nr. 15, următoarele lozinci comuniste, însoțite de emblema comunistă, secera și ciocanul, și de inițialele U.T.C. (Uniunea Tineretului Comunist): „Vrem pace, pîine și libertate“; „Luptați pentru guvern popular“; „Trăiască Stalin, liberatorul popoarelor“; „Jos războiul imperialist“; „Jos guvernul legionar“; „Jos frățiile de cruce“; „Jos agenții lui Hitler“; „Să iasă germanii din țară“; „Jos bătaia ucenicilor“». Și mai jos, așa, fii atent... «Conducerea Centrală a Partidului Comunist din România a primit instrucțiuni de la...». Și mai jos, ca să vezi... «Prima manifestație de acest fel este hotărîtă pentru ziua de 3 nov. crt., la ora 7,30, la Piața Obor, unde elementele comuniste intenționează să adune vreo 100 muncitori. Întîlnirea grupurilor de comuniști se va face la ceasul public de la bariera Moșilor și în fața cofetăriei „Peristeri“». Și mai jos, ca să vezi... «Manifestație comunistă la Piața Obor... La ora 8,45, grupurile de comuniști s-au concentrat de pe străzile laterale din Șoseaua Pantelimon, mergînd spre piață. Au fost cca 80 participanți. S-au ridicat din grupul manifestanților trei drapele roșii și pancarde cu lozinci comuniste contra scumpetei. Comuniștii Gheorghe Vasile, în etate de 24 ani, domiciliat în strada Doamna Ghica nr. 213 și Ștefan Tătaru, în etate de 19 ani, domiciliat în strada Eliade între Vii nr. 40, și Ilie Dragomir, fără domiciliu, arestat și condamnat de mai multe ori, au ridicat în văzul publicului în momentul începerii manifestației pancarda, confecționată din carton alb, avînd o lungime de 4 metri, pe care se aflau scrise următoarele lozinci comuniste: „Cerem lemne ieftine“, „Ieftinirea vieții“, „Guvern popular“, „Reducerea dărilor“, „Desconcentrarea generală“, „Alungarea germanilor“, „Oprirea jafului germano-gardist“. Comunistul Budnărescu Gheorghe, tipograf, în etate de 26 ani, era delegat de Partidul Comunist să ia cuvîntul în cadrul acestei manifestațiuni, fiind oprit și arestat de autorități, în momentul cînd a încercat să vorbească. Au mai fost reținuți pentru cercetări la Prefectura Poliției, în afară de cei de mai sus, Sin Iancu Volf Mișu, lăcătuș de 17 ani, Soyker Osias, țesător, în etate de 18 ani, Ștefan Marinescu, electrician, în etate de 38 ani, Horvath Alexandru, de 31 de ani, Demeter Alexandru, de 20 de ani, mecanici, Vlădescu Petre, tipograf, în etate de 38 ani, Duncea Constantin, meseriaș, de 38 ani...». Și mai departe, ca să vezi, domnule... «În noaptea de 3—4 nov. crt., elementele comuniste au lipit pe zidurile fabricii textile „Apretura", din str. Lînăriei și pe zidurile unor imobile vecine un număr restrîns de tichete cu următoarele lozinci comuniste : „Jos impozitele și scumpetea" ; „Luptați pentru salvarea noastră de la moarte prin foamete", semnate Partidul Comunist din România. Tichetele au fost dezlipite și distruse de către portarul de noapte al fabricii „Apretura"». Și acum, fii te rog atent... «România. Președinția Consiliului de Miniștri Nr. 2238 c.c. București, 6 nov. 1940 Către Direcția generală a poliției de siguranță La raportul dvs. nr. 81252 din 4 nov. 1940 Avem onoarea a vă face cunoscut că Domnul General Ion Antonescu, Conducătorul Statului, a pus, pe raportul de mai sus, următoarea rezoluție : 5.XI. Orice manifestație de dezordine va fi reprimată cu armele. Se va stabili naționalitatea manifestanților. Se vor stabili inițiatorii și organizatorii. Aceștia să fie condamnați la muncă silnică pe viață. Dacă nu este lege să se facă imediat. Se va prevede munca silnică pe viață și pt. tipografiștii care imprimă manifestele sau acei care le scriu sau le multiplică într-un fel sau altul. Generalul Ion Antonescu.» Ei, ce zici, ce zici ? Privește-i semnătura, și pune degetele pe ea, ei, ce simți, ce simți ?" Nu, nu eram cîtuși de puțin impresionat de iscălitura generalului, din contră, mă miram cîtă mîndrie putea să-i umple capul lui Papil o asemenea hîrtie neroadă. El luă tăcerea mea drept o adîncă emoție și-mi spuse fără să-l întreb de ce intrase de tînăr în rîndurile curcanilor și copoilor : pentru că nu era obsedat ca taică-său, țăran de pe lîngă Dunăre, că trebuie să muncească din răsăritul în apusul soarelui, ignorînd că trebuia să are și să samene pămîntul ca să trăiască și nu să trăiască pentru a munci, nu, el nu voia să fie robul pămîntului sau al vreunei fabrici de marmeladă sau de potcoave pentru cai morți, voia să se bucure de zilele pe care le avea și... Și era foarte încîntat de meseria lui și de libertatea ce i-o dădeau gradele ce le avea și de tot ce cu pasiune descoperise pînă atunci. Un lucru însă mă făcea să-l privesc ca pe-o biată cîrtiță : nu faptul că răscolind și prin gunoaie strădania lui aducea numai rău și nici un bine celor pe care-i picta el în rapoarte, spre binele general, cum credea el, nu, ci mica dar desăvîrșita sa neputință de a vedea *dincolo* de ce putea oricine descoperi, trăgînd cu urechea și pîndind asemeni lui pe la colțuri de stradă și prin cîrciumi și prăvălii. Iată, bunăoară, era prieten cu doctorul Leoveanu și cu fiul medicului și mîncase și dormise de multe ori în casa lor și habar n-avea că sub sufrageria enormă unde înnădea la șprițuri se afla pivnița din care se putea intra printr-o simplă mutare a unor cărămizi în culoarul acela tainic de sub pămînt, unde era ascunsă de ani de zile femeia celui care-l îmbia cu pui tăvăliți prin mujdei, bea și mînca, deci, surd și orb cu desăvîrșire, în vecii vecilor neputînd mintea lui sărmană să afle că se găsea la doi metri deasupra intrării în acea tainică grotă ce ascundea secretul unei vieți. El era un detectiv ordinar, cu leafă și grad, interesat în viitor de alte grade și de un salariu mai gras, pasiunea de care-mi vorbea era deci remunerată și ea se putea adînci în funcție de recompensele întrezărite, nimic nu era întîmplător și dezinteresat în descoperile sale, absolut meschine, pe cîtă vreme eu, de ce să nu mă îmbîrțoșez ? nu-mi propuneam nimic și nici o para chioară nu urmăream să-mi intre în buzunar... Dealtfel, după acest succes pe care ni l-a pus în față (semnătura generalului), nu mai avea cu ce să se laude la beție, decît cu femei, dar atîta bun-simț avea să nu vorbească de funie în casa spînzuratului și s-a dus să se culce o oră, să prindă puteri, cum îi era obiceiul, ne-a mărturisit, s-a dus deci și s-a întins pe o canapea în camera vecină și în scurt timp l-am auzit sforăind. Și fiindcă gazda aștepta încă niște lămuriri de la mine, i-am povestit cum Cicero relatează ce scrie Agathocles în istoria sa despre Hamilcar Cartaginezul care, pe cînd impresura Siracuza, a visat că aude un glas ce-l anunța că a doua zi va cina la Siracuza. Dar a doua zi, cînd se lumină de ziuă, în tabăra sa izbucni o mare neînțelegere între soldații cartaginezi și sicilieni (mercenari în serviciul Cartaginei contra Romei, în primul război punic). La această veste, siracuzanii năvăliră pe neașteptate în tabără și, punînd mîna pe Hamilcar, l-au ridicat viu. Astfel această întîmplare adeveri visul. „Ei, nu, pe mine să nu mă iei cu întîmplări din primul război punic, ci să-mi spui într-adevăr cum de-ai aflat..." „O, domnule doctor, cum să vă conving?... Pentru mine totul a fost atît de concret în vis... și ochii dumneavoastră erau verzi, totul era atît de real, și pietrișul ce scîrțîia sub tălpi, și masa de stejar, lungă, încît zău, eu parcă am intrat în vis ca într-o încăpere cunoscută, cum aș intra acum din nou pe ușă în această cameră, și aș vedea pe masă murăturile, paharele cu vin, pîinea, șervețelele cu monogram, cusute sînt sigur de soția dumnevoastră... Încît, zău, uneori cînd sînt treaz, ca acuma, nu știu sigur dacă nu visez... Deși psihiatrii moderni spun că visele sînt producții normale ale imaginației și că au o semnificație, fiind legate totuși de conținutul vieții noastre inconștiente — și chiar bătrînul diavol Freud spune mai mult, că sînt expresia unor dorințe —, pe mine doar aceste explicații nu mă satisfac. N-am știut nimic, bunăoară, despre dumneavoastră, și nici n-am avut vreo dorință de-a afla, să zicem, secretul îmbălsămării... L-am citit și pe Freud, știu că de suprimăm impresiile senzoriale, se poate adormi, că e foarte important ca ochii să fie închiși, știu că atunci cînd toate excitantele sînt stopate și cînd e stopată și modificarea excitanților... știu tot felul de fleacuri savante despre atîtea enorm de multe feluri de vise, lumina, zgomotul, frigul, schimbarea de poziție în somn dînd altfel de vise... De-ți cade pătura de pe tine și ți-e frig, visezi că ești gol, ori că înoți, de ai niscaiva dureri, vezi tot soiul de bandiți care te-atacă și te lovesc cu cuțite, știu ce importanță au excitanții externi și știu și cei interni ce rol au... bolile inimii și ale plămînilor dau coșmaruri, o, suferinzii de inimă visează că mor mereu, în fiecare noapte, uneori în aceleași condiții teribile, cei cu burta și cu mațele bolnave simt în vis că le e gura dulce, sau simt o scîrbă... Mai cunosc și experiența grozavă care a dus la concluzia că unui animal împiedicat să viseze, trezit deci în clipa cînd aparatele indicau incipiența visului, i se scurtează viața, ceea ce presupune logic că omul ce nu e lăsat să viseze e ucis cu bună-știință. Și totuși pentru mine nici experiențele psihiatrilor, nici tezele fiziologilor și nici textele istoricilor nu mă satisfac. Chiar dacă după ei în vise apar deformate dorințele și complexele și aspirațiile oamenilor, chiar dacă după bătrînul diavol visele sînt un avertizor asupra slăbiciunilor ascunse ale organismului, un martor pentru medici al maladiilor încă neobservate, nimeni nu-mi poate explica bunăoară prezența mea aici, acum..." „Chiar, domnule, s-a auzit glasul lui Papil, din camera vecină, cum ai ajuns dumneata aici, și cine ești, hai ?" A venit rîzînd, frecîndu-se cu mîinile peste piept și șale să se dezmorțească și să-i treacă somnul. „E invitatul meu", a zis doctorul Leoveanu. „Foarte bine, atunci să mai dăm ceva pe gît, mi s-a făcut sete..." „N-ai visat nimic ?" l-am întrebat eu în glumă. „Eu nu visez niciodată nimic și nici nu dau vreun creițar chior pe vise. Totul e ce-și face omul cu mîna lui. Lasă, am mai prins eu ceva cu urechea despre ce-ați spus că susțin tot felul de imbecili bărboși..." „Nu poți vorbi așa, ignoranța nu te aranjează, și nu ești atît de prost încît să contești pașii pe care i-a făcut medicina, a zis Leoveanu. Există un raport între excitație și inhibiție care explică momentul visului... Uite, am să vă relatez un caz. O doamnă de la București mi-a spus ce-a visat o prietenă de-a ei într-o noapte de iarnă : că se afla într-o sală de concert unde se cînta, bineînțeles, *Simfonia a IX-a,* dirijor fiind o femeie cu o perucă roșie. După concert, cucoana dirijor vine la doamna noastră și îi spune că tot timpul i-a fost teamă că o să-i cadă de pe cap peruca ei de foc și că nu va reuși să transmită prin maniera ei de interpretare ce-și propusese, cu atît mai mult cu cît... și aici sînt nevoit să dau cuvîntul doamnei noastre : «cu atît mai mult cu cît a citit în ochii mei cît de tare doream să triumfe cu adevărat ideea fraternității universale. Eu eram deosebit de necăjită în visul meu de spaima c-o să-i cadă peruca (acum cînd se apleca de pe scenă spre mine, ce eram în primul rînd) și toată lumea o să vadă că e chealăa... Și, într-adevăr, peruca s-a prăbușit pe podea și i-am văzut imensul ei cap rotund ca o lună, strălucind argintiu ca o lună plină... Dirijoarea a surîs și de sub fracul ei negru și lung a scos o altă perucă, albastră, pe care și-a pus-o liniștită pe cap, întrebîndu-mă dacă totuși pînă la urmă am fost mulțumită de interpretare, așa cum i s-a părut ei citind în ochii mei în timp ce dirija... Da, foarte mulțumită, i-am spus, pradă totuși unei dileme extraordinare : cum mi-a putut ea vedea ochii, dacă ea stătea, cum stătuse, ca orice dirijor, cu spatele spre sală și deci și spre mine?!»“ „Poate că seara a auzit la radio simfonia, a zis Papil. Vise de noapte, aiureli.“ „Să vă povestesc și eu ceva de cînd eram mic, le-am zis. Într-o seară, neobişnuit, era o ceață lăptoasă și prin ea vedeam cum soarele se destramă. Tremuram, cred că și de frig, și mama m-a luat în brațe și m-a dus la o soră a ei în capătul satului, să dorm acolo, zicînd că bunica e bolnavă de tifos. Am mîncat la mătușa Vergina cartofi copți în spuză (în joacă, doar eram sătul de-acasă) cu verii mei și ne-am culcat împreună în camera unde băgaseră la adăpost pentru iarnă un lămîi și unde lîngă fereastră se afla mașina de cusut «Singer» pe care bunica i-o dăduse de zestre la nuntă mătușii... Toată noaptea am visat că mașina de cusut mergea și că bunica își croia o rochie neagră... De cîte ori am deschis ochii, trezindu-mă, mașina stătea nemișcată. Probabil spre dimineață am visat că la poarta casei noastre sînt niște prapuri și niște steaguri negre și că pe o cruce rezemată în poartă era scris Ana, Ana numele bunicii... M-am trezit din vis și de spaimă sau plin de emoție că bunicii i s-ar fi putut întîmpla ceva am ieșit din cameră tiptil, lovindu-mă cu genunchiul în treacăt de butoiul retezat în care era pus lămîiul și-am fugit acasă. Se lumina de ziuă și acasă era așa cum văzusem eu în vis: paracliserul adusese din satul vecin (unde arsese biserica de lemn și ei, el cu popa fuseseră duși la o înmormîntare) prapurii și un steag negru din pînză de bumbac vopsită — și scria pe o cruce paracliserul (crucea care îi rămăsese de la un ins ce pînă la urmă nu murise în satul vecin) numele bunicii, Ana...“ „E simplu, maică-ta voise să te scutească de moartea bunicii tale, bolnavă de tifos, după cum ai și spus, și să te scape și de înmormîntarea ei...“ Am schimbat apoi discuția, Papil rîdea cu hohote ca un dobitoc și nici nu-i trecea prin minte să înțeleagă că visul e minunat fiindcă el comunică... sau, cum să spun mai clar: fiindcă prin el poți ajunge, prin secretele sale vase comunicante poți ajunge în alte lumi, îndepărtate, miraculoase, necunoscute, cu el poți ajunge în necunoscut, sau... și între ce pipăim și cunoaştem și e real, între lumea să-i zic a sensibilității noastre, între adevărat și posibil și între imposibil toate gratiile cad prin acest joc nebun al somnului. Dacă Papil sigur nu credea în nimic altceva decît în meseria sa, după mine aridă și penibilă, Leoveanu nici pînă azi nu pot să-mi dau seama dacă a luat în serios ce i-am spus că întîlnirea noastră s-a datorat unui vis... Taina soției sale sînt sigur că doar eu o mai știu. Dar cît timp va mai putea ea, moarta, înfrunta ravagiile timpului și ale umidității? Și ce-o fi pus el în locul ei în sicriul îngropat în cimitirul satului, un sac cu grîu, de-a răsărit grîu deasupra mormîntului? Egiptenii, după Herodot (II) și Diodor de Sicilia (I), extrăgeau mortului creierul cu un cîrlig, apoi extrăgeau viscerele și le tratau cu parfumuri și diverse substanțe și le puneau în vase speciale numite de greci canope, ca după aceea trupul răposatului să fie supus sării de natriu timp de șaptezeci de zile. Apoi corpul se spăla și era legat în benzi de in și pus în coșciug. Dar nici ei n-au putut împiedica moartea să schimbe culoarea pielii albe a celor ieșiți din viață și nu știu dacă arsenicul ce e un conservant atît de puternic sau cine știe ce altă substanță chimică injectată de Leoveanu în venele răposatei puteau s-o mai scoată vreodată din singurătatea în care moartea o aruncase. Mai tîrziu, peste cîteva bune luni, probabil încă obsedat de Leoveanu, am visat o mumie furată de oameni cu căști din locul ei rece și dusă prin păduri și printre nămeți pe malul unui lac unde i s-au închinat și i-au cîntat nopți și zile coruri mohorîte, pînă ce cadavrul acesta îmbălsămat a început să se lățească și să se întindă și să pută și să cheme puhoaie de muște și ei să fie nevoiți să facă un foc din lemne de brad mirositoare și să-l ardă... Aruncau cu tămîie în foc și se țineau de nas și plîngeau mocnit și trupul mumificat nu voia să ardă, se-nnegrea și se răscolea și pocnea, pînă ce totuși vîlvătaia ucigătoare (s-au aruncat și bidoane cu benzină) a desăvîrșit trecerea în cenușă, amestecînd-o cu cenușa trunchiurilor de brad... Egiptenii credeau că ritualurile lor magice pot da celui mumificat tot ce pierduse prin moarte, dar Leoveanu ce urmărea? m-am întrebat în dimineața cînd m-am trezit din acest vis. Și cînd după aproape o săptămînă m-am întîlnit pe Calea Victoriei întîmplător cu Papil Buduru și l-am întrebat ce mai face prietenul nostru medicul, mi-a zis: „S-a țicnit, acum două luni a venit din Egipt și luna asta se duce la Londra să învețe de la un dobitoc să facă măști de ceară". Nu se țicnise, mi-am zis, îl interesa cum de reușiseră sute de ani egiptenii să înfrîngă dușmanul numărul unu al celor morți, umiditatea. Și mai mult ca sigur că femeia ce-o văzusem eu în acea noapte în vis şi în acea zi la lumina lanternei începuse să se înnegrească și Leoveanu mai încerca să-i aşeze pe faţă o mască de ceară și să încerce să se mai mintă că timpul n-a învins-o şi nu l-a învins și pe ei definitiv. Cîtă nevoie are lumea de minciună am văzut în același vis în care fuseseră mistuite în flăcări rămășițele pămîntești ale celui îndelung cîntat și plîns : după ce i-au strîns cenuşa într-o covată, s-au înspăimîntat și-au aruncat-o pe furiş în lac, ca şi cum n-ar fi fost adevărat că era cenușa lui, el nu putea muri, așa că au adus nu se știe de unde, de la vreo morgă, un alt trup căruia cu un cîrlig egiptean i-au scos creierii și maţele şi l-au îmbălsămat şi l-au dus pe umeri, în cîntece, spre locul de unde-l furaseră ca să-l scape de invazia unor șobolani maronii și a unor vulturi pleșuvi și l-au așezat pe aceeași piatră în marea piramidă și i s-au închinat lui, uitînd că nu era el... Nevoia de a se minţi am simțit-o și la Papil Buduru cînd l-am întîlnit tot pe Calea Victoriei într-o dimineață, pe lîngă Palatul Telefoanelor, îndreptîndu-se destul de grăbit spre palatul regal. „Unde fugi ?“ „Mareşalul vine în vizită la rege și eu... pe-aici, prin jur, am treburi, știi... Dar poţi să vii cu mine, îmi faci un serviciu, ha, ha, mă ţii de vorbă și n-o să părem decît niște oameni obișnuiţi.“ L-am însoțit. Vîjîiau pe lîngă noi maşini după maşini și Papil (ca un copil mîndru că le ştie mărcile) era încîntat că-mi poate spune cine era în ele : Eugen Cristescu, directorul general al Siguranţei Statului, colonelul Mircea Elefterescu... „Elefterescu e cel din Mercedes, e însoţit de un ofiţer de gardă și de cine mai crezi ?... De doi uriași dogi danezi, de care nu se desparte oriunde merge...“ Între timp ajunserăm prin fața Ateneului Român. A trecut Mihai Antonescu, escortat de o singură mașină. Lumea se oprise și privea convoiul de mașini. Unele erau parcate în curtea palatului. L-am văzut, în sfîrşit, cîteva secunde, şi pe Ion Antonescu. Papil a tresărit cînd s-a apropiat maşina mareşalului, blindată, primită în dar de la Hitler : mareşalul avea șofer un colonel, iar pe bancheta din spate ca ofițer principal de gardă se afla un maior. Nu li se vedeau gradele, Papil mi le-a spus odată cu numele celor doi, și cu numele celor alţi opt ofiţeri şi trei șoferi soldaţi ce alcătuiau în trei maşini adevărata escortă a mareşalului. „Ce se-ntîmplă ?“ l-am întrebat pe Papil, privind parcă pentru prima oară santinelele din corpul de gardă regală încremenite la porțile și la intrările laterale ale palatului. „Nimic, probabil o vizită de rutină. Se iau măsuri speciale, fiindcă e război și frontul se apropie de noi... și să nu se-ntîmple vreun atentat, vreun dement să tragă cu... Nici o grijă, uite, peste drum de palat e Ministerul de Interne, burdușit de oameni... Și prin jur sînt cîteva clădiri folosite de administrația militară germană... Nimeni n-o să ridice un deget. O singură împușcătură face să..." „Papile, din mulțime n-o să se tragă asupra mareșalului." „De unde știi, ai visat?" „Îți spun precis. El va fi arestat..." „S-au luat toate măsurile de a se întîmpina orice complot. Trebuie să-ți spun așa, ca între prieteni, că unii chiar dintre comuniștii de care mai demult m-am ocupat eu umblă să..." „Să ce?" „Ei ar dori să-l înlăture, bineînțeles cu ajutorul și al babalîcilor noștri de politicieni țărăniști și liberali... Dar moșnegii sînt fricoși, iar comuniștii n-or să îndrăznească... Ți-amintești de unul Ilie Dragomir, care figura și el în raportul către Antonescu pe care ți l-am citit acasă la Leoveanu? A ieșit nu demult din închisoarea de la Tîrgu-Jiu și nu se astîmpără, odată e în București, odată la Tîrgoviște, mereu îi pierd urma... știi, e dat în primirea mea... Toți sînt puși în urmărire, mareșalul vrea să știe cine se mișcă și ce fac... Ei sînt împotriva lui și a nemților... Îi așteaptă pe aliați? O să-i aștepte mult și bine, Hitler are o armă secretă colosală..." „Papile, am să-ți povestesc ce-am visat noaptea trecută, dar te rog să nu mă întrerupi și nici să nu rîzi, și-așa pentru tine n-o să aibă nici o valoare... Mă aflam la malul mării, pescăruși uriași zburau peste plaja pustie, se însera. Mi-era cald și m-am dezbrăcat în pielea goală să fac o baie. Am intrat în apa liniștită și sărată, atît de sărată încît mă scotea la suprafață ca pe o minge... mă urmărești?... Am ieșit pe mal și sarea de pe mine s-a albit și parcă eram o statuie de sare, un om de sare și pescărușii îmi dădeau ocol, țipînd... M-am repezit din nou în mare, m-am scufundat în adînc, și-am observat fiind cu ochii deschiși că stratul de sare rămăsese la suprafață, cam de cîțiva metri, și prin el lumina se descompunea simetric, egal, și un ceas verde, mișcător, ca un ochi de pește, pulsa în adîncuri, pulsa, fără minutare fiind, pulsa în lumina submarină stranie... De ce-ai tresărit? Ascultă. Da... Și deodată parcă am intrat într-o sală de bal, într-un palat submarin, sau într-un vapor scufundat, marea s-a evaporat în văzduh, soarele bătea în ferestre, era cald, și mareșalul tău a apărut tăcut, galben la față ca un mort de gălbinare. Și-a privit ceasul : era ora șaptesprezece și cinci minute. El și cu Mihai Antonescu erau arestați. Un colonel sau maior le-a făcut semn să înainteze, și ei au ieșit într-un hol și apoi au urcat împreună la etajul clădirii. La capătul scării, mareșalul se întoarse brusc și-l scuipă pe maior și strigă într-un acces de furie nereținută : «O să regretați cu toții. Mîine dimineață veți fi toți împușcați și spînzurați.» Mihai Antonescu a prins și el glas, furia ce scăpăra în ochii albaștri ai mareșalului i-a dat curaj : «Regele a fost tîrît într-o acțiune fatală, niște nemernici i-au pus și lui ștreangul la gît». Trebuie să-ți mărturisesc că treptat îmi dădeam seama tot mai clar că mă aflam în palatul regal și că la etaj, de-a lungul peretelui unui cabinet de toaletă unde se afla un mare safe garantat împotriva incendiilor și despre care ziaristul Timotei Prisăceanu scrisese că regele Carol își ținuse acolo colecția de timbre, jucăria lui de milionar, maiorul s-a oprit... Și a deschis această cameră blindată fără ferestre, în care zbîrnîiau liniștit cîteva ventilatoare, și le-a făcut semn celor doi să intre... «Aici băgați voi pe mareșalul României ?» a strigat Antonescu. Au fost închiși înăuntru. Camera era înconjurată cu un soi de rafturi de metal pline de bijuterii, sclipitoare... Cei doi s-au privit pentru prima oară în față, tăcuți, rece, atît de rece încît un frig cumplit a năvălit prin ventilatoare, și eu m-am trezit tremurînd..." „Probabil vîntul deschisese larg fereastra pe care n-o închisesei, a rîs Papil. Bazaconii. Dacă nu te-aș cunoaște de la Leoveanu, aș zice că ești un provocator. Ești doar un aiurit. Dar nu-ți mai povesti bazaconiile și altora, ai putea s-o pățești. Te informez însă că am fost de față anul trecut, în 1 iulie, la Curtea-de-Argeș, cînd regele Mihai și mareșalul Antonescu, conducătorul statului, și-au plecat genunchii în fața mormintelor regești ale înaintașilor... Și am fost de față în aceeași zi cînd în prezența regelui și a mareșalului și a profesorului Mihai Antonescu a avut loc comemorarea «Zilei aviației» și țin să-ți spun că, oricîte discuții au avut între timp între ei în care poate n-au fost întru totul de acord, îi leagă o mare..." „Papile, dragul meu, l-am întrerupt, eu nu vreau să-ți umplu capul cu aiurelile mele, nici vorbă, însă ceva totuși mai țin să-ți povestesc. Ascultă. Visul este un soi de ostrov luminos, fulgerător în mijlocul unui fluviu, o conștiință în interiorul lipsei de conștiință, legat și nelegat de ea, o plăsmuire cumva în prelungirea conștiinței, dar, așa cum spune diavolul bătrîn Freud, noi nu sîntem responsabili de visele noastre, pentru că gîndirea și voința noastră lipsesc în acel moment. Dar tot el crede că omul e vinovat de visele sale licențioase, în măsura în care el le-a provocat indirect. Înainte de-a adormi, ai datoria să te purifici... dar cum, astăzi, cine se mai roagă ? !... De ce ți-am spus acestea ?... Ca să vezi că n-au nici o legătură cu mareșalul și nici cu ce urmează... Fii atent. Acum o lună de zile trimit într-o duminică o telegramă acasă că în duminica următoare o să ajung și eu în sat, era ziua sorei mele. Telegrama a ajuns luni, deci exact cu șapte zile înainte de a călca eu pragul casei noastre. Mi-am luat bilet de tren pe la amiază, ca un țăran ce se pregătește pentru o călătorie extraordinară... Și în noaptea de luni spre marți, exact cu șapte zile înainte de-a ajunge la ai mei, visez exact visul din copilărie : la poarta noastră fluturau prapuri și un steag negru... și pe o cruce cineva scria... O singură deosebire era între cele două vise : în locul numelui bunicii, Ana, era trecut numele tatălui meu Alexandru. În aceeași noapte, tatăl meu a murit acasă, pe la cîntatul cocoșilor. Maică-mea mi-a povestit că, dintr-odată, el s-a trezit din somn și s-a așezat în capul oaselor, a întrebat de mine, ea i-a spus că venise telegrama, iar el i-a povestit că m-a căutat pe la toate gazdele, și în București, și nu mă găsise nicăieri... A venit și soră-mea și l-au liniștit, i-au spus că doar știe și el că mai sînt șapte zile pînă o să vin eu acasă... A cerut un pahar cu apă, apoi s-a culcat și nu s-a mai trezit niciodată.“

REGINA VIRGINĂ

— „Nu înțeleg de ce mi-ai dat întîlnire la această biserică? Ți-era mai ușor s-ajungi aici? Nu cunoști pe nimeni pe-aici și deci mai greu i-ar fi cuiva să bănuiască cine ești? Ai întîrziat, ori m-ai privit din ușă cum stau cu lumînarea în mînă nu departe de altar și te aștept, prefăcîndu-mă că îngîn o rugăciune? Știi la ce m-am gîndit tot timpul?" „La mine? Nicidecum." „La Isus Cristos. Dacă el nu era sămînța dumnezeiască, dacă Isus nu era Dumnezeu..." „Ce se-ntîmpla atunci?" „Nu știu, te-ntreb. Și poate și ce se-ntîmplă și astăzi, sau ce-ar putea să se-ntîmple, dacă lumea ar afla, sau chiar de n-ar afla încă..." „Nu-nțeleg." „Nici eu nu-nțeleg de ce mi-ai spus să vin aici. Sigur, nu-i același lucru. Dar să mergem." „Unde?" „Vrei să mă inviți la tine acasă?" „Eu?" „Desigur, ar fi prea devreme și prea riscant. Fiindcă nu te interesează în primul rînd cît sînt eu de bună la pat..." „Glumești așa de nu știu cum..." „Ei, pe dracu, nu glumesc deloc. Vrei să te culci cu mine ca să mă măgulești ca femeie, că sînt și eu din carne și oase, dar altceva te interesează, vrei să afli vești despre ce gîndește și ce face bătrînul meu ardelean... Nu protestezi? Nu. Deci e adevărat." „Și dacă protestam?" „Tot adevărat era... Ei, atunci, răspunde, unde mergem? Cafea nu beau, băuturi alcoolice nu consum, cel puțin la ora asta. Ce facem? Intrăm din nou în biserică și ne uităm la sfinții afumați de pe pereți? Nu. Atunci de ce-ai insistat să ne-ntîlnim aici?" „Mă iei cam tare." „Nu ăsta e răspunsul: adevărul e că nu ți-ai închipuit c-o să-ți pun în față adevărul, nu te-ai pregătit pentru o asemenea discuție, este? Este, și-atunci faci pe golanul și zici surîzînd că te iau tare. Mai bine recunoaște." „Nu recunosc." „Foarte rău, adică e mult mai rău pentru tine, da, căci înseamnă..." „Ce ?" „Unu : că n-ai nici un pic de imaginație, ca să ieși dintr-o încurcătură, atunci cînd..." „Am destulă imaginație." „Atunci înseamnă că mă cunoști foarte prost pe mine..." „Asta-i adevărat, n-am avut cînd, și doar din auzite nu poți..." „Bine, bine, să lăsăm... Ce facem ? Încă n-ai un răspuns." „Să ne plimbăm." „Ca să-ți vină vreo idee ?... Îți dau eu una. Să mergem pînă la prietenul tău Gogu Pană, vreau să-mi dea niște fotografii." „Gogu e prietenul meu ?" „El e prieten cu toată lumea." „O, nu e chiar Isus Cristos. Dar ce voiai să spui ?... Dacă n-ar fi fost ?" „Ascultă. Înainte de Crăciun, cînd au fost arestați cîțiva intelectuali din «Frontul Patriotic», în rîndurile maniștilor a fost o oarecare satisfacție..." „Fiindcă e vorba de o organizație camuflată, comunistă..." „Comuniștii le-au propus și maniștilor să adere la «Frontul Patriotic», dar Maniu a refuzat colaborarea...". „Oare ?" „Vezi că te interesează asta, și nu cine-a fost Isus Cristos ?" „Îmi spui povești cu sfinți, ca să mă prinzi... he, he, te-nșeli. De fapt, nu mă interesează nici Dumnezeu, nici politica..." „Cum ai putea, discutînd și despre Maniu și despre orice, să ajungi cu mine în brațe ?" „Exact." „O să te dezamăgesc. Și eu aș dori același lucru, dar nu pot. Ce vrei, sînt soră medicală și nu mi-am închipuit că și eu..." „Lipsă de imaginație." „Nu, lipsă de practică." „N-ai mai avut niciodată ?..." „Doar de două ori." „Și cum te poți scăpa de bolile astea sexuale, he, he..." „Simplu. Lichidînd, stîrpind, cum se zice... sexualitatea, n-o să mai fie niciodată boli sexuale." „Și dacă nu te cred că ești bolnavă ?" „Vei fi și tu bolnăvior." „De acord..." „Dar nu sînt eu... am și herpes, o infecție și... și există o mare legătură între infecțiile astea și cancerul colului uterin..." „Vrei să mă sperii ?" „Nu." „Vrei să nu mai insist, înțeleg. Ar fi inutil. Recunosc că e o metodă și asta de-a-l pune pe cineva la punct. M-ai pus la punct. Mulțumesc." „Atunci ne putem despărți ?" „De ce ?" „Ce-am mai putea discuta împreună ?" „Într-adevăr ! nimic." „Da, nimic. Totuși, condu-mă pînă la atelierul lui Gogu Pană, mi-e urît să merg singură." „Totuși, sînt și eu bun la ceva." „Da." „Mi-a plăcut gluma cu... De ce s-or înmulți atîta nenorociții ăștia de gonococi ?" „Din cauza dezvoltării turismului". „A, înțeleg, soldații fac turism." „Și fiindcă nu e timp pentru măsuri sanitare severe, ești mulțumit? Numai Barbara își alege iubiții și..." „Ea n-a fost pe la spitalele voastre niciodată?" „Doar cînd a avut o tuse măgărească." „Eu credeam că și libertatea asta a lor... a fetelor, a moravurilor, cum le spune chiar Barbara." „Da, și libertatea asta e... Și eu tot datorită ei m-am dus cu..." „Nu-i o catastrofă, trece." „Toate trec. Și viața, și moartea, toate, ca blenoragia..." „Rîzi de mine?" „De ce? Doar nu ești un prost! De-ai fi, m-ai fi părăsit cînd ai recunoscut că te-am pus la punct. Dar tu n-ai crezut că te-am pus la punct, ai vrut doar să-mi dai o oarecare satisfacție, ca să zic și eu astfel... Și aștepți să cadă din senin un porumbel." „Ce fel de porumbel?" „Nu știu, și nici tu... O vorbă, o întîmplare... O catastrofă. Hai să ne așezăm puțin la umbră, pe banca asta... Nu-ți place Arcul de Triumf cum arată? Uite ce scrie un savant în ziarul de azi că este o catastrofă: o variațiune brutală a formelor. Teoria catastrofelor asociază accidentele morfologice la un conflict între regimuri cu evoluții stabile. Dar văd că nu te interesează asemenea bazaconii ieșite dintr-o minte desigur cam senilă, de vreme ce omenirea astăzi e preocupată de lucruri concrete, nu de teorioare abstracte. Cristos oare este și el o idee abstractă? Iată un porumbel care iarăși te lasă rece. Deși pe mine, drept să spun, unele etape ale vieții lui Isus m-au preocupat foarte mult. Cina cea de taină, bunăoară, cînd Mîntuitorul face un soi de bilanț al activității sale mesianice ajunsă acum la apogeu, un bilanț care vrea să fie și o învățătură despre viața sa viitoare. Sau Bunavestire. Ea ce ne vestește oare? Venirea unui om atît de grozav, din care ucenicii și discipolii săi și-au făcut imediat un Dumnezeu? Sau anunță pur și simplu venirea unui Dumnezeu, unul bun, care din dragoste pentru oameni s-a făcut om ca să-și salveze ființele create de el, ca să salveze (și asta-mi place în mod deosebit) creația... propria sa creație... Ca un artist îngrijorat de operele sale... Hai să-l dau ca exemplu pe Gogu Pană, deși nu se prea potrivește, îngrijorat de fotografiile sale pe care unii vor să i le șutească, sau să i le distrugă... Pozele lui de pe front sînt pline de emoție, niște documente cutremurătoare... Însă cele mai grozave opere ale lui vei avea poate ocazia să le vezi azi: îl reprezintă pe logodnicul meu... Nu te interesează. Bun. Ceva tot o să te scoată din muțenia în care ai căzut. Văd că mă forțezi să ajung tot unde ești interesat... Nu, nu de amor e vorba. Decît o noapte de dragoste, o știre despre atmosfera ostilă lui Maniu, considerat de unii din sînul grupării național-țărăniste ca reacționar... că nu se angajează mai direct pentru salvarea țării, c-a refuzat să adere la «Frontul Patriotic»... Deși unii se bucură, pe față, de arestarea comuniștilor, căci acțiunile acestora șubrezeau unitatea partidului național-țărănesc și chiar autoritatea bătrînului... Taci. Nu te interesează nici asta. Minți. Crăpi de curiozitate, însă nu vrei să te dai de gol. Doamne, ce tare îți închipui că ești! Da, unii intimi regretă că a intervenit pentru eliberarea lui Petru Groza, fost ministru averescan și șeful fostei organizații de stînga «Frontul Plugarilor», regretă că Maniu a intervenit... fiindcă îl consideră pe Groza extrem de periculos, din cauza convingerilor sale de stînga și a simpatiei de care se bucura încă în toate cercurile ardelene. Maniștii se tem (dar Maniu, nu ?) că Groza va fi un concurent periculos, după război, în cazul victoriei aliaților, el reprezentînd partea filo-rusă în tabăra puținilor politicieni compromiși în acest război printr-o atitudine filogermană. Dar nu te interesează nici acest porumbel. Ești doar intrigat nițel : cum de-ți spun eu asemenea lucruri fără să-mi ceri s-o fac și fără să fii nevoit să te comporți ca un mascul, ca eventual să le poți obține din pălăvrăgeala mea, pălăvrăgeală de muiere fericită, fericită că e cu un asemenea bărbat, fericită și deci total nepăsătoare la ce porumbei îi mai ies din gură, vînați de tine... De ce-ți spun ?... Fiindcă noi avem împreună de împărțit o mare mămăligă ! Și poate unul din doi o să dea chix. Eu sper să nu fiu eu. Ia ce ți-am spus despre bătrîn ca un semn că nu-mi pasă de tine și de ce-ai putea face cu vorbele mele, și că nu mi-e frică de tine. Taci. Nu-ți pasă ! Ba nu, trebuie să-ți piese. Teoria catastrofelor descrie și definește accidentele din timpul evoluției unui sistem. Exemplul cel mai citat este acela al diviziunii celulare : la un moment dat, dintr-un singur obiect, să-i zicem, se fac două, e și ăsta un fel de catastrofă... există un punct critic, se schimbă fazele... Dar totul nu e doar să observi un fenomen, ci să-l și înțelegi. Deși o realitate divină, ca să revin la Cristos... ea este imposibil de înțeles prin rațiune, nu ? Sigur că eu o să-ți par acum un profet de paie, bun, bună de urcat pe tarabe slinoase prin bîlciuri, să rîdă gurăcăschimea, un falus bărbos, o muiere cu barbă bolborosind cuvinte fără înțeles, cele mai multe false, ridicole, fără o doctrină; poftim ! fără o bază, poftim ! Și nici nu ești convins în ce cred eu, în miracole, în catastrofe, în sfinți, în istorie ? Meseria ce o practici te ține cu picioarele pe pămînt și nu dai două paie pe profeții de paie care au o gîndire de servitori, plină de adorație față de o divinitate cerească, ascultătoare, o gîndire în genunchi, străină ție, stăpîn ca un maestru pe luciditatea minții tale de brici, he, he, și care, ca om modern, îți zici, și așa și este, ți-ai pierdut sensul acelei gîndiri oferite, ca să zic așa, de altcineva de dincolo de pămînt, sensul acelei gîndiri primite în dar, pe care o mai primesc unii nebuni, ca mine, sau nenorociții de cîntăreți ai celor ce nu există, poeții, bețivanii, sifiliticii... Și cu toate acestea îmi dai tîrcoale și vrei să afli de la mine, poate o sifilitică din naștere, niște lucruri extrem de concrete, mai concrete decît banca asta pe care stăm, vrei să afli gîndurile, vorbele unor inși... Și tocmai de la mine speri să le obții, de la o preoteasă de paie, cum m-ai batjocorit față de Barbara... Asta înseamnă, fără să-ți dai seama, că aprobi, în sinea ta, că, în orice caz, te bazezi și pe o gîndire zvăpăiată, de paie... că și acest tip de gîndire nu e mai puțin lucid și mai repede gata să deosebească neghina de grîu și să le separe... Nu ești un superstițios și preferi să pui mîna pe șoldul meu care e viu, decît să te iei după trăncănelile mele despre alte lumi, deci după ceața din mintea mea, după lumea asta a mea din cap, artificială, falsă, de paie, moartă — și totuși nu mă chemi la tine în coteț să mă jumoli, cum obișnuiești nu cu puține nenorocite, și mă asculți ca un mielușel și vrei să afli ceva cu care să-ți cîștigi pîinea ta cea de toate zilele, urechea fiind pentru tine unealta, he, he, cu care lucrezi... Și chiar de mi-aș bate joc de tine acum, ai îndura totul, fiindcă numai de la mine poți afla, de la nepoata, sau servitoarea, sau fata în casă, sau sora medicală, sau spălătoreasa, sau ardeleanca de prin Vinț care a început și medicina și care face minunate cafele... De la mine vrei să prinzi unele sinapse... Cunoști termenul ? N-ai trecut prin nici o sală de la facultățile de medicină ? Doar pe toate drumurile umbli... Ei, unele sinapse, legături secrete, ciudate, întortocheate, imposibile... și care pot întoarce, pot schimba destinul... nu, nu al meu, mai grav, al țării... Uite cum și prin urechile unei servitoare, unei rude sărace, unei surori medicale... Ce sînt eu, o nenorocită de muiere, și totuși, totuși ești sigur că eu știu mai multe despre... și prin mine, tu, și prin tine... Cine? Asta e întrebarea care mă ține pe mine să... De-ai fi doar slujbașul celor care te plătesc cu stat de plată oficial, al guvernului, poftim! ar fi mai simplu... Dar dacă în spatele tău stă... Cine? N-o să-mi spui, nu ești prost. Nemții? Ar fi prea simplu. Americanii, englezii, rușii? Ar fi posibil, însă tu trăiești cu picioarele pe pămîntul de-aici și niciodată nici nu visezi în caz de dai chix să-ți iei picioarele la spinare și să te muți în altă țară. Mai rămîne să... Al legionarilor? Exclus, te-ar fi dibuit, sau te-ai fi dat singur de gol, cînd au fost ei mai aproape de putere, ca să nu spun la putere... Al unor sectanți?... Al celor din armată care nu-l înghit pe general și vor să-l dea de-a berbeleacul? Al comuniștilor? Omul lor, în poliție, pus de poliție să-i urmărească pe ei și să-i prigonească și să-i bage la zdup... Dar nu într-o măsură, he, he... Și să poți opri la timp... Dacă nu asta ești, asta ar fi fost totuși după mine o variantă... cum să spun, seducătoare! L-am cunoscut și pe Pătrășcanu, el e altfel de om... deși unii dintr-ai lui zic că discuțiile ce le-a purtat cu Maniu n-au dus la nici un rezultat... Ca și cum Maniu ar fi o babă pe care s-o întorci cu scaun cu tot spre ce icoană vrei. Cînd și de ce și-au pierdut încrederea în Pătrășcanu, sau doar pentru că el se pretează, cum zice Agiu, la pertractările lui Maniu și nu duce la îndeplinire?... Ce? De fapt și asta vrei să afli de la mine." „Te-nșeli, nu vreau să aflu nimic, și ca să nu te mai bîlbîi pasămite știind și ascunzîndu-mi cine știe ce secrete capitale care ar schimba destinul României, am să-ți spun doar un amănunt, ca să vezi că știu pînă și bruma pe care tu o cunoști... Da, Agiu a zis că el a primit... c-a fost trimis la Maniu să-l facă să înțeleagă că este poate ultima întrevedere a comuniștilor cu el, și că ori primește să ia conducerea guvernului, ori nu primește... Și atunci vedem ce avem de făcut, i-ar fi zis ai lui să-i spună lui Maniu. Dar să știi că tu răspunzi, și nu Pătrășcanu, de ducerea la îndeplinire a acestei chestiuni, susține Agiu. Și trecînd peste orgoliul oamenilor și peste relațiile mișcătoare dintre ei, vreau să-ți spun că într-adevăr Maniu și Brătianu, cu oamenii lor, Titel Petrescu, Pătrășcanu, Dragomir și Agiu s-au întrunit în casa lui

Sabin Manuilă.“ „Că n-a fost prima şi ultima lor întîlnire, nu a tuturor acestora, e altceva. Eu le ştiu, poate, singurul pe toate. Şi în nici un caz tu. Aşa că scuteşte-mă de-a-mi mai da lecţii.“ „Eu îţi spun lucruri pe care ai putea să le dai în vileag... şi de ce nu mă tem de tine ?“ „Aş putea să fiu la fel de grandoman şi de nesincer, ca tine, şi să-ţi răspund cu aceleaşi cuvinte : că nu mi-e frică de tine ! Că tu eşti, adică, un nimic, cum eu sînt pentru tine... Tac, fiindcă lauda de sine zice proverbul că nu face bine. Şi-apoi, şi-apoi, n-ar fi interesant pentru mine, seducător ca să... în figura blîndei surori de caritate din Vinţ, nepoată, spălătoreasă, cu studii la medicină începute, care face minunate cafele... să găsesc, să fie, cine, cine ?... Nu omul ruşilor, sau al englezilor, sau al nemţilor... De ce nu legătura lui Ilie Dragomir, de ce n-ai putea lucra tu pentru comunişti, cum mă bănuieşti pe mine ? He, he, şi-ar fi şi mai amuzant, mai seducător, ca noi doi, fără să ştim unul de altul, vrînd fiecare să-l ducă de nas pe celălalt, să ne suspectăm reciproc, să ne iubim eventual, să ne urîm, să ne turnăm, să ne apărăm, neştiind că lucrăm pentru acelaşi... om, să zicem, ideal, dacă vrei, n-ar fi seducător, Margareta, duduie Margareta ?“ „Simplifici, ca să cîştigi, să ai ultimul cuvînt... Dacă ţi-aş spune că eu nu sînt chiar ce crezi tu, m-ai trimite din nou la Vinţul de Jos sau la Vinţul de Sus, de unde-ţi închipui că mă trag cu adevărat şi pentru felul tău de a gîndi ai şi avea dreptate. Dar de ţi-aş spune că noi ne-am mai întîlnit cîndva, să zicem în altă viaţă, ai muri de rîs. Iar de ţi-aş spune că eu am venit aici să caut un om care m-a omorît mai demult, nici nu m-ai trimite la nebuni, ai crede că glumesc, ori că-mi bat joc de tine. Şi totul e logic şi pentru tine, şi nu-i de mirare ! Sînt inşi care, în ce-l priveşte pe Isus, nu admit nici o secundă miracolele, îl despoaie de orice divinitate, şi găsesc şi argumente, în întrebarea lui Isus : («Dar voi cine credeţi că sînt eu ?») — şi în răspunsul acelui ins care nu mai ştiu care este şi care zice, îi zice că eşti un om extraordinar, cel mai mare dintre noi, primul dintre profeţi, încarnarea ideii celei mai înalte ce ne-o putem face despre om... Şi dacă şi el este un om, eu ce-aş putea fi în ochii tăi decît o muiere oarecare, nu prea lipsită însă de inteligenţă, dar nimic altceva, cu nimic ieşită din lunga serie de muieri venite pe lume ca să continue să nască și astfel să nu se stingă lanțul de oameni, lanțul acesta de furnici... Ce-ți este ție cu totul imposibil să accepți ? Să-ți imaginezi măcar un alt tip de gîndire, nu numai altfel decît al tău, ci altfel decît al multora ca tine, inși cu picioarele pe pămînt și nu cu capetele prin nori, un tip de gîndire anterior ție, și vouă, adică de dinaintea gîndirii a cărei forță stă în despicarea firului în patru, cum fac azi toate științele, ca niște babe, găsind culorile și greutățile și neputînd explica miracolul !... Dar ce pretenții să am eu de la tine ? Ca să-mi arăți că nu te interesează ce știu eu despre Maniu, mi-ai spus niște întîmplări pe care le cunoști tu. Și-ai vorbit și despre destinul țării, în treacăt, să le legi cumva și de vorbele mele, și să mă iei și peste picior, că eu, ca muiere, cred... Dar ambiția mea nu este politica, Papil ! Sau ce mi-ai spus era așa, ca să mă ambiționezi și să-ți mai dau și alte eventuale exemple ?... Pot să-ți spun despre Ilie Dragomir, dacă vrei, pe care-l știu dinainte de a fi fost închis la Tîrgu-Jiu... Sau despre Pătrășcanu, pe care cred că din aprilie pînă în luna asta, august, anul Domnului 1944, l-am văzut de mai multe ori, el avînd mandat din partea partidului comunist (pentru a înfăptui frontul antihitlerist și pentru scoaterea României din războiul antisovietic) să ia contact cu partidele cît și cu personalitățile izolate care acceptau platforma partidului său... S-a întîlnit cu Mihai, cu mai mulți generali, Dămăceanu, Mihail, de exemplu, cu intelectuali de renume, profesori universitari ca Stoilov, Nicolau, Profiri... S-ar putea ca unii aflînd de ele să le răstălmăcească, azi, mîine, însă el a avut mandat și trebuia să-l ducă la îndeplinire, toate aceste legături fiind în interesul partidului, și fiind astfel lucrurile el căuta și se zbătea să aibă aceste întîlniri și legături..." „Nu-nțeleg de ce vrei să-l justifici, sau crezi că l-ar invidia cineva pentru ce face ? Asta e prima întrebare. A doua : de ce e nevoie să mă plimbi pînă în vremea lui Cristos ca să mă lași să înțeleg pînă la urmă că ai o simpatie deosebită pentru Pătrășcanu ? Află că și eu știu de toate astea, ba mai mult, nu le-am aflat printr-un dar divin, Doamne ferește ! În aprilie, luna acestui an al Domnului... cînd s-a-ntîlnit cu... Doar nu se zbate să rupă România relațiile cu nemții doar pentru el ! Mă întrebi din priviri, ironică : de ce nu-l arestez ? Fiindcă, ar fi o explicație, atunci aș rupe firul care leagă toată această mișcare subterană. Nu-l arestez nici pe Ilie Dragomir, pe nimeni, altă explicație ar fi cea mai comodă: că sînt de-al lor." „Și-ar mai exista una: că ți-e frică de viitor. Frontul e aproape, rușii sînt într-o mare ofensivă, englezii și americanii își trimit avioanele lor zilnic să macine... și de-ar ajunge la putere... de s-ar schimba guvernul, ei, ei, n-ai chef să fie scoși din închisori și puși în fruntea țării oameni pe care tu i-ai băgat la popreală! Aici începe lupta în tine între convingerile tale (să presupunem că există și nu ești un simplu simbriaș) și tactică (venită din spaimă)... Ce se petrece acum, uneori sub ochii tăi, realitatea asta mai poate intra ca o mănușă, he, he, se mai poate plia (alt cuvînt n-am) pe gîndirea ta minunată?... sau gîndirea mătăluță, atîta cîtă este (fiind cu picioarele pe pămînt și tu și ea), trebuie să se conforme și să stea drepți în fața acestei realități pe care n-o visai ieri și n-ai fi admis-o alaltăieri în ruptul capului?! Ți-ai putut închipui măcar, începînd din luna martie a acestui an al Domnului, că Pătrășcanu și Bodnăraș și Ilie Dragomir care s-au întîlnit cu Maniu de mai multe ori acasă la Mihail Popovici să discute cu el problemele Frontului Antihitlerist... ar putea ajunge cîndva să-ți fie teamă de ei?... I-ai filat, cum se zice, și știi că din aprilie, la directorul Băncii Ardelene, de două-trei ori Pătrășcanu l-a întîlnit pe Maniu, în calitatea sa de reprezentant al partidului comunist, și nu ca să bea cafele... Ai dat în scris tot ce trebuia, sau frontul acesta ce se pregătea împotriva nemților ți s-a părut o discuție de-a politicienilor, sau intenționat i-ai, hai să zic, ocrotit? Vrei să afli eu ce-am crezut, de zîmbești atît de zeflemitor?... Muierile n-au un simț critic atît de dezvoltat ca voi, și nici un simț al istoriei, prostii... Ele sînt așa, niște copii mari, ființe primitive, din hormoni și carne plină de draci, doar din simțuri făcute, nu și cu puțină minte, Doamne păzește... Dar, ca și în cazul lui Gogu Pană, cel fără de minte, făcut doar dintr-un ochi și-un aparat de fotografiat!... se vede că uneori pot avea o privire mai vie, de vultur, dacă vrei, față de miopia simbriașilor cu picioare pe pămînt, deștepți ca niște savanți, dealtfel, după cum se consideră ei și poate chiar și sînt... Dar eu am venit din Vinț, trecînd și pe la Facultatea de medicină din Cluj, unde eram colegă cu o evreică de pe lîngă Arad, Rozina, cu care beam suc de flori de soc, de flori albe de soc, am venit din Vînț aici nu pentru că m-a invitat să fac cafele, pînă o trece războiul, sau... nu, eu am venit aici să descopăr casa cu liliac la poartă, cu tufe de liliac alb și vișiniu și cu tufe de soc, de pe malul lacului, de pe malul unui lac în care s-a-necat o oarecare Magdalena Almăjan, cu mulți ani în urmă... Și am găsit casa : în ea locuiești tu.“ „Și Magdalena a fost logodnica mea ? Ce vrei să spui cu asta ?“ „Vom trăi și vom vedea. Dar deocamdată să ajungem la Gogu Pană, trebuie să-mi dea niște fotografii. Nu ești curios să afli cum ți-am dat de urmă ? Știam puține lucruri despre tine. Întîi, cîteva fraze, cîteva recomandări pe care obișnuiești să le dai altora... mai ales la petreceri. Magdalena Almăjan avea un logodnic, un băiat cu ochelari, cam slăbănog din fire. A fost împușcat. Dar e oare normal ca unii să fie mereu ciuruiți de gloanțe și alții să apese mereu pe cocoșul revolverului ? Și ce le dă unora dreptul să tragă în alții ? Datoria lor față de cine ? Față de țară, cum zic ei ? Ura, forța de repulsie care ?... Dar ei uită că adevăratul mormînt al morților sînt inimile celor care trăiesc. Mi se pare că Tacit a scris aceste cuvinte, sau ceva asemănător... Cine n-a avut un logodnic sau o logodnică ? Magdalena Almăjan... Nu strîmba din nas. Eu vorbesc ca să nu mor, cum Pană fotografiază pe toată lumea, ca să nu moară, totul să se păstreze, prin vorbe, prin poze !... Și așa se ajunge că Magdalena nu e propriu-zis moartă, trecutul nu e același lucru cu moartea... el e uneori mai viu decît prezentul. Am avut și eu un logodnic, eu care credeam că n-o să mă mărit niciodată. Fiindcă în aceste vremuri tulburi e un curaj prea mare să te legi de un om, el poate să fie luat sub arme, poate să cadă sub gloanțe, pe front, sau într-un bombardament tu poți să pieri... În această distrugere generală, ce rost mai au sentimentele ? Trebuie să recunosc că nu e ușor să discerni între un simțămînt înălțător, cum se spune, și o meschinărie, în aceste zile cînd între oameni, bunăoară între mine și tine, există atîta suspiciune și se duc bătălii surde, fără poate nici o măreție... Dracul care-și bagă mereu coada în toate oalele este destul de păduchios, nu e nici măcar ca-n povești, negru, să-l poți recunoaște după culoare sau după miorlăiturile lui de pisică jegoasă... Și totuși în această derută, sau criză, care m-a atins și pe mine și poate pe multe fete de seama mea atunci cînd mi-am dat seama și ne-am dat seama că în inimile noastre nu e nimic, decît vid, vid, nici măcar sărăcie, nimic... ei, totuși în această lipsă de credință, de sens, se ascundea o revoltă de adolescente, sau de fete mai coapte, dar rămase tot cu un fel de a se purta... Eu de la Barbara am învățat că n-avem dreptul să nu iubim, deși tu o consideri pe ea o tîrfă, și poate și este, într-un fel, cu toate că eu am descoperit în purtarea ei cam deșănțată și zgomotoasă o explozie de bucurie și de gratuitate... Toți oamenii firoscoși ca Faust caută fericirea cu F mare, marea clipă cînd să strige uluiți o banalitate îngrozitoare : Stai ! Clipă ! Barbara nu umblă după asemenea măgării, nu-i place să pozeze ca acel bătrîn și ramolit... ea trăiește pur și simplu, cum vrea și cum simte că trebuie să-și trăiască viața și nu strigă clipei să stea, fiindcă ar fi o prostie, și o lipsă de logică : ar însemna că fiind fericită n-ar mai avea nici o dorință, totul ar trebui oprit, mașinăria asta scîrboasă a timpului... Dar cine strigă, sătul, că e fericit, nu e oare un ins mort ? Cine e sătul de fericire ca blegul ce s-a vîndut diavolului nu este un ins care este condamnat pur și simplu, nemaidorind din viață nimic, nu e un cadavru puturos ? De ce să ne-nchinăm lui și să vedem sub acele banale cuvinte o împlinire a omului, ca și cum ar fi un butoi ce se poate umple ochi cu apă... Cu apă de trandafiri sau de ploaie ? Sau el vrea să stea timpul pe loc, într-o veșnică fericire ? Adică într-o veșnică plictiseală, fiindcă fără mișcare, veșnică e doar afurisita de moarte... Or, Barbara — în plimbările ei de noapte cu toată pleava celor întîlniți prin restaurante și prin trenuri și gări și tramvaie a descoperit în aceste zile și nopți de spaimă și de jale și în acest deșert, cînd fiecare se gîndește doar la viața și la moartea sa și fiecare rămîne astfel singur în mulțimea asta de soldați morocănoși, palizi, în mulțimea asta de prăvăliași scîrțari și de elevi buboși, de fotografi geniali și escroci și de slujbași cîrcotași, nemulțumiți, răi, de politicieni care n-au nici o legătură, unii dintre ei, cu cei pe care zic ei că-i reprezintă, fiind între unii și alții nu o ruptură, ci o crăpătură... ei, bine, în mulțimea asta de singurătăți care se disprețuiesc, sau se ignoră, sau se dușmănesc, — Barbara a redescoperit dragostea, bucuria și oamenii știu încă să vorbească, deși parc-au uitat toate cuvintele și tac și se privesc într-o dungă, că știu să-și dea mîna și să se privească în ochi ca niște frați și ca niște îndrăgostiți, și astfel ei pot să le redea zilelor și nopților strălucirea lor de sărbători ale vieții și să le dea celor mai banale întîlniri și fapte o dimensiune grozavă, fără să strige din goarnă ca acel ramolit impotent care voia să stea totul pe loc, cutremurat de propria sa mulțumire penibilă... Excesul ăsta de conștiință și de luciditate, ca și cum există doar unii eventual uniți în echipe, care să aibă idei, ca și cum nu toți oamenii au dreptul la fericire, la a se simți cum vor ei, ca și cum n-ar fi toți frumoși, fiind fiecare ins o ființă unică... ci doar de toți să aibă grijă niște înțelepți bătrîni și bărboși, niște patriarhi, vechi politicieni, profesori cu patalamale, plini de adorație față de fiecare pas ce-l fac și față de fiecare cuvînt ce-l spun... pasiunea asta a lor de a fi de folos mulțimilor pe care nici nu le mai cunosc, fiindu-și lor de folos, de fapt, pasiunea asta și a lui Maniu și Brătianu și a altora, de oameni care au avut meritele lor și le mai au, dar care tot preferind să dea de rădăcinile rădăcinilor... uită să vadă florile, zic eu cam idilic, și se-nfundă în niște drumuri sterile care nu duc nicăieri și n-au prospețimea, n-o mai au, de a vedea viața așa cum este, tot întorcîndu-se în trecut, se uscă, și vor totul să fie cum a fost, pînă la urmă și spre răul lor, căci orbiți fiind de orgia propriilor lor minți nu mai laudă viața nici măcar ca Barbara cu poftele ei nerușinate și cu trupul ei plin de sănătate... și o să rîzi de-ți spun că eu și Barbara am văzut o ființă miraculoasă, un soi ciudat de buruiană, de fir de iarbă care prin sîngele său verde... dar de ce să nu spun mai pe șleau : ea prin trupul ei a descoperit adevărul și și-a descoperit țara și lumea întreagă, epoca, s-o ia dracul, mierea secolilor trecuți (o să se crucească Velisarie !), timpul, și presimte viitorul tot ca o buruiană... Și într-o asemenea vreme tulbure, fără nici un punct fix, te întrebi și mă întrebam și eu, merită să te legi de cineva cu viața ta, cînd nu e nici o stea pe cer, cînd toate curg, cînd toate se clatină ca o mare întinsă și schimbătoare, cînd nu strălucește nici o stea polară ?... Merită, căci o noapte de dragoste pentru Barbara e o strălucită victorie împotriva morții, e o părticică, oricum, din ce numim cu dispreț și nu numai, eternitate... M-am hotărît deci să mă logodesc și să mă căsătoresc și să fac copii, căci orice s-ar întîmpla oamenii au puterea, și morți, dacă i-am iubit, să fie mereu aproape... iar dacă se duce dracului o dragoste, dacă ea a fost cu adevărat, ea supraviețuiește acelei rupturi... Ce urmăresc ? Să te fac să înțelegi că mi-am găsit de mult un logodnic și nu te aștept pe tine să-mi faci declarații... mai ales că logodnicul meu a murit și se pare că din vina ta, dacă nu cumva de mîna ta... Și dacă-mi faci curte ca să afli noutăți despre niște babalîci pe care-i disprețuiești, dar fără de care nu ți-ai cîștiga o pîine atît de dulce... și eu mă apropii de tine, tot din interes, să aflu de ce mi-ai împușcat logodnicul..." „Draga mea Margareta, într-o discuție înjurăturile și acuzele gogonate sînt supremul argument al celui lipsit de probe și deci fără argumente... Cu toate astea, eu te ascult și-ți accept toate fantasmagoriile... îți înțeleg neliniștea și durerea, poftim ! și-ți apreciez sinceritatea și curajul cu care mi-ai vorbit pînă acum despre toate. Chiar despre Barbara și despre acel ipotetic logodnic, sau despre Magdalena... Sînt cel puțin două feluri de a face rău cuiva, știind că-l faci, sau neștiind că-l faci... Și dacă tot l-ai pomenit pe Isus, să zic și eu ca el : Doamne, iartă-le lor păcatele lor, că nu știu ce fac... Dacă în mintea ta se amestecă viața Magdalenei cu a logodnicului ei împușcat pe vremuri, n-am nici o vină că anii se amestecă, anii aceștia îndepărtați... Și nici nu vreau să încerc măcar să mă scuz pentru ce mă învinuiești... tu ții la ale tale, la viața ta, la memoria care nu te minte și de care nu te poți lipsi și pe care nici eu nu vreau să ți-o batjocoresc spunînd vrute și nevrute. Rădăcinile, memoria... uite că totuși îmi vine să zîmbesc. Patrimoniul spiritual, rădăcinile noastre, zice Velisarie, de care-ai pomenit, un popor nu poate fi rupt de rădăcinile sale... Perfect ! Dar nu mă fă totuși pe mine ucigașul unui logodnic de care să mă ia dracul dac-am știut vreodată... ori vrei să fiu ucigașul unui ins pe care l-ai iubit și n-a existat niciodată ? Eu chiar că trăiesc cu picioarele pe pămînt și nu mă hrănesc cu aluatul ăsta binecuvîntat pentru unii, care este memoria lor... și și fantezia lor.. Cu Magdalena s-a-ntîmplat cam așa... Eram gata să ne căsătorim, cumpărasem lumînări, nașul le cumpărase, tocmiserăm niște lăutari, nunta voiam s-o facem la țară, la mine !... cînd ea a fugit, a dispărut... Cu un ins, nu singură. Deci, mireasa a șters-o ! Și ca în bancurile proaste, mi-a lăsat și cîteva rînduri, că mă ocup cu fleacuri, că munca mea e odioasă și ea nu vrea să fie soţia unui pîrlit de poliţai în haine civile, că şi la cele mai sfinte lăcaşuri şi în cele mai sfinte momente, la cununie, la botezuri, ea şi-ar aduce aminte că eu trag cu urechea la ce vorbeşte lumea şi că de această boală numai pămîntul cînd oi intra în el o să mă scape şi ea nu vrea etc., etc... Cam aşa, că nu e dispusă să-şi irosească viaţa, nervii, forţele (nu chiar astea sînt cuvintele, dar nu contează), lîngă un ins care-şi iroseşte viaţa, puterile, nervii cu probleme minore, cu aranjamente, cu rapoarte, cu pile, cu etc., etc. Aşa că eu am vîndut verighetele şi n-am mers după ea s-o conving să vină înapoi... şi ea mi-a reproşat apoi, revenind nechemată de nimeni... că ea era un fleac, o problemă minoră (nu astea sînt cuvintele, dar nu contează de nu mi-am irosit nici un minut ca s-o găsesc măcar şi să discut două vorbe cu ea ?! Trebuie să adaug că între timp primisem o destul de bună sumă de bani... nu, nu era o moştenire... în sfîrşit ! Şi mă întreb, cum m-am întrebat şi atunci : ea a revenit... mă rog, din dragoste, ori pentru a nu pierde acei bănuţi ? După cum bagi de seamă, nu-ţi cer un răspuns la această întrebare, vreau doar să înţelegi că dacă pentru unii memoria este un aluat din care-şi fac şi pîine şi cozonaci şi de toate ale burţii, se mai poate vorbi şi altfel despre această cutră care şi ea se-mbuibă şi-şi astîmpără burta ei nesfîrşită cu viaţa noastră, cu penibilele noastre iubiri, cu inutilele noastre pasiuni de slujbaşi..." „S-o luăm încet, dragul meu Papil. Ca să-ţi salvezi pielea sau onoarea nu e recomandabil să dai vina mereu pe alţii, să-i înjuri şi să-i umpli cu lături. Şi nu înţeleg de ce puterea pe care-o ai şi pe care o şi reprezinţi are nevoie mereu să condamne pe cei ce nu se pot apăra, pe morţii de pe front, ori pe inşi ca Iosif Cobîrzan, aflat după gratii şi neputînd să se apere şi să răspundă... Pe Ilie Dragomir îl urmăreşti de ani de zile şi l-ai şi înfundat de cîteva ori şi pentru altul poate viaţa asta de veşnic puşcăriaş ar fi avut un efect îngrozitor, l-ar fi umplut de un dezgust irecuperabil, de un pesimism total — dar iată că el, bătut, murdărit, învinuit de tot felul de minuni, în loc să-şi găsească, pus în libertate cu greu un drum în viaţă, o ia de la început, uitînd de scopul vostru şi al tău, principal, de a-l zdrobi, şi din decepţiile sale îşi închează un vis tulburător al speranţei, pe care nu-l mai poţi strivi cu nimic, fiindcă nu-l poţi înfrînge pe un ins care vezi cu ochii tăi că nu renunță la un vis al său și nu se resemnează și-i consideră pe cei care măcar un pas dau înapoi loviți de prostie, de boala care-i mai otrăvitoare decît orice ciumă, prostia, căci e o neghiobie să-i tremure cuiva nădragii de niște inși ca tine... Și acum de ce vrei ca și eu să recunosc ce-ai spus despre mine că sînt o regină virgină, o nebună care vorbește nu numai limba unei capre netrecute prin patul nici unui bărbat, dar și limba plină de năzbîtii religioase și limba nebuniei ? !... Mie nu-mi dai voie să fiu o exaltată și o mistică, poftim, care de cînd se știe e cuprinsă de setea de mîntuire a ființei umane, pe Barbara n-o lași să creadă că propriul ei trup este pentru ea un loc al cunoașterii, îi zici pur și simplu curvă, și mie, bună de intrat la balamuc... Și noi vrei să recunoaștem, amîndouă, și Ilie Dragomir, ce dorești tu... Dar de ce ai tu nevoie ca omul să se umple de murdărie singur, să și-o toarne în cap ? !... Dragomir a vrut să arunce în aer palatul regal, ori să-i pună lui Antonescu o bombă sub casa unde doarme și mănîncă ? Nu, el vrea răsturnarea politicii mareșalului, ruperea de Germania. Nici vorbă, pentru tine e mai important că noi sîntem niște rahați în ploaie. Asta te umple de plăcere. De ce ? Pentru că atunci înseamnă că nu gîndești ca noi. Hei, hei, aici e capcana ! Să ne amintim de acel grec nenorocit pe care grecii lui l-au condamnat la moarte fiindcă nu gîndea ca ei, și l-au și omorît, ca pe un străin... Aici vrei tu să ajungi : că noi sîntem niște bube, niște străini, o curvă care strică sîngele soldaților și-i adoarme cu cîntece de dragoste, o țicnită căzută din cer și un ins vîndut unor gînduri venite de aiurea, străine... De ce tot ce nu-ți convine crezi că nu s-a născut pe pămîntul cu picioarele pe care te afli tu ? Sau ești chiar atît de dat dracului, diavolul în persoană, de vrei altceva, și eu și alții nu te putem citi și înțelege ? !... Să ne înțelegem : Barbara se vinde pe doi lei și pe o halbă cu bere, pentru a avea din ce trăi, în fiecare lună, și din plăcere, da, din plăcere... Fiindcă se simte prizonieră, prizonieră a pîinii pe care o mănîncă, a sexului ei, a trupului ei, a alarmelor, camuflajului... Și Dragomir se simte prizonier, deși tu vrei ca el să recunoască spășit că a trăit de pomană atîția ani de zile și n-a înțeles nimic, decît la închisoare că n-are nici o valoare ce face el (și ai lui) și n-are nici el nici o valoare ca om... Te-nșeli, nimeni nu te crede. Și nu ne cere pentru tine, rugîndu-ne... hai, faceţi pentru mine... nu, nici pentru tine nu ne cere, nici pentru ţară, cum vrei, ca să ne salvezi... De ce crezi tu că tu reprezinţi ţara şi noi sîntem nişte venetici? Ţie ţi-e frică de oameni... Şi pentru asta o să-l pedepsiţi şi pe Cobîrzan, că vă e teamă de el. Grecul a zis: cunoaşte-te pe tine însuţi. Tu cum vrei să te cunoşti? Barbara vrea să se cunoască prin carnea ei şi prin nopţile şi zilele ei dezmăţate, după tine... eu zic că nu mă pot cunoaşte decît prin oglinda lui Dumnezeu, şi tu mă trimiţi la doctori, în gînd, chiar acuma... Iar Dragomir crede că numai făcînd politică se poate cunoaşte şi descoperi, omul politic fiind... şi tu surîzi. Văd. Aşi! îţi zici, voi, adică noi, şi alţii, vă găsiţi nişte gogoriţe... Adică un fel de etică şubredă, ca un paravan, ca să putem zice: fuge cine poate şi se salvează cine poate... Dar din ce? Din cuşca asta, zic eu, nu din vreo datorie pe care ai vrea să mi-o bagi pe gît... Dintr-o cuşcă aurită cu aur fals şi în care nici un cîine nu vrea să îmbătrînească şi să moară. Vorbesc astfel fiindcă de la Maniu n-am mîncat decît o pîine şi n-am nimic cu crezul său şi cu politica lui, şi sînt o virgină nebună? Fiecare mă consideră cum îi convine. În noaptea cînd Ilie Dragomir s-a-ntîlnit cu Maniu ca să discute poate pentru ultima oară ieşirea României din război, mie mi-a venit rău şi-am vomat şi m-a durut burta şi capul — şi toată lumea a crezut că sînt gravidă. Ei, nu, tu ai dreptate, sînt virgină — şi mi-a fost rău fiindcă am simţit la un moment dat că aerul e mai rece, parcă cumva cuprins de moarte, mai rece, mai umed, ca şi cum moartea venise foarte aproape de mine, mă atingea cu privirea ei... Cineva a zis că m-a tulburat vestea că logodnicul meu fusese împuşcat, ca dezertor, însă nu ştirea asta, pe care o cunoşteam... ci m-au îngrozit un fel de paşi neauziţi, şi faptul că moartea părea să aibă chipul logodnicului meu... Vezi, prea multe detalii despre relaţiile lui Maniu cu palatul regal n-o să afli de la mine, caută-l eventual pe Pătrăşcanu, sau pe Dămăceanu, care ca profesor de liceu al regelui a fost şi omul său de încredere şi s-a-ntîlnit cu Maniu şi Brătianu încă înainte de 13 iunie. Eu ştiu doar de la Ilie Dragomir că Maniu a fost de acord cu orientarea principală a comuniştilor de a constitui un bloc al tuturor partidelor... democraţi, naţional-ţărănişti, liberali, comunişti, socialişti... El, tocmai cînd mie mi-a venit rău, a zis acest lucru, dar n-am mai putut fi atentă, din locul unde eram, fiindcă mi s-a părut că de pe fereastră, de-afară, mă priveau ochii logodnicului... asta era chiar o nebunie, și este și-acuma, pentru tine... Dar n-ai vrea măcar să încercăm să luminăm un pic aceste mistere ale lumii, ale realității ?... Nu, nu vrei, cuvintele sînt neputincioase, zici, ele nu pot lămuri nici o realitate interioară, ori exterioară, ele nu pot lărgi ce noi percepem, percepțiile noastre, ele nu pot surprinde în acea noapte, în ce mă privește, cum sub niște lucruri banale, sau din ele răsare o conștiință... Nimic, nimic, tot ce spun eu e o nebunie, cuvintele mele sînt nebunia mea ! Mulțumesc. Dar o să ciulești urechile tale de măgar cu picioarele pe pămînt cînd o să-ți spun că pentru Ilie Dragomir palatul regal a fost de acord cu ce-am spus... însă din alte motive... Mihai ar fi preferat să fie toate aceste partide... și cele burgheze... în gruparea politică ce trebuia să susțină actul ieșirii României din război... și partidele mai apropiate de interesele sale, decît obiectiv puteau fi comuniștii... Acuma nu mai sînt virgina scrîntită, cînd afli că regele n-a fost niciodată în opoziție cu ideea ca Maniu să joace un rol politic însemnat în actul de organizare a ieșirii României din război... Numai că regele, după cum l-am auzit altă dată vorbind pe Dragomir cu Bodnăraș..." „Da, știu, datorită celor din jurul său, și mai ales după 13 iunie... s-a convins că Maniu este un partener care nu poate fi determinat să ia o poziție clară. Dacă n-aș avea urechi de măgar (mulțumesc !), mi-aș găsi altă meserie mai bună. Ei nu-l cunoșteau pe Maniu cum îl cunosc eu... El tot timpul s-a tot fofilat (mă înșel !), a tergiversat lucrurile, a tot tras de timp, ca un elev care nu se împacă deloc... în sfîrșit, și-a dat seama că formula acelei înțelegeri nu putea fi făcută fără comuniști, pe care el nu-i dorea... și mai spera că desfășurarea războiului va găsi o soluție ce va ocoli necesitatea de a ajunge la o înțelegere cu ei... Cunosc și încăpățînarea lui Dragomir, altfel nu m-aș fi legat de el, l-aș fi pasat altcuiva... El speră și atunci cînd totul pare pierdut, și speranța lui nu e supusă temerii, și de-asta se bagă el în toate... Și el a intuit poate printre primii dintre ai lui ce știam eu că Maniu voia ca România să iasă din războiul dus împotriva Angliei, Franței, Americii, dar să continue să lupte împotriva rușilor. Și nu era singurul... Vișoianu și Știrbey, la început, cu o asemenea misiune au plecat peste hotare... Ce mistere mai vrei să luminezi? Și de ce e necesar să te prefaci căzută din cer cînd vrei să-mi spui ceva care să-mi fie de folos? Eu sper că tu mă iubești... zău, chiar mă faci să surîd, de plăcere... dar parcă ți-e rușine să-mi spui pe șleau ce vrei... și că mă, he, he, nu?!... Nu trebuie să-ți îndrepți gîndurile către Dumnezeul din cer ca să te cunoști, spune-mi-le mie, și te voi ajuta să fii ce vrei... nu chiar pe veci virgină, he, he... Căci asta dorești tu din toată inima, să scapi de pacostea asta de... fecioară..." „Să-ți spun o poveste: cică doi chinezi se plimbau pe malul unui lac: unul îi spuse celuilalt: privește cît se simt de bine în apă peștii ăștia! Și celălalt întrebă: de unde știi tu că se simt bine, doar tu nu ești pește?! Și primul: de unde știi tu asta, tu nu ești eu". „Adică?" „Ce-ți trece ție prin minte despre mine nu este chiar ce gîndesc eu... Pentru tine o virgină este o nebună otrăvită de propriii ei hormoni nerevărsați și care umblă disperată să se elibereze de această pacoste și să ajungă o muiere ușoară, un fel de oaie căreia să-i spui culcă-te aici, sau acolo... Ești galant, crezi tu, permițîndu-i să se distreze ca să devină o femeie normală, patul fiind condiția sănătății... Dar această violență pe care o tolerezi, și umilire, pe care o sugerezi, pe mine mă jignesc — fiindcă sînt nebună, zici! Ce vreau eu atunci? Nu-mi dau eu seama că oamenii au burtă și sex și trebuie să mănînce și să bea și corpurile lor să nu rămînă caraghioase și să nu se atingă, politicoase?... Da, au intestine, și nu trebuie ascuns asta, însă promiscuitatea e una și aceeași, ca și violența, care nu apare doar atunci cînd un grup de soldați o prind într-o duminică pe Barbara, venind pe bicicletă de la o mătușă de-a ei, preoteasă într-un sat, și-o culcă în iarbă, lîngă balta mirosind a nămol copt de căldură, în marginea pădurii înflorite, de tei, la doi pași de drumul de care pe unde-și vedeau de treburile lor neștiutori inșii ce mergeau spre tîrgul de viței și de capre și de oi, din acea zi de duminică, ci și cînd un ins scîrbit de ea, mai tîrziu, cînd plecase cîștigînd un concurs de frumusețe, își stinge într-o dimineață țigara, beat fiind, de sînul ei stîng, ca într-o scrumieră de carne vie, pe care o plătise și care dormea... dar și atunci, nerușinarea fiind aceeași, cînd un ins își bate joc, prin vorbe, căci violența și nerușinarea sînt aș zice eu indivizibile, drăguță. Vezi de ce mulți oameni se simt, deși nu sînt închiși, ca într-o închisoare și se tot întreabă cum pot ieși din sclavia asta?" „Și cum pot ieși ?... he, he..." „Sînt mai multe feluri, ori revoltîndu-se, ca Dragomir..." „Ori ca Barbara ? he, he... care se simte în același timp și în iad și în 'al șaptelea cer... Revoltă zici ? Pentru Dragomir asta înseamnă nu doar că umblă după arme... ci că are conștiința putreziciunii fundamentale a sistemului economic și politic de la noi... Și tu ? Prin ce magie ?... Sau cu ajutorul lui Dumnezeu, ca Petrache de la Maglavit ?... Credința în Cel-de-sus a dus lumea... a făcut-o să se acomodeze... Margareta, tu ce vrei de la mine ? Spui că eu doresc să te trag de limbă... că te jignesc, că... Bun. Dar tu ce vrei de la mine de rămîi cu mine și mi-asculți toate tîmpeniile, care te scîrbesc, ce vrei ? ! Bine, să scape cine poate ! din această închisoare fără gratii (văd că-ți place...), bine... Dacă eu doar te-ascult, nu înseamnă că accept măcar o mică parte din suferința ta ?... Dar care este cea adevărată ? Lasă problemele fundamentale ale lumii, că e ridicol... Ce vrei de nu accepți să te culci cu mine ? Să mă faci să cred în Dumnezeu și să renunț la meseria mea ? Aici sînt două opreliști... ori că eu aș fi de partea lui Dragomir și a celor ca el, cum chiar tu ai presupus, idee care mi se pare și ca glumă destul de bună... Și apoi, apoi eu nu cred în sfinți, da, nu sînt nici măcar un creștin rău, fiindcă... Margareta, e stupid... Sînt prea creduli cei care așa de ușor acceptă marea promisiune a lui Isus de a se întoarce pe pămînt și a-i... Găsim scris în Ioan : «Nu mult mai sînt în lume, iar aceștia în lume sînt și eu la Tine vin. Părinte Sfinte, păzește-i pe dînșii întru numele Tău, pe care mi i-ai dat mie, ca să fie una, precum sîntem și noi». Să fie una cu el, cum el este cu Dumnezeu tatăl. Margareta, Isus moare pe cruce punînd temelia bisericii sale pe care porțile iadului nu o vor birui, spun preoții. Este pus în mormîntul care nu l-a putut cuprinde, iar a treia zi înviază călcînd cu moartea pre moarte și dăruind lumii viață, cum spune și prohodul pe care-l cîntam și eu cînd eram mic în biserică în noaptea aceea minunată cînd aprindeam lumînări... Amintiri duioase. Însă dacă el a învins moartea, suferința ta și a Barbarei și a lumii întregi, și sîngele care curge acum în război, totul se întîmplă datorită acestui Dumnezeu fără milă, din cauza lui atîția inocenți suferă, și toate suferințele trebuie răscumpărate de el, fiindcă el e vinovat de ele și de sîngele pe care el l-a vărsat... fiindcă, Margareta, să fie clar, omul, și deci nici tu, nici eu, păgînul, nici Barbara, pe care o iubești, nimeni n-a săvîrșit ceva rău împotriva Celui-de-sus, ci acesta, față de oameni, și de asta el e dator... să-și răscumpere vina, să ispășească... fiindcă i-a făcut pe oameni în numele lui să sufere... El e vinovatul..." „Ești îngrozitor, Papile... și cinic, un porc... Nu-ți bați joc doar de el, ci de mine, prin el... Fiecare dintre noi uneori nu vede mai departe de propria sa vîrstă. Tinerii văd mai departe și speră și poate că măreția istoriei nu e altceva decît măreția acestei speranțe. Tu zîmbești cînd vezi că Dragomir crezînd în ale lui e plin de speranțe, fiindcă pentru tine nu există nici o filozofie și nici o morală și nici un Dumnezeu în care merită să crezi și să speri. Și totuși istoria lumii există, vrem sau nu vrem noi. Dacă lupta omului nu vrei s-o legi de nici o filozofie sau credință, de ce nu vrei să vezi în această curgere a anilor și în această istorie e o istorie a Absolutului ? Fiindcă e o prostie ce-ți spun eu, zici. Totul e o prostie, de cînd copilul se află în burta mamei sale în acea noapte obscură de nouă luni și pînă crapă și e dus pe năsălie și băgat în pămînt. E o furnică, o potaie, o frunză trecătoare. Să mănînce, să se-ntindă cu cine poate, rostul lui nu e altul. În burta de carne în care stă pitit, venind din carnea părinților săi, nici o lumină lină nu-l înconjoară, și nici o noapte liniștită, și nici o iluminare sfîntă... Dar, oare, vin și te întreb, poate doar sistemul nervos să explice prin fibrele și firele și celulele sale nașterea acelui strigăt al copilului cînd vine în lume, nașterea spiritului ? Sigur că da, o să-mi răspunzi cu o mie de tratate. E prima lui confruntare cu aerul, cu lumina, cu lumea, și cu sine, prima lui cunoaștere de sine... Eu m-am născut într-o dimineață de iunie, ploioasă, caldă, mi-a povestit mama, — și parcă ascultînd-o pe ea mi-am amintit și eu de cum curgea apa pe frunzele cireșului din fața casei și cum cînta o pasăre, o mierlă în întunericul încă al nopții, cum cînta acea pasăre în noapte și în ploaie fără să-i pese, cu bucurie că exista și că se trezise și că avea să intre în zi cîntînd, și poate știind și că eu aveam să vin pe lume în acea dimineață și în cîntecul ei..." „Tu ești un caz special, dacă-ți amintești... Și poate scrînteala de care zici că vorbesc eu nu vine de-atunci, te-ai născut cu ea, fiindcă, draga mea..." „Așteaptă. Există un proverb evreiesc grozav : că Dumnezeu neputînd fi peste tot, a inventat mamele... Deci crezi ce vrei, că și ele sînt o parte a lui, și altceva... Spune-i scrînteală, spune-i experiență, acelei prime manifestări a vieții și a spiritului, spune-i rațiune, sau rațiunii revelație naturală, zi că pruncul nu este un fruct absolut al mamei sale și al tatălui său și al părinților părinților săi, ci este și o sumă a ce el a desprins intrînd în lume și a ce a învățat în burta mamei sale, însă nu explica totul, chiar totul cu mintea ta, e o ambiție prea grea... Zici că nu mi-ai omorît logodnicul și despre Magdalena bați cîmpii. Te-am luat cu mine pînă la Gogu Pană fiind sigură c-o să te amesteci în toate cele lăsate de Dumnezeu și-o să găsești mereu un răspuns convenabil... Am să-ți povestesc cum mi-am cunoscut eu logodnicul... N-aveam de gînd să mă căsătoresc pînă nu voi termina facultatea. Mă înapoiam într-o seară la gazda unde locuiam gîndindu-mă că începuse războiul și că oamenii politici ziceau că nemții ne-ar putea rade țara de pe suprafața pămîntului de nu-i ascultam orbește și nu muream pentru ei orbește, ne dăduseră chiar și un exemplu luînd Transilvania și dăruind-o altora ca pe o jucărie la o zi de onomastică, sau ca o pe sticlă de bere... Maniu era chiar înspăimîntat că războiul, de-am rămîne de data asta de partea Germaniei, ne-ar putea fi pînă la urmă fatal, idee care mai tîrziu mi-am dat seama că era și a altora, dacă nu cumva el și-o însușise de la început de la aceștia... Gazda mea lipsea, era plecată la Tîrgoviște, știam. Și totuși era lumină în cameră... S-o fi întors cu un tren, mi-am zis. Bat la ușă, intru — și găsesc pe un scaun, la masă, mîncînd semințe de floarea-soarelui și punînd cojile într-un corn de hîrtie, un băiat destul de tînăr, cu ochelari și cu o coroană de flori pe cap. Bună seara, îi zic. Sărut mîna, îmi răspunde. O așteptați pe !... Nu, îmi răspunde el repede. Pe mine mă așteptați ? întreb. Da, răspunde el și eu mă înfior, cu gîndul ca o proastă la poliție, căci întotdeauna, de mici, doar la poliție ne gîndim cînd ne amenință ceva și nu știm ce... Cine ești dumneata ? îl întreb cam plină de țepi, și furioasă totuși că frica ce începuse să ardă în mine se și vedea. Eu ? a rîs el. Eu sînt logodnicul dumitale. Da ? am rîs și eu. Nu știam. Eu sînt, a zis și mi-a întins palma să iau semințe de floarea-soarelui, prăjite... Nu, mulțumesc, m-am mai liniștit eu. De ce ești nervoasă? a surîs el, nu crezi că eu sînt logodnicul tău?... O, nu, am rîs și eu, plăcîndu-mi tonul cu care-mi vorbea și așteptînd să aflu totuși ce caută în casa gazdei mele... Atunci de ce?' a insistat el. Și i-am spus spaima mea, venită din spaima altora că am fi putut fi rași și zdrobiți de vînzoneala asta în care intrasem, și pe pămînturile noastre să se-ntindă alte... și să ne numim cu alt nume și... Imposibil! a zis el. De ce, omule? Pot să ne zdrobească țara ca pe o nucă... Cine? a rîs el. Păi, ori, cum zic cei ce sînt cu nemții... Imposibil! a repetat el. Țara noastră nu poate să piară, a surîs el. Ba da, ba da, omule, dacă... în volbura asta, în... ne pot strivi... Imposibil, a zis el. Ne pot ei strivi țara, dacă vrei, dar nu pot să ne facă să uităm și să-i facă și pe alții să uite și să-i facă și pe copiii copiilor noștri să uite că la început noi am pus piatra ei de temelie și noi am ridicat-o ca pe o casă a noastră... Vise romantice! i-am zis. Ce-i mai pasă istoriei... istoria e scrisă de cei care înving, i-am spus ce auzisem de la acei bărbați ce se tot întruneau să vorbească și nu ridicau un deget ca lucrurile să se întîmple altfel... Domnișoară Margareta, mi-a spus el pe nume și mi-a întins din nou palma sa dreaptă plină cu semințe de floarea-soarelui, domnișoară, eu am avut sub talpa casei acasă un șarpe care mînca lapte și se pripea la soare și nu făcea nici un rău și într-o zi un vecin afurisit i-a zdrobit capul cu muchia sapei și pe urmă i-a tăiat și capul cu sapa ca să nu mai învieze cumva după apusul soarelui... De teamă c-ar putea să-i muște într-o zi muierea de picior, sau un bou, dormind în bătătură, sau poate fiindcă el n-avea șarpe sub casă și n-avea noroc... Ei, și după aia, l-a pus în căruța lui plină cu bălegar și l-au dus în cîmp, să nu putrezească prin sat și oasele lui de șarpe să-i intre lui în picior, sau nevestei lui și să moară otrăviți... L-a îngropat pe izlaz și seara cînd au venit ai mei de la secerat și le-am povestit cum se speriase vecinul Aburel și cum luase sapa și cum zisese că n-o să mai avem niciodată diavolul pe bătătură... Tata a rîs și a zis: E un rahat! Asta înseamnă că Aburel nu era nici măcar un porc, sau un cîine, nu era nici măcar dobitoc, nu era nimic, n-avea cap și putea și-avea să-l mănînce ciorile, ori să-l usuce soarele... E un rahat, a repetat el, fiindcă, băiete, Aburel n-o să-ți poată șterge ție niciodată șarpele nostru din minte..." „Și te-ai logodit pe loc cu acest înțelept care mînca semințe, fulgerată de inteligența lui..." „Nu, nu m-am logodit atunci. Fiindcă, în momentul cînd eu m-am uitat în oglindă, să văd de nu sînt prea obosită și încercănată, el a dispărut." „A fugit pe ușă, timid..." „Ușa nu s-a deschis." „A zburat pe fereastră..." „Era închisă. Nu l-a văzut nici un vecin ieșind, cînd eu am ieșit afară și l-am căutat... Și nici intrînd." „L-ai visat." „Nu, fiindcă peste un an, cînd l-am întîlnit din nou, l-am întrebat de șarpe..." „Și ți-a spus iarăși basmul cu șarpele casei cel ucis de vecinul hain." „Da." „Puteai să-l visezi cu șarpe și cu poveste cu tot..." „Nu. L-am întîlnit la o biserică, în prima zi de Paști, cînd preotul spunea că Isus spălîndu-le picioarele ucenicilor săi le dovedește că nu în deșert i-a învățat că acela care vrea să fie mai mare este în slujba tuturor. Trebuie să-ți spun că biserica era plină de lume, ardeau sute de lumînări în mîinile oamenilor și preotul cădelnița și în fumul de tămîie, ca ieșind din el, l-am zărit dintr-odată pe băiatul cu ochelari, slab, pe care-l întîlnisem în acea seară... Tu care împarți femeile în tîrfe și în femei libere, adică tot un fel de curve dar pe care nu trebuie să le plătești, nu-ți poți da seama ce bucurie sfîntă se naște în inima unei ființe slabe, a unei fete cînd simte că ochii cuiva o privesc altfel decît privesc acei ochi întreaga lume și cînd simte că ochii ei privesc altfel decît întreaga lume... În Corinteni se spune că Isus Cristos a fost îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi, și s-a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece, apoi lui Iacov, apoi tuturor apostolilor... Măcar ai auzit de Luca? După ei toți, ca unei stîrpituri, mi s-a arătat și mie, mai scrie acolo — căci eu sînt cel mai neînsemnat dintre apostoli și nu sînt vrednic să port numele de apostol, fiindcă am prigonit biserica lui Dumnezeu". „Eu nu prigonesc pe nimeni." „Oare? Nu ești tu acela... și nu mă gîndesc la cele spuse în Biblie... însă ascultă, se spune... Prin harul lui Dumnezeu sînt ce sînt și harul lui față de mine n-a fost zadarnic; ba încă am lucrat mai mult decît toți: totuși nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care este în mine." „În mine nu este nici un har." „Oare? Dar eu voiam să spun altceva. Că în acea zi, în biserică, am simțit ca un har..." „Privirea ochelaristului ?“ „Nenorocitule, tu habar n-ai ce înseamnă să cucerești pe cineva, fiindcă ești neputincios să încînți și să vrăjești și să farmeci măcar pentru o clipă o muiere, obișnuit ca ele să ți se urce în pat doar cînd pocnești din degete...“ „Și vouă vă place să vă coborîm harul... Dar uneori orice dorință de-a mea ar fi inutilă, și-atunci de ce să mai fac pe cocoșelul ?... Cum să transform eu disprețul tău față de mine în tandrețe ? Nicicum. Și nici n-o să umblu prin biserici ca să se-ndrăgostească cineva de mine, cum te-ai îndrăgostit tu în biserică de ochelarist, ce minune ! Ce chestie !... Te-nroșisei toată ca o copiliță și ți-era frică în fața altarului să recunoști că sîngele tău se trezise din amorțeala obișnuită, și nu glasul preotului vorbind despre patimile și învierea lui Cristos te îmbujoraseră, ci un biet ochelarist bubos și slăbănog... Eram acolo, te urmăream, voiam să știu cu cine te întîlnești și dacă nu cumva prin tine Maniu ținea vreo altă legătură necunoscută de mine... Prin martie și după 4 aprilie, cînd comuniștii înțeleseseră că Maniu tot îi ducea cu preșul, cineva avusese o clipă impresia că Pătrășcanu s-ar putea să nu le transmită exact conținutul discuțiilor cu sfinxul ardelean și-i ceruse lui Pătrășcanu să fie și el de față la o nouă întîlnire, care a și avut loc în casa lui Mihail Popovici, cum bine știi... Dar ce nu știi este că omul tău cu ochelari era unul dintre inșii cu care Ceaușu lucra în rîndurile armatei noastre, și o clipă atunci am crezut că el este legătura pe care tu o căutai... Iluzie ! Hormonii din tine erau de vină că-l priveai... Deși, după cele spuse mai înainte, el te-a mai căutat o dată, la gazda ta, cînd ți-a spus că-ți este logodnic, deci te știa... Cu toate că tu susții c-a fost o întîmplare misterioasă și el a dispărut ca prin farmec... Cînd l-au întrebat pe Maniu la Mihail Popovici în casă cînd se hotărăște... fiindcă sînt limite în orice discuție, și dincolo de aceste limite de timp și dincolo de aceste limite de poziție... Și mai pe șleau : să nu creadă că sînt limite dincolo de care nimeni nu va mai putea să ia seama de o poziție... Afară, atunci, era ochelaristul, în civil, normal, cu Ilie Dragomir, într-o mașină ascunsă după un colț de stradă... Se temeau tot timpul să nu intre într-o cursă... Dar Maniu nu se gîndea să-i dea pe mîna lui Antonescu, ar fi ieșit și el prost... El doar răspundea același lucru : că are nevoie de garanții. Dar ce fel de garanții ? ! l-a întrebat cineva, Molotov spune în declarație că asigură României ieșirea din război... Maniu a repetat! Asta mie nu-mi ajunge, eu am nevoie de garanțiile aliaților, domnul Stalin, domnul Roosewelt, domnul Churchill." „Dar de unde cunoști tu toate aceste amănunte? Înseamnă că unul dintre cei aflați acolo, sau unul dintre oamenii lor apropiați era omul tău și-i trăda... Doar nu vrei să spui că a fost logodnicul meu? Și de ce l-ai împușcat atunci, sau ai pus să-l împuște, ca dezertor, ca să nu le spună și celor care-l credeau omul lor că tu cunoști?..." „Dar de ce nu putea fi acest om dintre apropiații lui Maniu? Și tu mi-ai spus de cîte ori ne-am întîlnit destule... Și încă ceva: nu eu l-am împușcat pe ochelarist, înțelege asta, pentru numele lui Dumnezeu!" „Eu pot să te iert de jignirile ce mi le tot... și de răul pe care mi l-ai făcut, omorîndu-mi pînă și logodnicul, dar nu te pot ierta pentru răul ce i l-ai făcut lui, înțelegi?... În numele lui și al altora, nu te pot ierta." „Vrei să faci din el un erou?" „Ești nevinovat? Ai omorît un nevinovat..." „Lucra în armată pentru comuniști, să întoarcă soldații armele... Și-a dezertat, ca să ia noi instrucțiuni... Nu era chiar inocent, față de cei care-l urmăreau, vreau să spun... Îmi pare rău c-a murit, dar crezi într-adevăr c-a murit? Poate trăiește și e un truc... să poată să dispară fără urme... Am văzut destui inși înmormîntați în locul altora, sau am auzit... Tot urît mă privești, nu există iertare?... Bine, o să fiu pentru el azvîrlit în iad! după tine. Însă uiți un lucru, ce-ai spus înainte, că numai el mă poate ierta, nevinovatul ochelarist... În fața lui Dumnezeu, la judecata de apoi, ochelaristul tău va ridica două degete... și se va ridica în două picioare și ca un erou ce este va avea dreptul și se va folosi de acest drept ca să-i ceară Celui-de-sus să-l ierte pe păcătosul ce l-a împușcat, pe călăul său Papil Buduru..." „Așa poți să spui și despre Magdalena Almăjan. Și despre mai cine? Toți or să fie chemați la judecata de apoi pentru tine?" „Atunci numai cei care m-au omorît și pe mine acum cîțiva ani... Ai citit ceva sub semnătura lui Tiron B.? E un ziarist și un fel de scriitoraș de prin Transilvania care pînă la urmă n-o să fie în stare să tipărească o carte care să fie luată în seamă, fiindcă în primul rînd nu scrie nimic, după cum mi-a și mărturisit... Și apoi, fiindcă el are ambiția să cunoască toate personajele despre care vrea să spună ceva într-un volum, și mai mult, să se identifice cu ele. O absurditate. Scriitorul, oricum, nu este un Dumnezeu să știe totul despre toate pușlamalele pe care vrea să le descrie... și nici nu e necesar ca ele să existe, decît în mintea lui, cum zice Theodorachis. Tiron B. speră să se identifice! auzi ce verb! zice Theodorachis. Și nu va rămîne nimic în urma lui! zice Theodorachis. Și-așa o să fie. Fiindcă e posibil ca Tiron B. să fie cîine dacă descrie un cîine într-o pagină? Sau o rață? Sau un ou la pahar? E un fel de a-și ascunde neputința de a scrie o carte. Sofisticării! zice Theodorachis. Oliver! și-a botezat Tiron B. cîinele, la Oradea, unde lucra la un ziar. Pascal! i-a zis unei potăi din Aiud, a vărului său, pe la care mai obișnuia să dea o fugă și să se aprovizioneze cu damigene cu vin. Dominic! unui curcan. Mircea! unui rățoi. Ion! unui catîr. Și el avea nebunia, și-o mai are, să creadă că aceste animale pe care le-a nășit știu că el e nașul lor și-l așteaptă și-l ascultă și se tem de el... Scrînteala lui n-ar deranja pe nimeni, dacă n-ar face caz de ea. Dar ea a devenit publică. Eu i-am spus părerea mea. Și cum crezi c-a reacționat? A rîs. Dar peste o lună a apărut în ziarul de la Oradea știrea că Papil Buduru a murit în Deltă mîncat de țînțari, după o lungă boală care l-a imobilizat într-un ostrov bătut de Dumnezeu și uitat de lume, de unde n-a mai putut fi auzit... Sigur că cititorii de la Oradea nu știau cine este Papil Buduru, nu sînt nici ministru și nici bogătaș și nici artist de circ sau de teatru. I-a interesat cazul, nu omul. Foarte interesant, după mine, cînd omul valorează mai puțin decît o întîmplare legată de el, și poate pilduitoare pentru alții... Am citit ziarul chiar în dimineața cînd m-am dat jos din trenul care ajungea din Timișoara în Oradea... Stupoare: să-ți vezi numele în chenar negru. L-am căutat pe Tiron B. și l-am întrebat: ce-ai făcut, nene, m-ai omorît? Ce mi-a răspuns? «Dragul meu, mi s-a părut interesantă povestea unui ins care a murit astfel în Deltă și cum nu-i știam numele și cum n-aveam un nume potrivit și cum nu voiam să-i dau un nume prea de ardelean, aducîndu-mi aminte de tine...» Își bătea joc de mine? Știa că o să viu în Oradea? Era adevărat? Am intrat într-o cîrciumă de pe malul Crișului și din acea zi am început să aștept ora cînd n-o să-mi mai bată inimioara și cînd se va-mplini adevărul acelei știri, bineînțeles fără bazaconia cu Delta... Și iată-mă și acuma cu tine tot așteptînd să treacă timpul... și ca să-ți dovedesc că nu mi-e frică nici de întîlnirea pe lumea cealaltă cu logodnicul tău căzut eroic, te invit, de vrei, chiar să dăm o fugă pînă la Tulcea, am un prieten acolo în port care ne va duce cu barca lui în Deltă să mîncăm o ciorbă de pește... și de-ți va face plăcere, vom putea și rămîne cîteva zile printre pelicani și alte orătănii să le auzim de cu noaptea în cap cîntecele mai mult sau mai puțin încîntătoare... O să mă refuzi, ți-e o scîrbă groaznică de acest Don Juan de trei lulele care se cheamă în realitate Papil Buduru și care a murit fără să știe acum cîțiva ani, cînd pînă și într-un ziar obscur din provincie s-a scris despre năstrușnica sa dispariție de pe lumea asta... Nu se va-ntîmpla nimic deosebit în lipsa noastră, Maniu, ca orice sfinx care se respectă, nu va zice un da care să nu însemne și nu, și regele nu va încerca (ori va încerca ?) să treacă la înfăptuirea unui act politic hotărîtor pentru țară atîta vreme cît acest act nu va fi susținut și de un nume ca Maniu, și mai ales regele nu va încerca fără Maniu nimic ca să nu fie apoi prea descoperit în fața partidelor noastre politice și prea la discreția partidului comunist, căci, oricum, Maniu, și acest lucru îl știu și Ceaușu și Dragomir și Pătrășcanu, da, Maniu este o forță care din punct de vedere al intereselor de clasă ar putea să-l apere... Și apoi chiar de s-ar întîmpla ceva decisiv în aceste zile, nu este mai bine să te afli departe ?... Și pentru aceste zile e bine, și pentru viitor e bine, nu poți fi sigură ce întorsătură o să ia viitorul... După un coniac cu Theodorachis, lumea este o iluzie : atunci, te-ntreb, de ce să nu trăim noi partea frumoasă a ?... Poate și tu ești o iluzie, poate și eu, he, he... Sanchi ! Nu te pot convinge cu nimic. Bomboanele sînt bucuria copiilor. Dar și a dentiștilor, o să-mi spui. Sau dacă te mai uiți tu bine prin cele sfinte cuvinte, o să-mi spui că nu sîntem decît un vis pe care altcineva în aceste clipe îl visează ? Desigur, nu cred să fie în scripturi o asemenea bazaconie. Dar asta mi-ar plăcea : să fiu un vis al cuiva care... he, he... Dar eu nu sînt un vis, din păcate, sînt un om, din fericire, și pentru asta sînt urît și de tine. De-aș fi ceva aerian... ca un fulg, sau un înțelept, nu te-aș dori, și nu ți-aș spune, și poate nici n-am mai sta de vorbă, ce să-și spună firoscoșii decît tîmpenii? S-ar sătura unul de altul, cum te scîrbești de prea mulți fragi... Dar ticălos cum sînt, îți propun o salvare: să lipsești în zilele ce vor veni de lîngă sfinx și să-ți salvezi pielea... Nu e un act de lașitate, doar și-așa nu ții la el ca la un Dumnezeu, cunoscîndu-l prea bine... Se salvează cine poate din cușcă... Eu vreau să te salvez pe tine, să te ajut să exiști, chiar pierzînd eu astfel totul, dîndu-mi după asta toți, cîte un picior la noadă, hai, ce mai aștepți, îți propun să poți trăi, Margareta, cu prețul ca eu să nu mai exist... De ce rîzi? E mult? E o *glumă*? Nu ți se pare sublim, he, he, gestul meu?... Nu e un truc, zău... Vezi, iată o probă că nu sînt nici vis, nici nimic: nu mă crezi nici cînd vreau să fac pentru tine un act disperat... să-mi dau foc la valize... Vrei argumente că se va petrece în curînd ceva fundamental pentru toți?... Bine. Și fără Maniu se va întîmpla... comuniștii țin legătura cu palatul regal încă de cînd a ieșit Pătrășcanu din domiciliul obligatoriu de la Poiana Țapului. Și nimeni atunci nu i-a cerut vreo consimțire sfinxului de care te simți legată pentru marea lui și adevărata lui faptă politică, de întregire a României, în 1918... Dar acest om de atunci... Trebuie să înțelegi un lucru, Margareta... Noi, în general, n-avem și n-am avut oameni politici, ci doar politicieni, inși care pun în primul rînd în față interesul lor personal, cîștigul, gloria, și nu interesul țării, chiar pus cu marele risc de a pierde și de a ieși înfrînt... N-am dreptate? Crezi? Da? Dar să revin la legăturile comuniștilor cu Mihai... Pătrășcanu, încă înainte de 4 aprilie, se-ntîlnise cu... Unii zic chiar c-a fost utilizat în acest scop Pătrășcanu, și de nu era el cu legăturile lui personale, găseau altul... Comuniștii erau de acord cu aceste legături, le favorizau, cum zic ei, le controlau, Pătrășcanu îi spunea lui Ranghet, lui Bodnăraș, lui Dragomir cum evolua totul... Deși Pătrășcanu, de la un moment dat, pe o altă linie, a fost chiar de unii dintre ei suspectat și izolat... Nu le spunea totul? Cu el s-a discutat la un moment dat eventualitatea răsturnării lui Foriș și el a avut o atitudine care pe unii i-a surprins: a zis: eu fracționism nu fac. Și în această chestiune nici n-a mai fost consultat, ba chiar a fost izolat... Și poate din acest răspuns al său legat de Foriș a venit ulterior ușoara neîncredere, sau nu chiar ușoara, dacă el informează exact sau nu ce discută cu cercurile politice burgheze și cu oamenii palatului... Nu e de mirare, toți ne îndoim mereu de cîte ceva... Și poate ar fi mai bine să învățăm să trăim și într-o ușoară nesiguranță, nu strică pentru întărirea propriului nostru caracter și pentru călirea noastră să știm să îndurăm și să știm că îndurăm o cantitate... cît de mică, sau cît de mare, de incertitudine... Fiindcă, Margareta, certitudinile, cînd devin dogme și sisteme și sfinte, ele ne înșală întotdeauna... Cum te înșală pe tine învierea lui Cristos... Fiindcă tu n-ai înviat din morți, cum speri, tu nu ești Magdalena Almăjan pe care eu am ucis-o... Ce dracu, e pur și simplu o nebunie! Ascultă-mă pe mine, cel cu picioarele pe pămînt, să plecăm în lume... chiar peste graniță, dacă vrei... Prin asta arăt că de vin comuniștii în ani, la putere, se va vedea că n-am fost de partea lor? Nu-i adevărt. Dar se poate ști cine va lua puterea?... Și care te vor mai cunoaște? Eu am o singură piele, de măgar, nu vreau să mi-o pierd pe vise... Oricum, Antonescu va fi răsturnat, repet, chiar de sfinxul nu va ridica la timp nici măcar un deget și va aștepta apoi ca istoria să-l confirme... Comuniștii știu că în rîndurile celor de la palatul regal există frămîntări, că regele încă șovăie, dar a șovăi înseamnă o dorință care nu e dusă la îndeplinire, sau nu va fi dusă niciodată, însă sigur o dorință... Dragomir și Pătrășcanu... și alții, prin ei, știu că sînt generali care... cum e Dămăceanu, Constantin Niculescu, fost comandant de corp de armată... militari care pot oricînd, nefiind cu guvernul... Starea armatei? Proastă. Privește și această bucățică de hîrtie... care a fost găsită în buzunarul logodnicului tău... «Ofițeri și soldați, nu mai ascultați ordinele lui Hitler și Antonescu, nu vă sacrificați viața pentru apărarea cotropitorilor nemți, cu prețul distrugerii țării și a poporului. Nu ascultați minciunile despre armata roșie, răspîndite de trădătorii țării cu scopul de a vă înfricoșa...» Totul îți spun eu că e destul de bine organizat, comuniștii cunosc părerea regelui și vor face ca el... iar el știind că ei vor avea în viitor, venind armatele aliate și în primul rînd rușii... Noua conducere a comuniștilor știe... Dealtfel, cu toate că Dej, care cunoaște legăturile lui Pătrășcanu cu palatul, i-a făcut atenți... să fie atenți cu Pătrășcanu... Cu toate astea, la întîlnirea de la Tîrgu-Jiu din anul trecut s-a stabilit... Dej și Bodnăraș au făcut planul, au cîntărit toate posibilitățile... Și în 4 aprilie, acum cîteva luni, din nou Bodnăraș a numărat toate posibilitățile... tot ce se poate face ca să ducă la îndeplinirea planului din august anul trecut... Și peste tot în aceste planuri palatul regal e, cum zic ei, un obiectiv interesant... căci au legături cu el și sînt siguri că le pot folosi, și eu îți spun că ziua s-a apropiat... S-ar putea să fie vărsări de sînge, Margareta, pentru asta vreau să plecăm împreună... Ce probă vrei mai sigură că eu... Și de vei muri, sau vom muri, nimeni nu va mai învia din morți!..." „Vorbești ca o babă scîrbită care crede că adevărul își pierde culorile sale și bucuriile sale, înțelegînd prin adevăr doar carnea dragostei, acum pentru ea ajunsă ca o piftie, și că adevărul oricum își pierde din strălucirea sa dintîi și că nu există miracole, vremea cărnii ei trecînd... Oameni fără credință, ca tine, pentru care toate mor cînd se ruginesc balamalele și intră reumatismul în oase, ori cînd pierd o slujbă, sau sînt pe cale s-o piardă... Fiindcă n-ai o credință, Papile... Pînă acum însă mai sperai că totul se cucerește, dragostea, libertatea, dreptatea, chiar dacă cu pile, ori pe ușa din dos, ori pocnind din degete... Și dintr-odată te dai bătut! Uite-l și pe micuțul nostru polițai plîngîndu-se de fatalitate și dînd vina pe amestecul de cromozoni care are loc înainte ca omul să fie... gîndindu-te cu groază că înainte de a te naște acest amestec ți-a și hărăzit soarta și ți s-a întipărit în sînge... E și asta o mișculație, cum spun ardelenii, ca să nu crezi în Dumnezeu... Poate că pînă la urmă lupta între noi nu este cea dintre un Don Juan de mahala, fără scrupule, și o virgină trecută și pe la *clinici* și nici între partea care o țin eu sau nu sfinxului ardelean și partea ce-o ții tu poliției, să zicem, sau mai știu eu pentru cine lucrezi... Lupta este între credință și necredință... Hai, rîzi, zi că între diavol și îngerul Domnului... Mă chemi în Deltă, necăjit: va să zică ți-ai pierdut toate certitudinile... Și totuși mă vrei alături de tine: adică ți-ai mai păstrat iluziile... Dar ce sînt ele? Ești tu un nevinovat cumva și lumea nu te crede? Ori ești un iresponsabil, care-ai băgat oameni la închisoare... totuși iresponsabil, fiindcă greșelile de neiertat ce le-ai înfăptuit nu ți le asumi... Nu recunoști că l-ai omorît pe ochelaristul meu, și nici că Magdalena s-a aruncat în lac din vina ta, sau a fost... Și stai liniștit... Nu are nimeni atîta imginație încît să afle cum ai lucrat tu... însă ar trebui să-ţi fie teamă de ce-şi pot oamenii închipui, căci din aceste aiureli ale imaginaţiei s-au descoperit destule adevăruri. Ţi-e frică de altceva : de întîmplări reale... de ce s-ar putea înfăptui mîine, sau poimîine... Ţi-am citit chiar eu ieri copia... trimisă către «Biroul comitetului executiv al P.N.Ţ.... Domnule preşedinte... Comitetul Central al Partidului Comunist din România v-a făcut cunoscut printr-o serie de scrisori şi prin delegaţiile trimise punctul său de vedere în privinţa necesităţii imperioase şi imediate : de a încheia pacea, de a izgoni trupele hitleriste din ţară, de a înlătura guvernul actual şi a-l înlocui printr-un guvern de Uniune Naţională, reprezentînd toate forţele antihitleriste, de a scoate ţara noastră din Axă şi a o încadra în alianţele ei fireşti — Uniunea Sovietică, Marea Britanie şi Statele Unite...» Şi tu, în numele dragostei ce te-a cuprins dintr-odată faţă de mine, vrei s-o-ntinzi din faţa... cum ai spune chiar tu, a istoriei, şi să te retragi, să te înfunzi în mijlocul naturii îmbelşugate şi pline de floricele şi de cîntece de păsărele, ca un bebeluş ce nu vrea să mai suporte aerul şi vrea să devină iarăşi acel foetus nepăsător din burta mămicuţei sale. Crezi că ai vreo şansă ? Eşti prea bătrîn ca să te mai refugiezi în sînul dulce al naturii... o, nu mai eşti un copilaş, ţi-ai căpătat un fel de a gîndi, o raţiune... dovadă că vrei s-o şi tuleşti... Te-ai născut ! he, he... Dacă te-ascunzi după deget că născîndu-te nu s-a schimbat nimic din ce erai... poate... E o iluzie încîntătoare, n-ai deci nici o vină... Nici cu ochelaristul meu, nici cu Dragomir... Eşti inocenţa he, he... măgarule... O iluzie este o idee justă pe care o susţine un nebun... şi eu aş fi o şi mai mare nebună luînd-o drept adevărată... Ştii de ce o iei la sănătoasa ? Să-ţi reamintesc... în continuare... «Vă rugăm, deci, ca în termen de trei zile să ne răspundeţi, fie în scris, fie verbal, prin mijlocirea delegatului nostru, care a stabilit cu dumneavoastră un contact permanent — dacă Da sau Nu conducerea P.N.Ţ. este gata să adere la realizarea Frontului Naţional Patriotic al tuturor forţelor antihitleriste, trimiţînd unul sau doi delegaţi în comitetul lui de conducere. Dacă însă răspunsul dumneavoastră va fi negativ, echivoc sau sub orice pretext amînat, pentru noi va echivala tot cu un răspuns negativ, întrucît socotim că momentele pe care le trăieşte poporul român sînt prea grave şi hotărîtoare pentru soarta lui, încît să pierdem un timp deosebit de preţios cu nesfîrşite discuţii sau amînări. Dacă P.N.Ţ. prin conducerea lui va respinge într-o formă sau alta această ultimă propunere, Comitetul Central al P.C.R. înţelege să-şi reia întreaga lui libertate de acţiune. El va face răspunzători în faţa poporului pe toţi aceia care sabotează unirea forţelor antihitleriste în împrejurările de faţă, şi pe direcţii sprijinitori ai actualului guvern Antonescu în politica lui îndreptată împotriva intereselor vitale ale poporului român şi ca nemijlociţi sprijinitori ai politicii războinice criminale a lui Hitler şi a complicilor lui...» De asta te-a cuprins pe tine dorul de minunata deltă a Dunării... direcţii sprijinitori ai actualului guvern şi nemijlociţi sprijinitori ai politicii criminale a lui Hitler... Vezi, nu te simţi printre ei? Nu mai rîzi? Şi ce copil minunat erai... născut fără vină, nu? Dar pervertirea unui copil, murdărirea inocenţei... Prostituţia la copilaşi, am fi ipocriţi să n-o băgăm în seamă, dar la necopilaşi... Chiar şi bietul Hitler a fost copil! Să-l vezi în fotografii... Gogu Pană are cîteva, copiate... Chiar şi mai tîrziu cum arăta? Un civil acolo, cu pălărie, liniştit... expansiv doar cu animalele, rîzînd, fotografiat între nişte căţeluşi... drăguţ, rîzînd printre animale, şi printre copii... şi bătînd fetiţele cu palma pe umeri şi pe fund... nu, pe obraji şi pe umeri, doar cu gîndul la pulpele lor tinere... Şi ce este extraordinar aici?... Este... că un ins banal a ajuns să fie idolul, dumnezeul unei întregi... Poate că inşii banali sînt pe gustul comun al gustului comun... şi totuşi... calmul acesta din fotografiile făcute cu el înaintea începerii războiului, banalitatea... el se rade, l-am văzu în poze, se spală pe dinţi, îşi priveşte cu plăcere cămăşile, ciorapii... Să se fi supărat pe lume amintindu-şi că maică-sa a murit într-o zi de An nou?... Ce cauză stupidă vrei să găsesc?... Papil, tu l-ai sprijinit... De vom muri, zici, nimeni nu va mai învia din morţi. De ce amesteci?... Vina ta e vina ta şi învierea din morţi va fi. Tu te temi c-o să mori fiindcă n-ai nici o credinţă... Dacă se propovăduieşte că Cristos a înviat din morţi, cum zici tu şi zic unii că nu este o înviere a morţilor? Dacă nu este o înviere a morţilor, nici Cristos n-a înviat. Şi dacă n-a înviat, atunci propovăduirea noastră este zadarnică şi zadarnică este şi credinţa noastră. Ba noi, scrie acolo, sîntem descoperiţi şi ca martori mincinoşi ai lui Dumnezeu; fiindcă am mărturisit despre Dumnezeu că el l-a înviat pe Cristos, cînd nu l-a înviat, dacă este adevărat că morţii nu înviază. Căci, dacă nu înviază morţii, nici Cristos n-a înviat...“

— Hei, bună ! Ce-i cu voi, v-aţi certat ? Era Barbara. Eşti îmbujorată la faţă, furioasă, ce-i cu tine, te-a cerut de nevastă ? Nu-l crede, e un mincinos. Ce-i, sînteţi muţi ? ! zise ea. „Ei, şi tu... tocmai...“ „Tocmai te gîndeşti cum s-o scoţi pe mînecă... În fond, Papilaş, nu eşti soţul meu, n-o să fii niciodată, vă interesează...“ „Mergeam spre Pană“, zise Margareta. „Foarte bine, de ce nu ?... Chiar este acasă... şi sîntem la doi paşi... Şi chiar m-a trimis să-i cumpăr ziarul în care a scris Theodorachis despre el... Aţi citit ?“ „Nu.“ „Amuzant. Ascultaţi : «Forma eternităţii»“. „Titlul îmi place“, zise Papil. „Măcar titlul... şi semnătura... Ascultaţi : «Ce e un fotograf decît un tîştibîşti care vrea în cutiuţa lui de metal să prindă cu ajutorul luminii ca într-o capcană densitatea clipei şi culorile ei şi astfel s-o salveze de sluţirea ireversibilă ce-i este hărăzită ?»“ „Dă-mi şi mie un covrig, mi s-a făcut foame“, zise Papil. „Ia-ţi singur din plasa asta şi nu mă mai întrerupe, că-mi rup pantofii, de-mi agăţ tocurile în nenorocitul de trotuar care... ca şi trotuarul se leagă tot de tocurile celor care-l fac... Aşa, mănîncă, satură-te, şi pe urmă dai vina pe mine că înghit la covrigi săraţi... Înghit şi eu şi sărături şi leşieturi, ce găsesc... Ascultaţi : «Ambiţia sa e primejdioasă, ca orice document, fiindcă poate fi judecată drept potlogărie şi fals de cei ce vor veni să afle şi să citească în timpul trecut decît interesele lor mereu mişcătoare şi flexibile — pe cîtă vreme fotografia este inflexibilă şi nu e deloc ca o spumă de mare plină de emoţii trecătoare. Cea mai efemeră artă, scrisă cu lumină pe hîrtie, automat, cu inteligenţa boantă a unui mecanism de metal, fix, se arată cu şira spinării intactă — nu ştie să mintă nici cît geniul marilor pictori ce-şi dregeau prototipurile cu lumini, în funcţie de bunătatea pungii primite...»“ „Ascultă, există şi mecanisme de urdă ?“ „Tacă-ţi fleanca.“ „Nu e voie să meditâm şi noi pe marginea meditaţiilor pehlivanului ăsta de Theodorachis ?... He, he, una scrie, alta fumează. Forma eternităţii ? Ce i-a dat Gogu de-l ridică în slăvi ? Vreo sticlă de vodcă adusă de la ruşi ? Fotografia, forma eternităţii... Ce zici, Margareta ?“ „Tac.“ „Nu numai cele sfinte sînt eterne... și fotografiile lui Gogu sînt... Dar s-o lăsăm pe domnia-sa să citească, văd că știe literele..." „De citit, știu citi, nu mă pricep însă deloc să scriu rapoarte. Ascultați: «Febrilitatea ei este ursuză, intoxicată, exactă»." „Gîndește adînc", rîse Papil. „«Capriciile vremii înregistrîndu-le, citi Barbara, reținînd în memoria hîrtiei freamătul exterior al vieții, arătîndu-se astfel de la început fără profunzime, fără dimensiunea umorilor și a spiritului, o artă tangentă, neademenită, și imposibil să fie, de străfundurile ființei și incapabilă din religii să vadă decît defilarea crucilor și fumul tămîiei — deschide totuși o poartă vie, peste ani, spre acele vremi a căror spumă a apus de mult și s-a osificat... și mărturie vie rămîne doar dreptunghiul de hîrtie în alb-negru, singurul supraviețuitor al unei ruine ireversibile...»" „Bate în ciocoi, rîse Papil. Dacă e o artă superficială, cum ?... De e fără sonde... neînțelegînd decît defilarea crucilor la Bobotează, probabil... O artă grăbită, zero, unde este eternitatea ei ?... Să-i dea lui Gogu paralele înapoi..." „N-am terminat. Zice : «Documentul»..." „Păi da, dă documentul, he, he, așa o să..." „Dacă nu taci tu, tac eu." „Taci." Pe cer bîzîia un avion. Nu-l văzură. „Ai tăcut de frica avionului, nu a mea", surîse Papil... „S-o lăsăm moartă", zise Barbara și deschise ușa casei lui Gogu Pană.

— Lume nouă, lume nouă, își frecă palmele ca un negustor Gogu, însă de fapt ștergîndu-se ca un țăran ce rămăsese de firimiturile de pîine de pe degete ! Vreți niște roșii cu brînză ? arătă spre o măsuță dintr-un colț obscur, printre reflectoarele stinse... Mă refuzați ? V-ați ajuns ? De mult nu ne-am mai întîlnit toți patru... „Din secolul trecut", rîse strîmb Papil. „Careul de șeptici... beți măcar un pahar cu bragă ? veni Barbara din camera alăturată cu o bardacă plină cu bragă rece. Gogu moare vara după bragă..." „Rămășițe de la turci..." „Turci, neturci, răcorește... Și ne-au învățat și lucruri bune turcoveii", zise Barbara. „Pe voi muierile, da", rîse cu poftă Papil. „Tu ce tot taci atîta ?" îi întinse Barbara Margaretei o cană cu bragă. „Ea a venit să ia niște fotografii de la tine, Gogule." „Cu plăcere, dar întîi să le facă... Ei, ce ziceți dacă ne-am fotografia toți patru, s-avem o amintire... Cei patru cavaleri ai apocalipsului, sau mai bine ai... cum se spune ? ai brăgii, nu e bine... Cavalerii bardăcii cu bragă..." Și se fotografiară. „Domnii mei, cretinul de Theodorachis cînd ne-a văzut ultima oară împreună a zis că el ar fi încîntat să scrie o carte... istoria văzută de patru inși ordinari... Se referea la noi... De patru deșeuri, o becisnică mistică, sînt cuvintele lui, nu mă privi așa de crunt, o curvă, un țăran spoit cu niște clase de liceu și plecat călare pe armăsarul său de fotografiat să cucerească lumea și tinerețea fără bătrînețe, și, n-am ce ascunde, un găinar de polițist... istoria văzută de un sticlete, de o habotnică... văzută prin ochiul... Cum e cu eternitatea, dragă, ai citit articolul?“ „Mi l-a citit ieri. Pe mine mă pomenește doar la coadă... Nu e bun?“ „E foarte bun, că nu se-nțelege mare lucru... Fotograful e cel mai apropiat de evenimente, de fapte... Dar noi care le facem unde sîntem? În cer, ca Margareta? Dar să nu pierd ideea... Și istoria văzută prin carnea dragostei... Barbara, tu pentru el ești interesantă doar...“ „Ce-i aia carnea dragostei? Poate vrei să spui fructul dragostei... dar eu n-am copii!“ „Carnea iubirii“... he, he, știi tu la ce se referă el... Cea care înfioară lumea... Margareta n-are de unde să știe, ea e virgină... nici n-are, nici n-a văzut la alții, he, he...“ „Măgarul e tot măgar și în ziua de Paști“, zise Barbara și le mai turnă bragă în cănile de pămînt aduse de Gogu de la taică-său de-acasă. „Măgar? Află că măgarul are o calitate... aș vrea eu să fiu măgar, pe cuvînt de onoare“, rise Papil. „Ești total lipsit de umor“, zise Margareta. „Draga mea, sper că nu pentru acest lucru mă urăști tu... Dragii mei, astăzi aș fi vrut să vă fac surpriza... și să vă invit la logodna mea, dar n-am avut succes... Am dorit s-o cer de nevastă pe Margareta...“ „Termină cu bazaconiile...“ „Adică dragostea mea e o bazaconie, vedeți?!“ „Zău, încetează...“ „Pe cuvîntul meu de onoare...“ „Pe cuvîntul tău de măgar“, zise Barbara și-i dădu un covrig. „Pe cuvînt c-am vrut s-o cer de nevastă... și să plec cu ea în voiaj de nuntă în Deltă... Am acolo niște cunoscuți, o barcă a mea... Ne-am fi umplut barca... da, cu făină de mămăligă... și-am fi trăit o lună neștiuți de nimeni... e un ostrov, o insulă prăpădită, ascunsă... însă minunată, și pustie... Doar păsările cerului mai trec pe-acolo... Și se mai întîmplă să fie și cîrduri... de porci... Le dau oamenii drumul primăvara și ei se descurcă... Am fi mîncat și un purcel fript, nu doar pește, pește... Dar m-a refuzat.“ „A dat dovadă că nu e proastă, zise Barbara. Nu ți-e rușine, cînd vrei să te culci c-o muiere să-i spui năzbîtii despre Deltă... lună de miere?...“

„Nici tu nu mă crezi, Barbara, mamă ?“ „Nu, tăticule.“ „Fiindcă pe tine nu te-a cerut nimeni de nevastă... Margareta, dacă vrei... și dacă nu mă refuzi și mă... să mă simt caraghios... te cer acum, în fața lor...“ „Mai bea o bragă, poate-ți trece“, zise Margareta, răsfoind printre maldărele de fotografii făcute de Gogu. „Nu mă vrea nu fiindcă sînt sticlete, și bătrînul sfinx de-ar auzi... Nu, ci fiindcă n-am nici o credință... sau conștiință, cum i-ar plăcea Barbarei să spun, ea fiind bogată în privința asta... Nu cred în Dumnezeu și degeaba vreau să-l găsesc alături de ea... sau în Deltă, în dragoste, prin ea, zic eu, Dumnezeu nu se află în altă parte dacă nu este în tine și nu-l poți descoperi în tine... N-am nici un succes în fața ei. M-am dus și la Dominic... fostul ei asistent de la Facultatea de medicină din Cluj, să-l trag de limbă...“ „Bine zis, rîse Barbara. Ce probleme politice voiai să afli de la ăsta ?“ „Voiam să știu ce fel de ființă e Margareta, el o cunoaște mai demult... Cum s-o iau, domnule Dominic ?... Priviți-o, rîde absolut de toate încercările mele de a o cuceri... Dominic măcar e un bou, m-am lămurit ! Eu îi cer un sfat despre Margareta... cu sfinții ei... și el îmi spune că la om există pe lîngă planul existenței fizico-organice și un plan sau spațiu al existenței spirituale... Fleașc ! Că omul nu este doar o ființă faptică, rețineți gogomănia, omul faptic e una... Bătea și el în ciocoi !“ „Poate nu voia să stea de vorbă cu tine, zise Barbara și-i mai întinse un covrig. Știa sau bănuia că ești sticlete și te-a luat cu spațiile spirituale...“ „Nu, că era amuzant ce spunea el... și se putea potrivi și despre Margareta... că în faptele omului, și și ale ei, se poate vorbi de un paralelism psiho-fizic, adică pe înțelesul tău, Barbara, mamă, între carnea omului și între gîndurile lui ar fi o legătură, cei cu sîngele mai aprins, ca tine, bunăoară... Însă din punctul de vedere al existenței spirituale, există un fel de luptă, de antagonism psiho...“ „Psiho-fizic, rîse Barbara. Prin multe treceți și voi copoii... Și ce meserie grea aveți, mereu trebuie să învățați cîte ceva, ca să puteți vorbi aceeași limbă cu oamenii pe care vreți să-i înfundați...“ „Așa... și ?“ „Și ce ?“ „Mai departe, cum e cu cîmpul existenței spirituale ?...“ „De ce te interesează pe tine, tu ești, he, he, numai un om faptic, rîse Papil. Psihicul tău... pe care nici nu-l ai, fie vorba între noi... nu se opune lumii tale organice, sîngelui tău de viperă...“ „Altă dată ziceai că am sînge de cățea nesătulă...“ „Scuză-mă, am uitat. Tu nu poți privi critic, he, he... cum face Margareta... propriile slăbiciuni, dorințe... Și nu te opui ca oamenii sfinți, ca aleșii Domnului, tendințelor împuțite de păcate... Tu ești numai carne, biologie, cearșafuri... Or, o personalitate are un mediu specific... sau cam așa ceva. Un punct de rezistență... Or, tu, carnea dragostei !... Ce să mai vorbim despre Gogu... el e cu aparatul, ochiul lui, retina lui, retina aparatului... nu e nimic din el, mașinăria e totul, e și el o mașinuță acolo... Doar Margareta are șarm... Și nu vrea să ne căsătorim !...“ „Parcă tu chiar vrei ?“ rîce Barbara. „Fiecare animal are cruzimea lui, de care se folosește. Tu știi că ești frumoasă și că-l poți aduce lîngă tălpile tale pe orice individ care te vede... Uite-l pe Gogu, e fleșcăit după tine.“ „Crezi ?“ zise Gogu. „Altfel la ce i-ar mai folosi domnișoarei Barbara trupul ei de nu s-ar folosi de el ?“ „Fii sigur că nu l-aș da la cîini.“ „Asta măcar ar fi o salvare pentru bieții nătăfleți care cînd te văd...“ „Și cruzimea în cazul meu care este, urîțenia mea ?“ întrebă Margareta. „N-am spus asta.“ „Aha, virginitatea...“ „Nu, mai rău... credința ta în... nici eu nu mai știu în ce...“ „Adică, nebunia mea...“ „Poate e cel mai potrivit răspuns, hohoti nu prea convins Papil. E o nebunie... care-ți face plăcere doar ție, cum fotografiile Gogu le face întîi și-ntîi pentru plăcerea lui personală... Și lui îi mai dau și impresia că e inteligent, cînd le vede scoase din baia de săruri... ca și cum inteligența ca să se vadă ar trebui să iasă dintr-o vadră cu apă... Și nu e decît un caraghios, crezînd că are ceva să ne spună cu pozele lui...“ „După ce-mi bei braga, mă-njuri și la mine-n casă...“ „Măcar el își umple timpul făcînd poze... Vremea, și singurătatea, cum scrie Theodorachis, de nu înțelegi de-l sictirește, ori îl laudă...“ „Tu măcar ești mai clar.“ „Măcar Margareta omului căruia vrea să-i spună ceva nu-i vorbește de departe, ca tine, prin poze... Tu nu-i știi și poate n-o să-i vezi niciodată pe toți cei care-ți privesc pozele prin ziare, sau în vitrină... Or ea, ca să-mi facă mie rău, mă caută, mă invită ca acuma cu ea... Are idei precise, dar ce păcat că adunate una cu alta nu mai înțelegi nimic din ele...“ „Dacă dintr-o nebunie e ceva de înțeles“, surîse Margareta. „Exact. Uite, sînt aici doi martori, să judece ei... Pot să le spun ?...“ „De ce nu ?“ „Ei bine, o tînără domnișoară se logodește cu un ins care nici mai mult nici mai puțin are o casă de cărămidă (nevăruită, detaliu important), pe malul unui lac (alt detaliu de reținut). Insul se încurcă la un moment dat c-o altă muiere și nu peste mult timp logodnica este găsită înecată în lac... S-a sinucis? Da, zice poliția. Cei doi criminali complici cred că s-a stins toată povestea... Dar iată că povestea de-abia de acum începe... Logodnicul e un fel de Don Juan de trei cepe care o ține tot într-o sărbătoare a trupușorului său... și amanta cu pricina se pierde printre atîtea altele, lucru ce te face să crezi că ea nici nu fusese chiar complice... sau doar într-o mică măsură... Și după ani de zile, la Vințu de Jos, sau Vințul de Sus, o jună copilă are mereu obsesia unor întîmplări stranii, mereu îi revine în minte o casă nevăruită, pe malul unui lac... Și începe s-o caute. Și-o găsește. Și-l află și pe ins... care sînt eu, ea fiind Margareta... Cel puțin așa am aflat de la doctorul care a îngrijit-o astă primăvară la Predeal, unde a fost cică doar să se fortifice, să facă o cură de ozon... Ce ziceți, e vorba de o înviere din morți, sau de o nouă cură de ozon? Ea mă privește cu o cruzime... Nu simțiți? Și e normal, eu găsesc normal ca o femeie să-l urască de moarte pe dobitocul, în cazul de față subsemnatul, care-i pune la îndoială minciunile... Fiindcă de le spun fantezii, dau un diagnostic, și nu sînt medic. Și eu nu cred nici în reîncarnări, nici în magie, nici în Isus Cristos, în nimic... Deci eu sînt insul care te-am aruncat în lac, Margareta? rîse Papil. Cînd mă gîndesc c-aș putea sta de vorbă cu o fantomă, mă umflă rîsul... Dar nici nu înțeleg ce urmărește cu tîmpenia asta să afle de la mine... Și unde ne aflăm noi acum, în cer, pe pămînt, în ce țară, în ce lume? Locuim oriunde și nu știm precis cine sîntem... Totul e o confuzie, totul se confundă, viața cu moartea, vizibilul cu invizibilul, bineînțeles pentru ea, nu pentru mine, realul cu basmele, cu supranaturalul, cum îi zice Theodorachis, fiindcă și pe el l-am întrebat ce crede... Eu cred că toată fantezia asta a ei vine din mortea în ea a hormonilor... E o regină virgină, o putem pune pe masă cu forța și controla... De-ar fi bătut Barbara cîmpii n-aș fi zis nimic, poveștile sumbre se mai pot lega de mădularele care delirează de atîta... Dar în cazul Margaretei?..." „Iartă-mă, asta vrei să-ți cer, că te insult, drăguțule? Asta ar fi culmea, eu să-mi cer iertare de la omul care m-a omorît." „O auziţi, nu glumeşte..." „Ei, cum nu glumeşte?" mai turnă Barbara bragă în cănile de lut. „Nu, zice că... nu de mult, m-am legat şi de logodnicul ei... altul..." „Ai fost logodită? o întrebă Barbara. N-am ştiut..." „Şi încă ce minunat logodnic avea", zîmbi Papil, privindu-i pe toţi pe rînd, gata să le spună şi cu ce se ocupa el, logodnicul, mai îndeaproape, şi totuşi nespunîndu-le nimic. Ar fi fost inutil, poate n-ar fi aflat ce dorea... Poate Margareta niciodată nu i-ar mai fi spus nimic... Se găsiseră în buzunarele sergentului ei nişte file, semn că era amestecat pînă în gît... Erau bucăţi de hîrtie... Poate pe unele avusese timp să le rupă şi să le înghită, poate nu le avusese pe toate de la început... Era vorba de două poziţii, în felul cum trebuia... Margareta tăcea, dar de i le-ar fi arătat? Sau de i-ar citi, de faţă cu fotograful şi cu Barbara... Uite, ce mai zici, de i-ar spune, ascultă: De aceea elementele cele mai bune, mai devotate şi mai hotărîte ale partidului trebuiesc trecute în munca specială de război. Cu ajutorul lor trebuieşte ridicat, în timpul cel mai scurt, un aparat puternic şi bine închegat, la îndemîna partidului, cu ajutorul căruia maşina de război hitleristă şi susţinătorii ei să poată fi loviţi în mod organizat (pagina 4, arată cel care citise probabil o propunere sau un proiect şi nu era de acord... Continua). Această poziţie e o poziţie sectaristă şi condamnă partidul ca organizaţie să continue mai departe pasivitatea lui în ce priveşte munca centrală. În legătură cu şedinţa din 23—25 noiembrie a C.C. cu reprezentanţii Bucureştiului s-a stabilit prima sarcină politică... (lipseau file, apoi acest ins îşi continua părerea). 1. Cotitura imediată în ce priveşte munca în armată. Mobilizarea turor membrilor partidului, U.P.-ului, tineretului şi a tuturor patrioţilor, pentru această muncă. Folosirea tuturor legăturilor cu soldaţii şi ofiţerii pentru organizarea lor... (iarăşi lipsă... şi se trecea la punctul 3). A treia greşeală politică este că organizarea aparatului de război din proiect are un caracter de partid. Aceasta se manifestă atît pentru prezent cît şi pentru viitor. Organizarea actuală a acestui aparat, cu toate că iniţiatorul şi organizatorul este partidul, trebuie să aibă un caracter patriotic fără de partid. Noi trebuie să ne străduim să atragem toate forţele care sînt gata să lupte împotriva lui

Hitler, chiar și acele forțe care după nimicirea fascismului vor fi hotărît contra revoluției sociale... În al doilea rînd, avînd în vedere ocuparea României de către trupele Națiunilor Unite după capitularea fără condiții, sau în cazul nimicirii trupelor germano-române — acest aparat nu va putea fi folosit pentru „cucerirea puterii politice“. Deci : concluzia de la capitolul „A Considerațiuni generale“ e cu totul greșită : „creat azi cu misiunea precisă de a lovi mașina de război hitleristă și susținătorii ei, aparatul acesta experimentat va trebui să devină în mîna partidului o armă de izbire puternică în perioada luptei pentru cucerirea puterii politice, pentru ca, după aceasta, adaptat la noile condițiuni, să treacă pe Frontul luptei cu contrarevoluția și să garanteze securitatea internă a marelui stat...“ 5. Pentru „diviziunea III“ se reînființează echipa centrală în frunte cu tov. Marcu. Instructor pentru sabotaj și partizani este tov. Nicu. Însă atît tov. Nae, cît și tov. Marcu... Lipseau pagini. Cine erau tov. Marcu, tov. Nae, tov. Nicu ? și cine cei doi care nu se înțelegeau asupra ponderii pe care în armată ?... Ceaușu, Foriș, Pătrășcanu, Dragomir, Rangheț, Dej ? Poate nici nu conta, important e că se organizau, că voiau și în armată... Și logodnicul ce rol avea aici ? Și măcar cum îl chema cu adevărat ? „Ai fost logodită ?“ întrebă din nou Barbara în liniștea lungă ce se așternuse între ei... „Da, dar nu știu cum îl chema... cum îl chema, soro ? o întrebă Papil. Pe numele dat de taică-său...“ „Ar trebui să-mi ceri iertare pentru măgăriile astea...“ „Nu-ți cer iertare, dragă, fiindcă nici nu vrei și fiindcă oricum nici nu ți-aș cere, iertarea fiind o porcărie care nu-l onorează nici pe cel căruia i se cere și nici pe cel care o cere...“ „Era frumos ?“ o întrebă Barbara. „Duce o viață sărită din țîțîni, halucinantă... sau halucinatorie, cum e mai bine ? Ea zice că singurul om nebun din zilele noastre este Hitler. Dar eu cred că ea nu e mai puțin nebună decît el...“ „Deci înseamnă că și tu-l crezi, pe el ? !“ zise Gogu Pană. „Eu zic ce zice ea, că fascismul e o nebunie... un popor înnebunit de un nebun... și care a plecat după o himeră : să cucerească paradisul și să facă o nouă rasă de oameni, înalți, blonzi, superbi... Și vor să-i radă pe evrei, fiindcă le-au rîs în nas de această fantasmagorie și i-au jignit de moarte... Și pentru altele, desigur... Însă Hitler se simte umilit, mutilat sufletește, și vrea să se răzbune, ca și Margareta, care se simte mutilată sufletește (ce expresie cretină !) că eu am aruncat-o ca pe-o cîrpă în lac, nu c-am omorît-o, în primul rînd, ci în primul rînd c-am disprețuit-o ca femeie și-am preferat-o pe alta și pe ea am lepădat-o ca pe-o obială de care vrei să te scapi pe veci... Caută o iluzie stupidă, o moară de vînt, dulcea mea Dulcinee. De-aș fi cumva și eu un hipnotizor, mi-ar conveni de minune nebunia ei... aș cîștiga chiar bani grei, ca acel escroc celebru prin tîrgurile noastre și și prin București, care rămîne tot un tîrg, mai mare, Policarp Seligmann-junior, de fapt Napoleon Căcărează, țigan de lîngă Vînju-Mare, din Mehedinți, care are un medium, Coifan Niculina, din Strehaia, tot baragladină, ce se crede și chiar zice că este reîncarnarea papesei Ioana...“ „Ai o pasiune grozavă, Papile, de a te înșela singur. Disprețul tău față de mine vine din disprețul tău în general față de muieri pe care fiindcă n-au ce ai tu le consideri parcă făcînd parte dintr-o altă rasă. Mă uit uneori la tine cum te plimbi cu Leoveanu — parcă ți-ai plimba cîinele, te plimbi cu el cum el se plimbă cu cîinele său Bismarck, doar zgarda care vă leagă unul de altul nu se vede, cu toate că e mai cruntă și mai trainică decît una de piele. Cînd te ascultă și-i este frică, pielea obrazului se schimbă la culoare și se înăsprește și seamănă cu o hîrtie de împachetat. Pe noi Dumnezeu crezi tu că ne-a condamnat uitînd că ne dea fala cu care te fălești tu — și neavînd cu ce să facem pipi zici (fără să-l fi citit pe bătrînul evreu care i-a trimis o carte cu o dedicație lingușitoare ducelui din Italia) că n-avem, castrate fiind, decît un vid, o pungă goală, un neant... și te și mîndrești, ca și cum tu gîndești cu fala ta, nu cu capul. Și noi sîntem proaste și capre rîioase pline de vid, neantul neantului din cauza acelei neguri, de parcă am trăi cu tălpile în sus și am judeca (am încerca doar) noi cu lipsa noastră de judecată... Pentru asta eu aș fi un fel de Niculina Coifan, care se crede.. Văzîndu-te ieri seară cu Leoveanu cît erai de acru și de otrăvit îți venea să vomezi și să te închini și să-ți muți privirea în altă parte. Nu voiam să te mai văd, așa cum nu vrei să vezi un puroi vîscos sau o balegă. Tocmai voiam să-ți spun că mă căutase fosta mea gazdă, Lăcrămioara Roșu, să mă anunțe că-i făcuse o vizită logodnicul meu, și ea nu-mi știuse precis adresa, o aflase și ea de la un preot, cunoscut de-al nostru. Voiam să-ți spun că Lăcrămioara Roşu nu ştia că el murise, dar că putea fi o martoră că el venise de pe front viu, să mă întîlnească, poate nebun după mine, şi nu să arunce lumea în aer cu bombe... Am observat că m-ai observat, dar n-ai băgat de seamă că figura ta mă îngreţoşase, mi-am zis şi mi-am văzut de drum şi doar după o vreme am înţeles că eu cu cît mă îndepărtam de figura pleoştită a lui Leoveanu şi de figura ta greţoasă... tu erai fericit cu Leoveanu că rămaşi singuri mai puteaţi pune la cale încă o găinărie, încă o găinărie, care era şi este de fapt fericirea voastră zilnică... Asta e conştiinţa ta, care nici măcar nu e una pe care ţi-ai pierdut-o, sau care te-a pierdut pe tine din cauza ta, nu, ea e o iluzie a ta, c-a existat cîndva, un moroi, nici atîta, nici măcar o stafie, nimic, căci ea nu ţi-a adus niciodată nici o bucurie, toate plăcerile ţi le-a adus ciotul care nu ţi-a fost smuls, sacul tău de carne şi oase ; şi-aici e paradoxul : că tu eşti un trup care vorbeşte şi mănîncă, o anvelopă, o băşică ce n-ascunde înăuntru decît nimic, neantul perfect, tu eşti aşa cum ai vrea şi cum crezi că sîntem noi, şi mai ales eu, neantul perfect, cum mi-ai şi spus în glumă, normal, chiar în faţa casei lui Maniu într-o sîmbătă cînd sperai să-l afli prin împrejurimi pe Ilie Dragomir... Ce-ai cunoscut tu din viaţă prin mintea ta decît mîrşăvia şi turnătoria, ce bucurie ţi-au adus mintea şi conştiinţa cu care te baţi în piept, că vrei să aperi naţiunea, ce ? Rapoartele de băgat oamenii la zdup... şi batjocura, că eu, bunăoară cred în Dumnezeu... şi că Barbara nu e decît un imens sex excitant şi scîrbos, o oglindă deformatoare a ce crezi tu că este lumea şi istoria, o oglindă care nu vrea să uite şi în care totul se întipăreşte pe vecie, mai rău ca în fotografiile lui Gogu... mai etern, cum ar zice Theodorachis, ea fiind după mintea ta cea care ar întruchipa forma eternităţii..." „Aşa vorbesc doi inşi care vor să se însoare, rîse Barbara. O mai vrei de nevastă ?" „După cîte mi-a spus, e cazul să am şi eu o conştiinţă... şi să recunosc cu martori că am atîtea defecte încît n-aş mai putea s-o iau de nevastă... Trebuie să-i mulţumesc, ea m-a ajutat să mă cunosc şi să-mi cunosc şi acea stafie... stafia conştiinţei mele... Şi ar trebui să-i sărut mîna plin de recunoştinţă că m-a redat... pe mine, mie, sau... Cu bucuria minţii am descoperit că sînt o lepră... Şi totuşi ea, dacă mai stă de vorbă cu mine, încă mă mai suportă... Ura! E o șansă chiar și să mă îndrăgească, dacă mă voi lepăda de păcatele trupului și ale turnătoriei, dacă voi îmbrăca haina sfintelor bune purtări... Papile, du-te la mînăstire, să te pocăiești puțin... Păcatul tău de neiertat nu este acela c-ai ucis-o pe propria ta logodnică pentru o altă femeie, nu crima e de neiertat, ci dragostea pentru această altă femeie... Căci odioasa mea crimă este consecința iubiri imele. Căci, he, he, asta e situațiunea, amorul este el un copil pribeag, dar prin excesele sale aduce numai nenorocire și crimă... Margareta dacă mă spurcă și mă condamnă și în fața voastră n-o face pentru c-am păcătuit în fața Domnului călcînd porunca ce zice să nu ucizi pe aproapele tău, ci pentru că m-am supus plăcerilor ciotului meu și-am dat ascultare dorințelor anvelopei (buah!) de carne și-am aruncat la gunoi seninătatea și iubirea de soare și de lună și nepăsarea și multe alte lucruri minunate care sînt scopul suprem al omului (am uitat dragostea de Dumnezeu) și pe care le putem la o adică învăța chiar de la natura mumă, de la florile ce înfloresc în lumină, de la grîul ce se coace sub cerul senin în mare liniște și în pace... Și după ce-am azvîrlit-o în apă, pac! și un glonț în burta noului ei logodnic... al papesei Margareta.“ Ar fi vrut să-i spună: ascultă! Și să-i citească: Dar nu astfel am formulat propoziția, ci: „De aceea elementele dintre cele mai bune etc... ceea ce constituie o mare și principală deosebire... nu exprim decît dorința de a avea în aparatul militar al partidului elemente dintre cele mai bune, mai devotate și hotărîte, ca un cadru conducător și organizator, lucru foarte firesc față de sarcina grea și periculoasă care revine acestui aparat. Deci *nu* lipsirea partidului de elementele sale valoroase sau substituirea partidului printr-un aparat militar, cum dintr-o eroare de citire și citare presupune critica, ci crearea unui «aparat puternic și bine închegat la îndemîna partidului». Aceasta este tot ce a fost cerut de mine în proiect... Dacă toți membrii partidului, membrii organizațiilor patriotice și toți patrioții antihitleriști consecvenți pot și trebuie să activeze în sensul... activiștii pot îndeplini aceste sarcini în întregime și pînă la capăt. Or, îndeplinirea acestei misiuni de bază a luptei noastre cere forme de organizare speciale, mijloace de informații, mijloace tehnice speciale, instrucție, conducere specializată, lucruri pe care masa activiștilor partidului și... Aparatul militar al partidului, după cum am mai arătat în raport, nu substituie partidul și organizațiile patriotice de masă, ci realizează susținut de ele și în numele lor misiunea de luptă în formele ei complicate și grele ca organism specializat pentru aceasta.“ (Barbara, Gogu și Margareta începuseră să mănînce brînză cu ceapă și roșii, cu pîine proaspătă.) „He, he, să fim serioși... Unde-ai văzut tu că eu neavînd nici un strop de conștiință și deci nici o înțelegere față de nimeni și nici față de mine sînt mereu lipsit de vlagă, adormit (viu doar cînd mi se umflă carnea de sînge aprins), suportîndu-mă greu chiar pe mine însumi, scîrbit de mine însumi, neluminat la moacă de vreun gînd, o buruiană, o vită care are o singură calitate : că mereu îi plouă și-i ninge între coarne și mereu e îmbuibat de propriile sale lături și condus de neadormita sa proastă dispoziție și de nestăvilita sa prostie ? !... Așa arăt eu ? Cineva trebuie să fie total ieșit din minți ca să mă vadă așa... Dacă secretul fericirii e în neprihănire, în gînduri către Cel-de-sus și în scuiparea cu scîrbă a propriilor dorințe și în renunțarea la toate plăcerile... nu vreau să fiu fericit, vreau să ajung în iad !“ „Și vrei să ajungi cu Margareta ? rîse Barbara. Ca tot să-ți împlinești dorințele, pezevenchiule... Ce tot latri, că nimeni nu te crede.“ „E drept că tu ești mai crezută... Cînd mi-ai spus : am întîlnit în casa Lăcrămioarei Roșu un soldat (care nu era logodnicul Margaretei) care întreba de Margareta, avea o scrisoare de pe front de la un cunoscut de-al ei (ăsta era logodnicul), eu te-am crezut și l-am căutat pe acel nenorocit și l-am găsit : n-avea nici măcar un bilet către prietena noastră iubită, în schimb era dintre acei sergenți mai spălați la minte care au fost duși de nas cu vorbe și pregătiți sufletește să întoarcă armele împotriva nemților și să-l răstoarne pe Antonescu. L-am băgat la răcoare cu toate lacrimile Lăcrămioarei Roșu, care se vede c-a devenit mama răniților, locul de întîlnire al acestor militari gata să trădeze, pe care ea îi folosește în scop personal și nu-i adăpostește pentru c-ar ști cu ce se ocupă ei și ar fi cumva de partea lor... O biată hoașcă, mîine-poimîine hoașcă pe veci, mai ciugulind și ea ce pică... Sigur că ție ți-a umblat gura, vorbindu-mi despre acel sergent, n-ai vrut să-i faci vreun rău, tu nici nu poţi face rău...“ „Aşa se vorbeşte cu o femeie, măgarule?“ „Voiam tocmai să-ţi fac un compliment: eşti un animal dotat cu o putere erotică de zeci de cai putere... he, he, hai că-s bune şi bancurle proaste, ele spun mai pe şleau adevărul... O frumuseţe a lui Dumnezeu eşti, fă, îţi spun ca unei ţaţe, fă, eşti o frumuseţe a naturii, dacă nu vrei a lui Dumnezeu, ca să n-o supărăm pe mironosiţa lui Dumnezeu, o creatură superbă, dar lipsită de orice sens moral, care cînd face un rău îl face inconştient, ca în cazul sergentului Turturică... Tu n-ai în sîngele tău, încă nestricat de boli, sper, decît forţă de atracţie, care e... prietenia, să zicem, nu te scîrbesc oamenii...“ „Ai dreptate, dovadă că te suport şi pe tine să clănţăni din gură...“ „Tu nu ştii ce-i transcendentul... ca Margareta... Dumnezeu, nu cunoşti invizibilul, fă, şi n-ai puterea să-l vezi vreodată, ca ea... Tu, ca Gogu de care te-ai lipit, ca peticul de sac, trăiţi fără distanţare, he, he... lipiţi de om, de vremuri, ca o fotografie... el cu pozele, tu cu cearşafurile... Sînteţi zăpăciţi, fermecaţi de vraja pe care o împrăştie, o iradiază viaţa, realul, vraja realului, fiinţe mărunte ce sînteţi, lipitori ce sînteţi... nu vedeţi dincolo, nu ştiţi ce-i aia metafizică măcar, habar n-aveţi nici că soarele la care vă pîrjoliţi pielea ca nişte vite scoase la păscut este un element transcendental... în mitologie, ioc! ăştia sînteţi, fă... Staţi în casa ăstuia, ca într-o cutie de făcut fotografii, în camera obscură... În lumea asta, ca o peşteră, habar n-aveţi, viermilor, că soarele este, şi lumina lui este simbolul adevăratei transcendenţe... Dar nu puteţi ieşi din găoacea voastră, cel mult o să înţelegeţi ceva politicale, mai ciupite cu urechea pe la vînătorile regale... de la Theodorachis, dar n-o să vă găsiţi nici măcar un refugiu în afara lumii voastre, pentru că nu înţelegeţi ca sfînta Margareta că peste tot pluteşte duhul luminat şi că dincolo de moarte este viaţă, şi dincolo de întunericul nopţii se află lumina strecurată etc., etc... Şi că noi nu murim, sau degeaba murim, vom învia din morţi, aşa cum Cristos... căci de el n-ar fi înviat, credinţa în el ar fi fost zadarnică şi voi, mă refer la cei credincioşi, aţi fi încă în păcatele voastre, şi cei adormiţi întru ei, morţi, pierduţi cu desăvîrşire... Or, întrebaţi-o pe Margareta, nu trebuie doar pentru viaţa asta oamenii să-şi pună nădejdea în el, ar fi nişte nenorociţi... Căci dacă moartea a venit prin om, tot prin om a venit și învierea morților... În urmă, va veni sfîrșitul, mi-a spus și mie Margareta, arătîndu-mi cartea sfîntă, sfîrșitul, cînd Cristos va da împărăția în mîinile lui Dumnezeu Tatăl, după ce va fi nimicit orice domnie, orice stăpînire și orice putere... Vedeți voi unde bate Margareta? Pînă și în mica mea putere de informator... nici pe Maniu, dealtfel, nu-l suportă, nici o putere a omului asupra omului... Doar El trebuie să împărățească pînă va pune pe toți vrăjmașii sub picioarele sale... Mica voastră politicaie, viermilor, e zero... Margareta e din oastea Domnului... he, he... trimisă aici să spele păcatele... dar și ca doar el să împărățească... Nu e nebună, fraților? Pe cuvîntul meu că nu este întreagă!" „Pînă la urmă tot înjurînd-o, o să ajungi și tu un popă de mai mare dragul, zise Barbara. Dar de fapt de ce-ați venit voi la Gogu? Să vă dați fustele peste cap?" „Pe mine m-a invitat domnișoara... Probabil să v-arate și vouă cum cată la chip un necredincios și un criminal... Și să înțelegeți (și să vă pocăiți, viermilor) că pînă la urmă toți ticăloșii vor fi învinși și nu va exista decît împărăția etc., etc. Și încă ceva, foarte important: vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicit va fi moartea... Și cred c-a și început să fie, nu observați că eu... care sînt un fel de informator, de agent al morții, și nu numai atîta, dacă mi-am aruncat logodnica în apă... și pe următorul ei iubit, he, he... eu sînt pus pe labe, înfrînt, în fața voastră, deocamdată... înfrînt, iar ea trăind, înviind, moartea nu mai există, sau cam pe-aici... Ea e preocupată de problemele capitale ale omenirii, și voi, viermilor, rîdeți în prostia voastră și nu înțelegeți nimic... El, de vede un mort, pac! cu o poză, crezînd că astăzi cel îngropat va începe să fie mîncat de viermi și nimic nu se va alege de el... și să-i păstreze doar chipul... Și aici e naivitatea lui Gogu... că el crede că între viață și moarte există o prăpastie, că în lumea asta cea de toate zilele, reală, vie, există goluri... Aiurea! Totul curge, nu există în realitate în realitate nici o discontinuitate, măi fîrtate! Ochiul Domnului veghează, totul e una... N-a spus ceva cam asemănător și deșteptul ăla de grec, nu Theodorachis, parcă Heraclit... Sau cine e cu cercul, că n-am reținut... Acum cinci seri Theodorachis zicea că el este dintr-un neam de zei... auzi afurisitul... dintr-un neam de genii, după ce zeii s-au retras, plecînd la odihnă... Şi unul dintre geniile astea a spus că cercul n-are periferie, că începutul şi sfîrşitul nu sînt decît acelaşi lucru... Vedeţi, aşa e şi cu Dumnezeu, dacă Margareta a venit să mă caute din lumea unde-am trimis-o eu şi pe care o credeam fără întoarcere... Şi-acuma, măcar o clipă să nu mai rîdem... Uite, i-am spus şi lui Theodorachis, mă, voi sînteţi din neamul zeilor... noi sîntem din neamul lui Dumnezeu, ca Margareta, care crede că de-asta n-am pierit noi de pe aceste pămînturi suflate de vînturi (uite că şi rimează, lua-m-ar dracu!) şi d-asta n-o să pierdem nici războiul şi n-o să pierim... Cel-de-sus ne iubeşte ca pe copilaşii săi... Chit că cei care ne conduc nu fac în ochii lui... Sîntem, zău, un popor..." „Hai, mă, Papile, mai bea o bragă", zise Barbara. „Cu plăcere... Stai, că n-am terminat! Eu... nu cred ce crede Margareta... Eu cred că sîntem un popor de oameni geniali, noi, nu grecii, sau ei s-or fi molipsit de la noi... Nu vedeţi că la noi fiecare ins îţi dă un sfat minunat, fiecare vrea să te îndrepte, să te ajute, fiecare se crede genial... Ori sîntem geniali, ori..." „Ce?" „Nu ştiu precis, geniali, geniali, sună mai grozav... Nebuni, cîte unul, pe ici pe colo, ca Margareta, ca tine, ca Gogu... fiecare cu păsărica lui, he, he... Uite, bunăoară, Margareta: de ce-l apără ea pe logodnicul ei mort şi de ce-o apără pe Magdalena Almăjan pînă acolo încît e în stare să se confunde cu ea şi să spună o gogomănie că a înviat din morţi şi că înainte de a învia a murit azvîrlită în apele lacului şi se numea Magdalena, de ce?! Pentru că se întreabă ce noi nici nu vrem să auzim ca întrebare, să nu murim de rîs... se întreabă care e rostul omului în univers şi cine sîntem noi în acest leagăn al timpului... Şi zice despre logodnicul ei: el este vîntul, adică ceva la fel de imposibil de a muri, cum nu moare vîntul nici atunci cînd nu-l mai auzi şi crezi că s-a topit în căldura sau frigul zilei şi el în altă parte îşi umflă bojocii şi iarăşi o să alerge ca un cal nărăvaş şi minunat şi iarăşi o să fie viu, în mişcare, chiar cînd o să te aştepţi mai puţin. Sînt sigur că în imaginaţia sau mai bine zis în credinţa Margaretei, logodnicul ei se plimbă noaptea prin lume ca un strigoi, n-are astîmpăr, şi n-o să poată trece liniştit în lumea umbrelor fiindcă n-a fost omorît pe drept, sau poate fiindcă a şi fost înviat şi el din morți acest sergent îndrăgostit..." Tăcu. Toți îl priveau. Mîncă și el pîine cu brînză și ceapă... Își pipăi foile din buzunarul drept al pantalonilor. Se duse în baie, să se spele pe mîini. Le mai citi o dată. În Deltă, de mergea Margareta cu el, i le-ar fi citit și ei. Poate... „Susținînd teza justă că aparatul militar trebuie creat pe baza Frontului Național, critica continuă în încheiere: În al doilea rînd, după hotărîrile Conferinței de la Moscova și a celei de la Teheran, reiese clar că acest organism militar nu va putea fi folosit în lupta internă a țării." Eu am ascultat comunicatele ambelor conferințe în cîteva limbi (deci acesta știa limbi străine ori de-acasă, ori din școală, ori fusese în mai multe țări, ori din toate cîte ceva...) și nu-mi amintesc să fi auzit vreo hotărîre din care să se poată deduce concluzia de mai sus. Știu că din aceste conferințe a rezultat limpede hotărîrea aliaților de a nu folosi forțele lor armate pentru susținerea luptei interne în alte țări și a nu recurge la ocupația militară cu ajutorul forțelor armate ale altor țări decît în cazurile stabilite printr-un acord prealabil. Dar despre statuarea vreunui principiu sau vreunei hotărîri după care forțe armate create pe teritoriul național al unei țări să nu poată fi folosite în lupta internă a țării nu am auzit nimic și sînt convins că nici nu putea... Ambele conferințe au stabilit însă clar un alt principiu, de astă dată fundamental pentru perioada care va urma prăbușirii militare și politice a hitlerismului, și anume dreptul și libertatea fiecărui popor de a-și alege regimul de guvernare care îi convine. Dar dreptul acesta și libertatea aceasta într-o societate de clase, în care un grup mărunt deține puterea politică în interesul său și împotriva majorității poporului, nu decurg niciodată de la sine, ci trebuiesc cucerite prin forță și menținute cu forța. Iar cine în asemenea condițiuni renunță la forță pentru înscăunarea dreptului și a libertății sale, renunță implicit la ambele și, ca atare, nici nu merită să le aibă... Sau ne vom mulțumi a proclama teoretic răsturnarea Quisling-ului Antonescu, dar practic vom evita a angaja aparatul militar creat într-o acțiune de răsturnare sau de minare sistematică?... Răspunsul, cred, este limpede. Îl vom folosi și pentru aceasta... Partidul nostru trebuie să dispună în timpul cel mai scurt de o forță militară a sa, pe care să o organizeze și să o conducă în numele și în interesul poporului și pe care să o folosească cu pricepere pentru a lovi mașina de război hitleristă, spre a deschide calea drepturilor înăbușite de teroare și a consacra astfel în fapt prerogativa morală de care am vorbit la începutul acestui punct... Deci era foarte clar, răspicat, era... „Hei, ce faci acolo?“ o auzi pe Barbara strigînd. „Mă gîndesc la lumea de apoi...“ „Vezi, tot gîndindu-te la ea, să nu uiți să tragi apa.“ „O să te chem pe tine să-mi dai o mînă de ajutor... Și-așa o să ajungem împreună în iad.“ „N-ai visat prostia asta cumva?“ „Nu visez niciodată, domnișoară Barbara. Și n-am halucinații... fiindcă n-am insuccese în dragoste... și n-am nici crize mistice, mistico-metafizice, metafizice, de balamuc, he, he... Dacă ești emotiv și te perpelești cînd vezi o ființă de sens contrar... sau suferi din cauza dragostei, poți să ai crize metafizice... Eu n-am suferit în viața mea din cauza iubirii... Dar acuma, aici, pe tronul ăsta, sînt fericit! Uraaa! Sînt fericit! Margareta are vedenii... din cauza dragostei... deci mă iubește.“ „Vezi să nu te asfixiezi de propria ta fericire, rîse Barbara. Vorbește mai puțin și deschide fereastra...“ „Mă invidiezi, muiere!...“ „Da, da“, rîse Barbara, și apoi se făcu o clipă liniște. Și cei trei rîseră cu poftă în atelierul lui Gogu. Papil își tăie cîteva fire de păr din nas. Se spălă pînă la brîu, milităresțe, îi era cald... Sergentul îndrăgostit, logodnicul, așa-zisul ei logodnic, știuse multe... Și poate și Margareta, și ea... Ce rol putea să aibă, la o adică, una ca ea?... Încă era neclar... Fiindcă acel proiect, sau acea hotărîre... Nimic mai dăunător pentru funcționarea unui aparat militar decît cumularea de funcțiuni. Principiul de care mă conduc și pentru aplicarea căruia voi insista mereu este: omul și funcția. Clar și conform cu nevoia de a stabili și a cunoaște precis răspunderea fiecărui element, a o stimula, iar nu a o pulveriza prin atribuirea de funcțiuni multiple. Un organism militar este o mașină de precizie unde fiecare rotiță, fiecare angrenaj trebuie să-și aibă rostul său bine definit. Fără aceasta, mașina nu poate funcționa la comandă cu randamentul pentru care a fost creată... Acolo unde se găsește comandantul, acolo trebuie să se găsească și trupele și serviciile sale. Unitatea de comandă este desființată din clipa în care o parte din elementele care alcătuiesc corpul militar trec sub competența altui corp. Dualismul într-un organism militar a marcat totdeauna începutul descompunerii sale... Al doilea, odată un element înglobat în aparatul militar, indiferent din ce organizație politică vine, el trebuie să aparțină în întregime aparatului militar atît fizic cît și politic. Legăturile sale cu organizația de bază încetează deci automat. Omul, intrat în organismul militar, își trăiește viața politică în cadrul acestui organism. În organismul militar, omul găsește partidul, dacă vine din partid, găsește Uniunea Patriotică, dacă vine de acolo, găsește Tineretul, dacă vine de la Tineret... Nu cadrează cu securitatea... ca un om să dețină paralel două legături, una cu aparatul militar și a doua cu organizația sa de origine. În felul acesta, ambele ar fi periclitate... Da, da, erau reguli severe, era vorba de o organizare pusă la punct, și logodnicul Margaretei, sergentul îndrăgostit, nu era un biet bebeluș... Margareta, cu fanteziile ei... Ca să nu-l dea de gol, sau era chiar nebună cu adevărat?... Ieși din baie. „Sînt mai frumos?“ glumi. „O, ca un înger“, zise Barbara. „Dar nu ca un sergent îndrăgostit... Știți, m-am mai gîndit la logodnicul Margaretei...“ „Văd că-ți priește să stai acolo, gîndești“, zise Barbara. „Da, îmi pun capetele la contribuție, rîse el. Știți... La noapte chiar ne-am putea trezi cu el în casă, trezindu-ne el care s-a trezit din morți, el care nici nu trebuia să moară, nu era doar cu nimic vinovat, după Margareta, și avea atîtea de înfăptuit, poate să construiască o nouă țară, să pună la cale o nouă politică, el, sergentul, el care, repet, muncise și pînă atunci foarte mult (ar putea depune mărturie Dragomir) și se luptase și trecuse prin atîtea evenimente mai mici sau mai neînsemnate încît uitase cu desăvîrșire că ar putea muri vreodată... N-avea timp ca să moară, era îndrăgostit — și e și mișto așa să știi că un tip care se bate pentru ceva, pentru alții, pentru țară să zicem, *nu poate* muri... Asta e o idee dragă lui Tiron B., ori i-ar putea fi dragă... într-o existență, o existență căutîndu-și rosturile pe cărările nenumărate ale existenței nu poate crăpa... Și cum să nu fie îmbufnată Margareta că el nu mai este, ea care nu înghite ce pun la cale trepădușii (printre care sînt și eu) care au impresia că îndreaptă istoria, cînd istoria din capul locului e o mumă vitregă a vieții și singura ei înțelepciune pare aceea de a se pune împotriva omului, de a-i număra anii și faptele și a crede că o mie sau două de ani valorează cît ?... nici cît un bob de linte în fața timpului nemăsurat... Și Margareta, care e virgină și neprihănită și a suferit și suferă și pentru Magdalena Almăjan și pentru nenumărate alte Magdalene, nu poate să îndure nici în glumă să se vorbească despre sergentul ei decît... fiindcă ea vede invizibilul, domnilor și doamnelor, ea știe, ea știe c-a înviat Cristos și ea chiar fiind vie e mai adevărată decît e pentru noi Cristos, ea fiind pentru ea ce vrea să fie și pentru noi, chiar Cristos în persoană... sigur, în fustă... însă..." „Vedeți, vedeți, l-am lăsat să se spovedească, aș putea spune. Înjurîndu-mă el pe mine și înjurîndu-vă și pe voi, ce-a făcut decît să recunoască nesilit de nimeni că e un porc și că trebuie iertat... Vine c-o mie de argumente caraghioase, ca să arate că eu sînt o momîie sfîntă, o ieșită de la balamuc, Barbara o iapă și Gogu un țăran care-și colorează cu tușuri unele fotografii ca să pară mai adevărate și el să pară mai meșter în a vedea lumea... și toți trei, și nu numai noi, niște dobitoace în care nu trebuie să ai încredere, fiindcă nici Barbara n-are încredere în oameni dacă-i tot schimbă ca pe cepe și ca pe castraveți, dacă eu am mai mare încredere în morți, în... iar tu, Gogule, cu lumea ta de poze care spun ce ?... niște documente ce vor să rămînă ca o mărturie, ele singure sînt demne de a fi luate în serios, căci nu te poți baza pe ce spun și pe ce fac oamenii, nu poți nici în ei, nici în Dumnezeu avea încredere... Cam pe-aici bate el, că noi toți... dar mai ales voi doi, eu fiind din capul locului bună de a fi băgată din nou în balamuc... Voi doi, o fată și un fotograf care cunoașteți atîția oameni, nu dați doi lei pe ei și prin poze și prin... ce faci tu, Barbara... dovediți că de fapt trăiți într-o lume fără oameni, de biete gîze trecătoare, muritoare... Și ce sînt aceste maldăre de fotografii, repet, aceste documente, decît o formă a neîncrederii... Și nu cum spune Theodorachis în articol... din contră, Gogule, tu vezi o eternitate fără oameni, prin această încredere în aparatul tău de fotografiat... Și poate d-asta l-am invitat cu mine să vină aici... Și mai ales, ca un exemplu, că tu crezi în poze, să-i arăți pozele militarului care și-a rupt un dinte... și pe care le-ai făcut ieri... Vrei, vrei ?... Și e adevărat că avea un dinte rupt, în față, cum s-a împiedicat și a căzut pe trotuar cu dinții..." „Cine ți-a spus ?" întrebă Gogu. „Lăcrămioara Roșu". „Da, e adevărat... și buza de sus îi era cam vînătă... N-avea nici bani, m-a apucat mila de el, însă a zis că o să-mi plătească Lăcrămioara Roșu, pe care o cunosc, pozele... Și să le trimită ea unde o să-i spună el, la neamurile lui... Se grăbea..." „Poate pleca din nou pe front, o fi dintre acei soldați, he, he..." rîse Papil. „Nu știu, nu mi-a spus... L-am pozat aseară, se lăsase seara, și sînt gata... o aștept pe Lăcrămioara... Nu de bani e vorba, i le-aș trimite și eu unde voia, însă nu-i știu adresele și el a plecat cum a venit, repede, repede..." „Lăcrămioara Roșu a venit la mine azi de dimineață, nici nu se luminase bine, să mă roage să viu eu după poze..." „Poate se temea că e urmărită... rîse Papil. Tot o s-o pățească ea..." „Nu-i era frică, nu-i tremura nici glasul și nu arăta deloc... Mi-a spus că era dorința acelui ins... Îi bătuse în fereastră, încă era noapte... și o rugase să mă roage pe mine să vin aici... eu știam adresele, nu ea... Îi dăduse numele fotografului, doar ca să..." „Dacă a mers noaptea la ea, cred c-a și gîdilat-o la tălpi", rîse Papil. „Care sînt pozele ?" întrebă Barbara. „Astea", i le puse Gogu în mînă. „Da, el e", zise Margareta, luînd o fotografie. „Cum îl cheamă?" întrebă Papil. „Poftim, privește-l, poate-l recunoști", îi întinse ea o fotografie lui Papil. E logodnicul meu, ochelaristul... Omul pe care l-ai împușcat, sau ai pus... Oricum, logodnicul meu care e mort de cîte zile, îți mai amintești ?..."

CONŞTIINŢA URÎTULUI

1

— Socrate avea nasul în şa, dacă ne luăm după cum a rămas în memoria discipolilor săi, memorie ce de multe ori poate fi falsă, ori aproximativă ; în orice caz, în ce-l priveşte pe marele grec, e greu să ne închipuim că nu era binecuvîntat, din moment ce nasul turtit la mijlocul său este un semn sigur al acestei boli. Rămîn nelămurite două întrebări : dacă filozoful moştenise de la părinţii săi minunata lighioană palidă, he, he, sifilisul este o mîndrie a Europei şi a fost cunoscut înainte de Cristos ; dacă este aşa, vagabondul care a bătut mările şi oceanele sperînd să ajungă în Indiile miraculoase, şi punînd pînă la urmă piciorul pe continentul care n-avea nici măcar să-i poarte numele, Columb, marele Columb, înapoindu-se cu aur şi cu tot felul de bogăţii, ne-a adus şi bucuria asta şi cu ea a fericit Europa ?... Aici este eroarea : n-are nici un merit Columb, aveam sifilis cam de cîteva sute de ani, dovadă nasul lui Socrate...

Fostul asistent de la Cluj, care voia să scrie o „Istorie a sifilisului“, îl îmbrobodea pe Leoveanu cu fleacuri, ca să nu-i spună ce probabil Leoveanu dorea să afle. Papil îşi aminti : activitatea în sînul organizaţiei va lăsa, în aparenţă, impresia unei lipse de activitate şi orice discuţie în public nu va fi susţinută de membri chiar cînd vor fi întrebaţi direct, mai degrabă vor căuta să lase impresia că nu mai susţin cauza de stînga, aceasta pentru a deruta organele de siguranţă. Dar Porfirogenetul fusese cumva vreodată cu adevărat de stînga ? Nu prea... Faptul că se ferea... şi discuta despre altceva, ca s-arate că nu ştie nimic şi nu este de partea... nu însemna că trecuse ?... Povestea acum o anecdotă cu profesorul de anatomie de la Sibiu (venit şi el din Cluj), Victor Papilian...

Studenții erau duși să învețe cum să dea un prim ajutor, studentele... Domnule profesor, îl întrebase asistentul său, ce să fac cu fetele ? Ce să faci cu fetele ? se înfuriase Papilian, pe mine mă întrebi ce să faci cu ele ? Cheamă studenții, du-i la cantină, dă-le ceva mîncare în plus... Ha, ha, ha, rîdea Leoveanu în restaurant, parcă intenționat voind să atragă atenția asupra sa și asupra mai ales a bunei sale dispoziții. Acolo, după ce înainte se priviseră... Îi dăduse un bilețel : În orașul Găiești, pe o cutie de scrisori de lîngă biserica Sfîntul Ilie, s-a găsit lipită o bucată de hîrtie, dimensiunea 2 pe 5 cm, pe care era scris cu creionul, în caracter de tipar : „Jos războiul". Rîdea Leoveanu, deci nu-i păsa. Se socotea o ființă puternică și obișnuia să se plimbe și să fie văzut în lume doar cu cîinele său. Porfirogenetul probabil se nimerise în restaurant, ori nu fuseseră destule locuri libere pe la mese ?... Cei tari sînt singuratici — își fuma Leoveanu pipa, învăluit în fum, subliniind, dacă era întrebat de cei mai apropiați colegi de ce nu vine cu ei la un chef început cu ciorbă de burtă... „Nu-mi place ciorba de burtă." Mințea, voia să spună că nu-i plac cei ce vagabondează în haite prin cîrciumi : tigrul nu e vagabond. Se credea un tigru, și-o și spunea, surîzînd, ca pe o glumă. Și nu era decît un vulpoi cu grade care n-avea decît o singură bucurie, să-și plimbe javra noaptea pe străzile pustii, de zgardă, oprindu-se în fața grădinilor unde știau că sînt arici, unde văzuseră pînă atunci arici... În restaurant intră un tînăr într-un pulover albastru, neras, cu o pălărie enormă de pai pe cap. Nimeni nu-l luă în seamă. Toate mesele erau ocupate, chelnerii se aplecau lingușitori la urechile celor ce comandau băutura, mirosea a tutun, a mititei... Slăbănogul nebărbierit, în sandale, fără ciorapi, părea ca o eroare în acest local mai spălat, dar prea plin de sine, printre acești inși tunși, cu cămăși curate, în acest decor de operetă unde totuși totul era spoială și unde realitatea era dincolo de mofturi și de aparență... Nimeni nu-l lua în seamă pe slăbănog, ca și cum el nici nu exista. Fiecare își era suficient sie însuși, își ajungea sieși... Restul erau tîmpiți, și nici nu existau... Și ciudat, neobservîndu-l, după mintea lor îmbuibată de propria lor importanță, unii pe alții se disprețuiau și nu se observau, și totul părea... părea ciudat : ca și cum s-ar fi aflat într-o societate inexistentă, într-un restaurant ce era o iluzie, într-o lume inexistentă... Și atunci tînărul nebărbierit scoase din traista ce-o ținea în mînă o armonică și începu să cînte „Mărioară de la Gorj“... Și ei tot nu-l văzură și nu-l auziră pe acest intrus soios și cu coșuri pe obraz. Papil scrise pe un șervețel : În același timp, țineau strîns contact cu prizonierii sovietici, aduși pentru lucru la cariera de piatră din comuna Săndulești, județul Cluj-Turda, proprietatea întreprinderii industriale „Solvay“, pe care îi aprovizionau zilnic cu tutun și alimente. Erau muncitori la fabrica de ciment din Turda, sau simpli țărani ? Cu ocazia perchezițiilor făcute celor arestați s-au găsit la Pintu Mihai trei cărți cu conținut subversiv și două batiste roșii, iar la Bara Ludovic cîteva cărți cu conținut subversiv și două baionete. Tînărul își luă de pe cap enorma sa pălărie de pai și plecă printre mese cu ea, întinsă... Nici un ban nu căzu în ea, nici o privire nu-l privi. Acest om pur și simplu nu exista. Leoveanu era învăluit în fumul pipei sale. Desigur, desigur... în ochii lui de vulpe apar în bezna nopții fluturînd din aripi fluturi roșii în cohorte și fluturi negri în convoaie și găini albe bătînd din aripi vesele de bucuria primăverii, și gîtul său flămînd înghite în sec și cu poftă și așteaptă clipa marelui ospăț. Pupilele lui de vulpe refac desfrîul de carne pe care-l visează și care reface drumul spiței sale în vreme, băloasă și plăcîndu-i sîngele, își notează pe un șervețel, vesel, Theodorachis, sîngele amestecat cu fulgi de păsări de curte și cu oase de pui de iepuri sfărîmate între măsele... Junele cu pălăria de pai întinsă poate să se dea și peste cap și să răstoarne bateriile pline cu gheață și să se urce pe mese și să spargă cu picioarele toate farfuriile — tot n-o să fie văzut de nimeni. Papil își aduce aminte : personalul ce face serviciul pe locomotivele C.F.R. din depoul Brașov este nemulțumit pentru faptul că nu li se dă pîine în fiecare zi cînd pleacă la drum, iar atunci cînd li se dă este insuficientă. Exemplu : Luni — nimic. Marți — 250 grame. Miercuri — 250 grame. Joi — nimic. Vineri — nimic. Sîmbătă — 250 grame. Duminică — 250 grame. Această stare de lucruri a fost adusă la cunoștința inspecției de tracțiune Brașov care, în loc să le dea o satisfacție, i-a acuzat de comunism, invitîndu-i să-și facă mămăligă pe mașină... Mămăligă în locomotivă, pe locomotivă... Nemulțumirile acestor mecanici mai sînt provocate și de modul de aprovizionare al Oficiului de articole (de proastă calitate), pe care le vinde cu prețuri mari mecanicilor. Astfel s-a adus un vagon de porumb stricat, pe care l-a vîndut cu 36 lei kilogramul... Astfel... În fața acestei indiferențe și zgîrcenii, tînărul scoase din buzunar zece lei jerpeliți și-i puse pe o masă, bătîndu-i cu palma de trei ori, să se audă... Și plecă spre ușă. Un chelner începu să strige, să înjure... Bubosul întrecuse orice limite, prea-și bătuse joc de toți... Hei, poliția ! poliția ! Nu e nici un polițist pe-aici ? Nici un ?... Nimeni nu răspunse și tînărul dispăru pe ușă, cu armonica lui ținînd-o în brațe... Lăsă în urma lui doar mirosul trupului său nespălat și transpirat și plin de scîrbă. Parcă toți respirară ușurați, fără el, fără el ; însă, însă în restaurant parcă începu să crească o febră necunoscută, ca după un virus necunoscut, o febră ciudată, cu dureri în gît și cu amețeli și cu vomă.

2

La radio o voce coclită anunța : 29 de grade. Sala mare a restaurantului de lîngă lac era goală, sau aproape goală, cu șervețelele albe puse în piramide, semănînd a un soi de piramide albe, de pînză, puse lîngă farfuriile goale, în picioare, cîte patru la o masă, cu trandafiri rozalii în vaze suple de porțelan de proastă calitate, vaze lungi ca niște gîturi de barză, sau nu, mai degrabă ca niște pliscuri de barză, desigur pliscuri, erau și roșii, pliscuri de barză ce țineau cîte un trandafir... dar unde erau berzele, sub masă ?... Căldura topea asfaltul (se simțea cum pute smoala), topea gheața pusă peste pești în bucătărie (mirosea a baltă), ofilea florile, te umplea de sete. Și fosta noastră ambasadoriță în Franța, singură la o masă, mîncînd conopidă poloneză și bînd apă minerală scoasă de la gheață — blondă, suspect de tînăr fiind părul ei pentru vîrsta ei ! Doamne ! blondă... Și la radio o melodie leneșă cîntată de un italian care desigur era gras... și nostalgia blondei ambasadorese după o țară, Italia, pe care poate n-avea s-o mai vadă niciodată, sau după Franța, căci mînca absentă, neștiind parcă ce are în farfurie, cu gîndurile plecate desigur spre Franța — nostalgia ei după: o țară, o viață, oricum după o tinerețe minunată petrecută departe... „Suma e fixă." „Bine, zise cel care primise oferta, ștergîndu-și fruntea cu o batistă murdară. 29 de grade la umbră. Și ciorba de burtă cu ardei iute. Și iahnia de fasole cu cîrnăciori, cu puțin pătrunjel presărat... verdele pe galbenul boabelor fierte... Și castraveți murați în borcan, la soare, în apă și sare, castraveți mărunți, cu un bulgăre de gheață peste ei, cu nelipsitul mărar... și indecența celui ce-i cerea pe această căldură... în ziua cînd... să omoare ce? un om? o iapă? o fostă ambasadoriță? o viață, oricum... dar ce? ori ce, orice... De ce, el era un ticălos? se șterse din nou cu batista murdară pe coșurile de pe frunte... nu, nu, era o altă poveste... Care poveste? Papil îi puse în față lui Leoveanu o carte, „Roșu și negru", în care era un bilețel: În urma investigațiilor făcute relativ la activitatea lui Cristescu-Plăpumaru, precizăm următoarele: Cristescu-Plăpumaru face parte din gruparea socialiștilor independenți. În urma aderării la gruparea social-democrată a acestui grup, mai toți membrii acestei mișcări au legat strînse legături cu majoritatea social-democraților Ca un vechi luptător marxist, Cristescu-Plăpumaru nu a rămas chiar complet izolat de mișcarea comunistă — prin agenți de legătură, mișcarea comunistă a căutat și caută să mențină în bătrînul luptător marxist voința de a răspîndi în cercurile sale încrederea în lupta revoluționară a marxiștilor. Cristescu menține contact cu Voitec Șt., dr. Ghelerter etc. Între fruntașii marxiști independenți, Cristescu își manifestă de multe ori încrederea pe care o are în victoria finală a puterilor anglo-sovietico-americane și prin aceasta slujește tocmai interesele comuniste, fiind socotit, după cum am arătat, „un bătrîn încercat în lupta revoluționară". „El știe?" întreabă Papavă. „Cine?" „Ăsta de-a adus cartea." „Nimeni nu știe nimic. Nici măcar voi doi." „Așa da", zise el și bău pe nerăsuflate un pahar cu vin. Șiroaie de apă, în același moment, îi umplură fruntea, fața, gîtul, tot lichidul năvălise parcă afară din el, prin capul lui, prin păr, pe sub ochi... „În ajunul meciului, zise, m-am uitat în oglindă, eram livid, acru, fără chef de luptă, nu eram în apele mele... și am pierdut... Cînd m-am suit pe ring, eram bătut măr, încercănat, posomorît... și nu știam de ce... Și cînd antrenorul, nea Titi Ciornoavă, mi-a întins în colț sticla cu apă, să-mi clătesc gura, să mă răcoresc înainte de primii pumni... ei bine, am înfipt sticla în gît, cam așa... și-am dat-o peste cap... am înghițit toată apa, îngrozindu-l pe nea Titi..." Leoveanu surîse : fusese la meci, cu ani în urmă, și din nepotolita sete a lui Papavă, din acea înverșunată sete... urmarea firească a unei îndelungate rețineri, ca să-și păstreze categoria de greutate, să nu pună carne pe el... Înțelesese Leoveanu atunci ce pofte nemăsurate îl măcinau pe acest băiat tînăr, ce pofte !... „Așa c-am fost dat la podea... un pumn în burtă mi-a scos toată apa pe nas, am căzut și-am borît pe mine, m-am făcut și de bășcălie..." „Nu trebuie să-l omori din pumni, surîse Leoveanu, poți să-ți alegi o rangă, sau chiar o armă." „E bătrîn, e tînăr ?" „O să-l vezi înainte cu o săptămînă..." „De fapt, nu contează. Dar dacă spun ?" surîse el. „N-o să te creadă nimeni și a doua zi n-o să mai mănînci fasole cu cîrnăciori, și în vecii vecilor." „Știu, știu... Eu pentru bani, mai ales că..." „Titi Ciornoavă a fost un antrenor prost, ți-a luat ce-aveai tu mai de preț, forța... Căci ți-a lipsit atunci tocmai calitatea de bază a unui luptător, a unui bătăuș ca tine, forța... N-am înțeles de ce nu te-a trecut la o categorie mai mare ? !... Tot vrînd să stai cu tot dinadinsul la șaizeci de kilograme, ți-ai sleit forțele și-ai ieșit din box... Și ce talent aveai, Papavă, Papavă ! Cînd te-am văzut atunci seara cîntînd la acordeon, mi-am adus aminte de tine... Dar de unde-aveai pălăria de pai ?" „De lîngă Hunedoara, mi-a făcut-o un verișor, care are el nebunia asta să facă pălării uriașe, cu borurile mari, mari..." „Am trimis oameni după tine în Hunedoara și în loc să mi te-aducă... mi-au adus altceva, că muncitorii de la Uzinele de Fier ale Statului sînt nemulțumiți din cauza salarizării insuficiente cu care nu-și pot acoperi nici măcar într-o mică parte cheltuielile de trai... Unii zic că între salariile lor și ale funcționarilor este o diferență, o disproporție, așa zic, prea mare, iar în ce privește aprovizionarea cu alimente de la întreprindere, se aplică distribuirea măsurată... în cote fixe, doar față de muncitori, în timp ce alții, funcționarii adică, pot să-și cumpere ce alimente vor, făină, slănină, fără nici o restricție... Este ? Este. Dar nici tu de-acum încolo n-o să... O să-ți poți cumpăra ce vrei... Bani o să ai cu găleata..." „Da, da, zise Papavă și mai bău un pahar cu vin rece și-o privi pe fosta... (chiar a fost ambasadoriță ?) cum pleacă pe malul lacului, pe sub sălcii... Și părul ei blond, prea tînăr pentru vîrsta ei, pentru fața ei, prea tînăr...

Plătiră și plecară în urma ei, simțind în nări parfumul rămas în urma ei ca o umbră nevăzută... Și se așezară nu departe de ea, pe o bancă, lîngă un bătrîn ce pescuia cu undița, nemișcat, ca o ființă ce nu putea să existe cu adevărat stînd mereu într-o asemenea înverșunată neclintire. În apa vălurită de vînt, nu departe de mal, pe-o frunză, o insectă, o gîză, ceva cu aripi ude și grele ca de plumb și cu picioarele minuscule, încerca să stea pe frunza de salcie, încerca, se scufunda, încerca să revină la suprafață, aluneca, izbîndea... Dar de ce Dumnezeu avea nevoie de ea, s-o împingă sub frunză, s-o dărîme, îi era lui chiar atît de dragă această nenorocită, această biată fărîmă pe care și-o copită de capră ar fi făcut-o chisăliță ? !... Papavă intră în apă pînă la genunchi și în imensa lui pălărie de pai scoase gîza pe mal și-o azvîrli în iarbă. Leoveanu surîse și-i strecură în buzunarul de la pantaloni primul teanc cu bancnote și plecă în urma acelei femei blonde ce mergea tăcută și absentă pe marginea lacului, de parcă s-ar fi plimbat pe lună.

3

„Știam că visez, că nu poate fi adevărat, și deși nu-mi plăcea soarele ce mă bătea în creștet mergeam spre marea albastră și calmă unde se vedeau pescărușii zburînd și unde o sumedenie de fecioare goale se jucau pe plajă cu mingi colorate, galbene, roșii, verzi, albe, uriașe, ca niște baloane — pășeam spre fetele acestea atent, să nu mă trezesc cumva prostește, împiedicîndu-mă din greșeală în nisip, atent, să nu mă trezesc din propriul meu vis..." „Eduard, nu sînt chiar atît de fraier încît să cred că mă cauți de două zile ca să-mi povestești un vis." „Nu, dragă, dar trebuia să încep cu ceva care să-ți facă plăcere... Și într-adevăr acest vis mă urmărește și acum." „La obiect, că ne-apucă noaptea." „Caut un preot, sau mai precis comuna de pe lîngă Brașov unde slujise, ori se născuse acest preot. Ai auzit de David Regman ?"

„Nu.“ „Eu l-am și văzut de cîteva ori. Era un bărbat destul de înalt, cu ochi pătrunzători, cu nasul destul de impunător, ca să nu zic lung și coroiat nițel... A murit undeva între Oradea și Budapesta. Trebuie să-i găsesc prietenii, mai ales pe acei gazetari de la «Universul» și «Dimineața» cu care a petrecut o noapte de pomină la Brașov prin 1936. N-au băut, n-au fost la muieri și nici n-au jucat cărți, sau cine știe!... Sigur e că la Biserica Neagră el, ordodox fiind, știind că e multă lume acolo... Pe scurt: în fața acestei biserici s-a pus în genunchi și a stat aproape de seara pînă dimineața și s-a rugat pentru proștii care se leagă de nevinovați și i-a blestemat pe cei care-i folosesc pe proști, știind că sînt slabi la minte... Bineînțeles c-a fost mutat disciplinar din parohia unde slujea undeva unde să i se piardă urma, pe lîngă Satu-Mare întîi, apoi a ajuns în Oradea... Se ruga mai ales pentru copii și pentru cei tineri. La Brașov asta a fost un cap de acuzație, socotindu-l nevrednic, dar neavînd curajul și nici niscaiva probe ca să-l dea afară din rîndurile preoțimii... Cum ți-am mai spus, eu o caut de cîtva timp, aș spune cu toate puterile mele pe o domnișoară de lîngă Arad care a făcut studii la Facultatea de medicină din Cluj, Rozina, te-am rugat chiar și pe tine, dacă din întîmplare afli vreo pistă... Eu tot sper să nu fi fost dusă spre Germania, să se fi ascuns, ori să fi trecut granița la Turda... Însă singura știre despre ea se leagă de David Regman. Fiind eu acum cîtva timp la Budapesta am aflat într-un cerc de cunoștințe... de ce să-ți ascund, germani de-ai mei, dintre care unul chiar din Sibiu, băiatul unui ceasornicar sas care a făcut școala militară la Berlin... că un popă de lîngă Brașov a fost împușcat și că printre infirmierele și doctorii (două infirmiere și doi medici) care au constatat moartea și s-au ocupat cu formalitățile de rigoare... și chiar cu înhumarea, a fost și Rozina... Sasul meu fusese prin preajmă și-o auzise înjurînd pe românește, dar el n-a putut să-mi spună unde-a plecat ea apoi, nu-l interesase, și nici de unde venea... Dacă era ea sau nu Rozina pe care o caut eu nu pot afla... — mă rog, e o cale! — decît de la prietenii lui David Regman, de la consătenii lui, sau de la gazetarii cu care el s-a înțeles foarte bine pe la începutul lui iunie 1936 la Brașov. Acestora le-a scris din Oradea mai multe scrisori, pe care le-a trimis peste graniță prin niște țărani de lîngă Oradea, din Păușa, care veneau cu lapte și cu smîntînă și cu brînză de vaci pe la vecinii săi, evrei, prăvăliași. În Oradea a cunoscut-o se pare și pe Rozina, dacă e valabilă mărturia sasului meu din Brașov care ar fi auzit-o spunînd : «mai bine rămîneai la Oradea, părinte David !» Tu cunoști ceva gazetari... și-l mai poți întreba și pe Theodorachis... Cine a semnat relatările procesului comuniștilor de la Brașov în «Universul» și «Dimineața ?» Unul, în «Dimineața», am acele numere acuma la mine, semnează Petcan. E un pseudonim, a existat vreun Petcan ? Petcan și mai cum ? Am dat și de numele unui poet, Eugen Jebeleanu, dar de la poet ce pot afla eu ? !... L-am și văzut zilele trecute pe stradă, mi l-a arătat Gogu Pană... Deși nici David Regman nu era după umila mea părere prea... Deși, pînă la urmă, domnule ! O nebuie ce s-a-ntîmplat cu el ! Și s-a purtat... nici nu știu cum să-ți spun... Dar să revin la Brașov, de unde și sînt... Îmi aduc și eu aminte de acele procese, eram copil... și un vecin de-al nostru, ceferist... O întreagă poveste ! Și blestemele lui David Regman, pe care l-am văzut îngenuncheat lîngă Biserica Neagră... Și chiar citind murind de rîs, dar cu o mînie grozavă în rîsul său, ceva despre epilepsie... Am căutat ziarele de-atunci și am aflat... cred că despre această știre era vorba... Ascultă : «Suferinzi de epilepsie ! Această grozavă boală, care prin manifestările ei cumplite distruge și demoralizează pe cei suferinzi, îngrozea mai ales pe acei ce nu aveau putința de a se vindeca. Dar iată că renumitul preparat american „Donhide“ a redat sănătatea la mii și mii de suferinzi din toată lumea, încît avînd în vedere eficacitatea sa absolută, medicii îl prescriu în toate cazurile de epilepsie. „Donhide“ se găsește de vînzare la Repr. G-rală Farmacia „Thoiss“ București, Calea Victoriei 124 și la farmacii. În provincie expediem contra ramburs de lei 200». Ii se părea o neobrăzare... Dar ți-am spus de scrisorile trecute în România pe la Păușa... Am vorbit și cu cîțiva evrei, fără să știe unii dintre ei cu ce mă ocup... Păușa e un sat mic aflat între Leș și Miersig, Miersigul fiind la români, Leșul la unguri, acum... Vine șoseaua spre Tinca pe la marginea satului, cu mult... trece printr-o pădure, toltișul, cum îi zic șoselei... Aici se află mai multe case izolate, de români și unguri, tăniaruri... Într-una, chiar la marginea pădurii, locuiește familia lui Benţe Florian, al Uhii, un țăran cu mustață, care a fost și în America să facă rost de ceva bani, orfan și slugă pe la cei cu pămînt de cînd s-a știut...

Bențe Floarea, nevastă-sa, Bențe Viorica și Bențe Ilie, Bențe Marin și Bențe Florian, copiii lor... Pe la acești oameni, și duși de ei pe lîngă gropoiul de la marginea pădurii, prin porumbi și cînepă întîi, apoi pe poteci știute doar de ei spre graniță... Grănicerii români îi cunoșteau... Dar cui i-o fi trimis scrisori David ? Poate chiar unuia dintre inșii judecați și condamnați la Brașov cu ani în urmă... Am să-ți citesc ziarele de-atunci, poate vreun nume îți spune ceva și mă poți ajuta... În «Universul» din 1 iunie 1936, pagina 10 : «Procesul comuniștilor de la Brașov. Ziua IV, Ședința de dimineață. Brașov, 30 mai. 15 zile închisoare pentru obrăznicii. Ședința se deschide la ora 8,35. (Gazetarul a fost în sală, și-a notat totul.) Înainte de a începe ascultarea martorilor, d. președinte, col. Gheorghe, roagă pe d. comisar regal să citească prevederile art. din c.j.m., relativ la atitudinea publicului care dă semne de neliniște, turburînd dezbaterile și care dau dreptul președintelui să judece și să condamne imediat. În baza acestor articole, se dă drept președintelui să scoată din ședință pe cei care dau semne de neliniște, să-l trimită la închisoare (e aici o mică problemă de gramatică, însă cînd e vorba de pușcărie, merge) iar dezbaterile să continue. D. comisar regal, foarte indignat, atrage atenția că ziarul «Dimineața» nu redă întocmai dezbaterile, întrucît a arătat că au fost respinse incidentele de către d. comisar regal, în mod samavolnic. Aceasta reiese din comparația ce s-a făcut între ziarele «Universul» și «Dimineața» (Puțină reclamă nu strică.) D. Președinte roagă pe reprezentanții presei să redea întocmai dezbaterile. (E de apreciat verbul roagă, precum și faptul că ziariștii erau liberi să intre în sala de judecată și să scrie ce le trece prin cap.) D. Comisar regal, căp. Butoi, roagă să se aducă la cunoștință d-lor avocați Moscovici și Radu Olteanu, că din depozițiile martorilor de eri, nu reiese că s-au luat declarații (în mod violent, de către organele anchetatoare — zice tot gazetarul). Apărarea (subliniat) aduce la cunoștință că a mai sosit un apărător, d. av. Marcu Witzman, din București. Se introduc martorii acuzării. Sînt ascultați : Mihai Popescu, sergen instructor ; Ilie Coman, sergent instructor ; Gh. Ioanițescu, primarul comunei Ulmi ; T. Petrescu și plutonier major Nicolae Manea. Ședința se suspendă zece minute. La redeschidere, este audiat martorul Dumitru Opincaru și martorul plutonier D. Mailat, șeful postului Ulmeni. Acuzatul Tarnowschi, începînd să devină obraznic,

d. comisar regal roagă să i se aplice art. 110 din c.j.m., iar d. președinte îl pedepsește pe loc, cu 15 zile închisoare. Tarnowschi a fost condus la închisoare. Ceaușescu, împreună cu ceilalți inculpați, se solidarizează cu Tarnowschi, fapt care determină pe d. președinte să se facă formele de judecată pe loc, pentru Ceaușescu. D. Comisar regal citește articolele din lege relativ la obrăznicia acuzaților, cărora li se prevăd pedepse pînă la doi ani închisoare. Referindu-se la art. 182 din codul penal comun, spune că acuzatul Ceaușescu, în fața instanței, a avut o atitudine necuviincioasă și că se face culpabil de ultragiu prin aceea că s-a solidarizat și a îndemnat și pe ceilalți inculpați să se solidarizeze cu Tarnowschi ; dar, nefiind major, cere să i se aplice o pedeapsă cu circumstanțe atenuante. Apărarea cere probatoriu că a fost lipsită de intenție solidarizarea lui Ceaușescu, propunînd martori pe cei acuzați. D. Comisar regal formulează în scris concluziile relative la judecarea lui Ceaușescu, cerînd să se aplice art. 114 care dă drept președintelui să scoată din sală pe oricare acuzat care are o atitudine obraznică, sau gesturi de revoltă, aplicîndu-le pedepse pe loc. Judecarea lui Ceaușescu. Consiliul intră în deliberare, spre a hotărî asupra incidentului ridicat de apărare, relativ la martorii propuși și îi admite în unanimitate. Se începe judecarea lui Ceaușescu, care s-a solidarizat și revoltat, îndemînd pe tovarășii săi din boxă să se solidarizeze cu ei, ofensînd în același timp instanța de judecată. Sînt ascultați martorii. D. Comisar regal cere maximum de pedeapsă. Apărarea spune că acuzații au săvîrșit acea scenă, fără să aibă intenție de a jigni pe nimeni. Cere o pedeapsă minimă și cu circumstanțe atenuante. Acuzatul Ceaușescu declară că a avut acea atitudine, fiind nemulțumit de felul cum răspundea martorul acuzării și spre a determina Consiliul să le dea voie să pună cît mai multe întrebări martorilor acuzării. Ceaușescu condamnat la 6 luni închisoare. Consiliul intră în deliberare, spre a hotărî asupra pedepsei lui Ceaușescu și aduce o sentință prin care-l condamnă, în unanimitate, la 6 luni închisoare. Ședința se ridică la ora 1 jum. Cea viitoare, la ora 5 d.a. Ședința de după-amiază. Din cei 19 acuzați lipsesc doi inculpați, în locul cărora răspunde comisarul regal, conform art. 114 din c.j.m. Apărarea ridică un incident, relativ la acuzatul absent Ceaușescu, la a cărui condamnare nu s-a aplicat art. 114 din c.j.m. Trage concluzii că procesul nu se poate judeca. Comisarul regal arată că art. 114 s-a aplicat la darea sentinței. Cere respingerea incidentului. Consiliul intră în deliberare, spre a hotărî asupra cererii apărării, după care respinge incidentul. Se introduc martorii : Gheorghe Ștefan Dumitru, Ion Ionescu, Constantin I. Dobre, Gheorghe Bucur, Ghemerit Odin, Paul Paraschiv, Toma Marinescu și Ion Olteanu, din partea acuzării, după a căror ascultare ședința se suspendă pentru zece minute. La redeschidere se introduc numeroși martori ai apărării cari declară favorabil acuzaților. Ședința se suspendă la ora 9. Înainte de a-ți citi ce scrie și «Dimineața» despre acest proces, te-ntreb, cunoști pe cineva dintre cei pomeniți aici ? L-ai cunoscut măcar pe comisarul regal Butoi ? David Regman ar fi spus despre el că e un butoi cu scîrnă. Bineînțeles că Butoi a auzit (și preotul vorbise față de cine probabil era sigur că-i duce vorbele, nu le îngroapă în el) și l-a întrebat invitîndu-l la o cafea (politețea celui sigur de sine) : «Părinte, aveți ceva împotriva mea că respect legile statului ? Și dumneavoastră le respectați pe cele ale tatălui ceresc...» Preotul a rîs : «Crezi că e același lucru ?» «Cine glumește pe seama numelui unui om nu dă dovadă de prea mare inteligență...» «Știu, dar eu nu de numele dumitale m-am legat...» Precizez că Butoi, avînd cel puțin un martor, putea... De ce nu s-a legat atunci de preotul Regman, ci doar l-a invitat la o cafea (o formă politicoasă de a-i atrage atenția să se astîmpere) ? Îi era teamă să se lege de un slujitor al lui Dumnezeu ? Credea Butoi în Dumnezeu ? «Părinte, ați spus că pedepsesc niște inocenți... Dar nu sînt niște nevinovați, vă jur !» «Toți copiii sînt nevinovați.» «Dar nu sînt toți copii, unii sînt de mult majori, slavă Domnului, pentru un copilandru obraznic să ?...» «Să ce, domnule comisar ?» «Obrăznicia copiiilor e obositoare, insuportabilă», a zis Butoi. „Dar revolta lor ? se pare c-a întrebat Regman.“ De ce-a ajuns un copil pînă aici ? ar fi întrebat preotul.« Nu mă pot coborî pînă la mintea copiilor», a zis Butoi. «Aici n-ai dreptate, a zis David, că-i privești pe copii de sus, și din cauza asta te enervezi și-i pedepsești și te faci de rușine... Copiii sînt ființe sfinte, domnule comisar, și ca să-i înțelegi nu e nevoie decît să încerci să te ridici la înălțimea sentimentelor lor curate și a gîndurilor lor neîntinate...» Bineînțeles că Butoi nu putea fi convins cu asemenea cuvinte, și poate de la început nici nu dorise să fie... Important este că Regman a murit crezînd în ce-i spusese atunci lui Butoi... sau legat, oricum, de viața copiilor... El, la Oradea, rămas sub unguri, cînd a văzut că evreii, vecinii lui din cartierul unde locuia, sînt luați și duși, cu copii cu tot, l-a cuprins un fel de nebunie, altfel nu se explică de ce și-a luat și el un sac cu boarfe și s-a dus cu ei în lagăr și și-a pus crucea galbenă pe piept și a zis că și el, David Regman, este evreu... Sau atunci cînd evreii au fost avizați... cineva văzîndu-i actele, mai ales că locuia într-o casă cu două familii de evrei, a crezut că și el este... Să fi fost luat cu forța? E posibil să-i fi și blestemat, ori să fi protestat, n-am amănunte deocamdată... Doresc să aflu cît mai multe, ca să pot da de urmele Rozinei, cum ți-am spus. Și-aici vine rugămintea mea... L-am văzut pe Leoveanu împreună cu o epavă, un fost boxer, unul care e și tuberculos, sau așa ceva... și știu că n-are nici un Dumnezeu... Ce-a pus la cale Leoveanu nu cunoști, nu cunosc, însă amîndoi ne aducem aminte că el s-a mai folosit de otrepe... Și chiar se lasă zărit cu ele, să se știe, și să se teamă oricine... Ce legătură are scursoarea asta cu pălărie de pai cu David Regman și cu domnișoara Rozina? Are. Acum zece zile, întrebîndu-l pe Leoveanu dacă știe ceva despre Regman, sau dacă a auzit de el, mi-a arătat o scrisoare a preotului trimisă de la Oradea (încă înainte de a fi fost băgat și el în lagăr, la muncă, și dus apoi cu un tren...) printr-o familie Gál, trecută granița pe la Păușa de Bențe Ilie, băiatul despre care ți-am vorbit, mi se pare... Cui îi adusese Gál Ervin scrisoarea preotului, de-a aflat de ea Leoveanu și-a și pus mîna pe ea? Cuiva care a fost în procesul de la Brașov... unui ins pe care Leoveanu îl știe de la Brașov, doar și el s-a ocupat atunci de... și s-a dus la Brașov, fiindcă era și consătean cu Mailat și l-a chemat și ăsta.. Scrisoarea lui David e un fel de pastorală ce-ar trebui citită, după Regman, în ziua întîi de sfintele Paști... E ca un fel de testament, zic eu. Cui i-a fost trimisă? l-am întrebat, totuși, pe Leoveanu, văzînd că nu-mi spune cine e acel ins de la Brașov. Lui Ilie Dragomir, mi-a răspuns, rîzînd. Dar eu nu cunosc să fi fost atunci acolo nici un Ilie Dragomir... Sau unul dintre ei și-a luat astăzi alt nume? Și cine e ăsta? Poate nu-l cunoști, poate nu poți să-mi spui. Pentru asta am și venit la tine să te rog... fă ceva să nu-l omoare otreapa... Pune pe cineva să-l îmbete pe ofticos și să-l închidă o vreme cu vreo dînsă, ai atîtea posibilități... De ce n-o fac eu? Fiindcă eu mă țin zi și noapte pe urmele slăbănogului cu pălărie de pai, doar, doar prin el să dau de Ilie Dragomir... Dar n-aș vrea să-l pierd o clipă... Mai bine să-l știu beat la vreo muiere... și să-l pot eu găsi viu pe Ilie Dragomir, prin el să dau de Gál și poate astfel să... Visul meu visat, cu fetele ce se joacă pe malul mării cu baloane colorate..."

4

— „Dacă-ți amintești, am fost într-o vară să ne plimbăm, cum ne plimbam noi, pînă la Herculane... București, Pitești, Craiova, Severin, Orșova, Herculane. Cam o săptămînă, mi se pare. Linia ferată se prezenta bine. Șefii de gară, la datorie. Cel mai interesant lucru mi s-a părut povestea maiorului Grecea, cu niște trupeți de-ai lui, țărani... Erau cartiruiți la Eșelnița. Într-o noapte soldații sublocotenenților Guță Ion și Ilare Iorga (cum puteau să-i cheme decît Guță și Iorga) au furat ramele cu miere de la stupii unui cetățean... care i-a reclamat... Dar Guță l-a înjurat pe om, ba a vrut să-l și bată. Cetățeanul a reclamat la divizie și a cerut zece mii de lei despăgubiri. Nu avusese el pagubă de zece mii, dar de trei mii tot avusese. Maiorul Grecea l-a trimis pe un învățător ce era în companie cu Guță și Iorga să trateze cu păgubașul și, în caz că reușește, i-a promis douăzeci de sticle cu bere. S-a dus învățătorul... Insul locuia la marginea de răsărit a Eșelniței, i-am văzut și eu casa mai pe urmă, legată de magazie și grajd, făcînd aproape un cerc... În mijloc, curtea. Gospodărie de om chibzuit. Eram la Grecea cînd s-a înapoiat învățătorul și ne-a povestit cum a intrat în bătătura omului și le-a spus de ce-a venit... Omul și femeia lui erau sub cincizeci de ani, cam de vreo patruzeci și cinci, mai aproape de cincizeci... Traian Popescu le-a spus că Guță e cam zurliu și că regimentul vrea, pentru stupi, să-l mulțumească... pe păgubaş. Ai copii? Am unu. Unde e, că nu-l văd. E la Odesa, în război. Să-i ajute Dumnezeu să vină acasă, că are multă avere, a zis învăţătorul. Şi, din vorbă în vorbă, omul a adus şi nişte ţuică... De-a pripită, a zis Popescu. Au norocit, au norocit din nou, s-au înţeles. Şi Popescu a plecat, dar nu pe bicicletă, cum venise, ci pe lîngă ea... A venit la maior, la popotă, unde noi mîncam, de-ţi aminteşti, i-a raportat rezultatul, iar Grecea a dat ordin să i se aducă învăţătorului douăzeci de sticle cu bere din contul lui Guţă şi Iorga... A zis Grecea: băieţi de ţărani, copii, le place mierea de albine, ce poţi să le faci! Adică, am rîs eu, noi trimitem mîine pe front nişte copilaşi? Îmi place să-ţi reamintesc de nevinovăţia copilandrilor, atît de dragă lui David Regman, nebunul, despre care ţi-a vorbit ieri, sînt sigur, Eduard Inimă de Leu!... A fost şi la mine, să-i dau nişte scrisori, informaţii. E nebun. Şi foarte periculos. Prefăcîndu-se el că vrea să dea de urmele nu ştiu cui, că nu mi-a spus despre cine e vorba... Vrea să ciguleasca trufandale de la noi şi să le vîndă nemţilor. Să fie sănătos. Nu de el îmi arde mie acum. Stai pe scaun, dacă vrei. Ţi-am reamintit de... stupi, fiindcă am auzit că învăţătorul Popescu se află rănit, în spital, şi i-ai făcut o vizită. Frumos din partea ta, dar era şi mai frumos dacă mă invitai să mergem împreună..." „Nici mîine nu e tîrziu." „Stai jos şi taci, fiindcă eu altceva vreau să-ţi spun... Popescu, nu mă interesează. Însă, dacă-ţi aminteşti, pe la sfîrşitul lui patruzeci şi unu, s-a judecat la Piteşti... sau la Slatina... o tînără care purta o bască... în momentul arestării, normal..." „La Ploieşti s-a judecat..." „Nu acest lucru e important... Ea ieşea din sala de judecată mută, cum intra, cu o broboadă vişinie pe umeri, răcită cobză, tăcută, învăluită în mister, aş zice... Fiindcă de cînd a fost arestată pe peronul gării din Piteşti, unde stătea pe un geamantan din placaj, tot timpul cît a fost anchetată şi judecată ea n-a scos un singur cuvînt... şi cum n-a avut acte cînd a fost luată de jandarmi şi cum n-a spus nici cine este, nimeni nu-i cunoştea adevărata identitate... Unii au crezut că e vorba de Ludovica Sasu, învăţătoare din Blaj, care şi-a pierdut actele în Gara de Nord şi care a fost dată dispărută de poliţie, fiindcă nu s-a prezentat să şi le ridice nici cînd a fost publicată în ziare ştirea că i s-au găsit certificatul de naştere etc., etc. într-o poşetă... Grefierul chiar a strigat-o pe această necunoscută, arestată la Piteşti: Ludovica Sasu, dar ea n-a schițat nici un gest. Și s-ar fi putut să fie Ludovica Sasu, fiindcă în Gara de Nord a fost o... descindere atunci. S-au semnalat manifeste... Dar, poate-ți amintești: era pe la sfîrșitul lui noiembrie cînd chiar Direcția Siguranței a trimis o notă în legătură cu indicațiile date de comuniști cu privire la sprijinirea de către organizațiile lor a acțiunilor legate de aniversarea desăvîrșirii unității naționale a României din 1 Decembrie 1918. Așa că nu prea are dreptate Maniu cînd, la punctul 9 al Platformei (pe baza căreia Comitetul Central al Partidului Comunist din România propune tuturor partidelor democratice românești și organizațiilor patriotice formarea unui comitet național de luptă pentru eliberarea țării), capitol 9, care sună astfel: Apărarea Ardealului de Sud și a Banatului. Răsturnarea Dictatului de la Viena și eliberarea poporului din Ardealul de Nord de sub jugul hitlerist al lui Horthy — la punctul 9, el, Maniu, dă următorul răspun: Țelul principal al luptei partidului național-țărănist este restabilirea integrității teritoriale și a independenței țării... Și mai adaugă el că prin restabilirea independenței, partidul național-țărănist nu înțelege să înlăture amestecul german pentru a intra sub influența altei puteri străine, partidul său înțelege să lupte pentru a redobîndi suveranitatea deplină a României. Aici ar fi mai multe observații de făcut. Prima. În nota pe care o cunoști foarte bine... semnată, vorba vine, în 3 iunie 43 de celebrul nostru «101» se spune că dizolvarea Internaționalei comuniste n-a surprins prea mult cercurile comuniste, fiind convinse că acest act a fost făcut cu scopul întăririi frontului democrației antigerman. Pentru acest motiv, cercurile comuniste și în special muncitorii români sînt îndemnați să vadă în această dizolvare un pas în plus spre victoria democrației. Unele cercuri comuniste, este? sînt convinse că lupta va fi condusă și de aici înainte de diverse comitete antifasciste, pentru că lupta antifascistă este mai puternică decît oricînd... Și în felul acesta nu se poate vorbi de o izolare a comuniștilor români, ci de angrenarea lor la acțiuni mai mari, în cadrul luptei patriotice antifasciste... În general, ei cred că vor putea activa mai cu succes datorită faptului că s-a renunțat la piedica birocratică pe care o reprezenta Internaționala a III-a... și zic că vor avea mai multă libertate de acțiune pentru a-și adopta, mă rog, tactica, la cerințele speciale din România. «101» mai nota că în cursul lui iunie 43 ei vor lua hotărîri precise, iar după aceea vor începe o activitate... intensificată, fără a mai trebui să aştepte pentru orice acţiune dispoziţia Internaţionalei a III-a. Aşa că Maniu, după modesta mea opinie, greşeşte de mai multe ori : întîi că chiar dacă nu e de acord cu punctul lor 9 şi cu alte puncte, îi recunoaşte, stă de vorbă cu ei cumva, nu ?... Maniu intră în jocul lor, e agăţat de ei, fără să-şi dea seama... Scopul lor e clar, au nevoie ca toate forţele politice să fie unite împotriva mareşalului şi a nemţilor, şi iată-l şi pe Maniu intrînd în horă... Vrei să întrebi de ce noi nu sîntem mai categorici ? De ce mareşalul ?... Ce să facă ? Şi eu ce să fac ? Pe cine să arestez ? Comuniştii pe care-i cunoaştem sînt la Tîrgu-Jiu, la... unii mai sînt şi liberi, dar supravegheaţi... însă cine-i cunoaşte pe toţi ? Pe cine să-l bagi la gros ? Iar cu Maniu ? Ar fi o gafă să te mai legi de el... doar e ştiut, sau se bănuieşte cel puţin, că el vrea altceva decît noi... Dar ziceam că el se înşală referitor la acel punct 9. Nota noastră de la sfîrşitul lui 41, despre care-ţi aminteam, venind vorba de Ludovica Sasu, semnala clar că în legătură cu ziua Unirii din 1 Decembrie comuniştii au dispus să sprijine toate acţiunile cu caracter naţional ce vor avea loc cu această ocazie, în scopul... de afirmare mai hotărîtă a drepturilor noastre asupra Ardealului de Nord. E clar că prin asta conducătorii lor voiau să convingă masele muncitoreşti (vechea lor marotă) de atitudinea «duşmănoasă» a puterilor Axei faţă de România, prin arbitrajul de la Viena, ca şi de atitudinea de duplicitate a conducerii statului, care, citez, amăgeşte şi înşală poporul cu victorii iluzorii asupra unor ţinuturi străine de neamul şi aspiraţiile româneşti, fără să fie în stare a rezolva problema naţională a Ardealului. Aşa că aniversarea zilei de 1 Decembrie, adăugau ei, nu trebuie să treacă neobservată pentru conducerea statului, ci trebuie să însemne, citez din nou, aniversarea incompetenţei şi stării haotice în care am fost duşi... Bineînţeles că necunoscuta arestată la Piteşti nu era Ludovica Sasu, însă asta nu schimbă cu nimic datele problemei, în acel timp găsindu-se manifeste şi în gara din Craiova, şi la Turnu-Severin, Slatina, Orşova, Herculane, Galaţi, Brăila... Sigur că judecătorii acelei fetişcane cu bască n-au confirmat că ea este Ludovica Sasu, veche... combatantă pentru cauza Ardealului, dar nici n-au infirmat... Fiindcă nimeni — culmea ! — n-o văzuse niciodată la faţă pe învățătoarea din Blaj. Încît stau și mă întreb, nu cumva ea nici n-a existat vreodată ?... Dacă guvernul — susținea atunci conducerea comunistă, după cum am arătat în nota noastră — interzice luarea cuvîntului cu ocazia acestei zile, care trebuie să însemneze, citez din nou, afirmarea voinței populare pentru libertate și independență națională (vezi că Maniu nu cunoaște...), Partidul comunist trebuie să arate maselor muncitorești adevărata semnificație a zilei. Vezi, ei trebuiau să facă asta ! Și Maniu n-ar trebui, de-ar afla, să se mire, iar de știe și tace, ori interpretează altfel... n-are dreptate. Or fi la comuniști evrei și unguri... dar români adevărați nu sînt ! Sînt, îi dau eu cîte nume vrea... Ăștia vor Ardealul, cum e normal, fie vorba între noi... Și... Adu-ți aminte lozincile lor, pe care chiar tu le-ai copiat, cînd ai bătut nota la mașină : «La luptă alături de ardeleni pentru revendicările lor naționale». «Jos cu trădătorii și vînzătorii de țară !» Poți să spui : revendicările lor ce înseamnă, nu și ale noastre ?... Ba da, însă în primul rînd ale celor de-acolo, lăsați de trupele noastre, după Dictat, acolo, fără nici un cartuș tras... Dar să revin la cele petrecute la începutul iernii lui 41... Va să zică semnalam că se vor provoca manifestații pentru Ardeal și se vor răspîndi manifeste cu caracter ostil conducerii statului, lucru ce s-a și întîmplat, este ? Bun. «Domnișoara Ludovica Sasu ?» a întrebat-o și judecătorul pe... Ea n-a răspuns, a ridicat ochii spre tavan, fapt care l-a exasperat pe judecător... Un prost ! Cum era ea să recunoască așa ceva, doar se mai știa cine e acea ardeleancă... pe care n-o văzuse nimeni, dar care trimitea scrisori tuturor autorităților... personalităților... Și nu cu puține înjurături, de la o vreme, c-au uitat Transilvania. «Uită-te în ochii mei», i-a zis judecătorul, enervat. Însă neputînd s-o scoată din tăcerea ei îngrozitoare. Dacă-ți amintești, în gară la Turnu-Severin, atunci, cînd cu stupii dijmuiți de soldații... de copilandrii ăia... am văzut și noi o domnișoară cu bască stînd pe un geamantănaș de placaj, la clasa a doua..." „Eu n-am văzut-o..." „Ba da, am și discutat despre ea..." „Nu-mi amintesc..." „Asta e altceva... Însă cu un mic efort... tu ai o memorie de elefant, e imposibil... Mă rog... Judecătorul, imbecil, a declarat că e nebună și a cerut să vină cîțiva medici... E drept că un asemenea caz te poate scoate din sărite. Eu am asistat la destule procese, din curiozitate, datorită meseriei... În general, sînt gălăgioase... Acuză acuzatorii, acuză acuzații... Ți-aș da un singur exemplu, cel de la Brașov... cînd cu popa David Regman, despre care se interesează Eduard Inimă de Leu! Ce fierbințeală, ce!... Mamă, mamă! O paranteză: nu știu de ce am impresia că David Regman nu era totuși ortodox! Mă rog. Vin doctorii să constate dacă duduia este nebună... Aiurea! le spune și avocatul ei... venit fără să fie chemat de nimeni și plătit de nimeni, e de reținut... zicînd că pe el l-a interesat un asemenea caz ieșit din comun și că a vrut să-și facă... rîdea, hoțul... popularitate! I-am dat eu de urme... și prin el, acum, după ani, și după cele pe care le-am văzut ieri, cercul se leagă... Sper. Atunci el le-a zis medicilor: Aiurea! nu e scrîntită, nici vorbă, atitudinea ei e un fel de-a se apăra... Dar de ce totuși acest refuz de a vorbi? E vorba de o cetățeancă a altei țări? E o spioană? A cui? Ca să fiu sincer, atunci, cel puțin la început, nici avocatul nu știa cine este... S-o fi dus el și pentru reclamă, e posibil, dar mai sigur e că s-a prezentat s-o apere... fiindcă bănuia ceva... și fiindcă, asta e sigur, convingerile lui politice (i-am și spus-o, ieri) l-au trimis acolo... Era ea o vagaboandă încăpățînată care voia să exaspereze tribunalul? Posibil. Dar atunci avocatul... — și despre el de fapt vreau să te-ntreb cîte ceva, și despre altceva, e drept — de ce el a ținut neapărat s-o informez despre... starea legislației noastre pentru reprimarea manifestațiunilor de dezordine, reglementată prin decretele-legi... Decretul-lege din 13 noiembrie 1940, care prevede că toți acei care determină sau iau parte la întruniri sau manifestațiuni cu caracter de uneltire împotriva ordinei sociale existente în stat sînt pedepsiți cu munca silnică de la 5—11 ani și degradare civică de la 3—5 ani. Dacă aceste manifestațiuni sînt însoțite de acte de violență, pedeapsa este de muncă silnică de la 6—16 ani și degradare civică dela 5—8 ani, iar dacă infractorii sînt de altă origine etnică decît cea română, pedeapsa se dublează... Și alte și alte decrete-legi, unele care nici măcar nu mai erau valabile... I-a citit legea despre întrunirile politice care sînt pedepsite cu internarea într-un lagăr de muncă, sau fixarea unui domiciliu obligatoriu pe un termen de la șase luni la un an... De ce? Nu doar ca s-o facă atentă?... și s-o convingă și mai mult să tacă? Sigur, a zis el, faptele trebuie apreciate în funcție de personalitatea învinovățitei... Dar care erau faptele? Că a fost găsită în Gara de Nord, fără acte, atunci cînd s-au... Deci, zero... Și care era personalitatea ei? Zero... dacă nu se manifesta, ori nulă, de era nebună, și nu era... ori, foarte puternică, dacă tăcea... dar totul trebuia dovedit! Și apoi mai trebuia stabilită o legătură între învinovățita cu bască... și autoarea delictului din Gara de Nord și din atîtea alte gări, Ludovica Sasu... Imposibil! Și apoi... apoi, avocatul, deștept, că nu e prost, a zis... Vreți să faceți caz cînd o persoană din Ardeal cere ca Ardealul să?... Da, judecătorii nu puteau risca să se facă de rîsul lumii... Și au trecut ușor, ca și cum nici n-ar mai fi fost vorba... că veneau de la comuniști aceste... Înțelegi? Avocatul le-a sucit nasul. Și misterul a rămas nedezlegat... I-au dat drumul domnișoarei... zicînd că e alienată... și luînd în considerație și actele aduse de un țăran că ar fi fata lui... Dintr-un proces care putea să fie o bombă, n-a ieșit nimic, nici măcar avocatul nu și-a făcut reclama, de care vorbea... Deși i-a plăcut mai mult cum s-a încheiat totul, în coadă de pește... Ți-am amintit toate acestea fiindcă, alaltăieri, domnișoara cu bască a fost zărită la Tîrgoviște, împreună cu... ghicești? Nu vrei. Cu Ilie Dragomir. Alaltăieri ai fost și tu la Tîrgoviște, doar te ocupi de supravegherea lui Dragomir, printre altele... L-ai întîlnit?“ „Da, în tren.“ „Și pe ea n-ai văzut-o?“ „Nu... N-o cunosc...“ „Mai gîndește-te, am zărit-o amîndoi în gara din Turnu-Severin... Și ieri cînd ai stat de vorbă cu Dragomir, a trecut pe lîngă voi... Ce dracu', dacă nu v-aș fi văzut eu, ai mai putea zice că e o scorneală...“ „O fetișcană cu bască?“ „Vrei să-ți spun și ce ochi avea?“ „Nu... dacă... deși...“.

5

Stroie Papavă rupe din gutui cinci frunze ofilite și le privește pe toate părțile, atent, le numără la fiecare nervurile, le miroase, n-au miros, sînt seci, s-au uscat de prea multă ploaie sau le-o fi prins gerul, nu sînt multe în gutui, însă cîte sînt se văd de departe, ca niște pete de rugină. Au cozile scurte, nici ele n-au mai crescut de cînd le-a pătruns moartea. Pe-o parte, cea dinspre cer, frunzele acestea stinse sînt cărămizii, iar pe partea dinspre pămînt sînt moi și catifelate, acoperite cu un fel de puf fin, alburiu, care dacă-l apeși cu buricul degetelor se adună ca bumbacul, încotro îl duci. Mirarea lui Papavă e că frunzele acestea sfîrșite, deși au două fețe total deosebite sînt cuprinse de aceeași moarte necunoscută, venită din ger, din ploile lungi, sau poate din otrava căldurii... N-a încercat niciodată să cînte din vreo frunză, se gîndește, apăsînd clapele armonicei sale hodorogite, în curtea doamnei Lăcrămioara Roșu, care-l primise în gazdă, la rugămintea lui Leoveanu... Toți îl goneau din casele lor, unde intra cu chirie, cînd aflau că fusese judecat pentru moartea lui Albișoru Constantin, ca și cum toți l-ar fi cunoscut pe Albișoru Constantin și ca și cum Albișoru Constantin n-ar fi fost altceva decît fusese, o bubă puturoasă. Începu să cînte din gură „Foaie verde de trifoi, Un cioban din Dorohoi, Pe-o cărare el mergea Și din fluier că doinea Și el turma și-o pierdut. I-o fi mîncat-o vreun lup..." Doamna Lăcrămioara Roșu, numai într-un capot lung pînă în pămînt, albastru, cu trandafiri albaștri pe el, îi aduse o cafeluță și un pahar cu apă rece, le puse în fața lui, pe un scăunel, și-l gîdilă pe ceafă cu degetul arătător, de la mîna dreaptă, cel greu de inele. „Of ce mare supărare Că ciobanul oi nu are. Mai înainte el mergea Și c-un lup se întîlnea: Lupușor, măi lupușor, N-ai văzut, n-ai cunoscut Turma unde mi-a fugit?" „Bea, că se răcește", zise doamna Lăcrămioara Roșu, așezîndu-se pe un alt scăunel, picior peste picior, și lingîndu-și colțurile gurii cu limba, de dulceața rujului... Dar Papavă aproape că nici n-o auzi: el era zăpăcit de cîntec, transpirat de cum cînta, zăpăcit ca și ciobanul din Dorohoi care, luat de focul cîntecului, își pierduse turma cu mioare. Tocmai acum pîrdalnicul de lup răspundea: „Am văzut, am cunoscut Pe vîlcele Tot pielicele La rădăcina copacului Căpățîna berbecului..." „Afurisitul!" își dădu seama și Lăcrămioara că lupul era și nerușinat, după ce înfulecase ca un nemernic toată turma... „Ciobanul se mînia Și pe lupușor prindea Și de piele-l jupuia..." „Bine i-a făcut tîlharului, zise Lăcrămioara, convinsă că din suferința cu care cînta Papavă povestea ciobanului moldovean poate ieși ceva... Încă era de dimineață, nu se puseseră căldurile moleșitoare... „Pielea-n tîrg că o ducea Și pe-o oaie el mi-o da. Și din una făcea două...“ „Și din două făcea patru“, cînta și Lăcrămioara cu Papavă, știind de ieri cîntecul. „Și din patru făcea opt...“ „Iacă turmulița-n loc“, zise și Lăcrămioara, venind lîngă el, în spatele lui, lipindu-și sînii de umerii lui și mîngîindu-l pe păr. „Și pe vale el mergea Și pe toate le păștea Și din fluier el cînta“, cîntară ei împreună cîntecul ciobanului din Dorohoi, zăpăcit de propriul său cîntec, cum se zăpăciră apoi și ei și puseră armonica în iarbă și intrară cîntînd în casă, încă îndurerați că netrebnicul de lup...

6

„Eduard, ce cauți tu mi se pare aproape o nebunie, dacă nu e cumva o sinucidere curată... Nu cred că vei izbuti... este aproape imposibil... Decît, poate, dintr-o întîmplare. Uneori chiar mă întreb dacă n-ai intrat în uniforma ce-o porți doar ca s-o găsești pe...“ „Și-o să dau de baba-hîrca ? rîse Eduard. Nu, sînt pe calea cea bună... Dacă-mi spui ce-i cu Papavă și Dragomir...“ „Nimic deosebit. Papavă stă la o văduvă și-o duce, mulțumesc, bine... El e un mălai-mare, venit în Hunedoara, cu părinții de undeva din nordul Moldovei... Se crede un fel de haiduc... pașnic, un viteaz... Un copil mare ! Cîntă din armonică și doamna la care locuiește stă cu falca în mîna dreaptă și-l privește gînditoare, cu degetul arătător gîdilindu-se singură la ureche și cu degetul cel mic trecîndu-și-l de-a latul, mereu, peste buze și peste mustățile ei pe care și le decolorează cu apă oxigenată... Cînd domnea Ștefan cel Mare și năvăleau tătarii și prădau malurile Prutului de oi și de vaci și duceau în pustii femei și copilandri, era un voinic, Bornari, care nu se-nfricoșa văzînd hoardele apropiindu-se... Toți au șters-o, numai el s-a suit pe-o movilă și-a făcut un foc mare, să dea de veste că vin păgînii... Care au și venit și pe toți fugarii i-au omorît. Numai el s-a luptat cu vreo cinci sute de haidamaci, pînă l-au dat pradă la moarte... Și de frică să nu-nvie, i-au tăiat trupu-ntr-o mie și l-au aruncat în focul de pe movilă... Și Papavă cîntă și plînge cu gazda lui moartea acelui viteaz, care nici azi nu-i mort, îi tot arde carnea în focul aprins atunci...“ „Și pe-un asemenea ins l-a pus Leoveanu să facă marea cu sarea? Înseamnă că și lui Leoveanu îi cîntă ceva acordeoane...“ „În orice caz, Papavă nu știe nimic de Ilie Dragomir, și nici ce are de făcut... Deocamdată parcă-i plătit să-și petreacă. Nu de el trebuie să-ți fie teamă... c-o să pierzi urmele ce le cauți... Eu cred că nici n-o să mai fie timp să fugim...“ „Unde?“ „Oriunde... măcar în Deltă, pe-un timp... Nu-i un secret pentru tine că în vagoanele cu fier vechi trimise la Uzinele Domeniilor Reşiţa s-au găsit numeroase proiectile încărcate. Dacă vrei, mai exact... în vagoanele cu numerele 413607 și 412607 s-au găsit 25 proiectile încărcate cu explozibil. Organele de control ale uzinelor, am redactat eu nota, au observat la timp aceste proiectile, care nu au mai fost date pentru a fi topite... Te informez că din întîmplare le-au descoperit... Că... s-au întreprins cercetări pentru a stabili modul, ho, ho, cum au ajuns acele proiectile în depozitul de materiale vechi... gogorițe. Prinde orbul scoate-i ochii. Pînă în prezent nu s-a obținut nici un rezultat pozitiv. Se bănuiește că s-ar fi încercat pe calea asta să se distrugă furnalele de la Reşiţa... Auzi, se bănuiește! Păi poate că le trimiseseră acolo la păstrare... ca amintiri... Și tu umbli după cai-verzi pe pereți! Să găsești în carul cu fîn... ce?... Mai bine ai fi mai atent, s-ar putea să zboare în aer toată șandramaua... Îți vorbesc ca unui vechi cunoscut, un prieten, e prea pretențios, și nici n-am fost cu adevărat... E și-o zicală, nu-l cunosc pe cutare, nu m-am îmbătat cu el niciodată. Și poate n-o să mai avem prilejul să ne îmbătăm vreodată împreună.“ „Ce-i cu tine, ai căzut în butoiul... cum îi ziceți? cu melancolie? S-a supărat Leoveanu pe tine? Te suspectează de ceva?...“ „Dă-l dracului“, zise Papil. „Îl dau, dar la ce-mi folosește?... Aflu cine este Ilie Dragomir? De ce-mi spui?... Știu de ce... Fiindcă tu crezi că nu-l caut pentru ca să-mi dea scrisorile de la Regman, este? Ci ca să-l înhăț... să-l dau pe mîna celor care mă plătesc și care nu sînt fraieri ca idiotul ce cîntă din armonică și visează că e haiduc... Dacă taci, așa crezi. Ai și argumente... Vrei să le spun eu? Măcar pe cele pe care le știu? Ai adus vorba despre Reșița, însă te-ai oprit la ce știa toată lumea, povestea cu proiectilele... Mai departe nu-i mai interesant?... Este. Organizația intitulată «Uniunea Tineretului Comunist», descoperită în Reșița, n-are nici o legătură în ultima vreme cu Ilie Dragomir? El a trecut prin Reșița în ultima vreme, — de ce? ca să culeagă floricele pe dealul Domanului? Și organizația aceasta în care sînt tineri între 18 și 30 de ani, unii proveniți din ucenici, alții veniți de la diferitele fabrici și întreprinderi industriale... Calfele astea... dorm, ori cîntă la armonică? Unul, un fel de casier, umblă în fiecare lună cu o listă pe la toți membrii organizației și ei dau... 20 pînă la 150 de lei... Pentru ajutorarea muncitorilor mai săraci... Toți junii ăștia știu bine principiile comuniste, dar nu de la mine... Dar să revenim la Reșița. Deci, crezi tu că eu, de-l prind pe Dragomir, aș avea toate motivele... Le-aș avea, e drept, însă el e singurul ins care are și niște fotografii de la Regman, unele făcute în gara Oradea, înainte ca el să plece, sau să fie dus... Cînd doar se ducea probabil să se convingă că evreii erau urcați în trenuri de marfă... Gál a adus cel puțin două poze, după cîte știu eu... Una, cu niște copii, la fereastra unui vagon, cu basmale pe cap, întinzînd mîna, probabil cerînd apă... fereastra era bătută în scînduri, n-avea geam, și poate ei veneau dinspre Cluj, ori erau de mult în gară, copii singuri... Lucru care nu putea să nu-l otrăvească pe Regman. Și alta... pe o ușă ieșind niște femei, evreice, desigur, cu mîinile ridicate... și niște copii, cu șepci pe cap, în pardesie, în haine, toți, înțelegi, toți cu mîinile ridicate, păziți de niște soldați cu cizme și căști și cu automate în mîini, copii cu mîinile în sus... Pozele astea sînt, sigur, la Dragomir. Dacă nu le-o fi dus la Pană să le copieze. Pană zice că nu, dar te poți baza pe el?!... Dacă te-am rugat să-l păzești cumva pe Dragomir, sper că n-ai înțeles că am vrut să fac din tine... slujbașul meu, care să-l păstrez pentru mine, ca să-i frîng gîtul, nu, nu... Nu mi-aș ierta niciodată dacă Rozina... dacă ar păți ceva care... E rușinos ca un bărbat să recunoască o slăbiciune?..." „Dar nici măcar nu e o slăbiciune, zise Papil. Poate e cel mai frumos... poate și pentru asta eu te admir, lua-te-ar dracu! Că ai acest curaj, această nebunie..." „Deci mă crezi, da?" „Da, de ce nu... şi tu ştii că nu-i o slăbiciune... A, de ce totuşi nu-ţi spun cine e Dragomir?... Dar Leoveanu de ce nu-ţi spune?..." „Fiindcă nu l-am întrebat... şi fiindcă el nici nu ştie precis cine este Dragomir... şi fiindcă de-ar şti şi de l-aş întreba, nu l-aş mai vedea în vecii vecilor pe Dragomir... Nu, nu, nu-l întreb, n-am de gînd să-l omor cu mîna lui Leoveanu... Cu toate că el, cu Papavă... însă cine ştie ce motive are, şi ce vrea, şi cînd... Eu am nevoie de timp... De nu-mi spui, reiau totul de la Braşov, de la Regman şi de la acel proces... Am toate numele, nu-i ceva deosebit... Numai din scrisorile preotului pot să ştiu precis dacă Rozina a trecut prin lagărul din Oradea sau dacă ea este cumva fata despre care mi-a povestit sasul din Sibiu, Adolf, că-i plăcea mereu să se spele... Vreau să zic că-i plăcea curăţenia, apa, în general, nu... Deşi... La Braşov, Butoi, ca să-l potolească pe Regman, s-a gîndit să-l ia peste picior, că vrea să-şi facă reclamă... că ştie el că unii preoţi privesc teologia numai dintr-un punct de vedere materialist şi numără colacii din biserică şi vor prin toate mijloacele... pomeni, parastase, vorbe în vînt, în apărarea sărmanilor, şi a copilaşilor, ca să cîştige cît mai mulţi franci... şi să ajungă, mai dînd şi cu crucea şi cu busuiocul şi cu apărarea necăjiţilor, pînă în scaunele cele mai înalte ale preoţimii... Tot nu-mi spui cine este?... Am aici... ce-a semnat Petcan, în «Dimineaţa» din 1 iunie, 36... Braşov, 30. La procesul muncitorilor din judeţele Dîmboviţa şi Prahova au fost citaţi aproape 180 de martori. Majoritatea sînt oameni necăjiţi de la ţară, care au fost aduşi cu mandate de aducere şi nici un ban asupra lor... Astfel, aceşti nenorociţi au fost nevoiţi să doarmă prin sălile de aşteptare ale gării, iar mulţi din ei sub cerul liber. Unii s-au hrănit din mila cîtorva oameni de bine. Autorităţile s-au sesizat de acest fapt şi astăzi au fost convocaţi la prefectura judeţului domnii colonel Stroe, prim comisar regal, colonel Müller, de la Consiliul de război, d. Tr. Pruşcu, primarul municipiului, Ciurea, chestorul poliţiei şi Iancu Nan, prefectul judeţului, pentru a discuta măsurile ce trebuie luate spre a se veni în ajutorul acestor nenorociţi. Şedinţa de ieri dimineaţă. Şedinţa procesului s-a deschis la 8,40 dimineaţa. După apelul acuzaţilor, d. comisar regal a citit textele de lege privitoare la ţinuta publicului şi a acuzaţilor în şedinţă. Se trece la interogarea martorilor. Este audiat sergentul instructor Mihai Popescu. Acuzatul Văleanu accentuează că martorul a fost de faţă cînd acuzatul a primit o palmă de la şeful de post Mailat. Martorul dezminte că ar fi bătut pe vreunul din acuzaţi sau ar fi fost martor cînd unul din anchetatori a lovit pe vreun acuzat. E ascultat acuzatul Ceauşescu, care-l întreabă pe martorul sergent instructor Coman Ilie dacă e adevărat că acuzaţii de astăzi au fost duşi la Braşov pe jos. E ascultat apoi Gh. Ioaniţescu, primar din comuna Ulm, care a luat parte la percheziţiile şi cercetările din acea comună. Mai sînt ascultaţi T. Petrescu şi plutonierul major Manea Nicolae din Moreni. Urmează audierea martorului Dumitru Opincaru şi a plut. Mailat, şeful postului de jandarmi Ulm, care recunoaşte că întrebuinţează hipnoza în cercetările sale. Acuzatul Tarnowschi afirmă că martorul s-a făcut vinovat de furt şi incorectitudine, pentru aceasta este scos din sală şi condamnat la 15 zile închisoare. Acuzatul Ceauşescu declarînd că se solidarizează cu Tarnowschi este judecat imediat pentru ultraj şi necuviinţă în faţa consiliului. D. locot. Dobrovici, apărător din Oficiu, semnalează consiliului că Ceauşescu s-ar mai fi exprimat : «La acest consiliu se judecă sub regim fascist şi cu porţile închise». După ce se audiază cîţiva martori în legătură cu acest incident, Ceauşescu este condamnat la şase luni închisoare. Şedinţa se suspendă pînă după-masă. Şedinţa de după-amiază. Braşov, 30. Şedinţa se deschide la ora 5 după amiază. Apărarea ridică un incident cerînd amînarea procesului, din cauza absenţei acuzaţilor Tarnowschi şi Ceauşescu. Cererea este respinsă. Se strigă o serie de martori care lipsesc, apoi se trece la audierea martorilor Gh. Dumitru, Ioan Ionescu, Gh. Bucur, Const. Dobre, Gliment Odin, Faunu Paraschiv, Marinescu Toma. Ultimul martor recunoaşte că a primit cîteva cărţi de la Dumitrache spre a le citi, a văzut scrise pe ele deviza : Proletari din toate ţările, uniţi-vă, şi le-a băgat pe foc. Urmează audierea martorului Ioan Olteanu, denunţătorul acuzaţilor de azi. Dă informaţii asupra împrejurărilor în care s-au produs percheziţiile, arestările şi cercetările. Şedinţa se suspendă pentru zece minute. Martora Linica Niculescu spune : că a văzut pe Jugulescu la poliţia Tîrgovişte plin de sînge şi cu urme vădite de lovituri. Martora Teodora Antonescu, soția acuzatului Antonescu, declară că acuzatul Ionescu Gh., în timp ce era cercetat la postul de jandarmi, a fost bătut de jandarmi, fapt văzut de martoră printr-o fereastră. Mai declară că, în urma maltratărilor, acuzatul Ionescu a încercat să se sinucidă. Martora Elena Chițu, mama adoptivă a acuzatului Niculae Chițu, afirmă că a auzit cînd a fost bătut Dumitrache la postul de jandarmi din Ulm ; pe acuzatul Ceaușescu a văzut cînd a fost bătut. Sînt audiați martorii Virginia Rădulescu, Maria Ghenea, Solomea Alexandru, Ion Buftea, Tudor Tufeanu, Tudor Stan, Grig. Nicolescu, Const. Butucea, Nicolae Chilescu, Gh. Iordache, Iancu Toma, Busuioc Tăbăcaru, Toma Ivan, Nicolae Mușat, Niculae Opincaru, D. Anghelache, Ion P. Roșu și Ion Ivan. Ședința s-a ridicat la orele 9 seara, pentru a fi redeschisă mîine dimineață la orele 8,30... Care dintre ei este ?... Din atîtea nume, care este ?... Nu-mi spui, fiindcă n-ai încredere în mine... Aici este boala de care sufăr cu adevărat, care mă jignește, că nu sînt crezut, nu de-acum, de cînd eram elev la liceu în Brașov și... Atunci am simțit pentru prima oară neîncrederea cum arată... Palidă, surîzătoare, ca fața acelei fetișcane cu care am plecat de mînă să-l vedem pe preotul nebun mergînd acasă călare pe măgar... Și ea cînd l-a zărit pe Regman și-a smucit mîna din mîna mea și parcă n-a mai vrut să știe de mine, o mințisem, voia să-mi spună, omul cu barbă n-avea nimic sfînt în el, însă nici nu era nebun, eu o mințisem, voia să spună, ca să par mai grozav... Și eu am crezut că era palidă doar fiindcă începuse și ea să aibă gîlci, era în prima ei zi și se speriase ca o proastă că tot sîngele din ea se va scurge și nu va mai avea timp nici pînă acasă la maică-sa și la taică-său să ajungă vie, se nimerise cu mine în cîmp, spre Codlea, să fie prima ei zi de soroc... Se-mpiedicase de o piatră, simțind ea că se întîmplă ceva ciudat, ceva necunoscut și imposibil să țină cont de voința ei, ori de rușinea ei, că era cu mine... Și se ascunse într-un lăstăriș, plîngînd... Și eu rîdeam, crezînd că se temea de mine, ca de un bărbat ce-o mințise că-i arată un popă nebun, doar ca s-o... Și am luat în mînă piatra de care se împiedicase, era roșcată, colțuroasă... Și-atunci a apărut David Regman și ea doar după ce m-a prins din nou de mînă, tremurînd că totuși se apropia de noi un nebun... s-a smuls de lîngă mine, el venind mai aproape, David Regman, cu picioarele aproape atingînd pămîntul, David Regman, nici sfînt, nici nebun, un om, și cred că asta a îndepărtat-o de mine, că-mi bat joc de un om, nu de un sfînt sau de un scrîntit, de un om... Și palidă, neîncrederea... Și-a surîs, cum surîzi și tu cînd te întreb de Dragomir... David Regman a luat-o pe o potecă, printre brusturi, printre mărăcini, printre lăstari de salcîmi, înalt cum era, călare pe măgăruș, cu ochii mari, palid și el, obosit, mergînd spre asfințit, printre ierburi, parcă pierind încet-încet în asfințitul soarelui și în ierburile înalte, între lăstarii înalți, pierzîndu-se între aceste roade verzi ale verii, nu ca un sfînt, repet, ci ca un om care mergea acasă la el și nu se ducea să moară pe muntele sfînt, ci venea acasă de la tîrg de la Brașov, un ins oarecare, de la tîrg unde vînduse ouă de găină și de rață și brînză, duse în traista de pe umeri, și unde mai vînduse castraveți și ceapă și morcovi și neapărat usturoi... N-avea nimic în el din omul care de-abia mai tîrziu am înțeles că-l înfruntase pe comisarul Butoi nu doar pentru a-i apăra pe cei care fuseseră pînă la urmă condamnați, ci pentru a-i arăta comisarului că el pe oricine ar fi fost gata să-l trimită după gratii, fiindcă el nu avea în afară de leafă nici o credință și nici o grijă, era ușor ca un muc ars de lumînare... Butoi îl jignise vorbindu-i de colaci și de bani și vrînd astfel să-i arate că nu există Dumnezeu pentru nimeni, și astfel voind el în mărginirea lui să i-l confiște pe Dumnezeu și să-i ia printr-o glumă cerul și închinările lui — și s-a gîndit că sînt oameni cărora, cum s-a dovedit și cu David Regman în Ungaria, nu li se poate lua nimic, nu pot fi jefuiți de nimic, nu li se poate confisca divinul... confiscarea divinului fiind imposibilă, fiindcă, Papile, nu știu dacă știi, sigur nu știi... în acel lagăr, în acele vagoane trase pe niște linii moarte, lîngă care erau și niște barăci, David Regman, cînd au fugit trei evrei printr-o spărtură din podeaua unui vagon și cînd drept pedeapsă pentru cei care nu i-au spus, și drept exemplu, au fost aleși la întîmplare după ochi, ori cum vrei, șapte evrei, ca să moară de foame într-un vagon unde erau trimiși de obicei inșii care erau prea bolnavi, sau... Părintele David Regman a ridicat mîna și-a cerut să meargă în locul lui Kirch Geza, care avea trei copii... Comandantul... sigur, nepăsător, a fost de acord, îi era indiferent... şi poate şi eu aş fi fost, necunoscîndu-l pe David... Şi după cîteva zile?... Cine le-a mai numărat?... Regman a murit de foame în acel vagon pentru animale... Şi nu e ceva grozav?... Nu te apucă spaima de ce forţă poate fi într-un biet preot de ţară?! Parcă îl văd şi acum în faţa ochilor, călare pe măgar, şi parcă simt în mînă răceala acelei pietre roşcate şi parcă o văd pe Ilioara Vărzan, şi nu ştiu de ce între piatra roşcovană şi măgar şi faţa palidă a Ilioarei şi figura subţire ca o lumînare a preotului şi adevărul acelei pietre şi frumuseţea acelei seri şi paloarea melancolică, speriată, a Ilioarei şi tăcerea desăvîrşită a lui David exista o legătură misterioasă... Căci dincolo de ce se vedea, paloarea fetişcanei şi frăgezimea ierburilor şi liniştea preotului şi roşeaţa cerului în asfinţit, dincolo de aparenţa lor banală şi firească aş zice exista şi există ceva imperceptibil, ascuns, adevărul acela ce dă farmec vieţii şi care rămîne mereu nevăzut, da, nevăzut şi nerostit rămîne acest sens secret ce se afla şi se mai află dincolo de copitele măgarului şi de răceala pietrei şi de paloarea Ilioarei şi de asprimea scîndurilor unui vagon pentru animale abandonat pe o cale ferată moartă..."

7

„Ce-ai, domnule, cu mine de te ţii scai de umbra mea, n-am şi eu dreptul să cînt prin cîrciumi şi să cîştig un ban? Am zis că nu mai calc în restaurante cu granguri să nu stric faţa... a cui mama dracului?... nu intru, îi las să bage în tihnă în ei pui şi vin, dar nici în bojdeucile astea să nu calc, unde omul mă ascultă şi e mai lesne la pungă?... Aia, ioc, nici nu mă vedeau, da' să se mai scobească după vreun creiţar... Ce-ai cu mine, nea Papile?" „Nimic, Papavă." „Nimic, dar de la o vreme de intru şi eu în cîrciumile astea în care se întîlnesc oameni necăjiţi, lucrători... pac! şi dumneata după mine... Dar nu vii să asculţi ce zice clasa muncitoare, că nu e nimeni prost să scoată o vorbă cînd e altul necunoscut la masă... Tot cu mine ai ce ai..." „Îmi place cum cînţi.“ „De-ar fi asta, m-ai şi plăti.“ „N-am atîtea parale cîte cîntece ştii tu.“ „E drept... dar ce rău ţi-am făcut?“ „Hai, cînt-o p-aia cu băiatul mamei care pleacă la mîndre şi ea zice să nu se ducă, să rămînă acasă, c-o să-l scalde în lapte dulce... Şi el zice că nici de-l scaldă în zahăr nu rămîne, a pus şaua pe cal...“. „Îl trăgea aţa la moarte“, zise Papavă şi începu să cînte la armonică, trecînd printre mese. „Ăsta e omul, un aiurit, îi zise Papil lui Eduard, poţi să te uiţi la el şi să te convingi... Într-o vreme l-am luat la ochi, oriunde se-ntîmpla vreo dandana, era şi el prin apropiere. Să-ţi dau două cazuri. În 4 iulie 43 a fost arestat la Timişoara Pauliev Trifu, croitor, domiciliat în strada Marechal Joffre, numărul 8, care luase contact în mai multe rînduri cu prizonierii din localitate, le dădea informaţii despre cum mergeau treburile pe fronturi, înjura conducerea statului nostru şi le spunea că e sigur de victoria aliaţilor. Cercetările făcute au arătat că era agent al comuniştilor sîrbi şi aparţinea organizaţiei din Belgrad. Ei bine, în iulie anul trecut, Papavă era vecin cu Pauliev, locuia pe Marechal Joffre, la numărul 10. Dar nu exista nici o legătură între ei. Sau... cînd lucra la fabrica de cărămidă... cunoşti, cînd au spart ferestrele direcţiunii...“ „Îl ştiu şi pe proprietar, Otto Schmidt, care mai era acţionar şi la fabrica de produse ceramice din Braşov, de pe strada Lungă, la 159, în apropierea bunicilor mei dinspre tată, şi la consorţiul «Hess-Schmidt» care are hotelul şi restaurantul «Coroana»... un om rău, rapace, un zbir faţă de lucrători, un nesăţul...“ „La fabrica de cărămidă un om era plătit cu 25 sau 30 lei la oră. Plata se făcea la sfîrşitul fiecărei săptămîni, cînd în mod normal un lucrător bun trebuia să încaseze 2500—3000 de lei... dar nu-i primea; Otto Schmidt al tău, că e de-ai tăi, sub diferite pretexte... c-au stricat materiale, unelte, motive pe care nici un lucrător nu le recunoştea ca fiind adevărate, le reţinea din bani, fie el, fie funcţionarii lui... Cine protesta, era înjurat şi ameninţat şi chiar căftănit chiar de domnul Otto... Luau cîte 2000 pe săptămînă, cel mult 8000 pe lună, din care trebuiau să mănînce şi să se îmbrace... Nu exista o cantină pentru muncitori, toţi mîncau la cîrciumile din «cartierul Schmidt», sau ce-şi aduceau dimineaţa de-acasă plecînd în zori, pe la ora cinci... Papavă era printre muncitorii permanenţi din fabrică, dormea chiar în interiorul fabricii, însă nu în niscaiva dormitoare, Doamne ferește, ci acolo unde se culcau toți, fără excepție, în tunelul fabricii, la o adîncime de cinci metri sub pămînt, în tunelul care făcea legătura cu interiorul fabricii și cariera de piatră de var... În lunea cînd au spart geamurile... și l-au gonit cu bucăți de cărămidă pe Schmidt, Papăvă dormea în tunel, cu capul pe armonică, beat, cîntase sîmbăta și duminica toată noaptea la o nuntă, cu țiganii... Ascultă-l, are glas, afurisitul..." Papavă se încovoia pe armonică. «La poarta la Todirean Crește-un măr și-un ultoan Măru crește înflorește Todirean zace bolește. De ce boală-o fi zăcînd? De mîndruța-i otrăvit...» Acuma cîntă prin cîrciumile unde se adună de obicei lucrători, muncitori, la Gheorghe și Tudose Peiu, din șoseaua Crîngași, la numărul 2, colț cu șoseaua Giulești, la Mocanu, pe Crîngași la 98, la Ciungu, din strada Scarlat Vârnav, la «La bombă», tot pe Crîngași, lîngă piață, la «La scăricică», în piața Grand, la Niculescu, pe aleea Grand, la Fane Crăciun, din șoseaua Ciurel... După cum știi, nu ducem lipsă de cîrciumi... La Ștefan, din Ciurel, lîngă moara «România Mare» vin și ostași germani... și lumea intră în vorbă cu ei, îi mai trag de limbă... Pe-aici Papavă trece rar, cînd aude... sau îi pomenește cineva despre mori, se-nverzește. Albișoru era proprietar de mori... Dar ascultă-i mai atent cîntecul, nu întîmplător i-am zis să-l cînte pe ăsta... Mîndrele cînd îl vedeau pe Toderan ăsta îi deschideau porțile, două îi priponeau calul, două îl duceau în casă, două îi puneau pe masă șapte gîște rumenite... și la mijloc otrăvite... Aici e cheia... El gustă de două ori, și oftează de nouă ori, își dă seama adică, încalecă murgul și se duce acasă, l-au răpus mîndrele..." „Măicuță, nu mă mustra Și dezbracă-mi cămașa Și așterne-mi lavița Că mi s-a gătit viața Așterne-mi-ai de culcat Că mîndrele m-au mîncat... Na, mamă, șapte creițari Și te du la clopotari Să tragă clopotele Să răsune văile Să audă mîndrele De prin toate satele..." „Să vină să-l plîngă, să-l jelească, zise Papil. Din asta i s-a tras moartea lui Albișoru, că și-a bătut joc de cîntecul ăsta și de Papavă. I-a zis, chemîndu-l la el să-i cînte într-o moară părăsită de pe Dîmbovița, pe care-o ținea numai pentru petreceri... tu ești Todirean, Papavă? te-au omorît mîndrele, de nu te mai atingi de ele?... Și-a împins spre el o țigancă, una neagră ca o țigancă, Sarmiza Domnulescu, să-l ia în brațe și să-l aștearnă pe pămînt și să-i facă felul, ori să-l caute de are noroace, sau e doar bărbat cu mindic... Și Papavă s-a zbătut, nu l-a lăsat, Albișoru a strigat la Sarmiza să-i dea pace... «Cînd era pe înserat Todirean zăcea culcat Cînd era la miez de noapte Todirean zăcea de moarte Cînd era la cîntători Todirean vărsa sudori Cînd era la izușoară Todirean pe lăvicioară Cu fața sub pînzișoară», cînta Papavă, lac de sudoare, plin de sudoare pe coșurile lui de pe frunte și din bărbie... În odaia unde locuia pe-atunci Papavă, într-un colț de moară, la moara lui Albișoru, «America de Sud», dinspre Giurgiu, dintr-un sat, lîngă patul pe care dormea se afla un manechin de lemn, luat dintr-o vitrină, gol, o muiere de lemn... Spre deosebire bunăoară de Leoveanu, care crede că are un mare rol, și prin postul ce-l ocupă, în... istorie... fiecare cu tichia lui de mărgăritar, tot chelul cu tichia lui... că tot ce face el și ce poate face va duce la accelerarea istoriei, nici mai mult nici mai puțin!... Albișoru era parcă ieșit total din orice istorie, înconjurat ca un pașă de curve și de țigănci, pus pe trai, ca și cum timpul s-ar fi oprit pentru el cu desăvîrșire, ori n-ar mai fi avut capăt... Și ca să se distreze, omul a pus să fie adusă la moara de pe Dîmbovița și Gabriela, muierea de lemn... Și cînd Papavă cînta mai cu foc, Sarmiza a intrat cu Daniela pe ușă, ca și cum ar fi ținut-o de după mijloc... Papavă s-a înnegrit, dar n-a zis nimic... Și ei toți, petrecăreții, s-au fotografiat cu Daniela, pozele sînt cred și-acuma, măcar o parte, la Pană... au îmbrăcat-o în turcoaică, în sărdălancă, în «Carmen»... închiriaseră de la un teatru... Au pus-o lîngă ei la masă, pe iarbă, în grădină, pe malul Dîmboviței, printre pruni și cireși... ultoani... și meri... S-au plimbat cu ea la braț, pe rînd, ca și cum ar fi fost vie, și Papavă a înghițit totul... Pe urmă au zis că a răcit, au întrebat-o, ce te doare, Daniela? ai junghiuri în piept?... Vai, tușește, aprindeți o lumînare!... Și-au aprins zece, douăzeci, au culcat-o pe niște fîn, au acoperit-o cu un cearșaf alb și-au început să cînte ca la mort... și s-o jelească...! Și Albișoru cu mîinile lui a adus din podul morii un sicriu nou-nouț — au pus-o în sicriu, au fotografiat-o din nou, și-au pus sicriul pe apa Dîmboviței... Și Sarmiza a zis: Dar poate n-a murit! Să chemăm un doctor! Să n-o-necăm de vie, că se face moroi, să n-o omorîm de vie, a plîns ea, cică... Și sicriul cu femeia de lemn a plutit o vreme, apoi a luat apă, s-a înclinat ușor și s-a scufundat... Sarmiza a declarat la proces: «Atunci, adică după ce s-a scufundat... mi-a zis... îl omor...».“

8

„Te deranjează dacă stăm alături pînă la București?“ „Trenul e gol, mai sînt locuri...“ „Nu ți-ar conveni să te vadă cineva stînd de vorbă cu mine?“ „Poate nu mie nu mi-ar conveni.“ „Domnule Ilie Dragomir, eu te cunosc de mult...“ „Și eu, din păcate.“ „M-ai observat și săptămîna trecută, pe urmele dumitale, tot în drum spre Tîrgoviște... Atunci n-am venit să-ți cer să stăm pe aceeași banchetă. Acuma, cînd pleci din Tîrgoviște, e bine să-ți amintesc că, în iulie 42, Arsenalul din Tîrgoviște a fost incendiat.“ „Și ce amestec am eu în afacerea asta?“ „Nici una. Chiar eu am scris nota din 12 iulie în care arătam că autorii, he, he, făptașii nu se cunosc...“ „Dacă-i știai, îi spuneai.“ „Nu i-am știut.“ „Și-acuma le-ai dat de urmă?“ „În Timișoara s-au găsit trei exemplare dintr-un manifest comunist redactat în limba germană, intitulat: „Popor român! Naționalități! Ostași!“ — cu data „iulie, 1942“ și semnat „Comitetul Regional din Banat al Partidului Comunist Român...“ Era lansat în vederea zilei de 22 iunie, aniversarea unui an de la începerea războiului împotriva sovieticilor... Se făceau îndemnuri împotriva germanilor, pentru ca războiul să se termine încă în 1942, se cerea ieșirea României din război, deoarece, altfel, își va „împărți soarta catastrofală cu Germania fascistă“. „Și de ce simți nevoia să-mi spui mie toate astea?“ „Nu simt nici o nevoie, îmi face plăcere să-ți arăt că știu și de ce umbli în ultima vreme pe la Tîrgoviște.“ „Eu am împărțit și manifestele de la Timișoara?!“ „E aceeași mînă... Comitetul vostru central a dat instrucțiuni încă de-atunci organizațiilor regionale și locale din toată țara să formeze echipe de partizani, care să acționeze izolat la punerea în aplicare (nu te uita pe fereastră !) a planului de sabotaj economic, industrial și feroviar, plan al partidului... În echipe vor lucra în special comuniști dezertori de pe front și cei care nu s-au prezentat la unitățile din care făceau parte, la primirea ordinelor de chemare... Să nu-mi spui că nu s-au dat nici dispozițiuni (de ce ne-am oprit, e vorba de vreun bombardament ?) organelor în subordine de a vedea părerile răniților și mutilaților care s-au întors la lucru în fabrici... ca apoi să vă folosiți de aceste nemulțumiri... Să exploatați nemulțumirea... Știai că la percheziția corporală făcută lui Constantin Leonte s-a găsit un revolver marca «Browing», calibrul 6,35 milimetri, cu încărcător și șase cartușe ? El s-a legitimat sub numele de caporal Eugen Săracu, prezentînd ca acte de identitate un bilet de voie fals, pe acest nume... Dar tot atunci s-a mai găsit în buzunarul lui un buletin de populație pe numele de Burlă Neculai și un alt bilet de voie pe numele de caporal Eugen... În locuința lui s-au găsit un alt revolver automat, calibrul 7,65, cu două încărcătoare fără cartușe, nouăsprezece cartușe calibrul 6,35 milimetri, o grenadă model german încărcată, în stare de funcționare, un buletin de populație pe numele de Prisăcaru Florea, un bilet de voie pe numele de caporal Burlă Nicolae, un ordin de chemare pe numele de sergent Bîrsan Eugen, perforat, fiind folosit la călătorie, patru ordine de lăsare la vatră — în alb, purtînd ștampila și parafa Regimentului 13 Dorobanți... Într-un pachet cu lenjerie s-au găsit : un exemplar din circulara intitulată «Către Comuniștii din toată Moldova», datată 7 martie 42 și semnată Comitetul Regional din Moldova al Partidului Comunist din România, o broșură subțire cu titlul camuflat («Papa Lebonard, cu marele artist Mișu Fotino») conținînd discursul lui Stalin ținut la 3 iulie 1941... Maia, concubina lui Dumitru Leonte, locuia împreună cu el în strada Ștefan cel Mare, numărul 8, mîncînd împreună, ieșind împreună la piață, dînd impresia unei gospodării, ca să nu zic familii, pașnice, pentru a masca de fapt casa conspirativă a fraților Leonte Dumitru și Leonte Constantin. Dar de Codrea Ștefan ai auzit ? Avea nume conspirativ Mihai, a fost condamnat la un an închisoare, pedeapsă executată... comunist cunoscut... urmînd a fi internat în lagăr, a dispărut din Bacău și s-a adăpostit la Iași, activînd împreună cu Leonte Dumitru și alții... Codrea făcea parte din Regionala Moldovei a comuniştilor şi avea misiunea de control pe linia tineretului... Asupra lui s-a găsit două ştampile ale Regimentului 39 Infanterie, bilet de voie şi livrete militare false, fiind dezertor. Să nu-mi spui că toate astea demonstrează că există o ruptură... o crăpătură între guvern şi popor, un antagonism între... dictatură şi mase... Ţin să-ţi mai spun că agentul nostru «101»... numele adevărat n-are rost să-l cunoşti, în 24 noiembrie 42 semnala, în legătură cu organizarea tineretului universitar în cadrul frontului patriotic, că inşii din conducerea mişcării comuniste ar dori extinderea acestei acţiuni şi în cadrul şcolilor secundare... Vezi cum se întinde... ca o plasă... Tineretul şcolar trebuia organizat pentru a răspîndi lozincile frontului patriotic : ...«Vrem Ardealul de Nord», «Vrem să luptăm pentru Ardeal», «Vrem pace cu puterile care au contribuit la întregirea României», «Tineretul să nu mai fie trimis la moarte pe stepele Rusiei...» În privinţa tineretului din universităţi, se urmărea formarea unor nuclee în jurul profesorilor cu simpatii pentru puterile democratice... Cercurile voastre vorbeau despre profesorul Vlădescu-Răcoasa, profesorul Paul Stănescu, un alt Vlădescu, profesor suplinitor la Facultatea de agronomie, profesorul Rosetti, în bune legături cu Alexandru Graur, de doctorul Bagdasar... Toate aceste grupări arată ce ? Că regimul actual nu este al ordinei, ci al minciunii, al ?... Pînă şi Barbara strîmbă din nas... ea care zice că nu face nici o politică şi deci refuză să facă parte din societatea asta... ca şi cum ar trăi în afara ei, singură, ca o pasăre, mereu trăind în aer, ca să poată observa totul, din afară, cu luciditate, ca un cuc într-un copac fără rădăcini, aerian şi el, un cuc ud de ploaie într-un tufan plutitor, ca un nor... Deci toate păturile... toate clasele, cum vreţi voi, sînt împotriva... A cui ? Simplu. Faptele vorbesc. Iată, anul trecut, în 6 august, lucrătorii din secţia de ţesătorie a fabricii de postav Buhuşi au încetat lucrul treizeci de minute, în mod demonstrativ, pretinzînd să li se plătească 50 lei ora de lucru şi să muncească numai opt ore pe zi. A intervenit colonelul Stănescu, comandantul militar al fabricii... Au reluat lucrul. Dar pe la ora trei au părăsit din nou atelierele, deşi programul se termina la patru... Nu găseşti că toate acestea se leagă între ele ?... Nu sînt acte de violenţă la adresa guvernului ?... Nu, zici, fiincă nu există decît o singură formă de violență, a nedreptății... Printre cei care activează în vederea strîngerii rîndurilor tuturor democraților este și Ștefan Voitec, din gruparea socialiștilor independenți... El, cică, fără a avea legături «oficiale» cu comuniștii, vrea să-i cunoască și să-i grupeze pe toți democrații antifasciști și antigermani... Voi știți ce face el, dar nu vă băgați deschis... vreți să pătrundeți în mod discret în «mișcare» și s-o dirijați oarecum din umbră... D. O., el mi-a spus de asta... Desigur, nu ești o pasăre zburătoare, și nici eu nu sînt... Doar Barbara își păstrează, zice ea, o neabătută libertate interioară... Se și vede... Însă noi stînd în mijlocul oamenilor, știind ce vor, că într-un fel sau altul tot puterea o vor, stînd noi în mijlocul, dacă vrei, al celor care se ocupă... cu puterea, în inima puterii, cumva, putem noi rămîne absolut stăpîni pe ce vrem noi să facem, ca Barbara, nu devine libertatea noastră interioară, nu trece ea de partea celor care ne comandă, sau a propriilor noastre comenzi puse în slujba acestei puteri ?... Chit că fiecare poate vorbește de o altă putere... Sarmiza Domnulescu a fost băgată la o mînăstire de maici după procesul lui Papavă, și chiar în timpul procesului... O putere sfîntă a chemat-o între măicuțe, să se spele de păcate ? Fiindcă pe ea Albișoru a cunoscut-o într-o duminică dimineața, cînd intrase el să aprindă o lumînare pentru bunică-sa într-o mînăstire cred că de prin Moldova... Și a simțit el acolo în fața altarului cum se aprinde sîngele în el și cum o dorește pe măicuța în negru și el... el povestea cum i-a pus ca apucat de... de diavol ?... și-a strîns-o tare... și-a simțit carnea ei tare și caldă... Vreau să-ți reamintesc că eu sînt plătit de... doar mă cunoști... N-am probleme de conștiință, n-am omorît oameni, cel puțin nu știu să-i fi omorît... Ar trebui să nu-ți spun, dar iată că sînt și eu liber... nu stau în cap toată ziua cu puterea pe care o slujesc... Vreau să-ți atrag atenția că Papavă, cel care l-a omorît pe Albișoru, e plătit să se țină de urma ta și poate... Doamne ferește, să..." „Văd că tu ești mai mult pe urmele mele." „E drept, și eu... Dar eu am mai fost și altă dată, n-ar fi nimic nou pentru tine... M-ai mai zărit, am mai vorbit..." „Mi-ai mai pus întrebări..." „E drept, dar nu ți-am dat cu nimic în cap." „M-ai băgat la închisoare." „E drept, dar e cu totul altceva..." „Și de ce nu-l bagi pe el la pușcărie ?..." „Deocamdată n-a făcut nimic." „Așteptați să mă bage în groapă și pe urmă ?... Pe urmă, o să fie eliberat, cum a mai fost și după ce i-a făcut de petrecanie lui Albișoru..." „Poate..." „Și asta cum se cheamă?" „Care?" „Omorîrea unui ins?..." „Infracțiune... dar ea e altceva decît ce vor să facă cei care vor să doboare un regim, un guvern, o ordine... Ce face el se poate măsura, sînt legi care pot pedepsi exact... aproape... Dar tot ce ți-am povestit eu înainte... și despre Tîrgoviște, Buhuși, Timișoara, întîmplări ce par izolate... dar care sînt organizate într-un sistem... cu o ideologie... E altceva! Dacă ești prins... pentru o asemenea poveste, nu mai scapi, Dragomire! Bine, n-o să fiu prins, o să-mi spui, fiindcă nu mă ocup de... Aiurea! Te ocupi, eu știu... Nu te spun, fiindcă n-am probe... și..." „Și te pomenești că-ți sînt drag..." „Nu, n-am nimic cu tine..." „Adică, nu-ți pasă de mine... Mulțumesc, și-așa e bine... Calc eu legile statului?" „Tribunalele au zis că da." „Eu pe tine te-ntreb. Un tribunal care face abuz de putere... și s-a mai întîmplat... șterge dreptul acelei puteri... De ce taci? Sau crezi că legea pe care o slujești este făcută ca să pedepsească... iar tu ai o credință care trebuie să ierte și să iubească?... Nu, nu crezi în Dumnezeu. Atunci ce credință e în tine? Doar nu vrei să spui că ești de-al nostru?" „Nu spun asta..." „N-ai dreptul să spui?... spune..." „Nu spun nimic." „Fiindcă n-ai ce spune." „Poate." „Ți s-a făcut milă de mine, pentru ce?... Asta mă pune pe gînduri, cînd mă apără un dușman de-al meu! De s-ar lega Papavă de mine, neplătit... și nu mi-ai spus că e plătit... Ar fi o prostie, nu o crimă. Nu există decît un singur fel de crimă, să-i storci de putere pe cei săraci, să-i umilești pe săraci." „Aș vrea să-l cunoști pe Eduard..." „Nu schimba vorba." „Aș vrea să-l cunoști pe Eduard..." „Ai auzit de celebrele ceaiuri de mușețel?" „Nu schimba vorba, Ilie Dragomir..." „Erau niște plicuri roșii, cu reclama... ceai de mușețel... prețul... și în interior se afla Manifestul Partidului Comunist din România, datat 6 septembrie 1941 și intitulat «Lupta poporului român pentru libertate și independență națională...»" „De ce-ai schimbat vorba?..." „Deloc. Îl cunosc pe Eduard. Vrei să-ți spun pe cine... pentru acele plicuri?... Unul i-a căzut în mînă, deși cred că i-a fost pus intenționat lîngă ceașca pentru ceai la «Ambasador»... Nu vreau să-l văd, nu mi-ar folosi la nimic, din contră..." „Pe chelnerul care i-a adus acel plic la ceai nu l-a spus..." „Deci e un ins nobil?" „Ar vrea să-ți ceară o scrisoare... sau mai multe, pe care crede că le-ai primit din Oradea... Zice că un preot a murit ca un Cristos." „Te-nșeli, Cristos a murit pentru păcătoși, și cei care au murit odată cu David Regman nu erau păcătoși... Asta ar fi una. Alta, că a murit el ca un Cristos, dar Cristos n-a fost ucis de oameni de același sînge cu Eduard, de nemți... Și oricum am lua-o, nu vreau să-l văd pe acest ins. Vorbeai de credință și de puterea pe care unii o slujesc... Și fiindcă tot am vorbit despre Cristos, să ne-aducem aminte din Biblie și de Avraam, cel căruia Dumnezeu i-a cerut să-l jertfească pe Isaac, fiul său iubit... Avraam, de n-ar fi ridicat cuțitul să ucidă, n-ar fi fost demn de a fi iubit de Dumnezeu. Iată o prostie pe care nici Dumnezeu n-a dus-o pînă la capăt, căci l-a oprit pe imbecilul său credincios Avraam de a-și tăia la beregăți fiul... Numai nemțoteii ăștia cretini, cînd le-a spus mustăcioară să ucidă, l-au luat în serios și s-au pus pe treabă... Și astfel Dumnezeul ăsta al lor a intrat în ei toți, și-n Eduard, pe care vrei să-l văd... Să-l vadă Isus din ceruri, nu eu..." Coborîseră din tren, încet, fără grabă. Cerul era gol, nici nori, nici avioane nu se zăreau, un cer de vară, înalt, albastru, ca o cupolă nemăsurată, ca o catedrală în care nu se ruga nimeni, nemărginită, cu iarbă, cu salcîmi, cu mirosul cărbunelui de la locomotivă, cu păsări cîntînd nepăsătoare, așa era acea zi, ca o catedrală... Așa zise rîzînd, apropiindu-se de ei Sarmiza Domnulescu, venind de lîngă ultimul vagon, văzîndu-i, îmbrăcată ca o călugăriță, în negru, pînă în pămînt, plină de sănătate, crăpînd de sănătate, surîzătoare, cum nu te-ai fi așteptat, o călugăriță privind printre gene oamenii ce se îngrămădeau să se ascundă într-un șanț, la vreo cîțiva metri de calea ferată, lîngă un pod mărunt, o maică... Și în spatele ei, nu departe, cu armonica pe umeri, Papavă, ducînd-o ca pe un miel înjunghiat. Avioanele americane întîrziau să se arate și lenea lor începu să-i enerveze pe toți... nepăsarea acestor avioane era insuportabilă, mai bine se arătau și se limpezeau lucrurile, treceau mai departe, ori... „Doar nu vin ele de unde-or veni ca să-mi strice mie acordeonul", zise Papavă și se așeză pe iarbă și începu să cînte la armonică „Sîrba din căruță", spre groaza conductorului de tren care-l înjură de mamă și-i spuse să tacă... „Doar nu mă aud äia pe mine", îi rîse Papavă namilei în nas. „O să crăpăm", strigă conductorul. „Uite că mă și emoționezi“, cîntă mai departe Papavă. „Lua-te-ar dracu de ciumat“, se-nchină conductorul, om de la țară, văzînd-o pe călugărița Sarmiza Domnulescu scoțînd dintr-o traistă mere roșii și punîndu-le pe iarbă, fiecare să-și ia. „Taci“, îi mai spuse conducătorul lui Papavă, dacă ne văd și dau cu bombe peste noi ?“ „Nu mă emoționezi, rîse Papavă, nu, nu, dealtfel e și foarte greu să emoționezi un om inteligent, cum sînt eu...“ Dragomir îl privi mai cu atenție cum întindea armonica, să plesnească. „Fusese întîmplător în tren, sau știai ?... Sau chiar mă urmărește ?“ îi șopti lui Papil. „M-am dus s-o iau pe Sarmiza de la mînăstire, îi spuse Papavă lui Papil, vreau s-o-ntreb mai pe-ndelete cum de m-a făcut Albișoru să-i sparg căpățîna cu vătraiul...“ „Și nu ți-a fost frică să vii cu el ?“ o întrebă Papil. „Mie ? se miră ea. Ce-o să-mi facă ?“ „Asta e, ce-o să-i fac, doar n-o să-i crap și ei țeasta ! ?“ Într-adevăr, de ce nu-i era ei frică ? se întreba și Dragomir. Și-o privi : n-avea nici un Dumnezeu în ochii ei negri, de țigancă, de era cumva țigancă... „Ea l-a părăsit pe Dumnezeu și data trecută, pentru Albișoru, pentru plăcerile... palpitante ale cărnii, rîse cu toată fața lui urîtă și plină de coșuri Papavă. Cred că maică-ta te-a băgat cu de-a sila la mînăstire, să n-o faci de rîs, și tot ți-ai dat în petic... Și ea, domnule Papil, că dumnealui nu știu cine este, o fi vreun grangur de-al dumitale de nu mi-l prezinți și mie... Ori ți-e rușine să-i spui cine sînt, că stai de vorbă cu un criminal... Domnule, eu sînt Papavă, dacă nu vă supărați... poate ați auzit, Stroie Papavă, cine nu cunoaște ? !... La dumneavoastră e secret de serviciu, dar la mine nu e nici un secret... Papavă, ăsta sînt ! Ea s-a luat după Albișoru, cum i-a făcut banditul ăla cu ochiul... Nu te-ai culcat cu el și în altar ? că el ar fi fost în stare, măcar îi arăta și lui Dumnezeu că nu-i pasă de nimeni... Sau în clopotniță ? Mi-aduc aminte ce-a zis avocatul lui Albișoru despre ea, de ce a plecat cu el de la măicuțe... fiindcă în ea și pînă atunci se dădea o luptă între instinctele ei teribile și forțele de represiune morale, religioase... Pe șleau : neam de rață !“ Ea îi întinse un măr. „Mă și iartă, vedeți ? Nici un rău nu-i mai pot face... fiindcă nu e crimă pe care să n-o ierte, dinainte de a fi făcută, Isus... Toate sînt plătite de sacrificiul pe care l-a făcut fiul Domnului, jertfindu-se pe sine însuși pentru noi... și pentru mine... Așa că ea, cînd a zis la tribunal că l-am omorît pe Albișoru, n-a vrut să arate decît că în sufletul ei eu și eram gata iertat, și iertat și de Dumnezeu... Una scoate pe gură, și alta face sfînta asta. Avocatul, normal, a zis că ea a vrut să scape cu orice preț... deci pleca și cu altul, de nu era Albișoru!... de sechestrarea sexuală și de autoritatea popească... Și, domnule Papil, sau domnule Buduru, că nu știu care e numele de botez... puterea cărnii ei a avut dreptate, a mai zis avocatul, mi-aduc bine aminte..." „Dar dumneata crezi c-ai făcut bine omorîndu-l?" îl întrebă Dragomir. „Foarte bine", rîse Papavă și trecu vioi cu buricele degetelor peste clapele soioase ale armonicii... „Dumnealui, Papavă, zise Papil, nu poate admite că există cazuri cînd omul... condiția umană..." „Ce-i asta? Lasă-mă, nea Papile, sînt sătul de iordanele mele..." „Că e o mîrșăvie, că poate fi cu dreptate... călcată în picioare condiția omului, pricepi?" „Dar de ce mă înjură dumnealui fără să mă cunoască?" „Nu de tine e vorba, dumnealui, îl arată Papil pe Dragomir, zice că niciodată nu se justifică... cum a fost și crima ta!... marile idealuri, în numele lor, cu apucături murdare, cu vătraiul..." „Așa este?" îl întreba Papavă pe Dragomir. „Nu este așa?" îl întreba Dragomir pe Papavă. „Întîi, domnule, că eu n-am avut nici un ideal dîndu-i lui Albișoru peste măsele cu solnița ce-o luasem de la masă... Am vrut doar să-l fac și pe el urît cum sînt eu, să nu mai rîdă..." „N-ai vrut să îndrepți lumea?" surîse Papil. „S-o ia dracu, de ce s-o îndrept eu?" „Eu așa speram, zise Papil... Și dumnealui zice că nu se poate face o societate mai bună fără să respecți dreptul sfînt al persoanei, dreptatea... și multe altele..." „Ha, ha, ha", rîse Sarmiza Domnulescu, întinzîndu-se cu fața în sus pe iarbă, uitînd cum era îmbrăcată. Își trase chiar peste genunchi lunga ei rochie neagră, s-o bată soarele pe pulpe. Toți trei o priviră cu sete, în aceeași clipă, descoperind-o, ca atunci picată din cerul lui Dumnezeu, din dreapta tatălui, sau scoasă chiar atunci din coasta lui Adam și aruncată pe pămînt, nu departe de vagoanele scorojite de căldură, lîngă firul de apă ce susura trecînd prin șanț în drumul său spre cine știe unde... Sarmiza Domnulescu rîdea, cu poalele ridicate pînă peste genunchi, privind o buburuză roșie ce urca pe genunchiul drept... „Să-l ia dracu pe avocat, îi șopti Papil lui Dragomir, instinctul ăsteia... n-are nimic care să se revolte contra lui Dumnezeu..." „Poftim?" nu auzi Papavă. „Nimic", zise Papil, convins că muierea din fața lui, călugărița tînără și revoltată... „Doamne, Doamne, ce avocați proști... asta e bună să te uiți la ea și să-ți pierzi mințile", îi spuse lui Dragomir. Papavă se uita fermecat la buburuză. Ei doi începură să mănînce mere, zeama era dulce, sîmburii amari, grozavi... Avioanele întîrziau să vină, cei ascunși printre porumbi, în tufișuri, se plictisiseră de atîta așteptare și se dezbrăcaseră pînă la brîu, bărbații să facă plajă... „Măcar să murim dracului încălziți de soare", surîse strîmb conductorul, cu șapca aruncată lîngă picioarele Sarmizei, chel, șontorog, curgîndu-i balele de sete... Papil de mult nu mai mîncase cu atîta plăcere un măr copt, poate din ziua, își aminti, cînd citise acea notă venită de la cabinetul ministrului... ministrului de Interne... în care se transmitea Direcției generale a poliției, Direcției poliției de Siguranță... ordinul lui Ion Antonescu... numărul cît? ia să vedem, 1328, din 42... „Cu onoare se face cunoscut că prezentîndu-se Domnului Mareșal informațiunea cuprinsă în Buletinul Direcției generale a Poliției numărul 286, din 14 octombrie 1942, privitoare la dispozițiile date de Comitetul Central al Partidului Comunist pentru intensificarea activității subversive în industria de război și transporturile militare, a dat următorul ordin rezolutiv: «Cine compune comitetul?... Dacă nu se știe, să se aresteze imediat fruntașii militanți și să fie trimiși în Transilvania, cu familiile în lagăr de muncă...»" „Ha, ha, ha, rîdea Sarmiza, mă gîdilă pe genunchi..." „Ilie Dragomir, ai fost astăzi la Tîrgoviște, zise Papil. Acolo e un depozit de armament... Mîine ai putea ajunge dincolo de munți, în Transilvania, crezi?..." „Sst, nu rîde, zise Dragomir, uite-l pe Papavă cum se holbează la buburuză..." Cu aripioarele ei roșii, pătate cu alb, se ridica în zboruri scurte, revenea, trecea prin razele soarelui, mai calde și mai vii pe genunchiul Sarmizei, în haine de călugăriță, dansa, buburuza se ruga soarelui, ce făcea, ce făcea?... Fiindcă Papavă începu să-i cînte buburuzei de pe genunchiul călugăriței, la armonică, dulce, să nu cumva s-o sperie, încet, urmărindu-i ca zăpăcit zborurile scurte, mersul ei încet și vrînd parcă astfel să înțeleagă teribilele legi ale naturii în fiorul lor aproape nevăzut.

9

Pop Traian Decebal, la frizerie, dimineața, avea obiceiul să-l roage pe bărbierul său, baciul Grațian, adus cu familie cu tot din Cîmpia Turzii, să-l spele bine prin urechi, să poată auzi bine toată ziua... Făcea des dopuri de ceară în urechi și doctorul Hațieganu îi spusese că n-ar strica să se spele mai des... și că era vorba de o boală a domnilor... „Vorbești mult la telefon ?“ îl întrebase. Un asistent specialist în nas, gît și urechi venise cu o cană plină cu apă călduță și cu o pîlnie îi turnase apa în urechi : și ieșiseră două, aproape negre, noduri de ceară, cum le spusese chiar Pop Traian Decebal. Și de atunci baciul Grațian îi punea la fiert apa într-o oală de plic și cu pîlnia roșie cumpărată din Turda... Așteptînd și acum momentul care-i făcea o deosebită plăcere — apa caldă parcă-mi spală creierul ! — Pop Traian Decebal îi spunea lui Papil bancuri, și el rîdea întîi, cu poftă, de se cutremurau oglinzile frizeriei. „Zice că unul din Cîmpeni vine la Cîmpia-Turzii să plece cu gheizeșul la Cluj. Se duce la casier și-i spune : «Domnișorule, dă-mi și mie o țidulă că vreau să merg la Cluj». «Îți dau, zice casierul, dar trenul de Cluj a plecat». «Unde ?» întreabă moțul...“ Și baciul Grațian, care l-a auzit de-o mie de ori, rîde pe sub mustața lui stufoasă și dă cu pămătuful pe obrazul încărcat de spumă... „Nu-mi băga sopon în ochi, că le belesc“, zice Traian Decebal și tot el rîde, ca de un banc extraordinar. Papil surîde : lui Pop îi place să vorbească ardelenește, asta, crede el, îi dă o mai mare autenticitate... Ești un ardelean get-beget, îi zisese cîndva Leoveanu. Ba nu, sînt un ardelean din brazdă, he, he, autentic, mă, nu mi-am pierdut rădăcinile... „Un ins pleacă de la Huedin spre Beiuș și ajunge la o răscruce : pe care drum s-o apuce, se-ntreabă... Îl vede pe-un bade și-l întreabă care e drumul spre Beiuș... Aista-i din dreapta, zice omul, să meri tăt pe el înainte ca s-ajungi la Binș, dar să n-o iei pe ăstalaltu, că aista vine de la Binș și de meri pe el șohan n-ajungi în Binș...“ Rîd cu hohote toți, ca la un semn, Grațian și ucenicii lui, doi nepoți, din Luna de Jos... Grațian vine cu apa călduță, pune pîlnia în urechea lui Decebal Traian și... „Ooo !“ strigă plin de bucurie Pop. Se văzuseră primăvara la Turda, Papil fiind trimis de Leoveanu să-l cunoască pe Pop și să-i dea o mînă de ajutor... Decebal i se plînsese lui Leoveanu că: oarece e cu bai... Și o notă informa în același timp că la uzinele Industria Sîrmei din Cîmpia Turzii a luat ființă de mai mult timp un nucleu comunist. „Nu de mult au lipit pe zidurile uzinei manifeste incendiare. Pentru descoperirea membrilor din acest nucleu, Legiunea de Jandarmi Turda a trimis în uzină doi agenți civili, care însă după două-trei zile au fost știuți de toți muncitorii ce rost au acolo... Deși sînt demascați, totuși ei sînt lăsați în uzină. Se impunea rechemarea lor și înlocuirea lor cu un agent informator capabil, care să cunoască o meserie și să fie angajat ca muncitor, căci numai astfel se va descoperi această celulă. Cum la Cîmpia Turzii se lucrează sîrmă ghimpată pentru armată, muncitorii români se tem de un atentat, spunînd că pot să pățească și ei ca cei de la Mociornița..." Lui Papil îi plăcuse formularea: înlocuirea cu un agent informator capabil, care să cunoască o meserie... „Cum, domnule Leoveanu, oamenii noștri nu cunosc nici o meserie?" „Ho, ho, ho, dar să v-o spun pe aia cu moțul la Cluj... Se duce el cu lemne, tocmai de la Cîmpeni, cu căruța, vinde lemnele, iar se duce, pe la Buru mergea... Într-o zi se întîlnește cu un domn pe drum. Bade, e mult pînă la Cluj, că eu sînt de la Oradea... Nu-i mult, on ceas, zice moțul. Mă iei și pe mine în cocie? zice bihoreanul. Sui sus, zice moțul. Și merg ei, merg, și după vreo două ceasuri, bihoreanul îl întreabă: mai e mult pînă la Cluj? Acum e mult, zice, două ceasuri, răspunde omul... Ha, ha, ha..." „Decebalule, știu că nu te interesează politica și că atunci cînd i-ai telefonat lui Leoveanu și el m-a trimis pe mine la Turda, el a greșit legînd nota despre cei de la Cîmpia Turzii de baiul ce-l pățise tu... În fond voiai să te-ajute să-ți poți trece peste Carpați niște boarfe, și n-aveai, din cauza războiului, vagoane... Te-am ajutat eu și-am băut palincă și ne-am făcut pertu... Bun." „Bem o cafea?" „Bem." Ieșiseră din frizeria lui Grațian și mergeau la braț ca doi pensionari ce au tot timpul la dispoziție și nimeni nu-i poate face să-și schimbe pasul, egal, sigur, parcă rupt chiar de ei înșiși, nesupus nici măcar veseliei sau gîndurilor lor mai cețoase... „Tocmai pentru că nu ești vîrît în politică, vreau să te fac atent că Papavă, deși nici moartea lui Albișoru n-a avut nici în clin nici în mînecă deloc cu politica... ei, Papavă, în ultima vreme îi caută și stă de vorbă cu toți care au fost cît de cît legați de Albișoru și de el, ori au declarat ceva la tribunal, ori... Tu fiind asociatul lui Albișoru, ocupîndu-vă amîndoi de mori..." „Micul capital care l-am adus din Ardeal, frate", zise Pop și dintr-odată începu să plîngă... Clujul meu drag, și Oradea, cînd o să vă mai văd, cînd, frate? plînse el cu hohote, ținîndu-și fața acoperită cu batista, să nu-l vadă puținii trecători ce se holbau prin vitrine... Intrară să bea o cafea. Pop își suflă bine, de cîteva ori, nasul, zdravăn, bău un pahar cu apă rece și se mai potoli. „Scuză-mă, zise, m-a apucat dorul de locurile pe unde-am copilărit..." „Vreau să-ți spun, zise Papil, ca și cum n-ar fi plîns Pop, ci doar ar fi strănutat, că Papavă ori nu-nțelege de ce-a fost iertat, ori nu-i convine că l-au eliberat, ori e nebun... Ieri a scos-o pe Sarmiza de la un schit prăpădit unde parcă se ascunsese să scape de căldură și de bombardamente (deși eu cred că acolo avea o bucată de pîine)... și-a luat-o la întrebări despre Albișoru, mai îngrozitor decît a fost ea obligată la tribunal să vorbească... Mi-a zis că trece și pe la tine. Nu știu ce vrea, dar pare zurliu. Eu sper că n-ai nici un amestec în moartea lui Albișoru, dealtfel Papavă a recunoscut totul... și dacă nu era mărturia lui Aristide Paleacu în veci i-ar fi putrezit oscioarele... Poate vrea să te tapeze de parale!" „La cîți zălugi nu le-am umplut eu jebul cu creițari, frate? Dreptatea e sufletul sufletului... n-am de ce mă teme, sînt curat... E drept, cînd a venit la mine și mi-a spus că Albișoru după ce l-a umilit (am fost și eu de față cînd i-a bătut muierii de lemn un cui sub buric), l-a și dat afară din slujbă... și că el pentru asta o să-l omoare, i-am zis... «numai să poți!» și-am rîs... Ce să-i fi zis? Dar l-am avertizat imediat pe Albișoru, era de față și Sarmiza: Vezi că acordeonistul vrea să te taie! Nici el nu l-a luat în serios, nici eu, nimeni... Și nici acuma... Să-ți spun una bună... Un cioban de pe lîngă Salonta vede o nană pe malul celălalt al Crișului și-o strigă: Hoi, nană! Vină pînă la mine... Dăr ce? întreabă ea. Să te țuc, zice el. Pantru-atîta n-oi veni! zice ea. Hai, zice el, că te-oi... he, he... Bine, zice ea, vin. Dar cum să trec apa? Pe... he, he, zice el. Și ea rîde, dar nu-i răspunde. Vine sau nu vine? Hei, ce faci, vii? Mă gîndesc, zice ea. La ce? întreabă el. Mă gîndesc, zice ea, cu ce m-oi întoarce ?... Ha, ha, ha... Nu rîzi, ţi l-am mai spus ? Pe Papavă lasă-l în plata Domnului... Adevărul e că numai sufletele nedrepte o iau pe drumul pieirii... Cum s-a-ntîmplat cu Albişoru, fie vorba între noi... Parcă-şi căuta moartea cu luminarea. Înjura, batjocorea... Dacă şi Papavă a luat-o pe drumul ăsta, ce-i poţi face ? O să mă feresc, mai mult ce-ţi pot spune ? Doar n-o să mă închid în casă, n-am nici o muscă pe căciulă... Să fim mai veseli, bădie... Şi să rîdem de toate prostiile, altfel ne pierdem sănătatea şi intrăm în corhaz. I-am spus lui Albişoru, baciule, lasă afacerile, nu te mai omorî cu ele şi nu-i mai scuipa pe oameni în creştet cînd te pileşti... Nu chiar în frunte îi stupà, dar aşa vine vorba... El, nimic. Dar nimeni n-are dreptul să-şi împingă lucrătorii la disperare... Cum a făcut şi cu Costică Dungă... Albişoru avea capital băgat şi prin Turda, şi prin Bucuretşi... un apucat la care i-a căzut norocul în cap, îi curgeau banii în casă ca din cer... Prea s-a înfipt şi colo şi colo, şi cine era el înainte cu nişte ani de război ? Un... Dumnezeu să-l ierte, dar ăsta este adevărul. Costică Dungă, ducîndu-se acasă de la lucru, a căzut din tren şi şi-a frînt nişte oase la un picior. A fost dus la infirmeria uzinelor. Dar după ce a stat afară sub cerul liber o oră şi jumătate, i-au spus că nu poate fi văzut de doctorul... deoarece accidentul s-a întîmplat în afară de uzine ! Nişte golani ! C-o fi fost Dungă beat ? N-a fost. Şi chiar de era, ce-i costa să-l vadă ? Ca să nu-i plătească zile de concediu ?... Că între muncitori au avut pe urmă loc o groază de discuţii. Unii au şi zis... că sînt trataţi mai rău decît animalele... Nu poţi duce un popor la disperare, este ? M-am dus şi eu acasă la Dungă : mi-a pus pe masă o bucată de mămăligă şi mi-a spus : aceasta este hrana mea ! Şi deşi a rămas şchiop de un picior... dreptul, vine la lucru, da, vine, dar nu-l lasă cu autobuzele societăţii... Înţelegi, nimic fără creiţari ! Nu e drept, fratele meu... Şi pe urmă te mai miri că Papavă, dat afară, disperat, face ce face ? Şi mai ai nas chiar să-i reproşezi că s-a folosit de... de solniţă ? care e şi ea o armă tîmpită, cum sînt toate armele astea stupide ale disperării... Ce vrei, Papavă n-avea un tribunal al său de care să se folosească şi să-şi capete înapoi drepturile, nici creiţari să ungă avocaţii... El, ca prostul, cu solniţa, jap ! că n-are nici umor... I-am zis, Papavă, lasă, trec astea... Şi i-am spus o glumă... că glumele, zău, te vindecă şi de boli de care nici Haţieganu şi Goia nu te scapă... Cînd rîzi, plămînul respiră, nervii se mai liniștesc, ori el, tot încruntat, chiar și cînd cîntă la armonică îi plouă în gît... Dacă-i acuma liber, crezi c-o să se schimbe? Libertatea n-a făcut pe nimeni niciodată nici mai deștept, nici mai prost... Cum te naști, asta e..." „Libertatea e nepăsătoare, nu se bagă... nu-i folosește decît celui care de la Dumnezeu e mai deștept, cum ești tu", rîse Papil. „Păi da, altfel unde-am ajunge dacă toți oamenii care trăiesc în libertate... liberi, ar fi geniali, sau sfinți? P-aia cu hamalii ți-am spus-o? Se duc doi să se plimbe în pădure, se plimbă, se plimbă, și pe urmă unul întreabă: ei, se facem, ne întoarșem? Întoarșe-te numai tu... hă, hă, hă... că nu erau ardeleni... De ce nu rîzi, rîsul e... ce doftor o zis? supapă de siguranță... Hai, c-am zis siguranță de la ac de siguranță... hă, hă... Menține echilibrul sufletesc, sănătatea, și te scapă și de rîie..." „Ce observ la tine, Decebale, că nu totdeauna vorbești ardelenește..." „M-am mai regățenizat și eu, ce vrei? Mi-am mai stricat voroavele..." „Pop Traian Decebal, pe mine nu mă trombonești cu trucurile tale de ardelean năpăstuit, care nu vrei să-ți strici voroavele printre miticii din regat, ți-am mai spus-o și văd că nu te cumințești. Dacă-ți iubeai atît de mult Clujul și meleagurile copilăriei și erai un ardelean... pursînge, autentic, un armăsar cum te crezi, de ce n-ai rămas acolo, și acolo e nevoie de români să lupte pentru soarta lor, nu numai la București..." „Am venit pentru greițari?" „Ai venit să nu-i pierzi și să-i înmulțești, ca în Biblie pîinile..." „Stai, stai, ți-e ușor să... Ori pentru tine sînt un escroc?" „Puțin spus, d-asta și vorbesc cu tine deschis." „Și vrei să mă aperi de îngerul domnului Papavă care mă caută și care l-a căutat și pe Albișoru pînă l-a trimis la cel viu care a fost mort și care iarăși este viu, în vecii vecilor, la cel cu cheile morților și ale lăcașurilor lor? Ca escroc, te-aș întreba: și cît îmi ceri că vrei să mă aperi de drumul pe care Papavă vrea să mă trimită?" „Nu mult, deocamdată să mă asculți. Tu cunoști legile țării, le respecți pînă în măduva oaselor, deci ești curat, deci nu ești escroc, deci nu ești un bandit, un criminal, nimeni nu te poate lua de mînă și trimite prin tribunale, nu poți fi închis, n-ai pentru ce, știu..." „Cît vrei?" „Știam c-o să mă întrebi de marafeți dacă-ți spun că ești curat ca mielul Domnului, dar chiar ești curat ca mielul Domnului, nu calci nici o lege, fiindcă tu cunoști, cum ți-am spus înainte, legile, toate, și nu le calci pentru că tu ții cont de ele doar ca să nu le calci, tu avînd legile tale mult mai ale dracului și mult mai ascunse și mai greu de înțeles pentru alții, decît sînt pentru tine cele ale statului, legile tale după care doar tu te conduci, secrete... Dar una eu tot o știu..." „Care ?" rîse Pop Traian Decebal. „Cum te scoli tu dimineața nu prea devreme și ieși în grădină și alergi de trei ori în jurul casei și apoi intri sub duș, mănînci două ochiuri, cu cîteva bucăți de slănină, fripte, bei un pahar cu lapte, îi spui un banc lui baciu Grațian cînd intri în frizerie, neapărat unul despre ardeleni, rîzi cu gura pînă la urechi și le zici celor ce stau pe scaune să fie tunși ori bărbieriți, și nu te cunosc, sau te cunosc, că, domnilor, rîsul, știu de la un bunic de-al meu, orvoș, este singurul criteriu și singurul mijloc de adaptare a omului la mediu, omul n-ar fi cucerit natura și nu s-ar fi ridicat în două picioare și-ar fi rămas o moimă sau o marhă de n-ar fi avut darul și harul, jeniul său, rîsul, nu animalul, frate, pofta de a rîde, de a se bucura, de a-și bate joc, de a privi critic, țineți minte, lumea, omul, zici, e grozav fiindcă știe să rîdă, și rîzi din nou și le spui alt banc, apoi îi dai un bacșiș gras lui Grațian, să se vadă, îl bați pe umeri, să se vadă că ești prieten cu el și pleci să bei o cafă, ca azi, cu mine, îți găsești tu mereu pe cineva cu care să stai la cofetărie un sfert de oră, unde-o ciupi pe cofetăreasă de fund, discret, dar ea totuși să țipe și tu să rîzi ca un flăcăiandru și eu, sau altcineva care este cu tine să bage de seamă intimitatea asta, democrația de cofetărie, căci nu strică să rămîi în ochii celor mărunți insul care n-a uitat că s-a ridicat de jos și că este om — și-apoi treci și-ți iei ziarele de la chioșc, ca acuma, și intri în părculeț să le citești, de e vară, ca acuma, ori, iarna, din nou în cofetărie, ori în circiumioara lui Balaure Beniamin, moț de pe lîngă Brad, dacă cumva toți cei din Apuseni sînt moți, țopi, citești rubricile de umor întîi, dacă sînt, revistele satirice, arăți caricaturile cu degetul și behăi ca un om simplu care știe să se bucure înainte de a se încrunta văzînd știrile mai negre din război sau din lume, un om minunat care n-ar citi în viața lui decît ce iaște cu haz, de n-ar fi necazuri în lume (pe care nu le dorești, bineînțeles !), dar pe care, ele fiind, indiferent de voința lui, caută să treacă dincolo de ele, încrezător în viață, măi baciule, păstrîndu-și buna dispoziție, măi baciule, măi, umorul, căci «altfel omul pierde încrederea în sine și...»" „Vrei niște cîrnăciori, ori un caltaboș proaspăt?... Baciule Beniamin, două porții de caltaboș... Vezi cîtă dreptate ai? După asta o să bem, că n-o să mă lași singur, un vin de ribizli, făcut în casă, cu brînca lui de bacea Beniamin, o să-i dau și niște sfaturi, cum la anul să pună mai puțin țucur peste ribizli, și-o să plec să mă întîlnesc cu o croitoreasă, o aventură cu o croitoreasă care este specialistă și în pălării de dame, este, bade-al meu, un vis!... Și-o să mai citesc în pat la ea legile statului, le am acolo toate luate de la avocați, mai ales acuma le studiez pre cele politice, că ard mai greu la degete și nu trebuie să le uiți nici pe cele de-acum cinci ani, sau zece, sau de pe vremea legionarilor, să n-aibă de unde te apuca, de cazi în laț dintr-o prostie, le studiez fiindcă eu sînt pentru păstrarea ordinei în stat, cum e și legea, bunăoară din 7 octombrie 39 care prevede prin articolele 10 și 12 pentru cei care tipăresc sau multiplică în orice mod manuscrise, schițe sau desene ce ar conține un îndemn la săvîrșirea unui act sau manifestarea unei idei politice care ar aduce o atingere a ordinei în stat, ori împart asemenea manifeste, da, o pedeapsă cu închisoarea corecțională de 4 la 8 ani și amendă de la 5.000—10.000 lei. După cum observi, dorindu-ți poftă bună și să nu-ți stea în gît caltaboșii, noroc! noroc! nu-mi manifest niște idei politice care ating ordinea în stat, ha, ha, ha, și nici nu-ți trag niște pumni ca să înfuleci, să chemi curcanii să mă înhațe... Baciule, pe mîine, un curcan ca la mama acasă, pentru noi doi, îl cunoști pe ortacul meu, domnul Papil... Da, mulțam, și cu un pahar de pălincă de cireșe amare, să ne facă viața amară... După cum ocservi cu blîndețe vorovesc, fără zgomot și fără să ocorăsc, fără să scot pușca și pistolul, ori să tipăresc, ha, ha... sînt un om pașnic? dar chiar de-aș fi fost mai... pînă cînd am circulat în voie între Cluj și București, Oradea, Reșița... n-am băut noi la Iași, în 39, o vadră de vin împreună la via lui cum îl chema, Cortez? Ba da, ba da, numai Leoveanu zice că ne-a făcut, el, să ne cunoaștem, la Turda... Aiurea, la Turda ne-am cunoscut sub o altă împrejurare... și-am băut «pertu» de rușine că am uitat c-am cîntat luați de umeri la Cortez. Atunci o grămadă de infracțiuni care aduceau o atingere a ordinei sociale existente în România nu erau sancționate, vărule, cu munca silnică pe viață, pedeapsa cea mai aspră fiind munca silnică pe timp mărginit... și bețivanii și curvarii nu puteau să fie atinși de ea, nu aduceau cu gălăgia lor greutăți ordinei... Eu cunosc legile bine, ai dreptate, le respect, cu respect, cu asta legat de r, ha, ha... Am și ceva finanțe, dar deși nu-mi rod de sub unghii, trăiesc așezat, destul de așezat... Și ce vrei tu de la mine, de vrei să mă aperi de Papavă ? În politică n-am intrat... el să fie plătit să mă curețe, deși el curăță, adică ar fi în stare, cum s-a bănuit la proces, că l-a curățat pe Albișoru... ce vorbă, bace Beniamin, l-a curățat... de ce l-a curățat ?... Ha, ha, l-a curățat de viață... De unde nu iese fum, nu e foc, ceva tot o fi fost, măcar în intenție, repet... intenția lui Papavă a fost să-l omoare. Asta e sigur ! Restul, nu mă bag... Dar politică nu fac și tu mai mult te ocupi de cei cu politica... Am împrăștiat eu manifeste pe la dumneata prin cîrciumă, bace Beniamin ?“ „He, cum ?...“ „Vezi, Papilaș, mînca-te-aș, eu cunosc (e drept, de la Leoveanu, întîi) și dorința conducătorului statului... a dat el o rezoluție prin 40, toamna, în noiembrie, să se modifice acele legi și decrete... și să se dea muncă silnică pe viață... Dacă eu aș fi săvîrșit vreo faptă, în afară de ciupitul cofetăresei... De-aș repeta ceva, în afară de întîlnirile mele cu madam... croitoreasa... ha, ha ha, care croiește niște... niște... ha, ha... Dar sînt eu spion cumva ? Mai degrabă ai putea fi tu... s-a mai întîmplat, noroc ! noroc ! Te avertizez că, conform articolului 194 din codul penal, infracțiunea spionajului este socotită crimă și se pedepsește cu muncă silnică de la 5 la 15 ani, degradare civică de la 3 la 10 ani. Noroc ! Noroc... Cînd străinul infractor ar fi din cei angajați în servicul statului român, pedeapsa este munca silnică de la 10 la 25 de ani și degradarea civică de la 3 la 10 ani, noroc ! noroc !... dar cu tine nu e cazul... e bun ribizliul, mai adă, bace Beniamin ! Poate nu cunoști, Papile, ori ai uitat... Codul de justiție militară prin articolul 498 pedepsește crima de spionaj în timp de război cu pedeapsa capitală... ha, ha, noroc ! noroc !... Asta nu te cutremură, văd, nu te clintește, ești tare, nici nu clipești...“ „Ce vrei să spui ?“ „Eu ? Nimic. Să mai vină un rînd de caltaboși... Sau nu... niște plăcinte cu urdă... Ai cu urdă, bace ? E ele regățenești, ha, ha, dar e bune... Ce spuneai ?“ „Că în spatele acestei... veselii... e un porc...“ „Porc ai spus ?“ „Porc.“ „Nu, nu sînt porc decît cu porcii... Dar te-ai îmbătat, nu-ți compete vinul de fructe... de poame... O cafă la domnul, bace Beniamin!“ „Dincolo de spoiala asta de ardelean simpatic, așezat, care trăiește așezat, dincolo de umilința lui, că ai și un fel de a fi umil... e o liotă de porci...“ „O liotă de porci? N-am auzit expresia asta... Și ce-o să-mi faci, ce vrei, bade, să-mi faci?“ „Doar să-ți spun... că ăsta de ciupe cofetăresele...“ „Și croitoresele...“ „Și croitoresele, democratul ăsta e...“ „Stop! Acuma știu ce vrei să-mi faci!“ „Ce?“ „Să mă țuci! hă, hă... Să mă lauzi... Acuma vine lauda, țucatul!... Bace, bace Beniamin, holgoș ide, ghere ghiorșon, Papil ur dorește să mă țuce... zise Pop Decebal Traian și se urcă pe masă și-și dădu jos pantalonii și budigăii și mai zise, hohotind, teșig! teșig!...“

10

„Ilie Dragomir, stai așa!“ „Cum?“ zise Dragomir, și-l privi pe Papavă care ieșise dintre tufele de liliac, între dinți cu un fir de iarbă. „Intră în casă.“ „Și dacă nu vreau?“ „Vrei“, zise, Papavă, apropiindu-se, cu mîinile în buzunare. „Aș putea măcar să adun cămășile de pe sforile astea?...“ „Tot nu le-ai spălat tu...“ „Dar sînt ale mele.“ „Tot n-o să-ți mai folosească...“ „Vrei să le porți tu?“ „Gata cu vorba, intră în casă frumos și așază-te pe pat... Așa...“ „Ești mulțumit?“ „Cum să nu fiu? Va să zică aici stai?“ „Deocamdată.“ „N-o să te mai muți.“ „O să mă mut.“ „Doar în pămînt...“ „Ai venit pe la mine să faci bancuri proaste...“ „Știi foarte bine, doar ți-a spus Papil că eu nu glumesc.“ „Papil mi-a spus o tîmpenie, că vrei să mă trimiți în rai.“ „Și de ce nu l-ai crezut?“ „Cum să cred că vrei să-mi faci un bine atît de mare?“ „Leoveanu mi-a zis că Papil ar putea să bănuiască ce vreau eu, și să-ți spună...“ „Ce vrei tu, sau ce vrea Leoveanu?“ „Eu omor pentru bani, pe oricine, l-am mai lichidat și pe Albișoru, n-ai auzit?... M-ar fi putut plăti și Leoveanu, dar el n-are atîția bani, și de i-ar avea, tot nu mi i-ar da mie, s-ar descurca altfel...“ „Atunci cine te-a plătit?“ „Cînd o să vină timpul, o să-ți spun". „Văd că stai cu dreapta în buzunar, presupun că vrei să-mi atragi atenția să nu fac vreo năzbîtie și să fii nevoit să scoți pistolul... Ai un revolver bun, măcar?" „I-am făcut proba, merge." „Pot să-mi calc o cămașă, pînă stăm de vorbă?" „Dacă vrei..." „Vreau", zise Dragomir și întinse pe masă o pătură și luă o cămașă curată de pe marginea scaunului (o adusese cu el din grădină cînd intrase în casă), o stropi cu apă, din gură, și începu s-o calce cu fierul încărcat cu jar... „Am să te las să-ți iei o cămașă curată cu tine..." „Cu mulți am avut de-a face, dar nimeni încă n-a vrut să mă trimită în rai... Și doar nu ți-am făcut nici un bine... nici măcar un rău... Și dacă între timp vine cineva la mine?" „Nu vine, e ziua cînd tu trebuie să pleci de-acasă... Peste o jumătate de oră erai înțeles să pleci... Și fata care ți-a spălat cămășile nu mai vine azi, s-a dus la Pitești, la o mătușă... Vorbe, s-a dus cu treburi de-ale voastre. Îmi pare rău că n-o să vă mai vedeți niciodată." „Poate că totuși..." „Nu, sigur nu... V-am privit cum v-ați despărțit... simplu... Îi era sete, spălase rufe... I-ai dat o cană cu apă, a băut, a pus cana pe masă, uite-o aici, încă mai este puțină apă rămasă... A plecat pieptănîndu-se, grăbită, să nu piardă trenul... Nici măcar nu v-ați pupat, ca și cum toată viața v-ar sta înainte senină..." „Măcar te-au plătit bine?" îl privi în ochi Dragomir. „Nu mi-au dat încă toți banii", zise Papavă și aruncă apa, în curte, pe scări, din cana luată de pe masă — și lăsă robinetul să curgă din răsputeri, să se răcească apa... „Ți-e sete?" „A fost o zi destul de călduroasă", zise Papavă și umplu cana și bău și tot se umplu de sudoare... „Bea mai încet, te saturi mai bine..." „Al dracului, și tu știi că te poți sătura cu apă?" rîse Papavă. „E vreun secret?" „Este, pentru cine n-a avut ocazia..." „Tu ai avut-o?" „Atunci de unde-aș cunoaște?... Prima dată m-a apucat o foame îngrozitoare pe cîmp", zise Papavă și se așeză pe pat, întinzîndu-și picioarele ca la el acasă și chiar dîndu-și pantofii jos... „Ai ciorapi curați?" „Noi, azi i-am cumpărat..." „Pot să mai calc o cămașă?" „Calcă fețele alea de pernă, și ștergarele... Era primăvară, mă uitaseră în cîmp, să păzesc niște pluguri și cojoace și pături, și m-a lovit o foame... Și tocmai cînd m-am dus la un izvor, sub o salcie, și mi-am umflat burta, am văzut în anul ăla pentru întîia oară șarpe mort și-am știut că-mi scad puterile și-am și simțit chiar din clipa aia cum mi se sleiesc..." „Să ştii c-am văzut destui băieţi de la ţară care după ce-ţi povestesc ceva grozav, se arată nişte ticăloşi..." „Păi eu ţi-am spus de la început că sînt ticălos şi c-am venit să te omor." „Şi de ce crezi tu că eu nu urlu şi nu încerc să fug, ori să mă reped la tine ? !" „Fiindcă eşti deştept şi ştii că n-ai avea nici o şansă să scapi, eu nu glumesc, cum n-am glumit nici cu Albişoru..." „Şi atunci ce aştept ?" „N-aştepţi nimic, mai speri să mă duci cu vorba, ori să se-ntîmple, de-afară, vreo minune..." „Auzi, cînd omori un şarpe şi eşti cu mai mulţi de faţă, e bine toţi să dea în el, ştiai ?" îl privi iarăşi Dragomir în ochi. „De ce ?" „Ca toţi să prindă puteri pentru tot anul, aşa cum are o putere grozavă şarpele dacă el umblă tot pămîntul fără picioare !" „Ascultă, Dragomire, şi tu eşti de la coarnele plugului, he, he, dar n-o să mă duci de nas cu poveşti. Eu sufăr de-o boală fără leac, priveşte-mă, tot sînt bube, carnea mea e putredă, sîngele meu e putred, pute cînd îmi storc un coş, put şi plămînii, duhnesc a moarte, he, he, şi cînd scuip, parcă scuip puroi galben... Aşa că am zis da, cînd mi s-a spus..." „Cînd ai fost rugat..." „N-am fost rugat..." „Ai fost invitat..." „Nu, mi s-a propus..." „Ce, întîi, omul sau banii ?" „Banii, omul nu mă interesa." „Putea fi oricine ?" surîse Dragomir. „Oricine. Şi nici nu m-au interesat motivele pentru care..." „Şi ce faci cu banii ?" „Am un plan..." „Bănuiesc... Vrei să ridici o biserică la tine în sat, să rămînă ceva după tine cînd vei muri, un loc de închinăciune..." „Ţi-a spus Papil ?" „Am crezut că glumeşte... O biserică unde să vină lumea şi să-l pomenească şi pe Papavă Stroie, c-a fost cineva... a cîştigat bani cinstiţi prin sudoarea frunţii lui ca să înalţe un sfînt lăcaş de închinăciune... E frumos, degeaba rîd eu... Nimeni n-o să ştie de unde-ai avut banii... Dar măcar îţi dau să-ţi ajungă pentru o biserică ? Sau o să-ţi mai dea şi pentru altcineva ? M-aş bucura... şi mai ales maică-mea, care e bisericoasă, te-ar ierta de-ar afla că pentru biserică..." Trecu un avion pe cer, huruind. O clipă se priviră parcă mai de aproape, cu gîndurile sus, spre huruitul ce se risipea în văzduh fără urme. „Nu te ştiam atît de credincios..." „Calcă şi taci..." „Asta-i acuma, nu mă laşi să-mi umble clanţa... Te-ai întîlnit la închisoare cu vreun popă, sau cu vreun credincios ?..." „L-am cunoscut pe-un ardelean, Iosif Cobîrzan, de-ai auzit de el, a omorît-o pe Lelia Velisarie..." „Şi se ruga lui Dumnezeu ?" „Cînta..." „Cînta, aşteptîndu-şi moartea ?“ „Ce să facă ? Avea un glas... Da, cînta, cînta grozav... Nu știu de l-au împușcat, c-așa era vorba...“ „L-ai uitat...“ „Aiurea, nu l-am uitat...“ „Nu vrei să-mi cînți și mie un cîntec de-al lui ? Tot ți-ai adus armonica, la spinare... Nici n-ar fi urît pentru un suflet credincios, mi-ai cînta, și pe urmă...“ „Pe urmă, ce ?“ „Ai trage... și te-ai duce acasă... Sper că nu pocnește drăcia aia prea tare. Sau e totul aranjat ca s-o întinzi fără urme ?... Te așteaptă vreo mașină ?... Și dacă totuși te prind ?“ „N-am ce pierde, tot am zilele numărate...“ „Nu, mai bine să nu te agațe... să iei paralele, ultima fericire !... pentru tine, pentru ai tăi, pentru mine... o să fie o biserică acoperită cu tablă, ploaia cînd o bate în ea să răsune...“ „Am vrut să stau de vorbă cu tine... să te cunosc, să cunosc omul pe care...“ „Asta era în înțelegerea voastră ?“ „Nu era, dar aici eu sînt stăpîn...“ „Așa ai discutat înainte și cu Albișoru ?“ „Pe cuvîntul meu că da... Își bătuse joc de mine, poate ai auzit...“ „Te-a umilit, mi-a zis Papil“. „Și totuși... în seara aceea... cînd am mîncat împreună la cîrciuma lui Beniamin Balaure, care e un fel de căsoi cu zeci de uși, că are camere și pentru... M-am împrietenit cu el, domnule, să mă ia dracu ! Era o pușlama, mi-am zis, dar nu era cîine...“ „Ți-a părut rău după ce i-ai zdrobit țeasta ?“ „Nu... dar m-a apucat o greață... toată bucătăria lui Balaure am... și peste aluatul de cozonaci, și în cazanul cu ciorbă, ținîndu-mă de urechile lui... că așa vărsătură ieșea din mine că mă împingea cu dosul înainte... Era foarte urît Albișoru, așa, lovit... îi sărise un ochi pe podea și mă privea cu el... ori eu mă îmbătasem dintr-odată... Și sîngele țîșnise din el pe cearșaful unde încă mai era urma caldă a Sarmizei... Că era cu ea în pat cînd am intrat peste el cu scrumiera în mînă...“ „Și n-ai simțit nimic nimic cînd l-ai izbit ?...“ „Nimic... decît așa, un fel de greață, ți-am spus, dar după ce-am dat...“ „Și înainte ?“ „Înainte ? Nimic... Mă dăduse el afară din serviciu, îmi umilise, domnule, armonica... Asta nici acuma... Și acuma i-aș da din nou... Însă atunci, seara, să-l ia dracu, mi-a povestit c-a fost cînd era mic mușcat de șarpe... și d-aia avea atîta venin în el pentru muieri, he, he, atîta foc... Nu-i glumă, avea, însă nu-i glumă nici că l-a mușcat un șarpe... N-avea de ce să se laude ! Mai ales c-a băut cu mine și m-a pupat... eram numai noi... cu Aristide, cu Beniamin, Sarmiza, și încă niște necunoscuți, vreo șapte, sau zece... S-a împrietenit cu mine pe cinstite, să mă ia dracu de mint, fiindcă de mirosea ceva o întindeam, ori îmi da el cu o sticlă în cap, sau mai știu eu ce?... Mi-a zis : Bă, Papavă, mi-a descîntat moașa de trei ori peste mușcătura de șarpe, pe nerăsuflate, cu o vargă de alun, cu apă neîncepută, cu apa spălînd mușcătura, mi-a descîntat, mă, și uite, uite-mă... trăiesc!" Și m-a pupat de bucurie că trăiește și cum era și mușcat de băuturică îl trecuseră lacrimile... Între mine și el am simțit așa un fel de... frățietate, ne-am pupat, am dat noroc, să mă ia dracu... Și mi-am zis : „Papavă, ești pierdut! Cum ai început să discuți cu persoana..." „Cu victima, he he..." „Cum te-ai pierdut", mi-am zis! Dar pînă la urmă nu mi-am pierdut de tot sîngele rece, tot l-am... Însă era gata-gata... C-a început să descînte... Și-a pus piciorul pe masă, mi-a arătat mușcătura, o dîră albă, și peste ea, cu un pahar cu sifon, plîngînd, domnule, a început să zică... Pasăre albă Cudubalbă Sare ici Sare colea Sare buciumaș de vie Vită tăiată Pe gard aruncată Mușcătura de șarpe vindecată..." „Plîngea?" „Am plîns și eu, recunosc, și i-am pupat... i-am pupat locul unde-l mușcase șarpele, mușcătura... Și el a zis : «Au!» A strigat, ca și cum l-aș fi mușcat de moarte... Sau ca și cum îl zdrobise mirarea că eu... Oricum, de frică, ori din uimire, după asta m-a strîns în brațe și ne-am pupat pe obraji, ca doi frați gemeni ce s-au întîlnit după ani grei de despărțire... Și m-ai întrebat ce era în mine după... o scîrbă, fiindcă, fiindcă, fiindcă prin loviturile mele, prin crimă, am simțit că m-am despărțit de el, parcă el a plecat de lîngă mine, cu pat cu tot, în fundul pămîntului, fiindcă, fiindcă prin crimă, că a fost crimă, am distrus legătura aia de frăție..." „De beție..." „Poate, dar a fost ceva curat, o prietenie, măcar pentru un ceas, sau cît a ținut cheful, două... Eram... Uitasem despre ce era vorba! Ce treabă aveam eu acolo..." „Erai un inocent..." „Eram un drac! nu-ți bate joc de mine..." „Erai un îngeraș..." „Hai sictir!" „Și-ai simțit o groază... după, dac-ai stricat și făina pentru cozonaci..." „Da, tot eram plin de aluat și de făină pe față și pe piept..." „Ca un îngeraș, nevinovăția în persoană... Sînge n-aveai pe mîini?" „Nu, n-aveam..." „Atunci cum din el a sărit atîta sînge... și nu te-a atins un strop?" „Nu știu, asta m-am întrebat și eu... M-am tăvălit peste cele din bucătărie, că pe jos era ca la porci... fiindcă, fiindcă parcă trecusem în altă lume, parcă eu murisem, crima asta se pusese între noi, ne dezbinase, mă azvîrlise dincolo de ceasul ăla de beție și de prietenie, c-a fost... în alt ceas de negură, ca o negură..." „Te-a durut burta și capul de cît vin ai băut!" „Așa mi s-a spus și la tribunal." „Așa a fost." „De ce ești tu sigur?" „Tu nu ești?" „Sufletele toate sînt ca umbra, cînd în dreapta omului, cînd în stînga, cînd sub el, de-l bate soarele în cap, cînd de trei ori cît el, în asfințit, lungi, subțiri, mereu schimbătoare, lunecătoare ca umbra, necugetate, nesigure, ascunzîndu-se sub om, noaptea, în pat, de parcă nici n-ar fi, noaptea mai ales, dar și ziua, alergînd... Cum gonește acuma al tău după fata aia care s-a dus cu trenul la Pitești, încercînd s-o ajungă... Și tu-mi spui mie exact ce crezi tu cum am fost eu, de unde ești așa de sigur?" „Din cîte-am auzit, și-ai recunoscut..." „Dar ce recunoști, azi, poate să nu fie adevărat..." „Dacă te bate cineva..." „Pe mine nu m-a bătut... Și uite că inima mea și acuma stă în cumpănă cu cea fost..." „De ce nu stă în cumpănă înainte de-a face?... De ce nu stă întrebătoare și acuma, față de mine? De ce vă descoperiți voi sufletul numai după?... Pentru că sînteți simbriași... Tu al cui înger ești?" „Cum al cui?" „Cine te-a plătit și ți-a vorbit?" „Nu ți-a spus Papil?" „De unde să știu eu că Papil n-a fost învățat să-mi spună alba ca să nu mă feresc de neagra? Cine-ți știe faptele și osteneala și că nu-i poți suferi pe cei răi și te-a trimis la Albișoru? De unde-ai căzut tu, din cer, îngerule, de la care Dumnezeu, la care dragoste dintîi trebuie să te întorci pocăit, după ce-mi vei trage mie două (sau trei) gloanțe în fund?... Că sper c-o să mă împuști, să nu mă urîțești ca pe Albișoru și pe urmă să începi să verși pe-aici și să-mi porcăiești casa și rufele astea murdare... Măcar lasă-mă să le calc pe toate... Cine-ți știe sărăcia, și batjocurile din partea lui Albișoru atunci... ce zicea că e credincios, și nu era decît o sinagogă a Satanei, ha, ha? Și diavolul te-a aruncat în temniță, ca să te încerce? Dar tu nu te-ai temut de ce ai suferit în pușcărie, ai fost credincios... și o să fii pînă la moarte, și el îți va da cununa vieții?... Dar cine e cel dintîi și cel de pe urmă pentru tine, Leoveanu, Pop Traian Decebal, cine, că nu ești cel din ceruri... Sau el este?" „Crezi c-am venit aici să mă iei tu la mișto?" „Nu te-am chemat eu. Și grăbește-te, vine seara și trebuie să aprindem lumina și să controlăm hîrtia din ferestre... Să nu cadă pe noi vreo bombă din cer, deşi agenţii lui Antonescu vor să ne asigure că nemţii or să ne apere de bombardamentul aerian al americanilor şi englezilor... Nu ştiu cum o să se descurce nemţoteii aici, că ei n-au fost în stare şi nu sînt nici la ei acasă... în regiunea Ruhr-ului, unde... şi unde mii de oameni trebuiau să apere barajele... nimic, nimic !" „Pe mine nu mă lua cu politica, nu ţine." „Ştiu că nu ţine, nici nu te iau... Îţi spun doar c-ar trebui să te grăbeşti... legea camuflajului e afurisită, poate să treacă vreunul în control, lăsînd eu, să zicem, un geam nu prea bine astupat... acoperit... Asta n-o să vină să mă salveze pe mine, o să vină cu amenda, cum a mai venit şi altă dată, de m-am speriat c-am pus-o de mămăligă şi m-a prins... dar el nu mă căuta pe mine, habar n-avea ce oi pasc... Mi-a trîntit o amendă ! Doamne, ce fericit am fost ! I-am şi dat să bea două pahare cu vin... camuflajul ăsta e o vacă de muls, adună venituri guvernul, îţi spun eu, plătesc oamenii mii de lei că nu-şi pun bine foile de hîrtie la ferestre... Ca şi cum o foaie de hîrtie pusă în geam i-ar putea feri de moarte." „Aici ai dreptate, surîse Papavă, şi eu am plătit amendă..." „În sfîrşit, am şi eu dreptate", rîse Dragomir. „Dar despre ce înger vorbeai ? Ce voiai să zici ?" „Cunoşti bancul cu gîştele şi rabinul care ?... Am un prieten, Zilban, pot să-ţi spun şi prietenii înainte de... sînt ca în faţa Tatălui... he, he..." „Nu rîde." „Sau ca în faţa dracului din bălţi, asta-ţi convine ? Zilbi zice că rabinul ar fi spus : eu idei mai am să-ţi mai dau, dar dacă nu mai ai gîşte..." „Ce gîşte ?" „E o glumă... Cred că Zilban face bancuri cu evrei ca să..." „Ce-i cu îngerul ăla ?" „Mie nu-mi place să fiu bătut la cap... Mai aveam pe unul la noi... la partid, tot timpul mă pisa la cap : voi, tinerii, trebuie să faceţi şi să dregeţi, voi sînteţi tineri şi tineretul, să fiţi tineri... Tot zicîndu-ţi cineva să fii tînăr te împiedică să fii tînăr..." „Şi cu îngerul ?..." „Dacă-mi cînţi la armonică, îţi spun ce cred !" „Nu-ţi cînt." „Nu-ţi spun, zise Dragomir şi începu să calce o altă cămaşă. În ultima vreme... de cîţiva ani, circulă pe piaţă hîrtii de 1 leu şi de 2 lei pe care sînt imprimate cu litere... Sînt la magazinele pentru copii litere din lemn sau din gumă, pentru jocurile lor... Sînt scrise, ziceam, cuvinte nu prea frumoase la adresa conducătorului statului... Dar sînt şi apeluri de pace cu aliaţii... Toată lumea le-a văzut... Dar cînd hîrtiile astea au fost găsite la copii de şcoală evrei, s-a schimbat calimera... Copiii au fost arestaţi şi puşi sub anchetă... Cine le-a dat aceşti bani ?“ „Nu numai la evrei... au fost luaţi pe sus şi nişte puşti, vecini de-ai mei, lîngă un cinematograf, nu ştiu care. Le-au luat toţi banii mărunţi şi i-au întrebat de unde-i au ?“ „Şi n-au spus că de la nişte agenţi provocatori care le-au strecurat prin întuneric în buzunare... agenţi care răspîndesc astfel ?... „Nu ştiu, nu m-a interesat.“ „Vezi, aici vreau să ajung : nu te-a interesat. Acum doi ani, copiii găsiţi cu asemenea bani... unii nici nu ştiau să citească, au zis că i-au primit, în schimb, de la alviţari, de la ăştia ce umblă cu îngheţată... Unii au jurat, dintre părinţi, că era o provocare... Evreii au zis că foştii legionari au imprimat acele litere, să provoace tulburări, sau să dea pretexte de represiune împotriva evreilor... Şi-au şi început să controleze cu atenţie banii de hîrtie, ori să-i refuze... Nu se ştie precis care e adevărul, dar pe tine nu te interesează povestea asta deloc, şi ce nu te atinge, nici nu există ! Tu trebuie să mă razi şi să mă bărbiereşti pe mine, dar de ce ? te doare ? Mă vei birui, ca pe Albişoru, şi ţi se va da să mănînci din mana ascunsă, şi ţi se va da o piatră albă... şi pe piatra asta este scris un nume nou pe care nu-l ştie nimeni decît acela care-l primeşte...“ „Vorbeşti de parale ?“ „Nu eu vorbesc, he, he... şi nu numai de creiţari... Sînt sătul de atîţia îngeri secreţi ca tine, care mai ai şi ticăloşia să mă perpeleşti, să stai de vorbă cu mine ca să... mă cunoşti, luate-ar dracu ! Pentru sufletul tău... Mai e unul, Eduard, un neamţ de pe la noi, care s-a trezit acuma şi el că are suflet... Sigur, dacă e lunecos, cînd în dreapta, cînd sub curea.“ „Nu rîde.“ „Nu rîd. Şi vorbesc de Eduard acuma, de el aş putea rîde, nu ?... Mă tot pescuieşte să-i dau nişte scrisori primite de la un preot dus de nemţi... I le-am trimis. Decît să dea de mine şi să mai păţesc vreo dandana, i le-am trimis... Ştii ce e grozav şi la el ? Că a fost cuprins dintr-odată de o nebunie, eroică, aş zice, oricum, de o nebunie : vrea să dea de urmele unei evreice pe care a iubit-o el, sau aşa ceva, şi s-o aducă aici... Să cauţi o evreică dusă cine ştie unde în marea asta de nemţi, căci s-au întins peste mări şi ţări, e o nebunie, frumoasă, e drept, dar nebunie... Cum nebunie a fost şi în zilele şi nopţile cînd tu l-ai tot căutat prin toată ţara şi prin toate cîrciumile pe Albişoru ca să-i suceşti gîtul pentru că el te-a scuipat pe frunte, cînd erai căzut jos, beat, dat jos de fetele din jurul lui fiindcă la moara aceea... cînd îţi înecase muierea de lemn, te-ai repezit la el să-l lovești... L-ai urmărit pe la Herculane, mi-a spus Papil, la Constanța, la Iași, prin vii, unde chefuia cu lăutari... Și n-ai pus mîna pe el, și nu se știa dacă el fugea de tine, sau doar își vedea de petrecerile și de viața și afacerile lui... S-ar fi putut nici să nu fi vrut să fugă de tine, să te considere... astfel... și mai de neluat în seamă, un netrebnic... Și să te-nfurie asta și mai tare, sau tot atît de tare ca și... că s-a udat pe armonica ta, în văzul muierilor acelea, vii... jignindu-te, rănindu-te, mai rău ca o mușcătură de șarpe... Rupîndu-ți carnea, nu, nu carnea, mutilîndu-te și astfel... Stropii care au căzut și pe mîinile tale, că erai în iarbă, te-au dat cu vitriol, te-au mutilat, poftim, te-au scos din minți. Toată lumea și-a ieșit din țîțîni, Papavă, pînă și războiul ăsta e o nebunie... nu știu dacă sfîntă, deși să recunoaștem că a căra un popor împotriva altuia, a-l înnebuni, a-l pune să tragă orbește cu pușca... Dar și tu cum o să tragi, nu tot orbește, că doar nici nu știi precis cine sînt și tot nu-ți pasă... Și gargara de cîteva minute, pentru sufletul tău, pentru liniștea ta... ptiu!" „Și Eduard ăsta și-a găsit evreica?" „Nu știu, dar important este că o căuta. E o nebunie minunată... a unui porc, a unui ins care a trimis cu mîna lui oameni în..." „Și nebunia mea cum este, he, he?" „Nu știu." „Ba știi, vreau să te-aud..." „Degeaba vrei, dacă eu nu vreau... Dar îți spun, să nu crezi că m-ai putea obliga să ți-o spun... Tu ești un papă-lapte, pe care l-a apucat o nebunie..." „Sifilis n-am." „O nebunie scîrboasă... dar nebunie, tot grozavă, că-ți pui tot sufletul în ea, tot minunată, tot... tot eroică... zău." „He, he, mă iei peste picior, Dragomire... Dar eu nu glumesc." „Știu. Dai cu vătraiul." „Cu vătraiul n-am dat." „Nu putea muri Albișoru doar lovit cu solniță..." „N-am dat cu vătraiul". „A murit de vătrai... Te-a cuprins furia, te-a orbit... Și ce mai contează, de fapt, cu ce l-ai băgat în ceruri..." „Contează, n-am dat cu vătraiul", zise Papavă și mai bău un pahar de apă. „Îți pasă de tine, cu ce-ai dat, nu de Albișoru... Și nici de alții. De sufletul tău, lunecos... Ca și Eduard. Dar acum doi ani, în 10 iunie, la ora zece și jumătate, au fost executați — în prezența autorităților, se-nțelege — în închisoarea Jilava trei tineri, condamnați la moarte de Curtea Marțială a Capitalei pentru propagandă comunistă făcută prin imprimarea de lozinci revoluționare pe bancnote de 2 și 5 lei, întreabă-l pe Papil... Sau mai bine pe Eduard, el știe și asta, fata pe care o caută el era verișoară cu unul dintre cei trei... Cărora, bineînțeles, li se respinseseră cererile de grațiere." „Și ei... puștanii ăștia, cum înțeleg, au zis ceva înainte de a fi executați?" „Să spună ce politică fac? Ce convingeri au, ce s-a-ntîmplat cu ei?... Nimic. Doar era clar... Ei au lăsat doar procurorului de serviciu cîteva scrisori către părinți... Asta o știu de la Tiron, un gazetar, un... Mi-a spus că vrea... cîndva... visează, visează... să le publice într-o cărțulie cu titlul „Scrisori către părinți..." „Tiron ce este?..." „Dar ce trebuie să fie, pentru asta?... Le-a dat lor cineva pentru asta luceafărul de dimineață? Poate, pentru unii, o pîine mai mare. Dar apoi vine încet nebunia... și ea ar putea să fie semnul curățeniei, de n-o fi prea tîrziu... Teroarea are și ea un echilibru, și pentru echilibrul ei, uneori în același om... Uite-l pe Eduard cum se schimbă în altul, cum își părăsește propria sa ființă și bate orașele țării după scrisori și fotografii și urme și se dă peste cap și iese din țară, mereu mai spre Berlin, prin cîte alte vieți, probabil, vîndute, rătăcește, căutînd-o, și căutîndu-se... Și în acest timp timpul își vede singur de drum. În cartierul Grivița, oamenii — sînt destui — cumpără fără să-i îndemne nimeni din librării litere de cauciuc cu care imprimă pe mici etichete gumate ce gîndesc... că vor pace, jos nemții... și nu sînt toți comuniști, cum zice cine nu-i prinde și cine nu mai are cum să-i prindă, că ei lipesc pe ziduri și pe garduri aceste etichete, fiindcă nu mai sînt cîțiva, să-i urmărești... În special, pe zidurile Atelierelor Griviței C.F.R. lipesc... Cine sînt? Nu știu nici eu... Pe tramvaie, noaptea, ziua, lipesc, pe automobilele de piață, pe autobuze, pe trăsuri... Prinde-i pe cei nevăzuți! E imposibil, Papavă. Și deși eu știu, bănuiesc, privindu-te, că nu ești hotărît să mă... măcar astăzi... Că doar vrei să-mi atragi atenția s-o ușchesc, să nu ne mai întîlnim... Nu mai bea apă... Oricum, eu sînt ca un... Ai văzut ferigile în pădure? Știi cum se înmulțesc? Le poți tu opri? Sau păpădiile, florile astea proletare, he, he, gingașe, după mine, albe trecătoare, ca o spumă, ca un balon de săpun, ca niște baloane de săpun făcute de cineva ascuns sub iarbă și care suflă prin lujerele lor... Le poți tu opri să zboare în vînt și să se răspîndească?... Nemulțumiri nu vor mai fi, oameni nu vor mai muri fără rost în război? Tăbăcarii de la «Naționala», «Borul», «Talpa», unde se lucrează cu ore reduse, nemulțumiți de salarii, și anul trecut, și-acum doi ani, și chiar ieri au... Tot ieri, la depozitul de bere «Azuga» nu prea s-au arătat salariații fericiți, au... Pînă și lucrătoarele de la «Optica Română», că sînt femei, au înjurat de mamă... Concedieri, concedieri din lipsă de materii prime..." „Am un cunoscut la fabrica de marmeladă «Ardealul» pe care l-au dat ieri afară..." „Vezi, și în loc să se vindece din rădăcini bolile, unii caută cîte o izbăvire... personală, cîte o poartă prin care să intre în cer și să se mîntuiască... Eduard e în stare să treacă la ortodocși, mîine, de dragostea ce l-a cuprins față de preotul David Regman, de-ai auzit de el... Vrea și el să se sacrifice, he, he, pentru dragoste, pentru oameni... Numai că între ei este o mică deosebire : cîtă vreme ani de-a rîndul, de la Brașov, de aproape zece ani de cînd îl știu eu, lui Regman nu i-a păsat de gura lumii și și-a dat tot salariul pentru cei înglodați și mai ales pentru copii, renunțînd la orice avere și la orice mărire și chiar la orice bucurie a vinului în foalele sale, jertfindu-și, aș zice, trupul pentru integritatea sufletului său, Eduard a făcut pe dos, chiar pe dos, trecînd chiar la fasciști, dîndu-și singur un picior undeva, jertfindu-și, dacă vrei, inimioara și creierașul său pentru fericirea pîntecului și pentru grade și alte măgării.... Și mă tem că el, atîtea piei de măgar schimbînd pe el, ieșind din înăuntrul lui ca să se caute și să-și găsească înfățișarea cea adevărată, în zecile de chipuri în care s-a îmbrăcat, cu greu își va regăsi fața cea care să nu-l scuipe cînd se va uita în oglindă și care să fie hotărît a lui. Greu îi va fi să stea în același rînd chiar cu lucrătorii sau lucrătoarele care muncesc pentru front, și pe care ei și nemții lui îi au sub priviri... La Pirotehnia Armatei, de cîțiva ani, au în jur de treizeci de lei pe oră... Uite, gazda la care stau eu acuma are o soră care ia cam... Își plătește chiria, într-o cameră nenorocită, în apropierea Pirotehniei... E drept, le mai dau zilnic cîte o jumătate de pîine, ca supliment. S-a dat și talpă de cauciuc pentru două perechi de pingele. Dar ce libertate au ei, Papavă ? Li se permite să iasă la raport și să-și spună dorințele, dar cîți au curajul, cînd îi văd pe inși ca Eduard că pleacă și vin ?... Se tem să nu fie socotiți răzvrătiți și tac... Libertate, ioc ! Și cum să-i mîntuiești pe toți acești inși ?" „Decît îndemnîndu-i ca tine, să... Mai știu eu cîte ceva, nu sînt chiar bou ! Voi vreți să-l răsturnați pe mareșal." „Cine ți-a spus ?" „Chiar, cine mi-a spus ? ! A, știu, ieri, cînd s-a-mbătat la Beniamin Balaure Papil și i-a zis Pop Traian Decebal...

teșig, teșig... Că eu chiar atunci am intrat pe ușă și n-am înțeles... Pop mi-a spus." „Fiindcă și el are bani băgați prin multe locuri, nu numai în mori, ca să pară un biet ardelean..." „Dacă ai ceva brînză cu ceapă, că m-a apucat foamea, îți cînt și eu ceva..." „Am usturoi..." „Îmi place, măcar cu mirosul lui nu mai simt cum miros eu, he, he", rîse Papavă. „Spală-l, na", aduse Dragomir cîteva căpățîni de usturoi din cămară. „Tot n-am înțeles cu Eduard și cu popa ăla ce-i cu ei ?..." „Popa a murit ca să-l scape cu viață pe un evreu care avea o grămadă de copii.. și ca să-i înfrunte pe găinari, și ca să arate că toți oamenii sînt de-un sînge în fața lui Dumnezeu... Regman a murit nu pentru el, pentru altul, pentru alții..." „Am să-ți cînt ce-mi place mie în ultima vreme mai mult... Cum a venit Suliman cu trei sute de ieniceri să-l caute pe Vulcan, cum trei fete nu l-au spus, deși el a zis c-o să li se-nnegrească pînzele la soare și-o să putrezească de-l mint... Unde e sarea ?" „Pe scară, în cămară..." „O s-o vărs în strachina asta curată, nu mai pot să văd solnițe..." „Sper că după ce mîncăm... am chiar și-o țuică de Vîlcea, cam ușoară... N-o să ne pupăm și pe urmă să-mi dai cu «vătraiul»..." „Nu rîde, Dragomire." „Nu rîd îți spun..." „Mai bine mi-ai mai spune de nemțotei... Popa a fost așa, va să zică, dar el cum este ?" „Altfel, oricum... Un nebun, curat, îmi place, altfel nu-i dam scrisorile, îl băgam în mă-sa... El se simte poate luminat de o mare taină... Vrea s-o salveze pe fata aia chiar cu prețul... chiar cu orice preț... El în nebunia lui a descoperit în înăuntrul său pe mîntuitor..." „Asta oare ajunge, Dragomire ? Nici copitele nu ajung ca să faci din ele un porc. Dar... Am văzut multe minuni... O soră de-a tatei s-a vindecat de cancer... Și Sarmiza, care a avut albeață, s-a uns pe ochi cu untură de șarpe și-acum e limpede la ochi... Ei, și numai un grec, Pandele, pe-un peșcheș de împărat, pe pungi cu irmîlici, l-a legat pe Vulcan cu mîinile în cruce și l-a vîndut rob... of, of, of, începu să cînte Papavă la armonică... Stăteau turcii înarmați / Și pe rînd se întreba / Că ce moarte i-ar afla / Unii ziceau să-l omoare / Cu lanț de spînzurătoare / Unii să-l înfigă-n țapă / Alții să-l arunce-n apă / Unii să-l taie pe loc / Alții să-l arunce-n foc /Iar Pandele asculta / Și la rîndu-i cuvînta : / La cea moară părăsită / Este-o piatră de rîșnit / Care încă n-a slujit / Și e bună de legat / La un gît de vinovat / Și-n Siret de aruncat...“ „Așa i-ai cîntat și lui Albișoru ?“ „De unde știi ? Alt cîntec... Și nu mă opri, că-mi pierd glasul... Pe Vulcan mi l-au legat / Apele se deschideau / Și pe loc se închideau / Turcii că se bucurau...“ „Pot să iau o cămașă curată ?“ întrebă Dragomir. „Poți, și taci din gură“, zise Papavă și gustă din vin să-și mai umezească buzele și omușorul. Ilie Dragomir rămase gol pînă la brîu și Papavă îl privi îndelung, cîntînd mai încet despre Vulcan, grozavul care și-a ros cu dinții brîul ce-l lega, cînd a ajuns la fundul apei, și-a ieșit la lumină... Și o fată vîslind cu mîinile l-a scăpat, l-a scos de la greu... Să-mi lungească veacul meu, cînta Papavă... Dar ce-i cu vrejurile astea pe pielea ta, mă ? Cine te-a cătrănit așa ?...“ „Mai bine să golim sticla asta... Noroc, Papavă.“ „Ei, fir-ai fată fericită / Ca lumina de iubită...“ „Ca lumina zici ?“ Și Dragomir mai aduse niște brînză și se așeză pe pat lîngă Papavă și ascultă cum Vulcan îi zice fetei să-și ia haină de mireasă, și cum se duce acasă la maică-sa și se-mbracă în zdrențe calicești și pleacă și ia cîrciumile la rînd și-l găsește pe grec stînd pe-un scaun răsturnat... „Liftă rea, necredincioasă / Ce rău, spune, ți-am făcut, / Turcilor de m-ai vîndut ? / La mine nu ai avut / De mîncat și de băut / Cal frumos de-ncălecat / Haine bune de-mbrăcat ? / Cum zicea, mări, zicea / Capul grecului tăia / Fără popă nici prohod / Pîn'la capul unui pod / Și podeaua ridica / Și sub pod mi-l arunca...“ Dragomir deschise ușor fereastra dinspre stradă, să intre mai mult aer, apoi o închise la loc, imediat, să nu-i tulbure lui Papavă cîntecul... Rămase doar ușa dinspre grădină deschisă. Veni pînă lîngă pat în vîrful picioarelor, ascultîndu-l cum trăgea de armonica lui hodorogită și grozavă, se întinse pe pătură, urmărindu-l pe Vulcan cum se cununa cu moldoveanca lui în alai de muzici... Și adormi. Și Papavă își văzu de cîntec... Și Dragomir, după o vreme, după o vreme, simți un frig la subsuori și la tălpi, și o moleșeală grea, ca o oboseală fără margini, în care tot se afunda ca într-un smîrc... Putea să fie mort, nu putea, vedea clapele cum se mișcau, parcă se mișcau și auzea clopotul de la biserică... doar nu era departe, bătînd o oră... de vecernie, sau era ceasul din turn, bătînd acolo sus, sus, ca și cum ar fi fost și timpul luat de pe pămînt și orele nu s-ar fi numărat decît acolo sus, o oră înaltă, desigur, o auzea, era deci viu, viu dacă simțea și mirosul aproape violent al florilor de tei, era luna lor spre sfîrșitul lor... și vedea, oare, prin ferestre, pe ușă ?... Din acel smîrc cald vedea totuși cum florile galbene se ofiliseră, şi teii... ciudat, foarte ciudat, nu observase pînă acum că frunzele de tei acopereau florile, frunze verzi, cărnoase, în straturi parcă suprapuse, ca niște streșini suprapuse, ca un acoperiş mişcător dintr-o șindrilă subţire, subţire şi verde şi pe care vîntul putea să o clatine... şi sub frunze, florile, galbene, cu faţa în jos parcă, privind pămîntul... ciudat, nu ca florile de crini... ele ridicîndu-și privirile spre cer, nu, nu, erau sub frunze, sub acest acoperiș din frunze ce nu lasă soarele să le năpîrlească și ploile să le umple de umezeală și de putreziciune... Și totuși nu era vis, căci în vis n-ar fi auzit atît de clar vocile acelor nemţi ce treceau tropăind, acelor nemţi blonzi, desigur, trecînd pe sub tei, doar el nu știa nemțeşte, asta e, nu știa nemțeşte și deci nu putea fi vis dacă el îi auzea vorbind nemțește... nici vis, nici moarte, dar atunci, atunci de ce nu se putea ridica ? de ce această neputință și acest straniu gust de cireșe amare și de leșie pe limbă ?...

11

Papavă intră în curtea cîrciumii lui Balaure călare pe un cal alb, în braţe cu un curcan aproape negru, cu moţul roșu, uriaș. Îl strigă pe Aristică Paleacu să vină de la bucătărie, să-i dea curcanul. Parcă nu-l aude nimeni : ori e forfotă înăuntru ? deși e devreme, nu-i la amiază ! au clienţi mai pricopsiţi ? Sare jos de pe cal, Papavă, ţine curcanul în braţe, loveşte cu piciorul ușa pe unde ies fetele și intră în salonul cel mare, plin de sine, ca un împărat... Curcanul se spurcă pe mîinile lui — și Papavă aproape îl aruncă pe jos, scîrbit. Curcanul se urcă pe o masă, bătînd ușor din aripi, nu prea speriat, încă nedezmeticit de lumina slabă din încăpere (perdelele erau trase, să nu intre soarele) și-și încearcă glasul din răsputeri... Și de prin colţuri se aud bătăi din palme, ca și cum Papavă făcuse o glumă grozavă și Aristide vine și se pleacă pînă la pămînt în fața lui și-l invită la masa domnului... Papavă nu-l ascultă, el lui i-a adus curcanul, drept mulțumire, ca la nașul cel mare... „Domnul Leoveanu vă invită..." „Sărut-mîna, nea Aristică", zice Papavă și-i prinde lui Paleacu mîinile și căzînd la picioarele lui în genunchi i le pupă țocăit de șapte ori... Chelnerul vrea să scape, e încurcat, surîde, rîde, în timp ce de la cele două mese ocupate se aud aplauze și strigăte de „bravo, bravo..." Papavă reușește să-i tragă jos de pe degete mănușile albe ale lui Paleacu, și din nou îi pupă mîinile. „Dacă nu erai matale, acuma mă mîncau viermii", zice el și chiar în acea clipă curcanul se furuie pe fața de masă și răstoarnă paharele și farfuriile și vrea s-o întindă în zborul lui greoi spre ușa luminată de la bucătărie... „Îl cheamă, îl trage ața", zice Leoveanu, care s-a apropiat de cei doi aflați încă prinși de mîini... Îi bate pe umeri și vrea să-l ajute pe Papavă să se ridice în picioare, dar Papavă nu vrea, zice : „Nu mă ridic de-aici pînă nu recunoaște că e tatăl meu, că el m-a făcut a doua oară, nea Aristică, el mi-a dat viață a doua oară..." „Lasă-l, e mai bine să-i zici numai naș", surîde Leoveanu... „Bine, naș, dar să-i mai pup o dată mîinile..." „Ei, și tu..." „Nu; nu, altfel nu pot..." Și Leoveanu, crezînd că Papavă e beat, îi face cu ochiul lui Paleacu... „De ce-i faci cu ochiul, de ce ?" se înfurie Papavă și se ridică în picioare și se bate cu palmele peste genunchii pantalonilor să se scuture de praf. „Hai să bem o bere, să ne dregem", zice Leoveanu și-l ia de umeri ca pe un copil și își dă seama că Stroie Papavă nu pute a butoi, e treaz... Balaure vine spre ei cu namila de curcan în brațe, surîzînd. „Ce să fac cu animalul ăsta, cum îl doriți ?" „E al lui nașu, eu nu mănînc din el, nea Aristică e stăpînul..." „Dă-ne ceva bun", zice Leoveanu... „Cum să nu, se poate ?..." Și Balaure dispare în bucătărie. „A, să trăiți, domnule Pop..." „Să trăiești și tu, Papavă, vivat !... Mi-a plăcut chestia asta cu galița... și cu țucatul brîncilor... Face bine de dimineață la rînză, he, he he..." „Imi pare rău, își îngroșă Papavă glasul, eu n-am vrut să vă distrez pe dumneavoastră..." „Lasă, mă, ce te sensibilizezi, he, he", îl așeză Leoveanu aproape cu forța pe scaun. „De ce nu recunoști că e haioasă chestia ?" zise împăciuitor Pop Decebal Traian. „Pentru că nu e... De nu zicea el la proces că nu eu am dat cu vătraiul, mă pupa moartea." „Dacă erai pilit și nu mai știai de tine ?! zise Leoveanu. De erai treaz, îți aminteai că n-ai dat cu vătraiul... Că una e să te-nfurie cineva și să vrei să-l caftești și chiar să-l omori, și altă mîncare de pește este să-ți și duci gîndurile la împlinire... Ce-i fi gîndit tu, treaba ta... Dar cine te-a obligat pe tine să declari ce-ai gîndit... și c-ai făcut ce-ai gîndit? Aiureli, vinul bun, dar cam mult..." „Să mă ia dracu dacă eu l-am văzut pe ăla cu buza de iepure..." „Tu nu mai vedeai nimic", rîse Leoveanu. „Cum să nu? Nea Aristică, hai, domnule, pînă colea... Eu nu te-am văzut pe dumneatale cînd ai intrat cu cafelele pe tavă în odaia unde se afla Albișoru cu Sarmiza? N-am zis eu?... o făcui!" „Ai zis, dar doar ce-l lovisei peste rît cu solnița și-i curgea borșul... Și Sarmiza a țîșnit, chiar că țîșnise din pat, goală, urlînd... mergînd spre bucătărie, după ajutor, sau să se ascundă, cine mai știe?... Și-ai ieșit după ea... Dar atunci a intrat din camera vecină insul cu buza tăiată... poate stătuse ascuns acolo, că odaia era goală... Și din gelozie... eu știu ce-o fi fost între el și Sarmiza? El nu se aștepta să intri tu... Și cînd a auzit gălăgie, a dat buzna, să nu-i scape Albișoru... Și nu i-a scăpat. L-a plesnit cu vătraiul la mir și-a întins-o pe unde-a venit, ieșind pe fereastra dinspre curte. Și Sarmiza nu-și amintește de el și dă vina pe tine ca să nu cadă ea în..." „În budă", rîse Decebal Traian. „Normal, de-l dă pe el, pe ăla cu buza de iepure, s-ar putea spune c-a avut și ea un amestec... Mai știi?" se întrebă Leoveanu. Poate chiar ține la el... și asta ar fi chiar frumos, să țină la... la criminal... și la iubirea ei față de el... Ei, lor li se mai întîmplă, cînd dau și ele de un iubit nu-l vînd nici de-și omoară pe mumă-sa..." „Da, o fi", zise Papavă. „Bei o bere, un șprit?" îl întrebă Leoveanu. „Aș îmbuca ceva, mă rîcîie în burtă", zise Papavă. „Aduc eu ce trebuie", se aplecă Aristide în fața lui Papavă, ca un chelner ce și era, uitînd că acesta îi adusese un curcan și-i sărutase mîinile și-i zicea „nașule"...

Apăru și Gogu Pană, la braț cu Barbara, nefiindu-i rușine să se arate în lume cu o poamă. Salută pe toată lumea, și pe cine nu cunoștea, și se așeză în colțul în care pereții erau plini cu coarne de cerb, ca gurile tuturor să aibă ce trăncăni. Nu-i era pic de rușine: ea, desigur, cu mulți inși care călcaseră pe la Balaure, îi pusese coarne, însă el avea o mîngîiere, că nu erau căsătoriți și deci Barbara putea în deplină libertate să se bucure de timpul ei cu cine voia, sau se întîmpla... Și astfel, chiar durduliei blonde a lui Pop îi pusese ea coarne: și arătîndu-i astfel bunăoară lui Decebal că ea era mai vie decît dolofana cu averea moștenită, cu care el nu îndrăznea aproape nici să se arate în lume, mai vie și mai adevărată, el n-avea de ce să se încumete să pară altceva decît era, un soț nemulțumit de propria sa căsnicie mizerabilă, tînjind după ce putea cumpăra și cu o parte din paralele primite ca zestre de la socru-său... „Nu ne faci o fotografie ?“ întrebă Leoveanu. „Mi-e foame, artiștii nu pot lucra cu burta goală“, zise Pană. „Oare, îi șopti Decebal lui Leoveanu, inteligența... mecanică a aparatului său nu e cumva mai strălucitoare decît a lui... Gogu ?...“ „Aparatul lui e ca o pușcă-mitralieră“, zise Papavă, căzut pe gînduri, rezemîndu-se leneș în speteaza scaunului. Pac ! pac ! pac ! pe loc ucide, învinge, arată pe cine a învins... Mi-ar plăcea să fiu fotograf, sau să am un pistol automat...“ „Nu-i greu să-ți fac rost, surîse Leoveanu, dacă-mi aduci și mie un curcan... Păcat că n-a căzut Gogu aici cînd ai intrat tu cu vita în brațe, era o poză de milioane... Te-ar fi cunoscut toată țara, te-ai fi impus... și poate astfel cel cu buza tăiată și-ar fi adus aminte de tine și te-ar fi căutat să-ți mulțumească respectuos că nu l-ai turnat... Ai fi devenit celebru. Ce e fotografia decît un fel de a impune o realitate ?...“ „Poftiți, veni Gogu Pană la ei la masă și le întinse cîteva fotografii. Sînt cu un ardelean de-al dumitale... Pătru Groza, jucînd tenis ieri cu o unguroaică superbă în grădina lui...“ „Știu, știu, chiosonem seipen“, zise Decebal amestecînd cuvinte ungurești cu cele românești ca să pară un ardelean și mai și... Pană intră în bucătărie, să-l grăbească pe Balaure cu masa, lăsînd-o pe Barbara singură... Toți cei din cîrciuma întinsă cît o magazie își găsiră cîte un motiv, aprinzîndu-și cîte o țigară, ori căutînd scobitori... s-o privească aproape fără rușine, dorind-o, evident. „Pătru, cînd au fost legionarii la putere, venind din străinătate, a dat ordin oamenilor al căror președinte era să înceapă lupta, deoarece regimul verzilor nu va dura mult...“. „O vreme a fost observat aproape zilnic cu avocatul Nicolae Filimon și cu Guia Petru, comerciant de cherestea, plimbîndu-se, ori la locuința vreunuia, discutînd ce mai e nou în politică, zise Leoveanu. Și mulți erau curioși să afle părerile fostului ministru... Pe urmă, a fost mereu cu colonelul Dumitrescu, prefectul județului Hunedoara, care-l simpatiza, îl lua de braț, spre mirarea și... Nu de mult a fost văzut prin

Capitală... E conducătorul organizației comuniste camuflate «Frontul plugarilor» și om de legătură al comuniștilor cu național-țărăniștii... I-a propus și altădată lui Maniu să încerce împreună o acțiune de mase în Ardeal, dar bătrînul i-a răspuns mereu că nu e utilă încă o asemenea... dar el, Groza, să se ocupe. În realitate, Maniu n-a vrut niciodată să colaboreze cu Groza, pe care-l cunoaște ca extremist de stînga... El s-a bazat mai mult pe Ilie Lazăr, a cărui grupare din Maramureș fiind în teritoriul ocupat acuma... l-a însărcinat pe Lazăr să reorganizeze pe național-țărăniștii din județul Hunedoara..." „Sper că nu vrei, domnule Leoveanu, să-i fac de petrecanie și ăstuia..." „Nu, îl bătu Leoveanu părintește pe umeri, eu mă mulțumesc cu Dragomir..." „Pe mine să nu mă băgați în afacerile voastre", zise Decebal. „Glumeam, frate... Dar Petru Groza anul trecut a și fost interogat... chiar și de mine, și-am aflat c-a fost invitat în casa conspirativă din strada Crîngului, numărul 15 (Parcul U.C.B.-Herăstrău) spre a discuta cu Sergiu, nume conspirativ, membru în Comitetul Central al Partidului Comunist din România, problema aderării «Frontului Plugarilor» la Uniunea Patriotică... A recunoscut că, prin iulie sau august, a primit această invitație Biji Mircea, de la Institutul Central de Statistică și membru în Comitetul Central al Uniunii Patriotice... iar din cercetări a rezultat că legătura i-a fost făcută de Micle Gheorghe, și el referent la Institutul de Statistică. Groza îi cunoștea pe amîndoi, ca și pe Zilban, de pe vremea cînd aceștia făceau studii la Cluj, și cînd îi invita la el acasă, la masă... Nu știu dacă știți că acolo era cu o unguroaică, o actriță frumoasă, care nu s-a mai urcat apoi pe scenă, s-a lăsat de teatru. Biji s-a dus la o întîlnire la Șosea, unde erau așteptați de Ana Solomon, care i-a dus în strada Crîngului... Ana Solomon îndeplinea rolul de tehnică a lui Sergiu, făcea legătura dintre el și membrii cei mai înalți din conducerea Uniunii Patriotice, precum și cu alți inși, din partidul... Dar Groza... Cînd a fost arestat, a refuzat să recunoască faptele ce i-au fost imputate în legătură cu Uniunea Patriotică... Și-acuma el zice că luptă ca omul să-și cucerească singur dreptul și libertatea de a spune ce vrea și a face ce dorește și ce crede, și că n-are nimeni dreptul să-l oprească să-și găsească singur propriul său drum și propria sa credință..." „Da ?" întrebă Papavă. „Vorbe, unii politicieni sînt tari la oral. Mai bine mă dau pe mîna lui Pană, pozele lui arată sticle, fripturi, fețe de oameni, trenuri, case, fapte, care sînt mai tari decît cuvintele, au altă... autoritate, nu crezi? Ele vorbesc singure, cu vocea lor, fețele astea, sticlele, fumul de țigară, coarnele de cerb..." „Cum de nu l-a fotografiat el și pe insul cu buza de iepure, doar trebuia să-i sară în ochi... Și-a fost în seara aia aici, Gogu Pană... Chiar să-l întreb", zise Papavă și se duse la masa fotografului. „Parcă s-a scrîntit", zise Pop Decebal. „N-are nici un ins cu buză de iepure pozat, nu-și amintește... Și nici nu prea vrea să stea de vorbă cu mine, nenorocitul..." „Poate se teme să nu-i iei comoara", rîse Leoveanu. „Cînd mă uit la el cum stă pe scaunul ăla, sub coarnele cerbului... așa stătea și Albișoru atunci, și Sarmiza, pe locul comorii... Se ghiftuiau, aruncau în ei ciuperci prăjite și ficăței de gîscă și turnau vin roșu, de ți se zbîrlea părul... Parcă știa că mănîncă pentru ultima oară. I-am și zis: domnule, nu-i bine să te culci cu burta plină..." „Mai bine i-ai fi zis că nu-i bine să moară cu burta plină, să nu viseze urît", glumi Leoveanu și ciocni paharele... „Mi-a zis: Papavă, mă apucă groaza de ce vise negre o să-mi dea la noapte ciupercile și ceapa și ridichile și purcelul ăsta... Căci alunecînd ele în burta mea flămîndă, udate cu vin, o să mă chinuie otrăvurile din ele și-o să urlu în somn... Săriți! Hoții! Hoții! cum m-am mai trezit strigînd ud leoarcă... Mă omoară! Mă taie la gît cu ferăstrăul!... Ce diavoli ies, Papavă, din plăcerea mea nevinovată de a bea vin roșu și a hali ficăței și curcan împănat cu slănină..." „I-ai adus lui Aristide curcan, să-l împăneze cu slănină? Pentru cine? Cine e fericitul?" surîse Decebal. „Nimeni... Sau mai știu eu? Dacă văd parale, scurtez oricui drumul spre rai..." „Hai, mai bine spune ce băsădea șogorul Albișoru?..." „Că simte cum sîngele lui trece prin carnea lui, cînd bea vin roșu, ca un curent electric, și-i vine să pună mîna pe pulpă de muiere... deși știe că de-o să adoarmă o să sforăie... ca un grohăit... și-a doua zi o să-l doară capul și-o să-i pară grozav de rău c-a băut și-a spus măscări și s-a făcut de bîlci... Căci se făcea mereu de bîlci, bea din pantofii Sarmizei... Trebuie să mai spun ce-am zis și la tribunal... și i-am povestit și lui Dragomir, cînd m-am dus să-l cunosc și... Am mai petrecut cu Albișoru și cu cîteva seri înainte, tot aici... Și, văzîndu-l cum ducea cu plăcere dar și cu scîrbă furculița la gură... că într-adevăr era ca un hîrdău fără fund... luptîndu-se în el... Privindu-l cum halea, chicotind pe umărul Sarmizei, ca puștanii pipăind-o pe sub masă, nemaiavînd răbdare pînă avea să o ducă... unde doar a lui era să fie... Vorbesc acum de prima seară cînd trebuia să-i frîng zilele... Și nu l-am omorît, pentru că-mi plăcea cu ce poftă... de cîine mănîncă, de om care nu mai era stăpîn pe propria sa burtă și pe propriul său sînge, pe dorințele lui, care-l împingeau înainte, orbește, între ficați și plăcinte... Bucuros și eu că el era fericit că mînca... Bucuros și eu de poftele lui, de forța din el de a nu se opri din mestecat și din pipăit, ca un animal adevărat, rupt de toate mofturile și legile și codurile manierelor elegante, o burtă și un cosor, foamea și fierberea acelui aluat sfînt din boașe, un animal gol-goluț, parcă aflat pe o plajă fără lume și fără moftangii... Și mai era ceva, ceva formidabil, i-am povestit și lui Dragomir... Am simțit că pot să nu-l omor, înțelegeți ? Era în mîna mea, condamnat, ca mort, și totuși eu puteam să-l salvez !... să nu fie omorît de mine, și de nimeni, fiindcă eu trebuia să-l belesc... Să-l salvez de la moarte, ca un împărat, ca un rege, da, și așa m-am și simțit eu, Stroie Papavă, ca un împărat cu pene la pălărie și cu cizme, ca un rege, eu, Stroie Papavă, împăratul lumii ! Nimeni nu putea să facă ce nu voiam eu să fac... Și-l priveam cum mestecă și înghite, înghite hălci de carne, ridichi, pătrunjel și mărar, ca să bea bine, mult pătrunjel și mărar și verdețuri ca să-i taie băutura... Da, mi-am zis, îl iert... îl salvez, îl eliberez... Dar asta e doar pe o zi, pentru cel mult două... Îi amîn moartea cu douăzeci de ore, cu șaizeci, cu optzeci de ceasuri... Ca să vadă el că sînt bun, care nu știe... și mai ales să vadă cei care știu că sînt bun că, dacă-l las o zi, înseamnă că în cel mai bun caz șovăi, deci oricum sînt om bun... Ca un rege bun, Stroie Papavă... Dar cum Albișoru trebuia să moară... și avea moartea în el, așa cum o am eu, dată de boli... nu puteam opri pentru totdeauna moartea să-l ia, eu o puteam doar amîna niște ceasuri... ceea ce era tot o putere dumnezeiască ! Mai mult decît a unui împărat, înțelegeți, o putere sfîntă... eu eram ca un înger căzut din cer !... ca un sfînt..."

12

Papil veni, căutîndu-l pe Leoveanu, să-i spună, ce-i și spuse, șoptit, la ureche: Sarmiza băuse ceva doctorii și... „Ce-i, ce-i ?“ vru să afle Pop Decebal. „Sarmiza...“ „Stai jos și bea măcar un pahar cu apă, să te mai răcorești, îi zise Pop. Și unde-i acum ?“ „La spital, au dus-o să mai încerce... dar poate e la morgă... A lăsat o scrisoare“, i-o arătă Papil lui Leoveanu, servil, stînd încă în picioare, încovoiat, ca un chelner... „Eu fac asta împotriva răutății întregii lumi“, citi Leoveanu. „Aiurea, ce-are lula cu mula ?“ „Eu mă duc s-o văd“, se ridică primul de la masă Papavă. „Trebuie să-i și cumperi o lumînare și să-i mulțumești că ea a susținut tot timpul că n-a fost nici un tăiat la buză și că tu l-ai plesnit pe Albișoru“, zise Pop. „E adevărat, și mi-a repetat și cînd am adus-o de la mînăstirea unde intrase din nou... Și e puțin lucru ca o muiere să nu se teamă de unul ca mine ? E puțin lucru să nu-i fie teamă de un criminal ?“ întrebă Papavă și plecă spre spital, dar cum nu știa despre ce spital era vorba se întoarse din ușă, spre Papil... „Vin și eu“, zise acesta, înțelegînd ce-ar fi vrut să-l întrebe bubosul. Dar plecară cu toții — și Barbara cu Gogu Pană, și Balaure, închizînd cu cheile toate ușile... În drum, de la biserica de lîngă Morgă, Papavă cumpără un braț de lumînări. „Domnule, îi zise lui Papil, ea voia să iasă din tagma asta și nu mai putea, mi-a zis, mai ales după proces și după fotografiile din ziare se-ntorceau unii în urma ei, recunoscînd-o, și rîdeau : Uite, asta e Sarmiza !“ „Și ce vrei să fi făcut oamenii, să-i dea flori ?... Nimeni n-a îndemnat-o să-și ia zilele !...“ „Da, ăsta poate e prețul... că voia să-și schimbe viața...“ „Barbara nu vrea.“ „E altceva... Oricum, o sinucidere e... un fel de... strigăt, Papile, un apel... Dar cine-l va auzi ?“ „Tu, dacă crezi că și pe tine te strigă...“ „Și pe mine mă striga, Papile, și nu-i era frică de mine... pentru că poate... poate, nu mă considera un criminal.“ „Ce vrei să spui ?“ „Nimic, mă întreb... ea, zicîndu-mi și mie, între patru ochi, după ce-am venit cu trenul împreună, după ce-am stat de vorbă, că eu l-am trăsnit pe Albișoru cu scrumiera în fălci... nu era asta o mărturie, mă întreb, zic, că nu eu am dat cu vătraiul ?“ „Cu vătraiul a dat buză de iepure... Deci nu tu l-ai... ci ăla, cum a jurat şi Aristide Paleacu." „Da, da... nenorocita de ea..." Medicul de serviciu nu-i lasă în salonul unde se află Sarmiza. „Mai trăieşte ?..." „Domnilor, noi avem datoria pînă în ultima clipă..." Vorbele de rigoare. „A mai fost o ipoteză, zise Papil, pe-asta de ce-o uită toţi ?" „Care ?" Se aşezaseră amîndoi pe o bancă în curtea spitalului. Leoveanu şi Pop îl căutau pe director, sau pe medicul-şef... Barbara stătea rezemată de zidul de la intrare, cu o lumînare aprinsă în mîini, veştejită. „Care ?" „Că Sarmiza l-a căsăpit... Nu aşa a scris şi Theodorachis ? «Vampa care seduce şi ucide», era un titlu... Te-ar fi spus pe tine, să scape ea. C-o sictirea lumea pe stradă ? Cum să nu, mai ales respectabilele mame... burghezoaicele astea căftănite, de teamă că ea era o primejdie pentru copilaşii lor scăpaţi de front. Deşi ea, fie vorba între noi, ce vină avea ?... E ca Barbara, ele sînt carnea, sîmburele lumii... fără să ştim noi dacă asta e un lucru întotdeauna bun sau rău... Nu e nicicum, nici măcar să zicem... neutru, el este, asta e, este, total nevinovat, nevinovăţia... o minune, nu-i o minune ?... Că doar sîntem bărbaţi, Papavă, nu babe. Cine e Sarmiza ? Nici nu ştiu de unde vine, cine-i sînt părinţii, poate nici nu are, ea poate este chiar Eva, de n-ar fi Barbara Eva, cea care n-are nici mamă, nici tată... Uite-o, pe Barbara vrea s-o dea afară portarul... De ce ? C-a aprins o lumînare şi nu e voie în curtea spitalului să aprinzi o lumînare, un spital nu e un cimitir, sau o biserică, deşi, după mine, de-ar fi o biserică... măcar ar suna frumos, nu ?" Barbara îi dădu două palme portarului de-l ameţi : înainte chiar de a-l ului, îl ameţi, apoi cu alte două palme şi cu două picioare în fund, scuipîndu-l ca o ţaţă între ochi... Portarul nu mai scoase o vorbă şi intră în cămăruţa lui de la intrare ca un cîine în cuşcă... Gogu Pană surîse fericit, uitînd de Sarmiza, surîse : Barbara fusese din nou, explodînd, într-o clipă, acel amestec periculos şi fermecător între măreţie şi vulgaritate... „De fapt, zise Barbara, stingînd lumînarea, ce mai căutăm noi aici ? A murit, a murit, ea a vrut, şi-ar fi cazul să-i lăsăm în pace pe cei care mor, să nu mai plîngem la groapă şi să ne văităm, n-are nici un rost... Lacrimi, lacrimi, ce uşor ! Ce durere uşoară... Ne rîcîie maţele părerea de rău după ea, ei şi ? ei îi foloseşte la ceva mila noastră de-acuma ? Mi-aduc aminte ce mi-a povestit Sarmiza... de cum a devenit ea muiere... A luat-o un nătărău, un flocos în braţe, în ziua întîi de Paști și-a băgat-o într-o prăvălie care vindea oglinzi și geamuri, și printre aceste oglinzi și geamuri, pe niște saci plini cu pene de gîscă și de rațe, adunate de țigani de prin sate, pe unde vindeau ei oglinjoare și castroane, pe saci cu pene, moi... Ca și cum ar fi fost la spovedanie, s-a simțit, ca la prima ei spovedanie, ca la prima împărtășanie, un gust de vin, de pîine muiată în vin simțea mereu, și nici o spaimă de copil, fiindcă era încă o copilă, și nici un dezgust, nici o scîrbă față de părosul ce o mozolea pe gură cu botul lui de cal, cu buzele lui late, grele, cleioase, o plăcere în vine, o nerăbdare necunoscută, o căldură, ca o temperatură ce-a cuprins-o dintr-o dată, o febră necunoscută, dulce, obositoare, o alunecare într-un fel de țară plină cu ferigi și cu ochiul-boului înflorit, o nerăbdare de a se sfîrși această alunecare și de a fi în sfîrșit considerată femeie, nu o broască pe care o iei pe palme și o arunci pe jar... în necunoscut, cum crezuse, luată de păros în brațe... Și totul sfîrșindu-se, pe sacii cu pene, lîngă păros, rîzînd ea și privindu-se în oglinzile de pe pereți, goală, în mai multe oglinzi, în zeci de oglinzi, mișcîndu-și trupul ei în ele, mai lung, mai mic, dar avînd mereu în toate aceleași mișcări, rîzînd acum de acele mișcări voluptoase și caraghioase care parcă nici nu fuseseră ale ei, căci nu le mai cunoscuse pînă atunci, și nu le putuse stăpîni, ele avînd parcă o forță a lor, indiferent de voința ei, sau de surîsul și nedumerirea ei... Chipul ei în oglinzi, ochii ei, nenumărați, privind-o din oglinzi cum stătea lîngă sacul de carne păros care-o îmbia să guste dintr-o sticlă cu apă minerală, să-i treacă setea, care și pe el îl cuprinsese... Îmbrățișîndu-se ei apoi, goi, și ea rîzînd, rîzînd în toate oglinzile, găsind în rîsul acesta plăcerea că și-a pierdut... murind de rîs, pe sacii cu puf, sărbătorind, căci era ca la o sărbătoare, cînta și o muzică la patefon, sărbătorind ea pierderea virginității sale și devenirea ei în muiere... Și ei crezi că de ne-ar vedea pocăiți la mutră și plînși i-ar conveni ? E o boală a mațelor, plînsul, a burții noastre, un vîrtej visceral, cum zice doctorul... cum îl cheamă pe prietenul tău ?..." Pop Decebal și Leoveanu apărură surîzători, ca și cum prin simpla lor prezență ar fi învins moartea... „Sarmiza mai trăiește... și sînt șanse..." „Să ne păstrăm calmul", zise Decebal, ca și cum și acest calm i-ar fi ajutat cu ceva Sarmizei. „Mai spre seară o să aflăm dacă... îi fac spălături și ne-au asigurat", zise Leoveanu, ca la el la serviciu, unde asigurările... Se despărțiră. „Noi, europenii, am inventat rațiunea“, zise în fața spitalului Decebal, ca un european ce avea nevoie să fie auzit că a inventat și el rațiunea... „Dar pentru a-i servi la ce aia mă-sii ?“ îl întrebă Barbara pe Pană. „Nu știu, poate ca să arate de ce nu i-a dat măcar o lacrimă... El care se umple de lacrimi și cînd taie Balaure un pui de găină.“ „Atunci vrea să se vadă că e milos, acuma și-a pierdut cumpătul... și-a uitat că trebuie să pară milos“, zise Papavă. „Crezi ?“ îl privi Papil ca atins cu sare în ochi. Papavă nu-i răspunse. Băură toți patru cîte o limonadă roșie, se șterseră cu batistele pe față, la fel, cu aceleași gesturi parcă, de parcă făcuse căldura zilei din ei aceiași oameni. „Sînt sigur“, zise Papavă cînd rămase numai cu Papil. „Adică ?“ „Păi să ne gîndim la Dunăre, sau la orice apă care se varsă în Marea Neagră... La Sulina ai fost ? Cînd intră Dunărea în mare se duce dracului, nu mai există, nu mai ai de unde s-o apuci și s-o recunoști, se amestecă apele, energia ei, frumusețea ei pier, mor... Eu am urît-o din răsputeri pe Sarmiza fiindcă ea a spus adevărul, că eu l-am lovit pe Albișoru și că nu fusese nici un buzat pe-acolo... Și acest adevăr pe care și eu îl știam, îl uram, deci într-un fel ar fi trebuit să mă scuip și pe mine în ochi, dar a început să nu-mi mai convină acest adevăr al ei, și al meu, fiindcă el mă ducea cu capul pe butuc... Și-am început s-o urăsc pe ea și s-o cred ca pe Iezabela, femeia care se zice în apocalipsă prorociță... și eu o lăsam acum să învețe și să amăgească, pe robii Domnului, oamenii, judecătorii, pe oricine... și să se dedea la cele rele și să nu vrea să se pocăiască... Era ca o Dunăre, cum să-ți spun ? o ținea tot pe-a ei, ca și cum adevărul ar fi fost înaintea vieții mele... Ceea ce m-a făcut să cred că totuși ținuse la Albișoru și nu se legase cu el doar pentru o friptură și niște perechi de ciorapi, cum fac fetele noastre cu toți străinii, acuma cu nemții, ieri cu... peste vremi, cu turcii, mîine, tot peste vremuri, cu cine știe ce animale... persieni, negri, indieni, galbeni... Și iată că el a aruncat-o bolnavă în pat, Dumnezeu... Dar cine este acest Dumnezeu, te întreb, cel din biserici ? Și ele, bisericile, vor cunoaște astfel că el este cel ce cercetează rărunchii și inima ? Care biserici ? te întreb. Și celui ce va birui, și celui ce va păzi pînă la sfîrșit lucrările lui îi va da stăpînire peste neamuri... Care sînt lucrările lui ?“ „Ale cui ?“ nu înțelese Papil. „Știi tu ale cui.“

„Nu ştiu...“ „Ale... he, he“ rîse Papavă. Le va cîrmui cu un toiag de fier şi le va zdrobi ca pe nişte vase de lut, cum a primit şi el puterea de la tatăl lui... Şi-i voi da luceafărul de dimineaţă.“ „Cui ?“ „Poate mie, surîse Papavă. Aşa crede el.“ „Cine ?“ „Asta te-ntreb şi eu şi văd că nu vrei să te dezlegi la vorbă. Sarmiza începuse ceva să îngaime, dar nici ea nu ştia ce... Să mergi la Sulina, în gura Deltei, neapărat, să vezi cum se-neacă toată forţa pe care i-o dădea Dunării lungul ei drum şi înălţimea izvoarelor ei, a tuturor izvoarelor ei, căci ea izvorăşte şi de unde pleacă Mureşul şi Oltul, Siretul şi Prutul, Ialomiţa, Dîmboviţa... ea are o mie de izvoare de unde se naşte, ca o... fiinţă ciudată... Şi energia ei se degradează cînd... M-am gîndit la Dunăre, în curtea spitalului. Ştii ce cîntec îi plăcea Sarmizei ? Ăsta de i l-am zis în seara de pomină... Ascultă-i vorbele... «Da eu zic : Mă duc ! / Mă duc / Toate lemnele s-aduc / De la vîrf pînă-n pămînt ! / Mîndrele se strîng buluc / Şi mă-ntreabă und' mă duc / Eu le spui la Cîmpulung / Ele zic să viu diseară / Eu le spui că viu la vară / C-o chilă de tămîioară...» Şi-acuma, de moare, cui o să-i mai placă atît de mult cîntecul ăsta ? Sarmiza, rece, îngheţată, la Morgă, parcă e ceva aiurea... Ca şi moartea, ceva aiurea, ca şi Dunărea la Sulina... Toate se amestecă, Dunărea se scufundă parcă sub mare, nu mai are forţa şi nebunia ei să treacă prin mare ca... să fie un fluviu în mare, nu, energia ei, apa ei, materia ei... sînt istovite, se risipesc... Nimic, nimic, ca şi din Sarmiza, decît un trup îngheţat, să nu putrezească pînă-l îngroapă, ţinut la rece... Şi în pămînt n-o să mai rămînă nimic din el... din ce-a fost Sarmiza, o bombă, o nebună... S-ar putea spune despre o nebună că e ca o bombă incendiară, te-ntreb, dar ce contează... Dă-i drumul la guriţă, îmi zicea, şi eu cîntam... Ascultă măcar vorbele... «Cînd pusăi piciorun scară / Şapte mîndre-mi leşinară / Îl pusăi şi pălălalt / Căzură toate pe lat ! / Mîndra mea scurtă şi groasă /Face-te-aş picior la coasă, / Ziua să cosăsc cu tine / Noaptea să te iubesc bine. / Să mă joc cu ţîţăle / Pînă-or răci stelele ! / Să-mi dau ţîţa după mînă / Ca coasa prin iarba bună, / Să mă joc cu ţîţa-n sîn / Ca coasa prin fînu-al bun !» Ea pricepea ce-i aia să fie picior la coasă şi ce-i ăla joc cu ţîţele pînă la răcitul stelelor, înţelegi ? Ea, miloaga. Şi cred că d-aia a şi-nghiţit ce-a înghiţit, că pricepea... Zic eu că de-aia a încercat să moară, e bubă grea la mijloc, o fi văzut cu ochii ei cine știe ce... că nu era ea una otrăvită la suflet care să nu bea și să nu mănînce și să nu-i placă viața ! Ea știa să se bucure de viață, Papile, — și astea nu-și pun cu una, cu două gîtul în laț ! Că sfîrșitul omului ce drac o fi, și al lumii ? Nimic, nimic, nici o căldură, nici o dragoste, nimic din pămîntul care ne ține și din apele care ne udă, nici un cîntec, nici o mișcare, o secătuire, doar ceva rece ca un țurțur de gheață, un țurțur de gheață, monstruos și nemișcat... Dar ea n-avea sufletul blestemat ca cei care... care închid ochii la tot felul de crime... ea nici la crima pe care eu... n-a închis ochii și n-a tăcut... Ea nu căuta... la cine mă gîndesc eu, justificări la... și la ce se petrece cu Iosif Cobîrzan... Sau pe front, sau în închisori... Ca ăia care pentru liniștea lor sînt de acord, cum să-ți zic... cu tot felul de măgării, de bătăi, de torturi... Știi cum se bate în pușcării ? Și cum se poartă curcanii ? Ăștia care... chiar și tu... din frică, ori din complicitate... lasă în jurul unui ins mort, sau omorît, să se aștearnă tăcerea, uitarea... Sau în jurul unei întîmplări, cum a fost cu Albișoru, cum poate să fie cu Sarmiza... Inși care din ambiția de a-și pune fundul pe scaune înalte, și din lașitate, fac după aia lungi și nesfîrșite anchete, care mai mult să ascundă mucegaiul decît să-l scoată la suprafață, care acoperă crime... primesc bacșișuri, candelabre, tablouri... Și cine mai spune că iadul e gol ? Porțile cerului sînt deschise Sarmizei, da, da... Dar de ce ? Că ei îi plăcea pe pămînt, așa prostovană cum era, îi plăcea cîntecul ăsta, ascultă-i vorbele, fii atent ce-i plăcea ei și tot mă trăgea de ureche s-o iau mereu de-aici, de-aici... «Coborîi din deal în luncă / Mă-ntîlnii c-o nevestică / Se certa cu moartea-n furcă. / Moartea zice ca s-o ia / Și nevestica nu vrea, / Stăi tu moarte nu mă lua / Că-n nevastă tinerea / Măritată de toamna / Cui mi-o cerut n-am zis ba ! / Dac-o fost unul urît / Și cu ăla mi-o plăcut, / Dac-o fost unul frumos / Singurică-am șezut jos !» Atîta mai pricep și eu la oameni, să-i judec prostește, după bucuriile de care se bucură... Nu ? Or, cu Sarmiza nu era cazul. Chit că ea părea unora... Dar ce să-i faci, noi nu putem judeca pe nimeni, cu adevărat, ci numai purtările lui... Fiindcă nici Isus nu e la fel nici măcar în ochii apostolilor lui, al celor ce l-au iubit, unul este Isus al lui Ioan, altfel este cel văzut de Luca, de Marcu, de Matei... Dar cînd e vorba de o fată...

pe care cei ce n-au iubit-o trebuie s-o judece ?... De ce-ţi spun astea ? Pentru că eu am impresia că Sarmiza, că s-a-ntîmplat cu ea..."

13

Capul zbura prin aer, retezat, ca o minge, învîrtindu-se, mînjind aerul cu sînge, rotindu-se, căscînd gura, ca dintr-odată cuprins de sete, deşi setea vine de la burtă, cu ochii holbaţi, sau mai degrabă surprinşi de acest zbor fantastic, ca în visele de groază, strigînd, Ioane ! Ioane ! Mărie ! Mumă ! Muma mea ! chemîndu-şi mama, probabil nevasta şi copilul, Ion, blestemînd, înjurînd, dumnezeii şi paştele mamilor voastre, în clipa morţii lui înjurînd, înainte de-a ajunge în rai, sau văzîndu-l cu poale luminoase pe Dumnezeu, nesătul de viaţă şi necuprins de boala raiului, un soldat, un ţăran, răspunzînd la strigătul plutonierului Ce făcuşi, mă ? cu Făcui pe a mă-sii, avînd timp în acea secundă fantastică să şi răspundă, sau în acele secunde cînd timpul parcă se grăbea, sau cînd mai degrabă încremenise şi numai căpăţîna lui plutea prin aer ca un bulgăre de pămînt umezit de sudoare şi înspăimîntat şi scîrbit şi supărat că fără voia lui se duce unde se duce, avînd timp să şi răspundă şi să se întrebe Mumă, boii noştri ce fac ? Mărie şi Ioane ? căci el ştia încă totul şi mai ales că n-o să mai fie şi se strîmba, şi ajuns în iarbă se zbătu, capul sări de cîteva ori în sus ca o minge de cauciuc grea şi el privi cerul cu ochii ca de peşte, deschişi, fix — şi de-atunci mereu, aproape în fiecare noapte el visa capete zburînd prin aer şi vorbind şi strigîndu-şi numele cînd plutonierul îi întreba cine sînt, Vasile, Gheorghe, Nicolae, Pristoleanu, Dumitraşcu, Ghenadie... Şi gura acelui ins strîmbîndu-se în iarbă de durere, muşcîndu-şi aproape buza de sus, suferinţa toată fiind şi fierbînd în capul său, pînă ce această alcătuire din carne şi sînge nu se răcea, atîta timp cît încă sîngele se mai scurgea încet din zăgazurile sale prin vene, nemaifiind acum împins de inimă ca să se grăbească să iasă din sacul acoperit de meninge și din urechi și din nas unde limpezea auzul și mirosul acelui vlăjgan ce-și lăsase la cîțiva metri trupul, ca pe niște haine, atîta vreme roșeața sîngelui nu se veștejea, mai avînd fărîma de oxigen care să-i dea acestei alcătuiri de suferit putința să mai sufere și să-și mai muște buza și să-i mai curgă bale pe lîngă limbă, privindu-și din iarbă fîrtații cu o lucire dureroasă, răspunzîndu-le din priviri întrebărilor lor și mai ales zăpăcelii plutonierului care tot zicea Ce făcuși, mă ? îngrozindu-i și pe ei, și pe Eduard, nu numai pentru că el mai clipind de două ori, și mai căscînd gura ca un pește căzut din cer pe uscat, suferind le întorcea mațele pe dos și-i umplea de lacrimi ca pe niște copii ce-au mîncat ceapă și lăcrimează aproape fără voia lor, ci mai ales fiindcă fiecare se întreba sub norii de fum și în bubuitul asurzitor care parcă încetaseră să existe, se întreba ce-ar putea fi dacă ce vedeau ei în iarbă pe fața mustăciosului nu era nici viață și nici suferință ?... Mumă, mai zisese, sau poate buzele lui căzînd definitiv lor li se păruse că o cheamă pe maică-sa, mumă, înțeleseseră toți ca pe o șoaptă ce zisese, mumă, spusese el din iarbă, înconjurat de balegi de cal, dospite de ploile ce căzuseră, mirosind putred... Și Eduard mai tîrziu se întrebase dacă împăcarea celui căzut în iarbă și ultimele lui hîrîieli ieșite pe gură din golirea definitivă de care se zămislise în burta mamei sale, erau ele într-adevăr sînge a țestei sale erau o nostalgie după acel întuneric în venite din acel zis instinct al morții sau mai degrabă nu era vorba de nici o aducere-aminte și de nici o nostalgie după laptele mumei sale, ci era pur și simplu groaza care-l cuprinsese pe el, Eduard, văzînd pentru prima oară un om murind sub ochii lui, atît de stupid și atît de simplu, ca o rață tăiată la gît, ca un curcan... Cerul nu s-a cutremurat, pămîntul nu s-a albit de durere, iarba n-a încărunțit, a fost ca și cum nici n-a fost nimic. Și poate de-abia de-aici începuse cocleala din gură. „Poftiți, poftiți“, zise deschizînd ușa de la intrare. „Am sunat de trei ori.“ „N-am crezut c-o să...“ „De ce să nu vin ? întrebă Papavă. Ce pierdeam de nu veneam și ce cîștig dac-am venit ? Tot nimic“, rîse el. „Vreau să-ți arăt niște ziare, să le citești... poate mă poți ajuta într-o chestiune ce mă privește...“ „Și e nevoie chiar de mine ?“ „Sper.“ „Atunci e nevoie de oricine... De fapt, nu sînteți primul ins care se folosește de oricine ca să-și atingă scopul..." „Te consideri chiar... oricine?... și pe mine... arăt chiar a fiară?" „Ce să ne mai lăudăm unul pe altul, eu nu vă cunosc prea bine, domnule, dar în ce mă privește țin să vă declar că am fost judecat pentru omor..." „Asta nu înseamnă nimic." „Nu?" „Nu. Un om nevinovat..." „Hai s-o lăsăm mai moale... Nu știu la ce vă servește să-mi spuneți că sînt un înger... Să trecem mai bine la fapte. Care sînt ziarele și care-i dorința..." „Poftim, întîi trebuiesc citite... Și pe urmă vorbim. Vrei o cafea. o bere?" „O bere." „Cobor pînă la restaurant..." „Și dacă între timp mă găsește vreun curcan aici și zice c-am vrut cine știe ce?!" „Nu-i nimic de furat." „Nu de furat e vorba..." „N-ai pe cine omorî, pe mine nu mă iubește nimeni..." „Nu-nțeleg..." „De m-ar iubi cineva, ar avea și motive... He, he, cobor după bere", rîse Eduard și ieși trîntind ușa de la hol. Papavă se uită sub pat. În bucătărie. După dulapuri. Pe fereastra de lîngă oglindă. În cămară. Apoi bău un pahar cu apă și începu să citească „Universul" din 4 iunie 1936. Un articol era subliniat cu albastru. Brașov, 2 iunie. D. Președinte cere introducerea martorilor apărării. Apărarea, prin d. av. Moscovici, roagă să i se pună la dispoziție procesele-verbale relativ la judecarea și condamnarea acuzaților Tarnovschi și Ceaușescu. D. comisar regal găsește că cererea este neîntemeiată, întrucît în lipsa d-lui apărător de aci, s-au ridicat incidente, pe această chestiune. Afară de aceasta, condamnații au făcut recurs și ca atare nu se mai poate dea dosarul. D. av. Moscovici spune că nu înțelege pentru ce nu se pune la dispoziție acest dosar, întrucît dosarele sînt publice. D. comisar regal, cpt. Butoi spune: Desigur că apărarea vrea să ridice un incident, relativ la prezența lui Tarnovschi și Ceaușescu, incident care a mai fost ridicat și asupra căruia consiliul s-a pronunțat. D-sa cere ca incidentul să fie respins, afară dacă numai se referă la altceva. Apărarea, fără să specifice pentru ce, cere din nou cele dou încheieri. În caz contrariu, se va servi de informațiile colegilor și de cele relatate în ziare. D. președinte, col. Gheorghe, ordonă să se formuleze incidentele în scris și să se refere numai la instrucția orală. Apărarea formulează cererea în scris și o depune pe biroul consiliului. (Într-o poveste persană un bătrîn înțelept vine și bate la poarta paradisului. Din interior se aude vocea lui Dumnezeu: Cine este acolo? Și înțeleptul răspunde: „Eu". „În această casă nu e loc pentru tine și pentru mine“, zice vocea...) Consiliul intră în deliberare, spre a se pronunța asupra incidentului ridicat de apărare și după deliberare hotărăște respingerea incidentului, deoarece acesta a mai fost soluționat o dată. D. președinte oprește deci de a se mai readuce în discuție o hotărîre care a fost deja luată și ordonă să se introducă martorii apărării. (S-o fi dus la fabrica de bere ?) Martorul Ilie Diaconescu depune favorabil pentru Petre Ibu. Martorii Costică Ionescu și Marin Mateescu depun de asemenea favorabil. Apărarea citește incidentele relativ la acuzații Tarnovschi și Ceaușescu, cerînd ridicarea măsurilor luate de consiliu. D. comisar regal spune că nu se mai poate reveni asupra unui lucru judecat... (Și dacă m-a lăsat aici și s-a dus la Lăcrămioara să cotrobăie prin cîrpele mele ?) Apărarea spune că art. 114 nu prevede o pedeapsă așa de gravă ca să scoată din ședință pe acuzați pentru totdeauna, ci numai provizoriu. Cere revenirea asupra pedepsei și aducerea în ședință a celor doi acuzați. D. comisar regal, referindu-se la cererea apărării și analizînd art. 114 partea I, spune că acest articol dă drept președintelui să scoată din instanță pe acuzații care tulbură dezbaterile, și că nu se poate reveni asupra hotărîrii. Cere respingerea incidentului. Consiliul intră în deliberare și respinge incidentul, ridicat de apărare. Martorul Gh. Nițivoi depune favorabil pentru acuzatul Gh. Ionescu. Martorul Gh. Melnic depune favorabil pentru acuzații Antonescu și Tencioc. Martorul Vasile Ilina spune că-l cunoaște pe Ceaușescu ca antifascist și că acesta i-a vorbit despre Frontul Popular, Comitetul contra scumpetei și Blocul democratic. Martorii Constantin Moise și Boris Savinschi depun favorabil pentru Antonescu și Ionescu. (Înțeleptul se gîndește mai mulți ani, vine la poarta raiului și bate Cioc ! Cioc ! Cioc ! și aceeași voce din paradis întreabă : Cine e ? Și înțeleptul răspunde, la fel ca prima oară : „Eu“. Porțile raiului rămîn închise.) Martorul Costel Dumitrescu depune favorabil pentru Mihăescu Dumitrache și Chițu. Martorii Vasile Modoraru și Dumitru Cenușe depun favorabil pentru Amoașei și Tenciuc. Martorul Alexandru Caucalu, de asemenea, depune favorabil pentru Amoașei, Tenciuc și Lescov. Martorul Ghiță R. Mihail depune pentru Ionescu și Tarnovschi. Apărarea renunță la o parte din martorii lui Tarnovschi, la care d. comisar regal spune că nu renunță. Martorul Nae Alexandru, gardian la primăria comunei Ulmi, depune pentru Gh. Dumitrache, Toma A. Toma, Ghiță și Băloanu. Întrucît martorul declară că nu mai cunoaște doi acuzați străini, apărarea cere să se aducă în instanță Tarnovschi, spre a fi identificat ca martor. D. comisar regal spune că identificarea se poate face și de Dumitrache, care în acea zi era în casa lui Olteanu. Acuzatul Dumitrache declară că cei doi străini sînt Tarnovschi și Ceaușescu. Este introdus apoi martorul Petre Amoașei, frate cu acuzatul Amoașei, și care nu poate depune jurămînt. Apărarea, prin d. avocat Moscovici, spune că motivul este neîntemeiat și solicită să depună jurămînt, deoarece martorul este propus de acuzatul Tenciuc. (După șapte ani, bătrînul cu părul colilie încearcă din nou să intre în paradis. Bate în poarta sfîntă de trei ori Cioc! Cioc! Cioc! și imediat glasul lui Dumnezeu se aude întrebînd : „Cine este acolo?“ „Ești tu însuți“, zice înțeleptul și porțile raiului i se deschid.) D. comisar regal dispune să se pună la dispoziția apărării textul art. 347 din procedura penală, în care apărarea recunoaște că acuzarea are dreptate și consideră incidentul ca retras. Petre Amoașei depune ca informator pentru Tenciuc, Lescov și Antonescu. Informatorul declară că și el a fost cercetat, în care timp a și fost bătut. Spune că a dat o declarație la șeful de post, fără să știe ce s-a scris. Informatorul mai spune că între fosta lui soție și șeful postului de jandarmi erau legați de prietenie... (Dacă era un proces cu o crimă, era altceva. Ce vrea ăsta?) Spune de asemenea că fosta sa soție îl amenința pe fratele lui că-l va trimite la pușcărie. Arată o carte poștală din partea acestuia în care-l amenința și-l amenință și acum... Apărarea cere să fie audiată fosta soție a lui Amoașei, spre a dovedi că ea a avut o mare contribuție la înscenarea acestui proces. D. Președinte spune că această femeie nu poate fi chemată în fața Consiliului de război. (Sosirea boxerului De Boer... Eri dimineață la ora 9 și 45 a sosit în Capitală campionul de box al Olandei, la categoria semigrea. În gară, De Boer a fost așteptat de oficiali, de boxeuri — printre cari popularul nostru campion Toma Aurel —, de organizatori și de un numeros public, venit să-l vadă cîteva ore mai devreme pe învingătorul lui Spakov. Campionul olandez are un fizic impresionant și o rutinată experiență a prezentărilor. A boxat dealtfel de atîtea ori în străinătate — mai ales în Anglia — încît este obișnuit cu voiajurile și cu primirile quasi-oficiale. După prezentări și după inevitabila fotografie, De Boer ne-a făcut următoarea declarație pentru cititorii „Dimineții“...) „N-am lipsit prea mult... Berea e rece... Le-ai răsfoit, ai citit ceva ?...“ „Mi-a plăcut asta cu boxeurul, voiai să mă întrebi dacă-l cunosc pe Toma Aurel și pe Spakov ?“ „Nu...“ „Credeam că-mi dai ceva care se potrivea cu o gioarsă ca mine... unul condamnat la moarte, ceva mai vesel...“ „Pedeapsa cu moartea zic dobitocii că este exemplară și preventivă...“ „Și nu este ?“ „Nu se poate proba în lume că omorurile sînt influențate de absența sau de prezența acestei legi...“ „Oricum, le mai face griji banditilor...“ „Crezi ? Profesioniștii se gîndesc cum s-o ocolească cînd... operează, iar cei cuprinși de o nebunie nici prin cap nu le trece...“ „Mie... mi-a cam trecut...“ „Tu nu ești nici în prima, nici în a doua... Ar trebui aruncate asemenea legi idioate... să mai ieșim din barbarie...“ „Eu cred că pentru altceva m-ați chemat aici“, zise Papavă și bău bere din sticla de lîngă el... „Vreau să te asigur că n-ai avut nici o vină...“ „N-am de gînd să ajung în rai, și înțelepții ajung acolo cu greu... Dar de ce atîta dragoste pentru mine ? Și de unde pînă unde sînteți sigur că ?...“ „Fiindcă l-am găsit pe omul cu buza tăiată.“ „Și ?“ „Și el mi-a recunoscut cum a pus mîna pe vătrai și cum l-a plesnit pe Albișoru, să se răzbune...“ „Pentru Sarmiza. Vorbe... inventii...“ „Dar omul există... mi-a dat și în scris...“ „Un asemenea om nu există...“ „Peste un sfert de oră va fi aici.“ „Și ce aveți de gînd cu el, să-l dați pe mîna poliției ?“ „La asta nu m-am gîndit... Am vrut doar să-l asculți și să te liniștești...“ „Dar sînt liniștit, pe Albișoru...“ „Te-nșeli.“ „Și ce-mi cereți în schimb ?... în schimbul acestei siguranțe... pe care mi-o va da insul... că nu eu am lovit... Fiindcă înțeleg că asta-mi lipsește, siguranța... ca să nu mai fac ce ?...“ „Ca să nu mai încerci să omori și pe altcineva.“ „Pe cine ?“ „Știi foarte bine pe cine. Am nevoie de ajutorul acestui om... Mi-a trimis niște scrisori, niște... Dar vreau să-l cunosc, și știu că-l cunoști... Nimeni nu vrea să mi-l arate, și poate nici nu l-au văzut... E ciudat, nu ?“ „Nu...“ „E unul dintre cei care au fost implicați într-un fel sau altul în procesele de la Brașov... Ai răsfoit măcar ziarele ?... Care e numele adevărat al lui Ilie Dragomir ?“ „Să fiu al dracului dacă-l știu și dacă mă interesează...“ „N-ai văzut un om murind, domnule Stroie

Papavă... eu... eu am fost martorul unei scene îngrozitoare... un cap a fost retezat..." „Şi ce mi-aţi dat în schimb, dacă aş ciripi? rîse Papavă. Fiindcă nu-mi închipui că nu e vorba de o recompensă... Care?" „Liniştea..." „Eu pot să cred că l-aţi pus pe unul cu buză de iepure să recunoască... Este? Mă luaţi la mişto, zău." „Acel ins există cu adevărat, a dat cu vătraiul..." „Şi vrea cumva să se şi anunţe singur la poliţie şi să plătească?... A, înţeleg că nu ştiţi... Tăceţi, da? O să spună el singur, cînd o veni, ce are de gînd?" „Sper... Însă întîi de toate..." „E vorba de liniştea mea? Dar sînt foarte liniştit. Şi chiar i-au retezat capul?... Şi ce făcea?" „Vorbea"..." Aiurea, cum să vorbească, vi s-a părut, morţii nu zic nici cîrc!" „A zis..." „A zis mamă, a zit tată, a zis patrie-adorată!" „Totuşi... a spus un cuvînt... mai multe, dar unul m-a..." „Mumă?" „Ai auzit de cazul ăsta?" „Nu..." „A zis, da... şi-atunci cuvîntul mi s-a părut parcă încărcat... avea în el ceva straniu, magic... ca de la începuturile lumii, ca o chemare... ca un fel de a încerca să înţeleagă tainele..." „Ale lumii?" rîse Papavă. „Era ca o... dibuire, ceva ocult, o rugăciune... Niciodată cuvintele nu m-au... Ca o percepere, nu chiar înţelegere, ca o dorinţă, ca o..." „Eu lucrez pe bani, nu pe vorbe." „Voiam să spun..." „Mie nu-mi place să fiu luat de fraier, nu ţine la mine cu... vrăjitoria, cu morţi care... Dai bănuţul, iese afacerea, nu, adio, Lilă! Dar... psst! Bate cineva la uşă... he, he, he..." „De ce rîzi?" „Linişte... Bate, Cioc! Cioc! Cioc! O fi omul cu buza de iepure, he, he, he... Ori o fi... Vreun înţelept... he, he, he. Cine-i acolo?" „Eu..."

14

Lăcrămioara ţipa, hohotea, mustăţile ei fremătau în noaptea neagră, noroasă, înăbuşitoare, patimile ei din zgîrciurile ei rîdeau, behăiau, şi mărul blestemat o fulgera cu luminile sale zemoase şi-l copleşea şi-i tăia răsuflarea şi lui Stroie Papavă, bubos şi nespălat pe picioare, cu gura lui mînînd din carnea nefericită și amețitoare și totuși sfîntă a fructului ce tot în rai se născuse, în pomul blestemat... Erau parcă amîndoi îmbrăcați în aceeași piele de cîine, încăpătoare, fericită, din moment ce ei erau ca o burtă bucuroasă de ce mestecа și amestеca și de propria și fireasca ei trudă odihnitoare, atît de odihnitoare și de fierbinte și răcoroasă încît nu-i mai păsa ce piele o acoperă, de cîine, rîios și bubos, ori scorojit de bătrînețea prea repede venită, de cîine sau de pisică, ori de șarpe, ori de cine știe ce alt animal necuvîntător, cu patru picioare și cu patru mîini și cu două capete — totuși cîine, fiindcă mult mai ușor e să fii cîine, înnodat, doi într-unul, sau unul singur, tăvălindu-se în gemete și schelălăituri, nepăsîndu-i de noaptea ce stinsese toate lămpile și luminările și becurile pătate de muștele verii, și nepăsîndu-i astfel și de puterea acelei nopți negre și ieșind astfel de sub primejdia ei și atotputernicia ei prin harul pielii ce-i acoperea și al focului sacru, totuși ce-i limpezea din înăuntru. Și totuși de la o vreme capul bubos al lui Papavă parcă se rupse de trupul cu patru picioare, fără să fie retezat, încă simțind în urechi căldura sîngelui de cîine, se rupse rămînînd înfricoșat nu de bătăile în geam și de vorbele spuse în amurg de Leoveanu, să se grăbească, ori de surîsul binevoitor al lui Pop Decebal, ci de veselia Lăcrămioarei, a gurii ei, de veselia gurii ei, și astfel a propriului său trup de cîine, animal și acum cu două capete, dar unul cîntînd cu gura pînă la urechi, al Lăcrămioarei, și altul, încît cuprins de scîrbă și de milă față de ce vedea întunecat și atotputernic și primejdios crescînd în înăuntru, sub pielea de cîine, un ins jupuit și străin și plin de bale și care mîrîia și pe care nu-l știuse și care desigur era el cel necunoscut nici de nevasta lui Roșu, nici de judecători și nici de el, Stroie Papavă... „Cînd a sărit Guță Buric la tine să te taie cu cosorul și i-ai dat cu scaunul peste fălci de l-ai băgat în spital, te-au achitat la tribunal... Ca și cum Pivniceru, cînd i-ai frînt coastele cu lopata, la fabrica de cărămizi... Eu zic că ai avut dreptate, dar popa... e un popă la biserica... zice că și atunci, și cînd ai scăpat cu Albișoru, ai scăpat fiindcă ești ocrotit de necuratul, ha, ha... Stau cu necuratul în pat, ha, ha, niște proști... Tu m-ai învățat să cînt, dar nu știu așa de bine ca tine. Zi-o p-aia cu Stroie Poplan care mergea în voia calului pe deal, un bujor de căpitan, și cum mergea vedea pe sub cer în depărtare zburînd o ciocîrlie și-i zicea : de ce n-am aripa ta, păsărică-n cer pierdută, ciocîrlie nevăzută ? De ce n-am zborul tău, să văd din dos de zare, de nu vin hoarde tătare ?... Hai, zi-o, zi-o, se alinta ea, simțindu-se cumva ieșită din anii ei și dusă în alte vremi și legată de o salcie, în jurul focului unde trei tătari frigeau un miel furat, aninat într-o furcă, și se gîndeau s-o dea hanului pentru cincizeci de pungi cu bani, închipuindu-se ea mai ales tînără, decît între tătari, ca și cum tinerețea ei ar fi început de-atunci de cînd Stroie Poplan care avea același nume cu Papavă le-a dat bună vreme tătarilor și i-a întrebat de roaba le este de schimbare, ori de vînzare, de-i pe schimb el mult le va da, căci îi va lăsa cu zile, iar de-i pe plată, o cumpără nu cu aur, ci cu dări de buzdugane... He, he, he, rîdea Lăcrămioara în pielea ei de cîine îmbrăcată, vrînd să fie în orice timp, dacă așa era bine și de-i plăcea și lui Papavă ce se credea poate un fel de haiduc de nu-și mai termina cîntecele despre cei pe care-i îndrăgise pentru totdeauna, băiat de la țară, crezînd că înseamnă ceva să te fălești cu ce-a fost, dac-a fost așa, că semeni cu ce-a fost, sau ai putea semăna, să rîdă tătărimea de românul îndrăcit, care-i prins de mare dor, ca să meargă plutitor, cînd pe apă întins la soare, cînd sub apă curgătoare... Dar Papavă nu voia să cînte și să-i turtească Poplan pe tătari, ochiul lui parcă desprins din găoacea sa și întors spre insul jupuit din el lăcrima de fumul de pucioasă ce venea din gura acelui străin mînjit pe obraji cu catran, și nu era doar țuica îndulcită de Lăcrămioara de vină și pielea de cîine, îl mai zărise pe insul necunoscut și înainte de a intra peste Albișoru, cînd brezoaia îl făcuse să deznădăjduiască, că nu e decît o baligă luată de apa viforoasă căzută din cer, măturată, să se scîrbească de el îl făcuse, și de aici pînă la crimă nemairămînîndu-i decît să ridice mîna... Dar nici nu putea ca Sarmiza să spună că viața nu cîntărește nici cît doi căței de usturoi și că nu merită să te mai legi de ea, și nici măcar de Dumnezeu, fiindcă în orice dragoste pentru altcineva, fie el și Cel-de-sus, poate să-și croiască drum moartea, otrava, lopata, dacă ea presimțind că o ceață tulbure se așezase peste Albișoru nu strigase înainte de a fi prea tîrziu și dacă apoi oricît strigase nimeni n-o auzise și nici Cel din ceruri n-o auzise, nu merita atunci nici mai departe să-și plece urechea și să le dea ascultare dorințelor sale ce-o împingeau să umble din judecători în judecători și să se-ntindă cu cine ochii ei îi cereau, nu merita dacă la capătul acestui drum ce trebuia început și acestei iubiri ciudate pentru cel care fusese Albișoru se afla tot un vătrai care trebuia să facă dreptate, și n-avea nici un rost mereu să ia totul de la început, de pomană, zicea ea, și nici să se închidă într-o mînăstire și într-o liniște și într-o visare luminoasă care oricum n-ar fi dus la nimic, nici măcar să uite... Era mai bine cum trăia Pop Decebal, mîncînd zilnic curcan împănat, de două ori le cumpărase și le dusese la cîrciuma lui Balaure curcani, să mănînce ei toți împreună și să se înveselească, și mai avea unul în cămara Lăcrămioarei, pentru mîine... Parcă viața era un curcan împănat care trebuia mîncat astăzi. Dar el ce cunună avea, pe care nimeni nu putea să i-o ia, și ce cuvînt păzise, al răbdării cui, și care era ceasul încercării de care avea să fie pus la adăpost ? Cînd le dusese al doilea curcan și cînd îi găsise pe ei chefuind, știind că-i află acolo, ca într-o sinagogă a satanei, ei chiar i se închinaseră și-i căzuseră la picioare cînd le întinsese curcanul, dar oare îi făcuse cineva să i se aștearnă la picioare și să-i sărute mîinile, ca să le arate că el este cel iubit ori ei dinadins se prostiseră ca să-și bată joc de el, Papavă, și să se veselească ? Și Pop Decebal îi arătase ușa pe care intrase ultima oară Albișoru și-i zisese : iată, ți-am pus înainte o ușă deschisă pe care nimeni n-o poate închide, căci ai puțină putere, căci ai păzit cuvîntul meu, he, he... Și ciocnise între ele două pahare și unul i-l întinsese lui. El luase paharul, însă turnase vinul în frapiera doldora de gheață și nu rîsese cu Pop Decebal și nu ciocnise paharul cu el și nici nu se așezase la masă cu el și nici nu se hlizise ca el văzînd cum Aristică cînta cu cuțitul între dinți : la poartă La taica popa zise mîndra hopa ! hopa ! — în fața dorinței lui de a fi ca el și ca ei, nu putea să rămînă el și să fie liber decît dacă nu înghițea vinul lor și nu se bucura cu ei și rămînea în picioare, cu mîna întinsă golind paharul, ca o coasă stînd înfiptă în pămînt. Își amintise de Papil : el intrase atunci pe ușă la Eduard, cînd îl așteptase pe insul cu buza de iepure (care nu putea fi, totuși, decît dacă neamțul nu plătise dinainte pe vreun zăpăcit)... „Mi-ai zis că-l aduci pe cel cu buza tăiată, se mirase Eduard, încă fiind convins că existase un asemenea om. Dar de-ar fi existat, Sarmiza ar fi trebuit să-l știe, și mai ales Aristide Paleacu, el doar îl și văzuse, zisese. „Mai adu niște bere“, ceruse Papil. Și rămăseseră ei doi, fără sasul din Brașov, care nu-i ieșea din cuvînt în ultima vreme lui Papil, așteptînd să-l ajute... „Și dacă eram eu insul cu buza de iepure?“ zisese Papil. „Nu, nu ține...“ „Și dacă l-aș fi adus pe Aristide?“ „De ce pe Aristide? Nu, nu ține“, zisese și răsfoise mai departe ziarele, să discute despre altceva și să nu se mai lege de fleacuri... „Nu-nțeleg de ce-a subliniat aici... Apărarea, prin d. av. Moscovici, ridică un incident, în scris, întemeindu-se pe articolul 114 și 124 al. III, din c.j.m., arătînd că legea oferă acuzatului un drept propriu de apărare, independent de apărarea avocatului. Ca atare, se violează art. 124 al. III — spune d-sa — care conține principiile dreptului de apărare, chiar dacă acuzații Ceaușescu și Tarnovschi nu sînt în instanță... D. Grefier începe citirea depozițiilor, din care reiese că acuzații s-au făcut vinovați de deținerі și împrăștieri de manifeste comuniste. Acuzații dau, pe rînd, lămuriri d-lui președinte, spunînd că sînt nevinovați... «Universul» din 5 iunie... Grafierul Petrescu dă citire depozițiilor... Din ele rezultă că acuzații s-au făcut culpabili de deținere și împrăștiere de manifeste subversive... D. avocat Moscovici consideră că este cazul să se constate oportunitatea cererii... în momentul începerii rechizitoriului, cei doi inși să fie aduși și judecați ca orice inculpați...“ „Eduard crede că Ilie Dragomir este...“ „Cine este?...“ „Ce te interesează pe tine cine este sau cine nu este?... Tu dacă-ți iei paralele, ce mai contează cine este? Cînd ți-au dat o parte din bani... măcar pentru temelia bisericii, și te-ai văzut tare ca un arhanghel cu sabia în mînă, întruchipînd destinul... Ți-a spus și Dragomir că te crezi bogat și nu duci lipsă de nimic, și nu știi că ești ticălos, nenorocit, orb... Tu iei banii și nu știi cine-ți poruncește și pînă la urmă cu ce haine albe o să trebuiască să te îmbraci și cu ce doftorie să-ți ungi ochii, ca să vezi...“ „Mie mi-a plăcut de Dragomir... și chiar m-am împrietenit cu el, dovadă că i-am și cîntat ceva, nu mai știu ce...“ „Tu la toți le cînți.“ „Dealtfel, cînd sînt plătit... lui...“ „Ca orice mămăligar, te-a apucat mila de el, știind că viața lui e în mîna ta, erai doar cu vătraiul la brîu...“ „N-aveam nici un vătrai la mine.“ „Dar ce-aveai?... Te uitai la el ca pisica la șoarece, văzînd cum se apropie moartea de el, tu fiind chiar moartea lui, he, he, nu?... recunoaște că asta te-a legat și te-a împrietenit cu el, că tu te simțeai putrezit de bolile tale pe dinăuntru, ofticos și cu ulcere... că-ți miroase gura ca o groapă, și știi... Poate ai ceva nobil, nițeluș..." „Asta n-am..." „Mă rog, ai destule... și te vezi pe buza... îți vezi propria moarte cum se lipește de tine ca o umbră rece, cum tot se întărește gheața asta ce te cuprinde... și boala ta de moarte și boala lui care era în mîna ta și avea să-l... și din apropierea sorocului, căci ți-au și dat o marjă de timp... o dată peste care nu poți sări, îi cunosc..." „Pe cine cunoști ?..." „Pe Pop Decebal, dacă vrei... știe legile, nu se bagă în politică, și așa și arată, bea și mănîncă, se bărbierește ca orice om cinstit și curat... Amîndoi ne întîlnim mereu la același frizer și fiecare dintre noi vrea o pîine mai bună, cum e și firesc, și să ne știe lumea, doar de mîndrie nimeni nu e scutit... să intrăm în societate, adică, și-am și intrat... pe mine, și pe el, ne cunosc atîția... și domni, și vagabonzi, lichele..." „Ca mine ?" „Acuma e vorba de el... Eu sînt plătit să apăr legea, justiția, el nu e plătit, dar zice că după felul cum trăiește le apără... și nu fură, nu înjură, decît așa, nevinovat... Dar eu... cu potlogăriile mele, cum le zice Barbara... totuși îmi pun viața, uneori măcar, în pericol, dacă nu în fiecare zi, deși în ultima vreme eu simt că în fiecare zi... Și el mereu asmute lumea, plătește... tot felul de..." „De biserici ?" „Așteaptă... el are în fața voastră, a multora, aerul că trăiește respectînd legile, milostiv, petrecăreț... Dar eu îți spun că de o vreme încoace îl urmăresc aproape pas cu pas și-mi pun pielea la bătaie și în fața lui Leoveanu, și a ta, și a lui Dragomir, să zicem... fiindcă Pop Decebal este într-adevăr un criminal genial... Iată, mă uit la tine, răsfoiești ziarele astea, bei bere... dar cu gîndul ești mereu la Dragomir... și la prietenia de care vorbeai c-ai simțit-o închegîndu-se... Și care nu era altceva decît boala aceea care vă unea... bolile tale, că te vor îngropa, și moartea lui, venită de la tine, care... să te ia dracu, te simțeai și tu singur, singur, însoțit de propria ta moarte, acoperit de propriile tale boli și duhori, însoțit de... de un gol, de un... cum i-ar zice Theodorachis ? neant ? abis ? rahat ! Ți-ai găsit și tu astfel un prieten, în golul ăsta din tine... cînd doar, mi se pare, înfloriseră teii... Și cum ești o fire slabă, ți-a plăcut firea lui Dragomir, și că nu-i era frică de tine..." „Dar care este el cel adevărat ?... Să-ți citesc... Domnul comisar regal Butoiu... (alteori îi zic Butoi) spune că procesul interesează opinia publică națională și internațională. Lumea a fost năpădită în ultima vreme de otrava care distruge sufletele, otrava comunismului. Se referă apoi la tactica obraznică a comuniștilor de a arunca cu noroi în fața autorităților, în tot timpul dezbaterilor. Chiar aici în instanță, v-ați convins că... și ați aplicat pedeapsa meritară. D-sa spune că acești infractori tind să zdruncine temelia actuală a statului nostru, pregătind atmosfera spre a lovi la timpul oportun. Politica comunistă a întins mrejele asupra tineretului, care se înflăcărează după o idee și care nu-și poate da seama că e bine sau rău și astfel s-au format acele nuclee ale tinerilor comuniști... D-sa trece apoi în revistă pe fiecare acuzat în parte, expunînd consiliului activitatea fiecăruia, pentru crearea nucleelor comuniste în satele de țărani din regiunea petroliferă... D. comisar regal împarte pe infractori în grupe, după felul delictelor, arătînd pentru fiecare grupă motivul trimiterii în judecată, fapta ce se încadrează în legea liniștei publice și în cea pentru apărarea statului... (Dezlipindu-se de el și ieșind din pielea de cîine, după atîtea nenumărate clipe de bucurie și de neodihnă și de cîntec și de rîsete, Lăcrămioarei i se făcuse somn și adormise cu gura căscată, sforăind de se cutremurau florile mușcatelor în fereastră.) D-sa răsfoiește apoi materialul confiscat, care îndeamnă la revoluție, sub conducerea Internaționalei comuniste, împărțită în două grupe : unele care îndeamnă la crimă și altele care îndeamnă la delicte... Acuzații — spune d. comisar regal — fac parte din organizații desființate prin lege. Apărarea spune că «Blocul pentru apărarea libertăților democratice» nu este dizolvat. D. comisar regal dovedește desființarea, printr-un ordin al Ministerului de Interne. Trece apoi la examinarea altor broșuri, împărțite în cele două grupe prin care se îndeamnă să se facă nuclee comuniste și în armată. De asemenea îndeamnă la luptă contra bancherilor și fabricanților, în fruntea cărora stă M. S. Regele, și trecerea de partea armatei roșii. După ce d. comisar regal termină trierea materialului comunist și arată ce învinuiri se aduc fiecăruia dintre acuzați, d-sa îi imparte în următoarele clase de acuzare, după faptele săvîrșite : grupa I-a : dețineri de mijloace, îndemnînd la crime și delicte ; grupa II-a : încredințarea de mijloace calificate crime sau delicte ; grupa III-a : răspîndire de manifeste ; grupa IV-a : participare la asociații, secrete ; grupa V-a : agitații contra Siguranței statului... Deci, acuzații fiind culpabili de delict contra legilor statului, d. comisar regal pune concluzii de condamnare la fiecare grupă, iar cei care fac parte din mai multe grupe, să ispășească pedeapsa cea mai mare. Roagă consiliul ca pentru Ionescu să aplice circumstanțe atenuante ; iar pentru Mihăescu, Ghencu, Teodorescu, Băleanu, Toma și Chițu cere achitarea... Care era Dragomir atunci, dintre cei condamnați era ?“ (În întunericul din odaie și în întunericul din pielea de cîine obosită și rece care-l mai acoperea, doar ochiul acelui necunoscut sclipea violent, argintiu, de aramă, ca un far plutitor pe un lac sărat și împuțit, ca un fel de Techirghiol ce tremura în el zbîrlit de vînt, în ochi, un far rătăcitor, sau o gîză, un licurici fără aripi, căzut din cer, răsărit din iarbă, ca o buruiană...) Și vocea lui Papil, din camera sasului plecat după bere : „De ce nu citești mai departe cuvîntul apărării ? Domnul avocat Bobancu mulțumește consiliului pentru felul cum au fost conduse dezbaterile și mulțumește presei, care a stat tot timpul la datorie... Arată surprinderea că procesului i se dă epitetul de judecarea comuniștilor, și caută să spulbere acest epitet. Socot că acești acuzați — spune domnia-sa — sînt partizanii unor partide legale și pentru aceasta mă găsesc eu pe banca apărării... Sîmbătă, 6 iunie, «Universul»... Și tu vrei să afli ce s-a-ntîmplat cu acei oameni ? Ia cu tine ziarul unde se află sentința... Poți să-i întrebi și pe alții de știu cine este Dragomir, deși poate unii n-o să știe... Dar cine te-a plătit știe. Încearcă, și-o să te convingi. Dacă pe tine nu te interesează de ce pe el te-au plătit ca să crape, ei știu și pentru ce... La început, ca să fiu sincer, mi-a plăcut de tine... și înainte de povestea cu Albișoru, și la proces... Erai ca un bărzăun, ca un... ins de pe altă lume, un haiduc caraghios, sau un înger al apocalipsului... duceai o luptă împotriva tuturor, înjurai... un atac împotriva autorităților, poliției, a bogaților, a puterii și a... puterilor ei fără margini... Și cînd colo mi-am dat seama, după ce te-au eliberat... și te-a luat Pop Decebal să mănînci curcani cu el că nu erai decît un tembel hipnotizat... de parale, de propria sa boală și neputință, de un nebun ca Pop Decebal... care rămîne, o declar cu mîna pe inimă, un escroc și un criminal genial...“ „Ai vreo probă împotriva lui ?“ „Nici una... și și el știe că n-am, m-a și întrebat... Și mi-a și rîs în nas, că n-o să am niciodată vreuna...“ „Eu aș putea fi o probă, crezi ?“ „Tu ești un tîmpit care cînți la armònică și pe care el te poartă după el prin restaurante ca ursarul, ursul... dobitocul, prin piețe, pe la bîlciuri... Pînă o să te arunce într-o noapte în vreun canal și o să spună c-ai dispărut, te-o fi acoperit vreo casă bombardată, ori... Nu, nu ești ce-am crezut eu, atins de-o nebunie... cum să-i zic? nobilă! Nici vorbă, ești un bolnav... pentru asta și m-am ținut, cît am putut, de poalele tale, să nu-l omori pe Dragomir, sau pe altcineva... și de data asta să-ți pui singur mătreața din cap să ți-o ciuruie gloanțele, să ți-o ciugoale, că nu mai scapi... Un bolnav, care-a acceptat un tîrg... pentru o biserică ce nu se va construi niciodată, nemaiavînd cui să fie plătiți marafeții, ție, murind, executat... Un bolnav căruia prin sugestie, prin parale, un hipnotizor i-a impus propria lui voință, și dorință... Un nebun care se crede bolnav de moarte și care e gata — asta e! nici măcar pentru marafeți! — să omoare pe oricine ca să-și găsească astfel rațiunea pe care tot nu și-o găsea, de a exista, de a exista în puținul timp care i-a mai rămas, lăsat de boală, ca să trăiască, și să nu trăiască de pomană... Ca să trăiască, imbecilul, stăpîn pe sine, liber adică, dobitocul! (Noaptea era ca o nesfîrșită biserică neagră. Muierea care sforăia lîngă el era singura și adevărata făptură care-i dădea ciorbă de ștevie și fasole cu cîrnați și vișinată fără să-i ceară altceva decît să n-o părăsească. Doamne! te pomenești că părul ei roșcat fusese singurul ce se lăsase mîngîiat cu dragoste. Ea era babă mîine-poimîine, nu o oarecare, cum o credeau toți zarzavagiii și păduchioșii ce-i dădeau sărut mîna și-o ciupeau, ci o femeie ajunsă sub seară, singura care-l iubea... Și dacă nu-i treceau prea multe prin minte, avea ceva grozav, ea alesese viața, viața — și mai era altceva în lume mai bun de ales și mai nevinovat și mai nemînjit de minciună? Sforăia, aproape grohăia beregata ei uscată și gîtlejul ei biruit de somn, dar moartea încă era la mare depărtare de somnul și de viața ei, încă ea era verde și sănătoasă cînd pielea de cîine o acoperea, întinerind-o.) „Cînd o să afli o probă împotriva lui Pop Decebal o să ai curajul să-l înfunzi?“ „Îl bag la gros cît ai zice pește, dar nu voi găsi nici o negreață sub unghiile lui, niciodată, el nu greșește decît cu cei de care se folosește și pe ăia îi mănîncă pe varză, ca pe curcani.“ „Eu sînt un curcan?“ „Cu moț roșu, cunoscut ca un cal breaz, cuprins în ochii lumii de un delir al sîngelui, o bestie ce s-a salvat printr-o minune... Un bolnav care ucide, ca să moară şi el să scape de durerile ce-i muşcă ficaţii şi-i rod plămînii... cel puţin aşa apari la panoramă, în bîlciurile pe unde te vorbeşte şi te plimbă... Şi-acuma el e grăbit şi se bazează pe nepăsarea ta, pe neştiinţa ta... într-ale vieţii... Căci tu habar n-ai cine e Barbu Ştirbey şi de ce s-a-ntîlnit cu Antonescu, la cererea mareşalului, înainte de a pleca la Cairo, la Preşedinţia Consiliului de miniştri... Şi că mareşalul, cum s-a aflat chiar de la Ştirbey, i-a spus că deşi personal nu crede că întemeierea opoziţiei unite de a intra în tratative cu aliaţii este utilă, totuşi, nu-şi recunoaşte dreptul de a împiedica o asemenea acţiune... Eu ştiu şi de la Stîrcea... adică urmărindu-l, că înainte de a pleca din ţară Ştirbey, în casa lui de la Buftea s-a întîlnit cu Vişoianu, cu Grigore Niculescu-Buzeşti şi cu Stîrcea şi-au discutat planurile regelui şi ale opoziţiei... În acest timp tu erai arestat şi ţi se părea că judecătorii se scremeau să afle adevărul, dar pe ei nu-i interesa fleacul ăsta... cum nu-l interesa nici pe Pop Decebal, care se strofoca să te apere, dar cu gîndul fiind la călătoria lui Ştirbey, însoţit de Elisa, fiica lui, soţia colonelului englez Boyshall... ea fiind şi arestată la graniţa cu Turcia şi adusă la Sofia, probabil ca să-l forţeze şi pe Ştirbey să nu-şi mai continue drumul, despre care nemţii aflaseră cu întîrziere şi voiau să-l împiedice... Dar chiar Mihai Antonescu a intervenit şi Eliza a plecat de la Sofia în Turcia... Şi Pop Decebal era la curent şi cu plecarea lui Vişoianu la Cairo, prin Leoveanu, care a suferit cînd legionarii... În sfîrşit, ce nu ştie Pop este că Vişoianu a trecut graniţa prin aprilie sau mai, fără ştirea guvernului, cu un paşaport de curier diplomatic eliberat de... Ministerul de Externe, prin Camil Demetrescu i-a cerut viza, şi directorul general al Siguranţei, generalul Diaconescu, i-a dat-o... Ştirbey e acolo din martie sau aprilie... şi dacă ţinem cont de frontul din Moldova... şi de lipsa oricărui răspuns din partea ruşilor, la planul din 22 iunie... Habar n-ai, dar Pop Decebal ştie... sau presupune că (hm !) cei doi n-au stat de pomană... Şi eu te asigur că n-au stat şi i-au trimis regelui şi partidelor istorice... Alexandru Cretzianu a adus o scrisoare... sugestia (Stîrcea şi alţii zic că provenită de la lordul Moyne) de a nu se mai aştepta nici un răspuns şi de a se trece la o acţiune imediată... cu scopul de a se manifesta astăzi voinţa

României de a-și determina ea însăși soarta și de a-și salvgarda independența... Chestiuni care pe tine par să nici nu te privească, tu ești un vătrai și suferi pentru că ți-a vărsat Albișoru o ceașcă de cafea pe pantaloni și că l-a pus pe Aristide Paleacu să-ți înfunde gura cu sute ca să nu mai cînți măgării cu haiduci... jignire supremă, suferință cumplită, domnule, lacrimi de bețiv, smiorcăituri... ca orice nepriceput în ale suferinței, ca orice mucos căruia îi face o deosebită plăcere să bocească, trăgîndu-și mucii pe nas, să se bălăcească în tristețea asta cică amară, și să fie văzut... Dar și astea s-au dus și acuma ești plătit pentru altcineva... nu numai pentru Dragomir... După el vine altul, și altul, Pop nu vrea să se schimbe nimic, să vină rușii, aliații, și Doamne ferește ! odată cu ei să vină mîine și sfîrșitul unei istorii a României... în care el de-abia pe ușa din dos a intrat, și nu de mult... sfîrșitul burgheziei. Papavă, dar ce știi tu ce-i în capul lui, cînd nu știi nici ce-i într-al tău... Nu l-ai omorît pe Dragomir, mîine-poimîine o să... Fiindcă nu mai e timp, Pop, care te-a băgat... prin Leoveanu... vrea să-ți dea banii pentru biserică, o să vină cu tașca plină Leoveanu, poate într-o seară, n-o să mai amîne după... Fiindcă timpul s-a scurs, de la Cairo... și de la oamenii cu care Dragomir... Blocul Național Democratic a hotărît trecerea la acțiune pentru ziua de 26 august... Cînd mă uit la tine cum bei bere, văd... văd cum se îmbătau și jucau cărți nenorociții... care erau duși să cucerească Sfîntul Mormînt, în numele unei idei... ce să spun !... Și ei, în umbra crucii, jucau cărți și-i durea în paișpe de Sfîntul Mormînt... O vită ești, Papavă, o vită !“ zisese Papil și se umflase și el de bere, și-l mai trimisese încă o dată pe sas să aducă alte sticle, reci... „Doamne ! Doamne ! cum zburau rîndunicile, o auzi pe Lăcrămioara trezindu-se și căutîndu-l cu mîinile ei asprite de leșie și de curățat cartofi și ceapă, cum treceau ele în vis pe deasupra ierbii verzi, în zbor jos, prevestitor de ploaie... și parcă tună undeva, parcă o să plouă... Și cum eram eu de-o șchioapă, doar acum cîteva clipe eram de-o șchioapă, suită pe cișmea, la marginea satului și priveam rîndunicile... Doamne ! Doamne ! zise ea și se clinti și-i plesniră oasele, Doamne ! Doamne ! mai zise simțind în încheieturi o străfulgerare, semnul ploii, desigur, oasele ei mai ușoare, trecute, simțind vremea trecînd... Doamne ! Doamne ! eram de-o șchioapă, zise ea, în întuneric, văzîndu-se și cu ochii deschiși copila de-o șchioapă din vis, urcată pe cișmeaua la care se adăpau caii veniți de pe izlaz, neștiind ea nimic, nimic despre lume, privind zborul rîndunicilor, cum le privise și în vis, cu cîteva clipe mai înainte, tresărind în vis și trezindu-se din vis și ieșind din vis tulburată de acel ecou al nevinovăției sale...

15

Curcanul pe care-l adusese acum o jumătate de oră, în brațe, și-l pusese în fața lui Pop, se plimba printre mese ca într-o grădină. Fuseseră chemați mai mulți inși s-o sărbătorească pe Sarmiza, care ieșise din spital. În lumina lumînărilor (becurile ar fi dat o lumină prea violentă pentru o asemenea întîlnire plus că ar fi putut răzbate mai ușor printre și prin hîrtia albastră ce acoperea destul de neglijent geamurile ferestrelor) pentru Papavă toți păreau niște viermi de făină, molatici, albi. Toți erau în cămăși albe, cu mîneci scurte, strînși în jurul lui Pop, ciocnind cu el (care-i invitase și care plătea), ca și cum el ar fi scăpat din moarte. Din mînă în mînă trecea un album cu fotografii făcute de Gogu Pană : un cal alb încălecat de Papavă (Stroie, cu o cunună de buruieni pe cap și cu arc în mînă, pornit parcă biruitor, și ca să biruiască) ; un cal roșu (pe care scria cal roșu), călărit tot de Papavă : cu o sabie în mînă, ca și cum ar fi primit puterea să ia pacea de pe pămînt, oamenii să se înjunghie unii pe alții ; un cal negru (Papavă, cu o cobiliță în mînă, ca o cumpănă) ; un cal gălbui (pe care scria cal galben), încălecat tot de Papavă (evident, un trucaj — Papavă aici semăna cu moartea, pornită să ucidă cu foamete, cu molimă, cu fiarele pămîntului). Prin fereastra dinspre curte, deschisă de Theodorachis, nădușit, se văzu luna pe cer, toată ca de sînge, roșie. Era o căldură înăbușitoare, orașul părea supus de vară, învins... „Închide fereastra, c-au năvălit țînțarii, aici nu sîntem la Pàrij“, zise Pop în glumă, ca și cum i-ar fi spus lui Aristide Paleacu, care și închise fereastra... „Ascultă, Popule, nu-ți crăpa pielea... Și te mai bucurai și tu; te mai înțepau niște femele, să-ți mai sugă sîngele și să te mai subțiezi... nu să devii mai subțire, zise Theodorachis, tot în glumă, dar enervat că Pop îi zisese unui chelner, unei slugi, ce de fapt îi spusese lui, ca și cum ar fi fost și el servitorul lui... Îl bag în mă-sa ! îi șopti Theodorachis lui Pană, dacă-mi dă să-mi umplu acuma burta, mă crede preșul lui..." „Dar de ce vorbești așa încet, că nu ești ? !" rîse Barbara. „Eu înghit orice umilință, ca să-mi fac meseria, duduie... Însă sînt un ticălos, pentru că recunosc că sînt ticălos, altfel aș fi un apostol al adevărului, poate... Popule ! îi zise în gura mare... Dar Pop Decebal se prefăcu, înfulecînd, că nu-l aude. Popule ! Află că numai femelele țînțarilor înțeapă și sug sîngele omului, țînțarii doar se așază pe piele... și pe pielea ta, numai ca să le țină lor de urît..." „Ce vrei să spui ?" „Nimic, decît ce mi-a spus Porfirogenetul... că țînțarii mănîncă de trei ori pe zi, după ce răsare soarele, cînd tu încă dormi, zic eu, și n-au cum te ciupi... pe la amiază, cînd tu stai și vezi cum se croiesc pălăriile de damă, și noaptea... ca acuma, cînd pot și ei să-ți guste sîngele tău afurisit..." Pop rîse cu hohote, dar ceilalți nici nu zîmbiră, în afară de Theodorachis, care o privi pe Barbara, să vadă de este sau nu nemulțumită de... „Te-ai răcorit, zise ea, poți să-i mănînci în tihnă ciupercile, grecotei împuțit..." „Grecotei înțelept, dulcea mea. Toți grecii sînt niște înțelepți... Le dai o corabie, o barcă, acolo, și sînt fericiți pînă la urmă..." „Tu pui cam mult rahat pe clanță." „Eu ? Cînd, bunăoară ?" „Și la procesul lui Papavă... Ștroică Papavică, ăsta în afară de dobitoc, te-a făcut de toate..." „Păi și este un dobitoc, deși nu i-am zis pe nume... Uite că i-o spun acum, Papavă, ești un bou încălțat. Ai dat cu vătraiul ? Nu asta e problema, ci voința ta de a fi cineva, o voință (de putere) degradată, de fapt, falsă... Ca la orice animale care spintecă alte animale mai slabe, nu doar ca să se sature, ci să distrugă.. Eu cred că ești în stare și în seara asta să mai omori pe cineva, zise Theodorachis și ciocni paharul plin cu vin cu Papavă. Este ?" „Este, răspunse Papavă și o clipă, înghițind vinul îndoit cu sifon, se întrebă de la cine putuse grecul să afle că în noaptea aceasta Dragomir fusese invitat să vină aici să se întîlnească în odaia de lîngă bucătărie cu Gogu Pană, și el, Papavă, să-l... De la cine, dacă nu chiar de la Gogu Pană ? Îl privi pe Pană :

fotograful sorbea încet din gulașul fierbinte, cu privirile ațintite în farfurie... Dar ce interes avea Pană să-i spună de Dragomir, doar nici el nu știa pentru ce într-adevăr îl chemase aici pe Dragomir ?! Pop îi ceruse doar atît, să-l invite : ca să-l vadă și el pe Dragomir, doar să-l vadă... Leoveanu care-i ceruse lui Papavă Stroie, ca în seara aceasta... Leoveanu, ehei ! nu-l înghițea pe Theodorachis ! „Doar n-o fi intrat dracul în el, să omoare oameni ! zise Barbara. Papavă, îl prinse ea de mînă, ai înghițit vreun drac cînd ai fost mic ?“ „Putea să-i intre pe gît, cînd dormea, cum intră șerpii de te uiți în cîmp adormit, zise Pană. Și pe urmă îi roade ficații și mațele și-l pune să dea cu barda și în Dumnezeu !“ rîse Pană. „Șerpii și șopîrlele“, zise Theodorachis și-o privi pe Barbara. „Înțeleptule, nici atîta nu cunoști că șopîrlele te feresc de șerpi și nu e bine să le omori... Și-ai auzit tu să fi înghițit cineva o șopîrlă ?“ „Cu șopîrlele nu-i de glumit, totuși, zise Theodorachis. Dar Papavă tot rămîne un ins rupt pe dinăuntru, făcut din cîrpe... O maimuță care nu știe, că n-a cunoscut niciodată... ce e bucuria unei vieți, bucuria întreagă, aia cînd ce simte el cu năsucul lui și cu pielea lui și cu urechea lui ar trebui să se împlinească... să se lege cu mintea lui, cu creierașul lui... Pe care însă nu-l prea are, dar nu știe... Nu, el e rupt în două, în nouă, capul nu știe și nici nu pricepe și nici nu se-nțelege cu ce face coada... Degeaba i-ai făcut atîtea poze, Gogule, nu-i bun decît să-l duci la circ, moimă, nu știe ce-a mîncat ieri și ce-a zis alaltăieri, așa că nu știe nici cine este dacă nu știe ce formă au zilele prin care a trecut și ce formă are trecutul — și habar n-are fiindcă nu e în stare să-l privească și să-l lege și să-l construiască din nou, totul e din bucăți în el, cîrpe, firesc, la o cîrpă ca el...“ Papavă îi privi din nou pe toți, cu lene : i se păreau niște șerpi grași, tihniți. De Sarmiza, aflată în dreapta lui Pop Decebal, și uitaseră. Era slăbită, suptă, cu gura ca de babă, ca o pungă, fără buze, o muiere fără buze. Barbara parcă simți asta și o chemă pe Sarmiza la closet și cînd se înapoiară Sarmiza avea buze roșii, și ochi mari, parcă pictați și ei, așa cum îi pictase cu mult rimel... Ca o păpușă de Vifleem, ca o muiere de ceară, de la circ, o doamnă cu buze pictate, cu ochii... „Ce-i Papavă, ce vezi ?“ îl întrebă Theodorachis. „Cît ești tu de înțelept, asta văd.“ „Bravo ! Dacă încerci o mică ironie, idioată, e drept, tot e un semn că în capul tău nu sînt numai tărîțe, e și..." „E și lumină, rîse Pop, venind la masa lor. Ce-ai cu Papavă, e un băiat minunat, cîntă ca un înger... Nu vrei să ne zici ceva?... Cu un haiduc, sau de dragoste, he, he..." „Pentru asta a și fost croit de muică-sa, să dea glas, he, he, elementelor primordiale, să cînte, să dea cu vătrăiul... El nu e în stare decît astfel să se exprime, ca vită ce și este, ori cîntînd, ori dînd cu vătraiul... N-o să-i ceri să facă două lucruri deodată, că nu e Napoleon!... Cîntă, ce mai aștepți! Întîi cînți și pe urmă iei scrumiera, he, he..." „Ce scrumieră?" nu înțelese Pop. „Atunci n-a luat scrumiera?!..." „Ei, lasă, nu mai otrăvi omul..." „Te bag în mă-ta", zise Papavă și începu să cînte la acordeon. „Bravo! Bravo! Așa-mi place! Înjură-mă!..." „E băiat bun, zise Pop, și apoi o rugă pe Barbara să vină lîngă Sarmiza, să nu se simtă singură... Și-i stă bine și în pozele astea pe cal... Cum le-ai făcut? I-ai lipit capul?... Căci aici se vede cum a fost bombardat orașul... și el, printre moloz, pe cal... Asta ce e?... Soarele negru ca un sac de păr, cîntă sub fotografia ce arată un soare întunecat..." „Să nu rîzi de Papavă", zise Plană. „De ce, n-am dreptul? Cine este el?" „E mînios... asta corespunde cu..." „Cu ce, Popule? Doar nu vrei să spui că iar va veni ziua cea mare a mîniei lui?... Și cine poate sta atunci în picioare?..." Cîntînd despre Gruia, care stătea rob în țara tătărască, la picioare zăvorît, și cu lanțuri pînă la gît, Papavă trăgea cu urechea la înjurăturile lui Theodorachis... Știa grecul ceva, aflase despre ce trebuia să se întîmple și voia să le arate că știe (și să se lase păgubași, ori să fie plătit, cumva, să-și țină clanța?), ori călca în străchini, din întîmplare, habar n-avînd de nimic?... Dar ce grozav era cînd venea mama lui Gruia la pușcărie, și Gruia-și mîngîia calul, printre zăbrele, din beciul de gheață, unde-i crescuseră plete lungi, de noaptea din ele își făcea așternut, el, Gruia, uscat la față, de parcă-l și vedea aproape, nu ca pe Theodorachis, mîncător de brașoave, Gruia, uscat la față de chinuri, învelindu-se cu barba ca și cu o pătură, ștergîndu-se cu barba ca și cu o pătură, ștergîndu-se cu mustățile, ștergîndu-se pe mîini, neputînd noaptea să aibă odihnă de cîntatul broaștelor și de foitul șerpilor, broaștele pe care le găsise ca nucșoarele, și erau acum cît ulcioarele, șerpii, ce-i găsise ca ațele și se făcuseră grași cît brațele, Gruia, răbdînd, rîbdînd, dar simțind că nu mai poate duce năpasta de șerpoaică hapsînă ce se-mpuiase în barba lui, șerpoaica ce-l ciupea cu dinții, păgînește, puii să și-i crească, șerpoaica ce se-mpuiase în barba lui... „Priviți-l cum cîntă și cum îl trec sudorile de spaimă, că el chiar crede în poveștile astea cu... în suferințele lui Gruia, he, he... Un ucigaș cu simbrie, am scris la început despre el, un înger cu simbrie... Și s-a dovedit chiar că era un înger, însă, dracu să-l pieptene... eu și-acum îl văd incapabil să ucidă, după cum cîntă... Ce-i tremură glasul, ca al mamei lui Gruia, acuma, cînd ea îi zice hanului cel bătrîn că n-are cal de vînzare, nici de schimb, nici de tocmeală, Negru e de dăruială..." „Celui ce pe Gruia-al meu / Îl va scoate de la greu, / Că-i păcat, voinic în floare, / Să tînjească la-nchisoare", cînta Papavă, lac de ape. „Așa cum cîntă, pare mai degrabă un... nu un cobzar bătrîn, ci un fel de haiduc care-și jelește fîrtații mai de demult... Un vagabond, un aiurit, un vagabond ceresc... ieșit din lumea asta, plutind, înjurînd, contestînd... dar ce ? ce ? Ca și în cazul cu Albișoru, pe care-l sictirise cînd trăia... El sictirește totul, dar e vorba de un fel de contestație, cum am mai și spus cînd cu Albișoru, apolitică... Un vagabond ceresc, aerian, pe care-l doare soarta lui Gruia... că hanul îi zice mamei să-i dea fugarul, c-o să aibă el grijă să-i scoată fiul din robie... că o să-l chiar însoare..." „I-am găsit tovarășă / Pe frumoasa Carpena..." „Sus în codrii deși născută, ascultați, ascultați, pe seama lui Gruia e crescută..." „I-am plătit și lăutari / Meșteri dintre cei mai mari / Ce să-i cînte pînă-n seară / Lîngă drumul cel de-afară / Și să vadă mult popor / Cum se-nsoară al tău fecior", cînta Papavă parcă cu gura hanului tătarilor. „Ce vrea Papavă, ce țară, ce lume ? Să trăiască Gruia ,asta vrea ! Se supără, priviți-l, că hanului îi pupă mîna și pulpana, și-i dă calul, mama lui Gruia, încrezătoare... Ea nu știe că și-au bătut joc de ea — și Papavă suferă ! — că țeapa în care o să-l tragă pe Gruia e Carpena, sus în codrii deși născută, că lăutarii sînt vulturii cei năprasnici ai pădurii, ce-i vor bea sîngele... O lume plină de cai viforoși și blînzi vrea Papavă, să-i arunce din șa pe dușmanii ce-i simt în șa, înțelegeți ? o țară cu păstori și cu mioare, cu mămăliga fierbinte pe foc, cu usturoiul crescut în straturi, cu boii trăgînd la jug, să are, cu cățele fătînd pui în paie, cu flăcăiandri ținînd de mînă june copile cu codițe, asta vrea și visează, o viață concretă, cu brînza pusă pe masă dimineața, cu vin băut din troacă, cu nopți lungi în care să stea în paturi c-o muiere... he, he... ca o maimuță, o viață instinctivă, nici vorbă să fie de vreun gram de minte, omul să fie... ca el, bubos, cîntăreț, legat numai de fustele muierii și de semănatul grîului... nicidecum să aibă grija altor trebi publice, ori să facă, Doamne ferește, vreo politică, nici vorbă, omul public, nici să nu se audă de el, dar cumva să și mai existe !... Și el, Papavă, să suspine după povești cu Gruia, legat cu lanțuri sunătoare la mîini... Ascultați-l cum suspină ! Și de ce se bucură ? De ce ? Ascultați-l... Că se-nspăimîntă de chipul lui Gruia tătărimea..." „Pletele-i cădeau pe spate / Pînă la călcîie, poate / Barba lui și-a lui mustață / Acoperea și piept și brață", cînta Papavă. „Oameni buni, vă zic, rîse Theodorachis, nu fiți proști !... Acum sînt convins că nu l-a omorît pe Albișoru, n-avea cum... E un bou, un inocent... Dar ce vrea el, lumea asta cu gîște și rațe și curcani și praf... în numele ei urîndu-l pe Albișoru, și pe noi toți, vă asigur... Și războiul, desigur, și armata, și pe polițai și pe nemți... slăvind el ce-a fost odată, odată ca niciodată, începuturile poveștilor... Ciuciu ! Întoarcerea acelei lumi, pe care el o dorește, și o cîntă, e o utopie absurdă, nevinovăția asta a lumii e un vis tîmpit... de maimuță cu acordeon... E o dorință caraghioasă..." „He, he, he", rîse Pop Decebal, și lui Theodorachis nu-i conveni că el se bucura. „Doar nu mă crezi bufonul tău ?" îi zise. „De ce, mîndrețe de fecior ce ești ? Ascultă și tu cum îl bărbieresc și-l tund cinci deodată pe Gruia... Și-i schimbă hainele și-l recunoaște iosagul... Fechete lou !" Papavă tot îi auzise cum cîrteau... lua-l-ar dracu pe grecotei !... Dar nu-i pasă, îl mai auzise... Ehei ! Ce înțelegea grecul ce înseamnă să te recunoască un cal ! Sfinte Doamne, fii slăvit, zicea Gruia și pupa între ochi calul, pe Negru, care blînd îngenunchea și rămînea nemișcat, așa, în genunchi plecat, să-l încalece Gruia... De-nmărmureau în mirare tătarii... „Hanule, măria-ta, / Teamă ți-e că voi scăpa / Vezi de închide-ți curțile / Zăvorește-ți porțile / Întărește-ți străjile", cînta Papavă, știind că Negru avea să scapere din potcoave scîntei, călcînd pe piatră, brazdă în urma lui lăsînd... Și Gruia o să-și ia mama lîngă el, și Negru, peste zid, departe, o să sară, încremenind tătărimea... Apoi Gruia o să vină singur, călare, și cu paloșul lucios. „O moimă, frace, îl bătu Theodorachis pe ceafă cu palma pe Pop Decebal, și o dorință, frace, imposibilă... Și crezi că el, oricît ar fi fost de plătit, voia să-l omoare pe Albișoru ?

Albișoru să fi fost monstrul care odată pus cu capul unde-i stătea coada se schimba lumea și ajungea nevinovată, cu floricele la ferestre, cum o vrea Papavă ?... Poate d-asta-i place și de Lăcrămioara... Aiurea ! Ce vrea el să stîrpească de pe pămînt, răul ăsta... n-are o întruchipare în cineva, nici în tine, he, he, nici în mai mulți. Este, Papavă ? îl întrebă pe Papavă, ce se apropiase de masa lor și înghițea cu sete vinul din paharul său. Ce vrea el să ucidă... este un fel de ceață, ceva fără cap și coadă, o lumină și o umbră, îmbrățișate, care umbresc pămîntul..." „Chiar crezi asta ? se apropie de ei Sarmiza vorbind cu buzele ei pictate, chiar crezi ? Să-l fi văzut cu Albișoru cum dădea cu scrumiera... cum curgea sîngele și cum el se bălăcea în sîngele ăsta, lovind, în... în cruzimea asta a morții, lovind... Și cum îi străluceau dinții, fasolele astea ale lui, de plăcere..." „Chiar așa a fost, zise Papavă, chiar m-am zărit în oglinda de deasupra patului... zîmbeam, cu fasolele... de bucurie că mă..." „De spaimă de ce vedeai, poate", zise Theodorachis. „Nu, de plăcere", zise Sarmiza. „Și asta ce să însemne, ce să însemne, fă ?" o întrebă Barbara. „Nimic, nimic, zise Sarmiza, decît că prețul vieții în casa asta e mic, e mic prețul vieții unui om, fă, asta e, încolo nimic, nimic, fă..."

16

„Dintre fotografiile tale, Gogule, cel mai mult mi-au plăcut cele făcute la tine în sat : copilul ăla cu pistrui privind cum e jumulită o barză ca o rață și fiartă și friptă și tocată... și bucăți din ea date muierușții care înghițise șarpele și-l avea în burtă, îl înghițise, vorba vine... dormise pe cîmp cu gura căscată și el, diavolul, intrase în pîntecul ei, pe gura ei, și-o mînca, zicea ea, se prăsea acolo... carnea de barză omora lighioana, ori o scotea afară ! Nu mi-ai povestit ce s-a mai întîmplat cu fetișcana aia..." „Nu pentru asta m-ai chemat tu aici, și nici să-mi arăți calul tău alb cum mănîncă orz în grajdul lui Balaure." „Eu cred că șarpele avea două picioare și că ea... Ori mă-nşel?“ „Papavă, Papavă, treci la subiect.“ „Bine, atunci o să te-ntreb de ce te-ai dus la Ilie Dragomir să-l chemi aici?“ „Cine ţi-a spus?“ „Asta contează mai puţin, important e cu cît te-au plătit ei... şi cine te-a mînjit cu parale ca să te bagi în jocul ăsta răpciugos şi să-l chemi pe Dragomir aici ca să fie belit?“ „Cine să-l?...“ „Se găsesc tot felul de oameni, pentru tot felul de meserii, cum te-au găsit şi pe tine... Dar cu ce uşă te strîngeau ei de te-ai dus să-l momeşti pe Dragomir?...“ „M-ai văzut tu intrînd în casa lui? M-ai auzit tu spunîndu-i să vină aici?“ „Nu, dar mi s-a spus c-o să vină şi că azi e ultima lui zi... şi eu ştiu că de mîna mea va muri...“ „Şi de ce să-l fi chemat eu?“ „Pentru că nimeni nu te iartă nici pe tine... e bine să se ştie că şi tu eşti amestecat în lăturile astea, mi-au spus numele tău şi c-o să fi astă-seară aici, cînd o veni el să se-ntîlnească la o masă cu tine, el neştiind cine se va mai afla aici... Şi iată-te lîngă mine, aşteptîndu-l...“ „Eu nu-l aştept, Papavă.“ „Eu îl aştept.“ „Poate n-o să vină.“ „Le-ai fi spus că n-o să vină, ori n-ai fi venit aici... Şi măcar că eu... pe tine te credeam printre cei mai curaţi la inimoară, he, he... Prostii! Şi tu taci şi înghiţi şi-i laşi pe cei cu buzunarele pline să-şi ia din viaţă ce vor, mere, pere... Şi le arăţi fotografii cu fetişcane spînzurate la tine în sat de picioare, în salcă, lîngă un pîrîu... Să-i distrezi, să creadă proşti ca mine că asta e meseria ta, pozatul... Dar am început să te bănuiesc că eşti un ticălos cînd am băgat de seamă că-l fotografiai prea des pe Albişoru... pe la petreceri, cu Sarmiza... Dar dincolo de còcostîrcii ce zboară peste bălţile şi mlaştinile de la marginea satului tău, ce se vede? şi de fapt ce este? Ar fi trebuit mai devreme să învăţ să-ţi citesc fotografiile, şi să te citesc şi pe tine... Ca la doctorii de plămîni, o fotografie cu coastele omului, cu oasele omului, cu umbre, cu pete... Ce înseamnă, ce boală? Tu de ce moarte suferi?“ „Ilie Dragomir n-o să vină.“ „Îmi spui asta ca s-arăţi că nu eşti amestecat în moartea ce-o să-l ia? Dar lor nu le-ai zis că nu vine... şi mie-mi spui aşa... să te cred curat şi luminaţ ca argintul strecurat, he, he... S-a dus baba cu colacii! Eu sînt meşterul bucătar, bănuieşti, eu tai curcanul, eu ştiu că nu e raţă, atîta am mai învăţat şi eu să pricep... Nu mai sînt un ageamiu, ca la Albişoru, deşi tot nu-mi pasă... ca să zic aşa, cine e şi... Eu înţeleg de ce sînt ticălos, dar tu ce boală ai, de ești ?... L-ai fotografiat de-o mie de ori pe Albișoru, plătit fiind... Nu te-ntreb de cine, tot n-o să recunoști... Și te puteau plăti prin a patra mînă... Și-ai aflat tu, citindu-ți propriile tale fotografii, că banditul de Albișoru, pe care-l spionai... sau zi-i cum vrei, îl urmăreai ca pe un criminal ce asuprea poporul... nu ?... și trebuia ținut sub vedere, să nu facă în ochii lumii o altă măgărie... Ei, bine, ai înțeles tu pînă la urmă că insul ce te plătea... pentru poze, cu nevinovăție, he, he... voia să pună la cale ștergerea lui Albișoru de pe lumea asta... Și că Albișoru și Sarmiza erau cel mult doi nebuni care călcau în toate străchinile din lume ca să se poată iubi, scoțîndu-i pe toți, poate, din țițîni, din tihna lor... Ea nu era chiar de doi lei, că nu se da în vînt după orice ieșit în drum și că privirea ei umilă și frumusețea ei umilă o făceau mai teribilă decît era și este Barbara, și mai de înjurat, de bîrfit, fiind poate în mintea multora mai ușor de trîntit sub pături și de pus laba pe ea decît în mintea și în speranța lor își puteau închipui ăștia că pot să se atingă de frumusețea de neatins, mîndră, triumfătoare, a Barbarei... Și cînd ai observat că Albișoru și ea, recunoaște, sînt puși pe partea neagră... ai vrut să oprești mașinăria care... să îndulcești, să împiedici dezastrul..." „E adevărat, era vorba de o tragedie... Dar puterile mele s-au dovedit neputincioase și n-am mai putut opri nimic. Dar de unde știi toate astea ?" „Pentru că și eu am trecut prin aceleași porți... atunci, și n-am priceput nimic. Dar tu ești mai ticălos decît mine, că înțelegînd de-atunci în ce intrasei, și-acuma ai intrat fără să-ți pese... pentru bani, zici tu, dar de fapt din frică... Ești mai ticălos decît mine fiindcă ești mai fricos decît mine, și poate din cauza asta mai nevinovat... dracu știe ! Îi urăști pe ăștia ce te plătesc... să faci poze, să-ți mai dai o întîlnire... Tu ești cu momelile... Dar de ce-ți place să-i urăști slujindu-i ?... Să-ți spun eu de ce ? Pentru că ești mai neputincios ca mine... te simți mai fărîmat... băgînd tu de seamă că la rîndul tău și tu ești binoclat, dacă nu pozat, urmărit de Aristide, de alții... pe care nu-i cunoști, inși, ochi ce te privesc prin cîrciumi, de după colțuri, noaptea, pe fereastră... Uneori îți bat în geam să vadă de ești acasă și să le simți puterea lor nevăzută... Și degeaba ți-ai ascuns la țară sute de poze... ori le-ai rupt, să se știe că nu mai ai probe... în afară de cele date celor ce ți le-au plătit, degeaba le-ai dat foc... și le-ai călcat și scrumul în picioare, înnebunit, de ochi lor nu scapi, alți pozari te iau și pe tine în poză, este, este ? Așa că tu ai descoperit mașinăria..." „Mecanismul", surîse Pană. „Mașinăria a cărei..." „A cărei victimă o să fiu și eu, așa crezi ?" „Așa crezi tu; sărman șobolan prins într-o cursă de șobolani pe care tu însuți ai pus-o... ca și mine, nici o deosebire, prins în propria... Și eu văd ochii ăștia, oriunde mă duc... Nu numai Papil e pe urmele mele, măcar el, el... Însă eu n-am chef să-i bag în mă-sa pe ăștia de m-au pus la treabă... că sînt niște hingheri, care nici nu știu ce politicărie învîrt... Mai rău ca ăia de dau în cap, călăi, pe onoarea mea... Și m-am săturat să-i sictiresc ca prins în cursa lor, pusă de mine, să-i înjur..." „Ca victimă a lor, nu ? Asta vrei să spui ?" „Vreau să spun că mă spovedesc în gura lor de-și închipuie că numai ei gîndesc ce e cu lumea asta... ce e fericirea ! auzi ! iar noi, cei plătiți, cei angajați cu simbrie, sîntem niște boi ce trag la jug un car cu rahat..." „Un car cu erori, cum a scris Theodorachis, la procesul tău..." „Și-acuma crezi că nu e unul băgat sub iesle să tragă cu urechea la ce vorbim, și altul aflat în sfîrșitul calului meu, ca o muscă ? Ei ne lasă chiar să trăncănim, Gogule, convinși că nu putem ieși din plasa asta de păianjeni pe care chiar noi am țesut-o... că, odată ieșiți, crăpăm ori de foame, *ori* de șoricioacă... Și că altă scăpare n-avem decît să îndurăm în tăcere toată porcăria asta pe care n-o putem schimba, fiind noi fără creițari și boașe, slabi, neputincioși... Buni doar, ca tine, să arăți poza muieruștii ăleia atîrnată cu țeasta în jos, cu gura deasupra unei căldări cu lapte fierbinte, aburind... ca aburul să-i ajungă șarpelui din burta fetișcanei pe la mustăți și el, diavolul, înnebunit de dor de lapte, să iasă pe gura ei și să se dea peste cap de plăcere în căldarea cu lapte, ca în burta mumei lui, a mumei noastre dintîi... Pozar de năzbîtii ! zic ei și singura ta bucurie este să-i lași să te creadă mai bou decît ești... Dar dacă tu ai văzut în pata din fotografie... ca la doctor cînd e vorba de tuberculoză, nu boala trăind în acea pată, ci moartea crescînd în acea pată, moartea, luată prin surprindere, descoperită în pata puturoasă... Și de ce-ți tace pliscul dacă în pată... ai văzut moartea, crima... că nu ești bou să nu fi înțeles că și în capul lui Dragomir, pe care l-ai chemat aici... Ce vrei cu pozele tale ? Să arăți ce cunoști ? Brașoave... O să le arzi din nou... Altceva, zic eu, o plăcere nebună... că și tu ești nebun, ești dintre cei despre care Papil, sau cine zice ?...

Vrei să tai în bucăţi... să vezi... Şi prin asta să cîştigi ce?... Să recîştigi lumea pe care o pierzi, să cucereşti din nou o lume care nu este a ta, în tine, este în afara ta... S-o recîştigi... Tot ce se pierde, nu? Prin mutra acră de beţie a lui Albişoru, nevinovat chiar de era cui... Prin zăpăcelile Sarmizei, prin visele acelui ins, cum îi zice?... Lumea ce-ar fi, unde s-ar afla ea, între negul lui... şi ochii verzi ai... şi curcanul, şi calul meu alb... toate astea fiind vii, mirosind, putînd fi atinse cu palma..." „Între realitate şi vis, rîse Pană, asta e, aici e lumea, între documentele din pozele mele şi aiurelile Sarmizei, şi visele lui... în egalitatea cerului cu a pămîntului care se află şi în tine, ce mă tragi pe mine de urechi ca un arhanghel... curat şi luminat ca argintul strecurat... Dar dacă eu sînt un ticălos, de ce nu-l faci tu scăpat din ghearele tale pe Dragomir? Pentru că nu poţi, he, he, o să zici, ca şi cum ai putea altfel, fiind altfel... Ascultă, Papavă, eram la mare şi într-o dimineaţă cerul era noros, în zori a şi plouat... Mă duruse capul cu o seară înainte fără să ştiu de ce, aşa, din senin... Şi nici nu-mi închipuisem în acel apus călduros de soare că a doua zi vremea se va schimba, că în chiar acel moment vremea se schimbase undeva şi se schimba în faţa mea fără ca eu să văd... Neputincios, adică... Şi dimineaţa, zic, înţelegîndu-mi acele dureri de cap, am văzut peste apă, departe, la orizont, o lumină... Orizontul se lumina... Dar cum vîntul răscolise adîncurile, venea din larg o duhoare de mort, parcă la orizont, acolo, în acea lumină, se legăna un mort uriaş care împuţea pămîntul, putrezea luminînd... Orizontul luminos puţea, mi-am zis, speriat că acea lumină se va apropia..." „Ce vrei să spui?" „Nimic, nimic, doar că..." „Ţi-e scîrbă de mine şi vorbele mele... şi adevărurile mele ţi se par puturoase..." „Nu, nu, pur şi simplu ziceam că nu poţi şti niciodată cum se schimbă exact lumina... şi căldura în ploaie, cam aşa..." „Minţi, minţi, Pană... Dar e treaba ta... Dar ai vrea să-ţi spun că eu am început să ţin la Albişoru după ce l-am plesnit la mir, nu ca să-l apăr de cei care-l scuipau şi mort... şi mort, mînjindu-l cu baligă, nu din rîcă faţă de ei, cît mai ales ţin la el împotriva celor care ca Aristide şi Pop Decebal au jurat pe sfînta cruce la proces şi s-au închinat pupînd picioarele Celui din cer ca să nu se cunoască în vecii vecilor adevărul adevărat despre moartea lui Albişoru..."

17

Cînd începură să se audă avioanele, în depărtare, toate luminile se stinseră. Și ca dintr-o joacă cineva îi sări în spinare și-l doborî ca un urs pe podea. Îl prinseră de mîini și de picioare, țeapăn. Simți un glod de porumb între dinți, să nu poată striga. Apoi o pătură îl înăbuși. Nu mai era nici o glumă. Îi căscară gura cu un retevei și o voce îi șopti la ureche, din gît : întinde limba să ți-o prindem cu ața, altfel ți-o smulgem cu cleștele ! Întinse limba, o ață umedă i-o prinse într-un laț cu gust de petrol, aproape de rădăcină : și totuși aveau ei curajul să meargă pînă la capăt și să-l spînzure de limbă, ori să-l țină priponit de ea, în bătaie de joc, ca pe Berindei, înghițitorul de flăcări, care-i supărase, ori să i-o smulgă și s-o dea la rațe (cum îi șopteau, behăind) și să rămînă mut ? Nu se mai zbătu, avioanele se îndepărtaseră, se auzea apa curgînd la closetul de lîngă bucătărie... Îl lăsară aproape leșinat. Gustul de petrol îi stăruia pe limbă. Ața fusese tăiată cu un cuțit. Dacă mai înjuri, altă dată îți taie popa limba, auzi ca prin vis. Nu putea să recunoască pe nimeni, nici de s-ar fi aprins tot cerul : era singur, desigur, avuseseră ei grijă să plece la timp, huidume plătite să bage frica în oasele lui... Mai avea o șansă : să vadă cine va tresări, zărindu-l apărînd în restaurant... Nu tresări însă nimeni... toți mîncau liniștiți... Lămpile ardeau, fețele lor îmbujorate de vinuri... De ce-și aminti de Ioachim Galea, paznicul de la pușcărie ? Într-o zi le adusese cămăși de schimb. Toți erau obligați să arunce cămășile murdare și izmenele într-o tîrnă. Ioachim Galea le căra la spălătorie, ajutat de cîte un deținut. Privea maldărul de rufe soioase cu plăcere : — păzindu-le pînă le lua în primire spălătoreasa, se bucura să păzească și niște zdrențe ponosite ! Și ele erau în grija lui egale cu inșii ce le purtaseră. Puterea lui asupra unor obiecte de inventar, pe care spălătoreasa grasă le număra fără convingere, știind că n-o să fie nici mai multe și nici mai puține, cu buricele degetelor, scîrbită, aruncîndu-le... De ce chiar toți se prefăceau atît de bine că nu știau nimic ce i se întîmplase ? Chiar nu știau ? Ori erau atît de siguri de puterea lor că nici nu se sinchiseau să rîdă de gluma proastă ce-o puseseră la cale ? Căci fusese, totuși, o glumă nesărată, o glumă... Dar Gogu Pană de ce nu plecase ? Îi spusese în grajd să se care, să nu-l mai întîlnească în seara asta, aici, la Balaure... Păruse că înțelege. „Recunoaște c-a fost o glumă tîmpită“, îi șopti Aristide, trecînd pe lîngă el cu două sifoane pline spre masa lui Pop Decebal. „Ei zic c-a fost o glumă bună ?“ îl întrebă Papavă, ștergîndu-se cu palmele pe pantaloni, în prostie, ca și cum cel mai important lucru ce-i mai rămăsese de făcut era să nu-i fie murdari pe tur și în genunchi... „Ce-mi pare rău, reveni Aristide, cu două sifoane goale, este că eu m-aș roși măcar la obraz și m-aș rușina să recunosc c-am pus la cale o măgărie... pe care ei o recunosc cu mîndrie !“ „Au vrut să mă înfricoșeze“, zise Papavă. „Nu, nici nu le pasă de tine... Dar de ce nu le pasă, ce te-ai învoit tu cu ei, Stroie ?“ „Cu care ei ? îl privi Papavă în ochi, cu care ei, bre ?“ Fiindcă el nu știa că și Aristide știe... „Sau cum de-ai aflat ?“ „Ce să aflu ?“ — intră el în bucătărie, fără chef de vorbă, parcă părîndu-i rău că nu-și văzuse de treabă și se legase de Papavă. „Dacă eu am avut nevoie de niște parale, Aristide, că sînt sărac și vreau să ridic o biserică la mine în sat... și mai mult mi s-au împins sub nas, decît i-am cerut eu... n-ar fi bine, Aristide, ca între banii ăștia pentru care eu trebuia astă-seară să-l...“ „Nu mă băga în năzbîtiile tale, nu vreau s-aud nimic“, își puse Aristide palmele peste urechi. „Stai, că-i mai altfel... banii ăștia pentru care trebuia să dau la mir, eu să nu pot scăpa de ei, eu să n-am altă poartă ?... Ori să dau cu vătraiul pentru marafeți, ori pentru aceiași marafeți eu să mă las plesnit la mir cu vătraiul ?“ Intră pe ușa ce da în grădină Ilie Dragomir. O clipă se făcu liniște, doar atît cît Papavă să-și dea seama că el cînd venise în restaurant din grajd într-adevăr nu-l luase nimeni în seamă. Dragomir se așeză la masa lui Pană, și Balaure se apropie de ei : „Doriți o saltă de vinete, cu ceapă ? Un pui cu mujdei ? Am niște guvizi proaspeți, aduși chiar azi de la mare, la gheață... Să-i fac prăjiți în ?...“ „Altceva ?“ întrebă Dragomir ca să cîștige timp, privind parcă nepăsător oamenii de pe la mese. „Am o saramură straşnică.“ „Crap ?“ „Nu. Stavrizi.“ „Stavrizi“, zise Dragomir. Şi Balaure, înainte de a pleca (zicînd „S-a făcut ! Şi-un vinişor ? Bun, bun...“) se apleca la urechea lui Pană şi-i şopti în aşa fel ca să-l poată auzi toţi cei de la masă : „Papavă iarăşi a avut o criză de epilepsie... după ce l-ați lăsat lîngă grajd... S-a zbătut, a făcut bale la gură... Mereu crede că-i prinde cineva limba cu o sîrmă și vrea să i-o smulgă... Doamne ! se vaită ca un... și ia închipuirile lui de om bolnav drept... Doriți cumva o țuiculiță înainte, o palincă ? Mă scuzați că nu v-am întrebat..." „Nu, nu..." Balaure plecă, mergînd cu spatele înainte, prea ploconindu-se, cum nu-i era în fire, observă Papavă. Numai pe Albișoru în seara aceea... Îl ajunse în bucătărie și-i spuse : „Balaure, ceva nu-i în regulă, prea vrei să-i pupi mîinile ăstuia de-a intrat..." „Orice client trebuie..." „Lasă, lasă... Înseamnă că și tu știi..." „Ce știu, Papavă ?" „Știi tu..." rîse Papavă. „Măi, nu știu ce bășădești... Dar de ce n-ai chemat-o la petrecerea asta și pe Lăcrămioara ?..." „Care petrecere, crezi c-o să fie o petrecere aici ? O să curgă sînge prin bucătăria ta, o să tăiem curcanul... Cum s-o aduc eu pe madam Roșu ?... Să vadă ce sînt ? ! Să... Păi nu se poate, o iubesc... Nu, nu-i babă, și chiar de e mai coaptă, e cumsecade, și-o iubesc, și ea, află de la mine, m-a făcut om și m-a învățat să fac ce vreau... și să fiu liber să fac ce vreau... Ea mi-a zis, dacă iubești, îndrăznește, și-am îndrăznit să pun mîna pe pulpele ei... Nu rîde, e ceva aici grozav : dragostea asta pe care-am simțit-o poate pentru întîia oară m-a învățat să nu ocolesc nimic și să nu mă feresc de nimic, și deci să fiu liber..." „Așa este, așa este, intră în vorbă Aristide, se vede și pe ochii tăi că ești un om curat și liber... și ce spui tu, cuvintele de pe buzele tale sînt curate... ca acuma, adevărate, sfinte, să mă ia dracu, buzele tale le... le... purifică... le limpezesc..." „Ha, ha, ha", rîse Papavă, amintindu-și că Pop Decebal vorbise la fel. „Ce-ai, mă, de rîzi ?" „Nimic, nimic... zice că le purifică, ha, ha... De unde pînă unde pe buzele mătăluță asemenea... Ia mai spune o dată, ce fac ? le purifică ? !" „Să te ia dracu." „Să mă ia, de nu e cum zic eu..." Dar nu-i spuse gîndul pînă la capăt. Îi zisese Pop Decebal lui Theodorachis : „Așa cum îl vezi pe Papavă, nu-ți vine să dai doi lei pe el, dar de fapt e un suflet ales, vrea să ridice în satul lui o biserică... Am mai cunoscut un lotru pe lîngă Biuș, curăța omul de viață de nu-i golea punga în jeb... Și dăr ce ? Ca să sape fîntîni în pustă, bag samă marhele n-aveau vara viticuri destule acolo și crăpau de sete și el voia vițeii și vacile să nu mai sufere... Mie-mi plac chestiile astea... Papavă vrea să zidească o biserică... Ce om mai vrea astăzi de capul său să mai ridice un loc de închinare ? Oameni d-aiştea sînt puţini... care să facă fapte înălţătoare ! Şi Papavă o să facă biserica, chiar dacă pasiunea asta grozavă a zidirii... o să-l coste viaţa cuiva, sau propria lui viaţă ! Ce contează ! (Va să zică, se gîndise atunci Papavă, trebuie să ştie şi gură spartă de Theodorachis, că el, Papavă, ar putea omorî ca să ridice o biserică... şi că şi prima oară, cu Albişoru, tot la biserică se gîndise... Deci îl omorîse pe Albişoru, chiar de el, Pop Decebal, îl apărase !) Ce contează ! O biserică e o faptă... sfîntă şi ea te purifică... (Dobitocul de Aristide nu fusese atunci de faţă — decît altădată, îi spusese Pop Decebal şi lui, sau îl auzise spunîndu-i altcuiva ? ceea ce era acelaşi lucru... că vorbele lui Aristide despre... nu erau ale lui.)... te limpezeşte de orice sentiment al păcatului... şi el orice spune, chiar şi cînd înjură, o face din iubire, buzele lui purifică..." (Şi alte asemenea prostii, că el n-ar avea nici o vină, omorînd pe cineva... pentru o biserică, fiindcă pentru el ca şi pentru Gogu Pană, pozatorul, cucerirea nemuririi aproape că îl orbeşte...) „Aristide, dă-mi voie să-ţi sărut mîna cu care te-ai închinat cînd ai jurat că sînt nevinovat... cu Albişoru, îi luă el mîna şi i-o sărută. Apoi îl privi de aproape, drept în ochi, şi zise rîzînd ca un nebun : „Fiindcă tu ştiai că eu chiar sînt nevinovat şi n-ai jurat strîmb, ai fost cinstit, vrînd să mă salvezi... să mă salvezi de o faptă pe care n-o... făcusem eu..." „Ăla cu buza de iepure..." „Nu, nu minţi, c-aici ai minţit şi-atunci... Prima parte a fost dreaptă, ai jurat pe dreptate... că nu eu, dar apoi jurămîntul a fost strîmb... N-a existat nici un ins cu buza de iepure... Dar tu, jurînd pentru mine, apărîndu-mă împreună cu Pop Decebal şi cu alţii... judecătorii mi-au dat înapoi ce nu pierdusem niciodată, nevinovăţia mea de fraier, că am fost nevinovat atunci... deşi, deşi, după toate cele petrecute înainte... Dar de ce n-aveam eu pic de sînge pe mine după ?... Pentru că nu eu am dat cu vătraiul, Aristică. Aminteşte-ţi, cînd eu mă pupam şi dam noroc cu Albişoru, împăcaţi parcă pe vecie, tu erai îngrozit, Aristică. Deci ştiai că trebuia să-l omor ! Ştiai că pentru asta venisem, şi te îngrozisei că nu mai aveam să-l omor. Deci d-aia m-ai apărat, jurînd că sînt nevinovat, fiindcă nici n-am fost eu cel care... Nu te întreb de la cine ştiai că eu trebuia să-l rad... cum nu te-ntreb nici acuma de la cine ştii că eu... Nu te preface, l-ai privit pe Dragomir... luminat, parcă-ți fusese teamă că n-o să mai vină..." „Ochii mei nici nu se-ntunecă, de cînd am avut albeață, nici nu se luminează, nu știu ce-ai văzut tu în ei, poate-ai văzut ce-ai vrut tu și ce simțeai în lumina alor tăi..." „Aristică, nu-ți mai pup mîna decît o dată, zise și i-o pupă, ei fiind singuri acolo lîngă cuptorul în care se rumeneau cozonacii cu stafide. Ți-o pup pentru laptele muierii aceleia care ți-a atins ochii, pentru laptele pe care Lăcrămioara Roșu, acum cîțiva ani ?... Că ea te-a scăpat de albeață, mi-a povestit... Avusese un băiat și era doldora de lapte în piept, curgea laptele din țîțele ei ca din două începuturi de ape...' Nici n-a fost nevoie decît să-și stoarcă puțin țîțele ca să-ți șteargă albeața care-ți mînca lumina din ochi... Dar mai bine-ți mînca vederea, decît inima, împuțitule, rîse Papavă. Poți să stai tu și-n cap, tot șarpele e cel mai viclean animal dintre toate dobitoacele pămîntului... Și tu n-ai nici mintea lui, de m-ai crezut pe mine bou pînă la moarte..." „Mi-am dat seama, Papavă." „Că...adică ce ?..." „Că nu m-ai crezut..." „Dar cînd ți-ai dat seama, cînd ai jurat și te-au crezut judecătorii ?..." „Nu, mai tîrziu, nu de multă vreme... Dar tot am mai crezut că mă înșel..." „Și asta ce înseamnă ?... Că de nu dau eu în Dragomir... că am și pistol, și știu... dai tu iarăși cu vătraiul ?" „Nu știu, zise Aristide. Prea ești nebun și vorbești..." „Prostii ? Sau de nu-l... atunci mă cocoșește pe mine Aristică ? Dar de ce ? Măcar să aflu și eu pentru ce vreți voi să... Ai da în mine, știu, știu, însă mai speri că am nevoie de banii ăia pentru biserică... Da, sînt, zici, sărit într-ale Domnului, dacă pentru slava lui sînt în stare... Poate, poate n-am renunțat să ridic o biserică, jur pe laptele care ți-a limpezit ție vederea... și pe laptele pe care l-am supt de la muma mea... Dar ticăloși ca voi... că sînteți mai mulți, n-am mai văzut ! M-ai salvat... și toți, nu doar tu, ca să omor apoi pe cine vreți voi, este, este ? Acuma a căzut măgăreața pe Dragomir... Dar, privește-l... ușa e crăpată, e la masă cu porcul de pozar... Și ăsta e al vostru, este ? Îl vezi pe Dragomir, vorbește, bea bere... și știe, știe ! Dar aici e grozav, că, știind, a venit aici..." „N-are de unde să știe..." „Nu i-a spus Pană ? I-a dat doar întîlnire aici ? Dar îți jur pe..." „Tot pe lapte ?" „Tot, pe ce vrei, știe, zise Papavă, fără să-i spună însă de unde știa că Dragomir știa ce-l aștepta de intra în seara aceasta la Balaure, de la Papil, care-i spusese să nu vină... Papil, care aflase de la Gogu

Pană și care după ce trecuse pe la Dragomir venise și-l căutase și pe el și-i zisese pe șleau, Papavă, astă-seară, tu... dar să nu te pună dracu..." „Habar n-are, altfel ar fi fost țicnit să vină aici", zise Aristide. „Păi, asta e nebunia lui, grozăvia lui, măreția lui, mîndria asta cu care a venit aici și-a intrat și-așteaptă stavrizii lui Balaure și ne înfruntă și înfruntă și afurisita de moarte pe care..." „Totuși, zîmbi Aristide, n-o să-l scapi, banii sînt prea mulți și..." „Spune pînă la capăt... că oricum el tot o să dea ortul popii și eu de vreau s-o șterg... sau să spun, nu apuc ziua de mîine, minunata zi de mîine, este, este ? De ce nu mă crezi atît de bou încît să intru în pămînt degeaba și fără să-mi împlinesc visul... tîmpenia cu biserica din... c-așa-i zici, tîmpenie, este, este ?" „Este", surîse sigur de el Aristide și în ochii lui luci o lumină murdară.

18

„Ce-ar fi să-i spun și lui că arestarea lui Antonescu e o problemă de cîteva zile ? Ar rămîne praf, sau poate ar cere să ne lălăie un cîntec, pentru el oamenii politici, oricare ar fi ei, au aceeași importanță. E riscant să-i spun, mă Papavă, Antonescu va fi arestat la palatul regal, și regele a consimțit la această propunere ce l-ar putea costa tronul... Sau ce crezi, Papavă, ar fi mai bine pe Bulevardul Aviatorilor ?..." „Dar cine va avea curajul ?" întrebă Gogu Pană. „Ori niște oameni de-ai noștri, special pregătiți, ori o echipă de militari din batalionul de gardă al palatului. Dacă cere audiență mareșalului, ori dacă vine pe nepusă masă la rege, soarta României poate să se schimbe în cîteva ore... Ce-ar zice Papavă dacă s-ar afla pe Bulevardul Aviatorilor cînd Antonescu obișnuiește să vină de la vila Albă din Băneasa, unde locuiește, la Președinția Consiliului de Miniștri și-ar observa că în dreptul Comandamentului Militar al Capitalei, unde șoferii de obicei mai iau piciorul de pe accelerație, părți din asfalt, din cauza bombardamentelor, fiind... de-ar vedea că mașina mareșalului e atacată cu focuri de ?... ca să poată fi arestat... Tot nu i-ar păsa, și-ar vedea de drum, cu gîndul la biserica sa ? S-ar îndepărta, să nu-l atingă vreun glonț și să rămînă nici măcar începută biserica visurilor sale ?... Oricum, a-l aresta în plină stradă, e mai dificil, s-ar putea să fie rănit, ori să moară, ceea ce nu dorește nimeni, el trebuie doar arestat... Și apoi poți fi sigur că populația civilă și-ar vedea de drum, ca Papavă ? Și Gestapoul, și trupele noastre de siguranță de-ar auzi... E nevoie de multă discreție, chiar cîteva ore după arestarea lui, ca să nu mai poată fi găsit. Și apoi în afara lui mai trebuie pusă mîna pe cel puțin cîțiva granguri, pe Ică, pe ministrul de război, Constantin Pantazi, generalul, pe niscaiva nemți grași... Și generalul de jandarmi Piki Vasiliu, și ministrul afacerilor interne, generalul Dumitru Popescu, și Eugen Cristescu, directorul Siguranței Statului, și Mircea Elefterescu, prefectul Poliției Capitalei trebuie lăsați liberi ? Hei, Papavă, îl apucă Ilie Dragomir de mînă, cînd trecea pe lîngă ei, spre Pop Decebal, nici nu ne mai bagi în seamă ?" „V-am văzut, zise Papavă, dar mi-e greață să stau la masă cu pozarul ăsta..." „Stai lîngă mine, zise Dragomir și-i arătă un scaun pe care să se așeze... Tocmai de tine vorbeam, ce-ai zice tu de-ai afla că eu cu Gogu Pană și cu încă niște inși, să zicem, ne-am pus în gînd să răsturnăm guvernul..." „He, he, în primul rînd, nu mi-ați spune mie, să nu vă torn la poliție." „Nu ne torni", zîmbi Dragomir. „Atunci o să vă toarne pozarul. El și-așa se ocupă de goange, de fleacuri, fotografiază mărunțișuri, îi plac nasturii, nu... nu vede el lumea în întregime, nu e în stare să aleagă între un șoarec și o varză, pentru el toate sînt egale de-i iese poza bine... El e un artist, ține mai mult la hîrtiile lui decît la... Și pe cine-ați vrea să arestați împreună ?" „Să zicem că pe Antonescu", zise Pană. „Poftim, uite că a și turnat, bîzdîgania. Acum te toarnă pe tine, mîine pe mine, cum a făcut și ieri... Ți-a zis să vii aici să-ți dea ce ? Un rahat cu perje ! A fost pus să te cheme..." „M-au plătit ?" întrebă Pană. „Poate. În orice caz, Dragomire, în seara asta mi-au zis să-ți pun cruce... și c-o să ajungi aici, chemat de Pană, și că o să stăm toți trei la o masă, o să ajungem cumva toți trei la masă, pozarul o să fie chemat... să zicem pînă la bucătărie, sau la Barbara care, după cum vezi, și-a și luat tălpășița și doarme prin vreo odaie alăturată..." „Domnule Pană, se apropie de ei Balaure, vă roagă cineva să veniți pînă la telefon..." „Mulțumesc, mulțumesc", zise Gogu și se ridică grăbit și plecă în urma cîrciumarului. „Vezi?" „Nu văd nimic", zise Ilie Dragomir. „Totul e după un plan..." „Ei și ce? Planurile nu se împlinesc singure... N-ai mai venit tu o dată la gazda mea să?... Și-ai început să cînți la armonică", rîse Dragomir. „Da, și niște nemți care treceau pe stradă, copilandri, blonzi, cu puf în loc de mustață, s-au oprit lîngă fereastra deschisă... și-au început să bată din palme." „Nu i-am auzit." „Sforăiai. Deci nu-ți plăcea cum cîntam." „Dar tu nici nu cîntai pentru mine, Papavă, de-ai cîntat și pe sforăielile mele, tu cîntai pentru plăcerea ta..." „Crezi, sau vrei să mă gîdili?..." „De ce să te gîdil?" „Păi... ca să te iert cumva..." „De ce să mă ierți, ți-am făcut eu ceva? Nu. O să-mi spui, ce mi-ai mai spus, c-ai fost plătit. Nu ține. Și-n ziua aia, erai tot plătit, și-atunci nu era nici un martor. Cum o să tragi tu în mine de față cu atîta lume?" „Ei or să se care, o să vezi..." „Nu contează, nu ești tu... De erai, atunci terminai treaba..." „Dar ai adormit, și cum era să omor un om care dormea?" „Ei, asta e, rîse Dragomir. Mulțumesc, mulțumesc", îi spuse lui Balaure care puse pe masă un castron plin cu stavrizi în saramură... „Ca la lipoveni, zise Balaure. Poftă bună, poftă bună!" zise și se îndepărtă. „Acum cum o să ai tu inimă să tragi într-un om care mănîncă pește?..." „Vezi că banditul de Pană întîrzie? Nu e vorba de nici un telefon, nu vrea să fie de față, a șters-o..." „Te-nșeli, are și el o goangă în cap..." „Biserica mea e o goangă?" „Mi-ai spus că... nu știu cine, — ai făcut pe secretosul! — crede că vrei să-ți cîștigi un loc în cer. Eu zic că e vorba de altceva, că în primul rînd pe pămînt vrei să... și pe urmă, poate, și în cer... Sigur e însă că goanga care te face geamăn cu Pană... și și cu alții, e nădejdea asta de a vă cuceri veșnicia cu propria voastră faptă, tu, cu biserica, el, cu pozele... Și de-i așa, și este, e nedrept să-l bănuiești c-a întins-o. Cum ar putea el lipsi chiar în clipa cînd tu ai putea să scoți pușcoiul ăla?... sper măcar că n-are capsele ude..." „Iar mă iei la mișto?" „Dar nu pentru asta ești plătit, că și recunoști?!... Iată, o să scrie poate Theodorachis, cum un bandit a vrut să-și cucerească eternitatea... El ți-a băgat în cap nerozia asta? Nu răspunzi, bine faci, fiindcă nici nu e chiar o nerozie, chiar de-ar veni de la un... un... E aici?“ îl întrebă pe Papavă. „Cine?“ „Omul care... sau care te-a plătit?... Atîta bucurie mi-ai mai putea face și mie, să mi-l arăți... Înainte de a-și da duhul, rîse Dragomir, individul l-a zărit pe adevăratul său călău...“ „Nu-ți spun nimic.“ „Bine faci, asta înseamnă că n-o să tragi decît după muște... Și apoi, Papavă, nu-ți dai seama că ăștia și-au bătut joc de tine? Ce rost avea să fii plătit pentru un om ca mine?... Eu am fost și la închisoare, m-au și bătut, și de-ar fi vrut să mă omoare nu trebuiau să se complice atîta... și să-ți dea ție o simbrie... Erau zeci de feluri mai simple... Ei nu cu mine au vreo treabă, eu sînt cel mult un pretext ca să te înfunde apoi pe tine... ori să te lase din nou liber și să-ți ceară ceva mai... mai de soi și mai greu, un cap mai... Te-ai băgat într-un joc tîmpit, din care, ca și Pană... că și el a fost băgat într-unul...“ „Știu, știu, să-l țină din scurt pe Albișoru... în poze... Și-a ajuns neputincios, nu-i mai poate refuza și... Și știe că sînt pe urmele lui și că singur a căzut în găleată... și că oricînd poate s-o mierlească... Și că afurisita asta de horă în care a intrat îl desparte, mereu îl ține departe, aproape separat de singura muiere pe care o iubește și care-l iubește, Barbara...“ „Aici e aici, că el mi-a spus să nu vin aici, Papavă, că mă aștepți tu.“ „Nu cred, zise Papavă și puse pe marginea farfuriei un stavrid argintiu, cu capul rumenit pe jeratic. Atunci de ce-a mai venit aici?“ „Pentru că și el e atins de o nebunie, de o pasiune ce nu ține cont de nici o piedică... Așa cum nici ție nu-ți pasă de Cel din cer, pentru biserica ta, arde și el din temelii, din rărunchi adică pentru... cum să-i zic... adevărul, prins în poza lui, cam asta ar fi nemurirea lui, he, he, nu?... Și numai cu poza m-ar mai putea el mîine apăra, dacă tot am făcut-o de oaie și-am venit, cum mi-a zis... Căci e îngrozit, într-adevăr, dar nu de ce crezi tu că știe că tu-l crezi un ticălos, fiindcă el știe că nu este, și știu și eu..., ci fiindcă m-ai putea trimite în raiul cu floricele, he, he, unde curge lapte și miere... Iată, că sîntem numai noi doi, am să-ți spun un secret... regele peste cîteva zile trebuie să plece din București, să stea undeva unde nici pasărea să nu-l bănuiască... Dacă Antonescu, să zicem, cade... e posibil, nu?... Viața lui este, a regelui, foarte, foarte prețioasă... S-ar putea să fie mari lupte cu nemții, după ce cade Antonescu... Și de l-ar prinde pe Mihai, nu i-ar fi viața deloc veselă... Vezi, uneori viața se împletește cu moartea, ca în cîntecul ăla al tău... de unde e, din Maramureș ? În clipa asta, bunăoară, Pană n-ar putea fugi de-aici, chiar de-ar crăpa... Chiar de-ar trebui să plătească cu viața, fiindcă poza e crezul lui, sau cum i-ar zice... cine ?... eternitatea lui...“ „Tu îi zici așa, ăla, altfel... Însă de ce mi-ai amintit de rege și de Antonescu, tu nu vorbești de pomană...“ „Fiindcă, Papavă, eu am venit aici, aici, ca să mă aperi tu... nu rîde, nu rîde, cel mai bine tu mă poți apăra, căci nu ești ticălos... Biserica o s-o faci tu, poate altfel, știu eu...“ „He, he, atîta știu și eu, că de-o să veniți voi la putere în biserici o să faceți cinematografe și săli de jucat popice...“ „Poate, poate, nu știu... Eu nu vreau să devii ca mine, chiar acuma... fiecare cu dorințele lui... Dar tu ești cinstit și...“ „Ce ziceai de Antonescu ?“ „Nimic, nimic deosebit, sau... uite, de s-ar porni o acțiune, să zicem, de îndreptare... Ceva care să fie... salvarea nației noastre, nu o aventură care să-i șubrezească ființa, înțelegi, înțelegi ?... Asta ar fi... hotărînd noi propriul nostru destin, chiar de-ar trebui unii să... să dăm ortul popii, dar ducînd această mare dorință pînă la împlinirea ei, riscînd viața, desigur, e posibil... ei, și atunci, asta n-ar fi, n-ar fi eternitatea noastră ? adică nu doar a noastră ca oameni, ci a românilor, salvînd... căci de ne conduc niște descreierați, alți descreierați mai mari și mai tari ne pot împărți pe la mese ca pe niște stavrizi, Papavă, în saramură, Papavă... N-ar fi ceva înălțător, ceva poate mai grozav... deși o biserică este, este ceva înălțător, dincolo de... Tu de mă sugrumi pe mine... sau cu pușcociul, să zicem... și te prind și plătești, mai tîrziu, după ce ai început zidirea acelui lăcaș... Dar, oricum, fapta asta îți aduce mîntuirea în altă lume, zici tu... Și e și grozav, să fiu al dracului că pentru asta am venit aici și nu mi-e teamă de tine, că e grozav ce vis ai, înălțător, nu de borfaș... Ce e omul, un maț ?... atît ? poate, poate, însă uite că mațul ăsta ce duhnește a sudoare și a băutură, uneori a... ei, ei, mațul ăsta e în stare de lucruri dumnezeiești, Papavă, și tu...“ „Ce vrei de la mine ?“ „Nimic, nimic, numai să înțelegi... să te înțelegi și pe tine, așa cum ești tu adevărat și să încerci să trăiești, de acord cu tine însuți, Papavă, nu cu...“ „Mai exact, mai exact, Dragomire.“ Chiar atunci apăruse în cîrciumă, sau în restaurant, cum voiai să-i zici încăperii ca un hangar, cu mici separeuri ce lăsau să se vadă capetele mesenilor, Barbara, coborînd din odăile de sus ale casei uriașe cumpărate de Balaure de la Pop Decebal, ori încă neachitată în întregime, Barbara, goală, cu un cearșaf alb ținîndu-l pe umeri, mofturoasă, desculță — și o liniște adîncă se lăsă, încît pentru prima oară se văzu fumul de țigară plutind în valuri călduroase, fumul pe care îl tăie cu mersul ei supărat, căutîndu-l din priviri pe Gogu Pană. „Unde e Gogu ?“ se opri lîngă Papavă, parcă el ar fi fost de vină că ea se trezise din somn, ori încă nu apucase să adoarmă, așteptîndu-l pe fotograf, unde e ? repetă și-i dădu două palme, de-i țîșni lui Papavă sîngele pe nas, ca la un copil, roșu, subțire, de neoprit. Papavă se căută prin buzunare după o batistă, n-o găsi și atunci își scoase poalele cămășii din pantaloni și încercă, rupînd din ele o bucată, să-și oprească sîngele din nas. „E la telefon, veni în ajutor Aristide. Ce, credeai că l-a furat vreo gaie ?“ rîse el, dar Barbara nici nu-l auzi și nici nu-l privi și plecă spre camera de unde venise, nepăsătoare, ca și cum ar fi căzut din nori pe o plajă pustie și doar plină de fumul tutunului fumat cu mii de ani în urmă de niște găgăuți din care altceva nici nu mai rămăsese pe pămînt, nepăsătoare, față de ei, desigur, și totuși cu o licărire luminoasă în ochi, aflînd că fotograful vorbea la telefon, era acolo, vorbea... Urcînd scările de lemn, lepădînd în mers cearșaful și rămînînd cum toți nădăjduiau s-o vadă, în bătăile din palme care izbucniră și în fluierăturile din degete, ca la un număr de operetă pe care-l așteptaseră și care se mai petrecuse și altă dată, ea începu să se topească din ochii lor, parcă intrînd în tavan, curgînd ca o flacără albă învăluită de fum spre odaia și patul ce-o așteptau sus, întîi părul și ochii ei dispărînd, apoi mijlocul, șoldurile și călcîiele desculțe, dispărînd ca o nălucă, dar nu înainte de a fi acoperită, cel puțin pentru Papavă, de o umbră deasă, de o umbră de singurătate ce o cotropise aplecîndu-se asupra ei și înghițind-o... Așa că el nu rîse cînd Aristide zise : „Cînd am luat-o și eu odată în brațe, parcă treceau prin mine flăcările iadului, hă, hă... o țineam în brațe și mă gîndeam la Scaraoțchi, hă, hă, Doamne ferește !... De ce-o fi coborît, năroada, avea chef de...“ „A apucat-o frica, nășicule, că i-a crăpat pozarul...“ „De ce-mi zici nășicule, Papavă ?“ „Așa mi-a căzut mie pe limbă... Zici că ai fost și tu cu ea ?“ „Cine are bani are loc lîngă ea, dar de iubit tot pe Gogu Pană îl iubește... Am și niște fotografii cu ea goală... E bună de reclamă pentru ciorapi, hă, hă... și pentru sutiene, hă, hă, și pentru... pentru pălării... Dar mai ales, mai ales, că eu am deschis un magazinaș de coșciuge, o prăvălioară, că e lipsă mare pe vremea asta de scîndură și de tronuri, cu atîția morți... Și m-am gîndit s-o pun în vitrină, ca reclamă pentru coșciuge... cumpărați, ha, ha... Să vezi ce înghesuială, ce ! Dar văd că-ți curge borșul, nu glumă... De nu se oprește și seacă sîngele în tine, te am client, client, hă, hă..." „Bancuri cam... cam ieftine", zise Dragomir. „Dumneata de ce te bagi ? se rățoi Aristide. Mănîncă-ți peștele și lasă-ne pe noi în pace, ori ai chef de..." „De ce ?..." „Cum de ce ?... Eu îl cunosc pe Papavă, sîntem prieteni, pot să glumesc cu el cum îmi place..." „Nășicule, nu e vremea... nu m-am săturat, cară-te..." „Măcar, de zici tu, dar el să nu se bage..." „El e piretenul meu", zise Papavă. „Foarte bine, foarte bine, însă..." „Hai, valea", zise Papavă și Aristide o luă din loc tăcut ca un pește. Vezi, vezi, nu vrea să-mi strice pofta de mîncare... știe că după aia, eu..." „Poate că asta nu știe", zise Dragomir. „Știe, și pot să-l și întreb în fața ta... Hei, nășicule, ia vino aici !" „Nu, nu-l întreba", zise Dragomir, văzîndu-l pe chelner că se apropie de ei supus, numai zîmbete lingușitoare... „Eu cred că tu ești un ticălos, nășicule, și omul ăsta nu crede..." „Sînt, ha, ha, toată lumea este... Și ce-i cu asta, timpul tot trece..." „Și noi... ce-ar fi, Aristică, ce-ar fi să mai scărmănăm puțin afurisitul ăsta de timp..." „Asta și facem, îl scărmănăm, ha, ha..." „Ei, ei, glumețule, îl luă Papavă de păr și-l băgă cu fruntea în castronul cu saramură. Cum e, e iute ?" îl înfundă și cu gura în zeama acră și ardeiată. „E gustoasă", zise Aristide cînd fu lăsat să respire. „Hai, valea !" „Cam ciupe la limbă, dar așa e mai dulce vinul", zise Aristide și se îndepărtă ștergîndu-se cu palmele amîndouă pe față de zeama ardeiată... „Îl vezi, e în stare să suporte orice, fiindcă e vinovat..." „L-ai umilit de pomană, zise Dragomir, poate nu știe nici el... cum nu știi nici tu ce se ascunde... Cei fără putere, cum ești și tu, și e și el, cei neștiutori se scarmănă între ei, se umilesc, se înjură de mamă și de tată, își ucid sufletele, Papavă, se taie, și alții rîd... uite pe la alte mese, unii rîd... Și care dintre ei sînt cei ce vă plătesc, vorba vine... fiindcă e la mintea cocoșului, omule, că n-or să scoată ei bani din pungă pentru o biserică, doar ca să-mi vină mie cineva de hac... Nu dau ei o biserică pe mine, rîse Dragomir, ar fi prea mare prețul și prea... prea frumos, ei nu dau pe oameni mai mult de un găinaț... Unii sînt cu fapta, alții cu distrugerea, unii cu viața, alții cu moartea, o să zici, și cumva așa și este, fiindcă așa și cam este, nașterea, fapta asta grozavă, se cam împletește, vrea-nu-vrea, cu plesnirea, cu... în veșnica înaintare și desfășurare a vieții, însă totul e ca tu, sau eu, oamenii să fie măcar solidari împotriva morții... Dar uite-l pe Gogu, vine fără Barbara, oare știe că l-a căutat ?... Te-a căutat Barbara..." „O să trec pe la ea, însă vreau întîi să-ți spun că era Papil la telefon..." „Vine și domnia-sa ? Nu cumva, Gogule, crezi că de frica lui eu... mănînc stavrizi și... Ce, mă pîndește de undeva din vecini ?... M-a amenințat cu ceva ?" „A zis doar să-ți spun că trece pe-aici să te vadă..." „Mă bucur... Și pentru atîta te-a ținut el legat un ceas de telefon ?" „Nu, am fost afară..." „Te-a luat durerea ?... O să te ia ! Dar ai și tu idei bune... am să mă duc și eu să mă ușurez... Trebuie însă, fiindcă toți așteaptă... să te înjur, Dragomire, să mă plesnești cumva și să... Ca să nu-și piardă firea, îi anunț că mă duc afară. Domnilor și doamnelor ! se ridică el în picioare și bătu din palme, vă anunț respectuos că mă duc pe-afară..." Se auziră pe la mese rîsete nu prea vesele — și Papavă se duse, țeapăn, călcînd rar, ca un cocostîrc plin pungă de scîrboșenii. „Nu era Papil, nu era nimeni... Și, ca să nu fiu caraghios la gluma lor, am dat eu un telefon lui Velisarie Procopiu, mi-e dator cu niște bani, nu dator propriu-zis, nu mi-a achitat pozele făcute la înmormîntarea soției lui, fiindcă nu i-am pretins... El zice că-mi datorează parale pentru asta, însă pentru altceva nu mi-a plătit... pentru fotografierea unor manuscrise vechi, de care el a și uitat... Ține minte doar că-mi e dator, însă a uitat pentru ce, și asta înseamnă, cred eu, că în capul lui istoria în clipele astea e mai puțin importantă decît moartea Leliei, ceea ce eu cred că e firesc... și țin la el și mai mult, e mai om, deși, pentru tine..." „Ce-i cu mine ?" „Tu nu mai ții cont nici de tine și te bagi ca un prost în gura lupului... ești gata să-l înfrunți pe mareșal și chiar pe Hitler, fiindcă a plănui arestarea lui Antonescu e ca și cum ai vrea să intri în gura lupului... în vremurile astea cînd Siguranța și nemții și-au... dublat urechile... Și atunci, nu-nțeleg de ce riști și te afli aici ?" „Întîi, pentru că Papavă... Și pentru că știam c-o să te găsesc aici și-aveam nevoie urgentă de tine. Vreau chiar în noaptea asta să ajungi la Stîrcea și să afle regele că pregătirile noastre fiind încheiate, cum dealtfel știe, n-are rost să mai amînăm ziua cînd mareșalul va fi... Dacă tot ne luăm după Brătianu și Maniu, care mai speră în sosirea celor trei brigăzi anglo-americane aeropurtate, sau în «Varianta Churchill»..." „Uită-te la mine, în clipa asta Sarmiza pleacă de la masa lui Pop Decebal, s-or fi certat, zise Pană, el o ține de fustă și-i face morală, proprietar pe ascuns de case deocheate, le face morală fetișcanelor ce-i umplu punga... Ce-i zice? Sarmiza nu vrea să vină poate la noi, aici... în sfîrșit, i-a turnat paharul cu vin în cap, măgarul, rîde... A ieșit Sarmiza, spune mai departe... Vezi, oamenii ăștia fără destin, nimenii ăștia, anonimii, viermii au și ei clipele lor de indignare... Deși trecutul ei nu văd cum mai poate fi vindecat..." „Celebrul Pop Decebal, rîse Dragomir, tabăra ardelenilor de paie... făcînd pe șmecherii la București, crezînd că pot vinde și cumpăra totul..." „Totul se poate, totul se poate, mi-am dat seama, zise Pană, numai șopîrlei nu-i poți porunci să-i crească coada, și ierbii, da, să viseze... Prostii..." „Maniu și Brătianu voiau un guvern militar, să nu intre și oameni politici... N-o să ne luăm nici acuma după tărăgănelile lor, spune-i lui Stîrcea... Și regele, dealtfel, e pentru un guvern politic-militar, ca să știi... Mîine, după cîte-am aflat, Antonescu va cere audiență la palat. A venit ora..." „Vă bazați pe rege? N-o să dea în ultima clipă?..." „Nu, el știe că mulți generali vor să-l răstoarne pe Antonescu... Trebuie această acțiune împlinită împreună cu palatul, regele e șeful armatei... Or, partidul trebuie să țină seama de această uriașă forță organizată care este armata, ea trebuie să treacă de partea noastră de la început, toată, așa cum am și gîndit și-am și..." „Vine Papavă..." „Papavă escrocul, banditul, boxerul ratat... devenit omul Siguranței, iată-l, găsind, cred eu, el însuși adevărul..." „Ești prea naiv, oricînd e în stare, ca orice vagabond simpatic și lichea..." „Totuși efortul său, da, efortul de a înțelege cîtuși de puțin ce se petrece și cu el, și cu alții... nu e formidabil? Nu ți se pare. Mie, da, încrîncenarea lui cam întortocheată de a pricepe din viața lui... din aceste zile, din sufletul altora... nu tot pomenește de Cobîrzan?... din gîndurile altora, faptele, istoria... Hei, Papavă, nu ne mai cînți ce-i plăcea lui Ioșca?..." „Cînd o să-i dea drumul la muzicuță, eu o roiesc", zise Pană. „Oare o să scape Ioşca? întrebă Papavă, apropiindu-se de ei. Dacă pică Antonescu şi nemţii, ar mai fi... Eu zic în prostia mea că el a... ca să-şi apere iubirea, nu credeţi? Într-o lume în care trăia..." „Hai, hai, lasă vorbele gogonate... mai bine cîntă, zise Gogu Pană. Ce vrei să zici?... „Că pe ăia cu care avea el de-a face nu-i interesa decît coceanul..." „Mai domol..." „De ce, Gogule, eu sînt lăutar şi n-am dreptul decît să-ţi cînt ţie la ureche?..." „Dar spune şi tu mai altfel... nu-i interesa decît ideea, poftim", surîse binevoitor Pană. „Şi teatrul, că se pricepeau să..." „Teatrul e o artă, ca şi fotografia, surîse iarăşi Pană. Va să zică nu-i interesa decît arta şi..." „Ei, slăbeşte-mă, că nu-ţi stă ţie în fire să mă pupi pe mine în fund, şi nu te-am văzut nici pe alţii... Ce te-a apucat de vrei să-mi faci pe voie?" „Vreau să cînţi, n-am auzit..." „Bine, bine, ticălosule, zise Papavă şi se urcă pe un scaun cu picioarele... Domnilor şi doamnelor, bătu el cu un cuţit într-o sticlă goală, să vă cînt ceva nemaipomenit, unde e vorba că moartea stă în acelaşi loc cu Dumnezeu..." „Bravo! bravo!" se auzi de la masa lui Pop Decebal. „E din Transilvania, domnule Pop, nu chiar de pe unde v-aţi născut, sărut-mîna... Nu vă supăraţi, ţiganii zic sărut-mîna boierilor... ălora de le cîntă, şi eu vreau să zic ceva de prin Maramureş, parcă... L-am învăţat cîntecul ăsta de la Iosif Cobîrzan, care poate chiar acum îl cîntă în puşcărie... şi-am să-l cînt mereu şi ziua... că eu ştiu şi cam la ce ore se obişnuieşte să se execute oamenii, am să-l cînt şi mîine, poate s-o nimeri, de nu scapă, să cînt tocmai cînd îl pun la zid... Şi el sigur, sigur mă va auzi, să mă ia dracu de nu, simt eu că... Nu e nici din satul lui, cîntecul, dar el îl... în fiecare seară, ca şi cum n-avea să mai apuce dimineaţa, şi trebuia să se ducă mereu prin noapte... Aristide, dă-mi armonica... Dar unde-a-ntins-o Gogu-pozarul? Mari mincinoşi artiştii ăştia... S-a dus la Barbara, rîse Papavă, să-i fie de bine! Nu vă supăraţi, domnule Pop, sărut-mîna, că înghit un strop de vinişor acrişor pentru gîtlişorul meu... Mai bine fără armonică, Aristide, las-o pe masă... Ascultaţi în genunchi, oameni buni! Nu-i lumină nicări, o murit tăţi ominii!... Aristică, măcar tu stai în genunchi, zise Papavă, şi-l luă de păr, sărind de pe scaun, şi-l puse cu genunchii pe podea... Să nu te ridici că-ţi sparg căpăţîna... Ascultaţi cîntecul lui Iosif Cobîrzan despre omul care a plecat într-o călătorie nemaipomenită..." Se urcă din nou pe scaun și începu să cînte : „Nu-i lumină nicări, /O murit tăți ominii / Și-atîta m-oi duce noapcea / Pînă m-oi tîlni cu moarcea / Să mă puie-n copîrșău / Într-un loc cu Dumnezeu / Copîrșău cu scînduri ude / Unde jalea nu pătrunde / Nici dragostea nu răspunde...“ „Bravo, bravo“, se auziră glasuri și bătăi din palme și Papavă se înfurie... „Nu-i gata !“ strigă și se repezi la Aristide care stătea liniștit în genunchi și-l luă iarăși de păr și-l făcu să pupe podeaua, ca și cum el era de vină că alții strigaseră... „Să nu mai sufli o vorbă“, îi zise, deși era clar pentru toată lumea că Aristide tăcuse mîlc... „Bravo ! Bravo !“ îndrăzni de lîngă ușa ce da în bucătărie Balaure, rîzînd în hohote, ca și cum totul era să-i distreze Papavă... „Gura ! îi zise Papavă și se apropie de comutator, ținîndu-l pe Aristide de păr, umilit, și-l răsuci și se făcu un întuneric surd. Apoi se auziră vag cîteva bătăi în palme. Și cînd făcu Papavă lumină, muri de rîs, văzîndu-i pe unii fugiți de la locurile lor sau pitiți pe sub mese... „Să ascultați cîntecul în liniște, am zis, nu mă mai întrerupeți... Omul vrea să stea într-un loc cu Dumnezeu, într-un sicriu de scînduri unde nimic, nimic... Bagă-ți bine în cap, Aristică, zise, și-l sărută pe frunte... Uite că te pup pe fruntea ta pe care scrie, pe dinăuntru, he, he, ce scrie ? Doamne, Dumnezeule, scrie, tu ești judecătorul celor văzute și nevăzute... Adică tu, Aristică, atunci cînd tai la gît un curcan, sau un om, he, he... să zicem, tu n-ai nici o vină, ce ți-a fost scris pe frunte ți s-a pus, că te-ai născut cu o putere dumnezeiască, să tai la gît și să dai la moacă și să mănînci ficații și să faci să se facă pulbere trupul curcanului sau al unui ins, he, he, pentru ca să se-ntîmple ce ?... Vă spun tot eu, sărut-mîna... Că sînt lucruri pe care nu le poți cunoaște decît pe propria ta piele, ca rîia, ca somnul, ca gura unei muieri, ca moartea, uite, că era să zic gura morții... în propria ta carne, înflorind, ori măcinînd-o... Sau vindecîndu-te, să cunoști... Uite, eu m-am fript odată cu untură, he, he, se mai întîmplă, și m-am vindecat cu lapte de muiere de arsurile alea îngrozitoare... Că știu o muiere care are în țîțele ei lapte și la mulți ani după... Așa, și tu, Aristide, crezi în nemurirea sufletului de-l dai așa de vesel și de nepăsător pe mîna Celui din ceruri, el să-l judece cu puterea lui divină, tu nefiind decît un biet slujbaș al cerului, he, he, ori mai iei și de la altcineva parale, care te știe cît ești de nebun ?... Hai, măcar recunoaște... că s-ar putea... Sau ce-ai zice dacă și pe fruntea mea ar fi niște litere, beleşte-ţi ochii... sînt ?... ca să te trimit eu în poala lui Dumnezeu şi el să-ţi dea... ce ?... Că nimeni nu poate să pretindă că măcar poate bănui în ce parte a sa ne așază cel care... poate sta în copîrșău, cu moartea alături... Hai, cîntă cu mine. Unu, doi, trei ! Nu-i lumină nicări, O murit tăţi ominii ! cîntă singur Papavă... Ascultaţi, ascultaţi ce nemaipomenit e ăsta plecat în călătorie, învaţă minte, Aristide, care tai curcani şi... şi tragi cu ochiul înspre partea raiului... Degeaba, degeaba, n-o să apuci raiul, din tine nu se vede pînă-n rai, eşti chior de ochiul cu care te zgîiești spre... cînd cu ochiul celălalt priveşti cum tai la gît sau cu... ăla de fier, he, he... Oameni buni, ce știți voi, e și el un nebun acolo, îl pupă Papavă din nou pe frunte pe Aristide, un chior nu numai de ochiul dinspre rai, chior şi la creier... Sst ! Nu-i lumină nicări ! Măi băieţi, nimeni să nu mişte de pe loc cînd, cînd, sărut-mîna... Nu-i lumină nicări. O murit tăţi ominii ! Numai la mîndruţa mé Arde lompa ca și-o sté C-o gîndit c-oi mé la é !..." „Bravo, bravo !" zise Pop Decebal și-i făcu lui Balaure semn să mai aducă vin roșu... „Nici un bravo, sărut-mîna, se apropie Papavă de el... Domnule, sărut-mîna, ăsta care a plecat după moarce... totuşi, totuşi... Eu ce-aş face, să zicem ? Dacă chestia cea mai serioasă aş simţi că e la o lompă, care luminează ca o sté... Îmi daţi voie să vă spun servus ?" „Sigur, sigur", zise Pop Decebal. „No, că atunci servus..." „Reţiproca", zise Pop Decebal vesel, turnînd el vin în pahare... „Deci dacă chestia cea mai importantă, şi prima, şi ultima, este, cum să zic eu, aia... aia de e în stare să aducă pe lume copii, să dea viaţă, cum zice popa, viaţa dacă este chestia..." „Servus !", ciocni Pop Decebal paharele... „Ei, atunci eu mă fîlfîi pe tot ce-am jurat, pot să zic, cum ar zice omul lui Ioșca, plecat după moarce... Este ?" „Servus..." „Reţiproca, he, he... Dar mă întreb, şi vă întreb pe toţi, sărut-mîna... Unde-i armonica ? Aristide, ad-o... Aşa, mulţam fain, Aristide... Dar acum te întreb chiar şi pe tine... Mi-ar putea mie cere Dumnezeu să tai un curcan ?" „He, he, bravo..." „He, he, he, nu poate, căci e vorba de o jertfă de sînge, şi Dumnezeu vrea să curgă sînge ?..." „Păi să n-o luăm chiar aşa", zise Balaure. „Gura ! Nu ai rînd... Auzi, ieri cînd ţi-au furat oglinda de la bicicletă... de la motocicletă..."

„Cînd mi-au furat caii de la bicicletă“, rîse Balaure. „Rîzi, dar te-am văzut și-ntr-o mașină, era a ta?...“ „Aș vrea eu...“ „Cine vrea, o să aibă... zice unul: mă, i-a furat oglinda de la motocicletă! zice altul: da, mă, i-au speriat oglinda...“ „Nu pricep...“ „Asta e, care, a zis mai frumos... despre furt? Eh! Vin la tine, Aristide! Diavolul poate să mă oblige... și pe parale, să bea sînge?... Nu, nășicule! Căci de omor un om, îl trimit în rai și dracii n-au nici un interes... Atunci cine și de ce?... Vă întreb... Servus, apo că nu v-aș recomanda să plecați chiar amu, bag samă... Pentru o biserică, cineva... Bun, zic eu, sînt gata să tai curcanul pentru bani! Servus! Facem tîrgul?“ „Facem, zise Pop Decebal, ai mai tăiat tu curcani... Balaure, adă curcanul...“ „Și atunci, cu Albișoru... ăsta cînd se-mbăta...“ zise Balaure. „Gura, se uită el fioros spre proprietarul cîrciumii sau al hanului, sau... Servus! Banii sînt bani, n-am frică... M-ai plătit pentru un curcan, să omor un curcan...“ „Să-l tai...“ „Bine, un curcan... dar n-ai spus care... Ți-e indiferent ce curcan îmi aduce, și mie, la fel... Dar de nu ți-ar fi?... Ei, cu banii ăștia eu ajung un om liber... Sărut-mîna, că m-ai făcut să fiu liber... că m-ai pedepsit să fiu liber și să tai un curcan... și să te-ascult, să-ți fac plăcerile... Nu, nu?... Tu omorul l-ai plătit, nu ne-am înțeles va să zică cine o să fie cel... Așa ne-am tocmit, dacă sînt în stare să omor...“ „Uite curcanul!“ apăru Balaure în brațe cu un curcan. „Dacă pot, servus, nu?... pe cine, ne-am înțeles... Și eu am zis că sînt... Și sînt!...“ rîse el... „Bravo, aduceți o brișcă... Mintenaș îl punem la frigare și-l coștolim...“ „Eu aș merge în cer, cu biserica... Salvat! Salvat! Nu? Așa te-am cunoscut, voind tu să mă salvezi de păcate și... și de păduchi și...“ „Și de pușcărie“, zise Balaure. „Gura! Dar acuma, servus, îmi ling pielea... ca de bube dulci, ca un cîine umplut de rîie, și-ți zic servus! și te bag în măiculiță-ta!... He, he, te miri?“ „De ce să mă mir, dacă sîntem servus, mă poți și înjura, he, he, așa e lojica...“ „Te mai bag o dată în mă-ta!... Și-am să te scuip și între coarne“, zise Papavă, și-l scuipă pe Pop Decebal între ochi... „Bravo, bravo, servus...“ „A prins curaj găina, rîse Aristide... E ca și cu Ivan, s-a urcat pe divan...“ „Sînt liber să vă scuip în ochi, sărut-mîna... sînt egal cu voi? nu... nu... Mai mult, ce nici nu bănuiești, m-am găsit pe mine, m-am rupt din carnea mea și din neputința mea și din pușcăria mea în care n-am știut că stau, sau că m-a băgat cineva... nu, nu numai muma, nu, nu... Şi te mai scuip o dată! și-l scuipă pe Pop Decebal... Fiindcă știu c-o să înduri orice, ca eu... ca eu, apoi... Şi ca să zică..." „S-a-mbătat curcanul! rîse Balaure, care-i tot turna curcanului pe gît cu forța coniac, e beat, dă ochii peste cap, i s-a făcut de cuțit..." „Ce-am cîștigat de te scuip, și-apoi, apoi?... Păi..." „Ești liber! zise Pop Decebal, poți face orice..." „Dar cu ce preț, baciule! Am ținut eu să fiu cu orice preț liber..." „Şi ești", zise Pop Decebal... „Sînt, lua-m-ar dracu, sînt, am ajuns liber, lua-o-ar dracu de libertate cu orice preț, că ea ce mi-a adus, unde m-a dus?..." „Să tai curcani", zise Balaure, încercînd să-i pună curcanul în brațe... „Am ajuns să... să ce? Să fiu liber să... he, he, he..." „Să bei, să ai și tu o amantă, pe Lăcrămioara..." „Gura! Liber, servus! să cad în osul vieții, pardon de ecspresiune... și să umblu cu pistolul, pardon de ecspresiune, fiind aici unde mă aflu în fundul mațului... ce?... neștiind eu pînă acuma că de fapt nu sînt decît sluga cea mai adevărată și nu chioară, oarbă, rob, mai rău ca la jocul de șeptici, rob cu adevărat..." „Mai pune-i oarecare vin roșău, rîse Pop, că-mi place de domnia-sa cum băsădește..." „He, he... dar să știi că și în Lăcrămioara Roșu iaște oarecare frumusățuri... Şi eu în fundul ăsta de viață în care am intrat o să urlu și-o să caut și-o să găsesc oarecare lompă... să ies din împuțitoșagul aista, pardon de ecspresiune... O lumină, că n-or murit încă tăți ominii... Hei, servus, ce-ar fi să cîntăm... Hai, ziceți!" se apropie el de comutator, mergînd cu spatele... Dar lumina se stinse înainte de-a ajunge el acolo... O clipă fu o liniște de piatră. „Ține curcanul!" aruncă prin întuneric Balaure curcanul spre Papavă... Se auziră aripi bătînd, apoi răsună o împușcătură, încă una, se auziră țipete, mese răsturnate, sticle sparte, încă trei împușcături, încă... Pînă cînd intră pe ușă de la stradă Papil. Atunci parcă totul se stinse. Papil aprinse lumina și întîi văzu umblînd printre mese, clătinîndu-se, un curcan, chior de beat. Intră în bucătărie, apoi ieși în curtea imensă a casei lui Balaure. Un cal alb pierea după colțul străzii, printre teii și prunii grădinilor... Lumina gălăgioasă a dimineții cădea indiferentă și egală peste latrine și peste gura-leului și peste daliile albe și roșii...

ARCUL

Crinii imperiali, maiestuoşi, parcă făcuţi să privească lumea, prin ochiul lor deschis asupra lumii, ori să cînte, prin gura lor larg deschisă, ca într-un cîntec de slavă, crinii imperiali, — crinul imperial, o gură-ochi, sau altceva, dacă nu o tandră privire asupra lumii, o mirare vegetală, un ţipăt, un cîntec, un semn că materia vegetală e perfectă... imperiali, din şase petale, sau din trei petale mai ample şi trei sepale, aproape aidoma suratelor lor cu care împărţeau aceeaşi soartă, pe acelaşi lujer, aproape, dar totuşi mai înguste, la fel de lungi dar mai înguste, nu contează, e o prostie să numeri şi cele şase stamine bogate în polen galben, nu asta contează, şi nici mirosul puternic al crinilor imperiali, imperial, sau poate şi el — el ce? — din moment ce poţi muri într-o cameră de mirosul lor... Da, stînd pe nişte lujere umile, plebee, verzi, dense, fără strălucire, cu frunze subţiri şi destul de scurte, umile, să nu ştirbească sfînta corolă, ochiul acesta al lui Dumnezeu deschis într-un vîrf de lujer asupra lumii, lumina crinilor imperiali... Ca o gură de şarpe fantastic, cu şase limbi subţiri, galbene în vîrf, cu şapte, pistilul, mai lung, cu un triunghi verde în creştet... Carnea petalelor, albă, în interior, spre extremităţi, galbenă însă spre locul lor de împreunare... Şi culmea, vişinie sub părţile exterioare ale celor trei petale, sau sepale, cele mai suple... alte culori în exterior, altă faţă avînd crinii, ca o lume cu două chipuri, ca o lumină cu două chipuri... ca o lumină zîmbind peste lume, maiestuoşi, crinii imperiali... în vază, retezaţi, trăind ultima lor glorie, agonizînd în lumină, luminînd camera şi aerul şi risipindu-se într-un miros imperial şi într-o lumină imperială... Şi insul venit de pe malul mării să cureţe haznalele de pe strada Lăcrămioarei Roșu împuțea holurile și bucătăriile, cînd lua banii, cu hainele lui veșnic duhnind a putreziciune, ca o veșnicie ce se plimba prin grădini căutînd cu un par adîncimea privăților, și prin case, să-și ia plata, toți chemîndu-l să-i scape de preaplinul plin de viermi în spléndoarea verii și toți fugind să nu dea mîna cu el, cum ar fi fugit de diavol... Și nu era decît un biet om cu cocoașa cît un țest, cîștigîndu-și un ban din golitul latrinelor, mereu cu o scară pe umeri și cu o găleată în mîini, singur coborînd pe fușteii de lemn în damful încins, singur coborînd în gropile de pămînt, ca în niște guri ale altei lumi, sau ca în mai degrabă dosurile acestei lumi, în mațul gros al acestei lumi, singur, pe o scară coborînd, pînă într-o zi de joi, singur, cînd îl auziră niște fetișcane ce se udau cu stropitoarea sub vița-de-vie a lăptarului cu nume greu de pronunțat urlînd din groapa în care intrase pînă peste cap, urlînd : „Mor!“ — și necrezîndu-l ele, crezînd ele că vrea să le vadă pulpele și țîțele goale, cum se stropeau ele cu apă, ele goale, cu băieții cîrciumarului din Turnu-Măgurele, veniți pe la ele, doi frați la două surori, cum și ele fuseseră cu două săptămîni înainte la Dunăre lîngă Turnu-Măgurele și ei le stropiseră cu apă și le învățaseră să umble în așa fel încît să nu se ude și să nu le împiedice fustele să se bucure de bucuria bucuriilor, apa și soarele și și-așa mai departe, da, ele necrezîndu-l pe dobrogean cînd strigase că moare... Și el nu glumise, murise în hazna, cum scrisese medicul venit să facă autopsia, asfixiat prin gaze mefitice, da, mefitice, mort acolo pe scară, cu ochii închiși, dar cu pupilele mult dilatate... Și ca să nu-l mai ducă la Morgă unde nu se mai aflau locuri din cauza celor muriți prin spitale, sau de glonț, l-au pus pe o ușă, pe ușa de la grajdul lăptarului cu nume greu de ținut minte, pe ușa pe care acesta de Crăciun tăia porcul, au spălat ușa cu stropitorile, fetele, — și bărbații l-au așezat acolo, strîmbînd din nas, căci corpul lui exala, cum a zis și medicul, un puternic miros de materii putride. „Da, da, da“, a zis doctorul cu mustăcioară și-a început să taie cu bisturiul și să cînte din „Carmen“ aria acelei femei grozave, fără ca să priceapă cineva ce voia să spună prin acel „da“ repetat... Apoi a zi : „culoarea și aspectul suprafeței plămînilor sînt acelea ale plămînilor de copil care n-a respirat“. Și iarăși a cîntat, privit cu ochi încercănați de fetele lăptarului, rămase fără cei doi frați din Turnu-Măgurele, plecați în grabă mare ca să nu fie puși martori și să se vadă la tribunal că sînt sănătoși tun și nu le lipsește nici o măsea ca să nu poată fi luați la armată... Medicul își dăduse doctoratul la Roma în anatomie patologică, așa că le plesni pe cele două domnișoare cînd rămase numai cu ele peste umerii lor durdulii și le ciupi de obrăjori și le cîntă ceva și din „Aida“, ca să nu moară proaste, și le mai învăță în zilele următoare ceva fără de care chiar că ar fi murit ca niște capre. Găsi în interiorul gurii dobrogeanului și pe traiectul esofagului său și în stomacul său urme de materii lichide și spuse că bătrînul Freud ar fi citit în analiza excrementelor caracterul celor ce fuseseră stăpînii acelor rămășițe lumești, he, he, el, divinul, cititorul în rahat, geniul care făcea psihanalize geniale, găsind că avariția și constipația fac pereche, geniul care-i scrisese pe o carte de-a sa în 26 aprilie 1933, conducătorului Italiei : „Lui Benito Mussolini, cu urarea respectuoasă a unui om bătrîn (în vîrstă) care recunoaște în persoana conducătorului un erou al culturii. Viena, 26 aprilie 1933, Freud...“ Cocoșatul dispăruse ca un balon de săpun în lumina prea arzătoare a verii. În timpul lung sau scurt al asfixierii sale, a mai zis medicul, între „Aida“ și „Traviata“, a făcut mișcări de deglutiție, înghițind. Și nevasta lăptarului, conița (147 kg) a rămas li-te-ral-mente cu gura căs-ca-tă cînd l-a auzit pe medic spunînd : „Eu n-am nimic cu Dumneezu, Dumnezeu să-i dea sănătate, dar prea-i duce de nas pe toți găinarii cu credința în mîntuirea de apoi... Insul nostru, li-te-ral-men-te a vrut să-și salveze sufletul de păcate, el putea să fure, doar atîția bărbați sînt plecați de-acasă, putea să fie pește, doar atîtea femei sînt văduve... dar a vrut să-și cîștige pîinea cinstit și să facă, nenorocitul, chiar o muncă urîtă (ca miros), pe care nimeni n-o mai face, doar ca să nu pută grădinile și lumea... Și Dumnezeu, în loc să-i salveze viața acestui ins care și-a salvat sufletul de la rele (eu în locul lui, mă scuzați...), sfîntul în loc să pună în dreapta sa cumpănă greutatea exactă a putinței sale de salvare, i-a dat un picior și l-a făcut să alunece pe scară și să crape... E necinstit !“ Conița (147 kg) li-te-ral-mente n-a mai știut ce să spună. Era necinstit ce făcea și deci făcuse Dumnezeu în privința cocoșatului, ori Dumnezeu era el, necinstit ! ? pur-și-sim-plu ? !... Doctorul o bătu și pe coniță cu palma peste umeri (cînd rămaseră singuri în bucătărie) și ea zîmbi larg cu toată splendida ei dantură de aur. Și de la această moarte a celui venit de pe malul mării, între doctorul cu mustăcioară și cu studii de specialitate la Roma și conița lăptarului cu nume greu de ținut minte se înfiripă o mare iubire, ca în filme. Conița citise ea într-un almanah că băile în lapte dulce frăgezesc pielea și dau tinerețe fără sfîrșit și-l convinsese și pe doctor să se bage în uriașa putină cu lapte din pivniță și să se simtă ca în pîntecul mumii dintîi, cum citise ea de Crăciun în acea carte cu coperți albastre — și iubitul ei o crezu și o urmă în pielea goală în dulceața laptelui nefiert și nesmîntînit și mirosind a lucernă și a mohor. Lăptarul gonea cu camioneta lui prin sate, fetele se duseră pe la neamurile de la Turnu-Măgurele, să se mai prăjească la soarele de lîngă Dunăre. Cîțiva dintre muncitorii de la Arsenalul Armatei, care au lipsit de la serviciu în ziua de 1 octombrie, au venit să ia în locul nevestelor lor laptele și s-au minunat de glasul coniței: n-o mai auziseră niciodată cîntînd arii din opere, și unii nici n-ar fi știut ce cîntă, dacă ea nu le-ar fi spus că era vorba de Verdi, un mare compozitor italian, că melodia îndrăcită era din „Carmen". În mersul lucrărilor de la Arsenalul Armatei s-a produs o mare perturbație, și-a dat și el seama, și el, ascultîndu-i și în lăptărie, dar și prin cîrciumi, pe lucrătorii care au căutat să-și motiveze lipsa de la muncă spunînd că, fiind pe punctul de a fi transferați la Tîrgoviște, nu voiau să-și lase familiile neaprovizionate cu cele necesare pentru iarnă — și ascultîndu-i și pe cei din direcția Arsenalului perpeliți, și apoi hotărîți, pentru a preîntîmpina eventuale noi lipsuri să acorde întregului personal cu începere din 22 octombrie și pînă în 27 învoiri în grupe, cică pentru soluționarea diverselor chestiuni familiale... Crezînd el că lăptăria era locul unde se înnodau cine știe ce fire ascunse s-a ținut mai mult prin preajma ei și a avut într-o dimineață surpriza să-l vadă coborînd dintr-o trăsură în ploaie, învelit într-o pelerină cauciucată, chiar pe doctorul cu mustăcioară pe care nu-l mai zărise de la moartea dobrogeanului. Surorile plecaseră cu tatăl lor cu camioneta Dumnezeu știe unde, ruleta de la prăvălie fusese trasă, casa rămăsese ca o cazemată asediată de ploaie. Și el, ca un cîine murat, trecînd peste gardul de beton ca un borfaș de mahala și luînd-o pe sub bolta din viță-de-vie, auzise nu după multă vreme din camera din spatele lăptăriei, unde țineau iarna brînzeturile și laptele și putinele în care fetele băteau untul... auzise două voci cîntînd o arie... desigur din „Carmen“, doctorul și cu conița, în butoiul cel mare... în putina... he, he, fericirii, unde în laptele încălzit, înainte de a fi fiert, în el... Și seara, la restaurantul unde era bucătar-șef fratele lăptarului cu nume imposibil, le cînta mult după ora închiderii fosta guristă Paraschiva Limbădulce-Romanați, lăptarului, coniței, medicului, celor două fete și lui, venit acolo ca din întîmplare și rămas cu ei, rugat de ei... hai, domnule, rugat și de bucătar și de ochii celor două surori, clipitori, clipitori... „Nu ne-am mai văzut de la moartea ăluia în pivniță !“ a bătut lăptarul din palme, bucuros că se văd și cumva parcă bucuros că la autopsia latrinarului se cunoscuseră, a cocoșatului care-i adusese noroc, mult noroc, căci presa scrisese despre sfîrșitul atît de neobișnuit al celui venit de pe malul mării să facă afaceri tocmai pe strada lor și în cartierul lor, și scriind, scriind, fotografiind („cum îl cheamă pe ăla ? Gogu, și mai cum ?“), lăptăria lui devenise renumită și toți de la el... da, da, cocoașa cocoșatului i-a adus noroc, a și pus palma pe ea, de mai multe ori... „Cumpără lapte, zici... dar unii s-au dus la Tîrgoviște, nu ?...“ „S-au dus, dar nu sînt mulțumiți, și nu sînt mulțumiți nici ăia de-acolo, cică la cantină li se servește o mîncare de proastă calitate, iar salariul li se achită cu mari întîrzieri...“ Medicul fu magnific aducîndu-și aminte de cocoșat, se ridică în picioare tocmai cînd lăptarul explica ce înseamnă sabotajul rece de care-l întrebase ca o proastă gurista beată, Paraschiva Limbădulce, și cînd ca din senin intrase pe ușa de la bucătărie, parcă venind dintre oale și ciorbe și fleici și murături Gogu Pană, fotograful, fu magnific vorbind despre cum îl înmormîntaseră pe cocoșat în satul său de la poalele muntelui plin de sare de lîngă niște ocne de sare, cum îl băgaseră în acel pămînt sărătos pe insul care prin naștere, prin venirea lui din pămînt, prin zămislirea lui, prin ivirea lui întîi în negura vie a burții roditoare, el a fost smuls dintr-o lume fericită și implicit ideală — căci el trăia ascuns în această lume ascunsă și vie și impersonală — a fost rupt din ea cu violența plăcerii (...sabotajul rece constă, ca să zic așa, în sabotarea lucrului în întreprinderi în scopul de a micșora producția, fără a se provoca victime omenești, prin următoarele instrucțiuni...) și obligat apoi să intre în aerul și în lumina și întunericul lumii (...lipsa de la lucru prin cereri de concedii medicale, concedii de odihnă, deplasări pentru interese personale, procese sau martori la procese...), în contact direct cu acest aer și cu această lumină și cu acest întuneric, cu picioarele pe pămînt deci, să trăiască singur, adică să aibă nume și identitate nu numai în acte și să retrăiască astfel în această formă, în această ipostază pe care n-o dorise, singurătatea și absurda existență a speciei sale (...încetineală la lucru, pentru a se micșora cantitatea materialului lucrat... lucru de proastă calitate, căutînd a introduce materii... care pe urmă să facă materialul lucrat nefolositor...)... deși, dacă el, cocoșatul, neapărînd, dacă deci nu se ivea din sîmburele acestei specii (...Sîmbureștiul e un vin ca lumea, nu te scîrbești de el), nu-i păsa de nimic, nu era conștient, con-ști-ent și nu-l obliga nimeni să fie conștient de esența și de scopul și de efemeritatea sa (...printre cei transferați la Arsenalul Armatei din Tîrgoviște sînt nemulțumiri în legătură cu felul cum sînt obligați să lucreze... deși sînt lucrători calificați, au fost puși la corvezi și la munci în afară de ateliere... De unde știu? Păi unde discută ei, nu la depozitul de băuturi spirtoase... Alexandru Bucșenescu... văru, ce?! lîngă Arsenal e depozitul... Cîteodată, beți, debitează expresii...), și nu era necesar să știe această inutilă știre, sau cunoaștere a genelor sale și a forței cromozomilor biologiei sale care-i asigură zilele și deci existența și care deci îl făcea și să se înțeleagă pe sine (...expresii injurioase la adresa autorităților, de mamă și de Dumnezeu... debitează și de Cristoși și arată că războiul merge prost, iar în curînd aliații vor ocupa țara...) și să înțeleagă ce e pămîntul pe care stă și ce e timpul pe care-l trăiește (...Tot Sîmburești, se-nțelege...)... dar cine dracul astăzi poate să jure că înțelege ceva, în afară de ce-o fi înțeles el stînd pe scară în privata înconjurată de putoare că soarta lui e numai a lui și că nimeni nu i-o poate împlini, decît el, el, cel venit prin țeava de carne, cocoșatul, nimeni altcineva, fiecare cu soarta sa... Conița (147 kg) a rămas li-te-ral-mente cu gura căscată ascultîndu-l pe medicul cu mustăcioară, el băgîndu-și pe sub masă genunchiul drept între picioarele ei, li-te-ral-men-te năucită de vorbele lui, fără să știe, bineînțeles, năucită de vorbele lui, că el mai avea încă un genunchi, pe cel stîng, care nimerise între genunchii fetei ce sta în dreapta ei la masă... A doua zi, din spusele lăptarului reținuse că în cercurile comuniste se afirma că Partidul intenționează să stabilească unele legături cu unii membri de la Legaţia Suediei, pentru a se sublinia, pentru moment, numai admiraţia democraţilor români pentru atitudinea politică a Suediei... Şi că tot în aceste cercuri se spune, în legătură cu internarea în lagăr a scriitorului T. Arghezi şi Victor Eftimiu, că ar trebui să se trimită gazetarilor şi cît mai multor intelectuali apeluri pentru a protesta... Cît priveşte înţelegerea timpului de către cel asfixiat cu gaze mefitice, li-te-ral-men-te îi plăcuse mustăciosul, cum le freca cu genunchiul drept şi cu genunchiul stîng pe cea pe care o iubise şi-avea s-o trădeze cu cea pe care avea de-a doua zi să o iubească la el în garsonieră, pe strada Sfîntul Mucenic... (Care sfînt ? Uitase.)... şi pe cea pe care avea s-o trădeze ca s-o iubească din nou pe cea pe care o trădase... Masa la care chefuiau era îngustă, ca de pomeni, sau pentru nunţi, să încapă mulţi în sala uriaşă... Dar de ce-şi amintea acum de aceşti inşi, acum cînd tremura sub friguri, cuprins de friguri, sleit de nopţile nedormite din ultima vreme, de cît îi pîndise pe Papavă şi pe Albişoru şi pe Ilie Dragomir, oameni de rînd şi pe alţi inşi cu cefe mai grele, de ce-şi amintea acum de teoria medicului cu mustăcioară despre pericolul ce-l reprezintă sarea, duşmanul numărul unu al omului, afurisita asta care băgată pe gît absoarbe apa, cere apă, te umflă cu apă şi-ţi măreşte tensiunea şi-ţi strică echilibrul fiziologic, sarea, ea cea aflată în afara celulelor în care domneşte parcă potasiul, nebunul din legume şi fructe care ne ţine în viaţă, sarea, afurisita, care o făcuse pe coniţă (147 kg) li-te-ral-men-te să se închine şi să-şi dea seama su-bit ce-avea de împlinit în viaţa ei, de-acum încolo... să nu mai mănînce sărat... deşi sarea e... sarea bucatelor, sarea vieţii, doar şi sîngele e sărat, mai ales cel tînăr, nu cel care se subţiază de ani şi e ca o leşie, mort... de ce-şi amintea de trădarea mustăciosului, care de fapt n-a durat mult ? !... căci, nu-i aşa, el s-a reîntors peste trei zile la coniţă (ea în fiecare dimineaţă de-atunci se urca pe cîntarul cumpărat din Obor...) fiindcă, nu-i aşa, trădarea i-a cerut li-te-ral-men-te s-o iubească din nou pe soţia lăptarului, ca s-o poată înşela mai departe cu dulceaţa de fetişcană cu ochi clipitori care fusese la masă în dreapta ei... „Domnilor, faceţi gargară cu sare, scăpaţi de amigdalită, sarea schimbă compoziţia chimică de pe mucoase şi omoară bolile, ea e bună şi în guturai, trageţi uşor apă sărată pe nări... Faceţi băi cu sare, sarea e prietenul omului, dacă o folosiţi... ca să zic aşa, pe cale exterioară, cum ea e dușmanul, de-o înghițiți sub orice forme..." Da, da, pricepu : doctorul bătuse cu palma în masă, spunînd... a-trag a-ten-ția că sarea este și Dumnezeul și diavolul, asta înseamnă că nu e nici o scăpare și că e o vi-tă cine cre-de că există ceva pe lume care nu este mu-ri-tor, totul es-te muritorrr... și noi, și ideile noastre, li-te-ral-men-te... Și povestise, înghesuind-o pe fetișcană cu laba piciorului (se descălțase de pantofi) pe sub fustă, că nefericitul cocoșat fusese îngropat în cimitirul plin de sarea din satul său de la poalele muntelui de sare, îngropat nu prea adînc, ca să nu scoată prea multă sare, vecinii și rudele, în pat de sare îl puseseră, pe-o stîncă de sare, și-l acoperiseră cu acel pămînt ce omora toate florile și sugruma și iarba, îl băgaseră acolo lîngă ai săi plecați mai de demult în lumea drepților, lîngă trupurile lor care nu putrezeau niciodată, ci rămîneau cum intraseră în sărătura pămîntului cu mîinile pe piept ca să aștepte învierea de apoi... Dar Leoveanu ce voia ? Îi băga sub nas o hîrtie... Cine e insul care a spus că legătura lui cu Pătrășcanu a început în martie, dar înainte de arestarea lui Foriș și a celorlalți ? Cine a zis că primul lucru pe care l-a făcut a fost să-l recomande lui Torosian ? Dar ăsta-l cunoștea, Torosian, de la Constanța, dintr-un proces care avusese loc cu mulți ani înainte... Torosian avea mașină ? Era un avantaj enorm ?... Leoveanu, dobitocul, nu aflase decît ce nu era important și știa asta și voia să afle totul, de-aici dragostea lui... stima lui, ura lui, amenințările, promisiunile... Cine a spus că Pătrășcanu era discret din născare nu i-a spus lui Leoveanu, și nici ce-a spus că din născare, prin educație, prin prudență, un om care vorbea foarte, foarte puțin... Mai cu seamă în chestiuni de partid era secretisim, chiar așa fusese, secretisim... Leoveanu mai spera că prinde ultimul tren, dar acesta plecase și el nu știa, Leoveanu... Nu era vorba de stimă și de dragoste, voia să știe ce știa el, de asta aveau toți nevoie, sperînd fiecare să iasă învingător, de puterea ce-o avea el prin ce știa aveau nevoie, nu de el și de boala lui de friguri : și de cînd înțelesese că nu-i interesa viața lui, ci doar ce era în mintea lui, ce aflase doar el, de cînd înțelesese că spunîndu-le sau ba aceste lucruri ei tot aveau să-l lase în plata Domnului bolnav în pat, să se stingă ca o culme a caraghioslîcului *mîncat de friguri*, îl cuprinsese deznădejdea că el, oricum, va sfîrși mîncat de friguri și de țînțari și de cine știe ce alte lighioane împuțite, va sfîrși astfel tocmai ca să se împlinească adevărul că lor nu le păsa de el, ci de puterea lui pe care doreau s-o folosească doar pentru sfînta și singura și unica lor piele... Căci ce deosebire era între Leoveanu (care voia să afle și n-avea să afle niciodată cel puțin de la el cine fusese acel ins care povestise cum la începutul lui aprilie îl condusese pe Pătrășcanu, împreună cu Torosian, în casa mamei lui Cocea, unde primul îi zisese : „Uite, aici am vorbit cu Mocioni Stîrcea, din partea Palatului", fără să-i mai dea alt detaliu și fără ca el să mai încerce să-l descoasă, știind că n-ar mai fi obținut nimic) și doctorul cu mustăcioară ce voia să știe cum dau bobii, ca s-o poată întinde în Italia, eventual și cu conița (147 kg.), sau chiar și împreună cu ea și cu fetele ei și cu bărbatul ei (și cu banii lăptarului), dacă acesta era prețul ieșirii dintr-o soartă care se părea li-te-ral-men-te... căci, domnilor, zicea el, scheletul meu nu vrea să fie păstrat milioane de ani în acest pămînt ca să se constate c-am murit de prostie, tînăr și cu... he, he, mustăcioară... Or, cretinul de lăptar, cu nume imposibil (care nu băga de seamă că-i pute gunoiul după ușă și voia să afle și să spună cui credea el că trebuie, și celui care-l scutise de front și-i făcuse rost de o camionetă ca să se plimbe pa-să-mi-te după lapte prin sate și să-l vîndă prin mahalale și celor ce lucrau acum la Arsenalul Armatei din Tîrgoviște... și care erau nemulțumiți că nu găseau acolo locuințe la prețuri fixate prin ordonanțe și că proprietarii de case care cereau pentru o cameră goală trei-patru mii de lei pe lună... și că Ilie Dragomir zisese că nu puteau suporta o asemenea scenă și d-aia erau obligați să doarmă pe băncile din sala de așteptare a gării) și chiar... da, chiar... Toți erau o apă și-un pămînt. Deși unii parcă erau apa și alții pămîntul și el trebuia să aleagă între apă și între pămînt, acum, pe plaurul plin de iarbă și trestie și papură, plin de rațe sălbatice, de porci sălbatici... Soarele verii secase apa din smîrcuri și lungile și întortocheatele poteci de apă... deși, deși norii oricînd... Cocoșatul avusese noroc în moarte, behăise medicul, rămăsese întreg, li-te-ral-men-te întreg, viermilor nu le place sarea... Îi crescuseră unghiile și părul și barba și ieșiseră din pămînt ca iarba ciudată, albă colilie, barba îi flutura peste pămînt, de șapte metri, ca o iarbă răsărită pe lună, sub lună, cerească, lucitoare, însă puțind a privată îngrozitor... Cocoșatul îmbătrînea în pămînt fără să putrezească, parcă înviind, așteptînd să sufle într-o zi vîntul mai tare și să-l smulgă din pămînt, ca pe un copac viu, așteptînd... Tremura de friguri în coverca ridicată cu cîteva săptămîni înainte, cînd plouase ca o părere, clănțănea din dinți ascultînd scroafele ce alergau gîfîind să scape de lăcomia purceilor neînvățați încă să rîme, privind cum se legăna în ochiul de apă dintre sălcii barca somnoroasă cu care venise... Trebuia să plece, cît mai putea să se ridice și să judece, pînă nu-l năpădeau din nou țînțarii și umezeala și noaptea ce avea cu siguranță să vină cu negura și cu tainele ei și cu țipete ciudate de păsări, trebuia să aleagă între pămîntul pe care se afla și apa ce putea să-l scoată la alt liman, între apa noroioasă și pămîntul alunecos și nesigur și totuși plin de verdeață, de sălcii, între două posibilități, dintre care una, dacă ploua sau nu ploua, avea să înceteze să mai fie, pămîntul sau apa, în orice caz puterea ei sau a lui avea peste noapte să se surpe, nu mai era timp și altă ieșire nu mai era de nu alegeai, hotărîndu-te, altă ieșire nu mai era nici una, în afară de calea care întotdeauna pe toate le scoate la capăt, moartea, împuțita... Dar prin iarba verde ce zare de foc se vede, ori e ochiul șarpelui ?... Vocea medicului cu mustăcioară : domnilor, trebuie să învățăm să ne cioplim topoare din piatră, să trecem pragul măcar al primei culturi umanoide, ca să ne mai crească li-te-ral-men-te encefalul... Și conița cu gura căscată ascultînd cum maimuța fără coadă, scundă, doar de-un metru, a făcut domnilor primul pas fundamental în evoluție spre ce sîntem azi... s-a dat jos din copac ! Ehei ! Ehei ! au ars pădurile, ce dracu au făcut ? s-au rărit, s-a-ntins ca o rîie savana și moima fără coadă n-a mai avut ce face, a sărit pe pămînt și-a început să pape grăunțe, poame, rădăcini, fetelor, și-a schimbat meniul, e clar, se vede după dantură... E cazul să coborîm din... putină... din meri și peri și s-o-ntindem în Italia dacă nu vrem să ne terminăm viața ca dumnealui cel de pe malul mării, ehei ! ehei !... Și Leoveanu : „De mi-i pui în palmă, te fac om, altfel..." Altfel ce se-ntîmplă ? Îl lăsa acolo, pe patul de papură ? Nu-i spuse nimic, își aminti doar de grădina din fața casei lor, dintr-o primăvară cu cerul înalt și mulți fluturi, dintr-o vară, mai bine zis, cînd, mîncînd castraveți luați de pe vrejurile încarcate cu frunze grase, ca niște balauri verzi, cu solzi de frunze, ca niște fantastice ființe tîrîtoare și pline de flori galbene și de castraveți mărunți sau mai lungi și mai grași ca niște purcei ieșiți din ființa verde... atunci, ascultînd cum cînta în nuc cucul, se simțise dintr-odată ca în grădina raiului, în cer... unde poate cîndva ar mai fi putut să ajungă, în raiul de deasupra grădinii de lîngă casa lor, în cer... și parcă voia să zboare acolo, să ajungă unde cu gîndul se și afla el, cu fata lui Pătuiag, amîndoi, și să privească fluturii albi de acolo cum băteau din aripi cu voluptate aerul, la fel ca fluturii din fața sa ce treceau în stoluri peste florile galbene ale fasolei înflorite... Și Serafim, lunganul, slăbănogul, fluierîndu-l din drum, să-i vadă arcul din nuia de prun pe care îl făcuse văru-său Tudorică, și săgețile din trestie, cinci, fiecare cu un ac de cusut înfipt în cap și întărit cu un gogoloi de ceară... Putea să întindă ața și arcul să se încoarde și săgeata să țișnească și să lovească burta cîinelui cîrciumarului, sau aripa vreunei gîște... îi arătase arcul și Serafim după ce învățase să tragă bine cu el o luase la fugă cu el, și cu cele cinci săgeți, rîzînd, ca într-o glumă... Ciudat e cum amintirile cresc ca niște ciuperci... și răsar din te miri ce, din cuiele gardurilor, bătute cu pietre, ca să nu doarmă Popa Vladimir, din nisipul călcat de copitele cailor, din lătratul răgușit al cîinilor, dintr-un arc, din zborul puilor de găină peste cotețe, pentru prima oară... cresc și te umplu și vezi ce ai fost și ce nu mai ești și ce nu mai poți fi... Idiotul de Leoveanu voia să știe cu cine umbla Ilie Dragomir și cine era insul care venea zilnic la Torosian cu Pătrășcanu, voia, dar nu știa ce voia, și el n-avea să-i spună nici despre Constantinescu-Iași cu care s-au întîlnit pe strada Smîrdan, în timpul unui bombardament... Legături de partid, Pătrășcanu și Dragomir, cu Mihai Ralea, care locuia undeva în afara Bucureștiului și venea cu mașina în oraș, adus de Ghelmegeanu... Pe urmă, vorba lui... a fost legătura cu Voitec, adus la Torosian de la Banca de Credit... Interesant era că nu cîți și cine s-au întîlnit, ci că doar el știa... cum aflase prin iunie că Pătrășcanu voia să i se pregătească hîrtii cu antetul Ministerului de Justiție și al Ministerului de Interne, fiindcă nu știa dacă o să intre în ministere, nu era încă sigur, dar avea nevoie ca să elibereze deținuții politici... Cum dorea și-i și spusese lui Ilie Dragomir, că era necesar să pună mîna pe Monitorul Oficial, ca să se publice în el imediat documentele... Și mai voia ceva : „Ne trebuie o mașină de înregistrat discursul regelui..." Pe care-l făcuse el, ca și decretul de amnistie... Și încă ceva a mai zis: „Ne trebuie un radio-telegrafist..." „Dacă nu mi-i pui în palmă cît mai e timp ca să le venim de hac înseamnă c-ai lucrat și pentru ei și ne-ai trădat și că deci meriți să crăpi pe patul ăsta de papură, fără chinină, mîncat de lupi, dacă s-or găsi să adulmece hoitul tău în care a intrat duhnind poate chiar moartea, nu numai boala, meriți să plesnești ca să nu ne faci alt rău și mai mare, singur să plesnești ca o bubă plină cu puroi, deși în întunericul ăsta verde dintre trestii și papură nici dracu n-ar mai putea auzi dacă eu ți-aș face de petrecanie, dar nu vreau să-mi spurc mîinile cu un nenorocit, dacă într-adevăr nu ne-ajuți, cu toate că eu sper că numai frigurile ți-au luat mințile și taci, sper și aștept, mai aștept să-mi dai oamenii și locurile ce-ar putea să... altfel, înfruntîndu-ne prostește, înfruntînd și legea noastră, care nu iartă, și, de te pui împotriva ei, nici boala nu te mai poate salva, nimic, căci sînt sigur atunci că te pui împotriva ei și a noastră ca să arăți că este și sîntem și noi fără omenie... Tu care cunoști, mi-ai mai spus, totul, și zici că e strîmb, nu întîmplător refuzi să-mi vorbești, tăcînd ieși din legea chioară pe care zici c-ai slujit-o pînă acum și ești atît de bou încît să te lași chiar să putrezești aici ca să o înfrunți chiar cu pieirea ta, și prin asta să-ți arăți și ție, dar și mie și nouă, cît e de împuțită..." Neputința îl pustia, gura lui era plină de sudoarea ce-i șiroia de pe frunte și de pe fălci, gîfîia sub soarele necruțător, cu ochii mici ca de porc, înfipți în carnea obosită și verde și desfigurată de neputința ce fierbea în el și de convingerea tot mai sigură că făcuse drumul de pomană. Ca într-un vis o auzea pe fata lui Pătuiag cîntînd cîntecul acelei mirese măritată peste Munți la părinți necunoscuți și la cumnați nemaivăzuți pînă atunci, mîncată de străini ca iarba de boi bătrîni, și care de supărare văzînd cum tinerețea i se pierde s-a schimbat în cuc și-a plecat în zbor spre ai ei și le-a cîntat... — I-auzi, maică, cucul cîntă, îl știa și Papavă să-l zică din gură... Papavă? Glasul lui se împreuna cu al fetei lui Pătuiag, peste ani, vîrstele lor... Tremura. Leoveanu mai zise: „Am aflat de la cel cu coarne de cerb, lăptarul... că mîncarea servită la cantină este proastă și că adjutantul Liță Ioan care face aprovizionarea pentru cantina muncitorească trimite jumătate din alimente la unii dintre superiorii săi, că-l protejează... Au cumpărat porci pentru cantină, dar carnea a fost trimisă la București, la protectorii din minister... Dar nu mă interesează, cum bănuiești, că la Arsenalul din Tîrgoviște muncitorii n-au avut în farfurii decît oase și nici că unii șefi de-acolo lipsesc de la serviciu cîte trei, patru zile, stînd la București, cum e Stănciugel, care pleacă joia și vine lunea, și nici că muncitorii nu au învoiri și că, rămînînd singuri, execută toate lucrările mizerabil, ci... să-mi spui cine are nevoie de armament și cine ține legătura cu unii din armată și cu comuniștii și cu... cu mai cine ?... Cine ?... Cine ?... Nu-l mai auzi. Trecea peste frunzișul verde vocea lui Papavă. Ilie Dragomir privea apa, în munte, venind tumultuos în cascadă, compactă, frîngîndu-se în bucăți argintii și fărîmițîndu-se apoi în lumina soarelui, vibrînd, ca un nor de fluturi minusculi colorați, în verde și albastru și roșu căzînd din ceruri... apa fărîmițîndu-se în această planare peste hăuri ca să se închege din nou la poalele muntelui în aceeași materie rece și nespectaculoasă și doar aerul să rămînă, rămînînd, mai neveștejit prin zborul nedorit și colorat al apei de pe stînci spre cîmpie... Și lîngă Dragomir, Papavă : „I-auzi, maică, cucul cîntă. / Ieși afară de-l ascultă !... / Asculta-l-ar doar pustia / Că el mi-a rupt inima. / Ca să n-am zile senine..." Și pasărea auzind, fata a căzut din cer, a căzut... Și Papavă : „Mîine-i anul de cînd zac, Mi-a crescut iarba la cap, nu am frați ca s-o cosească, nici surori ca s-o plivească..." O să mori aici ca un cîine, zise Leoveanu și el privi cerul înalt în care se roteau berzele albe, privind vara cum se duce, privind din albastrul nepîngărit toamna și frigul... Tremura din răsputeri. „Îți pute gura, s-a blegit carnea pe tine și duhnește, parcă ești mușcat de șarpe și aiurează veninul în tine și se coace și-o să te sugrume... spune-mi... Cine ?..." Sălciile, roase de vreme, scorojite, unele, arse la rădăcină — ce copii făcuseră focul să frigă pește ? — altele pîrjolite în vîrf, ca și cum un nebun dăduse foc cu gaz crengilor verzi, să vadă ciuntite cum arată peste păpurișuri trunchiurile bătrîne... Și, totuși, oricît mușcase flacăra din ele și oricît arătau unele ca niște cărbuni stinși, o putere nevăzută și șuie, din adîncul lor făcuse să izbucnească mlădițe noi din boantele cioturi carbonizate, o sete de întinerire mai vie ca orice flacără verde țîșnită din adîncuri lumina pădurea arsă... „Ne-ai trădat, dacă taci, sau te-a ajuns vreun blestem vechi... dîrdîi, nu sînt numai friguri, te-o fi mușcat vreun șarpe, ia să văd... Măcar mă auzi ? Sau faci pe surdul, ca să nu-mi răspunzi ? !... O să rămîi aici neștiut de nimeni, eu n-o să mai calc pe-aici, am alte treburi, lumea arde... Crezi că fără ajutorul tău nu putem învinge ? Numai tu, cu secretele pe care le cunoști, ai toată puterea ?... Hai, omule, ce te-ai încuiat așa la inimă, vorbește... Și să punem cazul c-ai crăpa, la ce ți-ar folosi să păzești tainele astea, la nimic... Doar am fost împreună mereu, chiar prieteni, nu ?... Crezi că Dumnezeu o să te ierte de păcate dacă-ți ții pliscul și dacă o să-ți închizi ochii pe veci, tăcut, o să-i fii lui mai drag și-o să te așeze în pat luminos în dreapta lui, sau crezi că de nu dai ortul popii ăștia de-i aperi tăcînd or să te'ungă cu mir pe frunte dacă ajung la putere și-or să te pună în strană să cînți ca un epitrop de biserică nouă, ori vrei să-ți plătești vina lăsîndu-ne pe noi în baltă cu fundul gol și crăpînd și tu în pielea ta puturoasă și ciuruită de țînțari și putredă ? !... Ce te-a apucat, te-ai scrîntit, ai făcut contract cu necurata, cu baba-hîrca, să-i ridici poalele și s-o vezi ? rîse Leoveanu. Cine a avut însărcinare să meargă la Tîrgoviște și să ia arme, cine trebuia de la depozitele de arme să ia arme, *răspunde*, și cui să le dea, și ce cînd, și ce să facă ăștia de le primeau cu ele ?... Hai, spune, îl mîngîie pe frunte Leoveanu, bucurîndu-se că o să afle ce dorea, — și bucurîndu-se fața i se destinse și ochii nu mai sclipiră înverșunați, și abia atunci el văzu cît era de îmbătrînit și de uzat (ca o cîrpă de bucătărie pusă la uscat arăta fața lui) și că numai dorința de-a afla ce dorea și ura și neputința și groaza că putea să nu deschidă nici o ușă îl țineau treaz și mai la vedere verde... Își aminti de Ilie Dragomir plecînd în acel automobil vechi și ponosit, plecînd de lîngă Arcul de Triumf unde se întîlnise cu Velisarie Procopiu, îndepărtîndu-se în pocnetele tuberculoase ale motorului, ha, ha... în fum, ca însoțit de un duh, într-un duh duhnind a benzină... El era pe patul de papură uscată, surd la ce boscorodea Leoveanu, încurajîndu-l, totuși, că va trăi, că trebuie să trăiască, aproape de Leoveanu, la un pas, și totuși departe, ca într-un capăt de barcă, singur, Leoveanu fiind în celălalt capăt de barcă, în aceeași barcă și viață și totuși foarte îndepărtați, ca seara de dimineață, el fiind înspre moarte, cum îl vedea Leoveanu, nu murit, cu viața încă în el pulsînd, dar cu acea viață care e o față a morții, fața mișcătoare și vorbitoare a morții, fața ei cea mai teribilă și mai vicleană, el era adică aici, deși era și dincolo, și Leoveanu înțelegea că boscorodea optimist și caraghios și de pomană... Și apa bolborosind în adîncuri, sub ei, în pămînt, mustind prin rădăcinile ierburilor, printre sălcii pitice, punînd furnicile pe fugă, pe ele scoțîndu-le întîi din nepăsătoarea lor plimbare, făcîndu-le să se urce pe tulpina arsă de trăsnet a plopului de lîngă căpătîiul lui, în valuri negre, grăbite să se urce cît mai sus, pe ierburi, pe papura uscată, în vîrfuri, ca și cum ar fi vrut să se desprindă de pămînt și să prindă aripi și să zboare către cine știe ce fel de Dumnezeu al furnicilor aflat în văzduh, amenințate de duhul apelor ce creșteau nevăzute, disperate în călătoria lor, trecînd și peste trupul lui nerușinate, ca peste un mușuroi, pișcîndu-l exact ca atunci cînd gura lor invizibilă te mușcă presimțind ploaia, apa căzută din cer, disperate în călătoria lor spre un adăpost aflat cît mai departe de pămînt, în aer, disperate în călătoria lor spre un tărîm al fericirii, năvălind peste picioarele și mîinile lui, în sus și în jos, peste fruntea sa, puhoi, puhoind sălbatice, ca peste un mort, zăpăcite, uitînd că mai trecuseră peste el, sperînd poate că era o pasăre ce se odihnea căzută din lună și-avea să le poarte pe aripile ei în zborul ei falnic peste lumea putredă de ape... Soarele se răcea printre nori, sărăcea, ca o lanternă acoperită cu maț de porc. Și Leoveanu, rîzînd cu hohote, tăvălindu-se pe iarbă de rîs, ca apucat de epilepsie, înecîndu-se de atîta rîs și scuipînd, stingîndu-se rîsul în el ca un cărbune stins în lapte, sfîrîind, lățindu-se peste trestii ca o baligă, epuizat de atîta fericire (parcă această fericire doar de el știută îl surpase). Bîzîiau albine aurii, ca niște sunete aurii, ca în ziua cînd simțise cum vraja morții trecea peste lucirile crinilor imperiali moleșindu-le, stingîndu-le ca o boare ce rupe și munții și-i macină și-i limpezește și-i unduie în nisipuri argintii pe malurile sau în străfundurile unei mări albastre ivite în locul lor... Și vocea lui Theodorachis parcă hîrîind într-un megafon ruginit, sceptică, nerușinată, zicînd că nu pricepe cum un ins cu o oarecare doxă la bilă poate să se îmbrace într-o manta oarecare, indiferent, ateu, Theodorachis, ca întotdeauna, necrezînd nici în voievozi sau în istorie, nici în conducători sau în popor și simțindu-se bine, scuipînd în microfon ca să se audă mai bine și să se înțeleagă că nu-l emoționa nici măcar tehnica și șuruburile ei, hohotind și el de rîs ca Leoveanu, cel ce purta mereu joben negru și un palton lung, negru, sau un pardesiu negru, ca un preot al unei religii cunoscute doar de el, sau ca un clovn, rîzînd în megafonul ce se destrăma în aer ca o ciupercă șerpească, arsă de soare. Și el privind crinii imperiali, Theodorachis, holbat, zicînd că nu există o altă eroare mai mare, dar că nu trebuie, domnilor, să ne emoționăm, nu, nu, priviți cum în locul corolei dumnezeiești și a semeției crinilor se-ntinde ca rîia nimicul blajin și inert și se impune, domnilor, ireversibil, așa cum doar moartea știe să fie certă și desăvîrșită, da, da priviți și fiți sceptici, dacă vreți să fiți liberi, chiar amari și nesimțiți și duri și nesuferiți, dar liberi, din toate astea, domnilor, izvorînd diavolul ce ne eliberează de emoții de domnișoare bătrîne și de prejudecăți și dogme și patrafire... Vocea lui Theodorachis, în sala fostului cinematograf de pe malul mării, vorbindu-le babelor ciunge și surde și cu pălării de pai pe cap despre „Tinerețe fără bătrînețe...“, în după-amiaza cînd delfinul sau vietatea aceea fără nume își arătase ochiul din valuri, clipind, clipind, ca un semn al morții sau al vieții, ca un oracol, în după-amiaza cînd se-necaseră soldatul și puștiul cu părul roșu, vorbindu-le în timp ce ele mîncau semințe sau lingeau înghețată ca niște școlărițe, împletind ciorapi pentru nepoței și așteptînd să treacă plictisitoarea lui conferință și să vină corul grănicerilor și să-i mănînce din ochi pe soldații bronzați cîntînd ca și cu cîteva zile înainte „Cucule cu pană sură“, ambiția dirijorului Panaitiu, cel în fiecare buzunar cu cîte o proteză ținută într-o cutiuță de argint... Feciorul de împărat care a dobîndit tinerețea fără bătrînețe și viața fără moarte și s-a bătut deci să ajungă în acest spațiu al eternității se află acum, scumpe doamne, sub zodia unei fatalități : într-o zi se va lua după un iepure șchiop, după unii, și va ieși din țara visată și visul său împlinit se va zdrobi ca o nucă nici măcar de cocos. Inima sa în țara fetelor frumoase prea de multă fericire se umpluse și el se ridicase de pe acel pămînt ca un balon de spumă — ca să se trezească dincolo de hotarele fericirii, plesnind, revenind omul care fusese, muritor și viu. Acest erou disperat care merge spre cunoașterea sa, scumpele mele doamne... Intraseră grănicerii, tropăind, transpirați, duhnind a bărbați stătuți : „Cucule cu pană sură, cuc...“ Delir... Babele cîntau cu ei, din sală... cucule, cuc... Și Gogu Pană fotografia de zor, cu ochii împăienjeniți de bere. Și în pauza dinaintea „Anei Lugojana“, cînd Panaitiu fugise în culise să-și schimbe o proteză, Theodorachis sărise pur și simplu pe scenă : „Scumpele mele doamne și domnișoare, faceți nițică tăcere în sufletele voastre ca să mă auziți, să vă tacă o clipă gîndurile tumultuoase, simțurile sprințare, cuvintele sfinte și cele deocheate... Am să vă spun ce este dragostea ! Ea s-a pervertit și-a fost cam pusă la colț, fiindcă tot felul de netrebnici care n-au cunoscut-o au vorbit în numele ei, sau chiar au scris cărți, dobitocii... Ce e dragostea altceva decît un foc ce te rupe de toate lanțurile, stimatele mele, o rupere de tot ce nu este iubire, un foc divin care unește trupurile, sufletele, spiritele, iubitele mele doamne, da, vă rog să mă credeți, fiindcă și eu, ca și dumneavoastră, sînt o ființă vie, însetată de acest avînt dumnezeiesc...“ Degeaba a mai apărut Panaitiu surîzînd cu dinții săi falși, doamnele băteau din palme și tropăiau strigînd „Ura ! Ura !“... Afurisitul, nepăsătorul, scepticul, nu se lăsase călcat pe bombeuri... Ha, ha, ha !... Noi toți, scumpele mele doamne și domnișoare, sîntem pe o luntre beată, a lumii, care fără iubire se poate împotmoli în nămoluri cleioase... „Ura ! Ura !...“ Grănicerii fuseseră învoiți să se scalde în mare. Și ochiul peștelui lucise, ca o vină ?, ca o bucurie ?, a lui, a cui, a pămîntului, a nisipului, a babelor, a orelor grele de căldură, a timpului, a dracului, a cui ? Cine trebuia să se schimbe, să plece, să vină, să crape, să bea bere, să lingă înghețată ? Călcat de furnici, învelit în furnici ca într-un giulgiu mișcător, scuipîndu-le, ca să scape de cele ce-i intrau în gură, ștergîndu-se la ochi, degeaba, ca un pește în iarbă, mîncat de viu... De cîteva zile, de cîteva săptămîni, prieteni și cunoscuți, neprieteni și necunoscuți, toți, ca în copilărie, veneau și noaptea, în vis, și-i cereau arcul... Numai Nicoleta nu i-l ceruse atunci cînd treceau desculți pe la poarta popii Haralambie, cel care de atîta viață cîtă trăise se-nvechise și i se micise capul de-i intra potcapul pînă peste urechi... Ce voiau și unii și alții să știe ? Cine e cine ? Unii, pe unul, alții pe altul, fiecare pe altcineva. Nicoleta nu-l întreba nimic, ducea pe umăr o creangă de măr înflorit. Ce-ar fi vrut să știe, cum Pătrășcanu împreună cu doi oameni ai regelui au intrat în casa de pe strada Armenească, după orele unsprezece noaptea ? El pregătise un text, pe care cei doi, după unele discuții, l-au acceptat în întregime. Sau să afle că în momentul cînd el s-a așezat să redacteze în întregime... fiindcă era vorba de o proclamație... A început alarma, se apropiau de București bombardierele engleze, care n-au întîrziat... Îi interesa ce-au discutat cei trei? Nici nu știau precis cîți au fost și unde au fost. El le-ar fi putut spune și altceva: că omul pe care ei nici nu-l mirosiseră, deși-l urmăreau tot timpul (și chiar Gestapoul, nu numai Siguranța) nu intra în adăposturi în timpul bombardamentelor, nici ziua, nici noaptea, rămînea în încăperea unde se afla... Cum a rămas și cînd a redactat „Proclamația regelui către țară“, într-o săliță interioară din care nu se vedea afară nici o rază de lumină. Ce știau ei despre Ceaușu, despre Foriș, Dej? Dar despre Ilie Dragomir, Groza, Titel Petrescu? El avea cheile toate. Sau cîte putuse afla. Căci nimeni nu poate să știe totul. Îl mușcau frigurile, îl urzicau furnicile, soarele se-nvîrtea ca o nălucă în cerul golit de nori, Dunărea aluneca tăcută spre marea de unde ochiul de pește parcă sticlea ca un fulger peste întinderea apelor și peste prunduri, ca un far. Numai Nicoleta nu-i ceruse nimic niciodată. Se luase peste ani cu Simion Vidrașcu și rămăsese stearpă și de cîte ori o mai văzuse ea purta pe umeri o ramură de tei înflorit, sau un liliac înflorit și-l privea parcă fără să-l vadă, absentă, pe un absent. „Și el își amintea întrebarea părintelui Haralambie, ce-i învățase scrisul și cititul: „Unde e colega ta, păcătosule?“ „E absentă, părinte, are gîlci“. Parcă rămăsese toată viața cu gîlci, Nicoleta. Simion avea casa lîngă marginea pădurii. Bătătura îi era plină de găini și de porci. Și în grădină, printre nuci și cireși, ridica zeci de clăi de fîn și de paie, pentru iarnă, cînd coborau oile de la munte. Și pe fiecare claie, vîrf de claie avea cîte un cap de berbec, cîte un cap de berbec, cîte o căpățînă de cal, cu dinții rînjiți, albă, să nu intre ploile pe lîngă lemnul din inima clăii și s-o putrezească. Iarna croncăneau ciorile pe țestele cu găvanele oarbe. Cînd era lună, oasele astea luminau și parcă se-auzeau nechezat de iepe și lătrături de cîini și gură de om. Viață trasă de ață, urduroasă. Nicoleta și fetele de seama ei, cînd el trecea falnic cu arcul în spinare spre izlaz, mergeau chemate de popa Haralambie să frămînte cu mîinile lor aluatul pentru prescură, trupul sfînt... Numai lor le era îngăduit, aflase cu mult mai tîrziu, neprihănitelor, să frămînte pîinea sfîntă, lor și femeilor bătrîne trecute de mult dincolo de păcat. Cu mîinile în postava cu făină de grîu, Nicoleta, turnînd apă dintr-o cană de pămînt... „Nu spui, ce, vrei să-n gropi cu tine tot ce cunoști?" Îl și îngropase, va să zică. „N-auzi?" Auzea. Și-i vedea pe Pătrășcanu și pe Ilie Dragomir intrînd în strada Masaryk, colț cu Vasile Lascăr, în plină noapte, ferindu-se de orice umbră, ferindu-se, deși știa că aveau obiceiul să intre întotdeauna, din cauza urmăritorilor, cu o zi înainte în casa unde urma să fie o consfătuire, cum îi ziceau ei. Sirenele urlau. O mină aeriană dărîmînd pereți și acoperișuri. „Taci?" Porcii, sălbăticiți, grohăiau prin păpuriș, răscoleau pămîntul cu asprele lor rîturi și ochii dintre ierburi priveau vicleni și rece... „Derbedeul, escrocul, bunul dobitoc, cinicul tace, trăiește și tace, dar de fapt disperarea își trăiește moartea, sau cum să zic, împuțitule?..." Un nor de țînțari bîzîiau prin aer. Noroiul putea. Știucile putreziseră în apele secate. „Ce-i cu atîția porci pe-aici? Foarte mulți porci, domnule!" Soarele, un ochi de pește, un mort, un porc, țînțari, furnici, un ochi de pește privindu-l stins, viu, stins, clipind, clipind... Vîntul prin sălcii, papura aplecîndu-se, ca tăiușurile unor săbii verzi, apa, bolborosind, puțind, muștele și ciorile presimțind, presimțind, furnicile acoperindu-l, îngropîndu-l în ele, fiindcă nu mai știau unde să se ascundă și ce să mănînce și ele, probabil, stimatele doamne și domnișoare, ochii scroafelor cu țîțele supte, de care atîrnau ca niște lipitori purcei negri și albi, vîntul tiptil, ticălos, ca o fiară, soarele chior, apa săpînd, înaintînd ca un neam de cîrtițe nevăzute și oarbe, și frigurile, frigurile ce nu mai se sfîrșeau în această putrezire a pămîntului și revoltă a apelor nevăzute și a vîntului, a scroafelor și a furnicilor, a firii, pe care nici un om n-o învinsese niciodată și n-o putea învinge, nicicum... Cînd se mai liniști, Leoveanu plecase și furnicile se răriseră, porcii lăsați peste vară aici să se-nmulțească trăind cu pești și cu iarbă și rădăcini se făcuseră nevăzuți și revolta naturii se domolise ca un șarpe săturat c-o broască. Ca într-un vis, înotînd pînă la Dumnezeu, un sturion rătăcit sau poate un somn învolbura apa... Pluteau pe deasupra lui penele unei păsări ucise în zbor.' O scroafă cu gură de cățea bora îngrețoșată. Putea un porc mort, plin de viermi. Ce cos-mos, fra-te-le meu, totul se duce dracului, pe apa sîmbetei, se-mpute, se des-tra-mă... Insula, ca un vapor ciudat pe o apă a morții... Dar cum îi spunea Theodorachis? Închideți ochii, închideți plis-cul, scoateți actele, facem vama, trecem Sty-xul, către ic-sul, marele suliver... Ha, ha, ha, rîdeau babele, întinerite. O barză se rotea în văzduh, nepăsătoare, poate aceeași din ziua cînd Theodorachis își sărbătorea, înconjurat de babe pe malul mării, bînd bere, înfrîngerea corpului de grăniceri, arătînd-o cu degetul și urlînd drăgălaș: priviți, scumpe doamne și domnișoare, barza, a venit barza, pleacă barza, acest animal sărac costumat, fără luxul extravagant al atîtor păsări de casă, burgheze, papagali și papagalițe și tot soiul de alte galițe, cărora li se aduce la colivie, ca matroanelor la pat, păpică, apică, priviți, berzele își merită lipsa de penaj sofisticat (tușise) poate și datorită faptului că în zborul lor prelungit peste mări și țări nu le-ar folosi la nimic o coloristică îmbelșugată (tușise din nou), în cer tot nu le-ar vedea nimeni și zborul nu s-ar măsura după culori, ci după puterea mușchilor și după neclintirea cu care străbat aerul electrizat (tușise iarăși) al înălțimilor către țara lor visată... Ura! Ura! bătuseră ele din palme și cuprinse ca de o beție fugiseră pe nisipul fierbinte și intraseră în mare, îmbrăcate, cu pălării de pai pe cap... Pupila rece a scroafei negre... Nicoleta, cu flori albe de soc pe umeri. Toți trăgeau să-i ia arcul, arcul. Nicoleta frămînta prescura, colacii. Ilie Dragomir, la Doftana, tînăr, țeapăn, tuns ca un școlar, așteptînd-o pe fata cu bască, și ea venind, desculță, desculță prin praful drumului, cu un săcui plin cu cireșe. Și în august, acum, de curînd, Pătrășcanu, lui Ilie Dragomir spunîndu-i că s-au ținut trei întruniri la Palat, lui care știa, care-l lega de alți inși ca ei, greu de găsit, de cunoscut, trei întruniri, ca reprezentant al Partidului Comunist și ca singurul reprezentant, de fapt, al întregii opoziții. Și problema încurcată (spinoasă, Ilie) era cum să intru la Palat, sustrăgîndu-mă nu numai pazei exterioare, ci și eventualilor spioni, recrutați de Gestapo și de Siguranță, în chiar interiorul Palatului. O dublă vigilență trebuia deci înfrîntă. M-am folosit de o mașină a Palatului, cu un șofer de toată încrederea, am trecut de primele gărzi, rămînînd într-o curte exterioară încăperilor principale. Lucrurile se petreceau între orele 11 și 12 noaptea. De aici, folosind intrări neuzitate și o serie întreagă de coridoare și încăperi, în care nu întîlnisem nici un om, am fost condus în camera în care urma să se țină întrunirea. Ședințele noastre au avut loc chiar în apartamentul personal al regelui, în chiar mijlocul Palatului... Vorbeau ei doi, singuri, crezîndu-se singuri, despre drumul spre Palat și în Palat, plină de primejdii, întortocheat, nesigur, la orice pas pîndit ca într-un labirint de-o gură de umbră, de-un ochi, posibil oricînd să apară un fir de praf care să răstoarne totul, să înghită totul, și el și ei să cadă în burta haină care nu cunoștea mila. Ilie, Ilie, de fiecare dată tot Palatul părea adîncit în somn, a zîmbit el, în sălile și încăperile prin care treceam era întuneric complet. Asta era. Toate aparențele trebuiau păstrate că nimic neobișnuit nu se întîmplă în acel moment la Palat. Ședințele au ținut de obicei pînă la 3 sau 4 dimineața. Însă, de fiecare dată, înainte de o se crăpa de ziuă părăseam Palatul cu aceleași măsuri de precauție ca la venire. Dar voi cum stați, cum stați? După ce se va difuza Proclamația Regală și Manifestul Guvernului la posturile noastre de radio... Ei? surîsese. Totul e în regulă, îi răspunsese Dragomir, există formații patriotice de luptă, de asemenea sînt mulți militari de partea noastră... așa că... le vom legaliza, vom interzice circulația, după transmiterea la radio a Proclamației, vor fi rechiziționate mijloacele de transport... Dar principalul, principalul rămîne arestarea celor ostili debarcării lui Antonescu și... Nici o teamă, avem și generali de partea noastră, îi știți, Dămăceanu, Sănătescu, o, da, desigur și Mihail și... Vor fi ocupate toate nodurile și mijloacele de circulație... Și nemții, dacă nu... dacă nu vor fi cuminți.... Surîsese și el, își dăduseră mîna, siguri, nu doar de viitorul lor, ci și de al României. Fiecare crezînd. Printre nori, razele soarelui răzbind, ca un cîntec. Și el, pe pămînt, cuprins de un frig supranatural, da, su-pra-na-tu-ral li-te-ral-men-te. Lăptarul, crezînd în părul său cănit. Conița (147 kg.), fluierînd arii din opere cînd se îmbăia în putina cu lapte, să întinerească. Lăptarul cu părul său li-te-ral-men-te supra-na-tu-ral, măsluit, ca să pară ce nu este, un mic șiretlic ca să înșele timpul și propria sa vîrstă și propria sa vigoare. Gheorghe Pană, bătrînul, după spusele fotografului, după ce-a paralizat de-o mînă și un picior, treizeci și trei de zile n-a mîncat nimic, a băut doar apă: punea să i se deschidă fereastra dimineața și să audă găinile în curte, și vacile, mugind, scîrțîitul roții neunse de la fîntînă, și să simtă mirosul florilor din grădină, și să le privească (îi puseseră picioarele patului pe niște cărămizi, îl înălțaseră) și să privească și verzele și ceapa dînd în floare, și fluturii albi trecînd peste beșicuțe:

căci el credea, da, credea că este chiar în rai. A băut doar apă, să moară, adică să se mute în grădină. Să nu facă să sufere nimeni, spălîndu-l, veghindu-l, nimeni să nu sufere din cauza bolii și neputinței sale. Fluturi colorați zburau peste căcărezele oilor. Nori de țînțari începură să înnegrească acum acoperișul lumii, li-te-ral-men-te a-co-pe-ri-șul... Fiecare cu credința, cu speranța sa... Și insula aceasta plutitoare, încărcată de verdeață și de mlaștini și rațe sălbatice, de trestii și fluturi, toate înflorite și născute înainte de a pune el piciorul aici, furnici, scroafe, broaște și șerpi blînzi, de apă, berze și iepuri, în toate tresărind și cîntînd o hărnicie a firii în fața căreia nu puteai să nu te mi-nu-nezi li-te-ral-men-te, insula trăind în orbecăiala atîtor necunoscute muște și parcă gîndind în florile bălților și în mugurii cruzi ca niște cornițe de țap cu o mie de capete ai sălciilor și... da, da, mergi în pădure, dar ai grijă că uneori pădurea ascunde copaci. Cine rîdea întrebînd ce este pădurea? Dragomir la Caransebeș, în închisoare, privind paturile suprapuse, adunînd rufele pentru spălat, ocupîndu-se adică în acea zi de curățenia camerelor și closetelor și coridoarelor și, de fapt, repartizînd locurile pentru ședințe, ca să nu afle gardienii și nici să nu-i prindă... Cine avea drept la pat?... Sus? Jos? Dar ce este o miriște? O papură înconjurată și la vale și la deal de papură se numește păpuriș... Pă-pu-riș! Și lăptarul fusese acolo, el spărsese o bancă la Constanța, era în altă parte... Dar cu toții se temeau de rîie și de păduchi și de afurisitul de tifos și seara se căutau în cap unul pe altul de păduchi — și lăptarul, plătind gardieni, făcuse rost de gaz și se ungeau cu el și la subsuori și sub curea și de-atunci rămăsese cu ticneala că petrolul îi decolorase și rărise părul... Fierbeau cămășile, Dragomir le învîrtea cu un băț în apa dată în clocot... Lupta noastră împotriva păduchilor, fraților, este o problemă politică! Dar ca să descoperi pădurea, rîdea, trebuie întîi să descoperi copacul... Dar la Caransebeș? Ieșeau să lucreze la grădinile de zarzavat și la mai cine?... Cu cine se mai cunoscuse acolo? Și drumurile lui în ultima vreme pe la Ploiești, Tîrgoviște... Da, lucrătorii de la Arsenalul Armatei din Tîrgoviște sînt nemulțumiți din cauza modului cum se aplica programul de lucru, își aminti. Sînt obligați, zic ei, să lucreze duminicile și în zilele de sărbători. Dar sînt greutăți, sînt condiții de război... Și nu le mai rămîne timp să-și asigure o stare igenică, își aminti. Și alții n-o duc la fel?... Mulți au fost găsiți la vizita medicală plini de insecte și scabie, își aminti. Baia ce le stă la dispoziție e foarte mică, neîncăpătoare și prost amenajată. Unii muncitori n-au decît două schimburi de corp, dintre care unul se află la București la spălat și cîrpit, își aminti. Ilie, Ilie, nu vezi nici o legătură? îl întrebase. E aceeași problemă politică, nu crezi? Starea igenică rea... Dacă nu li se permite să meargă în fiecare săptămînă acasă și să se primenească, zici, da? Păi da, răspunsese Dragomir, da, dar acest regim sever nu se aplică și funcționarilor și personalului de conducere al atelierelor. Ăștia pleacă la București cu mașinile... Și nu-ți convine? îl întrebase, surîzînd. Rămîne la Arsenal doar cîte unul dintre ei de serviciu. Nu-nțeleg, se făcuse Dragomir că nu înțelege. Ei, ei, ei! Domnii mei! Cine minte, cine are dreptate? Nu știu, își zise. Doar frumusețea e un adevăr. Nicoleta, pe umeri, cu o creangă de prun înflorit... Popa Haralambie, spunîndu-i să nu tragă cu arcul după brăbeți, în sus, către Dumnezeu. Iată, mucea, cu cît tragi mai tare de coarda arcului, săgeata lui prinde o putere mai mare. Chestia e cît tragi de ață... Și, mai tîrziu, vorbind cu Gogu Pană, care și el avusese un arc făcut de taică-său, Gheorghe, fotograful zisese, arătîndu-i o poză: „Știi ce e mai important aici? Spațiul. Spațiul în care arcașul își încoardă arcul, ha, ha..." Venise în acest ostrov, lăsînd totul baltă. Se plimba pe potecile făcute de porci prin hățișurile verzi... fără nici o treabă, căuta cuiburi... Se așezase cu cîteva săptămîni înainte, prima oară cînd pășise aici, la rădăcina salciei arse, respirase lung, lung, privind cerul înalt, plin de păsări, lung, pînă se golise de aer, ca o bășică de porc stoarsă de aer; și timpul începuse dintr-odată să înceteze să mai curgă, se oprise, cum se oprise un iepure la cinci pași în fața lui, privindu-l fără teamă în ochi, nevenindu-i să creadă că nu e un ciot de salcie, se oprise și oprit fiind urechiatul între lăstari, parcă nici nu exista, parcă nici nu făcea parte din acel ostrov (din na-tu-ră, li-te-ral-men-te, cum rîsese conița [147 kg], cînd îi povestise), atît era de serios și de nepăsător... Ce voiau? Proclamația regelui către țară, scrisă de... Nici nu visau poate că exista, deși poate chiar mîine, poimîine... „Români, În ceasul cel mai greu al istoriei noastre, am socotit în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decît o singură cale pentru salvarea țării de la o catastrofă totală : ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite. Români, un nou guvern de Uniune Națională a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărîtă a țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite. România a acceptat armistițiul oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. Din acest moment, încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile Unite ne-au garantat independența țării și neamestecul în treburile noastre interne. Ele au recunoscut nedreptatea Dictatului de la Viena, prin care Transilvania ne-a fost răpită. Români, Poporul nostru înțelege să fie singur stăpîn pe soarta sa. Oricine s-ar împotrivi hotărîrii noastre libere luate și care nu atinge drepturile nimănui este un dușman al neamului nostru. Ordon armatei și chem poporul să lupte prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva lui. Toți cetățenii să se strîngă în jurul tronului și al guvernului — pentru salvarea patriei. Cel care nu va da ascultare guvernului — se opune voinței poporului și este un trădător de țară. Români, dictatura a luat sfîrșit și cu ea încetează toate asupririle. Noul guvern înseamnă începutul unei ere noi, în care drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării sînt garantate și vor fi respectate. Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii vor trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină. Români, De curajul cu care ne vom apăra cu armele în mînă independența, împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre. Cu deplină încredere în viitorul neamului românesc, să pășim hotărîți pe drumul înfăptuirii României de mîine, a unei Românii libere, puternice și fericite.“ Nicoleta cu flori de soc pe umăr, frămîntînd aluatul alb pentru prescuri. Popa Haralambie le închidea pe mai multe, de-o seamă, două nopți să doarmă în odaia lui dinspre grădină. Preoteasa lua cheile, după ce lăsa pe masă în căni de pămînt ars flori culese din grădină. Acolo văzuse pentru prima oară atîția crini imperiali arzînd în lumina după-amiezii... Și preoteasa da de pomană în aceleași zile flori pe la vecinele măritate și venea diminețile să le vadă și să le aducă apă proaspătă... Și de-abia mai tîrziu aflase el că crinii și ochiul-boului și toate florile primăverii și verii date de pomană muierilor erau dăruite doar ca să vadă preoteasa și să-i spună popii dacă ele se ofiliseră mai repede, Doamne, decît cele puse în odaia unde erau culcate cu flori pe masă fetele. Căci de sărbători, și pentru pomeni, colacii, prescurile trebuiau făcute de fete curate... Și mult mai tîrziu înțelesese acest obicei, aflînd de la tatăl doctorului ce învățase în Italia și care era și el medic că ovulul nefecundat putrezește și este eliminat și ofilește aerul și florile, și într-o cameră cu muieri dimineața petalele sînt mai pleoștite, putreziciunea cu duhul ei mai degrabă decît cu damful ei întristează florile și le nimicește... Crinii imperiali dați de pomană Eufrosinei, nevestei clopotarului, se ruinau în cana în care erau așezați, duhul (de-zin-te-gră-rii) zilelor poalelor murdare... Dar popa Haralambie era aprig, nu cununa mirese aflate în zile nebune, nici măcar nu le lăsa să intre în biserică, dacă ele erau atît de proaste sau de grăbite și nu se gîndiseră din toamnă cum să-și așeze nunta, în zi luminată și curată... Chiar pe Nicoleta care ani de zile făcuse prescuri n-o lăsase să intre în biserică, știind el după flori și alte semne totul, o cununase după nuntă, la două săptămîni... Doamne, ce viață trasă de ață, cum și acum cînd rămăsese singur lîngă converca de pe ostrov, mîncat de friguri și ciupit de furnici și de țînțari, neputincios ca o obială, cum și acum, presimțind cum intră în el o cățea cu cerul gurii negru, nu putea să stoarcă o afurisită de lacrimă și se gîndea și cînd cățeaua îl lătra mai lacomă la Nicoleta, ca și cum îi era imposibil și în gura cățelei cît mai putea gîndi să nu simtă bucurie văzînd-o îndepărtat și mică și cu flori de soc pe umeri pe Nicoleta care niciodată nu-i ceruse arcul să tragă după brăbeți... Lumina îmbătrînea în cer și se asprea curgînd peste el, ca un țol străveziu, mîncat de molii. Văzuse o scroafă fătînd din mers purcei, ca și cum s-ar fi cufurit, văzuse atîtea sticle de bere golindu-se la petreceri încheiate cu capete sparte, logodna unei fete de-a coniței (147 kg), se băgase în așternuri cu atîtea breze sau serbede muieri, mai trebuia acum să intre în așternurile acelei cățele nevăzute care scheuna în el ca umplută de plăceri... Trebuia și ei să-i dea bună ziua și s-o știe. Dar deocamdată se pîrporea nemișcat pe trestiile și papura uscată și printre ierburile clăpăuge și curioase, ca un pește pe uscat, căscînd gura după aer și nevoind să crape și astfel parcă voind să nege timpul, ha, ha, ha... Simion și Nicoleta nu intraseră de la început sub pirostrii, va să zică, doar după două duminici, Dumnezeu îi văzuse și nu-i... dacă popa Haralambie... După doi ani, cînd se-ntîlnise cu Simion și cu Nicoleta (el venind din lumea în care plecase, cum plecase de prin alte părți și Gogu Pană) la izvorul de lîngă Teiul Văduvelor se luaseră din nimic de gît, nici unul nedovedindu-l pe celălalt, tăvălindu-se prin pulberea drumului (era seară — Mai bine prin pulberea stelelor, îi zisese Gogu, cînd îi povestise...), tăvălindu-se... Și cînd Simion îi zisese Nicoletei să-i dea mai aproape reteveiul nimerit pe-acolo, sau băiconul, ea nu se mișcase din loc, ca și cum n-ar fi vrut să se bage într-o bătaie dreaptă și s-o strîmbe, ca și cum i-ar fi fost totuna cu cine avea să rămînă în noaptea ce se lăsa peste ei. Doar ca într-un cîntec parcă zisese că nu e bine omul să ceară ajutor de la muiere, parcă așa fusese... S-au dezlegat unul de altul, rupți, rămînînd lați pe spate și s-au despărțit apoi fără vorbe; și după un an, ca din întîmplare, Nicoleta s-a stins și-a fost băgată de popa Haralambie în pămînt, dar guri neadormite de nici o poceală au zis că una din clăile lui Simion ar fi avut de-atunci vîrf de claie țeasta ei, și că ea ar fi și spus c-așa se va-ntîmpla, că-i zisese el la ce se gîndise, și ea-i răspunsese că n-avea decît să-i taie capul, și să-l pună unde-o vrea... Și așa cum nu fusese ea toată pusă în pămînt să doarmă, el nici pe jumătate n-avea să intre sub pămînt, goangele văzute și nevăzute îl mușcau de gît și desigur melcii aveau să-i puiască în gură... Nu mai avea nici putere să strige, și degeaba și-ar fi spart plămînii, în ostrovul pustiu numai scroafele buiace și vierii l-ar fi putut auzi. A-fu-ri-si-tă treabă. Aveau, te pomenești, să-i mănînce ciorile ochii, să zboare cu ei în cioc, și din ciocul lor el să vadă lumea... Tîm-pe-nii, li-te-ral-men-te... Lipitorile să-l sugă, furnicile să-l care, nici o umbră din el să nu mai rămînă, te pomenești, te pomenești... Curva asta de viață, surîse, pe care, domnilor, o iubise, că-i plăcuseră și muierile, domnilor, cutra asta de cățea cu două capete cu care se bătuse și care nu-l iertase și-avea să-i pună hîrca în vîrful unei clăi... Pupila rece a scroafei. Fugise de pești, de păpuriș, de trestii, de chestii, de forfota atîtor păsări de zi și de noapte, sau le gonise pe toate acestea, umblînd pe străzi pietruite și prin localuri cu pereți jupuiți de vreme și de umezeală, le gonise și veniseră acum peste el lacome, verzi, zburătoare și tîrîtoare, se-ntorseseră peste el și pe sub el şi împotriva lui să-l cuprindă și să se răzbune pe ochii lui și pe gura și pielea și degetele lui acum neputincioase, legate de friguri şi de somn și de-o boală necunoscută?... Theodorachis, ce zeu a omorît scroafa antro-po-fa-gă, ha, ha, ha?... Sau cine? Cine se amestecă, îl amestecă, cine se trage în lături, lăturile îl cuprind, așa că, așa că... Și dintr-odată văzu mai aproape de el ochii reci ai scroafelor și simți o duhoare pîngărindu-l, un duh al putreziciunii ca dintr-un imens ovul neputincios și netrebnic şi de netrebuit îl învălui, cum se-nvăluiesc viermii în propria lor spumă, adormind. Furnicile se opriră din încrucișata lor goană, țînțarii înverziră în aer, împietriți, apa nu-și mai iuți umezeala prin trestiile putrede de soare, cîntecele păsărilor se stinseră şi chiar ostrovul beat de atîta legănare se struni și amorți, de parcă toți și toate înțeleseră că nu în el se linișteau frigurile, ci că în verdele lor și în carnea lor intrase frigul cel care pe toate le strînge și că, Doamne, Dumnezeule, din viața lor se stingea o zi, nu un prăpădit de... Și lacome, să nu piardă nimic, gurile lor se repeziră, tocmai cînd ochiul peștelui sărit din valuri pînă în nori luci argintiu. Întîi în goana lor simți copitele, mărunte, grele, ascuțite, noroite. Ca o turmă de țapi în care intraseră o turmă de draci. Și cozile lor de porci, umede. Rîturile lipicioase. Ochii fără nici o scînteie în ei. Uitase. Cu un an înainte mai venise aici, cu barca, și-i zărise pe aceștia, sau pe alții. Aceeași seminție sălbăticită, după ce fusese crescută în cotețe. Și cu cîteva luni înainte, mai trecuse prin acest loc. De mai multe ori, în mai mulți ani, niciodată singur, cu o femeie, Dumnezeu mai știe cu care, cu prieteni, cunoscuți. Vacanțe scurte, pe o insulă sub care mustea apa, înconjurată de Dunăre, stînd parcă într-o barcă pe o apă cețoasă, luminoasă, noaptea desigur neagră ca o apă a morții, în barcă, pe acest pămînt jilav, plin de păsări gureșe, niciodată rămas singur ca acum... Bucata asta de pămînt o descoperise într-o noapte de august cu stele, cu o fată, cu care... Ridicaseră o colibă. Din trestie, din papură, din sălcii, din... Și doar spre dimineață mai descoperiseră că nu departe de ei mocnea un foc lîngă o altă colibă făcută la repezeală, din care îndrăgostiții, sau proprietarii, sau cine sau ce or fi fost ei dispăruseră... fără urme...

Încă mai fumega focul în vatra lîngă care se aflau acum, să alunge țînțarii fumul și nu-i... Și nici o urmă nu aflaseră în pămîntul umezit de rouă, ca și cum ar fi zburat în cer, sau i-ar fi înghițit smîrcurile... Căci acolo nu mai erau, oricît îi strigaseră, oricît trăsese în aer cu arma-sa de vînătoare... Și barca era la mal, legată de-un țăruș. Doar cîteva sticle goale, răsturnate, și petice de păr și patul, pe țăruși, înalt, acoperit cu o pătură roșie. Din apă, guri de pește lacome... Și ochi mărunți... Și ochii rotunzi ai porcilor sălbăticiți, părăsiți în acest ostrov să crească... Nici măcar mistreți. Grohăitul lor dușmănos. Se tot roteau prin ierburi, nehotărîți, ca o hoardă sătulă. Un inel, găsiseră, de aur, trecut prin burta unei scroafe. Doamne, să ieși așa din viața asta, ca dintr-o cameră, ce tîmpenie, ce tîmpenie ! — în eternitate să intri așa printr-o burtă de scroafă chioară, în e-ter-ni-ta-te, scremătură de vieri pe iarba crudă... Trebuiau să-i împuște ? Ei, și alții, mereu alții s-ar fi puiat, și flămînziți, de le-ar fi ieșit în drum oricine, chiar Dumnezeu cu Sfîntul Petru... Nici o spaimă, doar o căldură în burtă, și o așteptare, și o lumină, Nicoleta, cu o floare de corn... Furnicile, peste ochi. De inteligența omului cum să pro-fi-te mui-ca noastră na-tu-ră ? Îndrăgostiții nu mai putuseră fugi, îi călcaseră, îi doborîseră în năvala lor, rîturile... Îi pîndiseră, îi înconjuraseră, în luntrea asta verde, în guițatul purceilor. Ieșind din lumea asta ca dintr-o cameră pe care n-aveai s-o mai întîlnești niciodată, pierdută, topită... În rîvna rîturilor... Cu un maț în gură, alergînd... Nimic, nici o urmă din ei, rupți, după ce se ruinaseră în ei văzînd fălcile fericite... Doamne, să te mănînce moartea așa, niște porci... în apa asta legănîndu-te, în apa care trece dincolo, peste pămînt... Să vezi apa asta neagră și să nu zici nimic, cum nu zicea nici pămîntul care o ținea, să taci, ca acei îndrăgostiți cu inele... Să simți doar mirosul crinilor imperiali... Prin burtă, scormonind ficații, rupîndu-i splina... Și nici o durere în acest hoit înfiorat de măreția crinilor imperiali, îmbrăcat în lumină și aprins de lumina ochilor fetei cu flori de corn pe umeri, care nu-i cerea arcul... O luntre, o apă, nimic, ochiul acela de pește înotînd, înfundîndu-se în negură, ca într-o mare moartă, de păcură, plină de gunoaie, de băligi, de pulbere, o mare înviind apoi, bolborosind, mirosind a crini imperiali. Și ochiul peștelui apărînd din smîrcuri ca o floare de corn, de crin...

ROZINA

Pe muntele Păstrăvu, brazii își poartă hermina de omăt. Și Rozina doarme lîngă el. Unu ianuarie, sîmbătă, Sfîntul Vasile (Anul nou) : M. S. Regele Mihai semnează un înalt ordin de zi către armată, cu prilejul anului nou 1943. În ordinul de zi către armată, mareșalul I. Antonescu, conducătorul statului, se spune : „Cel dintîi gînd pe care trebuie să-l îndrepte neamul românesc în acest ceas este spre ostașii de departe care luptă și-și jertfesc viața pentru viața noastră. Lor le datorăm totul.“ La radio M. S. Regele a rostit un cuvînt de urare adresat Țării. La palatul regal domnul mareșal I. Antonescu, conducătorul statului, a prezentat felicitări M. S. Regelui Mihai și M. S. Reginei Mame Elena ; d. Prof. Mihai Antonescu a rostit un cuvînt în numele guvernului. Și Rozina doarme lîngă el. Plapuma de mătase roză are în mijloc o inimă. Ce prostie ! Orice acoperitoare trebuie să țină de cald și să ascundă cînd e lumina prea violentă lunga transpirație a trupurilor și nu e nevoie de trandafiri rozalii și de inimi rozalii pentru așa ceva... Joi, 6 ianuarie, botezul Domnului Iisus Hristos. La solemnitatea Bobotezii din Capitală au asistat M. S. Regele și domnul mareșal I. Antonescu. Să iei un almanah, la întîmplare, două, trei cărți, mai mult ca să fie, ziare, oricare, cîteva sticle cu vin, piine, cașcaval, șuncă, ouă... și să-ți ceri o învoire pînă a doua zi, să te rupi de orice telefon și să nu răsucești butonul aparatului de radio, să nu te lege nimic de lume, să te rupi de ea, să ieși din ea pentru un timp și să rămîi doar cu cine vrei tu, cu o fată, curată, dacă se poate, cu o femeie între două vîrste, dacă se poate, nu neapărat să fie vorba de o iubire, de o iubită, ci doar de o ființă cu care să mănînci și să bei un pahar de vin și să respiri același aer și să-ți amintești de prima zi cînd ai încercat o asemenea lunecare în afara celor din jur... Rozina mai dormea, lîngă el, cu genunchii lipiți de sînii ei fericiți de lumina caldă ce intra oblic în cameră printre hîrtiile albastre lipite școlărește și inutil pe geamuri. Ceasul, pe șifonier, întors cu fața la perete număra mecanic secundele și inutil, țăcănind, țăcănind ca o mitralieră îndepărtată a vreunui școlar tembel ce voia să împuște și să ucidă ce, Doamne ? doar nu chiar orele, doar nu chiar timpul, ce ?... Sau cu ce semăna acest țăcănit, cu ce ? Zodiacul. Cunoașterea caracterului omului a stîrnit curiozitate în toate timpurile, din vechime, pînă azi această dorință de a ști a dus la știința astrologiei, care susține că e în stare să divulge secretele sufletului omenesc după mersul stelelor și după caracteristicile determinante ale constelației sub zodia căreia s-a născut fiecare. Dar dacă n-ai această dorință de a ști ? Măcar acum, pentru un timp, să nu cunoști nici secretele sufletelor, nici zodiile, nimic, absolut nimic ! Cîteva ore de nimic ! Doar cîteva ore care să fie doar ale tale, doar...

Rozina întredeschise ochii leneș și în oglinda enormă de lîngă perete văzu picioarele patului, pantofii ei negri și o altă pereche de pantofi, bărbătești. Pe speteaza scaunului atîrnau ciorapii ei de mătase, legănîndu-se imperceptibil. Cearșaful alb mătura cu un colț podeau, cel de lîngă perina pe care ea o ținea în brațe. Își zări ochii în oglindă, albaștri, dar străini. Și fu surprinsă de această întîlnire.

Vineri, 7 ianuarie, sfîntul părinte Ioan Botezătorul. Membrii guvernului au prezentat felicitări domnului mareșal Ion Antonescu de ziua sa onomastică, d. prof. Mihai Antonescu făcînd o emoționantă mărturie de devotament și dragoste în numele tuturor. Cum trece timpul și cum el pe toate le strică și le încheagă din nou altfel. Erik Hansen, șeful Misiunii militare germane pentru armata de uscat și comandantul șef al trupelor germane din România, venit în 1940 în România, toamna, să conducă misiunea germană, fiind general de cavalerie, cum era pe atunci și mareșalul, și fiind de partea sa cînd izbucnise rebeliunea legionară, Erik Hansen, pus apoi în fruntea Corpului 54 Armată și transferat în Moldova cu o lună înaintea izbucnirii războiului cu sovieticii, Erik Hansen, înlocuit la București cu generalul-maior Hauffe la conducerea misiunii militare, fusese rechemat la București, în locul lui Hauffe, prin stăruințele mareșalului și în 28 ianuarie 1943 se instalase din nou în hotelul pe care-l iubea atît de mult, „Ambasador“, într-o vineri, de ziua cuviosului părinte Efrem Sirul.

Era ea făcută ca să-i sune dimineața ceasul la ora șase și s-o trezească din somnul cel mai dulce și să-și pună apa la fiert pentru ceai și să lase apa de la duș să-i curgă pe umeri și pe tot trupul ei plăpînd în vreme ce afară zăpada se chircea sub gerul negru al încă neînduplecatei nopți de iarnă, de era iarnă, să mănînce la acea oră mică ochiuri, sau salam cu pîine sau ce-o da Dumnezeu și doar apoi să se rujeze și să plece în grabă să prindă autobuzul friguros sau tramvaiul neieșit încă nici el bine din somn și să ajungă la serviciu cînd peste oraș încă răsunau răgușitele sirene și să se dezmorțească suflîndu-și în degete și să-și înceapă munca la registratură, sau la telefoane, sau la magazinele de pe lîngă stația de cale ferată, zisă gară, spre deosebire de aerogară, locul de unde plecau avioanele și soseau, acolo unde existau aerogări, era ea făcută pentru muncă, se întrebase cu amărăciune de mică și tot de mică se îngrozise auzind dimineața, sau mai mult închipuindu-și că aude, ceasurile zbîrnîind ca niște mașini infernale în camerele încă pe deplin copleșite de întuneric, zbîrnîind răgușite și stricînd sfînta armonie a somnului pătruns în trupuri și zdrobind cu țîrîitul lor metalic deplina libertate a oamenilor de a dormi și a visa. Să contabilizeze brazii retezați în pădurile împrăștiate peste munți, să numere tonele de lignit negru și puturos și oricum murdar încărcate în marfare și duse să fie înghițite de focuri hămesite, să dea lecții de algebră la puști cu nasul plin de muci și cu coatele hainelor peticite, să înregistreze toată ziua nou-născuți și căsătorii și morți de toate felurile de moarte din lume, să coase la mașină rochii de mireasă ca bunică-sa, ori să vîndă untură rîncedă și funii și lumînări ca bunică-sa după tată, să vîndă și să cumpere pene, sau să ridice fanionul cînd trec trenurile pe lîngă canton, ca nevasta lui Ciorbă Americanul, cel plecat să se căpătuiască peste ocean și așteptat de fiecare Crăciun să vină acasă pe umeri cu un sac de bani și pe cap cu o pălărie verde, cu borurile largi, cum promisese plecînd vesel spre continentul acela miraculos, să muncească de dimineața pînă seara, era făcută ea pentru așa ceva, și cine era făcut pentru o asemenea viață pustiită de muncă, pentru un asemenea deșert fără sfîrșit ! ?

Erik Hansen, austriacul, fiindcă pur și simplu era austriac, fusese ofițer în Regimentul de dragoni Carol I de Hohenzollern, și încă din 1914 călcase în România și se putea spune că începuse s-o cunoască, Erik Hansen, ce-și avea sediul acum în clădirea Școlii Superioare de Război, nu era încîntat că generalul Alfred Gerstemberg, șeful Misiunii militare germane din România pentru armata aerului și care se ocupa și de problemele petrolului de pe Valea Prahovei, nu locuia la „Ambasador“ sau la vreun alt hotel bucureștean, ci preferase să stea pe Șoseaua Kiseleff, într-o vilă din apropierea Arcului de Triumf. Era o mică gafă, fiindcă nu trebuiau ei să le dea impresia bucureștenilor c-au venit aici pentru totdeauna și nu într-o misiune ce se putea sfîrși oricînd. „Domnule general Hansen, îi spusese Eduard, ăștia te primesc cu pîine și cu sare numai cînd le ești musafir și au certitudinea c-o să-i lași în pace nu peste mult timp să joace cît vor table și să bea bere. Dar cum să dea ei cu zarurile și să mănînce semințe de floarea-soarelui stînd pe băncile de la Șosea, spre Băneasa, dacă tot văd venind și plecînd mașina generalului Gerstemberg ? Credeți că ei nu știu, acești pensionari și nepensionari, că e numit de Werhmacht comandantul german al petrolului din România ? Și crede el că prin doctorul Claudius o să obțină de la mareșal cîteva mii de oameni pentru a înlătura stricăciunile pricinuite de raidurile aeriene ale anglo-americanilor ? N-o să-i dea nici măcar cîteva sute de prizonieri italieni, nici vorbă să-i dea o mie, sau două, sau mai mult, nu-l cunoaște pe Antonescu și nu-i cunoaște pe acești oameni...“

— Rozina, te-ai trezit ? o simți el după respirația acum parcă supravegheată, egală, fără acele scurte gemete sau suspine și fără dezordonata mișcare a mîinilor în somn... Nu-mi răspunde, mai dormi, îi zise, dar se lipi imperceptibil de coapsele ei fierbinți. Ești născută în ziua de unu ianuarie, de Sfîntul Vasile, ar trebui să te cheme Vasilica, dacă...

Ea îl izbi cu palma peste piept și el rîse și apoi mîna ei dreaptă i se înfipse în păr și el chicoti, nu țipă. Și ea-l îmbrățișă, sînii ei se lipiră de pielea albă, prea albă dar pistruiată totuși a pieptului său destul de fragil, destul de fragil, și în nici un caz păros, ca al masculilor păroși pe piept, în filme, și grozav de iubăreți, în nici un caz...

— Stai să vezi, zise el, stai și ascultă mai întîi, te privește... Capricornul ține de la 22 decembrie la 22 ianuarie. Zodiacul spune că oamenii născuți sub această constelație sînt firi tari, hotărîte, ponderate, judicioase și muncitoare. Țin la opiniile lor și nu se lasă influențați ușor. Pun voință și hotărîre în faptele lor și nimic nu-i poate opri de a-și ajunge ținta. Pe scurt, cea mai mare parte a celor din Capricorn înclină de a strînge totul pentru ei, a nu se amesteca prea mult cu ceilalți, și a se izola în turnul lor de fildeș. Au totdeauna ambiția să facă numai bine. Voluntari tenaci, cîteodată înclinați spre melancolie.

— Crezi că aici sîntem în turnul meu de fildeș ? rîse ea.

— Crezi că ai ambiția să faci numai bine ? Și cum e asta, și voluntari, și înclinați spre melancolie ? Chiar te-ai născut în ziua de Anul nou ?...

— Mama era tînără, avea optsprezece, nouăsprezece ani !... După noaptea de revelion s-a urcat cu o soră mai mare de-a ei într-o sanie și-au plecat spre Bîrzava, un sat nu de lîngă Arad, dar nu prea aproape de Arad... Ningea grozav și caii cu clopoței la gît ai unui unchi de-al farmacistului din Șiria înotau prin zăpadă, pe drumul înghețat bocnă... Cîinii țiganilor de pe la marginea satelor se luau după sanie ca după urs și cele două femei, mama și mătușa mea, în cojoace, roșii la obraz, tinere, se bucurau de aerul proaspăt și de lumina albă, ciudată, a zilei... Parcă peste crengile copacilor începea un nor de zăpadă, greu, și totuși, sub el, printre fulgi, aracii viilor îngropate pe dealuri se vedeau clar, și iepuri speriați de clopoțeii gălăgioși ieșeau de prin clăile de fîn și se pierdeau în pădure, albiți de zăpadă, acoperiți de zăpadă... Și caii și sania li s-a părut celor două femei că dintr-odată s-au albit de atîta nea, și s-au speriat, parcă și ele erau două femei de zăpadă în cîmpul nesfîrșit... Și mama a țipat de frica zăpezii, c-o să le acopere, dar de fapt nu și-a dat seama că o durere o săgetase peste mijloc... Și că eu, care nu eram, aveam să fiu în acea dimineață, pe drumul spre Bîrzava, pe la margine de pădure, lîngă Mureșul aproape înghețat... Acolo, în fînul din sanie, sub potopul de nea, mătușa m-a auzit pentru prima oară, uimită, fiindcă ea se aplecase peste mama ce avea fruntea plină de transpirație, s-o șteargă cu batista, neștiind ce i se întîmplase. Caii mergeau la pas, ningea și eu am venit fără ca ele să știe, neștiind parcă nimeni, neînchipuindu-și ele că îmi venise mai devreme ziua, neștiind și neînțelegînd nimic cînd eu am țipat, în fîn, sub zăpada grozavă ce cădea peste noi. Am venit pe lume ușor, mi-au spus mai tîrziu, rîzînd, am venit pe lume ușor, pe nesimțite, fără ca mama să sufere, fără să se sperie cineva, ușor, în clinchetul, asta-mi place ! clopoțeilor de la gîturile cailor...

— Îți mai amintești cum ne-am cunoscut ? Era tot într-o iarnă...

— Chiar așa arăt, că m-am ramolit ? Venisem din Cluj la înmormîntarea unui mare actor, evreu de origine, o figură celebră, de care eram toate fetele îndrăgostite... Murise într-un hotel, în turneu, la Oradea-Mare, după spectacol, mi se pare... Ba nu, greșesc, a doua zi era spectacolul cu o piesă de Pirandello. A cinat și s-a dus să se întindă în pat, așteptînd o cunoștință să-i aducă din oraș un termos cu ceai și să mai stea la taclale, cred că o femeie, sigur o femeie, nu putea să moară decît așteptînd să iubească o femeie, visînd cum fierbea ea ceaiul și cum se îndrepta spre el... A murit de inimă, nu mai era prea tînăr, mai avusese de cinci ori scandal cu inima, cum le zicea el preinfarcturilor ce sigur le avusese. Își scrisese testamentul : să nu se țină nici un discurs la moartea sa, nimeni să nu fie chemat să-l vadă în sicriu, nu voia să fie văzut mort, să-l plîngă cineva, voia să rămînă pentru toți viu... Să fie deci ars în crematoriu, cenușă, și gîndul i s-a-mplinit, dar eu totuși am aflat și-am venit în București la crematoriu să-l mai văd o dată, poate cînd s-o deschide sicriul să-l ardă... O, și l-am văzut, o clipă ! Apoi totul a fost foarte simplu. A ars și-a devenit un pumn de cenușă. Era un geniu, și-a devenit în cîteva clipe un pumn de cenușă. Atunci ne-am cunoscut, dar nu la crematoriu, la „Casa poporului“, unde-l căutam pe-un cunoscut de-al tatei, Zilban, să-i dau o scrisoare și să dorm la el, sau la niște cunoscuți de-ai lui... Dimineața nu-l găsisem acasă ; era la lucru, și după ce-am fost la crematoriu și l-am căutat din nou, nevastă-sa mi-a spus unde-l pot afla... Era o serbare culturală a breslelor *îmbrăcăminte, textile și pielărie...* L-am întîlnit în sală, lîngă un ins negricios și foarte vorbăreț, un fel de tipograf, sau gazetar care redacta știri sindicale... Tu erai în dreapta, în ultimul rînd, mă priveai fără nici o rușine... Dar ce căutai tu acolo, spune, ce căutai?... Şi atunci lucrai pentru ăştia?... Ce pîndeai acolo, ce voiai să afli?

— Venisem după tine, te văzusem la crematoriu... O, nu, nu plîngeai... Nu ţi-am spus niciodată? Dumnezeule! erai aşa de palidă şi tremurai... Veniseră destui oameni, testamentul se vede că nu prea fusese respectat, decît în ce priveşte cuvîntările... M-am ţinut apoi de urma ta pînă te-ai întîlnit cu Zilban şi i-ai întins un plic albastru... Domnişoară, vă iubesc, ţi-am zis cînd s-a isprăvit toată povestea de-acolo, aş vrea să...". Şi poate m-am bîlbîit. Dar ştiam unde te pot aştepta a doua zi dimineaţa, la Zilban, pe care, normal, nu ştiam că-l cheamă aşa... Şi cînd te-ai dus să vizitezi a doua zi Bucureştiul, ca o provincială ce şi erai, în tramvai... îţi aminteşti? Ţi-am cumpărat bilet. De-abia atunci cred c-ai băgat de seamă că eu eram cel care cu o zi înainte... Am rămas împreună şi-am mîncat mititei... şi a doua zi, după ce te-ai întîlnit cu negriciosul ăla... Şi peste alte cîteva zile ţi-a dat şi ţie să citeşti, la Zilban, unde eu nu intrasem... Dar mi-ai arătat tu, cu o candoare... Care mi-a dat curaj! Atunci am fost sigur că nu-ţi sînt, cum se spune, indiferent... Nu? Şi ce ştire redactase negriciosul? O mai ţii minte? În 12 februarie, ştiu precis, 1939... Va să zică era aşa... duminică 5 februarie a. c., ora 4 d.m., a avut loc la „Casa poporului" din Bucureşti, str. Izvor nr. 37, prima şezătoare culturală organizată de „Cercul cultural" al breslei *îmbrăcăminte, textile şi pielărie*. În faţa unei săli arhipline de muncitori şi muncitoare s-a desfăşurat un bogat program artistic şi cultural susţinut cu mare elan de către elemente din breaslă. Preşedintele breslei, muncitorul Iliescu, arată importanţa culturii pentru muncitori. Au fost declamaţii, din operele scriitorilor: Th. Speranţa, Maria Furtună... Eminescu... Bolintineanu... G. Topârceanu, I. A. Bassarabescu şi G. Coşbuc, toate de către muncitorii şi muncitoarele: A. Gheorghiu, Petre Sava, Mitran Marin, Nicoară Ion, Popescu Ioana, Constanţa Buligan, Ceauşescu Nicolae, Gh. Saiu, Dorina Dorobanţu şi Virginia Velcescu. A urmat corul care a executat „Pe-al nostru steag" de Ciprian Porumbescu şi „Of, leliţă Mărioară!" de Gh. Cucu. Partea a doua a programului a fost compusă din comedia *Ariciul şi Sobolul*, de Victor Eftimiu, care a fost jucată cu mult talent de A. Gheorghiu, Valentin Mirică şi Petruţa Ionescu.

Secretarul general al breslei, muncitorul M. Răduțu, face apel la toți muncitorii să sprijine acțiunea culturală a breslei...

— De atunci erai?... Cu memoria ta grozavă nu puteai să faci o altă carieră? Nu te bosumfla, am să tac, am să tac, dar totuși... impresia mea este că tu la crematoriu ai vrut să vezi ce se-ntîmplă, dacă nu cumva evreii sau prietenii acelui mare actor nu zic ceva, sau... este?

— N-am nici un secret față de tine. Așa este cum spui tu... Am lucrat de-atunci pentru ei și dacă n-aș lucra și-acum nu ne-am afla aici împreună! Eu le-am fost și le sînt și translator și agent și angajat, nu mai e un secret pentru nimeni, și mă mîndresc cu asta și sînt apreciat cum se cuvine. Crezi că doctorul Clodius, sau doctorul Krull întreprind ceva fără să mă consulte?... Nu mă laud, dar nici nu-mi ascund meritele. Aprovizionarea și finanțarea trupelor germane în România nu-i o floare la ureche, mai ales cînd și mareșalul... În sfîrșit! Cred și eu ca și alții de la Legația germană că era mai bine ca România să fi fost ocupată de Hitler, administrația trecută sub controlul Berlinului, ar fi fost favoarea noastră a tuturor... Știu ce vorbesc, doar am fost printre cei care am redactat nu o dată rapoarte către Hansen, sau către Clodius, sau am fost de față la discuțiile baronului Killinger. De fapt, germanii — făcînd abstracție de petrol — nu obligă România la nici o restrîngere, cer numai să li se elibereze prisosul. E aproape imoral ca România să trăiască într-un belșug pe care parcă nu l-a cunoscut nici în timp de pace, și aliata ei principală să ia măsuri de raționalizare. Față de toate aceste argumente ale noastre, mareșalul a rămas pe o poziție de totală respingere, și a susținut că România va putea reglementa relațiile sale comerciale cu Germania numai pe baza schimbului reciproc deplin. Cînd i s-a spus că nici măcar țările neutre — care nu ne vor binele — nu iau o astfel de poziție față de noi, deoarece chiar acestea ne acordă credite mari, el a rămas totuși la concepția sa. I s-a spus că politica liberalist-capitalistă cu privire la aur constituie o crimă, și anume o crimă nu numai față de Germania, ci și față de România. De luni de zile, orice export în Germania (în afară de petrol) este în mod sistematic sabotat de către autoritățile române. Eu am impresia, și nu numai eu, ci și Clodius, sper, că persoane competente de la București nu se frămîntă, cum ar fi de datoria lor, de felul cum ne-ar putea ajuta în lupta hotărîtoare contra duşmanului, ci că ele, din contră, caută de dimineaţă pînă seara cum să zădărnicească sau cel puţin să tergiverseze orice prestare pentru noi... Ce să mai zic că mareşalul a cerut nu de mult o nouă reducere a traulelor noastre de aici şi a refuzat să aprobe plata membrilor de familie ai germanilor care sînt înrolaţi în unităţile SS din România, mai mult decît ajutorul românesc stabilit a zis că nu dă un leu... Şi nu trebuia această ţară rebelă ocupată ? Fiindcă degeaba e generalul Hansen în relaţii cordiale cu... Da... Rozina, cu ăştia nu poţi fi în relaţii cordiale, te vînd şi te cumpără după cum le cer interesele. Şi Antonescu măcar de-ar fi stăpîn pe situaţie ! Dar eu am ştiri sigure că bătrînii politicieni Maniu şi Brătianu o să-i pună beţe în roate, iar comuniştii ce crezi că fac, stau cu degetele în gură acuma cînd frontul se apropie ?

— Eduard, tu unde te-ai născut, nu la Braşov ?

— La Codlea, dar de ce mă întrebi ?

— Fiindcă eu nu ştiu ce fac bătrînii politicieni, cum le zici, şi sper că n-ai venit la mine să afli dacă stau sau nu comuniştii cu degetul în gură. Sau m-ai adus aici ca să afli prin mine ce face Zilban, şi prin el ce fac alţii ? Altă dată erai mult mai original, zău, chiar cînd îmi spuneai prostii ca să pari interesant şi cu experienţă la muieri... Îţi aminteşti, ziceai că femeia este singura realitate, singurul adevăr şi singura mărturie că tu exişti, ea îţi poate bucura şi umili toate simţurile şi cine nu ştie ce e o femeie, ziceai, nu s-a născut încă. Acuma eşti prea bătrîn, îmi vorbeşti numai despre lucruri care ţie ţi se par foarte importante şi despre generali pe care eu nu-i ştiu decît din ziare şi speri să fii astfel pentru mine mai interesant ca atunci cînd încă aveai coşuri pe obraz şi mă minţeai cu experienţa ta de mascul plictisit ?... Cine descrie peisaje, rîuri, mări, cerul albastru, luna şi stelele şi nu se ocupă de muieri e un scriitor ratat, îmi spuneai, e adevărat ? Pentru mine Clodius şi Hansen sînt nişte biete bălţi năpăstuite, zău. Eu aş vrea să fiu suverană asupra mea, asupra acestei zile şi să nu împart decît cu tine orele astea ce ne stau în faţă, înţelegi ? Nu mai vreau să îmbătrînesc nici c-un fir de păr gîndindu-mă la cine nu mă interesează. De ce să îmbătrînesc eu aici în pat ascultînd ce crede baronul Killinger ? Eu nu sînt mai mult decît o adusă dintr-un bordel, aşa că dă-mi voie să-l bag în mă-sa pe baron. Îţi sînt recunoscătoare că m-ai scăpat de un coşmar, şi poate de la moarte, dracu mai ştie, dar nu mă mai omorî şi tu cu... Lasă-mă să-mi aduc aminte de tine cel de pe vremuri, teribilist, deşi cred că pe atunci făceai paişpe-şaişpe, lasă-mă să fiu bucuroasă că nostalgia acelor zile de februarie te-a făcut să-ţi aminteşti de mine şi să mă cauţi poate... oricum, să mă ajuţi s-ajung la Bucureşti, dintr-un lagăr de nenorocite, dintr-un... Nu mă obliga să nu-mi pese de ce spui, zău, pot foarte uşor să mă închid în mine ca o scoică, sau ce se închide mai bine în sine?... Află că trăind cu atîţia bărbaţi am ajuns să-i urăsc din toată inima cu frenezie, din răsputeri, şi să cred că ura asta a mea era alt nume al libertăţii şi era de fapt singura mea libertate, Eduard. Dar ce faci, dragul meu, dormi?

El închisese ochii şi respira egal, ascultînd-o, crezu ea, privindu-l... Ca să nu-l deranjeze, închise şi ea ochii şi se îndepărtă uşor de el, sîngele lor să aţipească şi el să se odihnească, de va putea... Drace, cum s-a domolit Eduard cel năstruşnic! „Ce-ţi foloseşte ţie fecioria, îi zisese atunci, la ce mai poate ea fi bună în zilele noastre decît să aducă neplăceri?... Valoarea ei s-a dus pe rîpă, rîd şi curcile de preacuratele virgine, şi cu ce se aleg ele, preacuratele, decît cu nişte soţi imbecili şi impotenţi?“ „Şi totuşi, zisese ea, amuzată, el neştiind că era la Medicină şi văzuse mai multe lucruri decît el şi auzise vorbe şi mai spurcate ca ale lui, şi totuşi, Eduard, dacă m-aş căsători cu tine aş vrea să fiu virgină, şi ca să fiu te-aş chema să mă duci la un doctor să-mi repare cu un bisturiu necazurile primului amor...“ Şi el clipise din ochi, prosteşte, neaşteptîndu-se. Apoi, parcă prinsese din nou puteri şi zisese că ar trebui scoasă această membrană jenantă, ca pe amigdale, încă din şcoala primară. „Ar fi mult mai clar şi mult mai expeditiv decît să tot încerci să-i convingi pe toţi nebunii să renunţe la asemenea prejudecăţi cretine.“ „Dar, ar fi bine, toată lumea ar fi mulţumită, părinţii n-ar mai fi obsedaţi de fecioria fetelor lor, fetele nu s-ar mai teme de acea aşa-zisă dureroasă primă noapte de dragoste... Dar o singură nedumerire am, Eduard, nu le-ar duce asta pe tinere la pierzanie, nu s-ar preacurvi prea mult ştiindu-se fără acel sigiliu al castităţii?“ El simţise că-l ia peste picior şi răspunsese imediat, semn că nu era un dobitoc care venea cu o teorie învăţată de acasă şi se pierdea cînd era întrerupt şi mai ales cînd era aprobat şi apoi contrazis; zisese: „Nici o grijă, nici acuma nu asta le ține departe de bărbați, aiurea, numai babele cred așa ceva. Trebuie aruncată la coș toată povestea asta cu... La muzeu cu prostiile, rîsese el. Doamne, cîte lucruri nu s-ar fi schimbat în lume de n-ar fi fost fetele..." Îi auzea și acum guițatul de animal tînăr, dar căruia încă nu i se schimbase definitiv vocea, cu toate aerele sale de...

Da, își zicea el, dar pe lîngă toate acestea, promisiunile românilor n-au fost nicidecum îndeplinite. În loc de patru milioane tone produse petroliere, noi n-am primit în decursul anului 1943 nici trei milioane; în loc de nouăzeci de mii tone semințe oleaginoase promise, au fost livrate doar cincisprezece mii. Banca națională s-a străduit cît a putut anul trecut, în ciuda protestelor noastre repetate, să saboteze livrările către Germania, și dacă vom ceda acum în problema aurului, pretențiile lor vor deveni din ce în ce mai mari. Clodius are dreptate, dar eu am în primul rînd dreptate cînd spun...

— Eduard, de ce tot te foiești, ți-e sete?

— Draga mea, trebuie să-ți mărturisesc că dacă nici acuma nu se intervine insistent, în numele Führerului, pe lîngă mareșal, să-și schimbe atitudinea în raport cu necesitățile războiului... În caz că acesta, cum e de așteptat, nu va consimți, tratativele să fie întrerupte și apoi să se înceteze toate cumpărăturile germane din România, cu excepția petrolului, cum le-am spus mai demult să facă. Și să se împiedice orice fel de tranzit spre alte țări, să se facă o blocadă a exportului care să-i ducă la o criză economică îngrozitoare și să pună guvernul în fața unor probleme...

Ea își pusese perna peste cap și cuvintele lui muriră, rămăseseră suspendate undeva lîngă tavan, ca niște biete fantome inutile, cel puțin așa le văzu ea pentru o clipă întruchipate. Puful și penele pernei, ce minune! o îndepărtaseră cu desăvîrșire de el. Dar totul fu o iluzie, mîna lui o căută și o simți lacomă între cearșaf și pîntecul său și sîngele se aprinse stingînd bolboroseala acelor vorbe cleioase și apropiindu-i și într-o clipă făcîndu-i un singur trup și o singură ardere. Degetele lui coborau pe umerii ei spre șolduri, gura de șarpe tînăr o simțea fierbinte și caraghioasă mușcîndu-i mărunt urechea stîngă, și în această lungă clipă ce luneca prin ei deodată ea începu să descopere cu o ușoară tristețe tot ce atîtea nopți pline de bărbați nespălați sau pur și simplu îmbrăcați uneori și cu mantalele pe ei, doar la catarame desfăcuţi, bărboşi, imberbi, timizi, cîinoşi, duhnind a băutură sau pomădaţi în grabă o făcuseră să uite, să uite propriul său trup şi doar să-i aştepte şi să-i privească şi să-i urască, începu să descopere bucuria trupului ei pierdută şi tremurul şi zbaterea şi arderea sîngelui ei trecut în sîngele lui şi gloria şi moleşeala sîngelui lui cucerind-o şi murind răspîndit în toate fibrele ei, descoperi sleindu-i puterile şi respirînd obosită simţămintele trupului ei pe care le crezuse moarte şi pierdute prin bordeluri şi pe mesele cantinelor şi prin colţurile birourilor pe unde o înghesuiseră soldaţi cu grade mărunte, şi prin trenuri, pe bănci, în parcuri, peste care o aplecaseră militarii ce-o duceau dintr-un loc neştiut spre alt loc neştiut, în aceeaşi noapte care nu se mai sfîrşea, începu să descopere lîngă bărbatul acum dezgolit şi de cearşaf şi alb ca o marmură (de parcă se scursese toată viaţa din el, şi tot sîngele străbunilor săi pierise din el de nu era decît alb ca o spumă) liniştea, să descopere liniştea şi împăcarea simţurilor ei răscolite şi pe care, Doamne, le crezuse cu desăvîrşire pierdute. Îi mîngîie fruntea şi zîmbi gîndindu-se că Eduard, acest imbecil încrezut şi naiv, i se arăta acum exact ca în visele ei de fecioară asemeni unui zeu, şi cu părul cîrlionţat, lipsind doar plaja pustie pe care el să doarmă întins şi lipsind doar papagalii coloraţi din lianele de lîngă plaja oceanului albastru...

— Spune-mi ceva, zise el.

— Ce ?

— Orice.

— Bine, am să-ţi spun nişte prostii, zise ea bucuroasă că Eduard cel înfumurat n-avea s-o mai plictisească nici o secundă cu lungile lui descoperiri şi înfăptuiri politice, cu încîlcitele lui iţe pe care credea că le face şi desface şi... că acest joc al lui de ins puternic o copleşea cumva pe ea... Bine, am să-ţi povestesc cum s-au cunoscut părinţii mei, Aurelia, Avi, şi Lajos, Ludovic, evrei amîndoi, din neamul lui Moise cel cu cornul în frunte şi nicidecum din spiţa vreunui rege grec Lajos, nici vorbă, el era Lajos, evreu cu nume unguresc, baci-Lajos, Lajos-baci, rîse ea, bucuroasă foarte de tăcerea lui şi bucuroasă foarte că acest Eduard pe care încă sudoarea mai era caldă şi atît de omenesc şi de plăcut mirositoare o făcuse după ani de zile să-şi regăsească acea lumină dumnezeiască a trupului ei, pierdută, şi să-şi cunoască din nou corpul ei, parcă văzîndu-l după lungi secole în care el lipsise, ca într-o poveste, depărtat de ea... Vorbele lui Eduard erau, Doamne ferește, niște aberații, și probabil tot ce era în mintea lui, însă iată că acest fanfaron n-avea nimic cu Eduard cel alb ca un zeu, oho, ca în visele ei de fetișcană...

— De ce rîzi ?

— Pentru că n-o să înțelegi ca un prost ce ești cît te iubesc, Eduard. Vezi, oamenilor le e teamă de ridicol și nu spun răspicat ce trăiesc, nu-și asumă, scuză-mă că spun astfel, ce simt, și nu spun, da, domnule, te iubesc !... Asta e foarte rău, e îngrozitor de rău, știu de la tatăl meu, Lajos, Ludovic, Lajos-baci, domnul Ludovic, nu din spița nici a vreunui rege franțuz Ludovic al nu știu cîtela, simplu Ludovic, sau Iuliu, cum îi ziceau prietenii români, Lulu, nume de copil, deși era un bărbat hotărît și curajos, dacă el tot ce trăia și simțea spunea în gura mare... A cunoscut-o pe mama în tren, trenul electric, tramvaiul acela ce leagă Aradul de sate îndepărtate, de Șiria... Ea probabil s-a înroșit și a privit pe fereastră ca o domnișoară ce-i place să fie mîncată din priviri, dar să nu lase impresia că e slabă de înger și cedează așa ușor... Cocheta domnișoara Aurelia, Avi, dar Lajos, care nu era din spiță grecească și nu cobora nici din regii franțuzi, s-a dus în fața ei totuși ca un rege tînăr și neînfricat și i-a spus pe șleau, ciobănește, cum a povestit ea rîzînd de plăcere, mai tîrziu, i-a spus : „Domnișoară, vă iubesc !“ Îți dai seama ce stupoare pe biata Aurelia, Avi... și ce mutre or fi făcut țăranii cu gîște și cu smîntînă în coșuri... cum fumul gros de țigară parcă s-a limpezit, s-a lăsat o liniște de început de lume, exact de început de lume, cețurile de fum, ale fumului din compartiment s-au topit, o liniște grozavă s-a așternut, Lajos a spus din nou, și mai clar : „domnișoară, te iubesc“. De-abia apoi cînd Aurelia, Avi, și-a pus palma peste ochi, dintr-o stupizenie sau de rușine, crezînd că se apără de cuvintele lui, de el, de-abia atunci s-au auzit hohote groase de rîs în compartiment și cîteva gîște speriate s-au zbătut și s-au dezlegat din ațele ce le țineau în coșuri și-au început să zboare prin compartiment, zăpăcite, gîgîind, să zboare peste capetele lor, izbindu-se de ei, de geamuri, umplîndu-i de pene, ei voind să le prindă, ferindu-se de nebunia zborului lor... Peste două zile el a venit s-o ceară de nevastă. Erau amîndoi tineri, frumoși... Și iată cum am venit eu pe lume, adusă de niște întîmplări atît de mărunte, atît de mărunte, ivite aceste întîmplări întîi într-un tren electric, într-un compartiment înecat de fum, unde o domnișoară evreică stînd la geam, privind gîștele și bidoanele cu lapte și oalele cu smîntînă ale bărbaților și femeilor ce mergeau spre piața de la Arad s-a întîlnit cu Ludovic, Lulu, cel care nu știa că ea este evreică, ea despre el de asemenea nimic nu știa, ca într-o poveste cu un băiat și o fată, cu un Adam și o Eva, ca într-o poveste cu niște întîmplări mărunte, într-o zi... Și tata m-a învățat apoi să spun pe față ce gîndesc, și el nu de puține ori a pățit-o pentru acest principiu foarte simplu de a te comporta în viață... Încît Aurelia, Avi, îi tot zicea : „Iar ai dat în bară !" — da, da, Lulu, cu care mergea în fiecare duminică pe stadion la meciurile echipei baronului textilist din Arad, dădea mereu în bară, și chiar cu baronul botezat de el textilist a dat în bară o dată... În sfîrșit, ți-am povestit ceva, orice, cum ai vrut, ca să treacă timpul probabil... Da, Lajos, Ludovic, Iuliu zicea că societatea n-are voie să-l constrîngă pe individ la nimic, nici prin bătaie sau băgîndu-l după gratii, sau umplîndu-l de injurii, nici c-o floare n-are dreptul să-l lovească și să-l constrîngă să fie altfel de cum este decît atunci cînd insul acesta rebel, sau nebun, sau doar sucit amenință să distrugă și să arunce la coș și să nimicească libertatea celorlalți membri ai societății și să le ia dorința lor și libertatea lor de a gîndi cu propriul lor cap... Știm noi destui evrei care au zis ca tatăl tău și s-au gîndit să-l bage împotriva voinței sale, și prin absurd, desigur, la nebuni pe Hitler, mi-a spus un fost coleg de la medicină, la Cluj, și așa am descoperit poate pentru întîia oară, Eduard, politica, dintr-un principiu foarte simplu și deschis, al lui Ludovic, Lulu, găsit de un coleg foarte periculos pentru omenire... Și eu voisem să-i spun lui cît de mult îl iubeam, voisem să-i spun în față cum tatăl meu îi spusese Aureliei, Avi, te iubesc... Îl chema Kovacs Daniel, Dani îi ziceam, fuseserăm colegi de grupă în anul întîi, făcuserăm disecțiile, împreună, tăiasem cu bisturiul împreună în pielea și carnea acelor cadavre pline de formol, acelor mumii tăcute și îngrozitoare care te făceau să vezi ce e pînă la urmă omul, un nimic bun ca material didactic și care totuși te făceau să zici, Doamne, ce frumoasă e viața, să ne-o trăim cu frenezie, liberi, iubindu-ne... Acolo m-am îndrăgostit de el, și el de mine, mi-am zis, am fost sigură. El a devenit apoi un fel de comis-voiajor, se ocupa de aur pentru bijuterii, pentru stomatologi, pleca în Italia, în Germania, revenea, mai elegant, mai dichisit, mai sigur de sine, mai atotștiutor în politică, mai plin de bani, revenea, pleca, ne întîlneam, ne despărțeam, el plin de succese, eu tocind mereu la chimie, la semiologie, la farmacologie, în fiecare an la altceva, așteptîndu-l, pînă mi-am dat seama că el era altul, și eu aceeași, existînd pentru el, nu pentru mine, pentru plăcerile lui, ca și cum aș fi fost proprietatea lui și n-aș fi fost suverană pe propriul meu trup, o fetișcană acolo... Și atunci l-am înșelat și s-a nimerit să fie cu tine, atunci, la București, cînd venisem la incinerarea acelui actor mort într-un hotel la Oradea-Mare, l-am înșelat cu tine, părîndu-mi chiar că te iubesc, și poate chiar iubindu-te, deși rîdeam în sinea mea de teoriile tale ridicole despre virginitate, l-am înșelat nu doar ca să mă răzbun pe el ori ca să-ți fac ție o plăcere poate nesperată, cît pentru a-mi arăta mie că sînt încă, înțelegi, că exist încă și fără el, că pot exista fără el, tu erai doar ca să zic așa argumentul, nu rîde, fiindcă totuși și atunci te-am iubit, l-am înșelat ca să-mi fie mie clar că sînt stăpînă pe mine și nu mai depind de capriciile lui și de înfumurarea lui, că sînt, dacă vrei, suverană și asupra propriei mele gîndiri, că fac ce vreau, fiind o ființă liberă, că exist și depinde această existență și bucurie a mea numai de mine și de voința mea. Să fie clar, Eduard, te-am iubit și atunci, altfel nu s-ar fi întîmplat nimic, nu eram o... nici vorbă, și de nu mi-ar fi plăcut de tine nu mă lăsam agățată ca o elevă prostuță de tine, mi-a plăcut că mi-ai vorbit deschis, prostește dacă vrei, că mă iubești, prostește, dar așa îi vorbise și Lajos, Ludovic, Aureliei, Avi... De ce să fi crezut eu că erau niște vorbe de întîrziat mintal, domnișoară, vă iubesc, cum mi-ai spus, sau vorbele unui golan, de ce să nu te fi crezut, mi-am zis, așa cum Aurelia, Avi, l-a crezut pe Lajos, Ludovic, Lulu...

— Rozina, Rozina, nu mi-ai spus decît ce-ai vrut, n-a fost ceva neimportant pentru tine sau pentru mine, — și totuși pentru zilele pe care le trăim lipsit de importanță, cel puțin din punctul meu de vedere. Ai rămas o puștoaică romantică, în ciuda mizeriilor prin care sigur ai trecut, un fel de mic-burgheză pentru care numai dragostea contează în lume și atitudinea fermă, acel principiu simplu al tatălui tău Ludovic, Lulu... Dar, deși cînd eram mai tînăr îmi plăcea să mă scufund sub apă și să mă pierd din ochii celor cu care mă jucam la mare sau lîngă Olt, spre Sibiu, la niște frați de-ai mamei, jocul ăsta de la un moment dat a început să mă plictisească... Am vrut să scriu chiar o piesă despre Montaigne, *Scufundarul,* o critică neiertătoare la adresa unui geniu, cum ar fi apărut în titlurile cronicilor la acest spectacol... Montaigne ieșea din timp, nu-i păsa nici de ciuma ce venea peste orașul unde era primar, îi pupa papei pantoful sfînt și se lingușea pe lîngă cenzori și nu ținea deloc la șira spinării sale fiindcă nu dădea nici un chior pe lume și pe oameni, lui îi păsa doar de colicele sale și de micile sale suferințe și de opera genială pe care era sigur c-o scrie și pe care a și scris-o acest ins ordinar, cum ar zice chiar genialul. Scufundătorului nu-i păsa nici de soție sau de odraslele sale, cîte o fi avut nu mai știu, în afară de conștiința sa de filozof și de creația sa, lumea era o apă trecătoare, cum a și fost, cei din vremea lui pierind fără urmă și el dăinuind și azi spre mîndria geniului omului. Sigur că n-am avut talent ca să-mi înfăptuiesc această idee într-o piesă, însă o vreme mi-a plăcut să mă port în viață ca un ins ce intră sub apă atunci cînd nu vrea să vadă ceva sau cînd simte că nu dorește ceva să facă, ieșeam din timp ca o rață ce se dă de-a scufundișul într-o baltă, sau ca o gîscă, sau ca o lișiță și poate și întîlnirea noastră din acel februarie, de care ai pomenit, n-a fost decît o ieșire, fermecătoare desigur, de ce să mint, din zilele în care atunci și mai tîrziu și mai înainte oamenii se întîlneau și puneau la cale poate propriul lor viitor. Zilban, am aflat mai tîrziu, era printre comuniștii care, în acele zile cînd te credeai că doar cîntă în cor și recită poezii de Topârceanu și Coșbuc, puneau la cale tot felul de... Dovada, și acum Zilban, cu unul Ilie Dragomir, pe care nu-l cunosc (poate că e unul dintre oamenii de la șezătoarea sindicală de la „Casa poporului“, umblă să organizeze muncitorii de la Arsenalul militar și de la Atelierele căilor ferate și să pună desigur mîna pe puterea ce începe, celor doi Antonești, să le fugă printre degete, de slabi și orbi ce sînt... Așa că mă întreb, oazele acelea de dragoste pe care le căutam pînă acum nu de mult, și chiar întîlnirea noastră de azi, aici nu sînt...

— O crimă, Eduard ? surîse ea.

— Nu neapărat. Dar „scufundatul“ ăsta nu e nici normal cînd tunurile bat în toată Europa și cînd din clipă în clipă Bucureștiul poate fi... Nu, nu mi-e frică de inși ca Zilban sau ca Ilie Dragomir, de mine mi-e frică, fiindcă, Rozalia, m-am mai întrebat și te întreb și pe tine, nu este oare dragostea un sentiment reacționar? Nu rîde, eu am fost bunăoară și la întîlnirea din șapte aprilie din acest an al Domnului 1944, dintre von Killinger și Mihai Antonescu, la care a mai participat și consulul Blucher și unde ministrul nostru, cum i-aș fi spus de n-aș fi trecut și cu actele de partea Germaniei, a arătat neliniștea poporului român de a-i vedea pe ruși înaintînd fără ca să poată fi opriți... Vorbea nu poporul român prin el, ci frica din el vorbea. Von Killinger i-a spus că unii naționaliști români găsesc că noi nu facem destul în lupta împotriva Rusiei. Pe acești eroi de culise, a zis Mihai Antonescu, eu îi consider trădători de neam și vă sfătuiesc să nu vă mai adresați lor pentru a cunoaște starea de spirit a țării românești și nevoile noastre. Și a mai zis că domnul von Killinger îl cunoaște, el pe acest pămînt n-are frică nici de marele Reich german, nici de Führer și nici nu vrea să știe de judecata germanilor, el n-are frică decît de Dumnezeu și de conștiința sa și de judecata țării sale. Frumos zis, cînd ambasadorul venise la el în vizită, frumos zis, dar chiar nu avea acest om nici o teamă?

— Unde vrei să ajungi, Eduard?

— Nu prea departe, dar te rog să mă urmărești: cînd situația politică este atît de încordată și de explozivă, a sta într-un pat și a vorbi despre dragoste nu e o rușine, nu e ceva reacționar, sau e, după tine, mult mai cinstit decît a cădea ca mine în lungi pologhii politice? E mai normal să visezi în brațele unei ființe iubite cai-verzi pe pereți, ori s-o dorești cu încrîncenare atunci cînd ea este departe? E mai firească această sete de tandrețe, să-i zicem, e mai firească decît chiar satisfacereea rapidă și înverșunată a unor nevoi sexuale, sau ce trebuie să luăm noi în serios, Rozina, eternul tău romantism, desuet pentru mine, ori frenezia mea politică, mizerabilă, pentru tine?... Crezi că noi mai depindem de noi, mai putem noi fi suverani pe gîndirea noastră, cum zici tu, acum cînd rușii se apropie și anglo-americanii mereu ne bombardează și cînd nu ne mai aflăm nici în șapte aprilie cînd ministrul Antonescu aproape o spunea pe față ambasadorului nostru că după ce poporul român s-a bătut la Stalingrad și în Caucaz la cererea Germaniei și și-a pierdut un important material de război, fără să primească restituirea lui, s-ar găsi azi și fără apărare, deci dacă Germania nu și-ar respecta garanția politică și datoria militară... Înțelegi, Rozina? A zis că dacă Germania își respectă garanția și dacă granițele românești sînt ferite de primejdie, Germania să știe că România va respecta acest sprijin... poporul român nu este un popor să bage pumnalul pe la spate, poporul român este un popor care luptă fățiș... Dar dacă, înțelegi, Rozina? Dacă după ce mareșalul, a continuat el, a dat armata română ca să lupte pe cîmpiile Rusiei și dacă această armată făcîndu-și datoria să apere pămîntul românesc, n-ar mai putea să reziste în fața presiunii ruse și rușii ar coborî la Focșani, amenințînd Bucureștiul, atunci eu sînt cel dintîi care declar deschis guvernului Reichului că nu-mi mai asum nici un fel de răspundere, întrucît se va pune în joc însăși existența neamului românesc... Noi doi, Rozina, nu sîntem români, doar ne-am născut în această țară, însă ne aflăm acum aici și cum putem trăi și ce șansă avem?... Ce vreau eu să-ți dovedesc? Că pămîntul se cutremură sub noi...

— Nu mai ai încredere în ai tăi?

— Ba da, ezită el o clipă, dar de ce mă întrebi?

— Fiindcă bănuiesc că dorești ceva de la mine. Ce? Să pui prin mine mîna pe cineva, să distrugi un punct, o legătură care ar duce mîine la victoria voastră neîndoioasă? Nu te-nțeleg, Eduard, fii mai clar, dragul meu, fiindcă eu rămîn la umila mea părere că tineretul nu poate trăi și noi nu putem trăi fără dragoste... Te-ndoiești. Foarte bine. Dar crezi că îndoctrinarea ta filozofică, vorba vine, politică, de fapt, dar hai să-i zicem și filozofică, îndoctrinarea asta a ajuns să-ți tulbure sentimentele cu care ai venit pe lume? Atunci de ce să fie dragostea ceva reacționar, băiete? Crezi că mie în lagărele în care am fost dusă mi-a fost mai bine, sau crezi că pe soldații cărora nu le-a păsat cu cine se împreună libertatea asta de a nu le păsa i-a făcut mai fericiți?

— Țara arde și baba se piaptănă, Rozina. Nu înțelegi că mîine dimineață s-ar putea să ne trezim în altă lume, nu neapărat pe lumea cealaltă, ci sub alt guvern, alt... Asta mă îngrozește. Eu am intrat în politică, mă știu mulți, nu mă mai pot juca de-a intratul sub apă. Și mi-e frică de neputința celor doi Antonescu de-a mai ține cîrma acestei corăbii... Știi ce i-a mai spus lui von Killinger atunci? Că un general pensionar i-a telefon ca răspuns la sentimentele de compasiune pe care i le adresase pentru grava rănire a fiicei și ginerelui său : „Domnule președinte, scoateți țara din război.“ Desigur, a continuat el, exista și această tendință a unora dintre români, care văd necesitatea ieșirii din război față de agravarea situației militare a Moldovei și de primejdia ca aliații să cuprindă toată țara, dar noi avem toată răspunderea și toată conștiința ei și ne vom face datoria de a apăra pămîntul atît cît este posibil armatei noastre... Dacă însă am fi depășiți de forța militară rusă, aceasta nu va mai depinde de noi... Dinu Brătianu însuși, a mai continuat el, mi-a spus că nu ni se poate cere să întoarcem arma împotriva Germaniei... Dar, dar, a continuat el, dacă Germania nu-și respectă garanția, noi trebuie să ne luăm datoria încetării luptei. Înțelegi, Rozina, i-a spus asta în fața ambasadorului, cu toate că von Killinger l-a asigurat că a venit deja sprijin în armament și vor mai veni în ajutor și unități blindate...

O muscă bîzîia într-un pahar gol, nu găsea calea, atît de simplă, de a nu se mai izbi de transparența sticlei, bîzîia înfiorător, ca și cum picioarele îi fuseseră prinse în mierea de pe fundul paharului, care avea s-o înghită încetul cu încetul și să-i prindă și aripile și să-i înece în dulceața ei și ultima zbatere inutilă... Era o biată muscă nevinovată, o biată ființă înaripată, inocentă, cu tot bîzîitul ei vijelios, cu toată scîrba pe care o trezea în oameni, nu trăia doar din murdăria pe care o ducea în zbor dintr-o parte în alta, ea, purtătoarea de boli, de microbi infernali, de blesteme, ea n-avea nici o vină, nici o picătură de judecată nu-i schimba mersul, sau o prea mică fărîmă, o prea mică, desigur, din moment ce nu știa să iasă dintr-un pahar în care fusese ceai îndulcit cu miere de stup... Natura n-o învățase cum să ocolească un pahar nenorocit, bîzîia în el ca într-o capcană, nevinovată, de-o mie de ori nevinovată, fiindcă și ea era o fărîmă oarecare de viață, cum ar fi spus Dominic cel palid, Dominic zis în bătaie de joc Porfirogenetul, o biată insectă nevinovată, dacă ne gîndim că muma ei sfîntă natura nu se putea înșela niciodată, nici chiar dînd viață unei muște negre și minuscule... În fond, la o adică, nu ea le dădea și oamenilor totul, zicea Dionisie Porfirogenetul, și oamenilor și verzelor, și cailor și bîtlanilor, păstrăvilor și albinelor, viața și moartea ?...

— Mă urmărești ? îl auzi pe Eduard.

— Da, desigur, răspunse, dar de mult nu mai era atentă la ce spunea el. Prin fereastră lumina de afară intra din ce în ce mai săracă, rarefiată, liliachie, ca în acea vară la mare cînd de pe digul de la Constanța cerul i se păruse vinețiu, făcut parcă din fețele palide și vinetii ale țiganilor spînzurați de roata unei mori de apă, lîngă Ileanda, pe Someș, cu cîteva luni înainte... Vara, la mare, ciudat, toți parcă vor să se rupă de ei, să uite de unde vin și cine sînt și să mănînce pește și plăcinte cu brînză și baclavale și să se plimbe pe faleză ca niște inși necunoscuți de nimeni, nici de ei înșiși, ca niște străini, veniți dacă se poate cît mai de departe, chiar de pe Marte, de se poate, sculîndu-se în zorii zilei niște străini a căror memorie a încetat să mai răspundă la ceva, pe faleză plimbîndu-se liberi și necunoscuți... Timpul să nu mai fie spelb, ca orele acelea trăite lîngă o cafea, la „Cofetăria verde" din Cluj, alături de cel care se numea tot Kovacs ca înainte, dar care începuse să duhnească a ură, nu doar a tutun fin și a transpirație... Doamne, indiferent de bani și de scaune văzute sau nevăzute ocupate, de călătorii peste hotare și de costume ieșite din mîna croitorilor scumpi, promiscuitatea și ura și jegul de sub unghii și mirosul violent al subsuorilor nespălate sînt aceleași de cînd lumea și te fac să crezi că nu există progres și că timpul e același mereu, ca o năpastă, încremenit, și că străbunicii sînt cu nepoții de aceeași vîrstă și că întunecatul ev mediu e contemporan cu noi, doar și atunci existau destui nespălați și mai ales destui fanatici inchizitori ce nu se spălau cu lunile pe la sfintele lor subsuori.

— Crezi că nu știu ce se spune despre starea de spirit a personalului Misiunii diplomatice germane de la București? Unul din zvonurile care a prins temei aici ar fi acela că noul atașat turc în Capitală ar fi și trimisul domnului Suphi Tanrioer, ministrul Turciei la București, cu condițiile armistițiului rus oferit României... Sînt eu printre agenții Gestapoului sau printre informatorii personali ai domnului baron von Killinger care cutreieră localurile din centrul Bucureștiului ca să anunțe prietenilor că situația în România este foarte critică și că membrii guvernului sabotează activitatea mareșalului și că, pe deasupra capului său duc fiecare tratative, în alte direcții, diferite, bineînțeles, cu inamicii Axei! ? Eu îți spun doar ție ce cred, cine ar fi atît de imbecil să se expună astăzi prin cafenele unor vîntură-lume sau chiar unor așa-ziși prieteni care-i pot turna? Se spune că informatorii și agenții germani, printre care domnul doctor Fuss, cunoscut agitator german, și eu spun că Germania este foarte îngrijorată de lucrurile ce se petrec în România și pentru a stabili ordinea și liniștea intenționează să-l aducă la putere pe Horia Sima, ca astfel România să poată ține piept mai departe puhoiului bolșevic care a pătruns și în granițele Moldovei... Dar eu nu sînt atît de prost ca domnul Fuss, el poate să trăncănească ce vrea, dacă nu știe că vorbele se plătesc și că una e să-ți duci la îndeplinire o misiune de informare și alta să bați toba prin cîrciumi și cafenele. Sînt lucruri care într-o stare de război ca aceasta nu le spui decît pereților, dacă în ei mai ai cumva încredere și dacă nu poți răbda să taci. Aici e vorba, în ce mă privește, și de atitudinea mea personală față de destinul acestei țări în care m-am născut...

În acest timp, Eduard o strîngea în brațe: aruncase cu picioarele pe podea cearșafurile albe care-i mai acopereau, și acum, sub lumina puțină și chioară a serii, trupurile lor găsite uitau cu desăvîrșire ce sînt vorbele și la ce au ele trebuință, deși, pentru Rozina, mai persista bănuiala că totul pentru el era bun, și cuvintele erau bune, chiar de nu erau ascultate de nimeni cu atenție, erau bune pentru ca dincolo de ele să-și poată în voie folosi experiența și senzualitatea cu care se mîndrea ca orice gîscan sigur de meritele sale de la Dumnezeu. Afară, în curtea interioară a blocului, asfaltul era spălat cu furtunul de bucătarii restaurantului „Grădina miresei“, al domnului Aldea Chițimia-junior. Era ora cînd erau aduse în coșuri de nuiele, în tîrne, găinile ce trebuiau tăiate și jumulite pentru fripturile de pasăre și pentru ciorbele de a doua zi. Tulumbele împroșcau apa pe cimentul încălzit de căldura zilei ce apunea, găinile cotcodăceau speriate în primele coșuri ce erau aduse în cărucioare în curtea ca o cușcă dintre blocuri... Eduard își înfipse degetele adînc în umerii ei și ea nici măcar nu avu timp să se prefacă măcar ușor cutremurată de energia lui ce se pierdea ca o ceață și de înfrigurarea ce-i usca gura. Totul trecu atît de repede și de simplu, ca un joc, în cotcodăcitul infernal al găinilor speriate de curtea întunecată și de cuțitul ce-l presimțeau că se apropie prin bezna în care fără voia lor fuseseră aduse. El era încă un copil, deși erau de aceeași vîrstă. Lungile nopți de nesomn ale ei îi despărțeau. Rozina îi mîngîie pleoapele, îi sărută obrajii și gîtul ca unui băiețandru care trebuia să nu știe că bărbăția sa era altceva decît își închipuia el, îi mîngîie părul cu dragoste, totuși, fiindcă nu era adevărat, și nici nu trebuia să fie, că-i deschisese ușa din ură, sau și mai rău, din indiferență, și nu-l primise în casă nici doar din recunoștință, sau dintr-o datorie, Doamne ferește, ci din dragoste, din acea dragoste începută cu mulți ani înainte, într-un februarie, da, nu-l ura, deși toți nemții din lume trebuiau urîți și ea îi ura pentru bordelurile în care o ținuseră și pentru lagărele în care fusese dusă, îi ura ca pe niște dușmani nu doar ai ei și ai sîngelui ei, ci și ca pe niște ucigași ai frumuseții și inteligenței neamului ei, și ai omului, îi ura din toată inima, dar cu el nu se putea purta ca o nebună, îi zicea pe nume, Eduard, nu-l scuipa, nu-l mușca, nu se gîndea să-l aștepte să adoarmă și să-i înțepe beregata cu un cuțit împrumutat de la restaurantul domnului Aldea Chițimia-junior, nu-l jignea nici măcar pentru puțina sa vrednicie bărbătească, sugrumată și ea de spaimele care nici pe el nu-l ocoleau, se purta cu el prietenește, ca și cu acel băiat blond și obraznic întîlnit într-o sală la o șezătoare a sindicaliștilor de la „Casa poporului", prietenește, cel puțin, dar de fapt și cu dragoste, fiindcă, Doamne Dumnezeule, cum zicea bătrîna Dorina Lang, nu e voie nici în bordeluri și nici măcar în timpul războiului ca să cazi atît de jos și în așa hal să-ți pierzi omenia și deci în așa hal să te dezumanizezi ca să nu mai știi de dragoste, nu e voie, Doamne Dumnezeule !...

— O, Eduard, îl mîngîie ea cu palmele pe gît și pe piept, o, Eduard, poate că mă port ca o proastă, îi zise, auzind cotcodăcitul înverșunat al găinilor ce se înmulțiseră în curtea dintre blocuri, o, Eduard, te iubesc ca o proastă, zise și plînse încet, poate nu mă crezi, poate nici acele femei de unde m-ai scos nu m-ar crede, nimeni, poate nici măcar mama, Aurelia, Avi, sau ar strîmba din nas și poate pe bună dreptate, Aurelia, Avi, dar eu te iubesc și dacă... o, asta nici nu îndrăznesc să-ți cer, poate ți-ar fi greu, poate ar fi o nebunie... dar dacă m-ai cere în căsătorie acum, cît ar fi de absurd, Eduard, înțelegi, eu... Da, eu... oricine ce-ar zice, că e imposibil, eu, Eduard, aș... Fiindcă nu e așa cum cred unii... chiar de n-aș fi eu cine sînt și tu cine ești, că nu e bine în timpul războiului, sau în vreme de ciumă și de moarte să te legi trainic de nimic... eu zic, din contră, că și acum m-aș căsători cu tine, fiindcă, Doamne Dumnezeule, te iubesc, și oamenii e bine să se lege temeinic și în vremuri îngrozitoare, fiindcă așa, omul, înțelegi, și viitorul, înțelegi, Eduard ?... Oricît ar fi lumea de îngrozită, oricît ar fi valorile ei de zdrobite, de măcinate, de risipite în vînt ca o pulbere, trebuie să-ți găsești niște limanuri, măcar niște puncte, niște zări, niște... cum ar fi dragostea, nu, Eduard ?... sau cum alții își găsesc un fel, un model de patriotism, sau de luptă... sau numai de apreciere generală deocamdată a ceea ce este războiul acesta, sau fascismul, sau lagărele, sau nesupunerea, sau comunismul, sau...

Eduard adormise și respira lin, egal, ca un nou-născut. Rozina îl acoperi cu cearșaful luat de pe podea și aprinse mica veioză și citi, în almanahul rămas deschis pe noptieră, evenimentele lunii ianuarie : 11, marți, cuviosul părinte Teodosie : d. prof. Mihai Antonescu, vicepreșed. Consiliului de Miniștri, a fost decorat cu Marea Cruce a Ordinului „Serviciul Credincios". Guvernul național al Chinei a declarat război Statelor Unite și Angliei. 14, vineri, Păr. uciși în Sinai și Raito : d. general Calotescu a fost distins de Führer cu Ordinul „Vulturul German". 15, sîmbătă, Păr. Paul Tebeul și Ioan C. : Führerul Adolf Hitler a primit pe Mareșalul I. Antonescu la Marele cartier general. La aceste întrevederi au luat parte domnii von Ribbentrop și profesor Mihai Antonescu. S-a stabilit un acord deplin cu privire la continuarea războiului pe tărîm politic, militar și economic. Unde mai erau acele zile cînd dădaca, nemțoaică bătrînă din Șiria, venea vinerea s-o învețe cum se spune bună-ziua în limba marelui titan care a scris *Hermann și Dorothea* (toți scriitorii ce-au trecut prin Weimar măcar o dată erau niște titani) și care titan ar fi zis pe la optzeci de ani că sînt unii golani ce o șterg din viață prea repede, ca acel Sömmering, ce răposase pe la șaptezeci și cinci de ani... Unde mai era acum Dorothea Zelter din Șiria de la care aflase că titanul din Weimar i-ar fi răspuns unui englez care-l întrebase : „Excelența voastră, dacă din întîmplare v-ați fi născut în Anglia, nici dumneavoastră nu ați fi scăpat de radicalism și de rolul de luptător împotriva abuzurilor" — i-ar fi răspuns : „Drept cine mă luați ? Credeți că eu, dacă m-aș fi născut în Anglia, aș fi urmărit abuzuri și, pe deasupra, le-aș fi dat în vileag prin publicitate, eu care în Anglia aș fi trăit din abuzuri ? Dacă mă nășteam în Anglia, eram un duce bogat, sau mai mult încă, un episcop cu un venit anual de treizeci de mii de lire sterline..." Unde era rîsul Dorotheii din acele după-amieze cînd ieșeau în grădină și mîncau alune și vorbeau despre titanul care a scris despre ispitirea diavolului, iar tatăl ei le privea din drum, cu pălăria în mînă, zîmbind, așteptînd să plece (de două ori pe săptămînă era „liber") la Arad la casină, Lajos, Ludovic, Lulu, să joace biliard și cărți ? !... Dar ea, dacă s-ar fi născut în Anglia, unde-ar fi acum, dar Dorothea Zelter, dar fratele ei Bandi, Andrei, zăpăcitul ?... O, ea avea unsprezece ani, era într-o vară, grădina era plină de brusturi, trecuse dincolo de gard, între tufele de soc înflorite, o durea burta, Dorothea nu venea în acea după-amiază, Lulu, Lajos, plecase la casină, florile albe, ca niște mici parașute, florile de soc miroseau... Mai trebuia Aurelia, Avi să mai culeagă și să facă suc de flori de soc, cu zahăr, suc galben, minunat, ca un fel de must... Aurelia, Avi, chiar se vedea pe deal, acolo unde Mureșul tăia adînc pămîntul, culegînd flori într-un coș de papură albă... Și ea, aici, lîngă grădina lor, printre brusturi, sub florile de soc ce-i cădeau pe umeri și în păr, ea cu durerea ei de burtă mișcînd tufișurile... Și cum s-a ridicat din acel loc a văzut că sîngerează și s-a speriat de moarte și-a început să țipe, șarpele ! șarpele ! și să fugă... Și Bandi, Andrei, mai mic decît ea, cu un băț în mînă, curajos, a venit să-i sfarme capul dihaniei care-o mușcase... Dar de unde te-a mușcat ? a întrebat el și ea s-a uitat la picioarele ei, nici o urmă de sînge nu era, și totuși... Și totuși acolo era, putea să vadă și el, și a văzut și el, și a văzut și el și n-a înțeles nimic... Dar pînă la urmă a înțeles și a strigat să-l audă Aurelia, Avi : „Rozina s-a împuns c-o țeapă în fund și-i curge sînge !" Și Aurelia, Avi, s-a speriat și a venit într-o goană de lîngă malul Mureșului, pierzîndu-și papornița cu flori de soc, și s-au adunat și vecinii, au lătrat și cîinii, ca la urs... Și Aurelia, Avi, după ce și-a privit fata, ridicîndu-i rochița și după ce a privit și sub tufele de soc a rîs, a rîs desigur, fetița ei devenise domnișoară, oho... Dar unde mai sînt acele mici bucurii, și mari spaime de copil și cine mai face suc din flori de soc... și unde mai sînt acele valori tradiționale și acel sistem tradițional de valori în fața huruitului tancurilor și în fața barbariei triumfătoare ?... 21, vineri, Păr. Maxim și Sf. mc. Neofit : împăratul Japoniei a acordat primului ministru puteri depline, în special pentru sporirea producției industriale. 30, duminică, Sf. Vasile, Grigore și Ioan : mobilizarea tuturor bărbaților și femeilor pentru muncă în Germania. 31, luni, Sf. dr. fără arginți Chir și Ioan : Germania a sărbătorit împlinirea a zece ani de guvernare național-socialistă. Și tot în acea zi, în trenul nebun ce-o purta spre răsărit, sau spre apus, parcă învîrtindu-se în cerc, în vagonul plin cu tîrfe ce era atașat mereu în coada unui marfar ce ducea sub prelate umede de atîta mers sub cerul liber în lăzi bătute zdravăn în cuie cine știe ce fleacuri (sau poate erau niște lăzi goale ?), în vagonul plin de fum și de cucoane rujate violent și nespălate de săptămîni, dormind pe saltele pline cu paie și pe gioarse în care începuseră să mișune albi păduchii, în acel vagon fantomă ce se oprea prin gări mărunte cînd liniile erau închise și muierile ce se scărpinau în cap cu unghiile lor lăcuite erau date jos, pe peron, și duse prin birouri de impiegați și prin săli pentru bagaje și întinse pe mese de soldații coborîți și ei din același tren, dar din alte vagoane, în acea zi de sfîrșit de ianuarie și în acel vagon unde dormeau una într-alta buimăcite de oboseală și de frig femei mai tinere, sau încărunțite și cu dinții puși demult, intrase, într-o haltă fără nume, un tînăr sublocotenent, Müller se recomandase, bătînd din călcîie, cu ochii mari, de pește, cu buze cărnoase, duhnind ușor a coniac, plin de zîmbete, Müller intrase, alt nume nu le spusese, și le adusese un patefon cu goarnă și-l pusese să cînte și rămăsese între ele, să cînte împreună, și avea o voce grozavă, nici n-ai fi crezut, o voce groasă, ce nu se potrivea cu mutra lui de pește plin de parfumuri... Și cum trenul avea drumul închis, pînă să repara linia... Fuseseră scoase una cîte una și duse în magazia de bagaje, era cald acolo, destul de cald, și cînta un aparat de radio, și pe baloturi, pe cufere, pe pachete cu ziare, pe unde se nimerise... Umblau sticle de coniac din mînă în mînă și ciocolata era scoasă din buzunare și toată lumea era grăbită, să nu plece cumva trenul, dar trenul nu pleca și timpul începea să pară un fel de căscat al tuturor, o nemăsurată lene, un somn greu ce-i întindea pe toți și pe toate pe unde-i apuca, pe saci cu cartofi și cu varză, pe cufere închise cu lacăte, pe maldăre de bumbac cine știe de cînd rătăcite printre tot felul de bagaje și colete, soldați în poalele muierilor, tîrfe dormind cu capetele peste picioarele și mîinile și mantalele soldaților încinși în centuri —

numai aparatul de radio cînta, numai glasul din el era viu, și vesel nevoie mare, și dîrz... Spre seară începuseră să se trezească unui cîte unul, una cîte una, și să chițcăie prin întuneric și să rîdă cu hohote, femei excitate de băutură, molfăind pîine cu ciocolată și strîngînd în brațe bărbați îmbrăcați în haine groase, trupuri dezgolite pînă la brîu, în fuste lungi, cîrpite, cu ciorapi negri și cu șosete din mîneci de pulovere, babe în obiele și sandale, chițcăind, parcă fără creier, un singur trup cu zeci de picioare, încălțate în cizme și în bocanci și în pantofi de lac și în manșoane legate cu ață, o matahală, un monstru cu zeci de mîini care se căutau și cu zeci de, Doamne ferește, dar fără cap, chițcăind parcă de pe la subsuori, în noaptea ce făcea una cerul și pămîntul, în acel sfîrșit de ianuarie... Și în fumul de țigară, printre sticle mereu deschise, făcînd dragoste, pe întunericul din uriașa magazie de bagaje, ascultînd cîntecele de la radio, buletinele de știri spuse în limba titanului de la Weimar, comentariile despre mersul frontului, frînturi din ultima cuvîntare optimistă a lui Hitler, și iarăși cîntece, mereu cîntece și voci, făcînd dragoste și ascultînd de fapt la radio vocea fascismului și nicidecum ceva din limpezimea gîndirii titanului despre care Dorothea din Șiria îi spusese prima oară că scrisese *Herman și Dorothea*... Și, dintr-odată, Doamne, ce ciudat, acești bărbați din întuneric ce ei i se păreau că benchetuiesc zilnic și soios și fără haz, pe seama acelui întuneric și pe seama morții ce nu putea să nu vină tot din beznă și din noapte, dintr-odată se ridicaseră în picioare, atenți, poate în poziție de drepți, nu se știe, atenți, foarte atenți, vorbea chiar Hitler, și-i găsise printre curve, parcă intrase pe ușă și-i aflase în brațele unor muieri împuțite, și fără... fără ce?... Tăcuți, în picioare, ascultau, și-ar fi rămas așa cine știe cît timp dacă tînărul cu ochi de pește (frumos ca un zeu, cum spusese Dorina Lang, corcitura, care nici ea nu știe ce este, nemțoaică, româncă, evreică, sîrboaică, Dorina Lang), dacă el nu s-ar fi prăbușit peste cufere, mort de beat, și dacă pe ele nu le-ar fi cuprins teama că-și dă sufletul... L-au scos afară, ele, dar și ei s-au mișcat în întuneric, l-au dus pe o bancă din fața haltei și l-au întins pe spate și i-au dat palme și Dorina Lang l-a pupat de zeci de ori pe gură... Lăsați-l, o să-și revină, aerul era de vină, aerul, a zis tot Dorina, aerul, nu băutura, aerul închis, plin de fum de tutun, a vrut să spună, și nu era de vină, că-l amețise și zăpăcise cu farmecele ei de matroană încercată, nu era cazul să se laude și acum cu farmecele ei care nu erau chiar de laudă... Era un cer de gheață, sus, albastru, nu se văzuse din magazia cu ferestrele camuflate, cu stele sticlind reci, friguroase, pline de frig oricum, un cer înalt, oricum... Peștele închisese ochii și tăcea, ca mort, sub suflarea plină de grijă a Dorinei, corcitura bătrînă, respira pe gură, adînc, și în coniacul ce-i umezise ochii și-i încețoșase vederea carul mare se legăna pe cer, flendurit, gata să cadă peste lume, hodorogit, iar stelele erau putrede toate, ca niște mere căzute într-o iarbă albastră sau vînătă a văzduhului... Găinile cotcodăceau sinistre în groapa (nici măcar nu era o cușcă cu lei) dintre ziduri, vîntul adia, mișca florile din fereastră, cele din ghivecele cumpărate de Eduard acum cîtva timp, cînd se-ntîlniseră aici pentru prima oară... legăna perdeaua, o învolbura, intra în cameră, camera era împrospătată de vîntul leneș de august, încet, încet, ca o părere... Eduard se trezi și se-ntinse cît era de lung și-și aminti imediat de von Killinger, ca și cum ieșit din somn intra în singura realitate care-i mai rămăsese, a funcției și poate a misiunii lui, sau a fricii lui : povesti bineînțeles neîntrebat cum în șase august ambasadorul i-a citit lui Mihai Antonescu, la reședința acestuia, o serie de informații tendențioase, după opinia ministrului decorat cu un an înainte, în ianuarie patruzeci și trei cu Marea Cruce a ordinului croat „Zvonimir“, în 28, vineri... Și i-a vorbit despre atmosfera ce s-a creat de către opoziție, prin cartelul făcut de Maniu cu liberalii, social-democrații și comuniștii... „Vă rog să ne lăsați pe noi să ne ocupăm de problemele interne și să nu vă preocupați de răspunderile noastre“, i-a zis el ambasadorului — dar Rozina privea cum se zbate perdeaua în vîntul leșinat de căldură și asculta găinile și cocoșii... „Domnul ministru von Killinger știe de multă vreme punctul meu de vedere, că Germania nu poate cîștiga războiul fără înțelegere în Anglia — și nu de acum, cînd situația merge greu, ci din 1941, amintindu-i că în 1942, în septembrie, i-am cerut formal acest lucru domnului von Ribbentrop, iar în aprilie 1943, în scris chiar, i-am cerut aceasta — dar Rozina stinsese veioza și-i pusese degeaba mîna în dreptul inimii, și mai jos, pe buric, nimic, nimic nu-l putea abate de la ambasadorul german și de la ministrul român și mai ales de la propria sa persoană implicată atît de grozav în... „Îi vom bate pe anglo-americanii debarcați și apoi ne vom întoarce pe frontul de răsărit și-i vom bate și pe ruși, și problema va fi schimbată..." „Desigur, va fi schimbată, dar atunci va trebui ca să se întreprindă imediat negocieri"... „Atunci nu va mai fi nevoie ca Germania să negocieze, ci va păși la organizarea Europei..." Tînărul cu ochi de pește îi înfundase în sîn un purcoi de bancnote mototolite ca să-și împartă cu el noaptea din magazia de bagaje a acelei hălți necunoscute, și-i adusese trei pachete cu ciocolată și o pîine întreagă după ce se trezise pe bancă din leșin sau din beție, s-o cumpere cumva pentru noaptea pustie care avea să urmeze și s-o ia din mîinile slinoase ale acelui frizer ce se lăuda că e din Hamburg, violent, pe față îi întinsese banii, el vrînd să le arate și lor, nu numai lui, puterea lui, căci el voia mai mult decît să se simtă bine, să arate puterea sexului său rușinată de o babă, astfel că ea, Rozina, nu mai era neapărat pentru el o muiere, ci un prilej de a cîștiga un pariu cu alții și cu sine însuși, ea rămînea cum se zice un simplu obiect de consum, o cizmă, o saltea, o pară, era redusă la aparența unei femei, o varză, o bucată de pîine, o conopidă. Altă șansă oricum n-ar fi avut, orice împotrivire nu ducea decît la o și mai rea stare, la o și mai înverșunată așezare a ei în rînd cu femeile nespălate de săptămîni și mirosind a ceapă și a parfum. Dar de la Eduard aștepta... și banii primiți să plătească garsoniera și mîncarea nu era ceva degradant, nici nu se gîndise la așa ceva ; nu se aflau aici fiindcă se vînduse lui, nu era nici o asemănare cu acea noapte din halta pierdută în cîmpia nebună sau cu alte nopți, în care cu voie și de nevoie primise și pîine și ciocolată și bani și ceapă și cartofi pentru propria sa degradare și pentru propria sa rușine. Ceva ciudat totuși se întîmpla, Eduard îi vorbea fără întrerupere despre lucruri extrem de importante chiar pentru ea, despre convorbirea din trei august una mie nouă sute patruzeci și trei, desigur, dintre Killinger și Mihai Antonescu, referitoare la partea de Nord a Transilvaniei, 43 sau 44, nu reținuse exact anul și nu voia să-l întrebe, sigur patruzeci și patru. Și totuși el vorbea ca și cum ar fi fost singur, îngrijorat nu de soarta Transilvaniei sau a războiului, ci a sa, înfricoșat de ce putea să urmeze, o ruptură între cele două țări, între București și Berlin, o stricare a tuturor legăturilor, care îi făcea un fel de greață și-i usca buzele ; și totuși nu se sfia să-și arate această groază, și aici era ciudățenia, că tot ce nu-l bucura îi destăinuia fără nici o reținere, se arăta în fața ei astfel slab, un simplu om golit de împopoțonările gradelor sale, tremurînd în fața zilei de mîine, sau a orei viitoare, a timpului, ca o perdea învolburată de vînt, ca o floare de soc cutremurată de furtună. O, dar nu era nevoie de flori de soc și de vîntoase și ploi ca să-l simți cum se răcea parcă sîngele în el vorbind despre încordarea în care îi spusese ambasadorului ministrului din București cum Legația sa, legațiunea sa, primise instrucțiuni de la Berlin ca să arate guvernului român că guvernul Reichului consiedră actul de la Viena obligatoriu, ceea ce, zicea el, i s-ar mai fi comunicat în repetate rînduri guvernului român... „Eu consider această comunicare prea gravă și de natură a supune examinării întreaga politică română față de Germania... Niciodată domnul mareșal Antonescu și eu însumi, în convorbirile ce am avut cu Führerul Adolf Hitler, cu domnul mareșal Goering, cu domnul Ribbentrop și cu oricare alt demnitar al Reichului, ca și cu domnul Killinger, n-am avut altă poziție decît aceea că nu considerăm actul de la Viena ca un act definitiv... Mai mult decît atît, în memorandumul din 11 februarie, problema Transilvaniei am pus-o fără termen de înconjur... Și încă ceva... Führerul i-a spus domnului mareșal Antonescu, da, că ultima pagină n-a fost scrisă la Viena..." Și totuși pe Eduard nu-l interesa ce gîndea ea despre toate acestea, dacă se bucura sau îi e teamă de ruptura ce părea între cele două capitale inevitabilă, îi spunea ei în gura mare tot ce gîndea, ca și cum însă n-ar fi fost acolo, sau ca și cum, mai rău, nici n-ar fi existat cu adevărat ca femeie, ci doar părea să fie, semăna... Această nesocotire a făpturii ei, nu doar a gîndurilor ei o... Viața lui trepidantă, plină de mareșali și de generali și de spioni și de secrete și de vorbe mari rostite la Berlin sau la mama dracului de granguri întîlniți în fotografii pe toți pereții, nu-l lăsa nici acum măcar o clipă să se uite pe sine și să se recunoască un biet ins slab ca orice ins, aflat într-un pat, la etajul cutare al blocului cutare, nu-l lăsa în tăcere o secundă să-și dea seama măcar de singurătatea în care se afla (chiar alături de ea) și de drama imperceptibilă ce se apropia sigură ca vîntul leneș și nevăzut și aproape nesimţit al serii acesteia de august... Şi Rozina îşi aminti cum îl întîlnise la „Casa poporului" în acel februarie îndepărtat, obraznic dar plin de încredere în el, cu ochii plini de lumină, în acel februaire cînd Zilban şi cu Ilie Dragomir, pe care acum cîteva zile, sau cîteva nopţi îi întîlnise, cînd Eduard fusese în Moldova... Se bucurau că făcuseră rost de un aparat de radio bun, deşi, deşi... „Să nu uităm că în 28 martie anul trecut, zisese Dragomir, cînd Curtea Marţială a condamnat la moarte pe comuniştii Ştefu Pompiliu şi Mohănescu Nicolae, lucrători tipografi la Monitorul Oficial, pentru faptul că răspîndiseră manifeste comuniste printre muncitori, cînd i-a condamnat, de-au şi fost apoi executaţi, a condamnat şi pe profesorul Sanie Alexandru la şase luni închisoare corecţională pentru deţinere de aparat de radio, fără autorizaţie, aşa că..." „Să-i ia dracu", zise Zilban. „Să-i ia, să-i ia, dar să nu dea de noi." „Dar noi ce facem? Sanie a fost arestat în 30 aprilie pentru că aduna, au zis ei, informaţii de la postul de radio Londra şi ştiri ostile puterilor Axei, publicate în presa străină, în special în ziarele elveţiene, pe care le interpreta tendenţios în favoarea ruşilor şi le preda comunistului David, care le insera, aşa au zis ei, şi aşa şi era, în „România liberă", în publicaţiunea, au zis ei, şi aşa şi era şi mai este, editată şi răspîndită clandestin de Comitetul Central Comunist din România. Ei bine, noi ce putem interpreta tendenţios, ruşii au intrat în Moldova şi americanii ne toacă în bombardamente, ce mai putem zice tendenţios?" „Iar David a fost tot atunci condamnat în lipsă la zece ani închisoare corecţională şi doi ani interdicţie, exact, cui să-i mai dăm ştiri?" Dar pe ea nu o impresionase nici aparatul de radio ce lor li se părea o minune căzută din cer şi nici glumele lor prea evident optimiste, ci simpla lor prezenţă în faţa mesei (pe care erau puse în farfurii cîteva linguri cu ciorbă de fasole) fiindcă... da, fiindcă ei arătau că în faţa barbariei triumfante mai existau oameni care mîncau fasole cu ceapă fără nici o teamă, ba, mai mult, dîndu-ţi certitudinea că existau atîtea forţe în oameni încît ele puteau să-şi păstreze propria lor umanitate, şi mai mult, mai mult...

— S-ar putea, s-ar putea să ne lichideze pe toţi, zise Eduard, nu văd cine ar mai putea scăpa viu, dacă nu descoperă la timp arma aceea infernală, nu văd cine... Va trebui să plec cu ei, dacă... Şi cartelul, dar şi atitudinea guvernului de-acuma nu mi se pare roză. Și mai e și Transilvania la mijloc... Și Mihai Antonescu i-a spus atunci domnului ambasador von Killinger că el știe că de atîtea ori a discutat cu domniasa problema aceasta și de atîtea ori i-a arătat ceea ce a comunicat și în scris în mai mult ocaziuni că neamul românesc nu va trăda Transilvania... Și eu m-aș dezonora, a zis, dacă n-aș vorbi deschis despre drepturile noastre asupra Transilvaniei de Nord sau dacă aș îngădui ca nedreptățile și ofensele făcute celor din Transilvania de Nord să continue, noi rămînînd totuși alături de puterile Axei și de Ungaria pe același front...

Ea simți o mișcare necunoscută în pîntec, ușoară, pierdută, chiar în clipa cînd voise să-l întrebe dacă ar pleca fără ea, oriunde, de s-ar arăta mai limpezi semnele pe care le întrezărea, o mișcare violentă apoi, și înțelese cu siguranță că venise din sîngele lui în sîngele ei acel străin care acum avea să crească și să se miște în ea ca într-un cuib. Și fața ei se destinse, închise ochii, parcă mai ușoară, nicidecum mai grea, și rîse, rîse în hohote, în timp ce Eduard continua să-și spună spaimele și chiar să țipe, pentru prima oară să țipe c-o să-l pună cu ceafa la zid dacă, dacă... O, de nu m-aș slăbi pe mine, chiar zise, ca și cum asta era foarte important, sau cel mai important lucru, mirosul pantalonilor săi.

— Dar am să fug la timp, îi zise, o s-o șterg iepurește, zise, nu-i fu rușine să se arate laș în fața ei, ba chiar adăugă senin că nu-i este rușine s-o ia la sănătoasa, he, he...

— De ți-ar cere un sacrificiu, zise ea, l-ai face ? Să zicem să... să omori pe cineva, ca să le dai încă o probă că nu ți-ai pierdut încrederea, nu în ei, în tine, ai... ? Sau de-ar trebui să-i lichidezi pe acești inși despre care ziceai c-ar putea răsturna guvernul lui Antonescu, i-ai...?

— Tu mă-ntrebi numai prostii, ce-ți veni, zise el, calm, ca și cum s-ar fi trezit de-abia acum din somn.

— N-ai ține deloc la tine, la onoarea ta...

— Ce vorbe proaste, ce onoare ? Onoarea mea de familist, he, he... Sînt un rahat, zău...

— Nu, Eduard, nu vorbi așa, zise și se gîndi la viața pe care ea avea s-o aducă pe lume și care și lui, desigur și lui, i se datora, deși acum nu mai depindea de el, sau prea puțin de el, sau în totalitate de el ?...

— Un rahat, pur și simplu, rîse el — și nu-i fu rușine să se dezonoreze în fața ei, asta o enervă, o enervă, nu mai mult, n-o duse spre acel germene ce se cheamă începutul unei revolte, deloc, doar atît, o enervă, sau mai exact, ceea ce era mai îngrozitor, cuvintele lui o duseră spre un mic moment de adevăr... Nu-i era rușine de ea să se arate un ins în stare de orice (deși ar fi fost bine să-i lase dracului pe cei ce-l băgaseră între ei ca între niște pietre de moară), fiindcă se simțea mult peste ce era ea, o simplă pară pe care o plătea, desigur, o simplă varză, asta era, nu o femeie, o murătură... Asta era groaznic, își zise, simțind în pîntecul ei semnul acelui străin pe care-l iscase în nopțile ei de dragoste de după lungile ei nopți de bordel, cu omul pe care-l iubise și care era atît de departe acum de ea, și se îndepărta mereu, mereu mai străin de gîndurile ei și mereu mai străin de acel ins obraznic și totuși curat din februarie cel de demult...

— Mai taie-mi puțin cîrnat, se auzi din curtea dintre blocuri vocea bucătarului.

— E bun cîrnatul vara, îi răspunse ajutoarea sa, o țigancă de vreo sută de kilograme, pe care Rozina o recunoscu imediat după vocea ei dogită de șprițuri și de tutun. Poftim puțin cîrnat, zise fosta guristă a restaurantului, acum ajunsă ajutoarea bucătarului, îndrăgostit cîndva de ea și rămas cu ea pe cap.

— Cum crezi că-i bagă el la îngrășat ?

— Nu știu, răspunse ea și rîse, și asta era semnul că puteau trece la tăiatul găinilor.

— Care nu-i convine, de face vreo fiță, îl bagă primul la îngrășat, rîse bucătarul. El, pe care-l pomenise, era proprietarul restaurantului, juniorul.

— Cîte găini sînt ?

— Dă-le dracului, cîte-or fi, răspunse bucătarul și se auzi prima găină aruncată pe asfaltul ud al curții interioare. Porcul e obligat să se-ngrașe, n-o să facă greva foamei, rîse el din nou, și o altă găină căzu înfundat pe asfaltul spălat cu furtunul.

— Și dac-o face, tot porc rămîne, de stă în coteţul porcului, zise fosta guristă care în epoca ei de ușor declin de acum cîțiva ani între două cîntece stătea în holul de la intrare de vorbă cu garderobiera, ascunsă după un paravan, și împletea ciorapi de lînă și flanele... Căci, rîse ea, cine mănîncă lături ?

— Porcul, răspunse bucătarul, tăind dintr-o mișcare capetele a două găinușe, cu imensul său cuțit de oțel.

— Porcul sau scroafa ?

— Pe piață, scroafa n-are nume propriu, zise doct bucătarul, e vîndută, comercializată adică, în aceeași categorie cu porcul, la porcine.

Eduard îl văzuse nu de puține ori, seara, ieșind din bucătărie și venind pe culoarul ce ducea la W.C., în holul unde era garderoba și unde ea împletea ciorapi de lînă, venind și ținîndu-i cîte o motcă cu amîndouă mîinile și ajutînd-o să facă gheme, să-i fie mai ușor... Eduard mînca deseori seara la restaurant și, știindu-l și pe bucătar ascuns după paravanul cu domnișoare dansînd, bătute în piuneze, fiind ele, normal, decupate din reviste colorate, îi zicea : Noroc, maestre...

— Păi cine se culcă pe paie și grohăie de supărare ? întrebă ea, rîzînd.

— El.

— Care el ?

— Sus-numitul, rîse bucătarul. Vorbeau foarte tare, nepăsători, de parcă n-ar fi fost decît ei singuri pe lume și găinile ce trebuiau jumulite de pene și cu măruntaiele scoase... În fiecare seară, aproape pe întuneric, cel mult la lumina unui felinar dosit între imensele tîrne legate la gură cu pînze de cînepă și pline cu păsări, ei își vedeau în liniște de munca lor, fericiți, singuri ei doi în curtea dintre blocuri... Cuțitul enorm reteza dintr-odată gîtul fragil și neputincios... unul după altul capetele cădeau holbate într-un coș, neînțelegînd încă ce se petrecuse cu ele, neintuind desigur cu mintea lor de găină că erau despărțite pentru totdeauna de trupurile lor... Unele găini înmărmurite de spaimă, cînd le lua bucătarul din tîrnă, tăceau cu desăvîrșire, parcă nici n-ar fi vrut să se știe că există, frica poate omorîndu-le înaintea lamei în fiecare seară ascuțite de scările de piatră ale pivniței... Eduard și Rozina se așezară în genunchi în pat, ca hipnotizați, ca prostiți, și privîră pe fereastră mișcările calme și sigure ale bucătarului și așteptînd acel cîntec al guristei care nu putea să lipsească. Era ciudat cum îi fascina ceea ce îi umplea de neliniște, poate și neîncrederea că se putea întîmpla din nou, exact la fel ca în seara precedentă, același lucru... Bucătarul reteza cap după cap, le arunca în tîrnă... unele găini se mai căinau, altele cotcodăceau isterice, inutil... Și trupurile lor săreau în sus de pe cimentul ud, căzînd într-o dungă, pe aripi, sau în gîtul ce încă mai șiroia de sînge, sau pe coadă, caraghios, oricum, fără nici o urmă de echilibru... Dîre de sînge rămîneau o clipă în aer, inima pulsa, neînvinsă, și se auzeau chiar sunete stranii, ieșite din acele gîtlejuri retezate, oricum, trupurile nu mureau ușor, se mai zbăteau, nu voiau să moară atît de repede și de resemnate și aproape mute și inerte cum mureau căpățînile...

— Ce-ar fi s-o zici pe aia ?

— Pe care ? hohotea bucătăreasa, știind că-i vine rîndul să cînte și știind că lui îi plăcea... Pe care ?

— Aia cu calul... știi tu...

Bucătăreasa începu să jumoală găinile de pene, cît mai erau calde, adunîndu-le de pe asfaltul ud într-una din tîrne, fără grabă... Ele mai tresăreau, desigur, în mîinile ei puternice, deși, Doamne Dumnezeule, vorba Dorinei Lang, ce simplu moare o găină, ce simplu !... Zeci de găini cu capetele tăiate săreau în sus pe asfaltul ud, lovindu-se una de alta, voind poate să zboare, să fugă, se zbătea înălțîndu-se incredibil de sus, incredibil, unele pînă peste capul bucătarului, în cotcodăcitul celor ce le priveau printre nuielele coșurilor, și imedat zvîcneau în sus nu doar împinse de energia disperată a picioarelor lor cuprinse de spasme, ci și dintr-o dungă se ridicau să zboare cu coada în sus, inima pulsa, pulsa, nu se da bătută și nu știa că efortul ei cu cît era mai neîmpăcat cu atît o golea mai repede de sînge, se zbătea în curtea dintre blocuri, cîrîind, sub privirile stelelor ce răsăreau, sub privirile... sub privirile... Și în cîntecul răgușit al fostei guriste, acum ajutoarea bucătarului, Paraschiva Limbădulce-Romanați... Calu-i bălan, calu-i bălan... și șaua-i verde... Ține-mi-l, Doamne, ține-mi-l, Doamne, nu mi-l pierde...

NUNTA FLUTURILOR ROȘII

Cum sta cu fața către perete, învelită cu pătura, văzu neamul de furnici negre acoperind ca o pulbere mișcătoare geamurile ferestrei. Ce boală neștiută le scotea din pămînt și le punea pe drumuri, Doamne păzește ?! Sau vreo viță de apă se rupsese și năvălea să le amestece cu țărînă, de ieșiseră pline de friguri din mușuroaiele lor ? Nori de ploaie nu se arătau pe cer, ori ea nu-i mai vedea ? Și pe cine să întrebe ? Lică era cu țuica în nas și behăia ca un nărod în tinda bucătăriei, făcînd luminări cu nepoata preotesei Vamvulea. Furnicile răzbiră printre muchiile ferestrei ce da spre via dinspre șoseaua nu prea apropiată și întotdeauna aproape goală și cu mersul lor mărunt și grăbit coborîră văruiala peretelui, albă, pînă pe pămîntul roșu cu care era lipită pe jos odaia și se pierdură sub patul ei, unde ea de atîtea săptămîni bolea și nu voia să moară... Era ceva sub pat, vreo bucată de carne putrezită adusă de mîrtanul negru al preotesei Vamvulea ? Sau poate un pui de rîndunică, sau un vrăbete lovit cu praștia de Lică, sau o cioară moartă ? Nu simțea nici un miros de mortăciune. Doamne, nu cumva începuse ea să miroase a cimitir și furnicile năvăliseră ?... Se aștepta să urce pe picioarele patului și să intre prin saltea și prin pătură și să le simtă atingîndu-i pielea cu picioarele și gura lor afurisită... Sau poate că pielea ei veche și uscată nici nu le mai putea înțelege truda și flămînzeala ?... O auzi pe Lena lui Costiconiu întrebînd cu glasul ei de rață :

— Se răci, muică ?

O văzu apropiindu-se pe poteca din vie cu sacul de dudău pe cap, cu sapa pe umeri și cu broboada legată peste mijloc : venea de la grădină și-i era cald.

— Astă toamnă am fost cu ea la tăiat de coceni și eu gîfîiam în urma ei și credeam că mă prăpădesc eu întîi, cu toate că n-am nici șaptezeci și cinci, cît are ea, că sînt mai tînără, m-am măritat cînd ea îl făcuse pe Dinu, ăla de-i bucătar în București, om mare...

— Te mai doare capul ? o întrebă nepoata preotesei.

— Ba. Ei, și ce mă durea, mă spinteca prin tîmple ! Am fost bolnavă la nervi și Petculeasa mi-a zis să găsesc argintul ăl viu și să-l beau. L-am găsit... Dar Doamna lui Traian al lui Nică al lui Nae mi-a zis : nu-l lua, nu ești tu destul de otrăvită ? De-l luam, toată mă spărgeam. Dar ea ce face, o mai trage pînă răsar stelele ?

— Nu știu, îi facem lumînări, să fie, zise Lică. Dacă nu pînă dau stelele, pînă la vărsatul zorilor tot se duce.

— E osul dracului, ține mult, Lică, să-ți pară bine, că și tu n-o să crăpi ușor...

Lena plecă, fudulă, dînd din prestelci, ca și cum se mai uita cineva după ea ! Ea o văzu cum piere printre vița-de-vie, țanțoșă, parcă intra într-o împărăție, de parcă o împărăție de frunze verzi și de struguri dați în copt o înghițea. Furnicile nu ajunseră la ea — ceva se afla totuși sub pat, dacă se opriseră acolo, ca și cum nici n-ar fi fost. Sau poate nici nu fuseseră și numai privirile ei slăbite văzuseră norul acela negru de furnici lipindu-se de geam ?... Nu se poate, nu se poate, vedea destul de bine : prin ușa deschisă îl zărea în tindă pe Lică ținînd o ață de amîndouă capetele, și pe nepoata preotesei luînd între palmele ei un cocoloș de ceară și frămîntîndu-l, frămîntîndu-l, să-l încălzească...

— Ce faci, fă ?

— Ai răbdare, zise nepoata preotesei Vamvulea și puse cocoloșul de ceară pe ața ținută de Lică — și mișcîndu-și palmele una peste alta, în sus și în jos, în sus și în jos, se vedea cu ochii cum lumînarea ieșea dintre mîinile ei, mereu subțiindu-se, subțiindu-se... O învățase preoteasa cum să le facă, repede, repede, cum să le taie cu foarfeca de tuns oile, egale, egale, și nu prea înalte, să ajungă la toți morții și la toți viii...

— Hi, hi, se auzi glasul lui Lică : nepoata preotesei pusese o nouă lumînare lîngă celelalte, în snopul de lîngă canta cu apă, și-i băgase mîna pe sub cămașă și-l apucase de moțul cocoșului. Nepoata preotesei și muierile rămase fără bărbați, plecați în război, și văduvele dolofane puseseră mîna pe el și-l dezbăraseră de vrednicia sa nepotrivită și-l învățaseră să fie bun și harnic, lăudîndu-l mereu — și el chiar ajunsese să-și facă o părere bună despre el, că e om bun și milos și silitor și săritor la nevoie, el se considera Omul Frumos și și aducător de Bucurie prin casele și șurile și pătulurile din sat, sau pe poteci și prin vii și prin pădure, pe iarbă și pe fîn, Omul Iubit și Drag, nu un copilandru, cum era după vîrstă și nu neisprăvit cum îl arătaseră cataloagele școlii, ori sărac la minte, cum ziseseră niște tîmpiți de doctori ce-l scăpaseră de armată, nici vorbă, el era, și asta știa el sigur, privindu-se dimineața în oglindă și lăsîndu-se pieptănat pe cap de insa la care-i adusese bucuria sub acoperiș, el, era, Omul Bun și Drag și Iubit și Frumos și Harnic și Săritor și Iubăreț. Doamne ferește s-ajung în iad, se-nchina ea în gînd, Doamne ferește, își zicea speriată că iadul o să fie fără focuri aprinse și căldări cu smoală, diavoli turbați, ci mai rău, o să fie pardosit cu gheață, ca o baltă înghețată, și cu pereți de gheață, ca o peșteră în care intrase în tinerețe la o rugă, de Sfînta Marie, și se-ngrozise, și cu tavan plin cu țurțuri de gheață, albi, o hrubă albă, lunecoasă, unde crăpau pietrele de ger și unde avea să tremure și să-i clănțănească dinții și unde, Doamne ferește, unde în iadul ăsta de gheață o să mai fie pe lîngă frig și muieri, puzderie de muieri, cațe care toată ziua o să clămpăne din gură ca niște berze, buzele fiindu-le bocnă, muieri, numai muieri, din cauza poalelor pe care și le dăduseră peste cap cît bărbații lor fuseseră duși în... Iadul, drace, n-o să scap de ele nici acolo, se-nchina ea în gînd, făcîndu-și cruce și cu limba în gură, cuprinsă de un vînt rece auzind chicotelile nepoatei preotesei Vamvulea...

— S-o ducem afară, i-o fi venit vremea trebii, zise nepoata grăbită s-o ducă pe ea la treaba trupului și să rămînă timp destul să facă lumînări cu Lică pentru Sfînta Marie Mică.

— Vrei să te duci dinapoi pentru matale ? o întrebă nepotu-său, venind pînă în prag.

Dar cum se așteptau să nu răspundă și întrebarea era pusă doar ca să nu se spună că n-o întreabă, traseră albia de sub patul ei și dintr-odată început să strige : „Doamne, ia-mă, Doamne, ia-mă !“ Ea bănui că în albie se afla acel lucru necurat și mort către care năvăliseră miile de furnici, dar nu se clinti din loc, să-l zărească, să zică ei : „aha ! uite-o că mai are puteri cînd ia foc lumea și vrea să vadă, vrea să vadă focul !“ Nu era vorba de foc, nu putea să ardă ceva în albie, ei să fie atît de bezmetici și să dea foc la casă doar ca s-o sperie pe ea de moarte, și să-i mai scurteze deci viața (sau să i-o scurteze de tot), — dar despre ce era vorba, despre ce ?

— Cum să fi ajuns aici cioara asta ? nu pricepu nepoata preotesei și luă pasărea moartă de-o aripă, cu scîrbă, și-o aruncă prin ușă afară peste prispă.

— O fi venit pe fereastră, cînd eram noi plecați, de cine să se teamă ?...

Deci ea era ca și moartă : o cioară putea intra în odaie și de stătea ea întinsă în pat, ca într-o casă pustie... Însă gaia o adusese Lică ascunsă într-un șorț lepădat pe pîrîu : duhoarea de pasăre ce-avea să putrezească din ce în ce mai adînc să-i intre ei în nări și să creadă, cum zăcea, că e vorba de propria ei duhoare și de propria ei putreziciune. Aici se înșelase el, cu mintea lui de urdă : ea nu mai simțea în nări aproape nici un miros, decît de-l bătea vîntul puternic și decît dacă vîntul nu bătea întruna și acel miros n-o înconjura întruna, stătut... Hoitul de gaie afurisită nici nu-l simțise, nu dăduse toropeala căldurii peste el să-l umple de miasme, el începuse pe nesimțite să se moleșească și doar pentru furnici să dea semne moartea din el că drumul lui este fără de întoarcere... O puseră în albie peste o pătură, luară albia de capete și ieșiră afară, el fluierînd și prefăcîndu-se că se-mpiedică în prag, ea țipînd cică de spaimă, și rîzînd, că nimic nu se întîmplase, să cadă pe pămînt, din albie...

— Mergi mai încet, că de-o scăpăm din mîini și se lovește baba cu ceafa de vreo piatră, o plătim ca pe-a bună, zise nepoata preotesei.

— S-o ducem lîngă pîrîu, să se urîțească acolo, zise el și-o luă printre porumbii neprășiți spre apa ce se vedea sticlind lîngă șirul de sălcii...

— Bine că are beșica bună și nu se udă în pături, c-ar puți de te-ar trăsni...

— Dacă nu moare mai repede, o s-o apucăm și pe asta.

— Al bătrîn al lui taică-meu se duse în pămînt acum o lună, Dumnezeu să-l ierte, dar pe el înainte cu mult de-a da ortul popii l-a lăsat beșica de apă și, drace, oricît îl schimbam și-l scoteam la soare, paiele erau tot ude sub el și era plin de viermi albi sub cearșaf, oricît...

— A noastră, cum de e atît de ușoară acuma în albie, ca o pană, a fost muiere frumoasă... Și s-a măritat cu tata lui tata, care era șchiop, dar avea avere... Acuma e bolnavă și bătrînă și azi-mîine se duce în drumul ei, așa că nici nu-i dăm mîncare multă, să n-o spălăm prea mult...

O lăsară, în albie, pe malul apei, printre buruieni. Fluturi roșii treceau pe sub crengile sălciilor plîngătoare. Dincolo de ei, mai sus, cerul trebuia să fie albastru, nesfîrșit, dacă fluturii și caii-popii n-aveau nici o teamă în drumul lor și dacă peștii se vedeau în apa limpede înotînd ca într-o joacă... Și sub cerul curat sigur că se roteau berze, era vremea cînd ele se roteau, și mai sus, în cer, oare ochiul acela la care se închinase de mică o vedea și o aștepta ?... Doamne, cum să se dea ea jos din albie și să se spurce pe malul apei dacă de sus, de dincolo de plutirea berzelor...? Nepoata preotesei Vamvulea rîdea cu hohote pe aproape, în cînepa rămasă neculeasă... Întinse mîna, și-o privi : degetele îi erau pămîntii, uscate... Și le puse pe obraz și nu simți nimic, nici o căldură, nici un frig. Se lăsă încet, peste albie, să intre în apa ce curgea liniștită : și simți apa și se bucură și le uită parcă în apă... Oare pui de pești îi treceau printre degete, mătăsoși ?... Nu-și mai amintea cine trecuse Dunărea, ea ?... Și cine era acel bărbat nebărbierit care plîngea beat într-un car ? Ea mergea prin praful drumului cu tălpile goale cîntînd, dar ce cînta ? Și-o ceată de copii alergau în urma lor, goi, cu pești în mîini, ieșiți din apă, tunși, pistruiați, niște noduri de oameni, fericiți că li se zbătea cîte un pește viu în mîini... Și acel șontorog, tîrîindu-și piciorul drept ca pe un vrej uscat, ieșind din pivniță cu o damigeană de vin în brațe, strîngînd-o la piept și lipindu-și obrazul nebărbierit de sticla ei murdară și plîngînd :

— Ce amară viață am, Doamne, muierea mea cară țiglele de la poartă cu nenorocita aia de roabă și acoperă cu ele magazia, se urcă, uite-o pe scară, de-azi dimineață, le pune pe lanteți, și eu ca un porc beau vin și nu mă satur să mă uit la ea, ticălosul de mine, numai mă uit și nu-mi ajunge băutura...

Cine-a zis că Vasile Balaure a avut avere? Un capăt de vie, ăsta, unde este și casa asta părăsită unde-au adus-o să moară, și-o curea de nisip, bună de pus lubenițe, și mai ce?... Și cîntecul lui destrăbălat, dinspre dimineață, din gură, și cîntecele lui spre seară, mereu cu damful în el, în fața casei, din goarna aia afurisită la care nu-l rămînea cap de om, lăutar afurisit ce se făcuse din lene și din sărăcie și din plăcerea de a petrece pe la terminarea nunților și a botezurilor și a înmormîntărilor...

— Cine bate Dunărea, nu mi-l bate muierea, se auzea cum cîntă el beat în car, răstignit pe cergă cu burta în sus, mîndru, ca și cum el ar fi bătut vreodată Dunărea, trecînd-o în înot...

— Și ce mănîncă? o auzi pe nepoata preotesei Vamvulea.

— Aproape nimic, i-au secat mațele, nu mai intră nimic în ea... Mai bea cîte o gură de apă din ulcior... N-are nici dinți, roade mălaiul cu gingiile...

— Hi, hi, n-am văzut niciodată o babă știrbă, rîse nepoata preotesei și se aplecă asupra bătrînei și-i deschise gura cu degetele, prinzîndu-i buza de sus cu degetele de la mîna dreaptă, și buza de jos cu degetele de la stînga. Doamne, e ca un copil care-a venit azi-dimineață pe lume, are gura goală de dinți, hi, hi... Hai s-o legănăm cu albia, poate-așa mai deschide ochii.

Prinseră albia de capete și începură s-o legene în aer.

— Ce-ar fi să-i dăm drumul în apă, ce-ar fi? zise ea. N-ar mai puți atîta, s-ar mai scălda...

Se auzi un cîine lătrînd, lîngă casă, și ei puseră albia în iarbă și se scuturară de frunzele de cînepă ce le rămăseseră pe haine.

— Să nu ne fure cineva lumînările, zise nepoata.

— Ce hoț e ăsta, care vine cu cîine cu tot?! Că noi n-avem cîine la casa asta din vie...

— Hai să vedem, zise nepoata preotesei și apucă albia de un capăt și începu s-o tîrască după ea printre porumbi.

— E grea, fă, așa, hai s-o luăm tot pe sus, zise el și amîndoi luară albia pe umeri și plecară spre casă printre porumbii înalți și verzi.

Ea vedea peste porumbi, pînă departe, spre sat. Casa dintre vii era pe un fel de coastă.

—Ai grijă cum calci, să nu ne cadă baba din albie și să-i intre vreun mărăcine în nas, rîse nepoata preotesei Vamvulea.

În fața casei, patru muieri stăteau cu mîinile în șolduri, ca niște soldați, și surîdeau. Lîngă ele, ea văzu un cîine alb al lui Vasile... O, dar cîinele ăla, Burcuș, de mult se făcuse oale și ulcele, înainte de a se duce Vasile în rai, căci în rai se dusese cu goarna lui, cu trompeta lui arămie, cîntînd din ea, în rai, nu în altă parte...

— Burcuș, zise una dintre muieri, ia-o pe iapa asta de buci !

Nepoata cum văzu potaia repezindu-se la ea o luă la fugă și din albia rămasă numai pe umărul stîng al lui Lică, bătrîna se prelinse într-o dungă și era să cadă cu capul de-o buturā de cireș, de n-o prindeau în brațe două dintre femeile roșii la față și tinere ca niște soldați lăsați demult la vatră.

— Ho, drace, că nu te mușcă Burcuș al meu, vrei să turbeze ?! rîse una, prinzînd cîinele de gît și ținîndu-l lîngă ea. Mai bine du-te și adă-ne două ulcioare cu apă proaspătă de la Izvorul Frumos...

Nepoata luă ulcioarele și o întinse repede spre Izvorul Frumos. Cele patru muieri o puseră din albie în pat și o acoperiră cu pătura pînă la brîu. Apoi ieșiră afară și puseră mîna ușor pe Lică și începură să-l dezbrace. Două, ale lui Sîmbure, erau fete stătute, bătrîne, fete vechi, veniseră să nu mai fie. Aduseseră tîrne pline cu mîncare, veniseră toate patru pe cap cu tîrnele, doar oblanicele erau puse pe prispă, la rînd, să-l îndoape pe Lică, să fie om lumeț, rău de fund. Îl puseră în capul mesei mici, pe trei picioare, așezat pe un căpătîi umplut cu fîn, cu pahar de țuică înainte și caș de oaie, cu țipari uscați și limbă de porc coaptă în natură. Și dintr-un troc îi turnau într-o ulcică de pămînt vin roșu, acrișor, să nu se grețălească. Și veseleanca lor ticăia ca o inimă de mîță cînd vedea șoarecele...

— Să-i dăm și babii ceva ? întrebă a mai mică a lui Sîmbure.

— Nu-i e foame, zise Lică.

— Niște ciorbă de fasole, că mai e caldă...

— Vrei să se facă motocicletă? rîse Lică, înfulecînd. Bătrînii ăştia nu mai sînt pofticioşi decît de moarte, s-ajungă mai repede în rai, burta nu le mai primeşte mîncarea, inima nu le-o mai cere... Şi e bine aşa, ce să se mai chinuiască? Mai umple o ulcică, ce te uiţi la mine aşa, a lui Sîmburică?!

— Lasă, nu striga, că-ţi strici glasul, zise văduva lui Blegea, frecîndu-l cu palmele pe gît şi pe spate, surîzînd, fiindcă oricît s-ar fi îmbîrţoşat el, n-avea cum să scape şi să fugă, nici aşa uşor cum era îmbrăcat, doar cu cămaşa cu poale lungi pe el, fără izmene...

Cînd ea fusese grea cu mama lui Lică ţinuse toate posturile, nu se deduloise cu carne în zilele astea de sec şi uite că oricît în starea darului ea se pazise de păcat, fata ei Lionora nici nu mai dădea pe la casa din vie măcar s-o vadă cum se stinge ca o lumînare şi cum se duce dincolo în loc luminat şi cu verdeaţă, iar nepotul ei nu era decît un sfredel nesăturat de carne — şi chiar acum cele patru iepe îl luaseră pe sus de mîni şi de picioare şi-l duceau sub nuc pe pătura aşternută peste paie să-l pună la treabă, şi ca să nu se deoache îl scuipau de trei ori scurt, ptiu, ptiu, ptiu, de mai multe ori... Nepoata preotesei Vamvulea se afla pe undeva prin porumbi şi nu avea curajul să se apropie cu ulcioarele pline cu apă rece, să n-o tragă năroadele de moaţe şi s-o bage într-un sac şi s-o arunce în pod, cum o mai aruncaseră altele. Cîinele alb începu să latre, semn că vede cu ochii lui ce nu mai văzuse.

— Of, Doamne, plîngea Vasile de atîta tristeţe, stînd în fereastră cu damigeana cu vin în braţe, Doamne, ce păcătoasă minte am, muierea mea toacă lemne şi eu nu mă mişc de-aici, le cară sub şoprul cu fîn, s-avem uscate, măcar de aţîţat focul la iarnă şi să nu putrezească şi eu... Şi uite-o, Doamne, cum scoate apa din fîntînă să bea vaca şi boul şi eu stau ca un bou şi nu mă clintesc de lîngă vin, păcatele mele... Doamne, ar trebui să-i pup mîinile, de cît lucrează, uite-o cum ia şi mîncarea de pe foc şi-o pune în străchini să mănînce ăia mici, Ion, Nicolae, Tudor, Tiţa, Lionora, Costică, şi eu stau ca un trîntor şi nu bat nici floarea-soarelui care-i întinsă pe cergă la soare...

Copiii mîncau fasole cu mămăligă, Ion, Nicolae, Tudor, Tiţa, Lionora şi Costică, şi apoi se puneau pe bătut floarea-soarelui, în bătătură, de se-auzea pînă la popa la biserică... Cîţi dintre bărbaţi muriseră în război nu se ştia, toţi plecaseră de-acasă, și de muierile lor, nici o nădejde... Măcar să vină cînd o să mă bage lîngă Vasile, își zise ea, și iarăși îl auzi pe omul ei plîngînd :

— S-o ia dracu de lume, eu stau pe fucia cu apă și muierea mea sapă via, de azi-dimineață sapă via, nemîncată, și eu bag în mine brînză și cu mălai și torn în mine vin și stau ca un trîntor, lua-m-ar dracu !... Păcătosule, păcătosule ! se lovea el cu aprigă și sfîntă furie în piept cu palma dreaptă, învinovățindu-se din suflet, dar nu făcea un pas să pună mîna pe sapă și s-o ajute... Doamne, bine-ar fi să-mi ajut și eu muierea la lucru, că eu ar trebui să tai via și să ar și să samăn, dar stau cu afurisita asta de damigeană lîngă mine, sparge-s-ar în țăndări, plîngea și ducea damigeana la gură să se mai răcorească și să mai prindă puteri să înjure sufletul său păcătos și lenea... Și pe urmă uita dintr-odată despre ce era vorba și scotea goarna din traistă, trompeta lui arămie, și începea să cînte de tremurau frunzele în vie.

Se auziră străchini sparte de zidul casei, țipete. Cîinele lătra înverșunat. Venise nepoata preotesei Vamvulea și le dăduse la două muieri în cap cu ulcioarele pline cu apă rece. Nu mai putuse răbda să stea pitită printre buruieni. Lică de atîta mîncat și băut și de atîta cît asudase simțise că-i merg pîntecele și le lăsase pe muieri să se tîrîie de păr și să se zgîrie și se dusese aproape în fugă între niște lăstari să se plătească de popă. Fetele lui Sîmbure ajunse și ele muieri și cu celelalte două muieri veselite o luară pe nepoata preotesei Vamvulea de picioare și o răscăcărară și-i aruncară cu țărînă în gură și în nas, s-o astupe pămîntul, și-o frînseseră de mijloc și apoi o înghesuiră într-un sac pe care-l legară, și ea degeaba drăcuia și bătea din picioare, doar se rostogolea prin praful din fața casei. Cele patru dușmance puseră apoi sacul în picioare și-l scuturară de praf cu niște viță neroditoare ruptă din vie. Și luară sacul în spinare și intrară în casă și-l băgară sub patul pe care bolea bătrîna și începură să se jelească, atunci parcă băgînd-o în seamă că sta nemișcată și cu fața la perete și cu ochii închiși :

— Aoleu, muică, gurguică, tu muriși, dadă, dadă, și pe noi cui ne lăsași, singurele ne lăsași, că oamenii sînt plecați în lume, singurele ne lăsași...

Căzură în genunchi și se jeliră din băierile inimii, să le audă și Lică de unde se necăjea și să vină repede și să le vadă că țineau la neamul lui, nu erau ca nepoata preotesei care înlemnise în sac și nu se jelea...

— Jelește-te, fă, afurisito, ce stai acolo cu gura căscată? o înghionti fata mai mică a lui Sîmbure și nepoata preotesei de atîtea coate și călcîie primite începu din sac să se jelească.

— Fă, uitarăți, sări în picioare Cleopatra, cea mai mare dintre gemenele lui Sîmbure, uitarăți lumînarea!

Și aduse din tindă un braț de lumînări și le aprinse și le puse la căpătîiul patului, pe o măsuță.

— Oare chiar muri? întrebă cea mică, Despina, care nu prea avea glas să se jelească.

— Pune mîna pe ea...

— E rece de rece, dar oare muri? zise ea și-o întoarse pe bătrînă încet cu fața în sus și-i împinse pleoapa în sus cu un deget și-i deschise ochiul drept.

— După vedere nu se vede, hai s-o gîdilăm la subsuori...

— Dar cine o dezbracă?... sau cine-i bagă mîna pe sub cămașă... Mai bine s-o gîdilăm la tălpi, zise Cleopatra și-o gîdilă, dar bătrîna nici nu rîse și nici nu se mișcă și nici nu scoase o vorbă de frica lor...

— Muri? intră în casă Lică încheindu-și cureaua la pantaloni.

— Licăă! țipa nepoata preotesei din sacul de sub pat.

— Ce e? nu înțelese el.

— Nimic, zise Despina și dădu din toate puterile cu piciorul în sac.

— A, să vedem, să vedem, zise Lică și-i căscă bunicii sale gura și-i puse o oglindă în dreptul buzelor și oglinda (cu stînga el o ținea pe bătrînă de nas) se încețoșă. Îi iese aer din piept, trăiește... Stingeți lumînările, că mai are...

— Mai lasă-le, se închină Despina în fața lor și a icoanei de pe perete, și a sfinților din calendar așezați în dreapta și în stînga regelui, cu mîinile nevăzute...

— O să fie fericită cînd o ajunge în rai, nu mai are mult, zise Cleopatra. Și mai tăceți dracului, n-o mai jeliți, le astupară gura cu palma celorlalte două muieri cu care nu era neam, nu mai plîngeți de pomană, că babele nici n-ai de ce să le plîngi, și-au trăit traiul și și-au mîncat mălaiul, ce mai e aici de bocit, și unde-ați mai văzut voi pe cineva bocind vreun bătrîn?!...

— Asta e adevărat, zise Despina și toate dădură din cap, da, da, pe bătrîni nu-i jelea nimeni, doar nu erau tineri să piardă ceva murind, se duceau unde trebuiau să ajungă și unde plecaseră înaintea lor și bătrînii bătrînilor lor...

— Dar patul e bun, îl zgîlţîi Cleopatra, e bun și e păcat să-ţi rupi șira spinării pe cerga întinsă pe pămînt....

— Hai s-o dăm jos și s-o scoatem în tindă, îi făcu Despina cu ochiul, să-ncercăm patul...

— Asta ar fi ceva...

— Asta n-ar fi rău...

— Licăăă !...

— Ce-i ? se uită el pe fereastră.

— Nimic, zise Despina, mai dînd o dată în sac cu piciorul, cu călcîiul...

— Chestia cu ăștia ăi bătrîni e să nu le dai mult să mănînce, zise Lică, să nu trăiască mult și tot degeaba și să-i tot îngrijești, să-i speli... Și vine mîine-poimîine toamna și iarna, e greu să-i... Că ăștia tot ce bagă în ei scot din ei, aproape că nici nu putrezește mîncarea în ei, mai bine să le dai numai apă, să se ducă cu zile în drumul lor...

— Parcă tata lui tata nu s-a stins tot așa, zăcînd nemîncat ? îi dădu dreptate Cleopatra.

— Și parcă pe noi n-o să ne ţină tot așa într-un pat ?... ori o să ne aducă între vii, la vreo covercă, ori la vreo casă părăsită, de-o fi vară ? N-ai cum să spui că n-o să mori de moarte bună... și scapă lumea de tine ca de o belea, se închină iarăși Despina Sîmbure.

— Ce să-i faci, e bătrînă, nu mai e bună de nimic... Și parcă ea nu tot așa a petrecut-o pe mumă-sa, ori pe muma lui mumă-sa ? întrebă Cleopatra. Doar știe și ea, că și ea le-a făcut alor ei tot așa.

Ea tăcea, de-abia respira. Le vedea doar gurile pline de dinţi, vorbind, vorbind, rîzînd, lătrînd, ca într-un vis cînd dau peste tine niște hoţi în mîini cu foarfeci și cuţitoaie, să-ţi reteze beregata de scoţi o vorbă... Și cum vorbeau de mîncări, o apucase foamea și-ar fi vrut să se ridice în picioare și să caute prin tindă ceva să mănînce, dar n-avea putere, și mai ales n-avea putere să încerce să aibă putere în picioare...

— Viaţa ei e așa, ca să fie, zise Cleopatra, poate că acuma ea și moare, ori o fi murit... Și chiar de mai trăiește, asta e viaţă, neputinţa asta e viaţă ?...

— Uite-l pe popa! strigă Despina.

— E o viață, e o viață... cum zice popa Vamvulea? mai întrebă Cleopatra și ieși prima pe ușă.

— Să nu ne afle aici, că ne afurisește, zise una dintre muierile care nu era rudă cu gemenele lui Sîmbure.

— Ne strică planul, rămase patul neîncercat...

Și ele, patru, o luară la fugă prin porumbi, spre pîrîu. Preotul Vamvulea se apropia pe poteca din vie, cu o pălărie neagră și uriașă pe cap. Lică îi ieși în drum, băgîndu-și cămașa în pantaloni și suflîndu-și nasul.

— Sărut-mîna, părinte.

— Să trăiești, băiete... N-ai văzut-o cumva pe nepoata mea?...

— Ba a trecut pe-aici... și nu știu unde s-a dus... Am ajutat-o să facă niște lumînări...

— Cum o mai duce bunică-ta?

— Bine, sărut-mîna, foarte bine.

— A mîncat ceva?

— A mîncat, minți Lică și crezu că e de cuviință să-și facă un rînd de cruci peste piept.

Lică, ieșind din casă înaintea preotului, suflase în lumînări — și ele acum, cînd Vamvulea intră pe ușă, mai fumegau.

— Ți-am adus un măr, auzi ea vocea preotului, și-o auzi din sac și nepoată-sa. Trebuie să te împaci cu lumea, mai zise el și se așeză în genunchi lîngă marginea patului și-i luă în mîini mîna bătrînei, ușoară și uscată.

Nepoată-sa, printr-o gaură a sacului, îi văzu pielea lui albă prin rosătura din genunchi a pantalonilor și închise ochii să nu se mai gîndească și la alte prostii, ca și cum închizîndu-i nu mai putea să-i treacă prin minte nimic.

— Doamne, iartă-ne pe toți, zise Vamvulea și nepoată-sa așteptă acum să audă vorba unchiului ei cunoscută de tot satul și care însemna că fără Dumnezeu pe ele, muierile, o să le sugă pe lumea cealaltă șerpii de țîțe, iar pe bărbați...

Și Vamvulea chiar zise că fără credință viața e o deșertăciune și o albie de rîu fără apă (asta Lică n-o înțelese) și o lungă adormire. Însă nu acesta era cuvîntul pe care ea îl aștepta. El veni mai tîrziu, dar nu se referea la Dumnezeu, Vamvulea voia să spună că bătrîna tot zăcînd în pat viața ei nu mai era cu adevărat viață, era un fel de viață simulată, o moarte prelungită...

— Asta e, strigă Lică, amintindu-și de fetele lui Sîmbure. Asta e cuvîntul, cu s...

Vamvulea îl trimise să aducă apă rece de la Izvorul Frumos, să scape de el și de prostia lui și să poată vorbi cu bătrîna în voie și s-o spovedească. El plecă, dar cînd Vamvulea era gata să-și pună patrafirul și să scoată din geanta sa neagră cădelnița și tămîia și să aducă pace în această odaie și în sufletul bătrînei, auzi sub pat plîngînd... Și o clipă nu înțelese, apoi se aplecă și văzu sacul. Îl trase în mijlocul camerei și-l dezlegă la gură și nepoată-sa ieși afară din el vînătă pe sub ochi și cu părul claie, mototolită. Ea, îi spuse printre sughițuri de plîns că năroadele lui Sîmbure și cu...

— Eu făceam lumînări... cînd ele au venit și...

Vamvulea le văzuse alergînd prin porumbi, cu tîrnele în mîini și cu Burcuș lătrînd în urma lor, crezuse că și nepoata-sa plecase cu ele, să n-o găsească aici la... Doamne ferește ! își făcu el cruce și se gîndi la muierea cizmarului din Lespedea care ajunsă la bătrînețe și stînd tot așa părăsită într-o bucătărie și așteptîndu-și moartea și văzîndu-și moartea cu ochii, și simțind cum moare de vie și în jurul ei femei tinere își fac de cap cu bărbatul ei care era mai tînăr decît ea, se ridicase din pat cînd lumea asta beată din jurul ei ațipise, tot așteptînd să-și dea ea duhul, și pusese mîna pe secure și...

— Doamne ferește ! Doamne ferește ! Și tu, fato, du-te acasă, du-te acasă, zise el și merse în urma nepoatei sale pînă în curte.

Și o uită pe bătrînă tocmai în clipa cînd se gîndea să spună că fericiți sînt oamenii care lasă în urmă copii și nepoți, ca sîngele lor să nu se stingă, sămînța lor să nu se irosească, să-i cînte cînd or muri și să-i plîngă și din tată în fiu să-i pomenească mereu și în vecii vecilor... Nepoata dădu colțul casei și se pierdu în vie, însă o luă spre poteca pe unde trebuia să se arate Lică venind de la Izvorul Frumos. Și ca să fie mai sigură cînd o să plece bărbatul mătușii sale se apropie tiptil de părul unde-l lăsase și unde-l și zări întinzîndu-se pe vîrful degetelor după pere, de i se vedea în turul pantalonilor prinși niște scaieți roșii, flori de scaieți... Preotul îi duse bătrînei o pară și încercă să vorbească în zadar cu ea, ea nu-i răspundea, poate fiindu-i frică, își zise el, că se mai aflau de față, sau în tindă, și alte urechi necuviincioase... Doamne, își zise el ieșind din nou afară din casă, privind graurii ce zburau în stoluri peste vie și furnicile urcîndu-se grăbite pe scoarța părului, și privind și păianjenii ce-și țeseau printre araci pînzele albe, și amintindu-și de cele patru muieri și de nepoată-sa și de Lică, Doamne, își zise, viața lor curge mai departe neștirbită, viața lor de păianjeni și de păsări și de gîze și de muieri și de bărbați își vede în pace de mersul ei și de obiceiurile ei, viața lor de gîngănii și de oameni curge întotdeauna și ca de la începuturi, la fel, indiferentă de cei care erau plecați prin alte părți sau se băteau sau piereau în război, neștirbită mergea viața lor înainte în această aripă moartă a timpului și în acest colț unde în cei tineri fierbea sîngele sub soarele verii și unde în sîngele celor bătrîni se simțea adiind fulguiala îndepărtată a iernii...

— Doamne miluiește, Doamne miluiește, popa prinde pește, auzi glasul prefăcut al lui Lică... popa prinde pește, preoteasa pe rogoz, cu... he, he, he, scos...

Se îndepărtă, privind soarele care apunea, tot mai sigur că nepoată-sa se afla pe undeva prin preajmă. Așa cum și era. Bea apă din ulciorul plin adus de Lică și cu o mînă îl ținea de după mijloc, căutîndu-i moțul cocoșului. Apoi ei închiseră ușa casei și-i spuseră bătrînei tare :

— Noi plecăm, venim mîine...

— Vezi să nu fure hoții ceva.

Și afară, mai încet, nepoata preotesei Vamvulea zise :

— Adio și un praz verde !

Și ea îi văzu pe fereastră îndepărtîndu-se încet, tot împingîndu-se unul în altul, nesătui. Mergeau în picioare, unul în fața altuia, chicotind, și graurii treceau peste ei ca o vijelie și soarele se lăsa peste vie și peste lume încet... Doamne, de l-aș mai vedea și mîine, își zise ea și zîmbi pentru prima oară : era singură și nimeni n-avea cum s-o mai vadă, decît sfinții de pe pereți.

Ce sănătoși sînt și ce frumoși sînt, își zise, bucuroasă, amintindu-și de ziua minunată care trecuse. Și lîngă pîrîu cum bîzîiau bondarii prin florile sărace, ofilite de soare. Și cum înotau în pîlcuri peștii, sticlind. Și ce vesele erau fetele lui Sîmbure, și cum cîntaseră muierile cînd începuse să latre cîinele alb, oare ce cîntaseră de bucurie, ce ?... și preotul... și nepoată-sa, în sac, ce glumă grozavă, Doamne, ce le mai trece tinerilor prin minte! Și Lică... el... el... bravo lui, bravo lui, așa nepot nici nu-și închipuise să aibă, băiat bun, iubăreț, milos...

Se însera, cerul cobora peste vie, lăsînd acolo sus, de unde venea, stele mici, stele... Lîngă fereastră, spre nuc, văzu dovlecii puși de soră-sa Aurica astă-primăvară, niște dovleci de-ăi nărojî, ce cresc mari, în prostie, umflați cît banița, și suitori pe ce apucă... Vrejul lor se urcase și peste claia de fîn de lîngă casă și un dovleac atîrna din vîrful clăii... Cum stătea el acolo și nu-l dobora vîntul? Era galben, se vedea soarele cum se stinge în el...

Și Vasile? S-au dus la biserică pe jos, prin mijlocul satului, să se cunune, și lui îi părea rău că nu poate cînta din goarnă la nunta lui... Dar la naș... cînd cine mergea cu găina în prăjină, și cu pîinea înfiptă în capul prăjinii?... La naș nu s-a lăsat, a cîntat... Și cum aruncau peste ei bani și bomboane în biserică, să fie bogați și viața să le fie dulce ca... Și grîu aruncau... Și-au avut o viață plină de copii și de nepoți, ce viață grozavă, Doamne... Ei, dar cu banii... La nuntă au aruncat cu bani peste ei, soru-sa Aurica a aruncat de s-a spetit peste ei cu tot felul de bani mărunți, să calce pe ei, să calce pe bani, și-au călcat pe bani, viața să le fie așa... numai pe bani să calce... Dar ce vrei, nu toate se nimeresc. Ei, și? O, ce nopți și ce zile au fost, ce nopți și ce zile!...

I se făcu sete, dar nu bău apă din ulciorul lăsat de Lică lîngă piciorul patului. Sub o strachină era un codru de pîine și niște brînză, și mai era și mărul... Ieși din casă, aerul era parcă sfințit, plin de pace, via dată în pîrg mirosea... Și strugurii copți erau dulci, erau dulci... De-asta se-nvîrteau graurii pînă peste vii, păsările cerului ciuguleau și ele, și ele...

Se așeză pe pămînt, înconjurată de frunzele viței-de-vie și de strugurii dați în pîrgă sau copți... Bătea luna de sus, albind pămîntul. Ca în noaptea cînd cu Vasile... o, încă nu erau... erau copii, copilandri... Și s-au dus la furat de lubenițe cu Aurica și cu... o, cu mai mulți de seama lor, prin salcîmi... Și Vasile a zis, cum era el șchiop, să se dezbrace în pielea goală ca să nu-i vadă ăla cu lubenițele de n-o fi dormind, și să-i gonească... Să ascundă țoalele în boji, și de i-o vedea Potricală, trezit din beție cumva de ei, să creadă că sînt moroi și să se sperie și să stea dracului în covercă... Iar de s-o lua după ei să n-aibă de ce să-i prindă, dacă n-aveau nici cămăși...

Bătea luna, albă, ei și-au lepădat țoalele și așa, pe sub luna albă, au intrat goi în lubenițărie și și-au luat fiecare cîte două în brațe... și se priveau așa, sub lună, cum lubenițele și... Și Potricală nu se culcase prea beat de cîtă vînzare făcuse peste zi și i-a simțit și s-a luat cu toporul ca prostul după ei și pe ea și pe Vasile i-a prins prin mărăcinii dinspre salcîmi, cum se răzlețiseră ei amîndoi, ea să-l ajute că nu putea fugi ca alții cu pepenii în brațe, i-a prins și i-a bătut cu urzici peste tot, pe pielea goală, Doamne !... De unde luase afurisitul de Potricală urzicile ?... Ei, de unde, de-acolo dintre lăstari... s-a făcut bășici... ho, ho... Ce noapte grozavă și ce lună, ho, ho, ho, ce noapte... Dar oare de ce-și amintea ea de lubenițe și de urzici și de nunta ei și de Aurica și de toate lucrurile de pe pămînt, de lună și de afurisitul de Potricală și de toate întîmplările de pe pămînt pe care le trăise și le auzise, de ce veneau către ea acele zile și nopți îndepărtate, ca și cum nu se îndepărtaseră niciodată de ea și rămăseseră mereau aproape și vii, de ce urzicile acelea o mai ?... Și cum atîrna dovleacul în vîrful clăii cu fîn, și cum foșneau frunzele porumbului, și cît de dulci erau strugurii copți, și ce... Doamne, își zise, stau lîngă struguri, ce aproape e luna, dincolo de dovleacul nărod, parcă stau aici de cînd e... Da, parcă stătea acolo de la începuturile lumii, de cînd pășise pe pămînt și aflase nucul tot la marginea viei, strugurì copți și dulci, și păsări trecînd în goană, întîrziate, spre cuiburi, și dovleacul... Pe toate le găsise aici pentru ea, și pe Vasile, și pe Aurica, și pe Sîmbure și pe Potricală, și pe mai cîți... Și iarba pămîntului o găsise verde cînd venise pe lume, își amintea de ea, verde, verde, zburînd peste ea rîndunici, și luna o găsise pe cer, iarba și stelele și nucii și graurii, toate o așteptaseră și erau pentru ea, și cînd ea n-avea să mai fie, mergînd după Vasile, toate acestea aveau să rămînă pentru Lică și pentru nepoata preotesei Vamvulea, și pentru copiii copiilor lor și pentru toți vecii vecilor, nepîngărite și veșnic tinere, ca iarba raiului și ca nucii și dovlecii raiului... Și atunci, ciudat, văzu venind printre aracii de vie pe sfîntul Haralambie îmbrăcat într-o haină roșie pînă la călcîie, cu o carte albastră în mînă și pe cap purtînd un fel de căciulă de foc, și pe sfînta Fecioară Maria, cu mîinile împreunate, așa cum stătea ea în biserică, cu un trandafir alb în păr însă, da, și pe sfînta Paraschiva o văzu apropiindu-se, și pe sfîntul proroc Ilie, în mînă cu un bici ca un fulger, și pe sfîntul Dumitru, pe toți sfinții la care ea a îngenuncheat și s-a închinat în biserică, și pe cei din calendar, Constantin și Elena, și pe acel sfînt cu barbă pînă la pămînt, cum îl chema? cum îl chema?... Ei se apropiau în tăcere și o priveau, o priveau... De ce-ați venit? îi întrebă și o apucă frica și frigurile, în loc să se bucure, de ce?... Dar ei nu răspunseră, nici n-avură timp, pe șosea se auzi un huruit de mașini... și mașinile o luară pe drumul ce venea pînă lîngă casa lor, drum părăsit, printre porumbi... Și se opriră nu departe de ea și coborîră niște oameni cu chipie de militari... Sfinții se pitiră în vie, tăcuți cum veniseră... Doamne, îți pup poalele cămășii tale că am ajuns în rai. Și ea se închină, deși nu știa dacă în rai era voie să te închini... Însă, domnule, cum e lumea, nici o deosebire nu era între viața lor și... și... Doar militarii ăștia și mașinile, ei ce-or fi căutînd pe-aici, ce să caute trei mașini în rai?...

— Cînd am părăsit palatul? După trei? Bine c-am plecat, ceva plutea în aer...

— Era greu să spui ce se va-ntîmpla, dar așa e mai bine...

— Mai bine, dar pe cheiul Dîmboviței cînd patrula care păzea podurile a strigat să ne oprim?... Noroc că n-am putut frîna... Și Lincolnul a zburat pe lîngă patrulă, nici nu s-a gîndit să stea...

— Și de-l nimereau gloanțele pe?... C-a tras, patrula a tras... a și lovit acoperișul mașinii...

— Eram pe lîngă un spital de urgență... Dar după asta... și regele o mai reducea din viteză cînd vedea vreo patrulă... Asta a fost bună, că sîntem o comisie a statului major, rîse omul care se oprise lîngă claia cu fîn și se așezase pe pămînt.

Mai visase ea odată, în tinerețe, că se află în rai și raiul arăta ca grădina lor de lîngă pîrîu, cu ceapă și morcovi și ardei grași, cu mărar și pătrunjel, cu dovleci și castraveți și cu floarea-soarelui înflorită, dar fără mașini și fără miros de benzină și fără sfinții care acum iarăși se apropiau de ea în odăjdii luminoase...

— Pînă acum n-ați venit niciodată toți, le zise, iarăși cuprinsă de frig și de spaimă și uitînd de rai. Ce se-ntîmplă? îi întrebă încet. Ei nu răspunseră, și ea îi auzi tot pe cei doi de lîngă claia cu fîn:

— Trebuie să meargă tot în mașina a doua... Ai văzut cînd ne-a oprit la Bragadiru, și pe urmă la...? Nici n-au băgat de seamă că era cu noi... Și spre Alexandria, cînd am întîlnit coloana germană, am crezut c-o băgăm pe mînecă...

— Să treacă și-acum coloana pe care-am văzut-o... și s-ajungem cu bine la Dobrița...

Sfinții se apropiară din nou, Haralambie ținînd în mînă un lanț de aur de care... Sfîntul Ion se uita cruciș, ca Buzădeiepure. Ei începură să cînte pe nas și ea uitînd din nou de rai le spuse că nu vrea să moară în cîntecele lor și în aburii albi care... Nu vreau, zise, și atunci auzi un huruit de mașini trecînd pe șosea, și apoi, apoi, da, îl văzu chiar pe rege apropiindu-se dinspre claia de paie, unde se întîlnise cu cei doi militari, spre ea, venind spre ea, regele, ca și cum s-ar fi dezlipit din calendar, dintre sfinți, cu șapca în mînă și pieptănat...

— Plecăm ? întrebă el și ceilalți îi răspunseră fără să se apropie de el că sînt gata — și ce grozav era, dacă și în rai se vorbea românește și ea înțelegea ce vorbesc oamenii, nu cum o înspăimîntase Vasile că acolo sînt și italieni, și englezi, și ruși, unguri, sîrbi, și e vai și-amar, ca în Babilon...

— În prima mașină merg maiorul Anton Dumitrescu, căpitanul Gheorghe Arpad și plutonierul Dumitru Bîlă...

Și regele se apropie de ea... Măcar de-ar căuta struguri copți să mănînce și nu să vină să...

— În cea de-a doua merg eu, și rămîn tot eu la volan, zise regele, mîncînd un strugure... Colonelul Emilian Ionescu, aghiotantul regal, surîse regele, parcă zărind-o pitită după un arac, pe pămînt, Mircea Ioanițiu și Jac Vergoti... În ultima, cei doi subofițeri, și cei doi ostași din batalionul de garda regală, voi doi, zise el către cei de lîngă claia de fîn... Voi sînteți paza mea... Plecăm ? mai zise el și fără să aștepte răspunsul se îndreptă spre mașini cu strugurele în mînă...

Ea mai vru să vadă ceva, dar nu știa precis ce... Aștepta ceva, dar ce ?... Ce ? se întrebă, auzind mașinile cum pornesc și se duc spre șosea, ce ? A, uite că o văd, își zise, e o pasăre, o pasăre, un graur ?... Sfîntul Haralambie în haina lui roșie privi cum se îndepărtau mașinile huruind, și sfîntul Constantin, și sfîntul Ion, cel care era ca Buzădeiepure... Ea întinse mîna, pasărea se apropia, uite că se apropia... Trebuie să se așeze în palma mea, iat-o, priviți-o!... Trebuie să se așeze în palma mea, iat-o, priviți-o !... Mașinile nu se mai auziră și sfinții se topiră prin vie, să mănînce struguri, și ea stătea cu palma întinsă să i se așeze pe degete pasărea galbenă, care nu era graur... și ea i se așeză, galbenă, și chiar atunci dinspre capătul viei se auzi goarna lui Vasile și el se apropie de ea șchiopătînd, cîntînd din goarna lui arămie, în izmene venind spre ea, cîntînd, înconjurat de o nuntă de fluturi roșii, cîntînd la nunta de fluturi roșii ce venea spre ea, Vasile, șontorogul, apropiindu-se de ea prin vie...

ÎN LOC DE POSTFAȚĂ
O discuție cu Tiron B. despre

IEPURELE ȘCHIOP

— O să reluăm astăzi firul discuțiilor noastre începute cu aproape douăzeci de ani în urmă, la Aiud, unde locuiați atunci și unde v-am cunoscut prin prietenul meu și al dumneavoastră, Țîrău Viorel. Aveam un magnetofon cehoslovac cît o valijoară și ne întîlneam în odaia pipernicită din localul poștei unde Țîrău avea biroul său de dispecer al programelor ce trebuiau transmise la difuzoarele din localitate... De fapt, el era și corespondent voluntar la ziarul regional, la „Sportul popular", și la alte ziare culturale. El era mîndru, firește, că descoperise în Aiud un gazetar care de la începutul secolului trecuse pe la atîtea ziare din Transilvania și...

— S-o luăm mai domol și să corectăm din mers și unele cuvinte care, în loc să definească exact un om sau o epocă, mai mult aștern confuzii... E adevărat că Țîrău era plin de entuziasm că mă cunoscuse, însă atunci nu eram un personaj cu care el se putea mîndri prea tare, decît în fața unor prieteni... Statutul meu era încă cel puțin incert. Un pensionar ușor scrîntit, care pretindea în intimitatea unor puțini cunoscuți că a văzut și a auzit și a trecut prin atîtea și atîtea... Nu, atunci nu era firesc ca Țîrău să se mîndrească... Și cu atît trebuie prețuit el mai mult, că totuși se mîndrea, și i se părea firesc... Da, te ascult.

— E bine să fixăm cadrul unei epoci și să insistăm asupra detaliilor, chiar voiam să vă rog să... Însă, uneori, ce este mai important în viața noastră, ambianța generală, climatul social, detaliul ?... Eu aș dori să vă referiți la anii formării dumneavoastră, la datele mai importante din istoria noastră, pe care știu că le-ați cunoscut, fiind de față... bunăoară fiind de față la Alba-Iulia, în 1918... N-o să insist asupra unei biografii cronologice, ca să-i zic astfel, în ce vă privește, ar fi și prea didactic și poate imposibil, nu ne putem reaminti cronologic propria viață, e o aberație... Dealtfel și acest volum al dumneavoastră pe care-l prezentăm cititorilor sub titlul *Iepurele șchiop,* deși folosește o sumedenie de date absolut adevărate, deși uneori documentul primează în fața imaginației... nu? nu putem vorbi totuși de un roman în care este rege realismul cronologic... Să revin la detalii. Astăzi eu împlinesc patruzeci și trei de ani și trebuie să mărturisesc că nu simt nici o bucurie... Iar din tot ce se întîmplă în această zi pe mapamond, cel mai mult mă interesează febra lui Michi, faptul că stă la pat și ia medicamente și că e atît de fragil în fața mării și a soarelui și atît de copil și de iresponsabil... Auzi cum bat valurile, ce energie se cheltuiește în vînt, de mii de ani la fel?... E Dobrogea un pămînt fermecat, mistic, are luna aici o altă culoare?... Da, e un pămînt, cum specialiștii (e plină lumea de specialiști), care mereu s-a refăcut, mereu a fost altul, mereu s-a născut... atîtea aluviuni aduse de ape spre mare, nisipul răscolit, plimbat, mutat... În sfîrșit, am ales acest colț de țară ca să reluăm firul acelor discuții... nu pentru pămîntul miraculos al Dobrogei, ci pentru că eu sînt în concediu și reumatismele ne cheamă spre plaja mării... Spuneați mai înainte că epoca trebuie fixată... Bine, dar cum? Iată-l pe acest ins cu o ușoară chelie care se plimbă printre oameni pe plajă ca să fie văzut, fiindcă a fost și mai este un personaj cunoscut... E un semn al democrației?... Nu prea cred, se zice că joacă zilnic tenis cu un subaltern pe care l-a obligat să-și ia concediul în același timp cu el și pe care-l umilește și-l bruftuluiește ca la serviciu, uitînd că terenul cu zgură creează o egalitate a combatanților și nu ține cont de posturi și de ierarhii... Se ține după el, la un metru în urmă, Cutare (nu contează numele cînd definim un lingău care și-a atins micile și marile lui ambiții gîdilîndu-l pre cel îngîmfat de propria sa putere, iluzorie dealtfel, fiindcă, după cum știți, se zice despre el că e un cal mort), Cutare, specialistul în mese, în șoptit la ureche și în fraze sforăitoare, directoraș pe undeva prin țară... Vedeți, spuneați că muncitorii despre care ați scris reportaje aveau o solidaritate de breaslă și un acut simț al clasei lor... Cei doi, despre care vorbesc, ieșiți din medii sociale sărmane, cine i-a învățat să aibă cumva, cum să-i zic, o conştiinţă că formează o clasă conducătoare?... Nu, să fiu clar înţeles, nu-i vorba de clasa muncitoare, fiindcă ei n-au fost o zi muncitori în vreo fabrică... Cutare, ştiu sigur. De unde atunci această îngîmfare ciocoiască la nişte inşi care n-au în arborele lor genealogic nici un oscior boieresc?! Eu nu vă cer explicaţii, nici nu purtaţi nici o răspundere în ce-i priveşte pe cei doi... Însă, visînd şi luptînd pentru ca aceste vise să devină o realitate... iată că apar fenomene la care cred că v-aţi gîndit mai puţin, şi cumva, totuşi, sînteţi responsabil şi de aceste... Nu? Fiecare răspunde în primul rînd de ce face el, de acord, însă... Dar să nu insist, fiindcă domnul Cutare e mai apropiat de vîrsta mea, şi ce-am făcut eu, m-aţi putea întreba, ca acest imbecil cu aer surîzător să nu-şi mai facă meseria şi colegii de rîs pentru prosperitatea burţii sale?... N-am făcut nimic, dar poate o pedeapsă e şi atunci cînd faci unui ticălos nimic altceva decît să-l laşi să fie ticălos...

— Sofistică, sofistică... Dacă tot te-ai gîndit să prezinţi într-o serie de volume scrierile mele împreună cu o biografie a mea şi cu un interviu ce se poate prelungi mereu, dacă astfel eu devin şi creator şi personaj de roman, şi comentatorul propriilor mele însăilări şi al propriei mele vieţi, romanul total pe care-l doreşti, de-o să-l numeşti astfel, are datoria să ne definească pe amîndoi, nu numai pe mine, şi nu numai în privinţa marilor probleme, unde putem găsi nişte fraze comune cu alte fraze... Să nu trecem peste detalii, dar să nu ne oprim la mărunţişuri. Să ne întrebăm întîi, şi pe scurt, asupra unor lucruri fundamentale. Ce reprezintă astăzi clasa muncitoare? Eu sînt în partid din 1921, dar, fiind gazetar, întotdeauna am fost cumva un om de categoria a treia, în categoria a treia, după muncitori şi ţărani: şi totuşi am făcut eu mai puţin, sau mai mult, decît alţii? Nu doresc nici onoruri, nici decoraţii şi, cum ştii, n-am nici avere, nici măcar o maşină — de ce nu sînt şi eu trecut ca aparţinînd clasei muncitoare, dacă de cînd mă ştiu am muncit şi-am trăit din munca mea şi n-am exploatat pe nimeni? Intelectualul nu este şi el un muncitor?... Am văzut combinatul de la Brazi: ţevi, aparate, linişte şi cîţiva muncitori. Altă dată ar fi lucrat acolo probabil mii de muncitori... Un poet mi-a povestit c-a vizitat o centrală atomică în America: agregate, ţevi, într-un peisaj lunar: şi extrem de puţini oameni în halate albe, la pupitrele de control, citind romane polițiste, ca să nu se plictisească. Se mai poate vorbi de o concentrare de muncitori, în asemenea cazuri, cum se credea? Secolul nostru a schimbat multe structuri. Descoperirile științifice au împins omenirea pe niște căi nebănuite. Iată, bunăoară, zborurile în cosmos au schimbat o mentalitate... Dar mai bine să vorbim în numele nostru. Mie nu-mi trecea prin minte că omul se va putea smulge de pe planeta aceasta și va putea pleca și trăi în altă parte... Eram legați de pămînt, nu mai sîntem, și sînt sigur că în viitor copiii copiilor noștri își vor putea petrece concediile... Da, vrei să revin pe pămînt. De acord, să nu ne îndepărtăm de ce sîntem noi astăzi. Poetul este și el un muncitor care pentru sine, cu creion și hîrtie, realcătuiește lumea, o rezidește în cele șapte etaje ale celor șapte zile ale creației, și nu numai pentru sine... Deși uneori noi despre lucruri grave vorbim numai în șoaptă. Oamenii de știință preferă să nici nu vorbească despre descoperirile lor, uneori, și au orgoliul, dacă sînt înjurați, să nu-i ia în seamă pe cei care-i trag de mustăți, ca și cum aceștia nici n-ar exista. Și pentru nivelul cercetărilor lor vulgul nici nu există, atît e de nepriceput. Scriitorul e mai democrat — și despre bunurile spirituale produse de el toată lumea se pronunță în gura mare, ca despre fotbal. Foarte bine. Vanitatea poetului e mai mică decît a atomistului, mi se pare. Unii susțin că progresul științei nu aduce neapărat progresul omenirii, ci distrugerea speciei umane. Lumea s-a speriat de exploziile atomice din Japonia, de la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. Dar raportul dintre știință și destinul omenesc e mai complex decît poate fi el formulat într-o frază. Cine e nebunul care dorește o sinucidere colectivă? Că oamenii politici au folosit descoperirile savanților în atingerea scopurilor lor?... Dacă pe vremuri savanții nu puteau fi responsabili de întrebuințarea pe care omenirea o dădea descoperirilor lor, în viitor ei vor putea fi mai responsabili, sau vor fi la fel de ignorați?... Sînt întrebări ce rămîn deschise. Important este că s-au făcut multe descoperiri epocale. Structura materiei, structura atomului, dar și a materiei vii, a genelor... Și, totuși, în această efervescență, în această nouă renaștere a omului, structura societății scîrțîie... Omul simte aceasta și vrea ca omul de litere să nu folosească nici un cuvînt vătuit și să scrie cu glas tare, dacă vrei, fiindcă sînt inși care și cînd scriu, scriu în șoapte...

Vor ca noi să descoperim resorturile intime ale fenomenelor istorice. Vor să dăm o explicație tiraniei, dictaturii, războaielor din Africa, morții lui Hitler...' Și te aruncă la coș și-ți spun pe șleau că nu crezi în ce spui, dacă nu arăți în lumină faptele... Dar și mijloacele noastre de cunoaștere sînt limitate, și judecățile noastre imperfecte... Scriitorul e un partizan, îți spun unii, alții îți cer să *fii drept*. Că dincolo de Caligula, Hitler și alți estropiați mai mult sau mai puțin fotogenici, spița noastră rezistă, în pofida chiar a estropiaților ce o înjosesc pînă aproape la anulare... Și totuși specia e mai tare decît individul și-și arată firea și strălucirea uitată chiar și în mijlocul puroiului cel mai violent. Sînt destui inși a căror viață se confundă cu opera lor. Lumea pare fermecată de aventurieri, de genii ale răului, enigmele sînt mereu la modă... Ce se mai citește azi? Cărțile unde sexul nu este acoperit cu odăjdii, forța cea mai puternică a naturii și după unii mărturia lui *Dumnezeu cea mai caracteristică ei și manifestă* în plenitudinea ei. Să nu confundăm pornografia cu procreația, concretizarea unei energii ivite din doi poli ce se atrag, să nu confundăm apoi... Mereu se cere să nu faci confuzii. Dar de ce trebuie noi mereu să justificăm de ce se iubesc oamenii? E chiar o crimă ca în anumite condiții istorice un băiat și o fată din tabere sau clase sau națiuni ce sînt în conflict de moarte să se iubească? Credeam că această problemă a fost rezolvată de Shakespeare. Tot ce e normal, pînă cînd să tot trebuiască să fie justificat? Uneori te acuză inși ca prietenul lui Cutare, care, domnule, își ține șoferul de dimineață pînă seara în mașină, la ușa vilei sale, în concediu, la mare, ca un boier. Ce boier, ca un neisprăvit! Se crede atît de important încît să poată fi chemat oricînd de cine știe ce persoană mai sus pusă ca el. Nu este. Dacă menirea noastră este de a scormoni și în lăzile de gunoi ale potentaților și în mormintele anonimilor, pentru a descoperi crime și virtuți ce altfel în curgerea fără întoarcere a timpului ar rămîne uitate, uitarea fiind o victorie a timpului ucigător și a necuvioasei cu coasă, atunci implicit, noi redescoperind trecutul îi dăm viață și punem cu botul pe labe orgoliul trecătoarelor clipe și facem să nu mai triumfe moartea. Și-i smulgem din prea fericita lor dospeală pe cei mulțumiți cu ce le mestecă burta și mădularele. Și cei care ne vînează ca pe niște iepuri șchiopi sfîrșesc călcînd cu stîngul dincolo de împărăția lor de celofan și crapă, înălțîndu-i noi în această cădere a lor pînă la măreția de a fi oameni și de a fi înfrînți. Acest chelbos pe care nici tu nu-l suferi și pe care-l vei vedea descris de mine într-o nuvelă dintr-un volum viitor are o bubă în cap și va muri repede : nu e cancer, e o bubă mult mai gravă : privește-l cum transpiră cînd gîndește ! Face un efort cumplit cînd gîndește — tot e transpirat, părul îi este veșnic umed pe cap, ca la cei ce deja morți fiind au început să putrezească.

— O să trăiască mult, nu gîndește prea des. Nu prea l-am înțeles o vreme pe Pop Decebal, ardeleanul venit la București după Dictatul de la Viena... Era și el printre descendenții celor aproape 500 delegați ce-au semnat în numele celor peste 13000 de prizonieri români din Rusia „Proclamația voluntarilor români de la Darnița“, din aprilie 1917. Să reamintesc cîteva părți... „Noi, corpul voluntarilor armatei române, ofițeri, subofițeri și soldați de națiune română de pe teritoriul Monarhiei austro-ungare, foști prizonieri de război în Rusia, cu jertfa vieții noastre sîntem gata să intrăm în luptă pentru împlinirea idealului nostru : de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din Monarhia austro-ungară în una și nedespărțită Românie liberă și independentă... Noi, ca și celelalte popoare, aliatele noastre firești, ținem din tot sufletul să nu ne lepădăm de națiunea noastră, orice s-ar întîmpla... Astăzi, cînd noi românii, ca și celelalte neamuri subjugate, ne-am convins definitiv că nouă, ca români, nu ne mai este posibilă existența în cadrele statului austro-ungar ; noi care în limbă, în cultură, în structură socială și în întreaga ființă a noastră etnică și politică formăm un grup unic și de nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată încorporarea la România liberă, pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai întemeiate democrații. Pentru acest ideal ne punem în cumpănă tot ce avem, viața și averea noastră, femeile și copiii noștri, viața și fericirea urmașilor noștri și nu ne vom opri, pînă nu vom învinge, ori vom pieri...“ „Cerem, deci, încorporarea noastră la România, în numele dreptului fiecărei națiuni capabile de viață și în stare de a-și hotărî singură soarta, de a-și alege singură statul și forma prin care voiește să se guverneze... Sîntem adînc convinși că în același mod echitabil va fi dezlegată și chestia românească, ca și a celorlalte națiuni subjugate din Austro-Ungaria. Căci această monarhie austro-ungară nu e altceva decît un conglomerat de ţări răpite prin forţa brutală, fără consimţămîntul naţiunilor lor cari n-au nimic comun cu naţiunile ce le subjugă, decît ura ce o simt faţă de ele, ură care va înceta numai odată cu cadrarea naţiunilor actuale. Dezmembrarea Austro-Ungariei ar însemna repararea, în numele democraţiei, a unei nedreptăţi istorice, ce s-a făcut popoarelor, prin încătuşarea lor de un tron sîngeros şi de o împărăţie fără lege. Iar nedezmembrarea ei ar însemna că democraţia recunoaşte atotputernicia forţei brutale şi că sancţionează un trecut absolutist şi feudal. Noi, foştii prizonieri de război, cari îndată ce ni s-a dat putinţa, am venit de bună voie la luptă şi la moarte. Noi, ofiţerii, aproape în totalitate aici, precum şi zecile de mii de soldaţi, acasă ţărani şi lucrători fără multă carte, dar conştienţi de datoria lor naţională, noi ne oferim braţul şi sîngele nostru tînăr şi generos pentru întruparea idealului nostru. Sîngele nostru nu se va vărsa în zadar. Credem, ferm, că între viitoarele state fericite naţionale şi democratice va fi şi România tuturor românilor..." Printre semnături îl întîlnim la loc de frunte şi pe Pompiliu Nistor, alături de Victor Deleu, O. Vasu, N. Nedelcu, G. Juga, V. Chiroiu... M-aş fi aşteptat ca Pop Decebal să nu fie atît de cu şapte feţe, preocupat doar de propriile sale interese, el fiind printre urmaşii acelor bravi ardeleni căzuţi prizonieri care-şi puseseră în cumpănă viaţa, averea, femeile şi copiii şi viaţa şi fericirea urmaşilor lor pentru întruparea idealului lor... M-aş fi aşteptat de la un ins cu strămoşi atît de străluciţi şi avînd deci rădăcini etnice şi morale atît de adînci să nu-l bată vîntul ca pe un vîsc.

— Dar un caz mai interesant mi se pare Iuliu Maniu... Şi el s-a aliat în 44 grupării care dorea răsturnarea lui Antonescu, deşi a ezitat mereu în privinţa datei cînd trebuia înfăptuită această doborîre a mareşalului... şi deşi a fost deci împotriva lui Antonescu, la procesul acestuia se zice că a mers lîngă bara unde se afla şi i-a strîns mîna... Vezi, Maniu, după Bompi, a fost omul unui singur moment, el a jucat un rol important în 1918, însă apoi n-a mai fost politicianul capabil să dea o direcţie fertilă naţiunii noastre. Antonescu a ajuns la putere într-un moment cînd fasciştii se aflau într-o expansiune ce-a însemnat ulterior începutul sinuciderii lor. E curios, zice Bompi, cum un anglofil ca mareşalul a trecut de partea nemţilor. Educaţia lui, simpatiile nu-i preziceau un asemenea viitor... Să fie adevărat că ambasadorul Germaniei (Fabricius ?) l-a avertizat că legionarii vor să-l lichideze, și drept recunoștință că astfel el a rămas în viață a trecut atît de fățiș de partea nemților ? Legionarii, trebuie să o spun, nu sînt doar cei care l-au ucis pe Iorga, un grup de smintiți, ei aveau o ideologie și cuprinseseră o arie destul de vastă, erau o organizație mai bine pusă la punct decît un grup de huligani — și acest fenomen periculos trebuie mult mai adînc studiat. Cînd ei ziceau : omul și pogonul, erau mulți care puteau fi atrași de împlinirea visului de a avea o bucată de pămînt care să fie a lor... Nemții erau înarmați și greu le-ar fi putut ține piept un popor mic. Apusul, veșnicul Apus, a trădat țările din centrul Europei și din răsărit încă de prin 1938... Münchenul... România a fost abandonată de ei, e mai bine spus, decît trădată... În 1940, Dictatul de la Viena a consfințit această nepăsare... Cum și mai tîrziu, Apusul se va dovedi la fel de laș și de trădător (e mai bun acest cuvînt, totuși). Antonescu a fost omul acelor ani. Maniu și Brătianu au cîrtit, cum se zice, dar n-au avut nici o eficiență în orientarea politicii românești. După opinia mea, în lunile premergătoare actului de la 23 August au fost destui oameni care și-au dat seama că salvarea statului român nu poate veni decît din ruperea cît mai grabnică a relațiilor cu nemții și din întoarcerea armelor împotriva lor. Și în organizarea coaliției antifasciste nu Maniu a avut un rol de căpetenie. După Bombi, Maniu, care era nepot de-al lui Simion Bărnuțiu, se asemăna cu acesta, era omul negației, nu știa să construiască, decît să zică nu... Bărnuțiu a avut un rol important în istoria noastră, zicînd acel Nu în revoluția de la 1848, dar apoi ca politician n-a știut să fie maleabil și priceput și inteligent să ducă la împlinire propriu său crez... Atunci s-a ivit Șaguna, care a împlinit acest lucru. Maniu, venind la Oradea de la Viena, tînăr ofițer imperial, a zis nu tuturor promisiunilor făcute românilor, cerînd astfel dezlipirea din cadrul monarhiei austro-ungare și a mai zis un nu ardelenilor care în 1918 voiau la Alba-Iulia o alipire condiționată, nu, a zis el, la fel cu tinerii (era și Silviu Dragomir printre ei), important pentru întruparea idealului românilor din Transilvania era ca fără nici o condiție să fie una cu țara... Dar ulterior Maniu n-a mai fost capul politic la care te-ai fi așteptat. Guvernarea lui... și a lui Iorga, catastrofe. Bompi spune că i-a pus în ordine biblioteca, după război. Bompi a fost întîi bibliotecar, la fel ca și David Prodan și mulți alți istorici de valoare... Biblioteca lui Maniu, uriașă... Bompi a răsfoit multe cărți, cu Blaga. Foarte multe cărți erau netăiate. Ăsta a fost omul, a zis Blaga, povestește Bompi. Adică un avocat care mai mult de canoanele meseriei sale... Și Agârbiceanu a relatat odată cum, după un discurs fulminant ținut la Abrud de către Maniu, i-ar fi zis să-l redacteze împreună... Erau la Cluj, Maniu locuia în stînga Teatrului Național, la etajul de deasupra frizeriei de-acuma... Două-trei dimineți au lucrat, Maniu, care avea, se pare, o memorie deosebită, a reluat pledoaria de la Abrud, Agârbiceanu nota... Dar după cîteva zile, Maniu a renunțat... Lasă ! Ăsta era omul, i-a zis Agârbiceanu lui Bompi. Adică nu putea finaliza, nu putea împlini ce gîndea... A fost totuși un om politic care a avut o mare audiență, nu un găinar ca Pop Decebal, trebuie din capul locului să-i deosebim. Dealtfel, din Pop Decebal istoria n-a înregistrat nici un cuvînt. Un pișicher.

— Să mai zăbovim cîteva clipe asupra metodei dumneavoastră de lucru...

— Să pui pe hîrtie istoria unei istorii, nu e chiar atît de ușor. Cum înghesui în niște file timpul care s-a scurs ? Cum s-au ivit basmele, miturile, poveștile, legendele ? De la ce s-a plecat ? Făt-Frumos în ce întîmplare își are obîrșia ? O fabulă e mai ușor de scris ? Să nu ne furăm singuri pălăria, totuși. Dar dacă vrei să ții cont de o realitate istorică, de niște persoane care au devenit personaje publice, cum să te descurci ? Există ziarele vremii, cărți, memorii, arhive particulare și de stat, există nenumărate surse de inspirație, desigur, dar cum alegi portretul cel mai apropiat de adevăr, căror rînduri le dai dreptate și pe care le ignori, și de ce ? Viitorul te poate infirma, descoperind noi surse de adevăr adevărat, e drept. Va trebui să te mulțumești cu modestia unei variante posibile, pe care eventual s-o reîntregești în viitor, s-o corectezi, corectîndu-te. Un personaj feminin din cartea de-acum e atît de inocent încît nu-și dă seama de erotismul ce i se așază pe creștet. Noi am folosit, cum s-a observat, și personaje ce-au jucat un anumit rol pe scena politică a vremii : dar n-am uitat nici o clipă că istoria trebuie văzută prin ochii celor mulți, chiar dacă acești anonimi nu reprezintă „marea politică“ pe care o făceau cei puțini, uneori în numele maselor, alteori în numele propriilor lor nume. Cei mulți se constituie într-o atitudine difuză la început, poate. Dar tot mai pregnantă, cu timpul. Țăranii, soldații, intelectualii, muncitorii, funcționarii, anonimii devin ca în corul antic ochii și urechile lumii și vocea care va pecetlui dezlegarea adevărului. În ce privește unele personaje din ierarhia politică a vremii, n-am avut intenția aici să le urmărim de la A la Z destinele. Și chiar dacă unii eroi din carte își exprimă părerea bunăoară despre Maniu că a vrut să-l salveze pe Antonescu, sînt documente care arată opoziția sa declarată față de mareșal... Antonescu ar fi trebuit să desfacă firele pe care, ca militar, le-a încurcat, pare să spună alte documente. În Scrisoarea lui C. I. Brătianu și Maniu către Antonescu, din 12 august 1942, se spune, printre altele : „Încă din clipa în care trupele noastre, recîștigînd provinciile răpite în vara anului 1940, au început a purta războiul alături de armatele germane, dincolo de Nistru, v-am atras continuu atențiunea, printr-un șir neîntrerupt de memorii și proteste, că România nu trebuie să depășească în operațiunile militare în care se găsește angajată, caracterul strict defensiv al războiului pe care-l duce“...

„Astăzi, cînd evenimentele se precipită, trebuie ca ceea ce nu s-a făcut în urma demersurilor ce v-au fost aduse la cunoștință în atîtea împrejurări, să îndepliniți măcar acum, cînd situația politică și militară vă arăta că participarea noastră mai departe la război nu poate duce decît la o catastrofă, ce trebuie evitată cît mai este timp.

Nu este admisibil ca națiunea română să fie angajată și reținută într-o conflagrație universală prin voința unei ocîrmuiri contra opiniei publice, iar armata ei ținută departe de hotarele țării, periclitată din toate părțile.

Națiunea română cere să se termine acest război, iar armata ei să fie adusă acasă, ca să apere hotarele țării și glia strămoșească.“

Iar într-o altă scrisoare a celor doi fruntași politici ai vremii către mareșal, din 21 martie, 1944, se spune :

„Pentru că în acest moment nimeni nu poate lua răspunderea situației ce ați creat, trebuie ca tot dumneavoastră să arătați germanilor că trebuie să retrageți restul trupelor noastre care mai operează în Rusia, că nu le mai puteți da concursul militar de pînă acum și că țara se găsește în situația de beligeranță. Pe de altă parte, să comunicați aliaților anglo-ruso-americani hotărîrea ce ați luat.

Dacă nu puteţi face aceste acte, nu mai rămîne decît să arătaţi M. S. Regelui că nu puteţi conduce mai departe politica ţării şi că trebuie să avizaţi la formarea unui nou guvern, care să poată îndrepta, cel puţin în parte, situaţia în care ne aflăm şi care să nu expună ţara la noi complicaţiuni."

Pe de altă parte, trebuie avut în vedere că organizatorii actului de la 23 August 1944 (mă gîndesc la personajele din roman Ilie Dragomir şi Pătrăşcanu) vedeau acest act ca pe o amplă acţiune de unire a tuturor forţelor democrate, de folosire a tuturor forţelor antifasciste. O alianţă naţională trebuia realizată, şi s-a realizat. Nu ne-am oprit deci cu precădere asupra unor momente izolate sau concertate de sabotare a maşinii de război fasciste. Romanului de acţiune i-am preferat încercarea de a desluşi în ambianţa vremii factorii mai puţin spectaculoşi, poate, care au făcut posibilă ieşirea României din război... Dacă uneori istoria pare şi chiar este ilogică, oamenii nu de puţine ori au reuşit să-i dea o structură raţională. Dacă-i dăm raţiunii ce este al ei, şi moralei ce este al moralei, putem să vorbim despre oamenii acelei societăţi ca încorporaţi în umanismul acelei societăţi. Au fost desigur oameni care au visat şi pentru alţii, dar au fost şi alţii care au visat doar pentru ei şi s-au mulţumit cu atît. Toate personajele în fond visează cu faţa spre viitor. Depinde ce visează, desigur. Cei care au gîndit actul de la 23 August trebuie priviţi (şi vom încerca acest lucru şi în volumele următoare) în unitatea lor, unitate uneori nescutită de contradicţii şi chiar de paradoxuri. Sigur că nu trebuie să alunecăm cu ochii închişi peste greşelile unora, doar în virtutea contribuţiilor lor la momentele importante ale istoriei noastre, cum nu trebuie, de asemenea, să minimalizăm aceste contribuţii, ţinînd seamă doar de erorile ce le-au precedat sau urmat. Importantă rămîne ideea că totalitatea forţelor democratice ale ţării, reprezentînd voinţa României, au răsturnat politica şi guvernul lui Antonescu şi-au alăturat ţara aliaţilor, împotriva Germaniei fasciste. Trebuie subliniat faptul că răsturnarea lui Antonescu s-a produs fără ajutor militar din partea aliaţilor. 23 August este un act istoric înfăptuit de români. Un comandant al armatei hitleriste a recunoscut că România a dat astfel lovitura de graţie pentru campania germană. Aliaţii au recunoscut că prin dezlipirea României de Germania războiul s-a scurtat cu şase luni.

În altă ordine de idei, aş vrea să mai adaug aici telegrama de protest a lui Iuliu Maniu către Hitler şi Mussolini, în urma Dictatului de la Viena: „În numele poporului românesc din Transilvania şi în calitatea mea de fost preşedinte al Consiliului Dirigent al Transilvaniei, consiliu ales de istorica adunare naţională din Alba-Iulia, ţinută la 1 Decembrie 1918, îndată după hotărîrea de unire a Ardealului şi a Banatului cu România, protestez cu toată puterea sufletului meu contra sentinţei arbitrare care atribuie Ungariei o majoritate de români din Ardeal pentru a îngloba ţării lor o minoritate de maghiari.

Această sentinţă nesocoteşte principiul naţionalităţilor şi concepţiile cele mai elementare de drept, creînd în Europa Orientală un focar de nelinişte care va fi un izvor de permanentă tulburare a păcii.

Solicit Excelenţei Voastre să binevoiţi a anula această sentinţă şi îmi voi permite să vă supun în curînd un memoriu pentru motivarea acestei cereri.

Transilvania, Banatul şi poporul românesc nu vor accepta această hotărîre care s-a adus fără consultarea lor.“

— Ce ne mai puteţi spune despre acele timpuri?...

— Referitor la problema evreilor din România, iată o telegramă a lui Mihai Antonescu către Legaţia Română din Ankara (14 martie 1944):

„Sînt mulţumit să vă pot comunica următoarele:

1. Ieri 13 martie am luat dispoziţia ca toţi evreii din Transnistria să fie trecuţi pe teritoriul românesc — în Basarabia şi Bucovina, spre a evita ca să fie supuşi vreunui regim asemănător cu cel din 1941, întrucît tot ieri am hotărît retragerea administraţiei româneşti din Transnistria. În ceea ce priveşte sprijinirea emigrărilor vă rog să comunicaţi tuturor că sîntem gata să dăm orice concurs în această privinţă.

V-aş fi recunoscător dacă aţi face să se ştie şi de dl. Steinhardt că nu numai azi, dar întotdeauna am fost pentru sprijinirea migraţiunilor.

În 1940, ca ministru de justiţie am împiedicat masacre şi abuzuri de proprietate, dispunînd arestarea vinovaţilor.

În martie 1941 am comunicat unor delegaţi speciali ai guvernului Reichului şi d-lui Himmler, deşi era imediat după rebeliune şi situaţia politică era încă tulbure:

a) că sîntem împotriva oricărei soluţii fizice sau măsuri de constrîngere individuale grave, poporul român fiind tolerant şi neadmiţînd crima ca instituţie şi metodă politică;

b) că sîntem numai pentru soluţii economice, care aplicate bunurilor imobiliare mai larg vor fi foarte lente în domeniul comercial, fiindcă fondurile şi activitatea de comerţ sînt adevărate fiinţe care trebuie respectate.

Am făcut declaraţii la Camera de comerţ mai tîrziu în acest sens.

Pînă azi nu s-a vîndut un singur bun evreisc dintre cele expropriate de la evrei în 1940—41;

c) sîntem pentru migraţiuni, pentru sprijinirea lor chiar.

Vor pleca toţi cei care vor. Evreii pămînteni şi cei ce au făcut servicii statului pot fi asimilaţi în drepturi cu românii.

Cei veniţi în ultimii 20 de ani vor fi cercetaţi dacă vor să rămînă; cei veniţi în ultimii 6 ani, flotanţii urmează să plece.

Acestea le-am declarat şi menţinut constant faţă de guvernul Reichului care, în 1941, mi-a cerut formal prin consilierii von Eitzen, Richter şi Hoffmann şi ministrul de stat Pflaumer ca în România controlul şi organizarea evreilor să fie germană exclusiv, întrucît Germania pregăteşte soluţia internaţională a chestiunii evreieşti. Am refuzat;

d) în 1941 s-a cerut autorizare de migraţiune (vasul Sturma) pentru un număr de evrei, iar la Bucureşti au început afaceri de migraţiune organizate tot de evrei, cu mari speculaţiuni. Penibil, dar adevărat. Am fost contra oricărei întreprinderi de aventură, dar am dat autorizare ori de cîte ori s-a cerut plecarea efectivă. A plecat vasul Sturma şi ştiţi ce s-a întîmplat;

e) în 1942, guvernul Maiestăţii Sale Britanice m-a întrebat prin ministrul Elveţiei, dl. de Weck, dacă guvernul regal român ar acorda autorizarea de plecare evreilor emigranţi. I-am răspuns afirmativ;

f) în vara 1943 mi s-a transmis în scris nota verbală, mesajul guvernului Maiestăţii Sale Britanice şi am răspuns în scris:

Am fost, sîntem şi vom fi pentru migraţiuni.

Ele trebuie organizate serios, repede şi cît mai numeroase;

g) reprezentanţilor Crucii Roşii Internaţionale acelaşi răspuns ;

h) în toamna anului 1943 congresul sionist întrunit la Rio de Janeiro mi-a telegrafiat mie personal cerînd aprobarea pentru migraţiuni. Am răspuns că sîntem dornici să le îndeplinim, fiind conform intereselor noastre şi voind să ajutăm pe evreii din Transnistria în special ;

i) în primăvara acestui an am eliberat de la poliţie prin intervenţia directă şi la stăruinţele delegatului internaţional al Crucii Roşii Geneva, dl. Kolb, evrei care cu titlul de organizare de migraţiuni făcuseră imprudenţa să folosească agenţi comunişti, numai ca să nu se creadă că voim oprirea măsurilor de migraţiune ;

j) dl. Ribbentrop, aflînd de aprobarea dată pentru emigraţiuni şi răspunsul comunicat guvernului britanic, a trimis domnului mareşal Antonescu o notă arătînd că s-a cerut şi Germaniei acest lucru, dar n-a admis expatrierea în Palestina, nevoind să nemulţumească pe arabi, şi cerînd să facem acelaşi lucru.

I-am spus d-lui von Killinger că guvernul român nu omoară evreii şi nu rezolvă problema evreiască prin suprimare, că este pentru migraţiuni şi că rog pe dl. von Ribbentrop dacă ţine seama de sensibilităţile arabe să respecte şi pe cele româneşti ;

k) acţiunea de organizare de migraţiuni continuă. Evreii din România ne spun că aşteaptă bani din alte părţi şi că n-au vapoare, iar noi le-am dat pînă azi tot sprijinul, mergînd pînă la a discuta încă din primăvara 1943 cu guvernul turc — dl. Menemencioglu o ştie — posibilitatea de a utiliza motonavele de la Constantinopol sub pavilion neutru şi cu garanţii de liberă navigaţiune şi de conservare a vaselor.

Aşadar sîntem pentru sprijinirea migraţiilor şi voim să le sprijinim, dar niciodată, absolut niciodată nu ni s-a propus ceva serios şi efectiv, ba s-au făcut penibile afaceri oneroase de migraţiune, dîndu-se uneori impresia că guvernul român n-ar fi sprijinit migraţiunea.

2. Cereţi vă rog să se facă precizuni şi discutaţi chiar posibilitatea folosirii motonavelor cu garanţiile pe care vi le-am comunicat dv. altădată.

3. Pentru copiii din Transnistria şi adulţi autorizăm emigrarea. Această aprobare pe care v-o comunic este un angajament.

4. În ce priveşte situaţia evacuărilor ulterioare de pe teritoriul românesc, nădăjduiesc că nu vom fi puşi în situaţia de a vedea că pe noi nu ne sprijină nimeni.

Rog comunicaţi toate cele de mai sus."

— Să revenim la pişicherul Pop, cum îl numeaţi... În timpuri de răscruce, unii visează doar pentru ei, parcă spuneaţi mai înainte. Pop şi personajele paradoxale...

— Da, să revenim. Că Pop a avut un unchi printre semnatarii de la Darniţa, e o întîmplare. Unchiul său a fost un ofiţer care împreună cu unchiul lui Bompi şi cu mulţi alţi români ardeleni bravi au venit din Rusia la Mărăşeşti ca voluntari şi-au luptat eroic. Ardealul şi-a dat şi atunci contribuţia de sînge, ca şi în 1877... În istoria românilor, Horia şi Avram Iancu sînt eroi de tragedie, e un lucru ştiut desigur... Bompi spune că i-a povestit Blaga că, după război, la o conferinţă ţinută la Bucureşti în care la prezidiu se afla Sadoveanu, autorul *Baltagului* a venit lîngă cel mut ca o lebădă (se apreciau — iată că e posibil !) şi i-a spus îngrijorat : „Ardealul nu trebuie pierdut.." Daicoviciu, fixînd geneza poporului roman în Transilvania... Dar asta e o altă poveste, din care aş vrea să reţii un amănunt ce mi s-a părut interesant : romanii (care erau o civilizaţie) nu puteau să se aşeze în bălţi, pe lîngă mlaştini, să-i mănînce ţînţarii... Ardelenii nu pot fi confundaţi cu nişte trepăduşi trecuţi peste munţi la Bucureşti, ca Pop Decebal. Am vrut să scriu cîndva un articol pornind de la unele descoperiri ştiinţifice şi de la unele constatări găsite prin folclor : nu l-am scris, dacă vrei, subiectul e liber ! Iată-l : găsim în basme împăraţi şi împărătese, spîni, zmei, avînd nume, alţii o poreclă, alţii purtînd numele unei culori, ca Verde-împărat, Roş-împărat... Culoarea neagră în cîte basme ai întîlnit-o, poţi să-mi spui unde apare împăratul negru, sau împăratul alb ? Se scrie că pentru fiecare temperatură, radiaţia are o altă repartiţie spectrală... Un metal încălzit : roşul trece spre alb, de exemplu. Ideea articolului pleca de la „Radiaţia corpului negru" — o formulare ce spunea că un corp negru absorbind radiaţiile ce îl izbesc din exterior, emite totodată o radiaţie în funcţie doar *de temperatura sa...*

— O să cercetez, deşi încă nu mi-este clar ce urmăreşti cu împaratul Negru şi cu... E cumva vorba de un suflet negru, în această radiaţie a corpului negru ? Nu ? Desigur, ar fi prea...

— O întrebare : de ce vă preocupă folclorul şi istoria ? E naivă ? Nu doresc un răspuns exhaustiv. Totuşi...

— Să ne oprim asupra istoriei cîteva minute. Ştefan cel Mare, bunăoară, n-a rămas doar în scrierile cronicarilor străini (îndeosebi polonezi), îl întîlnim în memoria poporului român, în folclor, devenit Sfînt, un ins mare la minte, de şapte palme în frunte, ucigînd un urs la cincisprezece ani fără să aibă ceva în mînă, văzînd prin pădure o pasăre măiastră, care nu era decît un înger (reţine această idee !), care nu pleca la luptă fără să însoare douăzeci şi patru de flăcăi şi douăzeci şi patru de fete... Duhul lui Ştefan umblă pe pămînt cînd naţia e în cumpănă, trupul lui e înmormîntat la Putna, şi cît va sta acolo, Bucovina n-o să fie a altor popoare... Anonimii, în amintirile lor, văd un personaj ca Ştefan cel Mare ca făcînd parte din mitologie, din basme, uneori, ca în această poveste culeasă de un învăţător din Bistriţa, Th. A. Bogdan, din Cîmpia Ardealului şi publicată în „Familia" din Oradea-Mare (vezi S. Theodorescu-Kirileanu, 1904) : odată mergînd ca de obicei după rădăcini prin codru, vede o pasăre cum nu mai văzuse niciodată, că de unde să fi văzut : pasere cu clonţul de diamant, cu ochii ca stelele, cu penele de aur şi cu picioarele de argint. — „Bine că te-am întîlnit, Făt-Frumas, că-i multă vreme de cînd te caut !" Ştefan sta ca înlemnit, plin de spaimă, cînd a auzit-o grăind vorbe omeneşti. „Nu-ţi fie frică de nimic, că nu e nimeni pe aici, care să ne vadă şi să ne audă, numai noi sîntem singuri-singurei, împreună cu Dumnezeu, care e în tot locul de faţă. Mergi şi du moşnegilor tăi rădăcinile şi spune-le că îngerul ţerii tale te chiamă într-ajutor." Şi ce doi moşnegi erau îngeri anume trimişi de Dumnezeu ca să-i îndrepte paşii spre cele sfinte, se adevereşte pînă la urmă. Pasărea era norocul lui (pasărea norocului) : ea devine o fată înaltă, frumoasă etc. Ea se face nevăzută, şi aşa nevăzută l-a însoţit în toate lucrurile, pînă ce Ştefan a fost chemat în ceea lume. Alteori, în amintirea poporului, Ştefan apare în „dimensiuni realiste", ca în povestirea auzită de N. Trofin de la Vasile Morariu din ținutul Vasluiului : Peștiovici, hatmanul, om credincios și cu multă trecere, este trimis de Ștefan înaintea ungurilor. Acesta e prea îndestulat cu bani de aur de un boier ce mai lesne se înțelegea cu dușmanii lui Vodă — și cum era vremea secerișului, a dat poruncă dumnealui ca oastea să lase puștile și să dea boierului o clacă de secerat, că cele ce s-au zvonit nu-s adevăruri. Ostașii lui Ștefan nu s-au pus de pricină, ba încă li părea bine la o samă că i-a păzit Domnul de prădăciuni și cîte stricăciuni, și unde s-au dat flăcăii noștri la secerat, că, cum știau să poarte cu dibăcie pușca, așa știau să poarte și secera și coasa și plugul, că acestea erau jucăria Românului și uneltele de traiu și vitejie. Boierul, pe de altă parte, a luat puștile și s-a apucat binișor de le-a descărcat pe toate, și Hatmanul nici cu spatele nu știa de toate astea. Hăt pe urmă, boierul s-a făcut a ieși și el la clăcași, care se purtau și aici voinicește. Unii secerau de nu le zăreai mîinile, alții legau snopi cît ai clipi din ochi, alții făceau clăi mari cît ai bate din palme, alții trăgeau cîte un cîntec de voinicie de te luau fiori. Vin dușmanii, în goana cailor, ostașii noștri iau puștile și se răpăd înaintea lor, dar, cînd să dea foc — pace ! Ștefan cel Mare a auzit de scîrba asta, i-a bătut pe dușmani și — oblicind că Peștiovici a fost nechibzuit și lacom de aur, a poruncit ca, în fața lui, să-i toarne aur topit pe gît ca să se sature în veci și pururea de aur, dacă n-a vrut să se sature de vitejie, după cum e dat Românului. Altădată, Ștefan scapă de tătari printr-o minune. Ostașii lui viteji s-au tălnit cu păgînii, s-a iscat o bătălie cumplită, dar n-au putut izbuti împotriva mulțimilor. Nu mult după aceea, cerul se întunecă, și Ștefan, care era în fruntea oștirii, văzu nourul care întunecase lumina soarelui și, temîndu-se de o primejdie mare, îndată a dat poruncă la oaste să ia cîte un snop de paie de pe miriștea care era în apropiere și să-i împlînte în vîrful sulițelelor și, atunci cînd s-o apropia nourul de dînșii, să dea foc la snopi. Cînd s-a apropiat nourul de oaste, toți au dat foc la snopi. Nourul nu era nour de ploaie, ci nour de furnici, și partea aceea de nour care se lăsase pe oastea lui Ștefan, au ars toate furnicile, iar celelalte care s-au lăsat în tabăra tătarilor, i-au pișcat și i-au mușcat așa de tare, încît i-au prăpădit cu totul. Rezultă din aceste exemple că în credința poporului rău au gîndit căpcînii care-au gîndit venind peste țară că este o țară fără stăpîn. Că ostașii noștri dintotdeauna au fost mai întîi țărani, oameni pașnici, obligați de vremuri să schimbe secera cu arma. S-ar putea spune că, problemele din vremea lui Ștefan Vodă au rămas mereu aceleași?... Să trecem de la războaie și cauzele lor, la pace, mai ales că intenția mea, atunci cînd am așternut pe hîrtie scrierile pe care le cunoști, a fost să înfățișez istoria (pe care o trăiesc și o fac anonimii) prin „viziunea“ (de vrei!) celor fără nume. După cum ai observat, dincolo de puținele scene petrecute în război, am vrut să arăt războiul „văzut“ din țară, ce efecte a avut etc. Viața celor neînarmați, celor „de-acasă“, cum se prezintă în timpul unei conflagrații mondiale? O întîmplare (ce constituie miezul capitolului „Jocurile zeilor“) mi s-a părut într-o anumită privință aproape calchiată după „Tudor și Voichița“, auzită de Tudor Pamfile de la Neculai al lui Ioniță Rugină din comuna Țăpu, ținutul Tecuciului. O reproduc în întregime: „Foaie verde și-o lalea, N-avu maica ce lucra Miercurea Și Vinerea! Cînd bea Turcii'n cafenea, Pe Tudor îl însura mustața-i înfiera, Frumoasă nevastă-i da: Fata unui Turc bogat, Nepotică de-mpărat, Pe Voichița cea frumoasă, Pe Voichița cea aleasă! Iară Turcii Silnicii Purta pizmă Voichiții, Că de mîndră ce era, Mi-o chema Și Voichița. Muriau Turcii după ea!... Dar cu Tudor ce făceau? La greu haraciu mi-l puneau: Tot pe lun' O pungă plină, Și suta pe săptămînă; Și, pe ani Burduf de bani! Și-a cătat Și tot le-a dat: De haraciu tot n-a scăpat!... Nici haraciul nu-i plătit, Nici cu turcii păciuit!... Dară Tudor tot avea Și avea, Mări avea: Șapte mori pe sub pămînt, Care măcinau argint, Cu morar, Cu merticar, Fete ce cărau la car. Și-a cătat Și tot li-a dat, De haraciu tot n-a scăpat: Nici haraciul nu-i plătit, Nici cu Turcul păciuit!... Dară Tudor tot avea Și avea, Mări avea: Cam cinci sute de berbeci, Berci, Cu coade prepeleac, Cu lîna pînă pe poale Și la cap cu patru coarne, Erau douăspre'ce palme; Cu lînile poleite, *Cu coarnele zugrăvite* (s. n.) Tot bătute'n pietre scumpe. Și-a cătat Și tot li-a dat De haraciu tot n-a scăpat: Nici haraciu nu-i plătit, Nici cu Turcii păciuit! Și Tudor că mi-a rămas Numai cu murgul din grajd El pe murg a'ncălecat Și la Vodă c-a plecat, Și la poartă c-ajungea, Și la poartă că bătea, Ștefan Vodă-l auzea Și la dînsul că-l chema. Iar Tudor ce-i cuvînta? — Ștefane, Măria Ta, Ascultă-mi plînsoarea mea : Ori să-mi dai şi mie carte, Ori să-mi faci pe loc dreptate ; Că Turcii m-au călicit ; Şi la tine c-am venit. Ştefan-Vodă-l asculta, Şi milă i se făcea ; La hotare-l trimitea, Ca acolo el să stea Să-şi scoată el dreptatea ; Şi de zăciuială-i da. Iară Tudor ce-mi făcea, Să-şi întoarcă averea ? Găsia turmele turceşti, Le scria moldoveneşti. Cît ducea lumea toată Tudor i-aducea odată, Iar cît i-aducea o ţară, Într-o vară, Tudor i-aducea-ntr-o seară. El la Ştefan că venia Socoteală că-i făcea, Şi de dăruit îi da : — Tudore, i-a ta isprava Şi te laudă Suceava, Iară eu îţi dăruiesc Parte-n Divanul domnesc. Dară Tudor ce făcea ? Lui Ştefan că-i mulţumea şi acasă că pornia, *Să-ntărească porţile* (s. n.), Să găteasc-ocoalele, Ca s-aducă turmele. Tudor merge-o săptămînă, Merge două, Merge-o lună. Acasă cum ajungea, De sete ce îi era, În casă nu mai intra, Poloboacele'ncerca : Cercă unul, Cercă două, Cercă patruzeci şi nouă. Tudor că se îmbăta, Şi acolo se culca : Se culca şi adormia. Foaie verde şi-o lalea, N-avea mă-sa ce lucra Miercurea Şi Vinerea, Că păcatul O-ndemna ; Şi în casă ce vorbia ? — Oleo, noră Voichiţă ! Tudorel, Tudor, s-a dus La scaun domnesc în sus, Şi, de cînd mări s-a dus, Noi la masă nu ne-am pus. Vin din beciu n-am mai adus !... Foaie verde şi-o lalea, Voichiţa masa-ntindea, Masa-n beciu se repezia, Pe Tudor că îl zăria, Dar pe loc nu-l cunoştea. Iute-n casă se-ntorcea, Pe Voichiţa o mustra : Iacă-tă ce îi zicea : — Ziceai curvă, către mine, Că n-ai ibovnic pe lume. Iar Voichiţa se jura, Că n-are pe nimenea. Dar soacră-sa n-o credea Şi la ea să tot răstia : — În beciu, ţi l-oi arăta !... În beciu, ele se ducea ; Iară Tudorel dormea. Voichiţa-l sămluia, Şi din gură aşa grăia : — Mult îi nalt şi subţirel, Seamănă cu Tudorel... Bine vorba nu sfîrşia, Ştreangu-n gît îi azvîrlea, Pe Tudor îl spînzura. Iară maică-sa ce făcea ? După ce mi-l omora, Afară că îmi ieşea ; Iar mocanii tot striga : — Hai, cucoane Tudore, Hai, dă-ne simbriile Să-ţi primeşti turmele. Iar mă-sa li răspundea : — Pe Tudor nu l-am văzut, Nici de el n-am auzit ; De nouă zile de vară Şi nouă de primăvară. Iar mocanu ce zicea : — Cată-l c-o fi undeva ; Poate-i în pivniţă beat, Că-i calul de gard legat. Bine vorba n-asculta, Şi în beciu se repezea, Pe Tudor mi-l cunoştea Şi ştreangul că i-l scotea, Să se-ncerce a-l învia ; Şi maica se spînzura, Iar Voichiţa mi-l bocea : Toată valea răsuna. Pe urmă se spînzura, Ca să cunoască satul Cum se şterge păcatul ; Să se afle'n Ţarigrad Şi la paşa Abdulah..."

— Aş dori să ne apropiem cumva şi de viaţa dumneavoastră. Ca gazetar, nu prea aţi avut mulţi prieteni. S-ar putea ca publicarea acestei lucrări să ducă la pierderea unor prieteni, dar şi la înfiriparea unor noi prietenii. Pentru cei care v-au pierdut adresa cînd nu trebuia, şi pentru cei ce-ar dori să cunoască (eventual ca să vă ajute cu noi mărturii referitoare bunăoară la viaţa politică şi socială din timpul celui de-al doilea război mondial), daţi-mi voie să le ofer adresa mea (Cluj, strada Universităţii, 1), care e mai stabilă, asigurîndu-i că le veţi răspunde... Aţi folosit în scrierile dumneavoastră, cum mi-aţi mărturisit, tot felul de documente, memorii, scrisori particulare şi oficiale, stenograme, mărturisiri ale unor soldaţi sau ofiţeri superiori, articole de ziar etc. Dintr-o neîncredere în imaginaţie ? Sau dintr-o dorinţă de a fi cît mai aproape de istoria reală a acelor timpuri (termenul vă aparţine) ? Viitorul este un teren necunoscut, dar inevitabil, uneori. Totuşi, l-aţi visat mereu, mai bun, altfel nu v-aţi fi periclitat viaţa, fiindcă n-aţi fost un gazetar cuminte... Un document al acelor timpuri este chiar viaţa dumneavoastră. Despre Siguranţă, m-ar interesa...

— Siguranţa avea obiceiul, necunoscut de mine, să-l compromită pe cel ce se erija în conducător al muncitorimii, şi să-l compromită chiar în faţa muncitorilor. Ascultă. Mă aflam la Siguranţă. În faţa biroului şefului Siguranţei mi se întinde un porttigaret de aur, cu ţigări dintre cele mai fine, mi se oferă o ţigară... Eu, omul care fumează, chemat aici fără să ştiu pentru ce, cînd mi s-a oferit să fumez, am refuzat : nu, mulţumesc, nu fumez... „Nu te-am văzut eu la club că fumezi ? La clubul vostru", zice el. „Da, dar acum nu fumez." Zice : „Caută un chibrit." Caut în buzunare. N-aveam chibrite la mine. El mă lăsă singur în birou şi plecă după foc. Stînd eu acolo singur două-trei minute, două minute sînt 120 de secunde, mi se pare mult, şi e mult, cînd stai liber acolo... Timpul se lăţea, se lungea, se dilata, să-l ia dracu. Vine el cu o cutie de chibrituri, aprinde unul, şi-mi întinde tabachera să iau o ţigară : am luat, şi-am fumat. Îmi zice : „De ce nu stai jos, pe fotoliu ?" M-am aşezat, trăgînd din ţigară. Şi atunci,

atunci văd doi muncitori de la comisia sindicatului că ne priveau prin fereastră și zîmbeau. Atît, zîmbeau. Doar atît, că m-au văzut în situația asta. Măi, fir-ar al dracului, mi-au făcut-o. Zic: „De ce m-ați chemat? Ca să vă bateți joc de mine?“ Zice: „Nu, te-am chemat ca să dai o dezmințire la articolul pe care l-ai scris contra Siguranței, că am dat adeverințe ilegale și neîntemeiate la moșierii plecați din țară.“ Legea le interzicea, de erau plecați din țară, cunoști problema... Ei trebuiau să dovedească, dragă Doamne, că au fost în țară, și încă de mai multe ori, și pe mai mult timp — și Siguranța putea dovedi că au venit, că au plecat, că au fost deci aici, în țară. „Ai scris lucru ăsta în «Adevărul» și «Dimineața»?“ „Da. Să dau dezmințire?“ „Dai tu, oricum.“ Cînd eram tu, cînd eram dumneata. „Și ce trebuie acum să fac? Să le spun muncitorilor că a fost o glumă?“ După ce l-ai scuipat pe cineva în față, degeaba-i dai batista să se șteargă. Așa-i. M-au lăsat să plec. Erau siguri de ei. Șeful era un mare șmecher. Nu m-am așteptat ca dintr-o țigară, fără bătaie... I-am căzut în cursă, mi-am zis. Muncitorii mi-au arătat răceală, nu mi-au spus nimic... Și nici eu nu m-am dus să mă dezvinovățesc, cine se scuză se acuză. Și totuși, ca să-mi dovedească mai tîrziu că nu m-au abandonat definitiv, m-au ales în consiliul de conducere al Casei asigurărilor sociale din județul Bihor (avea zeci și chiar sute de mii de membri). Și apoi, prin 31, le-am dat muncitorilor concursul ca să depună o listă la alegerile de atunci — era Iorga prim-ministru? — și s-a ales un deputat comunist, i-am uitat numele, dar îl știu tovarășii cine a fost... Și m-au trimis atunci la Sighetul Marmației. Și a venit cu mine și soția doctorului Eugen Rozvan, Sidonia Rozvan. Acolo, Siguranța a prins de veste. Cineva m-a văzut cînd m-am urcat în tren și a telefonat, grijuliu, să fiu așteptat, și-am fost. Așa că n-am putut să ne îndeplinim mandatul. Și n-am depus lista. Ne-a arestat și ne-a expediat înapoi, însoțiți de doi agenți.

— Pe ce motiv v-au arestat?

— Că ne-am dus acolo în timp de alegeri ca să facem agitație.

— Și nu era voie?

— Nu era voie. Legea nu te oprea, dar lor nu le păsa de lege... Iarăși am ieșit prost. Cînd treburile merg rău, și prietenii îți devin dușmani.

— Asta ar presupune că duşmanii ce-i ai ţi se gudură la picioare şi-ţi devin prieteni, dacă eşti în cîştig şi eşti, cum se spune, pe căi mari. Ne puteţi da un exemplu ?

— Mai tîrziu. Sînt prea multe.

— În altă ordine de idei, aş vrea să vă spun c-am inserat printre scrierile dumneavoastră şi o schiţă a mea, „Sfîrşitul eclipsei", publicată în „Steaua" cu foarte mulţi ani în urmă, cînd redactor-şef era extraordinarul A. E. Baconsky. Am descoperit paginile ce-au fost trimise atunci la tipografie cu avizul dat pe colţul din stînga sus cu litere mici — *a e b*, de A. E. Baconsky, şi cu „toaleta tehnică" de Mircea Tomuş. Schiţa avea un soi de Motto : „Deodată s-a lăsat întunericul, iar cînd s-a făcut din nou lumină, ochii nu vedeau decît ceaţă (Din povestirile Angelei)." Peste aceste rînduri eu am tras atunci cu creionul şi au rămas la începutul lucrării, detaşate, următoarele cuvinte : „Subiectul acestei schiţe este următorul : în timpul războiului trei soldaţi se rătăcesc şi ziua de 23 August 1944 îi găseşte căutînd vreo unitate românească, fără să ştie de cele întîmplate la Bucureşti ; vine 24 august şi ei, neştiind nimic şi neîntîlnind pe nimeni, rătăcesc mereu. Autorul." În cartea de faţă am eliminat aceste cuvinte. Le-am reamintit fiindcă bucata aceasta i-a plăcut grozav lui D. M-a lăudat în faţa lui A. E.... Vă daţi seama ce oxigen înseamnă pentru un tînăr elogiile unui scriitor pe care-l consideră un maestru... D. a publicat multe nuvele în „Steaua". Avea o putere de muncă ieşită din comun. În fiecare zi aducea la redacţie cam peste patruzeci de pagini scrise de mînă, coli mari, dictando, cam peste patruzeci de file dactilografiate... Avea un scris ordonat, sigur, lucid, matur. Parcă transcria, o asemenea forţă poseda... Eram fascinat, eu, corectorul, care le citeam primul, după dactilografa Sia... Vă daţi seama ce-am simţit cînd marele D.... El a mai considerat remarcabil şi faptul c-am pus la începutul povestirii acele cuvinte... Dacă schiţa şi după ce cunoşti ce se va întîmpla în cuprinsul ei nu-şi pierde, ba din contră... Cu atît mai trist am fost cînd am aflat că D. a rămas în Germania de Vest ! Era un buldozer, un condei rafinat, un om cult, şi el n-ar fi pierdut atît de mult, plecînd... Nu vreau să mă fac judecătorul nimănui, atîta vreme cît nu ştiu exact cauzele ce pot determina un gest, o hotărîre... Un lucru însă este sigur : un scriitor n-are voie, cred eu, să-și trădeze limba, limba română fiind pentru noi patria noastră și acel fluid care nu poate fi strivit, și n-a fost, acea forță electrică care în lanțul Carpaților a topit toate aventurile vînturilor rătăcite pe-aici. Îmi pare nespus de rău cînd un scriitor adevărat se închină altei limbi. Sigur că oamenii nu sînt niște obiecte bune doar de pus pe cîntar și de înserat. Cine nu caută, nu se găsește. Aventura cunoașterii e o temă veche. Dar uneori ce e de preferat, salvarea orgoliului personal sau a ființei din care faci parte ? ! — prin ființă înțelegînd nu doar propria ta arătare. D. a plecat înfrînt, supărat ? Se afla nu în condițiile cele mai nefericite material, dar se presupune că spiritului său îi lipsea aerul. Dar Constantin Noica, pe care nu-l cunoaștem personal, nici nu s-a gîndit să plece sau să rămînă, și, după cîte mai cunoaștem, nu prea a avut într-o anumită perioadă zile norocoase. Și, totuși, el n-a abdicat niciodată în fața primei greutăți, și-a scris și scrie fără să facă declarații sforăitoare. Sigur, niciodată nu poți afla din timp și ocoli și descifra inevitabilul, istoria e plină de umor, am spune însă cu atît mai mult trebuie să ne plecăm în fața celor ce nu cedează pînă la urmă nici măcar în fața propriilor lor slăbiciuni. Deși, de cînd Einstein a încurcat toate socotelile tuturor cantaragiilor și savanților și dogmaticilor refuzîndu-le absolutul, cu toate fețele sale, spațiul, mișcarea, repausul, timpul, introducînd principiul relativității și stropșind deci nasul atîtor adevăruri considerate absolute, e greu să te bați în piept și să dai sentințe, sau să ai neobrăzarea ori seninătatea, ori senilitatea precoce a unora de a jura pe cerneală și pe atotputernicia peniței... Oameni și oameni, n-o să-i schimbăm chiar așa ușor, nici n-avem pretenția, dar de ales dintre ei se mai poate alege... Chiar cu ciudățeniile lor inevitabile, sau slăbirea caracterului, sau lipsa de curaj... Însă nu cumva chiar marele Euripide spune că adevăratul curaj este prudența ? Să se poată ivi și opere din pana unor scriitori nebelicoși, cuminți, aparent lași ? Comportarea „fizică“ ștearsă și chiar fluctuația morală a unui condeier să aibă repercusiuni catastrofale asupra hîrtiei pe care o mîzgălește ? Montaigne, care se considera un diletant, n-a șters-o el din fața ciumei ca un... Toate sînt relative, probabil ar surîde bătrînul mustăcios Einstein. Dar fiindcă ne aflăm acum pe lîngă el, n-am putea zăbovi cîteva clipe asupra problemei timpului, sau timpurilor din „Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte?“ Mă ispitea într-o vreme ideea de a pune pe o pagină legile bătrînului diavol cu mustață și întîmplările din unele basme de-ale noastre. Cum la științele exacte sînt egal în știință cu minunatul cuvînt ioc, las celor pentru care tabla înmulțirii și alte asemenea table și legi nu-s o problemă să încerce jocul pe care eu l-am abandonat. Mă ispitea și să verific ce asemănări există între basmele folclorice și minunatele basme moderne cu farfurii zburătoare! Călătoria, cunoașterea, paradisul, bucuria, plăcerea, moartea, cunoașterea morții, a vieții, a fericirii, a tinereții fără bătrînețe... Constantin Noica notează despre „Tinerețe fără bătrînețe...“ că pruncul adus pe lume dincolo de fire (căci, cum se știe, trebuie să meargă împăratul să ceară ajutorul unui uncheaș dintr-un sat apropiat ca să poată rodi el și soția sa împărăteasa) va aparține altei rînduieli decît cea care nu l-a putut zămisli și va aduce astfel excepția în legea, respectiv în curgerea oarbă a vieții. El este în altă ordine, a rostitorului (de la rost, nu de la gargară) și nu va rămîne ca ceilalți în planul lor de realitate, pe care nu-l pot depăși.

— Cunosc această citire profundă a lui Noica, dar dă-mi voie să spun că mi s-ar părea mai ispititoare ipoteza ca Făt-Frumos să fie un fiu al omului, venit pe lume în urma călătoriei împăratului în satul acelui bătrîn care era și el om și care a știut să restabilească în rosturile vieții acel echilibru al procreației pierdut cine știe din ce pricină de fețele împărătești ale acelei împărății. Neintervenind astfel nimic din afara firii, aparținînd altei rînduieli, aspirația lui Făt-Frumos către lumea *promisă* de tatăl său, împăratul, mi se pare mai edificatoare. El e un om care vrea să se smulgă din planul realității omenești pe care alții nu-l pot depăși, dar nici nu vor și nici nu încearcă să-l depășească. Deci mi-ar plăcea ca să-l considerăm pe erou un om pămîntean, mai ales că revenirea lui spre pămîntul originii sale, de-l citim astfel, e și mai tragică și implicit mai măreață. Cînd trece hotarul firii și intră în hotarele nemuririi, pădurea se puse în mișcare și urlau dobitoacele de ți se făcea părul măciucă, scrie Ispirescu, și Noica notează exemplar: „înnebunește firea, urlă fiarele și vuiește totul de smintirea ce stă să se producă: un om este pe punctul să spargă cercul naturii sale omenești". Bine zis, ne-am permite noi: al naturii sale omenești. Nu vreau să mă crezi cîrcotaș, dar n-aș fi de acord cu felul cum maestrul Noica interpretează „poziția fiarelor" (să-i zic astfel). Stau toate fiarele cele mai sălbatice din lume — reproduce maestrul din basm; ziua și noaptea păzesc cu nedormire". „Ce păzesc? întreabă maestrul. Să nu iasă nimeni din țarcul firii. Iar pentru că „cu dînsele nu este chip a te bate", căci te poți bate cu o Gheonoaie, te poți bate cu-o Scorpie, dar nu te poți bate cu Firea toată, Făt-Frumos va trebui să aștepte clipa cînd să poată trece pe *deasupra* junglei firii. El este un Euphorion care *știe peste ce zboară și către cine*". Excelent, în ce-l privește pe neînduplecatul fiu de împărat. Însă în privința „poziției" fiarelor, ne permitem o altă citire. Scrie Ispirescu: „Trecînd și peste hotarele Scorpiei, se duseră, se duseră, și iară se mai duseră, pînă ce ajunseră la un cîmp numai de flori și unde era numai primăvară, fiecare floare era cu deosebire de mîndră și cu un miros dulce de te îmbăta; trăgea un vîntișor care abia adia. Aicea stătură ca să se odihnească, iar calul îi zise:

— Trecurăm cum trecurăm pînă aici, stăpîne; mai avem un hop: avem să dăm peste o primejdie mai mare și, dacă ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm și de dînsa, apoi sîntem voinici. Mai-nainte de aici este palatul unde locuiește «Tinerețe fără bătrînețe și Viață fără de moarte». Această casă este înconjurată cu o pădure deasă și înaltă, unde stau toate fiarele cele mai sălbatice din lume; ziua și noaptea păzesc cu neadormire și sînt foarte multe; cu dînsele nu este chip de a te bate; noi însă să ne silim, dac-om putea, să sărim pe deasupra." Opinia noastră este că fiarele păzesc mai degrabă nu să nu iasă nimeni din țarcul firii, ci să nu pătrundă nimeni în împărăția nemuririi. „Fiarele" nu pot fi trecute în categoria acelor „încercări ale pelerinajului", în cele „trei blestemuri ale acestei lumi împotriva celui ce o părăsește". (Primele două „blesteme" fiind Gheonoaia și Scorpia.) După ce om și cal se odihniră vreo două zile, continuă basmul, ei se hotărăsc să *treacă* dincolo. Fac o probă, într-un *minut* (s. n.) sînt aproape de pădure, și calul zice : „Stăpîne, acum e timpul cînd se dă de mîncare fiarelor pădurii și sînt adunate toate în curți ; să trecem". Deci, am putea spune, fiarele erau în slujba nemuritoarelor zîne, poate chiar în slujba nemuririi... Cal și călăreț trecură pe deasupra pădurii și, tocmai cînd erau să se lase jos la *scara palatului* (s. n.) d-abia, d-abia atinse cu piciorul vîrful unui copac, și deodată pădurea se puse în mișcare ; urlau dobitoacele de ți se făcea părul măciucă în cap. Se grăbiră de se lăsară jos ; și de nu era *doamna palatului afară, dînd de mîncare puilor ei (căci așa numea ea lighioanele din pădure), îi prăpădea negreșit"* (s. n.). Deci erau puii ei, lighioanele. Și acum, cal și călăreț ar fi fost învinși, de nu era Stăpîna acolo, și de nu exista mai ales curiozitatea ei („căci nu mai văzuse pînă atunci suflet de om *pe la dînsa"* (s. n.) și mai ales bucuria ei că ei *„au venit"*. „Îi scapă ea"... „Opri pe dobitoace, le îmblînzi și le trimise la locul lor." Dar toate aceste detalii nu fac decît să arate în ce ne privește doar *bucuria* în fața acestei capodopere... Formidabil analizează Noica apariția gîndirii (aș zice eu), amintirea, în mintea eroului nostru. După ce petrece „vreme uitată" în lumea fiarelor, „unde toate sînt bine cumpănite și rînduite, o singură adiere schimbată, o singură undă mai mult în apa lacului sînt de ajuns, ca acum un singur iepure, spre a răsturna toată buna așezare". Și mai departe : „Cuta gîndului, ca un pas neînsemnat, ca un iepure în lumea fiarelor, se ridică încetișor din uitarea vremii, și tînărul își *aminti,* începu să-și amintească... Căci, așa cum spune basmul, toate sînt răsturnate, acolo : aici, în lumea noastră, principalul este amintirea, în timp ce în lumea ființei totul trebuie să fie uitare, sub blînda amnezie."

— Și în unele capitole-nuvele ale acestui roman pe care-l prezentăm acum cititorilor timpul curge ca în basme, sau ca în știință, altfel într-o parte decît în alta, sau cum ar spune tot Constantin Noica „timpul curge într un fel în cîte o parte a lumii, să zicem a cosmosului, și altfel în cîte o altă parte".

— Să lăsăm asta pe mai tîrziu. Aș vrea să mai citez un singur paragraf, referitor la iepurele din basm... iepurele care este în stare să aducă alunecarea lui Făt-Frumos în Valea Plîngerii, zice maestrul, *adică să trezească* într-o lume în care nu se întîmpla nimic *conştiinţa urîtului*" (s. n.).

— Mi-aţi putea spune cîteva cuvinte despre această vietate veşnic şi de toţi gonită şi cu urechi mari ? Cine este ?...

— Cine este iepurele care-i strică nemurirea lui Făt-Frumos ? Zîna înaltă, subţirică şi drăgălaşă şi frumoasă, nevoie mare ! cu care feciorul împăratului se însoţise (ea era sora cea mică, dar surorile cele două, mai mari, erau la fel de tinere — toate deci erau una ca alta de tinere ! nu-i vorbise despre urechiat nimic ; la însoţirea lui, care n-a fost ca o nuntă, stăpînele casei îi deteră voie să meargă prin toate locurile de primprejur, pe unde va voi (libertate deplină, devenind şi în acest fel egalul lor), numai pe o vale, pe care i-o şi arătară, îi ziseră să nu meargă, căci nu va fi bine de el, şi-i şi spuseră că acea Vale se numea Valea Plîngerii — şi asta ar putea însemna că nici ea nu ştia de existenţa unui asemenea specimen în regatul lor fericit. Cînd Făt-Frumos trecuse de hotarele Scorpiei şi după drum lung ajunsese la un cîmp numai flori şi unde era numai primăvară, calul îi zisese că mai-nainte de aci (deci dincolo de acest loc, mergînd înainte) este palatul unde locuieşte „Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte", şi că această casă este înconjurată cu o pădure deasă şi înaltă unde stau toate fiarele cele mai sălbatice din lume ; ziua şi noaptea păzesc cu neadormire (superb !) şi sînt foarte multe ; cu dînsele nu este chip a te bate ; şi ca să trecem prin pădure este peste poate. Şi mai zice calul : „noi o să ne silim, de-om putea (să reţinem !), să sărim pe deasupra". Iepurele n-avea cum pătrunde în acest tărîm al nemuririi — cînd atîtea fiare îl păzeau cu neadormire. Şi nici n-avea iepurele vreun cal năzdrăvan, să i se urce în şa şi să sară calul cu el peste multele fiare. Iar să se bată cu ele, cum ? l-ar fi făcut bucăţele, lighioanele !

Încă ceva : iepurele nu era de-al casei, din cel puţin două motive : zîna subţirică i-ar fi spus feciorului de împărat să nu se ia după vreun iepure şi să ajungă în Valea Plîngerii ; sau, doi : i-ar fi spus iepurelui să-şi bage minţile în cap şi să nu-i amăgească omul cu care se însoţise, căci nu era plăcut ca el să plece de unde venise (pentru un iepure !) şi ele să rămînă din nou singurele și să li se urască din nou tot șezînd singurele (căci, să ne reamintim : cînd Făt-Frumos, după ce ele, de bucurie (să reținem !) gătiseră la venirea lui o cină plăcută, numai în vase de aur și-l făcuseră cunoscut (și și pe cal, se-nțelege) tuturor lighioanelor, de putea îmbla în tihnă prin pădure, îl rugaseră (să reținem !) să locuiască aici cu dînsele, că ziceau că li se *urîse* șezînd tot singurele) ; sau, trei : dacă iepurele era aici, din împărăția nemuririi, el n-ar fi putut fi *nimerit* la vînătoare, sau, de-ar fi fost nimerit, n-ar fi murit, n-ar fi putut fi prins (rămînînd viu — el fiind mai iute de picior ca un om, nu ?). Deci iepurele venise în împărăție nu de mult timp, poate chiar atunci. Fiarele nu-i dăduseră de urmă și nici zînele nu știuseră că va veni — fiindcă el venise pe pămîntul fericit, de pe pămîntul oamenilor și al iepurilor, prin Valea Plîngerii. Valea Plîngerii nu prea era păzită (nici lighioanelor nu le-ar fi convenit să nu mai fie nemuritoare), primul argument, al doilea : ca orice animal încolțit, el a vrut să plece de-aici, pe unde venise ; și trei : venind el prin Valea Plîngerii de curînd, prin Valea care pe toți îi făcea să-și aducă aminte de unde sînt, nu uitase așa de repede... Deci : iepurele nu era nemuritor. Fiindcă a putut fi nimerit și prins de feciorul împăratului. Deci : iepurele îl va face pe Făt-Frumos să-și piardă nemurirea. Și să-și redescopere esența umană, sentimentele, dorul de ai săi etc. Dar mai rămîne o întrebare fără un răspuns, deocamdată. Se spunea că Făt-Frumos se desfăta în palaturile cele aurite, trăia în pace și în liniște cu soția și cumnatele sale, se bucura de frumusețea florilor și de dulceața și curățenia aerului, ca un fericit. Să reținem : ca un fericit ! Deci am putea spune că dobîndise tinerețea fără bătrînețe și viață fără de moarte, ceea ce era ca un fel de fericire, dar nu era întru totul Fericirea. Și, într-adevăr, numai cu dulceața aerului, ca o plantă, sau ca o lighioană, Făt-Frumos, care se înarmase cu paloșul, sulița, arcul, tolba cu săgeți ale tătîne-său și plecase pe un cal năzdrăvan într-o mare aventură a cunoașterii... Așa că el cucerise nemurirea, dar am putea totuși spune că în sinea sa nu era fericită. Și ca să-i mai treacă timpul, ieșea adesea la vînătoare. Se spune : ieșea adesea la vînătoare. Dar aici este o enigmă : ce vîna în acest pămînt al nemuririi ?

Lighioanele erau și ele nemuritoare. Și ele erau în dotare, apărau palatul și spațiul nemuririi de alte ființe care ar fi mai putut ajunge aici. (Prea mulți, tot nu era bine ! — de puseseră zînele o armată de fiare să le păzească.) Putea vîna ceva ce putea muri. Ce ? Desigur, putea trage cu săgeata după păsări. Ele singure puteau trece peste neodihna fiarelor, în zbor, mai ușor chiar decît calul lui Făt-Frumos. Păsările, în inconștiența lor zburătoare, nici n-ar fi știut vreodată că au survolat pămîntul nemuririi, de nu s-ar fi trezit în burta celor patru ființe nemuritoare de-aici, căpătînd astfel și ele o anumită nemurire, devenind carne din carnea acestora nemuritoare. Dacă am adopta un ton mai academicesc, ne-ar trebui și un răspuns pe măsură, serios și grav, care ar putea suna astfel : el vîna... Noi ne menținem părerea : iepurele era un intrus. Și fiindcă pînă atunci (doar Făt-Frumos ieșea adesea la vînătoare) nici un iepure nu mai fusese vînat de către eroul nostru. Și mai zicem că iepurele nostru era șchiop (venise prin Valea Plîngerii aici, unu, doi, nu putuse fi nimerit cu prima săgeată de către Făt-Frumos, nici cu a doua, doar cu a treia !). Dacă n-ar fi fost șchiop și ar fi avut o fugă normală, pe patru picioare, ar fi fost lovit din prima lovitură. Șchiopătînd, trecuse pe sub săgeată, unu, și doi, săgeata o luase înaintea fugii sale ! Altfel nu se explică de ce-a fost nevoie de trei săgeți (decît pentru reglarea tirului). Fiindcă, să ne reamintim, pe Gheonoaia cea rea (pe moșia căreia nimeni nu călca fără să fie omorît), o lovise cu prima săgeată (și-i luase un picior), iar pe Zgripțoroaica de Scorpie ce se apropiase de el cu o falcă în cer și cu una în pămînt și vărsînd flăcări cu o lovitură de săgeată îi zburase un cap... Să-i fi pierit eroului îndemînarea de cînd se însoțise cu zîna cea subțirică ? Sau de atîta moleșeală nemuritoare își pierduse deprinderile ce-l făcuseră erou și nu mai era în stare să ochească un biet iepure ? Eroare ! Poate că în el încolțise — fără să-și dea seama — dorul de locurile de unde venise. Poate că *nepriceperea* lui de-acuma într-ale armelor de vînătoare (devenind un ins banal, nu ?) era un semn că el aștepta ceva, poate un iepure chiar, ceva care să-l rupă din acest timp al nemuririi, al uitării, aștepta ceva care să aibă o asemănare cu ceva din lumea pe care o părăsise (și iepurele nu numai că se asemăna cu un iepure, era chiar un iepure). Sau poate iepurele era un mesager al acelei lumi? Posibil. El fusese din nou sacrificat! Aducerea aminte, dorul, sentimentele uitate — se ivesc din nou atunci cînd iepurele îl duce după el spre Valea Plîngerii. Iepurele este totuși un mare artist: fiindcă, da, cu istețimea lui (poate-i rupseseră piciorul ca să nu fugă prea repede și să-l scape Făt-Frumos din vedere) reușește să nu fie nimerit cu prima săgeată (să-l poată înfunda bine în Valea Plîngerii pe eroul nostru), și mai ales! fiindcă numai un artist poate să-l facă să uite că nu trebuie să pășească în valea interzisă. Sau poate că el acolo și trăia mai mult, în Valea Plîngerii, acolo era casa lui, lumea lui. Un artist, iepurele acesta, cu lumea lui — iată cum au fost răscolite în nemuritorul erou sentimentele omenești!

— Tonul ușor ironic în care discutați despre acest basm pe unii i-ar putea intriga...

— Pe idioți, vrei să spui. Cînd iubim pe cineva, nu ne este frică să și glumim pe seama lui. Dacă toate sînt solemne și sacre, ne legăm singuri cătușe la mîini și ne punem lacăte la gură. Iepurele, cum îl văd eu, fiind o ipoteză, dacă vrei, și nu neapărat un adevăr indiscutabil (am oroare de dogme), — o ipoteză rămîne și condiția artistului, pe care i-o leg lui urechilă de gît. Sigur, un cap pătrat ar putea zice, bănuiești dumneata, că artiștii sînt așa și pe dincolo și că ei au condiții așa și pe dincolo, și că Valea Plîngerii nu este indicat să fie legată de etc., etc. De ne-am lua după acest ton de babe bocitoare, ar însemna că eu chiar îmi permit glume nesărate la adresa eroului nostru îndrăgit, Făt-Frumos. Ar trebui, crezi, să dau o declarație că „Tinerețe fără bătrînețe“ mi se pare un basm genial, poate mai presus decît toate celelalte ale noastre? Nu e cazul. S-ar îmbîrțoșa și mai tare, poate, și-ar zice: dar *Miorița* și *Meșterul Manole?!* etc. Să revenim, calmi, la oile noastre. Mulți eroi care pornesc într-o mare călătorie o fac cu un scop practic: în „Mama Ciumii de la marginea lumii“ (un împărat avea în curtea palatului un pom căruia nu i se vedea vîrful: le-a spus feciorilor săi, trei: cine-i va aduce poame din acest pom, va fi împărat în locul lui), Petrișor, ăl mai mic dintre frați, ajunge după îndelungate peripeţii pînă chiar şi la Mama Ciumii de la marginea lumii ca să poată pînă la urmă să aducă acasă o traistă de poame din pomul fără sfîrşit (am putea zice noi): „şi cînd s-a înapoiat în casele lu ta-so, împăratul, nu mai era nimic, era pustiu acolo. Cîte veacuri, cîţi ani n-o fi trecut pînă a făcut el treaba aia!"

Dar Făt-Frumos nu porneşte în marea sa călătorie, cu dorinţa ca să ajungă, înapoindu-se, împărat: din contră, aflînd că el vrea să plece de-acasă în căutarea făgăduielii primite, toţi boierii şi împăratul deteră în genunchi, cu rugăciune să nu părăsească împărăţia; fiindcă, ziceau boierii: Tatăl tău de aici înainte e bătrîn, şi o să te ridicăm pe tine în scaun, şi avem să-ţi aducem cea mai frumoasă de sub soare de soţie!

Dar n-a fost putinţă să-l întoarcă din *hotărîrea* sa, rămînînd statornic ca o piatră în vorbele lui. Deci: nici bogăţie, nici împărăţie, nici împărăteasă nu urmărea, în hotărîrea lui de a pleca! Pe acestea toate le avea, le-ar fi avut fără să mişte un deget.

Făt-Frumos este *nevoit să cutreiere toată lumea pînă va găsi făgăduinţa pentru care se născuse.*

Să ne reamintim: împărăteasa fiind însărcinată şi venind ceasul naşterii, copilul se puse pe un plîns în burta mamei sale că nici un vraci nu putu să-l împace. Atunci împăratul a început să-i făgăduiască toate *bunurile din lume* (s. n.), dar nici aşa n-a fost cu putinţă să-l facă să tacă.

— Taci, dragul tatei, zicea împăratul, că ţi-oi da împărăţia cutare sau cutare; taci, fiule, că ţi-oi da de soţie pe cutare sau cutare fată; în sfîrşit, dacă văzu şi văzu că nu tace, îi mai zise: taci, fătul meu, că ţi-oi da *Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte.*

Atunci copilul tăcu şi se născu.

O înverşunare găsim şi în dorinţa lui Busuioc din „Ţara visului" de a pleca în căutarea fetei, cu care s-a-nsurat în vis! Trezindu-se din somn, el plînge şi plînge, de se scutură cămaşa pe dînsul: nu mai poate suferi viaţa pe care o duce, n-o mai suferă, mai bine moare! Maică-sa trecuse la vîrsta lui printr-o experienţă asemănătoare: deci îl înţelege şi-i povesteşte experienţa ei încheiată cu un copil din flori (era chiar

Busuioc al nostru), făcut cu un Făt-Frumos întîi visat și apoi întîlnit în carne și oase, după ce ea băuse într-o *vale necunoscută* (s. n.) dintr-un izvor (care, desigur, era al uitării). Așa că-l duce spre acele tărîmuri și-i spune că de va bea din apa cu pricina viața de-aici o s-o uite, o să-l aștepte altă viață și cît nu-și va aduce aminte de prima, o să fie *alt om* (s. n.); „și poate vei da și de zîna ta și vei fi fericit". Bineînțeles că Busuioc dă de zîna lui: și ce-a visat s-a împlinit. Zice zîna: „Fiecare fecior mă visează, dar numai unii ajung pînă la mine și se bucură". Așa că ei doi s-au pus pe un trai fericit *ca-n vis. Timpul se oprise pe loc* și Busuioc nu mai știa pe ce lume-i... Zîna Visului îl prinsese drag și ținea la dînsul ca la ochii din cap. Dar las' că și Busuioc era *fericit,* că-și văzuse *visul cel mai scump împlinit.*

Făt-Frumos al nostru n-a fost niciodată fericit: era, să ne amintim, ca un fericit. El nu-și dorea doar o experiență erotică fericită.

Dar să nu-l coborîm pe Busuioc la o interpretare măruntă, biologică, a vîrstei. Să-l lăsăm acolo unde a și ajuns: împlinirea visului visat, a idealului, a fericirii.

Dar și cu el toate au mers bine pînă într-o zi. El se scaldă într-o apă interzisă, apa aducerii aminte, care despărțea Țara Visului de Țara Vieții. Cum a intrat în *apa cea rece* (s. n), cum și-a adus aminte de viața trăită alături de mama lui etc. Totul se va prăbuși. Se va trezi văzînd-o pe mama lui aplecată deasupra lui și *căutîndu-i ochii, în care se fugăreau minunile din Țara Visului și a dragostei* (s. n.). Pînă la urmă, el s-a *dat cu viața,* așa cum se dau oamenii, și-a trăit și el în lumea asta albă și neagră, *s-a-nsurat* cu o fată din Țara Vieții și au avut copii și, dacă n-a murit încă, apoi îi mai duce dorul zînei Visului, cum i-l ducem și noi, mai zice basmul.

Busuioc deci se resemnează și intră în rînd cu lumea, se-nsoară, face copii, devine un oarecare, un anonim, ca să zicem astfel. Totuși, mai o visează din cînd în cînd pe zînă. Inițierea în dragoste nu i-a fost fără foloase. Visează, și va încerca pe pămînt ca noua sa femeie să retrăiască acele clipe înalte de demult! Tot îi folosește la ceva, deci, călătoria.

Dar lui Făt-Frumos nu-i va fi de nici un folos (practic) lunga sa experiență, lunga sa călătorie... Revenit pe pămînt, nu se va mai căsători, nici nu va mai avea timp, trebuind să-şi ducă pînă la capăt destinul său singular şi tragic. Desigur, se poate spune cu îndreptăţire că el a cutreierat lumea pentru a *cunoaşte* pur şi simplu şi nu pentru a se folosi de aceste învăţăminte cucerite în lunga sa călătorie... A cunoscut lupta (cu Gheonoaia, Scorpia), dragostea, bucuria, dorul — s-a cunoscut prin aceste toate în primul rînd pe sine, s-a-mbogăţit pe sine sufleteşte! Şi această înnoitoare (gratuită, fără foloase practice în împărăţii şi averi etc.) îl face să fie superior tuturor altor călători cu scopuri în traistă mai mult sau mai puţin concrete. Iubind, urînd, cuprins de dor — se autocunoaşte. Şi poate aceasta ar fi o faţă a tinereţii fără bătrîneţe!

Dar dacă e să ne apropiem de un alt basm, „Hamlet“, nici prinţul danez nu trage nici un „folos personal“ din lunga sa călătorie în jurul tronului însîngerat. Dar viaţa lui, povestită de prietenul său, va îmbogăţi Dania şi ne va îmbogăţi şi pe noi. Experienţa lui Făt-Frumos mi se pare însă şi mai grozavă, cumva; ea nu va fi deloc utilă împărăţiei de unde a pornit, rămînînd doar pentru noi ca un mare semn de întrebare.

Împăratul şi împărăteasa nu avuseseră parte de copii, deşi, tineri şi frumoşi, au făcut de mai mult ori tot ce trebuia făcut pentru asta.

Un unchiaş dibaci la care au mers ei să-i ceară sfatul le-a zis:

— Bine aţi venit sănătoşi; dar ce îmbli, împărate, să afli? *Dorinţa ce ai o să-ţi aducă întristare* (s. n.).

— Eu nu am venit să te întreb asta, zise împăratul, ci dacă ai ceva leacuri care să ne facă să avem copii, să-mi dai.

— Am, răspunse unchiaşul; *dar numai un copil o să faceţi.* El o să fie *Făt-Frumos şi drăgăstos, şi parte n-o să aveţi de el.*

Şi nici n-au avut. Nici la împărăţie, ca urmaş. Nici de experienţa lui... Dorinţa avută le-a adus doar întristare. Dar fără tristeţea lor Făt-Frumos n-ar fi putut fi decît un gospodar oarecare şi n-ar fi cucerit tărîmul unei alte lumi, n-ar fi cunoscut lumea eternă, eternitatea și n-ar fi devenit apoi, murind, nemuritor.

Înțelepții vor să moară în patul lor, tihniți, nu riscă, nu iau pe cont propriu o mare călătorie, nu prea sînt tentați să descopere orizonturi necunoscute, imposibilul nu e scris pe fruntea lor că trebuie să încerce să-l găsească și să-l descifreze. Cel puțin la acestea ne duce gîndul cînd aflăm în „Tinerețe..." că de la Făt-Frumos (care se făcea mai isteț și mai îndrăzneț de ce creștea, învățînd pe la școli și filozofi într-o lună toate învățăturile pe care alții le învățau într-un an) toată împărăția se aștepta să ajungă (și se fălea că o să aibă un asemenea cîrmuitor) un împărat înțelept și procopsit ca Solomon împăratul. Dar acesta de la o vreme *nu știa ce avea, că era tot galeș, trist și dus pe gînduri.* Deci copilul gîndea, simțea că vine sorocul plecării sale în lume ca să-și împlinească destinul pentru care se născuse. Nu plînsese el în pîntecele mamei sale ca un moftangiu, și nu dorea să se procopsească și să doarmă în fruntea împărăției sale cum dorm atîția înțelepți care nu riscă nimic. Cînd a împlinit cincisprezece ani, i-a și cerut tatălui ce-i făgăduise la naștere.

— Dar bine, fiule, de unde pot să-ți dau un astfel de lucru nemaiauzit. Și dacă ți-am făgăduit atunci, a fost numai ca să te împac.

Pentru el nu există o asemenea împăcare, el trebuie să împlinească lucruri nemaiauzite, imposibile pentru înțelepți și pentru împărați și pentru muritorii de rînd. Destinul său sare din seria obișnuită a oamenilor, este excepțional, și de-aceea de neînțeles de cei din preajma lui. Dar destinul său nu se va sfîrși pe tărîmul tinereții veșnice și al vieții fără de moarte, nicăieri nu se spune că el vrea să ajungă acolo și să rămînă acolo. Deci nu este o experiență, totuși, pe care o încearcă doar pentru plăcerea trupului și sufletului său — rămînînd acolo, măcar acum ca un pricopsit și înțelept! Chiar atins de dorul părinților, el ar mai avea putința să rămînă lîngă soțioara lui subțirică, dar el nu are de îndeplinit un destin de nemuritor, el este om, va trebui, odată cunoscută nemurirea, să se întoarcă pe meleagurile sale și să-și încheie ca om periplul său tragic. Boierii și împăratul nu l-au putut clinti din hotărîrea sa de a împlini călătoria pentru care se născuse: ei i-au zis cu *lacrimile în ochi* (s. n.) *să se lase de a face călătoria aceasta, ca nu care cumva să meargă la pieirea capului său.* Deși în țara nemuririi, trecînd, după iepure, prin Valea Plîngerii el știe că a făcut o *neghiobie,* nu poate să nu plece să-și vadă părinții, știind că o neghiobie și probabil presimțind că de-aici i se va trage sfîrșitul, deci, ca orice soț promite că se va întoarce la femeia lui, pentru totdeauna.

— Nu ne părăsi, iubitule! părinții tăi nu mai trăiesc de sute de ani, și chiar tu, ducîndu-te, ne temem că nu te vei mai întoarce; *rămîi cu noi, căci ne zice gîndul că vei pieri* (s. n.).

Știind că va pieri, știind chiar că părinții lui sînt morți, el rămîne, cum se vede, neînduplecat. Trebuie să-și ducă dorințele sale de om pînă la capăt, trebuie să (împotriva rațiunii înțelepte și pricopsite și a prezicerii zînelor și a adevărului știut de ele) ajungă pe locurile unde-l cheamă sentimentele sale, dorul, pînă pe tărîmul de unde a venit în lume — și pînă deci se va contopi cu timpul din care a purces în lume și care este al său individual, tragic... Fiindcă, repetăm, el știe că va muri. Dar poate aici este marea deschidere a basmului nostru, geniala sa înălțime; că eroul, după ce a cunoscut nemurirea, *vrea să cunoască moartea.* Nimic omenesc să nu-i fie străin, sufletul său să se umple de tot ce poate fi cunoscut, ca măreția sa să fie deplină, să nu fie sterp, înțelept, șmecher, cu jumătate de măsură cîntărind totul... Dacă Faust își vinde sufletul diavolului ca să poată striga clipei să se oprească și astfel să guste nemurirea, eroul nostru nu-și vinde niciodată sufletul vreunui duh necurat care să-l ajute să cucerească eternitatea (el doar cu ajutorul calului său împlinește totul! Cal pe care, mîrțoagă fiind, l-a ales dintre muritoarele dobitoace, oferindu-i drept răsplată că împreună, prin lupte, au ajuns în tărîmul nemuririi — chiar nemurirea! Fiindcă patrupedul va rămîne veșnic în țara nemuririi și se va bucura de tinerețe fără bătrînețe și de viață fără de moarte. Calul se va bucura deci de eternitatea la care Făt-Frumos renunță (pentru a cunoaște moartea), nu-și vinde sufletul, deci, ca s-o cunoască, însă cunoscînd-o, pleacă mai departe, liber, păstrîndu-și libertatea de a muri...

Toate rugăciunile celor trei femei, precum și ale calului, n-au fost în stare să-i potolească dorul părinților, care-l usca pe de-a-ntregul. În cele mai de pe urmă, calul îi zise :

— Dacă nu vrei să mă asculți, stăpîne (și doar el îl ascultase mereu !), *orice ți se va întîmpla, să știi că numai tu ești de vină* (s. n.).

Da, desigur, el își asumă și această vină, de a face ce-i cere inima sa, să zicem, destinul său, libertatea sa... Libertate pe care n-o poate ocoli, înșela ; este, am putea spune, tiranică, implacabilă, și-l mînă spre cunoașterea pînă la capăt a destinului său...

— Am să-ți spui o vorbă, îmi zice calul, și dacă vei primi tocmeala mea, te duc înapoi.

— *Primesc,* zise el, cu *toată mulțumirea, spune-o !* (s. n.).

— Cum vom ajunge la palatul tatălui tău, să te las jos și eu să mă întorc, de vei voi să *rămîi măcar un ceas* (s. n.).

— *Așa să fie* (s. n.), zise el.

Se pregătiră de plecare, se îmbrățișară cu femeile, și după ce-și luară ziua-bună unul de la altul, Făt-Frumos porni, *lăsîndu-le suspinînd și cu lăcrămile în ochi.* Și pe cei din împărăția tatălui său îi lăsase cu lacrimile în ochi. Numai de voința lui depinsese atunci să plece în necunoscut, să caute viața fără de moarte, numai de el depinde acum să părăsească tărîmul cucerit și să se îndrepte spre originile sale și spre sfîrșitul său.

Mai trebuie încă notat că ajungînd în locurile unde era moșia Scorpiei, nu găsi decît orașe, pădurile se schimbaseră în cîmpii și oamenii întîlniți nu știau despre zgripțoroaică decît că bunii lor auziseră de la străbunii lor despre ea. Iată o dovadă că și părinții lui putuseră muri, și palaturile lor putuseră să se năruie — și totuși el nu renunță la drum !

— Cum se poate una ca asta ? zicea el, mai alaltăieri am trecut pe aici, și spunea tot ce știa.

Locuitorii rîdeau de dînsul, ca de unul ce *aiurează sau visează deştept*, iară el, supărat, plecă înainte, fără a băga de seamă *că părul şi barba îi albise.*

Supărat că ei spuneau că străbunii lor le povestiseră despre Scorpie şi acele timpuri şi lupte ca de *nişte fleacuri?* Că tot ce văzuse el fuseseră *asemenea fleacuri* (s. n.)? Ori mai degrabă supărat, avînd certitudinea acum că zînele nu-l minţiseră. Şi mai ales avînd certitudinea că într-adevăr fusese în ţara unde exista tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte? Supărat că timpul nu era peste tot egal, că aici curgea altfel, muritor şi el ca şi Scorpia şi pădurile ce trăiseră în el, şi în ţara eternă nemuritor, ca şi zînele şi pădurile şi florile şi lighioanele ce trăiau acolo. Supărat atît de tare pentru această inegalitate, de nu-şi vedea barba albită, ne întrebăm, ori şi-o vedea şi se făcea că n-o vede, acum fiindu-i indiferent de îmbătrîneşte sau ba, acum avînd certitudinea, cu tristeţe, *dar certitudinea, de-aiba acum,* în fiinţa sa, că într-adevăr descoperise tărîmul unde viaţa era fără moarte şi tinereţe fără bătrîneţe!... Işi împlinise chemarea, e sigur el de-abia acum, cînd vede că pe pămînturile Scorpiei şi mai la vale, ale Gheonoaiei, toate sînt muritoare. *Descoperirea acestei lumi muritoare îi dă siguranţa că el descoperise nemurirea.* Descoperind că trecuseră ani nenumăraţi, şi nu cîteva zile de cînd trecuse el prin moşia Gheonoaiei şi a Scorpiei... Deci nu fusese nici o vrajă a zînelor, nici o minciună la mijloc, într-adevăr cunoscuse viaţa fără de moarte! Şi totuşi certitudinea ultimă şi fundamentală va fi propria sa moarte! Acum vede, cu supărare, cum îi creşte barba albă: pleacă de la moşia Gheonoaiei cu barda albă pînă la brîu, *simţind că îi cam tremurau picioarele.* Simte deci apropiindu-se de el clipa adevărului de pe urmă, dar ajungînd la palaturile în care se născuse (cum se dete jos de pe cal şi acesta îi zise: — Rămîi sănătos, stăpîne, eu mă întorc de unde am plecat. Dacă pofteşti să mergi şi dumneata, încalecă îndată şi aidem!), nu ascultă de rugămintea calului, rămîne!

Priveşte palaturile dărîmate şi cu buruieni crescute pe dînsele, ofta şi, cu lacrimi în ochi, căta să-şi aducă aminte de cît erau odată de luminate aste palaturi şi cum şi-a petrecut copilăria în ele — ce dovadă mai elocventă despre curgerea timpului și despre condiția trecătoare a împăraților și oamenilor și despre acel tărîm *etern* care nu era destinat să fie al oamenilor ! Nimic nu mai rămînea din ce-a fost odată, constată el trecînd din cămară în cămară, trecînd prin grajdul în care găsise calul, pogorînd în pivniță, nimic nu rezistă timpului, constată el căutînd într-o parte și în alta, cu *barba albă pînă la genunchi, ridicîndu-și pleoapele ochilor cu mîinile, și abia umblînd* (s. n.). Găsi doar un *tron* odorogit*;* îl deschise, dară în el nimic nu găsi ; ridică capacul chichiței și un glas hodorogit îi zise :

— Bine ai venit, că de mai întîrziai, și eu mă prăpădeam.

O palmă îi trase *Moartea lui* (s. n.), care se uscase de se făcuse cîrlig, și căzu mort, și îndată se *făcu țărînă.*

Și astfel destinul său de om se încheie, desăvîrșindu-se, în țărînă.

Trebuie să mai notăm că raiul nu-i același lucru cu țara zînelor, deși viața fără de moarte și tinerețea fără bătrînețe par să fie specifice ambelor acestor geografii. În „Crăiasa Zînelor“, țara Împăratului-Verde, care se mărginea cu împărăția zînelor, e despărțită de aceasta de o *graniță,* de o apă mare ca Dunărea ori poate și mai mare. La curțile zînelor, acestea se jucau într-o grădină frumoasă *de nici raiul doară nu poate fi mai frumos decît grădina aceea* (s. n.). Aici timpul are un curs ciudat : anul era din trei zile. Dealtfel, timpul uneori ține de priceperea și puterea celor ce trăiesc în el : omul în general nu-l stăpînește (și nici Făt-Frumos), dar uneori, ca în „Crincu, vînătorul codrului“, feciorul acesta vînător poate să-l oprească, legîndu-l pe Decuseară cu mîinile la spate și apoi cu spatele de un lemn, legîndu-l apoi și pe Miez-de-noapte etc. Uneori timpul e un mecanism ce poate fi reglat și potrivit după plăcerea celui ce are putere asupra sa, ca asupra unui ceasornic de mînă. Baba Catinca din „Cătana împăratului“, vrăjitoarea bună Catinca descoperă într-un strat cu flori un copil părăsit pe care-l crește și-l unge c-o alifie fermecată, pe la doisprezece ani, alifie ce-l va scuti să fie rănit vreodată de suliță, săgeată, ori de sabie... Florea ajunge cătană la împărat, la douăzeci de ani, și la treizeci și cinci vine acasă... Și găsește o codană cu lipici în casă : baba își făcuse și ei un puiuț de bine, se întinerise. *Cunoșteau, după cum se vede, vrăjitoarele cele mai bune din străvechime un leac și pentru bătrînețe, și-l foloseau și ele, da numai o dată* (s. n.). Și în țara nemuririi și în rai, timpul deci are, ca să zicem așa, un orar special. Unul doarme două-trei ceasuri, și cînd colo el a *durmit o sută de ai !* Singurul care are posibilitatea să vadă ce se petrece în lumea oamenilor și în lumea cealaltă, care poate fi a zînelor, raiul, iadul, e Ochilă. În „Drăgan Cenușă", Ochilă, cu doi ochi doarme și cu unul se uită. Și el vede și pe lumea asta și pe cealaltă lume. Dar Făt-Frumos nu are trei ochi să vadă ce să aleagă în aceeași clipă dintre cele lumi diferite care e cea mai potrivită clipei, el e om cu judecată omenească și trebuie să se supuie condiției sale. El a descoperit „Tinerețea...", n-a fost în rai, nu s-a întors deci în pămîntul pierdut din care căzuseră oamenii. În raiul biblic nici nu știu dacă sînt cai, în orice caz în raiul din „Lupul cu cap de fier", calul stă la marginea pămîntului sfînt, *că doară prin rai nimeni nu umblă cu cai* (s. n.). Făt-Frumos intră călare în patria zînelor nemuritoare și acolo calul va rămîne, mai apoi, pentru vecie.

Recapitulînd unele dintre ideile pe care le-am propus în descifrarea biografiei eroului nostru, să notăm că el nu pare și nu este un înțelept și un gospodar pus pe chiverniseală atunci cînd se naște și cînd pleacă să-și atingă făgăduiala făgăduită cînd era încă în carnea împărătesei. Nici Dragă Cenușă, care va dori și el spre *sfîrșitul vieții* sale, după nemăsurate aventuri, să ajungă acolo unde este viață fără de sfîrșire nu e un firoscos, din contră, el, copil fiind, pare un căzut din car, un bîlbîit, sau un Păcală fecior, imposibil de spus cît e de prostovan și cît nu. Făt-Frumos pleacă la cincisprezece ani în marea sa călătorie. Pentru a se iniția, nu pentru a face rost de ceva ca Todoraș Purcărașu, din basmul cu același nume, care pleacă și-i aduce împăratului bătrîn un măr din mărul ce era în fața palatului (și împăratul îmbucînd din el, îndată întineri ca un copil de-o zi). Făt-Frumos ajunge acolo unde se afla Tinerețea fără bătrînețe. Iată cum e descrisă împărăția zînelor în „Crăiasa zînelor" : e departe și acolo *nu moare nimeni*. Zîna zînelor e de cînd lumea de *bătrînă* și tot nu îmbătrînește, și de nu se va mărita, nu îmbătrînește în veci, că numai măritîndu-se își pierde puterea de zînă și începe a îmbătrîni. Oamenii pămîntului însă, care merg acolo nu se mai întorc, toți se prefac în dobitoace (Ulise știe, călătorul, cum tovarășii săi au fost transformați de Circe în porci), ori în stăni de piatră. Voinicii care au încercat să pețească pe crăiasa zînelor bine n-au umblat, zînele i-au *fermecat*, deoarece de s-ar mărita cumva crăiasa lor, atunci împărăția lor trebuie să se *stingă*, căci e ursită de Dumnezeu, atîta să trăiască, pînă vor fi toate fete fecioare, și călcînd numai una cuvîntul *ursitoarei*, împărăția să se prăpădească, ele să piară deodată, iar cea măritată să se facă *om pămîntean, supusă năcazurilor acestei vieți* (s. n.). Sigur că scenele și motivele dintr-un basm nu pot fi folosite drept argumente pentru anumite întîmplări sau motive din alt basm, totuși vom păcătui călcînd această eventuală regulă și spunînd că Făt-Frumos al nostru nu s-a însurat cu una dintre cele trei zîne, cum am mai arătat, el s-a însoțit cu cea subțirică, dar nuntă nicăieri nu se arată că ar fi fost... Deci ele nu se aflau, stînd cu el, în situația de a se *stinge*, cu împărăția lor cu tot... Și scopul lui Făt-Frumos nici nu este de a-și lua de soție o zînă, prin vicleșug, ca feciorul împăratului din „Crăiasa zînelor". Și cînd el se hotărăște să plece spre ai săi, zîna cu care se însoțise nici o clipă nu se gîndește măcar să-l însoțească, să se facă pămînteană și să împartă cu el necazurile acestei vieți... Și frumusețea basmului nostru tocmai în asemenea detalii foarte importante își arată strălucirea. Idealul vieții veșnice rămîne, lumile, cea de jos și cea de sus (să le zicem astfel, deși nu este potrivit, fiindcă ele se află pe aceeași longitudine, dar la mare depărtare una de alta) nu se amestecă și nu se anulează reciproc etc. Ziceam de longitudine : Făt-Frumos pleacă de acasă *către răsărit :* deci spre soare-răsare, spre locurile mai apropiate poate de timpul tuturor începuturilor, al dimineților și al timpului. Pînă la moșia Gheonoaiei făcu trei zile și trei nopți, călare pe calul său năzdrăvan care nu mergea ca orice patruped... Dacă analizăm *timpul* în care au avut loc principalele „acțiuni" ale eroului, aflăm : după trei zile și trei nopți de mers, se odihneasc o noapte, și a doua zi, *cînd* se revarsă *ziorile,* ei se pregăteau să treacă pădurea Gheonoaiei și s-o înfrunte... Lupta are loc, Gheonoaia e înfrîntă, dă *înscris cu sîngele său* că nu se va mai atinge de el, şi Făt-Frumos o iartă, generos, şi-i pune la loc piciorul retezat, care vindecă... Gheonoaia ţinu masă *trei zile* de-a rîndul. Şi-l rugă să-şi aleagă de soţie pe una din cele trei fete ale sale — şi el nu voi. Deci, după o vamă a răului, pe care o trece prin luptă, iată că i se oferă o „vamă a bucuriei", pe care el o refuză ! Îi spune Gheonoaie *curat ce caută*. Idealul, nici la rău, nici la bine nu şi-l pierde din cătare... Dar n-o să numărăm toate zilele, ar fi destul de complicat, pe care le face eroul nostru către răsărit, către soare-răsare. E de adăugat doar că toate aceste întîmplări se *petrec cînd* făcea plopşorul mere şi răchita micşunele, cînd se băteau urşii în coade şi se lua de gît lupii cu mieii, de se sărutau, înfrăţindu-se, cînd se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci şi nouă de oca de fier şi se arunca în slava cerului — deci într-un timp mai apropiat de facerea lumii, cînd toate erau înfrăţite în acel timp primordial, cînd şi musca se scria pe părete... Ruxandra Niculescu notează foarte bine : toate acestea se întîmplau, zice, în „timpul acelei frăţii universale de la originile lumii, cînd încă nu se dezbinaseră vietăţile lumii".

— Aş dori să vă întrerup niţel, ca să reluaţi ipoteza care mi se pare poate cea mai interesantă, legată de sfîrşitul nefericit al lui Făt-Frumos, de moartea lui... Mi-ar plăcea să asociaţi acest episod cu „Odă" (în metru antic) a lui Eminescu... Mi-aţi mai vorbit de aceste versuri... Ca dealtfel şi de ce scria Montaigne în „A filozofa înseamnă a învăţa să murim..." Învăţînd să moară, Făt-Frumos... Vă ascult.

— Să luăm împreună cartea şi să citim împreună ce doreşti. Iată sublinierile mele : „Preîntîmpinarea morţii este preîntîmpinarea neatîrnării. Cine a învăţat a muri s-a dezvăţat a robi. A şti să mori este a fi mîntuit de orice supunere şi încătuşare." Eroul nostru nu se supune, după cîte am arătat, nici unei încătuşări. „Sufletul să fie adus a stăpîni patimile şi rîvnirile sale, stăpîn al lipsei, ruşinii, sărăciei şi tuturor altor ştirbiri ale soartei". În acestea vede Montaigne adevărata şi precumpănitoarea libertate. Mai zice : „Moartea voastră este una din părţile orînduirii întregului cuprins, este o parte din viaţa lumii..." Cred că înţelegi... Voiam să ajung şi aici, nu înainte însă de a-mi arăta încîntarea față de cei ce s-au aplecat să descifreze mitologia noastră, în cazul discutat, față de Șăineanu, care înscrie „Tinerețe"... în ciclul juruințelor la tipul zînelor *promise*, față de Corneliu Bărbulescu, ce crede că Făt-Frumos este unicul erou din literatura lumii care nu acceptă să se nască decît pentru a fi nemuritor... Față de Constantin Noica, ce consideră țara zînelor drept locul unde începe timpul, locul creațiunii însăși, față de minunatul studiu al Ruxandrei Niculescu dedicat basmelor noastre, unde spune, printre altele, că Făt-Frumos „și-a căutat cu simplitate nemurirea și a descoperit, fără să știe, un fapt uluitor de care n-avea însă nevoie : paradoxul timpurilor multiple. A descoperit că nu există un timp unic pentru toți, un singur timp universal..." a descoperit relativitatea timpului... Scrie despre „motivul timpului paradoxal... a existat în creațiile mai multor popoare și că, probabil, intuiția, confirmată în fond de știință, despre timpul relativist, a existat de multă vreme în mintea omului..."

— Da, ipoteze interesante, nici vorbă... Însă după cîte vă știu și după cîte am mai discutat, toate acestea pentru dumneavoastră n-au un scop în sine... În fond nu cred că intenționați să scrieți un studiu despre „Tinerețe..." Ci, mai degrabă, ca să ne reîntoarcem la Montaigne... Scrie : „Nu mă îndoiesc că adesea mi se întîmplă să vorbesc de lucruri mult mai bine date la lumină și mai temeinic de cărturari de seamă... Cine mă va afla neștiutor nu mă vatămă întru nimic, deoarece cu greu aș putea da socoteală altuia despre părerile mele, cînd nu-mi pot da mie socoteală, nici nu sînt mulțumit de ele. Cine este în căutarea științei să-i dibuie locul ; nu-i îndeletnicirea mea. Aci sînt năzăririle mele cu care nu mă străduiesc să aduc lucrurile la cunoștință, ci pe mine..." Probabil că dumneavoastră...

— Probabil... Dar să lăsăm aceste discuții neîncheiate, să facem o pauză, vrei ? Exceptînd cuvîntul „mărețe", aș propune să ne oprim deocamdată aici, citind ce spune Vergiliu, în *Eneida* : „Așadar nu voi termina opera mea ; voi lăsa neîncheiate aceste mărețe ziduri de apărare..."